

MAGYAR WALDORF SZÖVETSÉG

2020

A MAGYAR GYÓGYPEDAGÓGIAI WALDORF-ISKOLAI KERETTANTERV

tanulásban akadályozott tanulók (1-
8. osztály)
és
értelmileg akadályozott tanulók (1-8.
osztály)
számára

Bevezetés

A magyar gyógypedagógiai Waldorf-iskolai kerettanterv a Magyar Waldorf Szövetség által kiadott „Waldorf” és „Rudolf Steiner” nevek használati jogával rendelkező és sajátos nevelési igényű gyermekeket fogadó Gyógypedagógiai Waldorf-iskolák számára készült. A gyógypedagógiai Waldorf-iskolai kerettanterv, mely enyhe értelmi fogyatékos tanulók (1-8. osztály) és középsúlyos értelmi fogyatékos tanulók (1-8. osztály) számára hoztuk létre a 2020. évi Nemzeti Alaptanterv elvárásai mellett továbbra is a Waldorf-pedagógia alapelveire, így a nemzetközi Waldorf-irányelvekre és a magyarországi Waldorf-iskolák eddigi működése során felhalmozott pedagógiai tapasztalatokra épül.

A gyógypedagógiai Waldorf-kerettanterv létrejöttének jogszabályi alapjai:

- Egyfelől a 110/2012. Kormányrendelet 1. mellékletének 12.1. pontjában található „A sajátos nevelési igényű tanulók nevelésének-oktatásának elvei” című rendelkezés, mely kimondja:
„A sajátos nevelési igényű tanulók esetében is a Nat-ban meghatározott egységes fejlesztési feladatokat kell alapul venni. A nevelési oktatási folyamatot a tanulók lehetőségeihez, korlátaihoz, és speciális igényeihez igazodva elsősorban a következő elvek szerint kell megszervezni:
 - *a feladatok megvalósításához hosszabb időszavakat, tágabb kereteket kell megjelölni ott, ahol erre szükség van;*

- *igény szerint sajátos, a fogyatékossgal összeegyeztethető tartalmakat, követelményeket kell kialakítani és teljesíteni;*
 - *szükség esetén a tanuló számára legmegfelelőbb alternatív kommunikációs módszerek és eszközök, siket tanulóknál a magyar jelnyelv elsajátításának, alkalmazásának beépítése a nevelés, oktatás folyamatába;*
 - *az iskolák segítő megkülönböztetéssel egyénileg is támogassák a tanulókat, elsősorban az önmagukhoz mért fejlődésüket értékelve; az egyes fogyatékkal élő tanulókkal összefüggő feladatokról a Sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának tantervi irányelve és a vizsgaszabályzatok adnak eligazítást.”*
- A fenti rendelkezésnek megfelelően a gyógypedagógiai Waldorf-iskolák kerettanterve alkalmazza a 2020. évi Nemzeti Alaptanterv bevezetéséhez készült 2020. évi A sajátos nevelési igényű tanulók oktatásának tantervi irányelvei c. dokumentum alapvetéseit és ajánlásait. Mindezek mellett figyelembe veszi a még jelenleg is hatályban lévő 51/2012. (XII. 21.) számú a kerettantervek kiadásának és jóváhagyásának rendjéről szóló EMMI rendelet 11. mellékletében szereplő, *a sajátos nevelési igényű tanulókat oktató nevelési-oktatási intézmények számára kiadott kerettantervek* közül a „Kerettanterv az enyhe értelmi fogyatékos tanulók számára (1-8. osztály)” és a „Kerettanterv a középsúlyos értelmi fogyatékos tanulók számára” c. dokumentumok útmutatásait.
 - Másfelől a Waldorf-kerettanterv alapján működő Waldorf-iskolák státuszának meghatározása a magyar közoktatásban, mely első ízben a 32.755-1/2001. és 35.681-1/2003. számú oktatási miniszteri határozatokkal történt meg, majd ezt követően a kerettanterv a 20/2006. (V. 5.) OM rendelettel alternatív kerettantervként kihirdetésre került. A jelenleg érvényben lévő Waldorf-kerettanterv a köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény 9. § (8)-(9) bekezdésének felhatalmazása alapján készült.

A gyógypedagógiai Waldorf-iskolai kerettanterv hazai megalkotását az indokolja, hogy a hazánkban működő Waldorf-intézmények egy része fogad integráltan sajátos nevelési igényű tanulókat. Azonban a Waldorf-pedagógiára igényt tartó sajátos nevelési igényű gyermekek nevelő családok száma nagyobb annál, mint amennyit az integráló Waldorf-intézmények jelenleg képesek befogadni, illetve vannak egyéni szükségletekkel bíró gyermekek, akiknek speciális segítségére van szükségük, így különnevelésük indokolt. Ezért vált szükségessé – külföldi mintára – gyógypedagógiai Waldorf-iskola létrehozása hazánkban is. A gyógypedagógiai Waldorf-iskolai kerettanterv korábbi első változata 2019-ben az EMMI útmutatásai alapján a Rózsaház magyar gyógypedagógiai Waldorf-iskola szakmai közössége segítségével készült, az iskola alapításakor. A tanterv létrehozásában segítségünkre voltak a nemzetközi Waldorf-gyógypedagógiai iskolák tantervei, különösen a Baden-Württembergi Antropozófiái Alapú Gyógypedagógiai Iskolák Munkaközösségének megbízásából készített *„Különböző fejlesztési igényű gyerekek tanítására szolgáló Waldorf-iskola (gyógypedagógiai iskola)” tanterve* (Martina Etterich, 2. átdolgozott kiadás 2004.).

A gyógypedagógiai Waldorf-iskolai tanterv első változatának felülvizsgálatát a 2020. évi Nemzeti Alaptanterv változó elvárásai miatt szintén felülvizsgálatra kerülő Waldorf-iskolai kerettanterv indokolta, valamint a 2020. évi NAT nyomán párhuzamosan szintén átdolgozásra került A sajátos nevelési igényű tanulók oktatásának tantervi irányelvei c. dokumentum, mely befolyásolja a gyógypedagógiai kerettanterveket. Bár a Waldorf-iskola ideális esetben 13 évfolyammal működő nevelési-oktatási intézmény, emellett alapfokú művészeti iskola is, a gyógypedagógiai Waldorf-iskolák működésének feltételei jelen helyzetben csak 8. osztályig biztosítottak. Jelen gyógypedagógiai Waldorf-tanterv befogadó Waldorf-iskolai együttnevelésben is alkalmazható – nem csak a különnevelést folytató Waldorf-intézményekben – amennyiben az intézmény

megteremti a megfelelő társi és személyi feltételeket az enyhe értelmi fogyatékos vagy közép súlyos értelmi fogyatékos tanulók számára.

A magyar gyógypedagógiai Waldorf-iskolai kerettanterv koncepciója, szerkezete

A Magyar Waldorf Szövetség által a Waldorf-iskolai kerettantervhez modulként csatolt magyar gyógypedagógiai Waldorf-iskolai kerettanterv a köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény 9. § (8)-(9) bekezdésének felhatalmazása alapján határozza meg a Waldorf-pedagógia nevelési-oktatási alapelveit, így a Waldorf-iskolákban folyó sajátos köznevelési tevékenységet. A kerettanterv összhangban áll a nemzetközi Waldorf-irányelvekkel és tantervekkel, ugyanakkor megjeleníti a magyar kultúra értékeit, és épít az elmúlt száz év Waldorf-pedagógiai tapasztalataira, kutatásaira.

A kerettanterv a köznevelési törvény által megengedett körben él az egyedi megoldás lehetőségével, így a nevelés-oktatás tartalmi kérdéseire, a vezetési modellre, a nevelés- és oktatásszervezési módszerekre, a minőségpolitika, a minőség gondozás rendszerére, a tanuló heti kötelező óraszámára, a pedagógus végzettségére és -szakképzettségére, valamint a működéshez szükséges feltételekre vonatkozóan, és meghatározza a Waldorf-pedagógiára épülő nevelési-oktatási tevékenység sajátos pedagógiai tartalmi követelményeit és az e tartalmakból fakadó iskolai szervezeti-működési sajátosságokat, így különösen bemutatja a pedagógus munkakör, az elfogadott pedagógus végzettségek és szakképzettségek tekintetében elvárt követelményeket, a Waldorf-iskolákra irányadó építésügyi előírásokat, helyiség-, eszköz- és felszerelésigényt, a Waldorf-pedagógiának megfelelő minőség gondozás és teljesítményértékelés alapelveit, az iskolák sajátos vezetési modelljét és szervezetét, nevelés- és oktatásszervezését, valamint a helyi tantervek elkészítéséhez szükséges útmutatót az alábbi fejezetekre tagoltan:

- A Gyógypedagógiai Waldorf-iskola feladatai, célkitűzései, alapelvei
- Különleges nevelési megbízatás, az esélyegyenlőséget szolgáló pedagógiai elvek
- A Gyógypedagógiai Waldorf-iskola pedagógiai alapelvei
- Tanítás és a terápiák viszonya
- Egészségnevelés és környezettudatosság
- A NAT 2020 és a gyógypedagógiai Waldorf-iskolai kerettanterv viszonya
- A fejlődés állomásai a tanterv szempontjából – horizontális tanterv
- Vertikális tanterv a tanulásban akadályozott / enyhe értelmi fogyatékos és az értelmileg akadályozott / közép súlyos értelmi fogyatékos tanulók számára 1-8. évfolyamokon
- A Gyógypedagógiai Waldorf-iskola művészeti nevelésének kerettanterve az 1-8. évfolyamokon
- A Gyógypedagógiai Waldorf-iskola működésének személyi feltételei
- A Gyógypedagógiai Waldorf-iskola működésének tárgyi feltételei
- A Gyógypedagógiai Waldorf-iskola működésének szervezeti feltételei, sajátosságai
- Minőség gondozás a Gyógypedagógiai Waldorf-iskolában
- Útmutatások a Gyógypedagógiai Waldorf-iskolák helyi tantervének elkészítéséhez
- Tantárgyi rendszer és óraszámok

A Gyógypedagógiai Waldorf-iskola feladatai, célkitűzései, alapelvei

I. A Gyógypedagógiai Waldorf-iskola feladatai, célkitűzései, alapelvei

A Gyógypedagógiai Waldorf-iskola a Waldorf-pedagógia antropológiai-pedagógiai alapvetései és nevelési, tanulási-tanítási rendszere alapján működik. Az iskolai közösségek a Rudolf Steiner által megfogalmazott szociális hármastagozódás elvei alapján működnek együtt az iskola fenntartásában, és pedagógiai program megvalósításában. A Waldorf-pedagógia a tanításban és nevelésben az egyes ember és az egyes emberek alkotta közösségek, végsőképpen a társadalom haladásáért végzett alkotó együttműködést látja. A nevelés feladata a szociális tudat, a környezettel szembeni felelősségérzet és a társadalom későbbi aktív alakításának alapjául szolgáló, az egyén képességeihez mérten a lehető legvilágosabb ítélőképesség kialakítása.

A pedagógiát a Waldorf-iskola a személyiség olyan fejlesztésének tekinti, amely a világ megértéséhez, alkotó módon való alakításához és a morális felelősség vállaláshoz szükséges összes képesség kibontakoztatásán fáradozik. Ennek érdekében minden életkorban a gyermekek testi-lelki-szellemi képességeinek kiegyenlített fejlődésére-fejlesztésére törekszik. A kiegyenlítő fejlődés-fejlesztés legfőbb célja a szalutogenezis (egészségességre törekvés) értelmében a személyiség koherencia élményének megteremtése és erősítése. Törekedni arra, hogy az egyéni lehetőségeken belül a teljes emberre jellemző tulajdonságok legszélesebb skálájának lehető legoptimálisabb kibontakozását segítsük elő. Az emberré válás folyamatának egészét szem előtt tartva ösztönzi a korai fejlesztést, de ellenzi a korai specializációt, ezáltal a korai iskola szelekciót, ezért a teljes iskolás kort, általános és középfokú oktatást egységben szemléli. Ez a rendszer időt hagy minden életkori sávban az érési-fejlődési folyamatok, a képességek széles skálájának kibontakozásához, és a biztos alapműveltség felépüléséhez.

Olyan fejlődésre, változásra érzékeny, széles lehetőségeket magában hordozó személyiség kibontakoztatása a cél, mely a közösségi létben és a társadalmi fejlődésben alkotó részvételre képes, tehát felnőttkorban is megtartja fejlődőképességét. Ennek érdekében az egyéni és közösségi nevelés egyensúlyára törekszik. Segíti a gyermekek közötti gazdag szociális kapcsolatrendszer kialakulását, tudatosan építi a közösséget, a kooperatív tanulást, a csoport- és projekt munkák által. Minden osztálytanítónak a saját pedagógiai eszköztárát és az iskolában adott fejlesztősegítő eljárásokat tekintetbe véve kell mérlegelnie, hogyan tud egyensúlyt tartani az általános és az egyes, a közösség fejlődése és az egyén fejlődési útja között, úgy, hogy minden gyermek a saját képességei-készségei aktuális szintjének megfelelően haladjon a főoktatáson és a szakórákon egyaránt.

A Gyógypedagógia Waldorf-iskola pedagógia alapelvei

Tantervünk felépítése és tartalmi a bevezetőben felsorolt törvényi előírások mellett a fenti elveket konzekvensen tükrözik. Így messzemenően figyelembe veszi a gyermeki fejlődés során bekövetkező természetes érési folyamatokat, ezért az egyes életkorok tekintetében nevelési és tanítási céljainkat, feladatainkat szigorúan az antropológiai antropológia és gyógypedagógia sérülésspecifikus eredményeire támaszkodva határozzuk meg. A gyermekek teljes személyiségének, vagyis testi-lelki-szellemi képességeinek dinamikus egyensúlyban lévő fejlesztésére törekszik. Inspirálva a gyermekek belső fejlődését és a külvilággal való egészséges kapcsolat kialakulását.

E pedagógiai célok megvalósulását két évfolyamonkénti bontásban mutatja be a tanterv horizontális része. A vertikális tantervi folyamat írja le, hogy az egyes tantárgyak ismeretkörei milyen fejlődésen, bővülésen, elmélyülésen mennek keresztül az egyes életkori szakaszokban. A fejlesztési célokat, tantárgyi tartalmakat és az eredménycélokat itt is két évfolyamonként határozzuk meg, annak érdekében, hogy azok ezen belül rugalmasan alakíthatóak legyenek a tanulók egyéni képességeihez, lehetőséget adjanak egy-egy tanulócsoporthoz belül a differenciálásra. Mind a horizontális, mind a vertikális tanterv külön-külön kitér a fent említett különleges bánásmódot igénylő gyermekek két csoportjának sajátos nevelési, tanulási-tanítási szükségleteire.

A fenti célok érdekében a Gyógypedagógiai Waldorf Iskola kompetencia alapú nevelést-oktatást valósít meg, ezért egyforma jelentőséggel foglalkozik

- a személyes és szociális kompetenciák fejlesztésével adott életkorban szükségszerű nevelési célokkal,
- az egyes életkorokban szükséges készség-képességfejlesztéssel,
- az életkorhoz igazodó tantárgyi tartalmakkal.

Az egyén fejlődése szempontjából iskolánk elfogadja, hogy egy osztályfokon belül a sajátos nevelési igényű gyermekek, akár csak a tipikus fejlődésűek jelentős készség-, képesség-különbségeket is mutathatnak. Így a tanórán belül az osztálylétszámmal arányos módon biztosítja a differenciáló nevelés-tanítás lehetőségét. Ennek alapját a nyolc éves megbízatást vállaló osztálytanító (aki maga is gyógypedagógus), a vele szorosan együttműködő fejlesztőpedagógus vagy gyógypedagógus és pedagógiai/gyógypedagógiai asszisztens team munkája teremti meg. Együtt képesek feltérképezni a gyermekek képességbeli és személyiségbeli fejlődését, ennek megfelelően készítik el a tanulók egyéni fejlesztési tervét. Ezáltal az egyéni különbségeket az osztályon belüli pedagógiai munka megtervezésekor is tekintetbe tudják venni. A tanulási teljesítmény értékelése is az egyéni fejlesztési tervhez képest történik. A gyermekek egyéni megfigyelését, az egyéni bánásmód kialakítását segítik az olyan, a Waldorf-tanárok által rendszeresen használt mentális-meditatív eszközök is, mint a gyermekek lényének esténkénti felidézése, és a heti rendszerességgel megtartott tanári konferencia gyermek-megbeszélései.

A sajátos nevelési igényű gyermekek fejlesztési szükségleteihez igazodva a fent bemutatott három területen a következő kiemelt fejlesztési feladatok jelennek meg:

- személyes képességek felfedeztetése és kibontakoztatása, önbizalom és reális önértékelés felépítése;
- a környezet egyre differenciáltabb érzékelésének elősegítése, környezeti jelenségek egyre tudatosabb megragadása, feldolgozása;
- félelmek, agressziók és előítéletek oldása, társakhoz és felnőttekhez való harmonikusabb kapcsolódás kialakítása;
- a tanulást és a közösségi életet megkönnyítő szociális technikák és önkontroll kialakítása;
- fejlődési elmaradások kiegyenlítése, fejlődési akadályok oldása;
- a mindennapi élethez és szakmai képzéshez szükséges szaktudás megszerzése;
- megbízható kapcsolatok kialakítása olyan személyekkel, csoportokkal és intézményekkel, amelyek lehetővé teszik a részvételt az iskolán kívüli életben.

A szalutogenezis értelmében a kompetencia alapú nevelés-oktatás egyik feladata a harmonizálás, kiegyenlítés. Ez a „fenntartható” fejlődésre törekvő szemlélet a gyermeki képességstruktúrában belül három képességterület: a szenzomotoros fejlődés, a lelki-érzelmi élet és a képzetalkotó-gondolkodási tevékenységek kiegyenlített fejlesztésére törekszik. A kiegyenlítő-harmonizáló pedagógiai program képezi alapját egyfelől a tehetséggondozásnak, másfelől az elsődleges pedagógiai prevenciónak. A sajátos

nevelési igényű gyermekek esetén pedig a fejlődési zavar lehetőségeihez képesti kiegyenlítését és a másodlagos tanulási hátrányok megelőzését szolgálja. E pedagógiai cél érdekében a tantervi órakeretben kb. 1/3-1/31/3 arányban szerepelnek a szenzomotoros fejlődést, a szenzoros integrációt segítő, ezáltal a praktikus intelligenciát támogató; a lelki-érzelmi fejlődést biztosító, ezáltal az érzelmi intelligenciát támogató; valamint a képzetalkotást, a gondolkodást segítő, ezáltal a kognitív képességeket, a szellemi fejlődést támogató nevelési-tanítási tartalmak. Ez a hármas feladat az életkori fejlődéshez alkalmazkodó formában, de teljes pedagógiai munkánkat áthatja:

- A vertikális tantervben szereplő tantárgyi rendszer arányai is eszerint épülnek fel:
 - A motoros, finommotoros fejlődést segítő tantárgyak egyben támogatják a szenzomotoros feldolgozó folyamatokat, a szenzomotoros integrációt is. Fontos szerepet játszanak az akaratli nevelésben és a praktikus intelligencia fejlesztésében. Tantárgyak formájában a testnevelés, a Bothner-gimnasztika, az euritmia, a formarajz, a kézimunka és a kézművesség (faművesség, rézművesség, kosárfonás, fazekasság) és a kertművelés, órák során valósul meg ez a nevelési feladat. A főoktatáson belüli ritmikus rész és a különböző projektmunkák, mint: házépítés, földművelés, mesterségek; a különböző gyakorlatok: pl. mezőgazdasági praktikum. Ezen túl az osztálytanító negyedik osztálytól ösztönzi a gyermekeket, hogy alkatuknak megfelelő sporttevékenységeket válasszanak.
 - A lelki-érzelmi fejlődést támogató tantárgyak egyben támogatják a külvilág szemlélésének belső képzetté válását, ezek feldolgozását, ezáltal az érzelmi intelligencia alakulását és az alkotó fantázia fejlődését. Tantárgyak, melyek ezt segítik: euritmia, festés, rajz, énekzene, agyagozás, dráma. Az önálló felkészülést igénylő tanulói munkák, ezek közül is a legjelentősebb a 8. osztályos éves munka valamint az éves színdarab vagy drámaelőadások. A főoktatáson belül a mesék, történetek, életrajzok. Ezekon túl az osztálytanító harmadik osztálytól ösztönzi a gyermekeket, hogy alkatuknak megfelelő hangszereken tanuljanak, kórusba járjanak.
 - A képzetalkotó képesség, a gondolkodás fejlesztése, ezáltal a szellemi fejlődés támogatása főként a közismereti tárgyak tanításán keresztül valósul meg. A Waldorf-pedagógia fontosnak tartja, hogy az ismeretek átadása mellett azok feldolgozására, az összefüggések felismerésére is az életkornak megfelelő időt és lehetőséget biztosítson. Így a tanítástanulás folyamatában az ismeretátadás három lépcsőfokon át vezet a praktikus gondolkodástól a képi gondolkodáson át az ítéletalkotó, elvont gondolkodásig. Az életkori sajátosságoknak megfelelően, minden osztályfokon más-más módon, de a következő módszertani lépésekkel valósul meg az ismeretszerzés folyamata: a jelenség előidézése, megfigyelése (széleskörű szenzomotoros tapasztalatszerzés, szenzoros integrációs feldolgozás, praktikus gondolkodás szintje); a jelenség leírása (belső képzetek kialakítása, képi gondolkodás szintje), a jelenségből levonható szabályszerűségek, törvények felismerése (szimbolikus reprezentációk, elvont gondolkodás szintje). A folyamatban a gyermekek megtanulják, hogy milyen lépcsőkön keresztül lehet eljutni az önálló gondolatokhoz, hogyan tudják praktikus tapasztalataikat gondolatokra váltani, valamint az elvont gondolatokat a valóság jelenségeihez kapcsolni, a gyakorlatban alkalmazni.
- A hármasságot tükrözi az epochális (korszakos) rendszerben működő főoktatás felépítése is (ritmikus rész, ismeretszerző, elmélyítő főrészt, lezáró mese, történet).

- Módszertanilag a szakórák is hasonló struktúra mentén épülnek fel.
- Az egyes szaktárgyakban többször a vertikális tantervi felépítésben is megjelenik ez a hármasság, pl.: az alsó osztályokban csak szóbeliséggel, mozgás-ritmus-beszéd összekapcsolásával tanítjuk, később a szókincs, mondatalkotás és a történetek, a praktikus beszédhelyzetek kerülnek a figyelem középpontjába.

Összefoglalásként elmondható, hogy a Waldorf-pedagógia az egyéni és a közösségi nevelésnek a kiegyenlítetttségére törekszik. Az idegrendszeri érésnek és a személyiségfejlődés ütemének megfelelő, szigorúan életkorspecifikus nevelést, oktatást valósít meg, mely a gyermekek, fiatalok fejlődésére kiegyenlítő-harmonizáló hatást fejt ki. Ennek érdekében a Waldorf-iskola nevelési-oktatási rendszerének idői ütemezésében – a reguláris általánosiskolákhoz képest több hangsúlyeltolódás is megjelenik, mely a sajátos nevelési igényű gyermekek számára kifejezetten előnyös:

- A Waldorf-iskola 12 évfolyamos egységes nevelési rendszert alkot, jelen esetben a 8. osztályig kidolgozott tantervet követően a tervek szerint szakképzést épít fel, csak így tudja biztosítani, hogy nevelési-tanítási céljai maradéktalanul megvalósulhassanak.
- Az alsó szakaszban (1-4. osztály) a kognitív pszichológia és pedagógia bizonyítékainak megfelelően nagy hangsúlyt kap a széles alapokon nyugvó képesség-, készségfejlesztés, mely következetesen megelőzi az adott készségekhez kötött tantárgyi tartalmak megjelenését. Ezáltal pl. lassabban halad az írás-olvasás és a számolás tanítása.
- Az alsó (1-4. osztály) és a középső (5-8. osztály) szakaszban, az idegrendszeri érésnek és a képi gondolkodás életkori sajátosságának megfelelően az empirikus alapú, heurisztikus tanulási folyamatokat helyezi előtérbe minden tantárgy esetében. Megalapozva ezzel az önálló gondolkodás kialakulását. Ezt a folyamatot a szaktanárok segítségével az osztálytanító irányítja.
- A modern idegtudományi kutatásokkal összhangban a művészeti tárgyak belső képalkotást, ezáltal az elvont gondolkodás alakulását segítő, képesség- és személyiségfejlesztő szerepe minden életkorban egyformán hangsúlyos. Ez minden életkorban a szokásosnál magasabb óraszámot, ezért alapfokú művészetoktatási képzést jelent.
- A fenntartható gyermeki fejlődés érdekében az epochális, korszakos rendszer közép és hosszú távon segíti a készségek stabilizálódását, az ismeretek és az azok közötti összefüggések elmélyülését. Így a Waldorf-iskola nevelési-tanítási céljainak és a sajátos nevelési igényű gyermekek egyéni fejlesztési tervének szempontjából is a szöveges fejlesztő értékelés alkalmazása felel meg leginkább az ötfokú minősítő értékelés helyett, ezért az osztályozást szükség szerint csak a távozó tanulók esetében alkalmazza.
- A fent felsorolt szemléletbeli különbségek, és az ezek folytán keletkező hangsúlyeltolódások miatt a Waldorf-iskolák és az integráló reguláris általános iskolák, valamint a különnevelést folytató intézmények követelményei nem minden osztályfokon feleltethetők meg egymásnak.

II. Különleges nevelési megbízatás, az esélyegyenlőséget szolgáló pedagógiai elvek

A hatályos magyar jogszabályoknak megfelelően a Gyógypedagógiai Waldorf-iskola különböző profillal rendelkező. Jelen tanterv a tanulásban akadályozott tanulók és az értelmileg akadályozott tanulók számára kíván Waldorf-tantervi kereteket teremteni. E két csoportról összességében elmondható, hogy élettörténetüket és tanulási

folyamataikat olyan biológiai és/vagy pszichés és/vagy szociális területről érkező hatások befolyásolják, amelyek miatt személyiségfejlődésükben, önértékelésükben, tanulási teljesítményeik terén jelentősen eltérnek attól, amit kortársaiktól elvárunk, ezért intenzív segítséget igényelnek. Ugyanakkor ezek a fejlődésbeli eltérések, tanulási akadályok, atipikus viselkedési jellemzők és/vagy feltűnő magatartásbeli vonások nem mindig átfogó hiányosságként jelennek meg, hanem csak bizonyos tanítási követelményekkel összefüggésben vagy bizonyos tanulási, nevelési helyzetekben válnak kifejezetté.

A két különleges bánásmódot igénylő csoporton belül a tanulásban akadályozottak között túlnyomó többségében enyhe intellektuális képességzavarral (enyhe értelmi fogyatékossgal) élő gyermekeket, míg az értelmileg akadályozottak között többségében közép súlyos intellektuális képességzavarral (közép súlyos értelmi fogyatékossgal), esetleg halmozott fogyatékossgal élő tanulókat találunk. Így tantervünk a fentebb említett egyéni fejlődési sajátosságokat maximálisan figyelembe véve főként erre a két tanulói csoportra kínál nevelési, tanulási-tanítási alternatívát. A vertikális tantervi rész felépítése is minden esetben ezt a kettősséget tükrözi. Az ilyen tanulók fejlesztési szükségletei megjelenhetnek: a motoros képességek, a szenzomotoros integráció, a kognitív képességek, a kommunikációs-nyelvi képességek a szociális magatartás terén egyaránt. A vertikális tantervi részben tehát a fejlesztendő készségek-képességek, a tantárgyi tartalmak és a eredménycélok is ennek megfelelően kerültek kialakításra.

Gyógyító pedagógiai célunk kettős: A Waldorf-pedagógia kiegyenlítő, készség-képességfejlesztésen nyugvó nevelési-tanítási rendszerének a gyógypedagógiai prevenciós, terápiás és rehabilitációs tevékenységekkel harmóniában való együttes alkalmazása. Ezek eredője a fejlődési zavar kompenzálása felé mutat, a lehető legkiegyenlítettebb készség-, képesség-fejlődést biztosítva. Ezáltal válik lehetségessé a hozott bio/pszicho/szociális állapot súlyosbodásának elkerülése, fejlődési akadályok oldása, és csökkenthető vagy elkerülhető a másodlagos tanulási és viselkedési hátrányok kialakulása. Az osztályok csökkentett tanulói létszáma lehetővé teszi, hogy az egyes tanulók intenzívebb figyelemben és elismerésben részesüljenek. Az egyes életkorokban aktuális nevelési-tanítási és rehabilitációs célok mellett hosszú távon biztosítani kell a tanulók útját a 12 osztályos egységes iskoláztatáson át a munka világa, az értelmes, aktív élet megteremtése felé. A társadalmi integráció felé tekintve, törekedni kell az iskolai évek alatt a többi ember iránti egészséges bizalom és a világra való nyitottság kiépítésére.

Iskolánkban a nevelési-tanítási folyamat készség-, képesség-kibontakoztató jellege mellett a Waldorf-pedagógia emberképére épülő csoportos és egyéni terápiás ellátásban is részesülnek a tanulók. A terápiás munka megtervezésének alapja az egyéni fejlesztési terv kidolgozása, melyet az osztálytanító vezetésével az adott osztály munkájában résztvevő fejlesztő-terápiás team valamint az iskolaorvos segítségével állít fel. Az egyéni fejlesztési terv figyelembe veszi a gyermek szakértői véleményében foglalt diagnózist és fejlesztési javaslatokat, és ezeknek antropozófiai-terápiás vonatkozásait. Az egyéni fejlesztési terv elkészítéséhez az osztálytanító segítségül hívja az iskola tanári kollégiumának gyermekmegbeszélő konferenciáját is. A cél minden esetben a fejlődés támogatása, harmonizálása. Az elrendelt terápiák a gyermek egyéni szükségleteinek megfelelően a Waldorf-pedagógia alapelvei szerint a következő három szinten jelenhetnek meg:

- fizikai test, és az életfolyamatok szintjén: Craniosacrális terápia, gyógytorna, mozgásterápia, ritmikus masszáz, gyógyeuritmia, Extra Lesson fejlesztő eljárás
- a lelki folyamatok szintjén: festés és művészetterápia, beszédterápia, és zeneterápia, meseterápia, pszichoterápia
- a képzetalkotó és gondolkodási képességek fejlesztésére, szenzoros integrációs terápia, művészetterápiák, meseterápia és Extra Lesson fejlesztő eljárás

Amennyiben az iskola terápiás team-je a tanuló terápiás szükségleteinek biztosítását nem tudja belső szakemberrel megoldani, az iskola együttműködik, iskolán kívüli szakemberekkel (pl. pszichológus, pszichiáter, szakorvosok, stb.).

Mindezek értelmében messzemenően figyelembe veszi a gyermeki fejlődés során bekövetkező természetes érési folyamatokat, ezért az egyes életkorok tekintetében nevelési és tanítási céljait, feladatait szigorúan az antropozófiai antropológia és gyógypedagógia sérülésspecifikus eredményeire támaszkodva határozza meg. A gyermekek teljes személyiségének, vagyis testi-lelki-szellemi képességeinek dinamikus egyensúlyban lévő fejlesztésére törekszik, inspirálva a gyermekek belső fejlődését és a külvilággal való egészséges kapcsolat kialakulását. E pedagógiai célok évfolyamonkénti megvalósulását mutatja be a kerettanterv horizontális része. Majd a vertikális tantervi rész írja le, hogy az egyes tantárgyak ismeretkörei milyen fejlődésen, bővülésen, elmélyülésen mennek keresztül az egyes évfolyamokon kitérve a különleges bánásmódot igénylő gyermekek főbb csoportjainak sajátos szükségleteire.

III. A Gyógypedagógiai Waldorf-iskola pedagógiai alapelvei

Sajátos tanulási és tanítási folyamatok, különös tekintettel az epochális tanítás, a szakórák és projektek rendszerére

Az oktatás- és iskolai élet szervezése, az óra- és napirendek kialakítása az életkori sajátosságoknak és a tanítás ritmusának figyelembevételével történik. A Waldorf-iskola a tantárgyak sajátosságából adódóan a tanítást fő-, és szakoktatás szerint tagolja; ez didaktikai forma szerint epochális tanításnak és a szakórának felel meg: az olyan elméleti, művészeti és gyakorlati tantárgyak, amelyek esetében egy kerek, lezárt témát tárgyalunk, epochális oktatás formájában jelennek meg, más tárgyakat – főleg ha állandó gyakorlást igényelnek – szakórákban tanítunk. A főoktatás tipikus tantárgyai: anyanyelv, matematika-geometria, földrajz-gazdasági ismeretek, történelem-társadalmi ismeretek, természetrajz-biológia, fizika, kémia, esztétika. A tapasztalat szerint az anyanyelvi és a matematikai ismeretek és kompetencia megszerzése érdekében a második elem – az állandó gyakorlás – is fontos a tanításban és a tanulásban. A tantervben ezért jelennek meg az epochák mellett az anyanyelvi és a matematika szakórák is. Más tantárgyakat a szakórák hagyományos rendjében tanítunk. Amennyiben azonban a művészeti, kézműves-gyakorlati tárgyak vagy az idegen nyelvek esetében összefüggő feladat vagy projekt jellegű munka adódik, akkor ezeket is lehet természetesen tömbösített formában, epochálisan tanítani.

A tananyag elsajátításának formájához tartozik az önálló munkákra való felkészülés is: ezek az ún. projektek és éves munkák, amelyek során a tananyag alkotó jellegű feldolgozása a feladat, az elméleti, művészi és kézműves-gyakorlati elemek összekapcsolásával. Az iskola mindennapjait átszövik a közösséget alakító és erősítő tevékenységek: hónap/évszakünnepek, az éves ritmushoz igazodó ünnepek, tanulói gyakorlatok, kirándulások, színdarabok.

Ritmusok az iskola életében

Az iskolai élet minden mozzanatát ritmikus rend határozza meg. A helyes éves, havi, heti, napi ritmus a gyermek egészséges fejlődését segíti: biztonságot ad számára, serkenti az életerők működését, a test egyensúlyának megtalálását és fenntartását, támogatja az eligazodást térben és időben.

Évkör, ünnepek

A Waldorf-iskolák évmenetét a világban (ahol több, mint ezer Waldorf-iskola működik) az adott kulturális közeg ünnepei határozzák meg. A kultúra mint az „életet-szabályozó elv” minden szellemi működés legfőbb hatóereje. Magyarországon a keresztény ünnepkör által meghatározott az évrénd: az évente visszatérő, keresztény ünnepkörből ismert ünnepek átélése adja az év ritmusát.

Hosszas, elmélyült felkészülés, lelki ráhangolódás után az ünnepek a lelki élet tetőfokaivá válnak. Helyes ünnepléssel be- és felkerülünk egészen a megült ünnepek szellemi eredetéig. Az év körforgásának, az évszakok változásának, a fény útjának átélése, tudatba emelése a környezettel, természettel való harmonikus kapcsolathoz vezet. Nagy hangsúlyt kap a gyermekek nevelésében a természethez kötődő életritmus megélése, tudatosítása. Minden nagyobb ünnepet, amit a népi hagyomány ismer, a gyermekek is megismerhetnek, részt vehetnek bennük, átélhetik a népi bölcsességekben rejlő tudást. Azt a világlátást szeretnénk feléleszteni a városi közösségekben élő fiatalokban, amit nem élhetnek meg a nagyvárosban, arra a lelki higiéniára szeretnénk a gyermekek figyelmét fordítani, ami a természet rendjében megtalálható. A városban élő ember a természet változásait kevésbé éli meg, a mesterséges környezet ettől elrekeszti a városlakót. S ezzel együtt meg is fosztja a természeti körforgás élményétől, amit a nagyvároson kívül lakók életük részeként élhetnek meg.

Az iskolaév során az ünnepkör átélése segít a diákoknak a világban való eligazodásban, és olyan rítusrendszert alkot, ami biztonságot ad állandóan változó világunkban. A tanulóknak az ünnep közeledtével egyre nagyobb lesz a várakozás. Minden ünnep más és más élményt ad, és ezek az élmények az egyéni fejlődésre és az osztály vagy iskolai közösségre is termékenyen hatnak. Minden életkor megkívánja, hogy a gyermekek életkori sajátosságait figyelembe véve alakítsuk ki az ünnepeket, azok jellegzetességeit megtartva.

Ünnep kereszt:

János nap

Húsvét

Mihály nap

Karácsony

Egy-egy tanév Szent Mihály naptól, a megmértetés, mérlegelés, a számvetés napjától, Szent János napig, az életerők delezésének napjáig ível. Az advent és húsvét kiemelkedik az évben: mint a várakozni tudás ünnepei. Az eddig említettek mellett még jeles napok: a Szent Márton nap (az önmagunk és mások felé fordulni tudás), vízkereszt (felismerés), farsang („kifordulás”), pünkösd (felhangzás). Minden iskolának önálló feladata ünnepei szellemi hátterének feltárása, megismerése, az életkoroknak megfelelő ünneplés megvalósítása. Célszerű megtalálni, újból és újból átgondolni az egyes ünnepek és a hozzájuk kötött tevékenységek szerepét.

A Szent Mihály nap bátorságpróbája és a Szent Márton napi készülődés célja és jellege – életszakaszonként egészen más és más; az advent hétfői közös kezdés a közösségi hivatásának megvalósítása komoly feladat; a pünkösd a kisebbek versengésének, a nagyobbak megszólalásának (8. os éves munkák) szép párhuzama. Évszak- avagy hónap ünnepek egy-egy tanulási időszaknak [kettő-négy epocha (ősz-tél-tavas-nyár) vagy félév (tél-nyár) után] az összegző lezárásai: dramatizált játékok, az osztályközösségek által létrehozott előadások bemutatására, euritmia bemutatókra, kóruséneklésre, közös zenélésre, művészi munkák kiállítására van ilyenkor lehetőség.

A nemzeti ünnepeink a visszaemlékezés időpillanatai. Tagozatonként más és más, szintén az iskolák által (a törvények szerint meghatározott keretek között) tudatosan meghatározandó módon javasolt megemlékezni róluk.

Epochális oktatás

A tanítás havi ritmusát az epochális tanítás adja. Egy epochán belül 3-4 héten át egy kerek, lezárt témát tárgyalunk a gyerekekkel a főoktatás keretein belül. Így lehetőség nyílik a tantárgyban való alapos elmélyülésre, valamint a gyerekek egyéni fejlődési ütemének figyelembe vételére, az emlékezés-felejtés helyes ritmusának kialakítására.

Az epochális/korszakos tanítási mód támogatja a készség-, képességfejlődés időbeli ritmusát, figyelembe veszi, ennek ún. látencia szakaszát, ezáltal elősegíti a képesség lehető legteljesebb kibontakozását. Egy-egy képesség fejlesztése 3-4 hetes intenzív szakaszok során a főoktatásban történik, majd egy kevésbé intenzív fenntartó-gyakorló fázis következik, melyhez a gyakorló órák adják a lehetőséget. Ez idő alatt az idegrendszerben megszilárdul az adott készség-képesség (procedurális tudás) mentális reprezentációja, csak ezután válik lehetségessé, hogy a már a szó legszorosabb értelmében vett készségekben megnyilvánuló képességet az egyre bővülő és magasabb szinten megjelenő tananyag elsajátításához használni lehessen.

A tanítás napi ritmusa

Egységes tanítási rend szükséges az egész iskolára vonatkozóan. Ez a közös ünnepekhez hasonlóan egyfajta közös légzést ad az iskolának napi szinten is. A közös napi ritmus, a közös kezdések, a nagyszünet vagy a délutáni játék közös eltöltése az udvaron nagyon kedvez a szociális kapcsolatoknak is. A kicsik látják a nagyobbakat, találkoznak egymás – esetenként igencsak különösnek tűnő – másságával, megtanulják ezeket kezelni vagy elviselni, kapcsolatok, barátságok és szerelmek szövődnek különböző csoportba járó gyermekek közt is.

A nap 2-2,5 órás főoktatással kezdődik, melyen belül valamelyik tevékenységváltásnál legalább egy rövid szünetet érdemes beiktatni. A nagyszünetet, ami legalább fél óra, követik a negyvenöt perces szakórák, majd az ebédszünet. Ebéd után a kicsiknek napközi, a nagyobbaknak további szakórák következnek.

A főoktatásban a tanító minden nap az élénk tevékenység más és más ritmusát kell, hogy megteremtse, figyelve a gyermekek pillanatnyi állapotára. A főoktatás ritmusa, belső rendje és különböző tevékenységi formái elsősorban arra irányulnak, hogy a gyerekek saját maguk, belső erejükre, természetes érdeklődésükre támaszkodva fedezzék fel a különböző ismereteket, ne pedig „készen”, kívülről kapják azokat. Minden tanulnivaló kézzelfogható, élő, valódi tapasztalatokon alapuló és lelkével átélhető legyen a gyermekeknek.

A főoktatás általában három részre tagolódik. Az első a ritmikus rész, melynek során a napkezdő rítusok és beszélgetés után különböző mozgások, ritmusok, versek, dalok és hangszerek segítségével a gyerekek többirányú fejlesztése – akarati-cselekvéses képesség-készségstruktúra – zajlik. Ezek a ritmikus játékok és beszélgetések segítenek az egymásra figyelés képességeinek kialakításában is. A ritmikus rész ideje alatt a gyerekek lélekben is „megérkeznek az iskolába” és felkészülnek a koncentráltabb tanulásra. A második részben történik a hétköznapi értelemben vett tanulás – gondolkodást-szellemi fejlődést segítő képesség- készségstruktúra fejlesztése – zajlik: ismétlés, gyakorlás, új ismeretanyag, füzetmunka. A főoktatást egy életkornak megfelelő mese vagy történet zárja le – a lelki fejlődést, érzelmi-indulati életet nevelő képesség-készségstruktúra fejlesztése.

A szakórák tárgyainak tanítására is érvényesek a fenti szempontok. A napközi struktúráját is tudatosan kell tervezni, ügyelni kell a pihenés, játék – ami lehet szabad,

vagy irányított -, illetve a kézműves foglalkozások helyes ritmusára, mese-bábozás, uzsonna idejére, mindig az adott tanulócsoporthoz igazodva.

Az osztálytanítók kiemelt szerepe

Az osztálytanítói rendszer, az osztálytanító személyiségével és mesterségbeli felkészültségével szemben támasztott elvárások lényegi sajátosságai, a Waldorf-pedagógia nevelésfilozófiai rendszerének alapelveiből eredeztethetők. (Speciális jellege miatt osztálytanítói végzettség jelenleg gyógypedagógusi végzettséggel csak a solymári Waldorf Pedagógiai Intézetben pedagógus továbbképzésként, illetve az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Karon szakirányú továbbképzésként szerezhető.)

A Waldorf-pedagógia a gyermek ismeretéből – életkoronként változó testi, lelki, szellemi szükségleteinek felismeréséből – kiindulva biztosítja a gyermek számára az egészséges fejlődést.

A Waldorf iskolai nevelés célja és feladata: segítséget nyújtani ahhoz, hogy a gyermek a fejlődési útján haladva, a lehetőségek széles körével úgy kerüljön kapcsolatba, hogy azok közül képes legyen kiválasztani a neki megfelelőt. Így váljon a világ felé nyitott, testileg egészséges, lelkileg szabad és szellemileg kreatív emberré. Képes legyen arra, hogy saját akaratát, érzelmeit és gondolkodását önálló és felelős életvitelre fordítsa, környezetét ne visszautasítsa, hanem emberségesebbé tegye.

Fejlődéslélektani és pedagógiai kutatások igazolják, hogy kamaszkor eléréséig előnyösen hat a gyerekek személyiségfejlődésére, ha mindig ugyanazzal - az érzelmileg és gondolatilag állandó támaszt biztosító - személlyel találkozhatnak, és rajta keresztül szűrve kapják meg a tananyagot. Ebben az életkorban ugyanis a személyes, szeretettel teli autoritáshoz való kapcsolódás az igazán jelentős, ez az, ami orientálja a gyereket a világban. A személyes kapcsolat, ami a tanító és a gyerekek között kialakul, és amin keresztül a tananyag átszöve, átdolgozva, illetve életre keltve a gyerekek elé kerül, sokkal inkább fontos ebben az életkorban, mint ha pusztán csak egzakt, tudományos tananyagot kapnak. Épp ezért a Waldorf-pedagógiában a kezdetektől fogva meghatározó jelentőségű az osztálytanítói ethosz. Az osztálytanító a gyerekek személyiségalakulásának szilárd bázisa, a *nevelés* professziójának megtestesítője.

Ő az személy, aki a gyermek számára *a tudás megszemélyesítője, az ismeretek forrása*. Ő vezeti el az egyszeregytől az algebraig, a meséktől Shakespeare-ig, a betűktől az önálló fogalmazásig. Nyolc éven keresztül minden reggelt együtt kezdenek, együtt haladnak végig az ismeretszerzés különböző területein és fókáin. Feladata lényegileg tér el mind a tradicionális osztályfőnöki szerepkörtől, mind az ismeretközlő pedagógusétól.

Szerepének eltérő jellege azonban nem csak a nevelésben, hanem *az oktatás tartalmi vonatkozásában is erőteljesen érvényesül*. A Waldorf-iskola első nyolc éve egységes egészet alkot. A tantárgyak évről-évre szorosan egymásra épülnek. A tananyagtartalom belső összefüggéseinek felismertetésében, a kulturális alap- és tantárgyi készségek kialakítását és fejlesztését szolgáló komplex művészeti nevelés integrálásában (amely a tanulási folyamat egészét áthatja), a tantárgyi tartalmak tapasztalássá formálásában és alkalmazásképes tudássá alakításában kiemelkedő szerepe van az osztálytanítónak. Mindez speciális felkészültséget és folyamatosan megújulásra kész mesterségbeli tudást kíván meg tőlük. Az osztálytanítói szerepből fakadó interdiszciplinitás, nemcsak a hasonló műveltségi- és tudományterületek összekapcsolására, hanem a humán és reál tárgyak közötti átjárhatóság megvalósítására is lehetőséget nyújt. Így például egy természeti jelenségeket bemutató fizika-epocha összekapcsolható az objektív leírást gyakorlásával, amely egyben az anyanyelv használatának elmélyítését támogatja. Így az osztálytanító a felkészültségénél fogva képes az egyes tárgyak tanítását úgy megtervezni és formálni,

hogyan az általa vezetett tanulási-tanítási folyamatok tudatosan hassanak egy másik műveltségi területen megszerezhető készségekre, képességekre.

Minden osztálynak saját osztálytanítója van, aki ideális esetben nyolc évig kíséri az osztályt. Az osztálytanító tartja a reggeli főoktatást (a tömbösített közismereti tárgyakat) és a képezésének megfelelő szakórákat a saját osztályában.

Az osztálytanító pedagógiai feladata, hogy az osztályközösségből együttműködő szociális közeget formáljon, és megteremtse a tanítás-tanulás optimális feltételeit. Morális tekintélyét elkötelezettségével, a gyermekekkel való bánásmódjával, a gyerekek iránti valódi érdeklődéssel és a szülőkkel való szoros, nyílt, bizalomteljes kapcsolatával tudja megalapozni.

Az osztálytanító kapcsolatot tart az osztályában tanító szaktanárokkal, a gyermekekkel dolgozó terapeutákkal, pedagógiai munkát közvetlenül segítő munkatársakkal, asszisztensekkel, és kölcsönösen figyelemmel kísérik egymás munkáját. Rendszeresen osztálykonferenciát szervez, amikor a szaktanárokkal és terapeutákkal közösen osztály- és gyermekmegbeszélést folytatnak.

A Waldorf pedagógia egyik fontos elve, hogy a gyermek optimális fejlődése érdekében a szülők és a pedagógusok szorosan együttműködnek, kapcsolatuk egymás iránti bizalomra és tiszteletre épül. Különösen érvényes ez az osztálytanító esetében, aki folyamatos kapcsolatot tart a szülőkkel, havi rendszerességgel szülői esteket tart, elősegíti az osztály szülői közösségének szellemi, pedagógiai munkájának az elmélyülését, és bepillantást ad az osztályban történő folyamatokba. Ezt a célt szolgálhatják a szülők számára szervezett nyílt napok, az évszakünnepek, a családi programok, kirándulások is. Az osztálytanító a szülőknek fogadóórák, családlátogatások keretében, egyénileg is lehetőséget biztosít személyes beszélgetésekre.

Az osztálytanítónak szakmai és munkaszerződésben meghatározott kötelessége a tanári konferenciák pedagógiai kutatómunkájában való részvétel.

A Gyógypedagógiai Waldorf-iskolában ajánlott az osztálytanító mellett egy másik gyógypedagógus állandó jelenléte az osztályban. Az osztályban dolgozó gyógypedagógus és az osztálytanító kölcsönösen segíti egymás munkáját, szoros együttműködésben dolgoznak az osztályal kapcsolatos munka minden területén. Az integráció gyakorlatából ismert kéttanáros modellhez hasonlóan, a két szakember kooperatív technikákat alkalmazva együtt tanít. Együttműködésük munkaformáit a gyógypedagógusok maguk határozzák meg, a Waldorf-pedagógia alapvetéseire és az osztály aktuális állapotához, a tanulók egyéni szükségleteihez igazodva.

Amikor a tananyag hatékonyabban adható át frontális úton, vagy ha a tananyag jellege miatt a tanulók folyamatos segítségnyújtást vagy megfigyelést igényelnek, az egyik pedagógus tanít, míg a másik folyamatosan mozog a teremben, és segít azoknak a diákoknak, akiknek szükséges (one teach-one drift modell). Ez a munkaforma az alsóbb osztályokban ajánlott különösen, gyakran az egész főoktatás és a szakórák alatt is, a felsőbb évfolyamokban pl. a füzetmunka során.

Más esetben párhuzamos tanításra lehet szükség, ekkor mindkét tanár aktív, azonos térben, mégis szeparáltan tanítanak. Egy időben dolgozzák fel ugyanazt a tananyagot, oly módon, hogy az osztályt kettéosztják (parallel teaching). Ezt a munkaformát a főoktatás ritmikus részében lehetséges alkalmazni, leginkább abban az esetben, ha nagyon eltérő szükségletű gyermekek vannak az osztályban, pl. az intellektuális képességzavarhoz társuló, különböző súlyosságú mozgáskorlátozottság esetén.

Egy következő lehetőség, hogy a tanárok csoportokra osztják a diákokat és a feladatokat. Itt a diákok forgószínpad szerűen haladnak egyik tanártól a másikig, illetve vannak önállóan végzendő feladatok is. Így minden diák dolgozik mindkét tanárral, az önállóan végzendő feladatoknál pedig egyéni, páros, vagy csoportos feladatot oldanak meg tanári segítség nélkül (station teaching). Ez a munkaforma hasznos lehet komplex tananyagok feldolgozásánál, felsőbb évfolyamokon a természettudományos ismeretek feldolgozásánál, esetleg a kézimunka, kézműves vagy háztartástan órákon.

Minden osztályban akadnak olyan szituációk, amikor az egyik pedagógus külön foglalkozik egy kisebb csoporttal, miközben a társa, az osztály nagyobb részét tanítja. A kiscsoportba az osztály többségétől az adott tanulási helyzetben eltérő szükségletű tanulók kerülnek, akik vagy valamilyen alternatív tananyaggal dolgoznak, vagy ugyanazt tanulják, mint az osztály nagy része, csak differenciált módszerekkel, és/vagy eltérő szinten. Ez a munkaforma fennállhat hosszabb ideig, de az is elképzelhető, hogy csak a tanóra bizonyos részén dolgoznak így a diákok. Szerencsés, ha a kiscsoport összetétele változik, nem skatulyázzuk a gyerekeket. Minden feladtnál és minden tanítási helyzetben, ahol ezt a megoldást választják az osztályban tanítók, újra át kell gondolniuk a csoportok összetételét (alternative teaching).

Bizonyos helyzetekben, akár szakórákon is, előfordulhat, hogy a két tanár egyenrangú félként vezeti az órát. Az óravezetés alapvetően frontális, mindkét tanár tanít, pontosan egyeztetni, hogy ki mit mond el, a gyermekek számára is egyértelmű, szokássá alakított jelzéssel átadják egymásnak a szót/feladatot. Közben mindkét pedagógus figyeli, hogy hol van egyéni segítségadásra, beavatkozásra szükség (team teaching). Ezt a munkaformát akkor lehetséges illetve akkor ajánlott választani, ha mindkét tanár jelentős gyermekismerettel, Waldorf-pedagógiai és gyógypedagógiai tapasztalattal rendelkezik.

A Gyógypedagógiai Waldorf-iskolában az osztálytanító vagy az osztályban tanító másik gyógypedagógus jelenléte szükséges lehet a szakórákon is, akár mind a 8 évfolyamon.

Az osztályok létszámának és sajátos szükségleteinek megfelelően legalább egy, esetenként akár kettő vagy több gyógypedagógiai asszisztens, pedagógiai munkát közvetlenül segítő munkatárs dolgozik egy osztályban a tanító(k) mellett. Munkájuk irányítása, az együttműködés optimális feltételeinek és kereteinek kialakítása az osztálytanító felelőssége és feladata.

Az osztályösszetétel pedagógiai elvei, tanulófelvétel

A Gyógypedagógiai Waldorf-iskola nem kötelező felvételt biztosító iskola. Az intézményt az illetékes Szakértői Bizottság jelöli ki a gyermekek számára a Waldorf-iskolák gyakorlata szerint lefolytatott ismerkedési eljárás után, a szülő/gondviselő és a Tanári Kollégium egyetértésével.

Az osztályösszetétel pedagógiai elvei szerint az iskola törekszik a különböző temperamentumú, lelki alkatú gyermekek, a gyógypedagógiai poláris ellentétpárok közötti egyensúly és a nemek kiegyenlítetttségének megteremtésére, emellett figyelembe veszi a szülők iskolaválasztási szempontjait is.

A tanévente induló osztályok összetételét leendő osztálytanítók és a Tanári Kollégium közösen alakítják ki, figyelembe véve az említett elvek mellett az iskolában dolgozó antropozófus orvos, a terapeuták javaslatait és a gyermek szakértői véleményében szereplő terápiás javaslatokat. Az Iskola pedagógiai célkitűzése a gyermek harmonikus fejlődése, fejlődési hátrányainak kiegyenlítése, ezért a felvételre jelentkezőknél fontos mérlegelni, hogy az iskola valóban tudja-e biztosítani az ehhez szükséges és optimális személyi és tárgyi feltételeket. A felvételre jelentkezés a kitöltött jelentkezési lap benyújtásával történik, ezt követően az Iskola a jelentkezőket személyes találkozóra hívja: a gyermekek játékos ismerkedésen, a szülők beszélgetésen vesznek részt, amelyek alapján az osztály összeállításáért felelős tanári felvételi csoport a gyermekről, speciális szükségleteiről, a szülőkről, a szülő-gyermek kapcsolatáról árnyaltabb képet alkothat. A személyes találkozók tapasztalatait összegezve a felvételi csoport összeállítja a felvételre javasolt osztályt, amelynek alapján a Tanári Kollégium dönt a tanulók felvételéről. A gyermek felvételének feltétele az iskolaérettség mellett a Waldorf-pedagógiának és az Iskola működésének a szülők részéről való ismerete, elfogadása és támogatása.

Felvétel az első osztályba

A Waldorf-iskolák az adott intézmény iránt érdeklődő szülők számára a beiratkozási időszak előtt több hónappal előadás-sorozatot indítanak. Ezeket a tanári kollégium tagjai, szülők, illetve a gazdasági vezető tartja. Az előadók a Waldorf-pedagógia alapelveinek, fő irányvonalainak ismertetése mellett ilyenkor betekintést nyújtanak a pedagógia szellemi háttérébe, a módszertanába, az iskola életének jellegzeteségeibe. Ezt követően a szülők jelentkezési lapot töltenek ki, melyen a megadott kérdések alapján részletesen le kell írniuk gyermekük eddigi fejlődését, és indokolniuk kell az iskolánkba való jelentkezésüket. Az utolsó beszélgetésen lehetőség szerint a tanári kollégium bemutatja a leendő osztálytanítót.

A gyerekek számára szervezett játékos ismerkedés és a szülőkkel folytatott beszélgetés során az első osztály összeállításáért felelős tanári csoport igyekszik minél pontosabb képet kialakítani a gyerekekről, a szülőkről, a családban kialakult szülő-gyermek kapcsolatáról. Részletesen áttanulmányozzák a szülő által beadott jelentkezési lapot, ami kialakítja a beszélgetés vázát. A szülő ilyenkor részletesen beszélhet gyermekéről, kifejtheti azokat a fontos momentumokat, amelyeket a jelentkezési lapon nem állt módjában részletezni, a tanárok pedig olyan kérdéseket vethetnek fel, melyek a beadott anyag alapján lényegesnek tűnnek. Természetesen a szülők is feltesznek olyan kérdéseket, melyekre az előadások alapján nem sikerült választ kapniuk.

A gyermekek számára szervezett játékos ismerkedésen a foglalkozáson résztvevő pedagógusoknak alkalmunk van az iskolába jelentkező gyermekek alaposabb megismerésére. A személyes találkozók végén a tanárok összegzik tapasztalataikat, és összeállítják az osztályt. A felvételre javasolt gyermekeket a Tanári Kollégium egyetértésével vesszük fel az osztályba. A leendő osztálytanító ellátogat a különböző óvodai csoportokba is, hogy eljövendő tanítványait az óvodai tevékenységen belül is megismerhesse.

Felvétel magasabb osztályokba

Rendszeresen előfordul, hogy a tanév közben, vagy az új tanév kezdetén jelentkeznek szülők felvételi kérelemmel. Ilyen esetekben a jelentkezés már meglévő, kialakult osztályközösséget érint, ezért az osztálytanító az osztályban tanító pedagógusokkal együtt mérlegeli, hogy tud-e az osztály újabb gyermeket befogadni. Ilyen esetekben az elsődleges mérlegelési szempont a meglévő osztályközösség összetétele, befogadó képessége, a felvételi idején aktuális állapota és helyzete, és ehhez képest a felvételre jelentkező várható jövőbeni sikeres beilleszkedésének lehetősége. Az iskola Tanári Kollégiuma minden esetben körültekintően mérlegeli e körülményeket egyenként és összességükben is, és mindezek alapján pedagógiai meggyőződésére alapítva hoz egyedi döntést a felvétel kérdésében. (Mivel a felvétel módját és kritériumait a gyermek életkora és az illető osztály összetétele erősen befolyásolja, annak szabályozását az iskola a Szervezeti és Működési Szabályzatában rögzíti.)

A tanulói teljesítmények szöveges értékelés

A Gyógypedagógiai Waldorf-iskola rendszeres szóbeli és írásbeli szöveges értékelést ad minden tanuló fejlődéséről minden életkorban, osztályzást nem alkalmaz.

Év végi szöveges értékelés, bizonyítvány

A tanév végén kiadott szöveges értékelés minden tanuló esetében a teljes tanévi munkát és fejlődést általában és tárgyanként is részletezve tartalmazó egyénre szabott, részletes folyamat- és fejlesztő értékelés, amelyben a tanuló teljesítményének leírása mellett egyéni képességeihez mért fejlődését is értékeli és elismerik, impulzusokat adnak a további munkához, meghatározzák a gyermek fejlesztésének további irányait. A Waldorf-pedagógiában általánosan alkalmazott szöveges értékelés tudatosan kiépített gyakorlata az első osztálytól nyolcadikig, egyik alapvető nevelési eszköze az iskolának. A szöveges értékelést a Waldorf-pedagógia olyan kulcsfontosságú alapelvnek tekinti, amelynek maradéktalan érvényesülése nem szülői, tanuló választás kérdése, ezért a szöveges értékeléstől csak kivételesen, iskolaváltás és továbbtanulás esetén tér el.

A Waldorf-iskola az első négy évfolyamon a készség-, képességfejlesztést helyezi előtérbe, ezért nem alkalmaz normatív értékelést, kizárólag folyamat- és fejlesztő értékelést végez. Ez összhangban áll a sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelvében megjelenő alapvetéssel (32/2012. (X.8.) EMMI rendelet), mely szerint a sajátos nevelési igényű tanulók értékelését döntően szöveges fejlesztő értékeléssel kell végezni, az értékelés célja a tanulói szükségletek meghatározása, valamint a nevelési-oktatási folyamatnak azokhoz történő igazítása. Az értékelés tartalmában komplex, mind a pozitív, mind a még fejlesztendő területek megjelennek benne. A fejlődés előző fokához kapcsolódik és a perspektíva következő lépcsőfokát jelöli meg, illetve a továbblépésre konkrét javaslatokat fogalmaz meg a szülők számára is érthető és átlátható módon.

Az 1-4. évfolyamon az értékelések egyrészt a tanév során gyakorolt és megszerzett készségek, képességek, a megszerzett procedurális és deklaratív tudás fejlődési leírását tartalmazzák, másrészt megmutatják a képességek fejlődésének-fejlesztésének jövőbeli irányát. Ez árnyaltabb, individuálisan differenciált megközelítést tesz lehetővé, mint az ötfokú skála. Hátterében az a pedagógiai megfontolás áll, hogy a Waldorf-pedagógia támogatja az emberi sokszínűséget, minden tanulót egyformán értékesnek tekint, függetlenül azok képességeitől és teljesítményétől. Alsóbb osztályfokokon hangsúlyozottan a szülőknek szól a bizonyítvány. Fontos eleme az év végi értékelésnek a bizonyítványkép és bizonyítványvers. A magasabb évfolyamokon egészen a 8. osztályig megmarad az előbb említett folyamat- és fejlesztő értékelés, melyhez normatív elemek is társulnak, ezek a megszerzett deklaratív tudást mutatják általában százalékos formában. A magatartás és szorgalom értékelése a bizonyítvány általános leírása elemeként jelenik meg. A jutalmazást – ami a folyamatértékelés része – az általános és különböző fokozatú dicséret váltja ki. A tanulói teljesítmények értékeléséhez kapcsolódóan a Gyógypedagógiai Waldorf-iskola a Waldorf-pedagógia elveinek megfelelően törekszik az osztályismétlés elkerülésére, azt csak kivételes esetekben alkalmazza.

Ez a szöveges értékelés, mely minden tanuló esetében egyénre szabott, olyan részletes értékelés, amely terjedelme folytán a hivatalos és kötelező bizonyítvány-nyomtatvány (bizonyítványkönyv) formai kereteit meghaladja. Ezért a Gyógypedagógiai Waldorf-iskola minden tanulóra kiállítja a bizonyítványkönyvet és abban feltünteti, hogy a tanulóval szöveges értékelés készült. A tanuló teljesítményéről az adott Gyógypedagógiai Waldorf-iskolában alkalmazott formai szokásoknak megfelelően kézzel vagy géppel kiállított részletes szöveges értékelés („Waldorf-bizonyítvány”) a hivatalos bizonyítvány-nyomtatványtól elválaszthatatlan, annak hivatalos kiegészítő mellékletét képezi. Az iskola, a szöveges értékelésre rendszeresített, egyedi nyomtatványai kezelésére és nyilvántartására megfelelően alkalmazza a bizonyítványokra vonatkozó előírásokat.

Értékelés tanév közben

- a) Osztálytanítói, szaktanári szóbeli értékelés: A tanév folyamán a tanulók a mindennapi rendszeres és intenzív kapcsolatban osztálytanítójuktól folyamatosan szóbeli értékelést kapnak munkájukról, emellett a szaktanárok is rendszeres visszajelzést adnak a tanulóknak.
- b) Epocha-előadások, záró munkák, hónapünnepek, színdarabok, rendezvények: Az értékelés fontos elemei az epocha-előadások, záró munkák, hónapünnepek, színdarabok, rendezvények formájában megnyilvánuló egyéni és közösségi bemutatkozások is.
- c) Osztálytanítói, szaktanári szóbeli tájékoztatás a szülők felé: Kiemelten az osztálytanító, de a szaktanárok is folyamatos, élő kapcsolatban állnak a szülőkkel (rendszeres szülői estek, iskolai programok, beszélgetések), így folyamatosan tájékoztatást adnak az osztályközösség munkájáról és fejlődéséről, a tanulók egyéni haladásáról.
- d) Füzetmunka értékelése: Az osztálytanító és a szaktanárok figyelemmel kísérik a tanulók epocha-füzeteit, a füzetmunkát bejegyzéssel értékelik, segítik.
- e) Félévi értesítő: A jogszabályban meghatározott félévi értékelés a félév epocháin és szakóráin végzett munka egyszerű, rövid, szöveges értékelése.

Művészeti nevelés, művészettel nevelés

A komplex művészettel való nevelési program – a Waldorf-szemléletű művészetoktatás – a maga összetetten kezelt, elsősorban a szociális és érzelmi kompetenciák, valamint a mentális képalkotás és az alkotó fantázia fejlesztésére ható, minden tanulóra kiterjedő sajátos művészeti tevékenységekkel egyenlő módon és mértékben fejleszti a gyermek intellektuális, érzelmi és cselekvésben megnyilvánuló – gyakorlati – képességeit. A művészi készségek fejlesztése mellett alkalmas a tanulási és viselkedési problémák kialakulásának megelőzésére, a testi és a mentális egészségmegőrzésre. A „Waldorf művészeti nevelés” tantárgyai a közismereti tárgyakkal egységes tantervet alkotva a kötelező órák köré sorolódnak.

Vallásos nevelés

A Waldorf-iskola fontosnak tartja, hogy a tanuló valamilyen vallásoktatásban részesüljön, az ezzel kapcsolatos gondolatokat a szabad vallás tantervi bevezetőjében írjuk le. Az etika tantárgy NAT által meghatározott tartalmi elemei kiemeléssel megjelennek a szabadvallás tantárgy tantervében.

Speciális tantárgyak

A tantárgyak között megjelennek a speciális Waldorf-tantárgyak: az euritmia, a mozgás és testnevelés és ezen belül a Bothmer-gimnasztika, a kertművelés, illetve az iskolák felekezeteiktől független, szabad vallásórákat kínálhatnak.

Projektek, éves munka

A Waldorf-pedagógiának alapvető jellegzetessége az intenzívebb munkát feltételező időszakos tanulás. Alsóbb osztályokban az egymást váltó epochákban, a hónapünnepekre készülő előadásokkal és a bemutatásra kerülő színdarabokkal is így dolgoznak az

osztályok. A módszertan további elemei: az első nyolc osztályban a tematikus jellegű erdei iskolák, táborok szervezése. Jellemző lehet még az 5-8. osztályfokokon különböző témahetek megvalósulására.

A legjelentősebb projekt a 8. osztály végén bemutatásra kerülő éves egyéni munka, vagy zárómunka. Erre minden diák önálló témaválasztással, elméleti és művészeti munkával készül. A szóbeli összegzés előadása több hónapos egyéni munkavégzést feltételez. Ezt az osztályfokok során végzett kisebb, projektszerű önálló munkákkal lehet előkészíteni.

Tankönyvhasználat sajátosságai

A Waldorf-iskolában a tanítás záloga és a tudás forrása nem a tankönyv, hanem a tanár. Ő választja ki azokat a tanítási tartalmakat és tanulási formákat, melyek az adott korosztály életkori sajátosságainak, nevelési szükségleteinek leginkább megfelelnek. A tanórák gondos előkészítése segíti a tananyag képi megragadását, ezáltal megszólítja a diákok érzésvilágát, és felkelti érdeklődését. Szöveggyűjtemények, feladatgyűjtemények, szótárak, atlaszok, irodalmi- és más segédanyagok, források vagy kézikönyvek, illetve a kerettantervi tartalmak feldolgozását segítő, a Magyar Waldorf Szövetség és a fenntartásában működő szakmai szolgáltató intézet (Waldorf Ház) gondozásában megjelenő tanulói munkafüzetek, segédletek használata fontos, de mindig a tanár által előkészített, feldolgozott és átadott tananyag alátámasztására, kiegészítésére használjuk azokat. A hagyományos tankönyveket és legújabb technológiának megfelelő audiovizuális taneszközöket elsősorban a Waldorf-iskolák felső tagozatán, a középiskolai szakaszban használják, ott is inkább akkor, ha önálló munkára ösztönöznek. Az önálló kutatómunka további forrásai a primer irodalom, a szöveggyűjtemények, saját munkalapok, lexikonok vagy ezeknek olyan részletei, amelyeket a tanító a tanulók életkorához és képességeihez illeszkedően a lehető legnagyobb tanulói aktivitásra és önállóságra törekedve dolgozott át számukra. A gyermekeket igyekszünk megtanítani arra, hogy a képességeik engedte lehetőségekhez mérten, adekvát segítségnyújtással a tananyagnak maguk adjanak formát. A Gyógypedagógiai Waldorf-iskolában elsősorban a tanulók által, szükség esetén a tanító vagy az asszisztens segítségével vezetett vagy összeállított epochafüzetek veszik át a tankönyvek szerepét.

Könyvtár

A speciális tankönyvhasználati elvek és az iskolai méretek (általában alacsony tanulólétszám) folytán az iskolai könyvtárral szemben támasztott követelmények az általános szabályoktól az alábbiak szerint eltérhetnek.

A Waldorf-iskolában 250 fő tanulói létszám alatt az iskolai könyvtár feladatát kiválthatja nyilvános könyvtár és az iskolai könyvvállomány gondozását elláthatják az iskola pedagógusai. 250 fő tanulói létszám felett félállású könyvtárostanár látja el az iskolai könyvtári feladatokat, feltéve, hogy az iskola rendelkezik nyilvános könyvtárral kötött kölcsönzési megállapodással. A Waldorf-iskolákban a minimális könyvtári dokumentum-állományra és a könyvtárszabályzatra vonatkozó rendelkezéseket azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy a minimális állomány 1000 könyvtári dokumentum, a könyvtári SZMSZ-nek csak a könyvtárhasználatot és a katalógusrendet kell szabályoznia.

Magántanulói jogviszony

A magántanulói jogviszony természeténél fogva nehezen illeszthető a Waldorf-iskola keretei közé. A Waldorf-pedagógia a tanulók folyamatos jelenlétére és munkájára épít, az értékelés a tanuló teljes tanévi teljesítményére és jelenlétére irányul, a vizsgáztatást csak szűk keretek között fogadja el. A magántanulói jogviszony létesítése nem automatikus, az iskolának körültekintően kell vizsgálnia, hogy szülői felkészítés mellett miként teljesíthető és értékelhető a tantervi követelmény. A Waldorf-iskolákban a magántanulói státusz az iskola engedélyéhez kötött.

IV. Tanítás és a terápiák viszonya

A gyermekek terápiás szükségleteit mindig egyénileg kell meghatározni antropozófus orvos, terapeuták és gyógypedagógusok közös munkájával, figyelembe véve a szakértői bizottság javaslatait is. A szakértői bizottság fejlesztési javaslatait egyrészt lefedik a tanítás során természetesen előforduló fejlesztési tevékenységek, köszönhetően a kis osztálylétszámoknak, a lassú haladásnak. Másrészt megfeleltethetők ezeknek a javaslatoknak a Waldorf iskolák speciális terápiás eljárásai, pl. a gyógyeuritmia, művészetterápia, extra lesson, ritmikus masszázs, kranioszkrális terápia, hidroterápia. Az egyéb speciális javaslatokat mindig gondosan mérlegelni kell, hogy azok valóban a gyermek egészséges fejlődését szolgálják. A terápiás foglalkozások gyakoriságának és időpontjának meghatározásakor is mindig egyéni döntés kell hozni. Ideális idejük többnyire a délelőtti két szakóra. De lesz olyan gyermek is, akinek az az ideális, ha a főoktatás ritmikus részéről megy terápiára, ez leginkább az erős koncentrációt, figyelmet kívánó fejlesztő foglalkozások esetében lehet indokolt. A masszázsok, fürdők, egyéb relaxációs hatással is bíró terápiák átnyúlhatnak a napközi időszakra is. A terápiás foglalkozások megtartása a Gyógypedagógiai Waldorf-iskolákban komoly kötelesség, az egyéb iskolai programok nem gátolhatják megvalósulásukat. Olyan iskolai hetirend bevezetése indokolt, mely szerint kirándulások, külső programok csak a hét egy adott napján, pl. péntekenként szervezhetők, terápiás foglalkozások pedig a hét többi napján tarthatók.

Év elején a gyógypedagógusoknak és a terapeutának legalább két hét, maximum egy hónap időt kell hagyni, hogy megfigyeljék, megismerjék a gyermeket, az osztályt, kidolgozzák a terápiás javaslatokat. Természetesen mindig lesznek egyértelmű helyzetek, illetve ha már jól ismerik a gyermeket, esetleg előző tanév végén megállapodás születhet a további terápiás lépésekről. Ez esetben akár szeptember második hetében is kezdődhet a munka.

A Waldorf-pedagógia emberképére épülő eljárások

Antropozófus orvoslás

Az antropozófus orvoslás (célszerű, ha a Waldorf iskolában az iskolaorvos ezzel a szemlélettel rendelkezik) egységben látva a testi- a lelki- és a szellemi fejlődést, segít a gyermek életfolyamatainak és kognitív- valamint tanulási folyamatainak összefüggéseit felismerni, megmutatja a szükséges beavatkozások irányát és kijelöli azok célját, figyelemmel kíséri diagnosztikus munkája során a fejlődésben bekövetkezett változásokat, szükség esetén javaslatot tesz a terápia módosítására.

Pszichológia

Az iskolapszichológus tevékenysége illeszkedik a Waldorf-pedagógia szemléletéhez, emberképéhez, az adott gyógypedagógiai Waldorf-iskola pedagógiai programjához. Arra törekszik, hogy megismerkedjen a Waldorf-pedagógia és az antropozófiai gyógypedagógia alapelveivel, és munkájába ezeket a szempontokat beépítse.

Végzettségére nézve szükséges, hogy rendelkezzen olyan szakirányú végzettséggel és/vagy módszerspecifikus képzettséggel, ami a gyermekekkel, családokkal végzett munkában alapul vehető, valamint legalább 3 év hasonló munkaterületen szerzett tapasztalattal.

Igazodva a Waldorf-pedagógia alapelveihez, és a Waldorf-iskolák szemléletéhez, a gyermekekkel való munka során a különböző életkorokban eltérő munkamódszereket helyez előtérbe, a gyermekek fejlődéséhez és a családok, osztályok igényeihez igazodva. Az iskola első éveiben főképp a tanítón és a szülőn keresztül történik a pszichológussal a közös munka, hospitálások, konzultációk formájában. Célja segíteni a gyermekeknek az osztályba, a családoknak az iskolába való beilleszkedését, a családok és az iskola közötti kapcsolat erősödését.

Később módszerspecifikus képzettségének fényében egyéni, család és csoportszinten is tud támogatást nyújtani, az általa észlelt és a szülők, az osztálytanítók és tanárok által jelzett szükségletek szerint. Szemléletmódja alapvetően preventív jellegű, de indokolt esetben rövid-terápiás intervenciókat, krízisintervenciót is nyújthat, saját képzettségének függvényében.

Igény szerint a fejlődépszichológia és a Waldorf-pedagógia alapelveinek megértését, elsajátítását segítő nevelési tanácsadást nyújthat a szülők részére egyéni, vagy csoportos formában. Feladatának fontos része a szülői megkeresések iránti nyitottság, a szülőkkel való konzultáció a gyermeket, vagy a családot érintő kérdésekről, nehézségekről. Céljának tekinti a sajátos nevelési igényű gyermekek nevelésével járó megnövekedett szülői terhek, esetleges érzelmi feldolgozási folyamatok, pszichés elakadások felismerését, körüljárását, és szükség esetén segítséget nyújt a megfelelő pszichoterápiás lehetőségek eléréséhez – mind a szülő, mind a gyermek, vagy az egész családi rendszer számára. Fontos feladata az iskola keretein belül nem kezelhető helyzetekben a gyerekek továbbirányítása, illetve a kapcsolat tartása a külső intézményekkel. Szakértői bizottságok elé irányításhoz előkészítő leírást nyújt a gyermekkel kapcsolatos tapasztalatairól, az általa esetlegesen elvégzett diagnosztikus vizsgálatokról.

Extra Lesson

Az Extra Lesson fejlesztő eljárás a Waldorf-pedagógia embertani elveire épülő, 6 éves kortól alkalmazható fejlesztő, segítő eljárás. Indirekt módon, mozgás-, rajz- és festésgyakorlatok segítségével fejleszti a pszichomotoros rendszert, a szenzoros integrációs képességet, ezáltal a kognitív képességeket, melyek együttesen a tanulási teljesítmények javulásához vezetnek. Hatékony eljárás tanulási és/vagy viselkedési zavarok, illetve érési késés esetén. Specifikus feladatai az egyes életkoroknak megfelelő bontásban jelennek meg a következő területeken: mozgáskoordináció, testtudat és térészlelés, finommotorika és vizuomotoros koordináció, vízszintes- és függőleges középvonali sorompó oldása, dominancia erősítés. Az Extra Lesson végzettségű fejlesztő pedagógus feladata továbbá, hogy minden tanév kezdetén osztály-szűréseket vegezzen, melynek eredményeit közösen áttekintve az osztályban dolgozó gyógypedagógusokkal, közösen határozzák meg, hogy mely tanulóknak van ilyen fejlesztésre szüksége. Emellett segíti az osztálytanítót abban, hogy a több gyermek számára is hasznos készség-képességfejlesztő gyakorlatokat milyen formában alkalmazhatja az osztálymunkában.

Gyógyeuritmia

A gyógyeuritmia az euritmia mozgásművészet gyógyító-terápiás ága. Maga az euritmia szó jó, harmonikus ritmust jelent. A gyógyeuritmia, mint terápiás eljárás a beszédhang-képzés mozgásmechanizmusainak metamorfózisait az egész test mozgásaira terjeszti ki. Célja az ember és a környezet viszonyának harmonizálása, ezért elsősorban a légzésen át fejt ki hatását. A törzssel és a végtagokkal végzett speciális, tudatosan felépített ritmizált mozgások a vérkeringés az anyagcsere- és a légző-rendszer fiziológiai és funkcionális folyamataira és az idegrendszeri folyamatokra hatnak. Így hatékonyan oldja a másodlagos pszichés tüneteket: pl. a szorongást, az agressziót a kényszerességet és a hangulatingadozást. Segítségét nyújt a gyermeknek a tér és az idő átlátásához, struktúrájának megéléséhez. Minden olyan esetben jó eredménnyel használható, amikor a tanulási- és/vagy viselkedési nehézségek mögött a testtudat, a mozgáskoordináció, a térészlelés és a ritmikus képességek fejlődési zavara figyelhető meg. A kognitív funkciók közül leginkább a figyelemkoncentrációt az észlelést és az emlékezetet fejleszti. Alkalmas pszichés, légzőszervi, keringési, emésztőszervi vagy mozgásszervi betegségek kezelésére is, amennyiben a gyógyeuritmista az iskolaorvossal vagy szakorvossal rendszeresen konzultál.

Művészet- vagy művészeti terápia

A Művészet- vagy művészeti terápia a lelki erők harmonizálásának eszköze a Waldorf-pedagógiában. A mentálhigiénés jellegű beavatkozás a magatartási nehézségek és a másodlagos pszichés sérülések kezeléséhez különböző képzőművészeti technikákat használ fel, mint a festés, a pasztell- és a szénrajz, a formarajz, a dinamikus rajz és a plasztika. A tanuló a terápiás ülések során tematikus alkotási folyamatban vesz részt, eközben a feldolgozásra kerülnek a feszültségek, az átélt traumák és a magatartási problémák.

Térdinamika mozgásterápia

A Térdinamika mozgásterápia a Waldorf-iskolában használatos Bothmer-gimnasztika terápiás szemléletű felerősítése. Fő alapelve, hogy a bennünket körülvevő tér megértésével és átélésével, elérhető a mozgás gyógyító eszközként való felhasználása. A gyógyító mozgás közvetlenül hat a fizikai testre, építő és kiegyensúlyozó hatással van a vestibuláris, a kinesztetikus proprioceptív és a viscerális rendszerre. Erősíti a saját test érzetét, ezáltal az Én-tudatot. Részei: Bothmer-gimnasztika gyakorlatok, koncentrációs-, ritmus-, ügyességi-, koordinációs gyakorlatok, játékok, atlétikai elemek, képzeletfejlesztő játékok. A mozgáson keresztül, a fizikai testen és testtel dolgozva igyekeznek e módszer visszaállítani az ember, mint testi, lelki, szellemi lény egyensúlyát. A gyakorlatok lehetséges kiegészítője a Pressel-masszázs.

Ritmikus masszáz

A Ritmikus masszáz (Hauschka-féle) elvi hátterében az anyagcsere-végtagrendszer, ritmikus rendszer és ideg-érzékszervi rendszer egysége áll. A nedvkeringés ritmikus stimulálásán keresztül a szervezet fiziológias kiegyenlítő-harmonizáló folyamatait támogatja. Elősegíti a gyermeki figyelem befelé (az interoceptív folyamatok felé) fordulását. Ezáltal egy önmagában megnyugvó folyamatot indít el, harmonizálva a testi- és lelki működések kapcsolatát. Különösen hatékony különböző viselkedészavarok vagy testérzet-problémák kezelésében.

Craniosacralis terápia

A Craniosacralis terápia egy gyengéd, manuális gyógy mód, mely a nemrégiben felfedezett élettani rendszer, a craniosacralis rendszer működésének harmonizálására irányul.

A módszert tudományos kutatásokra alapozva Dr. John Upledger amerikai oszteopata orvos fejlesztette ki az 1970-es években.

A craniosacralis rendszer a szív-és érrendszer, valamint a légzőrendszer mellett egyike testünk három legfontosabb, önálló ritmussal rendelkező élettani rendszerének. Magában foglalja a központi idegrendszert, mely kapcsolatban áll testünk összes szervével, illetve szervrendszerével. Így a craniosacralis rendszer működésének harmonizálása az idegrendszeri funkciók helyreállításán keresztül pozitív hatást gyakorol a szív működésre, a vér-, és nyirokkeringésre, a légzésre, a mozgásszervrendszerre, az immunrendszerre, a hormonális működésekre, illetve a mentális és érzelmi állapotra.

A terápia lassú, finom, érintéshez hasonló ún. mikromanipulációs technikák alkalmazásával a koponyacsontok mobilitásának helyreállítását, a koponyán belüli membránrendszer feszüléseinek oldását, és ezen keresztül az idegi funkciók javítását, a kötőszövetek lazítását, az ízületek mobilizálását, illetve az izmok relaxációját célozza. A paraszimpatikus idegrendszeri működés fokozásával a test nyugalmi állapotának elérése a lelki és szellemi működésekre is jótékony hatással van.

A Craniosacralis terápia jó eredménnyel használható az alábbi esetekben:

- krónikus fájdalom
- fejfájás, migrén, szédülés
- krónikus melléküreggyulladások, középfülproblémák, fülzúgás
- reflux, emésztési zavarok, krónikus bélbetegségek
- fogászati-, és állkapocsízületi problémák
- motoros koordináció zavarai
- csecsemőkori problémák: szopási, nyelési zavar, hasfájás, alvásproblémák
- plagiokefalia, KISS szindróma, tartási aszimmetriák, ortopédiai problémák
- kancsalság
- megkésett beszédfejlődés
- szenzoros integrációs zavar
- hiperaktivitás
- dyslexia, dyscalculia
- autizmus
- viselkedésproblémák
- tanulási nehézség
- legyengült állapot, krónikus fáradtság, depresszió, szorongás, az érzelmi élet zavarai

Beszédképzés-beszédterápia

A beszédképzés szó a német Sprachgestaltung kifejezés tükörfordítása, mely a drámaművészet antropozófiai szemléletű speciális vonulata. A beszédterápia e művészeti irányzat fejlesztő-terápiás ága. Az eljárás, mely főként a beszéd és a viselkedés zavarainak oldását vállalja, légző, hangképző, rezonancia, ritmus és artikulációs gyakorlatokkal dolgozik kisiskolás kortól a felnőttkorig. Hatékonyan kezel fejlődési és szerzett beszédzavarokat egyaránt.

V. Egészségnevelés és környezettudatosság

Az ember boldogulásának fontos összetevője saját egészségének állapota és a környezettel való harmónia megteremtése. Ez a két dolog a Waldorf-iskolák szemléletében nem választható el egymástól. Úgy véljük, hogy az egyéni egészség és

a környezet egészsége nem szemlélhető külön-külön, csak együtt van értelme beszélni ezekről. Az egészségnevelés és a környezet ápolásának tudatos tevékenysége nem olyan feladat, amit az iskola egyedül el tud látni, itt is jól tapasztalható a szülői minta fontossága, az otthoni szemlélet. Természetesen ez utóbbi kialakításában sokat tud segíteni az iskola azzal, hogy olyan témákat dolgoz fel a szülőkkel való közös munkában, ami az egyes családoknak segít kialakítani, átalakítani szokásrendjüket. A tudatos döntések gyakorlása elengedhetetlen mindkét területen, a külvilág által nyújtott sémák nem feltétlen helyesek. A választás lehetőségének megtanítása döntő jelentőségű, legyen az az egészséges étkezés vagy a szelektív hulladékgyűjtés. Fontos, hogy ezek a döntések a hétköznapokban rutinná váljanak, ne pedig kampányszerűen következzenek csak be, hogy aztán egy újabb kampány máshová irányítsa akaratainkat. Az egyéni egészségnevelés terén nagyon fontos, hogy nem pusztán az egészséggel kapcsolatos ismereteket akarjuk közvetíteni, hanem az egészséget, mint dinamikus folyamatot szándékozunk ápolni. Az egészség nem csak a testi, hanem a lelki-szellemi téren is központi jelentőségű. Az első osztálytól megjelenő sok mozgás és az euritmia, mint sajátos mozgásművészet nem csupán élettanilag fejt ki jó hatást, hanem a testmozgással kapcsolatos jó érzéseket összeköti a művészetek által adott lelki-szellemi jó érzéssel. A művészeti órák nagy száma is segíti azt, hogy lelkileg át tudják dolgozni az őket ért benyomásokat, ezzel is kialakítva egyfajta lelki higiéniát. A Waldorf-iskolák módszertanáról elmondható, hogy a gyermek életkori sajátosságait igyekszik maximálisan figyelembe venni, ami segíthet abban, hogy a tanulással kapcsolatos felesleges mértékű stressz minimális szinten maradjon, miközben a megfelelő kihívásoktól nem kíméljük meg a gyerekeket. A tanterv számos helyen tartalmaz olyan témákat, ami ráirányítja figyelmünket a környezettel való szoros együttlétre, az azzal kapcsolatos felelősségre. Itt is, ahogy az egészséges életmód terén is, a folyamatos, tevékeny ápolást igyekszünk szokássá tenni. A különböző természettudományos epochák, melyek az ember és a környezet kapcsolatát tárgyalják, csak egy részét adják az ezirányú nevelésnek. A kertművelés kapcsán olyan gyakorlati viszonyba kerülhetnek a környezetünkkel, ahol saját bőrükön tapasztalják, mit jelent az ember számára a környezet ápolása. Az egyes környezeti problémákkal kapcsolatos témákat olyan életkorban tárgyaljuk mélységeiben, amikor a diákok már képesek valamilyen aktív módon az adott folyamaton tevékenyen változtatni, a veszélyek felsorolása gyakorlati tevékenység nélkül, inkább a tehetetlenség érzését növelhetik, ami épp céljainkkal ellentétesen befolyásolhatja a diákok hozzáállását. A tanterv követése során mód van arra, hogy az emberi egészséget és a külvilág egészségét ne két külön témaként ismerjék meg a gyerekek, hanem egy olyan egységként, melynek fenntartásában az emberi döntéseknek kulcsszerepe van.

A NAT 2020 és a gyógypedagógiai Waldorf-iskolai kerettanterv viszonya

I. A NAT-ban szereplő kiemelt fejlesztési területek és a kerettanterv viszonya

Az enyhe és a középsúlyos értelmi fogyatékos tanulók nevelése során a fejlesztési területek megegyeznek a NAT-ban leírtakkal, de azok mélysége, kialakíthatóságuk időigénye, módja az egyéni sajátosságokhoz igazodóan módosul

Nemzeti öntudat, hazafias nevelés

Diákjaink számára már az első évfolyamokon a magyar kultúrával áthatott tantervünk biztosít természetes anyanyelvi közeget: a magyar költészet és a magyar zene-, ritmus- és dallamkincs határozzák meg a mindennapjaikat. Kézműves-művészeti tantárgyaink, iskolai ünnepeink révén népi kultúránk hagyományait élhetik meg a tanulók. A felsőbb évfolyamokon nemzeti ünnepeink megemlékezéseinek létrehozásában alkotóan vesznek részt a diákok. A tantervünknek számtalan olyan vetülete van, amely akár közvetlen lakóhely megismerése által a szülőföld, akár a történelem sokszínűségének felismerése által a hazaszeretet érzését táplálják. Mindez segíti a tanulókat abban, hogy kialakuljon önmagához, szűkebb és tágabb környezetéhez való viszonya, kapcsolódása a történelmi múlthoz és a jelen társadalmához. Az értelmileg akadályozott tanulók elsősorban saját élményeken keresztül, tapasztalás révén ismerkedhetnek nemzeti kultúránk értékeivel. A hazai – nem hazai, magyar – nem magyar kategóriákat többségük megtanulja értelmezni, és a sokszínűség, más nyelvek, kultúrák felfedeztetése, a kölcsönös tisztelet elemi megtapasztalása is elérhető. A nevelés egyik sarkalatos pontja az olyan szociális, kommunikációs, kognitív készségek fejlesztése, amelyek megkönnyítik és teljesebbé teszik a szűkebb és tágabb személyes, közösségi és társadalmi környezetben való eligazodást, részvételt. Ennek módja, mértéke nagy egyéni eltéréseket mutat, de túlnyomó többségük felnőttkorra is több-kevesebb támogatást igényel jogainak gyakorlásában, elemi kötelességeinek tudatosításában (pl. okiratok jelentősége), változó társas-viselkedéses helyzetek megfelelő értelmezésében és az ezekhez való alkalmazkodásban.

Állampolgárságra, demokráciára nevelés

A Waldorf-iskola működésének feltétele egy öngazgatási alapokon szerveződő iskolairányítás. Ezzel kiváló példát ad a méltányos együttműködésből születő munkára, az együttélési szabályok megalkotására és alkalmazására, az egyéni és közösségi célok összehangolásának gyakorlatára. A demokratikus, szabadon alkotó állampolgári tevékenység szép példái a Waldorf-iskolák fenntartása és működtetése, illetve ezen túlmenően, a Waldorf-iskolák szakmai érdekvédelmi egyesületének, az 1997 óta tevékenykedő Magyar Waldorf Szövetségnek keretében zajló, Waldorf-intézmények közötti együttműködés. A legfontosabb állampolgári jogok és kötelességek gyakorlásának terepe ez: az érdek-képviselői működés, a közügyek gyakorlása, a szakmai munka szervezése, tanári-szülői továbbképzések mind alkotó felelősségteljes jelenlétet igényelnek. Értelmileg akadályozott tanulók esetében ezen a területen is az a cél, hogy legyen képes segítséget kérni és elfogadni, ehhez ismerje meg környezetében a segítő személyek körét, az érdekképviselői szervezetet. A szükségletalapú támogatás rendszerében képességeihez, adottságaihoz mértén optimális módon igazodjon el és tudja érvényesíteni érdekeit.

Az önismeret és a társas kultúra fejlesztése

A Waldorf-pedagógia vallja, hogy az iskola egyik legfontosabb feladata szociális képességek fejlesztése. Pedagógiai működésének egyik alappillére a diákok együttműködési készségeinek, az egymás felé fordulásnak folyamatos gyakorlása. A művészeti – különösen az euritmia, a dráma és a közös zenei – nevelésben már az alsóbb osztályfokokon is igen nagy jelentősége van a közösségi együttműködésen alapuló tanulásnak, a nagyobb csoportok közös művészeti előadásainak, fellépéseinek. Ez a törekvés nyolc éven keresztül végigkíséri egy-egy osztály életét. A kézműves és képzőművészeti tantárgyak az akarati nevelés legfőbb eszközei: az évek

múltával egyre fokozottabban szolgálják az önismeretet, illetve a mozgásórakon a játékokon, a speciális gyakorlatokon keresztül szerzett tapasztalás is ezt segíti, s így válnak ezek a tárgyak a társas együttélés megalapozóivá. A NAT ezen területe kiemelt területe az értelmileg akadályozott tanulók nevelésének, szoros összefüggésben az önállóság fejlesztésével. Ugyanakkor adottságaiknál fogva sokan töredékesen képesek kibontakozni ezen a téren. Tanulóinknál kiemelt feladat annak megtanítása, hogy ismerje fel és tudja kifejezni saját érzelmeit, legyen tisztában saját erősségeivel és ismerje fel saját határait, bizonytalanságait. Ehhez igazodóan legyen képes segítséget kérni és elfogadni, ehhez ismerje meg környezetében a segítő személyek körét, az érdekképviselői szerveket. A szükségletalapú támogatás rendszerében képességeihez, adottságaihoz mérten optimális módon igazodjon el és tudja érvényesíteni érdekeit.

A családi életre nevelés

Az átrendeződő, relativizálódó értékrendű világban egy Waldorf-iskola működésében kiemelkedő szerep jut a családokkal való szoros együttműködésnek. Már eleve ezzel az alaphelyzettel természetes, egységes, pozitív nevelési környezetet biztosít a gyermekek számára. Az évek során a diákok fokozatosan egyre több közösségi feladatot vesznek át a családtagoktól. Ugyanakkor a Waldorf-kerettantervben tantervi célkitűzés az egészségre és az egészséges szexualitásra nevelés. Kiemelt feladat az önálló életvezetésre való felkészítés. Ez megjelenik a nevelés-oktatás teljes időtartamában, s mindenhol kiemelten fontos szerepet kap a gyakorlás, a saját élmény, a tapasztalat. Értelmileg akadályozott tanulóknál a Nat által összefoglaltak konkrét helyzetekben, az értelmileg akadályozott tanuló saját életterére, napi kapcsolataira jellemző módon kell, hogy megjelenjenek. Kiemelt fontosságú a valóságosság, hitelesség, beláthatóság. Az egészséges öntudat fejlesztése mellett kiemelten fontos olyan szokásrendszer következetes jelenléte az iskolai nevelés során, amely interiorizálása (belső meggyőződéssé, élete részévé válása) a tanuló részéről elősegíti a hétköznapokban való eligazodást, a szükséges alkalmazkodást.

A testi és lelki egészségre nevelés

A Waldorf-pedagógia a szalutogenezis elvére építi egészségnevelési elveit. A személyiség egységének, koherencia élményének erősítése a legfontosabb nevelési cél. Ebben egyaránt fontos szerepet játszik a test, a lélek és a szellem életkornak megfelelő célok mentén való nevelése, ezt tükrözik a Waldorf-tanterv tantárgyi szerkezete és alapelvei. A Waldorf-iskolák pedagógiai és iskolafenntartási tevékenységeikben a diák-szülő-tanár hármására építenek. A gyógypedagógiai Waldorf-iskolában, ha lehet, még fontosabb ez a cél, nagyobb szükség van a megelőző, kiegyenlítő terápiás tevékenységre. Az egészségességre törekvés az iskolai élet minden szintjére kiterjed: a pedagógiai munka fontos mozzanata az osztálytanító fejlesztő pedagógusokkal, terapeutákkal, iskolaorvossal való szoros együttműködése. Ez a figyelem általános igényként/követelményként szervező ereje az iskolai folyamatoknak: pozitív hatása van a családok életére is. A Waldorf-iskolák higiéniai pedagógiai szerepe a magyar közoktatásban ezen a területen is érzékelhető. Az értelmileg akadályozott tanulók fizikai-morfológiai adottságai a kóreredettől függően igen sokfélék lehetnek, ezért az általános – Nat-ban megfogalmazott – célkitűzéseken túl szükséges az egyedi adottságokra, szükségletekre és lehetőségekre is tekintettel lenni. Érvényesülnie kell a korrekció és a kompenzáció elvének. Esetenként más szakemberekkel (ortopéd szakorvos, neurológus, konduktor, gyógytornász, szomatopedagógus stb., lelki egészség terén pszichológus, pszichiáter) való együttműködés, konzultáció is szükséges lehet.

Felelősségvállalás másokért, önkéntesség

A Gyógypedagógiai Waldorf-iskolában, ahol különböző sajátos nevelési igényű gyermekek nevelését látják el, a gyermekek természetesen találkoznak az emberi létezés számos sajátosan különleges változatával. Úgy kell törekedni a közösségépítésre, hogy minden másságot elfogadó, együttműködő és segítségnyújtásra ösztönző légkör jöjjön létre az iskolában. Ezek az alapértékek, ha a gyermek közvetlen iskolai környezetében hitelesen megjelennek a mindennapokban, a szocializáció során belsővé válhatnak az egyéni képességek függvényében. A teljes iskolai pályafutás során megjelenik a mindennapok gyakorlatában az egyéni felelősségvállalás az adott életkorban és képességek szerint elvárható mértékben. Ez minden diákot szembesít az emberélet közösségi és egyéni határaival is, megtapasztalják a valóságos segítségadás és segítségkérés jelentőségét a szociális kapcsolatokban. Értelmileg akadályozott tanulók esetében a Nat által összefoglaltak konkrét helyzetekben, az értelmileg akadályozott tanuló saját életterére, napi kapcsolataira jellemző módon kell, hogy megjelenjenek. Kiemelt fontosságú a valóságosság, hitelesség, beláthatóság. Az egészséges öntudat fejlesztése mellett kiemelten fontos olyan szokásrendszer következetes jelenléte az iskolai nevelés során, amely interiorizálása (belső meggyőződéssé, élete részévé válása) a tanuló részéről elősegíti a hétköznapi életben való eligazodást, a szükséges alkalmazkodást.

Fenntarthatóság, környezettudatosság

A Waldorf-iskolák fenntartásának biztos alapját adó szülőknek olyan tudatos döntést kell meghozniuk, amikor ezt az iskolatípust választják gyermeküknek, amely már eleve feltételez egy más jellegű családi alapállást a világban. A környezettudatos magatartás szinte alapigényként tartható számon mind az iskolafenntartói, mind a iskolaműködtetői oldalon. A tanterv felépülése már az alsóbb osztályokban folyamatos kapcsolatot igyekszik kialakítani a valós világgal, illetve a világ természetes folyamataival, régi mesterségek, tevékenységekkel való találkozás által a gyerekek olyan, az önfenntartó természetességgel működő történelmi gazdasági gyakorlatokkal ismerkednek meg, aminek önmagában példamutató értéke van. Ennek fontos eleme a biodinamikus kertművelés, a szelektáló hulladékgyűjtés, és a hulladék keletkezésének megelőzése.

Pályaorientáció

A Waldorf-pedagógia egésze a tudatos én-t birtokló ember nevelésére irányul. Ezt célozzák az alapfokú művészeti nevelés nyolcadikos éves zárómunkái is. Ez a vizsga nyolc év tanulmányainak, a kifejlődött képességeknek visszatekintő jellegű felmérése is. Ennek a felismerési és ön-megismerési folyamatnak a támogatására irányul nyolc éven keresztül a művészeti nevelés, az életkorok sajátosságait figyelembe vevő tantervi koncepció, az iskolai gyakorlati munkák sora. A végső célkitűzés, hogy a diák egyéni adottságaiból is fakadó képességeiben kiteljesedve döntéseket meghozni tudó emberként hagyja el az iskolát. Ugyanakkor értelmileg akadályozott személyek esetében nem várható teljes önállóság e téren. A pedagógus fő feladata a személyiség kibontakoztatása, a tehetséggondozás, az egyéni hajlamok, érdeklődési kör megismerése és a tanuló támogatása az ebben való kiteljesedésben. Az eredményes tanulási stratégiák, a leghatékonyabb segítségnyújtási formák egyénre szabottan, differenciáltan jelennek meg. Fontos, hogy az egyént érintő döntésekbe mindig bevonják az értelmileg akadályozott személyt, belátható és érthető érveket, szempontokat mutassanak fel, megfelelve a „semmit rólunk nélkülünk” alapelvnek.

Gazdasági és pénzügyi nevelés

A pénz világunkat alakító szerepének tudatos végiggondolásán alapuló Waldorf-tanterv az ötödiktől a nyolcadik osztályig alapvető gyakorlati-logikai készségeket igyekszik kialakítani a gyermekekben. A lehetőségekhez igazodóan igyekszik felkészíteni a tanulókat az önálló életvitelre és ehhez minél szélesebb körben biztosítani a tapasztalatszerzési lehetőségeket a családi élet, ház körüli tevékenységek, háztartásvezetés, a vásárlás, hivatalos ügyintézés stb. területeken. A Waldorf-tanterv célja a saját felelősség erősítése és az értékteremtő, alkotás örömének megismertetése. Értelmileg akadályozott személyek esetében nem várható teljes önállóság e téren. Ezen a területen is fontos, hogy az egyént érintő döntésekbe mindig bevonják az értelmileg akadályozott személyt, belátható és érthető érveket, szempontokat mutassanak fel, megismertessék vele a megbízható személyek, szervezetek csoportját..

Médiatudatosságra nevelés

Alapvető célunk a média működésétől áthatott és befolyásolt mindennapi életünk értékelvű szervezésének, tudatos egyéni irányításának megtanulása. Mindenekelőtt a való világban való tájékozódás elsajátítása, a kommunikáció különböző csatornáinak használata kapcsolatteremtésre, önkifejezésre. A hagyományos médiumok nyelvének megismerése után következik az elektronikus média eszközeivel való ismerkedés, tudatosítva az ezekben rejlő veszélyforrásokat, valamint a valóságos és a virtuális, illetve a nyilvános és a bizalmi érintkezés közötti különbséget. Mindezek után következhet a médiát vezérlő erők (meg)ismerése, hatásmechanizmusainak megértése, a médiahasználat tudatosságának kialakítása a diákoknál. Az értelmileg akadályozott tanulók kommunikációs adottságai nagyon eltérőek, de tartalmi és/vagy formai tekintetben többnyire elmaradnak a korosztályi sajátosságoktól. Épp ezért kiemelt jelentőségű a beszélt és az írott nyelv használatának és befogadásának gyakorlása, fejlesztése tartalmi és formai, mennyiségi és minőségi szempontból egyaránt. Ahol jelentősebb akadályokba ütközik a szokásos csatornák alkalmazása, mindenképp indokolt az augmentatív és alternatív kommunikáció lehetőségei közül az adott tanuló számára legmegfelelőbb kiválasztása és tanítása, így biztosítva a kommunikáció jelentőségének és lehetőségeinek megtapasztalását. A médiahasználat ennek egyik eszköze is lehet. A médiumok, a különféle közösségi oldalak, információk megismertetése során kiemelten szükséges a felelősségteljes használatra tanítás, ezáltal az esetleges abúzusok (visszaélések, kihasználások, bántalmazások) megelőzése, tekintettel arra, hogy az értelmi akadályozottsággal gyakran együtt jár a rejtett szándékok fel nem ismerése, a naivitás.

A tanulás tanítása

Az enyhe és a középsúlyos értelmi fogyatékos tanulóknál fontos az egyénre szabott motiváció, az egyéni tanulási módok feltárása és biztosítása. Az önálló életvezetésre való felkészítés szempontjából kiemelten fontos, hogy felébresszük az akaratot az egész életen át tartó tanulásra. A Waldorf-pedagógia céljai között ezt szolgálják az élményszerű tanítás, a tanultak örömmel áthatott megélése, a megfigyelési-leírási gyakorlatok, a világ jelenségei iránti nyitottságra törekvő figyelem kialakítása. Értelmileg akadályozott személyek esetében nem várható teljes önállóság e téren. A pedagógus fő feladata a személyiség kibontakoztatása, a tehetséggondozás, az egyéni hajlamok, érdeklődési kör megismerése és a tanuló támogatása az ebben való kiteljesedésben. Az eredményes tanulási stratégiák, a leghatékonyabb segítségnyújtási formák egyénre szabottan, differenciáltan jelennek meg.

II. Az eredményes tanulás elveinek megjelenése a kerettantervben

Tanulási környezet

A tanulási folyamat sikerességét külső- és belső feltételek egyaránt befolyásolják. A tanuláshoz nemcsak idő, hanem hely is szükséges. Az eredményes tanulás feltétele a megfelelő tanulási környezet, ezért a Waldorf-iskolák törekednek az osztálytermek és a berendezések (bútorok, kiegészítők, képek...) esztétikus kialakítására. A Waldorf-iskolák támaszkodnak arra, hogy az esztétikus iskolai környezet (épület, udvar, iskolakert) jótékony hatással vannak a figyelemre, így a tanulási eredményekre is. A külső tanulási környezet optimális feltételeinek biztosítása mellett azonban nélkülözhetetlen a személyes szükségleteknek megfelelő belső motiváltság is a tanulás eredményességéhez. A pedagógus személye és a tanulók egymással és egymástól való tanulás felébreszti a tanulás iránti igényt.

Egyénre szabott tanulási lehetőségek

A Waldorf-iskola osztályai minden esetben heterogén tanulói csoportot alkotnak. A tanulókat az individuális fejlődési útjukon haladva egy-egy életszakaszban különböző tanulási és a szociális képességek jellemzik, így nem egyformák sem pszichológiai értelemben, sem a [megelőző tudás](#), illetve a megszerzett képességeik, kialakult készségeik vonatkozásában. Pedagógiai szempontból az egyénre szabott tanulási lehetőségek azt jelentik a Waldorf-iskolában, hogy a pedagógusok minden tanulót a saját képességeikre építve próbálják segíteni. A differenciálás ebben az értelemben nemcsak a tanulás tartalmára, hanem módszereire és eszközeire is vonatkozik. Eszerint ugyanahhoz a végeredményhez – ugyanahhoz a tudáshoz – különböző utakon is eljuthatnak, mivel a különböző tanulók igényeinek különböző utak felelnek meg. A Waldorf-iskola tantárgyi rendszere lehetőséget ad a csoporton belül megjelenő képességek széles körben történő eloszlására. Mivel a művészeti és a gyakorlati tárgyak a közismereti-intellektuális tárgyakkal azonos súlyt képviselnek, így a kevésbé intellektuális, de jó praktikus vagy művészi képességekkel megáldott tanulók megélhetik a művészeti-gyakorlati tevékenységekben jártasságukat, tehetségüket, így kevésbé alakul ki a csoporton belül csupán a mérhető tanulási eredményekre fókuszáló hierarchia.

Képesség-kibontakoztatás támogatása

A képességek kibontakoztatásának támogatása a Waldorf-iskola egyik legfontosabb nevelési-pedagógiai elve. A valódi képesség megszerzése azt jelenti, hogy a tanulók a tanulási folyamatot "elfelejtve" képesek a megszerzett ismereteket képességgé, készséggé alakítani. A valódi képesség megszerzéséhez egy tudatosan vállalt, kimért tanulási út vezet, ahol az ismeretek begyökereződnek, és kompetenciává érnek. Ezért lényeges módszertani elem a Waldorf-iskolák gyakorlatában az ún. "késleltetett írás és olvasás-tanulás", ahol a tanulási folyamat 2-3 éve alatt a tanulók valódi, maradandó, a gyakorlati életben is beváltható képesség birtokába jutnak. A képesség-kibontakoztatás támogatásához valódi emberismeretre van szükség, hiszen a pedagógusnak tudatában kell lennie, hogy a gyerekeknek egy adott életkorban milyen képességeik vannak. A pedagógus feladata, hogy a gyerekek kinyíló képességeit a tananyagon és a különböző iskolai tevékenységeken keresztül megfelelő módon támogassa és fejlessze.

III. Az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges kulcskompetenciák

A NAT-ban alapvető célként meghatározott kulcskompetenciák fejlesztése az enyhe és a középsúlyos értelmi fogyatékos tanulók nevelése során is fontos nevelési-oktatási elvárásaként jelenik meg. Ennek biztosítása elengedhetetlen a társadalmi integráció szempontjából, s különös hangsúlyt kap az önálló életvezetés, a munka világába való beilleszkedés érdekében. Az értelmileg akadályozott tanulók nevelését, oktatását, az iskolai rendszerű nevelésben eltöltött egész idejét áthatja az alapkompentenciák fejlesztése. Abban az esetben, ha ezen kompetenciák valamelyike nehezen fejleszhető a szokásosnak tekinthető célkitűzések mentén (pl. verbális önkifejezés, szövegértő olvasás), az egyén képességeihez igazodó korrekciós-terápiás támogatásra van szükség, pl. kiemelten sok közvetlen tapasztalatszerzés, augmentatív kommunikáció. Ahol a speciális módszerek sem vezetnek eredményre, kompenzációt kell biztosítani: alternatív kommunikáció, képes napirend, speciális markírozás, vagyis az egyén számára jól értelmezhető és követhető vizuális jelzések, piktogramok, iránymutatók, vezetőcsíkok elhelyezése, felfestése a téri tájékozódáshoz. Elengedhetetlen a korábban részletezett személyre szabott, egyéni felméréseken alapuló tanulási utak meghatározása és tágabb időkeretbe helyezése.

1. A tanulás kompetenciái

A hatékony önálló tanuláshoz alapvető készségekkel, képességekkel kell rendelkezni. Az írás, olvasás, számolás, az IKT eszközök használata, amelyek lehetővé teszik, hogy képes legyen az enyhe vagy középsúlyos értelmi fogyatékos tanuló önálló ismeretek szerzésére. Képes legyen felismerni, hogy miben tud elsajátítani új ismereteket, és tudjon segítséget, tanácsot, információt kérni. Legyen képes közös munkában, csoportban dolgozni

2. A kommunikációs kompetenciák (anyanyelvi és idegen nyelvi)

Szemléleti és módszertani alapelv, hogy a tananyag – a tanítási tartalom – eszköz a tantárgy nevelési feladatai megoldásában. Az anyanyelv elsajátításának folyamatában az enyhe, vagy középsúlyos értelmi fogyatékos tanulók esetében a beszéd centráltságát kell előtérbe helyezni. A beszédértés és beszédprodukciónak fejlesztése az elsődleges feladat. Az anyanyelv elsajátítása során – a tanulók egyéni sajátosságaihoz való igazodás mellett alapelv, hogy esetükben a nyelvsajátítás lényegi módja nem az elszigetelt nyelvi jelenségek oktatása, hanem az a folyamat, amelyben az ember nyelvilag fogalmazza meg a valóságra vonatkozó ítéleteit.

Az anyanyelv tanításában csak az a fejlesztő tevékenység hozhatja a kívánt eredményt, amely (az egyén képességének és beszédállapotának figyelembe vétele mellett) a beszédnek, mint összetett folyamatnak a fejlesztésére irányul, s a „nyelvet” funkcióinak (kifejező, informáló, felhívó) megfelelően, elemi formáiban (közlés, megbeszélés, rábeszélés) és alaptípusaiban (élőbeszéd, írott beszéd) gyakoroltatja és alkalmaztatja. Értelmileg akadályozott tanulók esetében elsődleges a kommunikációs szándék felkeltése/fenntartása, a kommunikációs csatornák hatékony alkalmazása mind a megértés és információszerzés, mind az önkifejezés tekintetében. Mivel a társas helyzetek, kapcsolatok alapja, a szociális készségek fejlesztése szempontjából is kiemelten fejlesztendő terület. A szóbeli kommunikációban nagy nehézségeket mutató tanulók a szóbeli kommunikációt kiegészítő, illetve helyettesítő módszerek alkalmazásával juthatnak hozzá az önkifejezéshez és az ismeretszerzéshez.

A hangzó beszéddel nem kommunikáló és/vagy kommunikációjában súlyosan akadályozott személy számára a hagyományos kifejezési módok (beszéd, írás) helyett más, alternatív megoldásokat kell keresni, ami az egyszerű reflexektől a nyelvi szintű alkalmazásig terjedhet. Az augmentatív kommunikáció az érthető beszéd hiánya következtében súlyosan károsodott kommunikációs funkció átmeneti vagy tartós pótlására szolgáló kommunikációs rendszerek csoportja. Lényege, hogy a beszéd helyett a sajátos nevelési igényű tanuló nonverbális úton fejezi ki magát, felhasználva mindazt a lehetőséget, amelyet a hangjelzések, gesztusok, manuális rendszerek és/vagy a betűket, rajzokat, jelképeket, fotókat, tárgyakat stb. tartalmazó kommunikációs eszközök, valamint hangadó gépek (kommunikátorok) biztosítanak. Minden augmentatív kommunikációs rendszer több, egyénre szabott, térben és időben eltérő használhatóságú kommunikációs eszközből áll, amelyek tartalmazzák a kommunikációs hatékonyságot növelő valamennyi üzenethordozót, segédeszközt, stratégiát és technikát. Az augmentatív kommunikáció hatékony használata megteremti a társadalmi integrációt, az önkifejezést, az intellektuális, érzelmi és szociális fejlődés lehetőségeit.

Az idegen nyelvi kommunikáció, mint kulcskompetencia az enyhe vagy középsúlyos értelmi fogyatékosok nevelésében egyénileg differenciált tananyag-struktúrát igényel. A hallási észlelés, figyelem, emlékezet fokozott fejlesztése mellett a célokat a tanulók szükségletei határozzák meg.

A sikeres kommunikáció érdekében szükség van a hosszabb időkeretre, a folyamatos gyakorlásra, játékos keretek között történő megvalósításra, helyzet-gyakorlatokra.

A más nyelvekkel való ismerkedés opcionális, sok értelmileg akadályozott tanuló esetében nem megvalósítható. Néhányan azonban rendelkezhetnek a szükséges alapképességekkel, és általános adottságaikhoz képest jó nyelvelsajátítási képességük lehet.

3. Digitális kompetenciák

Az egyéni sajátosságokat és az informális társadalmi elvárásokat figyelembe véve középpontban a munkához, az életvitelhez és a szabadidő hasznos eltöltéséhez kapcsolódó praktikus ismeretszerzés és készségfejlesztés áll. A digitális kompetenciák alapjaiban megfeleltethetők a Nat elvárásainak. A készség szintben, illetve a támogatási szükségletben lehetnek jelentős egyéni eltérések. A hamis információk kiszűrése, valamint a lehetséges visszaélések elkerülése érdekében fokozottan figyelmet kell fordítani a „gyanús”, „bizonytalan” internetes tartalmak felismerésére, a megfelelő kapcsolati személytől való segítségkérésre, a támogatott döntéshozatal gyakorlására. A verbális kommunikációra képtelen tanulók esetén helyettesítő/kiegészítő jelleggel egyaránt alkalmazunk különféle IKT-eszközöket.

4. A matematikai és gondolkodási kompetenciák

A matematikai kompetencia fejlesztése során elsajátíthatók és gyakorolhatók a gondolkodási műveletek (pl. problémamegoldó gondolkodás), továbbá a funkcionális képességek (érzékelés, észlelés, felidézés, emlékezés, figyelem, képzelet). A matematikai kompetencia birtokában az enyhe és a közepsúlyos értelmi fogyatékos tanuló rendelkezik azzal a képességgel, hogy a környező világ mennyiségi és térbeli viszonyait felfedezze, képessé válik arra, hogy a tapasztalások útján megszerzett matematikai tudást praktikus feladatokhoz használja a társadalmi lét különböző területein. Ez úgy érhető el, hogy a tanítás- tanulás folyamatában döntően a társadalmi lét során létrejött helyzetekben ismertetjük meg a matematikai tartalmakat. Kiemelten fontos a konkrét cselekvéssel összekapcsolt tapasztalatszerzés és matematikai tevékenység, a szabálytudat és a stratégiahasználat kialakítása. A gondolkodás kompetenciái megfelelően adaptálva jól értelmezhetők az értelmileg akadályozott tanulóknak is. Különös figyelmet kell fordítani a meglévő képességek fejlesztésére, a látókör szélesítésére, az elemi kritikai érzék, óvatosság alakítására, miközben meg kell tartani / ki kell alakítani a környezet iránti nyitottságot, kíváncsiságot is. Alapcél az egyszerű logikai összefüggések felismerése, az ismeretek minél rugalmasabb, eltérő kontextusokban való hatékony előhívása és alkalmazása.

5. Személyes és társas kapcsolati kompetenciák

A szociális kompetencia segíti az enyhe és a közepsúlyos értelmi fogyatékos tanulókat abban, hogy megtalálja helyét, feladatát a családi és a társadalmi munkamegosztásban. Felkészül a közügyekben való aktív részvételre. Az értelmileg akadályozott ember számára kiemelten fontos terület, mivel nagy valószínűséggel hosszú távon, egész életen át valamilyen közösségi ellátásban fog részesülni. Az egyéni és közösségi javakat szolgáló tevékenységek, készségek gyakorlása a személyes jóllétnek is egyik alappillére. A saját személyiség, a külső és belső tulajdonságok ismerete, a viselkedésszabályozás alapjai, az együttműködési készség (ki)alakítása, a társas kapcsolatok szabályrendszerének megismerése kiemelten fejlesztendő. Cél a harmonikus, reális önértékeléssel, pozitív énképpel rendelkező személyiség kibontakoztatása. Fontos a helyes önellátási-önkiszolgálási szokások (beleértve a napirend, az egészséges életmód), a tanuló önmaga és környezete iránti igényesség kialakítása. Kiemelten fontos, hogy a tanuló életkorához, képességeihez mérten megfelelő szexuális nevelést biztosítsunk. Mint minden nevelésben, kisebb korban a szokások kialakítása van inkább előtérben, de az értelmileg akadályozott tanulóknál is fontos, hogy fokozatosan megtanulják az önálló felelősségvállalást. Ennek kardinális kérdése, hogy a tanuló felismerje a lehetőségek és lehetséges következmények közötti összefüggéseket, tudja, hogy mit jelent a következmények vállalása, és felismerje, hogy mikor van szüksége segítségre a lehetséges következmények feltárásában (támogatott döntéshozatalra való felkészítés). Ez leginkább konkrét élethelyzetekhez, eseményekhez kötötten valósulhat meg.

6. A kreativitás, a kreatív alkotás, önkifejezés és kulturális tudatosság kompetenciái

Esztétikai-művészeti tudatosság és kifejezőképesség lényege a kreativitás fejlesztése. Az eredetiség és ötletgazdagság, a divergens gondolkodás, a kíváncsiság és az alkotókedv nem csak az intellektuális tényezők függvénye, nagy szerepe van benne a motivációnak és az érzelmeknek is. Fontos a sok érzékszervi, megfigyelési, manipulatív tevékenységre épülő tapasztalatszerzést.

7. Munkavállalói, innovációs és vállalkozói kompetenciák

A kezdeményezőképeség és a vállalkozói kompetenciához szükséges ismeretek, képességek és attitűdök alakítása, formálása a tanulók egyéni sajátosságait figyelembe véve lehetséges. A tanítási-tanulási folyamatban az enyhe vagy közép súlyos értelmi fogyatékos tanuló minden esetben saját cselekedeteinek tükrében ismerje fel lehetőségeit, próbálja elérni céljait. Tudja fogadni mások segítségét. Tudjon segítséget kérni és adni.

III. A köznevelési rendszer egyes feladatainak megjelenése a kerettantervben

Erkölcstan/Etika

A Nemzeti Alaptantervben meghirdetett egyik alap gondolat: „Az erkölcsi nevelés a minden emberben jelen lévő erkölcsi érzék kiművelését jelenti; ami nem kifejezetten egyik vagy másik tantárgy feladata.” Sok ponton megfelel ennek az elvnek a Waldorf-kerettanterv: számos lehetőséget biztosít arra, hogy különböző tantárgyak hatékony eszközei legyenek az erkölcsi nevelésnek. A Waldorf-iskola életre hívása eleve feltételez közösségi akaratot és folyamatos közösségépítő tevékenységeket: olyan szülői együttműködést igényelnek az iskolai élet mindennapjai, az intézmény fenntartása, amely csak tudatos, mélyen etikai jellegű döntéseken alapulhat. Az öngazgató tantestületi együttműködés is példaértékű cselekedet mind a diákok, mind a családok számára. Az, hogy az iskolák évről-évre a keresztény kultúrkör szellemi működéséhez kötődik, élővé teszi a kötődést az európai hagyományokhoz. Tantárgyaink közül a szabad vallás tanterve az, amelyik legközvetlenebb módon felveti, s a lehető leggyakorlatibban tárgyalja is az alapvető emberi etikai kérdéseket. Az ünnepeink tárgyalásakor már tettünk utalásokat, milyen általános emberi értékekhez, keresztény hagyományokhoz kapcsolódunk általuk. Ezen események életre hívásához tudatosan átgondolt és felépített iskolai működésre van szükség: a változás és a hagyományokhoz kötődés kiegyenlítési folyamatát kell örökösen éltetni. Tantervünk horizontális és vertikális felépítésében is egy mélyebben végiggondolt moralitás fejeződik ki: tantárgyi összefüggések, témaválasztások, tantervi ívek a gyermekek életkori sajátosságainak embertani ismeretein alapszanak. A Waldorf-tanári működésnek egyik alappillére a folyamatos részvétel a tanártovábbképzéseken, iskolák közötti pedagógiai tanári konferenciákon. A társadalmi elkötelezettség intézményi kifejeződése a Waldorf-iskolák szakmai és érdekvédelmi szervezetének, a Magyar Waldorf Szövetségnek a léte. A tanterveinknek jelen szűk keretek között a szabad vallás fent említett szerepén túl még három vonulatát szeretnénk felmutatni. Az emberi történetek által való nevelés: alsóbb évfolyamokon a népmesék, állattörténetek, szentek élete, bibliai teremtéstörténet megismerése révén találkoznak a gyerekek archetipikusan eredendő morális kérdésekkel. Ez a folyamat az individuális életlehetőségek mintáit adó életrajzok elbeszélésével folytatódik a felsőbb évfolyamokban. A történelem tanításának megjelenésével, az emberiség történetének megismerésével már ötödik osztálytól megvalósul a NAT egy másik célja az etika tanításával: amely „feltárja és fogalmilag megragadhatóvá teszi azokat az értékeket, amelyek a társadalmi együttélés bevett normái alapulnak és segíti a kulturális sokszínűség értékének felismerését”.

Mindennapos testmozgás

A NAT fejlesztési területek és nevelési célok fejezetében az alábbiak is elhangoznak: „Az egészséges életmódra nevelés hozzásegít az egészséges testi és lelki állapot örömteli megéléséhez.” A mindennapos testmozgás megjelenése a Nemzeti Alaptantervben olyan mozzanat, amely a Waldorf-pedagógia alapvető célkitűzéseivel teljesen egybeesik: alsóbb évfolyamokon az epochális tanítás legjellemzőbb gyakorlataként alkalmazott 120 – 150 perces mindennapi főtanítás ritmikus részeként – ami 20-30 perc – tudatosan alkalmazott eszköze a pedagógiánknak a dramatizált játékok által, a betűírásban, a számolás gyakorlásában megvalósuló mozgás. A főtanítás után tartott hosszú szünetek egyik célja szintén a megfelelő mozgásidő biztosítása. Az euritmai mozgásművészeti tantárgy minden évfolyamon egyedi része a Waldorf-tantervnek. A Waldorf-pedagógia sajátos testnevelési módszere, a Bothmer-gimnasztika pedig a különböző életkorok sajátosságaira felépített tudatos rendszerével szintén a mozgás elsőrendűségének elfogadásán és ismeretén alapszik. A mindennapos testmozgásról elmondhatjuk, hogy nem csupán céljaink, hanem pedagógiai eszközeink közé tartozott: mindig is gyakorlata volt pedagógiánknak.

Művészeti nevelés

A Waldorf-pedagógia egyik alappillére a művészeti nevelés. Alapfelgondolásunk, hogy a művészetek általi (s nem művészetre, művésszé!) nevelésnek, ugyanúgy mint a mindennapi testmozgásnak döntő szerepe van az akarat nevelésben. Az általános Waldorf-képzés teljes ideje alatt a zenei, képzőművészeti, drámai és tánc(-mozgás)-művészeti képzésnek is szerepe van. Nem „csak” egyiknek vagy másinak, hanem arányosan megalkotva egy-egy évfolyam pedagógiai munkáját, mindegyiknek. A négy művészeti szakág minden évfolyamon általánosan megjelenik a kerettantervben. Körülbelül kétezer órában végeznek művészeti tevékenységet a Waldorf-diákok a nyolc év alatt. Kialakult képességeikről évszak ünnepeken (hóünnepek) előadásain, belső iskolai kiállításokon, kis-koncerteken, drámabemutatókon, s nem utolsósorban nyolcadikos zárómunkáik elkészítésekor és az összművészeti erényeket felmutató színdarab bemutatóikon tesznek tanúbizonyságot. A cél természetesen a világ jelenségeire nyitottabb, illetve a zajló életbe beépülni tudó, alkotó-tevékeny személyiség életre segítése.

A fejlődés állomásai a tanterv szempontjából – a horizontális tanterv

Bevezető

A Waldorf-pedagógia nevelési céljait, tanulási-tanítási folyamatait a gyermeki fejlődés dinamikájához igazítja. Ezt a fejlődési dinamikát az emberi lény teljességére nézve írja le a Waldorf-pedagógia antropológiája, melyet emberismeretként, embertanként is szokás nevezni. Az emberi lény teljességének három dimenzióját: test, lélek, szellem, az emberi tudat köti össze. Az emberi fejlődés középpontjában tehát az emberi tudat fejlődése áll. A tudat fejlődése az emberi lény és a világ kölcsönhatásában jön létre. Számos tényező befolyásolja ezt a fejlődést: az öröklött és magával hozott képességek, az ezek nyomán létrejövő alkati tulajdonságok, melyek a személyiségen belüli tényezők. A földrajzi, a szociális és társadalmi környezet, melybe beleszületünk, adják azokat a személyiségen kívüli tényezőket, melyek befolyásolják a fejlődést.

Azonban a megszámlálhatatlan egyediség közös eredőjeként fellelhetők olyan egyetemes törvényszerűségek, melyek egyéni színezettel bár, de minden ember fejlődésére jellemzőek, s melyek meghatározzák az egyes időszakokban a fejlődés dinamikáját is. A testi, a lelki és a szellemi fejlődésben minden életszakaszban érési folyamatok mennek végbe. Ezek adják a fejlődés folyamatos áramát. Az érési folyamatok nyomán új testi, lelki, szellemi képességek jelennek meg (szabadulnak fel), melyek a tudatfejlődés egy-egy új szintjét jelentik, ezek ritmizálják a fejlődést, változtatják annak dinamikáját. A Waldorf-pedagógia legfontosabb célja, hogy az érés nyomán megjelenő új képességeket megművelje, alkotó fantáziával áthatott pedagógiai módszerekkel a test, a lélek, a szellem aktív közreműködésével gyakoroltassa, ezáltal jártasságokká készségekké fejlessze, kompetenciákká formálja. Majd e kompetenciák segítségével az érés eredményeként megjelenő újabb lehetőségeket megragadja.

A leírt folyamatok tükrében a Waldorf-pedagógia az életkori érési folyamatokra alapozva elsősorban kompetencia alapú fejlesztést valósít meg, és az érési folyamatok természetéhez, valamint a kompetenciák fejlesztéséhez jelöli ki a tantárgyi tartalmakat, megtanulandó ismereteket is, és nem fordítva. E megfontolásból, bár a tanulásban akadályozott és az értelmileg akadályozott gyermekek pszichikus funkcióinak fejlődése eltérően (akár jelentősen eltérően) alakul, mégis az ő testi, lelki, szellemi fejlődésükben is megragadhatóak az egyetemes fejlődés fent említett törvényszerűségei, akkor is, ha az érési folyamatok késése vagy zavara miatt az egyes életszakaszokban megjelenő képességeik nem tudnak teljes virágukban kibontakozni. A gyógypedagógiai Waldorf kerettanterv arra vállalkozik, hogy megmutassa az egyetemes emberi fejlődés perspektíváját ezeknek a gyerekeknek a számára is, és az egyéni adottságok függvényében igyekezzon közelíteni testi, lelki, szellemi fejlődésüket, végsősorban tudatfejlődésüket ehhez a perspektívához. Ebben a szellemben ad horizontális tantervünk az alábbiakban rövid összefoglalót az egyes életkorokban bekövetkező fejlődésről, majd rövid összefoglalást a tanulásban akadályozott és az értelmileg akadályozott gyermekek várható fejlődési eltéréseiről.

Korosztályok

Az iskolába lépő gyermek

A kisgyermek az első három életévben sajátítja el azokat a legfontosabb emberi képességeket, melyek teljes életútján elkísérik, és melyek megalapozzák a későbbi tanulás lehetőségét. Élete első évében eljut a felegyenesedett járásig, második életévében a beszéd képessége indul fejlődésnek, harmadik életévében ébredzik gondolkodása. Miközben járása kialakul, észlelése érzékenyvé válik a világ felé, beleveti magát közvetlen környezete megismerésébe. Ráébred, hogy minden jelenségnek neve van, így elkezd megnevezni a tapasztalt dolgokat. S mennél több tapasztalat gyűlik össze benne, annál jobban foglalkoztatja ezek kapcsolata, összefüggései. S miközben átéli a környezettel való szoros kapcsolatát, megéli önmagát önálló lényként is. Ekkor mond először én-t önmagára. Ez általában két és fél, három éves korig bekövetkezik. Ettől fogva a környezetet saját szemszögéből nézi, önmagához viszonyítja. Ebben a szakaszban a mozgási és észlelési folyamatok az idegrendszer rohamos fejlődését, érését hozzák el. A testi fejlődésben e szakasz lezárását jelzi az arc karakterének egyéniesedése, a törzs és a fej között megnyúló, mint egy „felegyenesedő” nyak. Az érzékszervek és azok idegi központjai között aktívvá válnak az összeköttetések, majd az egyes érzékszervi benyomásokat feldolgozó központi idegrendszeri központok között is a tapasztalatoknak megfelelően kapcsolatok alakulnak ki. Végül a magasabb összeköttetések kiépülése is megkezdődik, mely által később képessé válik a tapasztalatok térben és időben való

rendezésére, egyre pontosabb belső képeket (mentális reprezentációkat) alakítva ki a világ jelenségeiről. Önmaga átélésének folyamányaként kialakul belső lelki tere, melyben szintén egyre otthonosabban mozog, ahol az érzésvilág és a gazdag játéktevékenységben megmutatkozó fantázia bontakozik. Ez fűzi szorosabbra szociális kapcsolatait közvetlen környezetével és segít beleérezni mások érzéseibe, szándékaiba. A testi fejlődésben a második szakasz lezárását jelzi a mellkas, törzs megnyúlása, térfogatának megnövekedése, a légzés mélyülése és a keringés és légzés arányának megváltozása. Az első hét éves fejlődés harmadik szakaszának végét jelzik a megnyúló, megerősödő végtagok, ezáltal megjelenik az 1:6-os fej-törzs arány és a fogváltás. Az idegrendszeri változások közül talán a legfontosabb a mozgások és a viselkedés újfajta kontrolljának képessége. Kialakul a cselekvéseket irányító domináns oldal. A mozgásos tapasztalatok nyomán részletes belső kép alakul ki a saját testről (tettévkép), a közvetlen térről (térészlelés). Mindezek nyomán már nem csak a szabad játék, hanem a rövid, koncentrált munka jellegű tevékenységek is lehetővé válnak. Melyek belső motivációja az alkotás öröme mellett a másokkal való együttműködés, mások segítése is lehet. A hetedik életévre a gyermek tehát otthonra talál, jól érzi magát saját fizikai testében, belső szervei a világgal való harmonikus ritmusban működnek, érzékenyen figyel, utánozza a világ minden rezdülését, miközben cselekvő részese, alakítója is annak. Ez az „én mindent meg tudok csinálni, önálló vagyok” eufória érzés hozzátartozik az iskolaérettséghez. Az érési folyamatokból kibontakoznak az új képességek, melyekre az iskola építi nevelési, tanítási folyamatait. Ez az oka annak, hogy a Waldorf-pedagógia a betöltött hatodik életévet tartja megfelelőnek az iskolakezdsésre (annak ellenére, hogy a gyermekek kisebb nagyobb időbeli eltéréseket mutatnak iskolakészültségük terén.

1. évfolyam (6-7 éves kor)

Fejlődési jellegzetességek

A tanév során megfigyelhető a gyermekek mozgékonyasága, testük rugalmassága, hajlékonyasága, örömteli részvételük a változatos tevékenységekben. Egyre jobban tudják irányítani nagymozgásaikat. A finom mozgások még nem árnyaltak kellőképpen. Kézközépcsontjaik még inkább porcok, ezért inkább a nagy, lendületes rajzos mozgásokra, mint a finom, ceruzával végzett kalligrafikus mozgásokra alkalmasak. Legfontosabb tanulási stratégiájuk az utánczás. Anyyira érzékenyek az emberi mozgásra és beszédre, hogy természetességgel utánozzák tanítójuk mozdulatait, és a bemutatott verseket, énekeket. Ilyenformán egyfajta vezetettségben élnek, s a tanulás reményében követik a hozzájuk képest sokat tapasztalt tanítót, mint természetes autoritást, hisz tanulni vágyanak. Emlékezetük még inkább szituációhoz kötött. Fantáziájuk belső képalkotásra, a világ dolgainak megélésen át való leképezésére kész. A tanítónak azon kell igyekeznie, hogy minden számára már unos ungt ismert dolgot úgy tegyen élővé újra önmagában, hogy a kisdíakoknak érdeklődését, kutatási vágyát felkeltse. A ritmikus felejtés és emlékezés révén vésődnek be a ritmikusan gyakorolt mozdulatok. Minél inkább sikerül a tanítónak minden eddigi ismeretét újra felfedeznie, annál előbbé teheti a gyermekeke számára a felfedezést. A gyermek figyelme a fantáziavilág felől a külvilág felé fordul, formálni szeretné azt. Képzelőerejével még mindig könnyen azonosul helyzetekkel, mesék szereplőivel. Szívesen dramatizál. A tanulás célja mindenekelőtt, hogy támogassa, mint egy konszolidálja a gyermekben az iskolaéréssel egyszer már megélt, egység, teljesség, egyfajta koherencia-érzet et, a tökéletesség élményét, ami egész élete során Egységének alapja lesz. A természet harmóniájában való elmerülés vagy a gondviselés iránt érzett hála és odaadottság ápolása is a gyermek biztonságérzetét erősíti.

Az első osztályos gyermekek figyelme kezdetben még nem tartós (általában 10-15 percig képesek az elhangzó mesére figyelni). A meséken keresztül áttekinthető képbe

rendezik a világot, amelyben a jó és rossz egyaránt jelen van, a mese tartalma önmagában erkölcsi tanítást is ad, nem vonunk le oktató tanulságokat. A gyermek képes követni a mese cselekményét, és néhány részletét, vagy akár az egészet is, másnap fel is tudja idézni.

Az első iskolai évben nagy szerepet kap a mindennapos tevékenységek megfelelő ritmusú ismétlődése, a szokások kialakítása, ezzel segítve a gyermek testi-lelki-szellemi működésének összehangolását. ennek megteremtésében a szülők és a pedagógusok együttműködése elengedhetetlen, pl. az alvás és az ébredés, a délelőtti, iskolai és a délutáni, otthoni tevékenységek egyensúlya, a kilégzés-belégzés, a táplálkozás és az emésztés folyamatainak összerendeződését segítő szokások kialakítása. Az iskolai élet ritmikusan ismétlődő tevékenysége, a természeti folyamatok követése, a keresztény ünnepkör és a jeles napok ünnepeinek átélése, az epochális oktatás; a heti ritmusban ismétlődő szakórák; a napi ritmus, a főoktatás állandó elemeinek rituáléja, vagy a szakórákon kialakított szokások is meghatározó nevelési erők.

Pedagógiai célkitűzések

Az elsős tananyag témái is a teljességet célozzák. Az egész oktatást átszövi a tantárgyak egymásba fonódása, mely szorosan kapcsolódik a gyermekek élményeihez, tevékenységeihez. A formarajz epochákon a gyermek egész testében átéli az önmagát és a világot mozgató felegyenesítő és hajlékony erők működését, a tér irányait, ezzel párhuzamosan egyre differenciáltabb testképe lesz. A rajz és a formarajz vezetnek el a nyomtatott nagybetűk világához. Az írás epochákon a képirásból eredeztetett mássalhangzókat és az érzésekkel összefüggő magánhangzókat, a kép és a hangzó összekapcsolódásával éli át. Az olvasás a saját maguk által leírt szavakból indul ki. A verseken, mondókákon keresztül gyakorolt beszéd, a beszédművelés, általában az anyanyelv használat is a képi jellegű. A számolás epochákon felfedezi a számok minőségét, eredetét, a mozgás és a számok időbeli vetületének kapcsolatát, valamint a négy alapművelet négyféle karakterét.

Az elsős gyermekek körülveszi a pentaton zenei burok. Utánzással elsajátított vagy improvizatív módon már maga is játszik egyszerű dallamokat gyermeklírán vagy pentaton furulyán. Legtöbbször közösen zenélnak, énekelnek még. Az éneklés az egész tanítási napját átjárja, a szakóráknak is része, további szellemi-lelki tápláléka a képszerű, szépen megformált, de természetes beszédmód, és az érzéseket kifejező színvilág, mellyel nem csupán a festés órákon találkozik. A játékos testnevelés mozgásait is meseképekkel indítja el a tanító. Lényeges az is, hogy minél több alkalma adódjon a gyermeknek a természetben, az iskolaudvaron való szabad játékra, mozgásra.

Az első három tanévben a tanulás mindig a végtagokból, a mozgásból indul, de nem pusztán testnevelés: a mozdulatok verseket, dalokat, meséket kísérnek, az akarati elem mindig összekapcsolódik gyermek érzéseivel, fantáziavilágával. Ezen az úton, ismétlések során emelkedik végül az ismeretanyag, a kialakult képzetek és tapasztalatokból szerzett tudás az intellektusba, ami még egyfajta álmodó, mesei tudatállapotban van, és aminek célzott ébresztését ebben az életkorban szándékosan kerüljük, mint egy szelíden vezetve a gyermeket az átmenet időszakán át, időt hagyva, hogy intellektuális képességei a képzelet segítségével megerősödjének.

A tanteremben az átalakítható, könnyen mozgatható, berendezések, asztalok, padok, számolyok, székek segítik a sokféle, változatos tevékenység, a szervezett és spontán mozgások megvalósulását, ahol közösen is, kisebb csoportban is tudnak tevékenykedni, illetve az önállóságban részt venni (tízórai, segítség az órai előkészületekhez...stb).

A kör a teljességet kifejező alakzat. Az egység érzésének igen fontos alapja és megerősítője, hogy az iskolai tevékenységek többségét körben végzik a gyerekek. A tanítónak való odaadottságban, annak mozdulatait követve a gyermek átéli a vele való tökéletes egységet, idővel aztán egyre inkább azt is észleli, hogy minden gyermek

együtt mozdul, együtt lélegzik, és egyszer csak rácsodálkozik: „körbeér a babzsák”! Az egységre alapozott koherencia-érzet a szociális szinten is megszületik. Ez az első osztály csodája: felfűzve ragyog a gyöngysor.

Az első évfolyam végére megerősödik benne, hogy az iskolai élet a közös tanulásnak, felfedezéseknek ad teret. Elvárható, hogy az elsős gyermek kövesse az óra eseményeit, kísérelje figyelemmel és időben kapcsolódjon az adott tevékenységhez. Az elsajátított szokások szerint legyen képes megkülönböztetni és betartani a közös és egyéni munka kívánalmait.

Mivel a gyermek a kisiskolás korban a jelenben érzi magát és cselekszik, ezért saját tevékenységére, így a tanulási folyamatára sem lát rá olyan mértékben, ahogy később ez elvárható. Igyekszünk elkerülni, hogy a tanulási folyamat átélését ne zavarja meg túl korán az eredményre való fókuszálás és az ezzel járó önértékelés, hiszen ehhez már a későbbi korszak, a Rubikon utáni elválasztottság-tudat szükséges. A tanító nem közöl intellektuális ismereteket, indokokat, célokat, minél inkább csupán utánozható mozdulatokat tesz, és utólag sem értelmezi, nem értékeli szóban a lezajlott folyamatokat, esetleg mozdulataival, arcjátékával biztatásként jelez, tükrözi a közösen átélteket. Az ismereteket átélhető, elsősorban a természetből származó képek jellemzésével adja át, kerüli a lezáró, tovább nem alakítható, definiáló oktatásmódot. Tiszteletben tartja a gyermek egyéni életútját, az ahhoz igazodó érdeklődést és haladási tempót. A szülővel együttműködve kíséri a gyermek fejlődését, beszámol szóban és írásban a pedagógiai folyamatról, és ennek tükrében a gyermek haladásáról, illetve irányt jelöl ki a további fejlődés érdekében. Nem minősítő, hanem fejlesztő irányú, folyamatértékelést ad a szülőknél. Mivel ebben az életkorban még térhez, helyhez és személyhez kapcsolódik az emlékezet, a gyermeknek nem kell tudnia otthon egyéni tudásként bemutatnia az iskolában végzett munkáit.

2. évfolyam (7-8 éves kor)

Fejlődési jellegzetességek

A 8 éves gyermek számára továbbra is egységes a világ., A külvilág eseményei és tapasztalatai a gyermek képzelőerején, mint szűrőn mennek keresztül, hogy ott a gyermeki látásmódnak megfelelően újrendeződjenek. A gyermekek ebben az életkorban már nagyobb éberséget tanúsítanak a körülöttük történő dolgok irányába. A kíváncsiság számukra a tudás kapuja; a képzelőerejük is éber. Amellett, hogy felébred a magasztos erkölcsi értékek befogadása iránti vágyuk, felerősödnek bennük az általános emberi érzések is: bátorság, hiúság, ravaszság, jóság... E két életérzéshez kapcsolódóan elsősorban legendákat és fabulákat mesélünk nekik.

A tanterv ebben az életkorban elsősorban arra irányul, hogy a nyelv érzéseket és érzelmeket kifejező gazdagságát és mélységét tegye érzékletessé a gyermekek számára.

Értelmi szempontból továbbra is az a fő feladat, hogy a gyermek otthon érezze magát egy olyan tanulási közegben, ahol a képekben való gondolkodás az elsődleges. Fogalmakat úgy lehet legjobban jelentéssel megtölteni, ha azok minőségüket tekintve plasztikusak és organikusak. A tanulók tovább ismerkednek az írás-olvasás és a számolás alapjaival, miközben a finom- és nagymotoros mozgás területén – ugrálás, labdadobálás, kötés, horgolás vagy furulyázás – továbbfejlesztik az első osztályban felébredő készségeket és képességeket. Az intellektust úgy próbáljuk a gyermekekben felébreszteni, hogy az átélés és a cselekvés erőit hívjuk segítségül.

A második osztályos gyermekek állandó fogazata továbbra is növekedésben van, a laterális és a dominancia ekkorra viszont már véglegesen kialakul. A biztonságérzet, amely megmutatkozik egy másodikos tanuló viselkedésén, egyértelműen az első osztályban letett alapoknak köszönhető.

Pedagógiai célkitűzések

Az első év kezdeti tapasztalatai tovább mélyülnek és újabbakkal gyarapodnak a második osztályban. Ez az időszak alapvetően azt szolgálja, hogy az előző évben szerzett új készségeket begyakoroljuk és továbbfejlesszük. Az általános tudnivalók köre szélesedik a közismereti és a készségtárgyakban egyaránt. Bővülnek a kulturális-tanulási alapkészségeik. Míg az első osztályban arra fordítottuk figyelmünk nagy részét, hogy az osztályból erős szociális közösséget formáljunk, melyben a gyermekeket a teljesség megtapasztalása erősíti, a második osztályra jellemző egyfajta polarizálódás, amely például a gyermekek egymáshoz való viszonyában is megfigyelhető. A gyermekeknek segítséget tudunk nyújtani ebben az életszakaszban azzal, hogy szentek életéről szóló legendákat és végletes emberi viselkedési formákat és jellemvonásokat ábrázoló fabulákat mesélünk nekik. Ide tartoznak a növényekről, állatokról vagy a mindennapi életéről szóló történetek is. Ennek az osztálynak erős irányításra van szüksége, mely egyrészt a tanárok következetességéből, másrészt képzelőerejéből táplálkozik.

3. évfolyam (8-9 éves kor)

Fejlődési jellegzetességek

Ebben az évben lépnek be a gyerekek a 10. életévükbe, amikor fontos fizikai, pszichológiai és kognitív változásokon mennek keresztül. Ezek azok a változások, amit a kilenc-tíz év körüli gyermekeknél "Rubikonnak" nevezünk, amelyet különböző időtartamban és intenzitással élnek meg. Ez az életkor jelentős tudati változásokat hoz az öntudatra találás folyamatában. Ezt az állapotot gyakran - mind érzelmi, mind fizikai értelemben vett - elkülönülésként élik meg a gyerekek, illetve a külső és a belső világ szétválásaként. A világ korábbi egységének elvesztése szembekerül a világ újfajta megismerése fölötti csodálkozással, és ez az ellentét gyakran összezavarodást, bizonytalanságérzést vált ki a gyermekekből. Harmadik osztályban a gyermekek saját lelkükben tapasztalnak egyfajta kettősséget a világ befogadásával kapcsolatban. Ekkor a gyermek egyre növekvő erővel tapasztalja meg az objektivitás érzését, de ugyanakkor egy növekvő szubjektivitást is érzékel. A gyermek lelkében a szubjektív belső tapasztalat és a világ objektív valósága ellenpóluson állnak. Ennélfogva kérdések és kételyek, egyedüllét érzése és egy kezdődő kritikai hangvétel lesz jellemző a gyermek lelki állapotára. Ezek gyakran magatartásbeli változásokban öltenek testet, amelyek vérmérséklettől és személyiségtől függően jelentős eltérést mutathatnak. Néhány gyermeknél ez a fejlődési szakasz fáradékonyságot, változékony étvágyat, esetleg alvászavarokat idézhet elő vagy egyéb érzékelhető fizikai tünettel is járhat.

A gyermekek fejlődése ebben az életkorban sokkal kiegyensúlyozottabban halad: a beszédhangokat egyre inkább a szájüreg közepén képzik, sokkal tisztábban artikulálnak, és figyelmükett jobban összpontosítják. A gyermekek fizikai szervezete szemmel láthatóan erősebb. A szív megnő, és nagyobb mennyiségű vér fogadására alkalmas, és véglegessé válik a belélegzés és a pulzus egymáshoz való aránya: egy belélegzés alatt négyet dobban a szív.

Ebben a változó, kereső időszakban az Ószövetség képei, törvényei és szellemi irányítása növelhetik belső biztonságérzetüket, a gazdálkodás és a házépítés-epocha pedig abban lehetnek segítségükre, hogy új kapcsolatot tudjanak kialakítani környezetükkel.

Pedagógiai célkitűzések

Ahogy a harmadik osztályos tanulók egyre inkább tisztába kerülnek önmagukkal és az őket körülvevő fizikai környezettel, kezdenek újfajta módon érdeklődni az anyagi világ iránt. Miután a második osztályban alaposan begyakorolták a számolás és az írás-olvasás alapjait, most már a mindennapi élet számtalan helyzetében tudják ezt a tudásukat kamatoztatni, például különböző mérésekben, egyszerű feladatok

megoldásában, vagy levélírásban. Ez az életkor a „tanok” – pl.: a nyelvtan – kezdete. Ennek előfeltétele, hogy a 9. életév körül lezajló érési folyamat következtében képessé váljanak a gyerekek rátekinteni a körülöttük lévő világra. A gyerekeknek a praktikus dolgok megismerése és kipróbálása utáni vágyát, mindenféle gyakorlati tevékenységgel, de főleg a mesterségek bemutatásával és a házépítéssel elégítjük ki. Ezzel ebben az életkorban nem az a célunk, hogy valamit a gyermek „kitanuljon” vagy alaposan begyakoroljon, hanem, hogy megtanulja becsülni a munkát, és kiléphessen az osztályterem zárt világából, „elméleti” légköréből.

4. évfolyam (9-10 éves kor)

Fejlődési jellegzetességek

A 4. és az 5. osztály, amikor a gyerekek 10-11 évesek lesznek, az osztálytanítói időszak közepén helyezkedik el. A kisgyermekkorból tartó átmenet már befejeződött, a pubertás felé tartó viszont még nem kezdődött el. Az osztálytanítói időszak középpontja egybeesik az élet második hétéves periódusának közepével, amit a Waldorf-pedagógiában a „gyermekkor szívének” nevezünk.

A gyermek öntevékenysége magával vonja a légzés és a vérkeringés kapcsolatának harmonizálását is.

Ebben az állapotukban tapasztalható magabiztosság kitörő életerőben és a világ iránti kíváncsiságban jut – többek között – kifejezésre. Továbbfoglalkozunk a közvetlen környezettel, de most már nem történeteken, hanem – képszerű – ismereteken keresztül. A világ megismerésében az ember és a természet kapcsolata, azaz a természettudományos oktatás jelentős szerepet tölt be. Elsőként az állatvilág megfigyelésével kezdjük a természettudományos tanulmányokat, mégpedig az emberekkel való alaktani hasonlóságok és különbözőségek összevetésével. Ezt követi a közvetlen környezet alapos megismerése, ami a a közvetlen lakó-és iskolai környezet megismerésével indul és a térképkészítésben éri el csúcspontját. A tér és az idő meghatározó irányok a negyedik osztály tantervében.

Pedagógiai célkitűzések

Az elsődleges és legfontosabb feladat a 4. osztályban, hogy azt a hatalmas energiát, amit ezek a tízéves gyerekek az osztályterembe hoznak, pozitív irányba tereljük. A gyermekeknek kihívásokra van szükségük, és arra, hogy feladataik sokoldalúak, sokszínűek és mozgalmasak legyenek.

A gyermekek növekvő tudásvágya igényli, hogy minél több konkrét ismeretet kapjanak, és kínáljanak fel olyan lehetőségeket, amelyek önálló vagy csoportos, kooperatív munkára teremtenek alkalmat. A gyermekeknek arra van szükségük, hogy új kapcsolatot alakítsanak ki feladataikkal, társaikkal és tanáraikkal. Az órák narratív részeiben olyan történetekkel találkozunk a gyerekek, melyekben sokszínű személyiségek játszanak szerepet a társadalom egészében (mint például az északi istenek), és elindul az a folyamat, amelynek eredményeképpen különbséget kezdenek tenni a jó és a rossz megítélésében. A tízéves gyermek nyüzsgő, mozgalmas természetének jól megfelelnek az északi mitológia (Edda) viharos történetei, de a Kalevala és magyar mondakör is fontos része a főoktatás történetanyagának. A gyermekekben kezd kialakulni annak a tudata, hogy hova is tartoznak szűkebb és tágabb környezetükben. Ezen az évfolyamon kezdjük el a honismeretet (földrajz) és a biológiát (ember- és állattan) tanítani. A gyermeki aranykor lezárul, és kilépnek a gyerekek a világ sokszínűségébe. Elkezdődik a térhez és az időhöz szorosabban kapcsolódó tantárgyak oktatása.

5. évfolyam (10-11 éves kor)

Fejlődési jellegzetességek

A gyermekek mozgásában egyfajta könnyedséget fedezhetünk fel ebben az életkorban. A fejlődés ezen szakaszában a koordinált, kiegyensúlyozott és harmonikus mozgás gyakorlása kulcsfontosságú. Lelki fejlődésükre jellemző, hogy egyre jobban elválnak egymástól a külvilág és az "Én" belső világa, egyre artikuláltabb lesz a személyes akarati tényező, az "én"-tudat megerősödik, de még sok változáson megy keresztül. Hasonlóképpen dinamikusan alakul az osztályon belüli szociális viszonyok rendszere. Értelmi fejlődésüket az jellemzi, hogy a kérdések, jelenségek reális, ésszerű vonatkozásait egyre jobban felfogják és igénylik. A gondolkodás folyamatában a képi elem még mindig fontos szerepet játszik, de egyre inkább képesek és hajlamosak ettől elvonatkoztatni, illetve tiszta, tényszerű, érzelemmentes fogalmakat közvetlenül felfogni, megérteni.

Az emlékezőképesség növekedésével együtt egyre jobban kialakul időérzékük is. Az emlékezet teszi lehetővé a múltba való visszatekintést, s erre támaszkodik majd a jövő megtervezése is. Ha ezt a tudati folyamatot mély érzelmi aktivitás kíséri, akkor ez együtt a felelősségérzet megerősödését is magával hozza.

A fejlődő gyermek intellektuális és morális értelemben is megérett az új kihívásokra. Az írás-olvasásban és a számolásban az alapokat már tízéves korukig letették, most jó lehetőség van ezek kapcsán az egyéni felelősségérzet kialakítására, a "jó és a rossz" racionális megkülönböztetésére.

Ez az év a gyermekkor és a pubertás közötti fordulópont. A gyerekek olyan korábban elképzelhetetlen szinteket képesek elérni, munkáikkal teljesen azonosulnak, sok időt töltenek azok tökéletesítésével, díszítésével. Saját elvégzett munkáikhoz az előző évnél pozitívabban viszonyulnak, gyakran büszkék eredményeikre.

A tanév vége felé jól érzékelhető a tanulók egyre növekvő intellektuális képessége. Környezetüket kritikusabban szemlélik, ami újabb fejlődési szakaszt jelez. A tanévre eddig jellemző harmónia kezd elveszni, s ezt majd csak a felső tagozat második felében találják meg újra.

Pedagógiai célkitűzések

Ennek a tanévnek az az egyik legfontosabb feladata, hogy megtaláljuk az átmenetet a mítoszból a történelembe, miközben megvizsgáljuk ennek kihatását az egyénre. A gyerekeknek egyre tudatosabban kell átélniük az élet és az azt lehetővé tevő környezet kölcsönös egymásra hatását, ezt a folyamatot nagyban segítik a növénytani tanulmányok. Nagy hangsúlyt kap az eredeti olimpiai eszme, ahol a csoportok közötti különbségeket felülírja egy magasabb rendező elv, és ahol a szépség legalább olyan fontos érték, mint a gyorsaság, vagy az erő. A gyerekek memóriáját idegen szavak tanulásával is lehet fejleszteni, de ilyen célt szolgálhat a földrajzi területek vizuális felidézése is.

6. évfolyam (11-12 éves kor)

Fejlődési jellegzetességek

A gyermekek testi növekedésének fő hangsúlya ebben az évben a csontrendszer növekedésén van. A megnyúló végtagok következtében mozdulataik szögletesebbé válnak. A földi nehézkedést, az elnehezülést egyre csontig hatolóbban érzi a 12 éves gyermek. Ezeket a fizikai változásokat a gondolkodás változása is kíséri, ezen a téren a kauzalitás erőteljes tapasztalása a leginkább uralkodó élmény. Lelki fejlődésében olyan szakaszba lép, amit az állandó változás jellemez. A gyermekkor megszűnik, az individuuum pedig immár megszületőben van. A második hétéves periódus utolsó harmadában már a kamaszkor előrevetüléséről beszélhetünk. A különböző tantervi témák - egymásra épülő, lejegyzett történelem, Európa földrajza, leíró geometria,

közgazdasági matematika, a természettudományok fenomenológiai megközelítése, kertművelés, faragás és csapatjátékok - egytől egyig a gyermek fizikai, lelki és értelmi változásait szőlítják meg.

Pedagógiai célkitűzések

Ebben az életkorban a tanár arra törekszik, hogy a gyermekek külvilág iránti érdeklődését kiaknázza, kibontakozó kritikai képességeiket pedig a természettudományos megfigyelések irányába igyekszik terelni. A szociális kapcsolatok felerősödése jó alapot teremthet arra, hogy új típusú felelősséget érezzenek az osztályközösség egésze és annak egyes tagjai iránt, valamint új alapokra helyezték viszonyukat tanárjukkal és diáktársaikkal.

Új értelmi képességeik megjelenésével immár arra ösztönözhetjük a gyerekeket, hogy a világban jelen lévő oksági összefüggéseket azok működése közben értsék meg. Figyelmüket egy olyan világ felé kell irányítani, amiben élni és dolgozni akarnak majd felnőtt korukban. Komoly kihívások elé is állíthatjuk őket, hiszen immár nagyon színvonalas munkákat képesek létrehozni, megalkotni.

7. évfolyam (12-13 éves kor)

Fejlődési jellegzetességek

A hetedik osztályban a tanulók a kamaszkorba lépnek. Ennek az életszakasznak két alapvető jellemzője van: az egyik az intenzív külső aktivitásban nyilvánul meg, a másik egy forrongó, dinamikus belső lelkiállapot. A világ jelenségei iránti tudásvágy mellett megjelennek az egymás iránti figyelem és az önreflexió képességének első megnyilvánulásai. Ezekben az intenzív erőiben egyre határozottabb szerepet játszanak azok az élettani és lelki változások, melyek a nemi identitást alakítják és a szexualitás képességét teremtik meg. Általános tapasztalatként megfogalmazható, hogy az élettani változások megelőzik a lelki fejlődést ezen a téren. A gyerekek egyrészt megérik az önállóság, a függetlenség és az egyedüllét ízét, vágyakoznak is ilyen élményekre, ugyanakkor egyfajta szorongás, fokozott érzékenység és némi zavar kíséri ezeket az élményeket.

Általánosságban elmondható, hogy ebben az életkorban jelentős különbségek mutatkoznak a fiúk és a lányok között, az új élethelyzetek másfajta kihívásokat jelentenek számukra és másként is reagálnak ezekre. A világ felfedezésére irányuló vágy és a tanulók belső utazása szépen tükröződik a tanévre jellemző témákban: nagy földrajzi felfedezések, a hangulatok és stílusok tanulmányozása az irodalomban, az égés, illetve a mechanika tanulmányozása a kémiában és a fizikában, táplálkozás és egészségügy epocha a biológiában.

Pedagógiai célkitűzések

A tanároknak új perspektívákat kell nyitniuk a kamaszok számára, s különösen arra kell ügyelniük, hogy figyelmüket a világ felé tereljék. A hetedikeseiket arra kell ösztönözni, hogy kezdeményezzenek és hogy tudják értékelni az absztrakt, logikus kérdésselvetéseket. Arra is biztatni kell őket, hogy megkérdőjelezzék azokat a nézeteket és viselkedésformákat, melyeket eddig tekintélyalapon elfogadtak. Meg kell azt is mutatni nekik, hogy miként kell saját szempontjaikat kialakítani, ugyanakkor elfogadva azt, hogy ez azzal jár, mások másként láthatják a világot, annak helyzetét. A tanárnak egyre inkább szembe kell néznie a tanulók egyéni véleményével, és fokozatosan arra kell indítani őket, hogy felelősséggel viseltessenek maguk és a közösség iránt. Ebben az életkorban nagyon fontos, hogy a gyerekek saját magukat egyfelől világpolgárként éljék meg, másfelől olyan individuumként, aki ugyanakkor szociális felelősséggel bír.

8. évfolyam (13-14 éves kor)

Fejlődési jellegzetességek

A 8. osztály során a tanulók átlélik 14. életévüket, ez egyben az osztálytanítói időszak végét is jelenti. Korábban sokak számára ez volt az az időszak, amikor a tanulók befejezték az iskolát és megkezdték inas éveiket valamilyen ipari vagy kézműves műhelyben. Ennélfogva a 8. osztályra úgy tekintettek, mint a gyermek iskoláztatásának "lekerekítésére". Az elmúlt évszázadban Európa-szerte kitolódott az iskoláztatás felső határa, és a Waldorf-iskolákban is létrejöttek az úgynevezett felső tagozatok, így a 14 éves kor ma már nem az iskola befejezésének időpontját jelenti. Ezzel együtt a 8. osztály továbbra is valaminek a lezáródását jelenti, de ez inkább a gyerekek világgképére, a világ és az ember egyfajta viszonyára vonatkozó lezáródás.

A kamaszkorban a fizikai és lelki változások mindenkinél jól tettenérhetőek. A fiatalok a korábbi évek lágyságához képest általában sokkal szögletesebbek, robusztusabbak lesznek, ebben azonban nagy az egyéni eltérés lehetősége. Növekedésük, érésük a fiúknál többek között a mutálásban, lányoknál a menstruáció megindulásában fejeződik ki. Ez az a kor, amikor a kamaszok számára a világban létező fogalmak kezdenek jelentéssel megtelni, kritikai érzékük fokozottan élessé kezd válni, ez utóbbival főleg az eddigi kereteket, szabályokat kezdik ki. Ezt az érzelmekkel is telített kritikai hajlamot ellensúlyozza az életükben egyre nagyobb szerepet játszó racionalitás, időnként felül is kerekedik énjük gondolkodó része.

A független érzelmi élet kialakulása újabb, végső szakaszába lép, s az ezt kísérő érzelmi turbulencia nem kis kihívás elé állítja a tanárokat és szülőket egyaránt. Tudva azt, hogy a krízis hozzátartozik a fejlődéshez, a nevelés központi kérdése az lesz, miként kísérjük ezeket az egyéni érzéseknek, sajátos gondolatoknak, független törekvéseknek születését és fejlődését úgy, hogy közben minket ne sodorjanak el az ezekkel járó hatalmas érzelmi hullámok.

Míg a lányok idejük és energiájuk nagy részét arra fordítják, hogy kisebb, összetartó csoportokban osszák meg egymással érzéseiket, beszéljék meg az érzelmi és szociális eseményeket, addig a fiúk általában másképp reagálnak az őket ért hormonális és lelki változásokra. Ők látszólag jelentősen lemaradnak a lányokhoz képest a szociális viselkedés és az érzelmi érettség terén, hiszen nem túl kommunikatívak, érzéketlennek tűnnek, és hajlamosak a nyers, mogorva viselkedésre. Ezen külsődleges jegyek mellett új, eddig ismeretlen távlatok nyílnak meg a diákok előtt, melyekhez élesedő elmével, meleg szívvel és a nehézkedéssel küzdő végtagokkal közelítenek. Év végére a tanulók már új példaképeket, tekintélyeket és szerepmintákat keresnek maguknak.

Pedagógiai célkitűzések

Ebben az életkorban nagyon fontos az, hogy mindazt, amit eddig tanultak, tapasztaltak az iskolában, összekössük a világgal, egy olyan világgal kialakítása érdekében, melyben a főszerepet a küzdő, környezetével harmóniára törekvő, etikus ember játssza.

A 8. osztályban több nagy feladat előtt állnak a diákok. Az egyik az önálló éves munka elkészítése, melynek során minden tanulónak választania kell egy olyan témát, amin egész éven át képes dolgozni, és amelynek megalkotásáról a társai előtt be tud számolni. Nemcsak művészi szempontból, hanem szociálisan is fontos lehet az osztály drámabemutatója, melynek munkafolyamata magán viseli az egyéni felelősség és a közösségi munka jegyeit is.

A tanulásban akadályozott és az értelmileg akadályozott tanulók fejlődési sajátosságai

A tanulásban akadályozott és értelmileg akadályozott tanulók fejlődésében tapasztalható általános eltérések itt kaptak helyet, míg az egyes tanulási tartalmakhoz, kompetenciákhoz kapcsolódó sajátosságok konkrét leírása a vertikális tantervben minden tantárgynál megjelenik.

A tanulásban akadályozott tanuló fejlődési sajátosságai

A tanulásban akadályozott tanulók között nagy interperszonális különbségek mutatkoznak, közös jellemzőjük az enyhe intellektuális képességzavar, a kognitív funkciók meglassúbbodott vagy eltérő fejlődése, melynek következtében adaptív funkcióik lassabban vagy hiányosan alakulnak ki. Érzelem, vagy viselkedésszabályozás eltérően, bizonytalanul működik. Esetükben az átlagosnál gyakoribb az érzékszervi, motorikus vagy beszédfejlődési zavar előfordulása, társult, vagy következményes sérülésként.

A tanulási-tanítási folyamat szempontjából érdemes figyelembe vennünk a következő erősségeket:

- Az önellátásban ügyesen működhetnek.
- Praktikus cselekvésekben és munkajellegű tevékenységekben jól megállják a helyüket.

A tanulási-tanítási folyamat szempontjából érdemes figyelembe vennünk a következő nehézségeket:

- Kommunikációs készsége nyelvhasználata általában éretlenebb, konkrétabb.
- Beszéde kevésbé formált vagy összerendezett lehet.
- Nehézségei lehetnek a szociális jelzések, gesztusok felismerésében.
- Nehezen érti meg és tartja be a játékszabályokat.
- Barátságok kialakításában és fenntartásában ügyetlenebb.
- Komplex, elvonatkoztatást igénylő tevékenységekben, pl. bevásárlás, pénzügyek ügyetlenebb.

Az értelmileg akadályozott tanuló fejlődési sajátosságai

Az értelmileg akadályozott tanulók fejlődése nagy egyéni változatosságot mutat, esetükben mérsékelt, vagy súlyos fokú intellektuális képességzavarral kell számolnunk. Emiatt jelentős nehézségeik vannak a környezethez való adaptációban. Ezek megmutatkozhatnak az önellátási, életvezetési feladatok megoldásában, a társadalmi elvárásokhoz való alkalmazkodásban, mindezekben feltehetőleg tartós támogatásra van szükségük a felnőttkorban is. A különböző adaptív jártasságok szintje egyénen belül is nagy különbségeket mutat egyesek, szinte épek lehetnek, míg mások súlyosan akadályozzák az életvezetést.

Az értelmileg akadályozott tanulók kognitív fejlődése jelentősen módosul. Jellemző a központi idegrendszer (esetenként a környéki idegrendszer) struktúrájának és funkcióinak átfogó érintettsége. Ezek határozzák meg a kognitív képességek eltéréseit. Leggyakrabban az észlelési, feldolgozási funkciók rendelkeznek gyengébb, ritkább idegrendszeri asszociatív kapcsolatokkal. Jellemező lehet a figyelem ingadozása, csapongása vagy megtapadása. Ennek következtében az érzékelés differenciálatlanabb lehet, nehezebb ezáltal a releváns szűrése, feldolgozása. A munkamemória kisebb elemszámmal dolgozik, ezért a hosszú távú memóriában nehezen tapadnak meg a tanult elemek. A gondolkodásban sztereotípiák, megtapadások, rigiditás mutatkozik. Ennek következtében gyakorta találkozunk a

kommunikációs, a pszichés, a szociális és a motoros képességek terén is meglassult vagy eltérő fejlődéssel, esetleg az egyes területek egymáshoz képest is eltérő ütemével.

A tanulási-tanítási folyamat szempontjából érdemes figyelembe vennünk a következő erősségeket:

- Jó utánzási képesség, mely a magasabb életkorokban is megmarad.
- Tanult rutinok, szabályok szituációhoz kötött, kulcs inger alapján működő automatikus felidézése, biztos alkalmazása.
- Vizulás megsegítésre (hívókép, piktogram) jól reagál.
- Érzelmi kötődése erős.
- Jó a monotoniatűrés.
- Az egy szempont mentén történő ítéletalkotás, az egyenes, egyszerű összefüggéspár átlátása jól működik.

A tanulási-tanítási folyamat szempontjából érdemes figyelembe vennünk a következő nehézségeket:

- Meglassúbbodott fejlődési tempó, mely a tanulási folyamatok elnyújtottságához vezet, melyben sajátos ritmusban váltják egymást a megtorpanások, fejlődési platók és meredek fejlődési ívek.
- Az egyenetlen, töredezett képességprofil.
- A saját tudására való hiányos vagy korlátozott belátás.
- Gyenge belátás az elsajátítandó tudás jelentőségére vagy hasznára vonatkozóan.
- A feltehetően hiányos szituációelemzésből fakadó belső motiváltság és/vagy explorációs késztetés alacsonyabb szintje, mely akár felnőtt korban is érzelmi alapú marad.
- A kommunikációs helyzetek feldolgozásának nehézségei, a beszédértés és/vagy produkció alacsonyabb szintje, korlátozott volta, esetleg a nonverbális jelzések pontatlan észlelése.
- A tudás alkalmazásának nehézségei (gyenge általánosítási, és transzferhatás).

Vertikális tanterv a tanulásban akadályozott / enyhe értelmi fogyatékos és az értelmileg akadályozott / közép súlyos értelmi fogyatékos tanulók számára 1-8. évfolyamokon

A vertikális tanterv tartalmazza az egyes tantárgyak osztályfokokon áthaladó ívét. Minden tantárgy bevezetőjében található a tantárgy tanításának általános elvei, célja, feladata. Ezt követi a tanulásban akadályozott diákok számára adaptált tantervi rész, mely elsőként a kiemelt habilitációs-rehabilitációs feladatokat, majd a fejlesztési célokat, a kapcsolódási pontokat és az eredménycélokat vázolja kétévenkénti bontásban. Ezt az adott tantárgy értelmileg akadályozott tanulókra szóló adaptációja követi, hasonló felépítésben. A fejlesztési célok és az eredménycélok leírásában a jelentős egyéni különbségek miatt célszerűnek mutatkozik a két évfolyamonkénti strukturálás, annak ellenére, hogy a horizontális tantervi részben az életkori sajátosságok tárgyalásánál osztályfokonkénti leírás szerepel. Az osztálytanító így aktuálisan az adott osztály képességszintjének megfelelően rugalmasan alakíthatja a tanmenetet, és elnyújtott gyakorlási lehetőséggel élhet azon készségek, ismeretek esetében, melyek nehézséget okoznak a diákoknak.

Magyar nyelv és irodalom

Anyanyelvi kommunikáció, irodalom és nyelvtan

Általános célok

A kommunikáció, ezen belül a nyelv az emberi kapcsolatteremtés legfőbb eszköze, a tanulási-tanítási folyamatok kulcskompetenciája. Fejlesztése nem korlátozható egyetlen tantárgyra, mivel a tanulási-tanítási folyamat egészét átszövi.

A kommunikációs kompetencia fejlesztése során a diákoknak meg kell tanulniuk mások közléseit a kommunikáció minden csatornáján helyesen értelmezni, és saját közléseiket is minél több kommunikációs csatornán közvetíteni a környezetük felé. A kommunikációs csatornák bármelyikének akadályoztatása esetén szükséges a gyermek képességeihez mérten választott alternatív és/vagy augmentatív kommunikációs eszköztár alkalmazása a teljes tanulási-tanítási folyamatban. A kommunikáció fejlesztése során jelentős szerepet kap a társas-viselkedési szabályok elsajátítása, mely a szociális kompetenciákat erősítve vezet a társadalmi integráció felé.

A nyelvi fejlesztés és az írott nyelv kialakítását tekintve a gyermeki fejlődés első szakaszában, a mozgás, a beszéd és a gondolkodás természetes kibontakozásában a nyelvnek közvetítő szerepe van a cselekvések és a gondolatok között. Amellett, hogy ezt a szerepét a tanulási-tanítási folyamatok során végig megőrzi, a nyelvi megértés és kifejezés egyre gazdagabb eszköztárával a gyermek lelki életének egyik közvetítőjévé is válik. Az anyanyelvi kommunikáció, irodalom és nyelvtan tantárgy tanításában arra kell törekedni, hogy a szóbeliség kultúrája a több csatornán (nonverbális, vokális, verbális) kompetensen működő kommunikáció fejlődése-fejlesztése éppen úgy elég lehetőséget kapjon, mint ahogy az erre az alapra felépített írásbeliség kialakítása, majd az írásbeliség kultúrájának gyakorlása, mely lehetővé teszi a diákok számára az emberiség kultúrkincséhez való hozzáférést.

Az anyanyelvi kommunikáció, irodalom és nyelvtan tantárgyat egységes pestalozziánus tárgyként kezeljük (ennek a magyar tantervi hagyományban komoly előzményei vannak, ld. Gönczi Pál), mely a nyelv minden funkcióját és kultúrákövetítő szerepét is figyelembe veszi. A nyelv egyfelől lehetővé teszi, hogy a gyermek kifejezze önmagát és kapcsolatot teremtsen a világgal. Másfelől segít rendezni és rendszerezni a gyermek korábban összegyűjtött és az iskolás évek során folyamatosan bővülő tapasztalatait a világ dolgairól, jelenségeiről és az azok között fellelhető összefüggésekről, melyek így, a gondolkodás segítségével értelmet nyernek. A nyelv elősegíti, hogy a földrajz és kulturális környezetből, ahova a gyermek született, tovább lehessen lépni oda, ahol az egyének saját hangja és gondolatai fejeződnek ki irodalmi művek által.

Az anyanyelvi kommunikáció, irodalom és nyelvtan tantárgy tanítása során az első évfolyamokban különös figyelemmel kell ápolnunk azt a szoros köteléket, amely a beszélt nyelv, valamint a földrajzi közeg között létezik. Ennek a gazdag néphagyománynak a megismerése célja a tantárgynak: a mondókák, versek, gyermekdalok, a népmesék, a teljes köznyelvi hagyomány ápolása fontos. Ezt egészítik ki a beszédkórus és a beszéd- és nyelvi játékok gyakorlása (ld. alsó tagozatos tantárgyi tartalom leírása). Cél, hogy a gyermek saját anyanyelvi közegének ismerős elemeivel találkozva otthon érezze magát az órákon. Ez segít felébreszteni a nyelvi örömet, a kifejezőkészséget, oldani a nyelvi kifejezőkészségben mutatkozó korlátokat.

A gyermeki tudatfejlődés és ennek idegrendszeri funkciói tanulásban akadályozott tanulók esetén általában az iskoláskor kezdetén, míg értelmileg akadályozott tanulóknál később válnak éretté arra, hogy a szóbeliségből az írásbeliségbe

átlépjenek. Ez nem egyszerűen kézügyesség és technika kérdése, mint ahogy az írás sem csupán a beszéd jelekkel történő lejegyzése. Sokkal inkább két különböző gondolkodási formáról van szó, mely az emberiség kultúrtörténetében is nyomon követhető a szóbeliségből az írásbeliségbe történő átmenetben. A szóbeliségre jellemző, hogy a mögötte álló tudat mitikus jellegű, konkrét képekben gondolkodik és erősen él a helyzethez és rítushoz kapcsolódó közösségi emlékekben. Az írásbeli tudat racionális és a történelmi érzékenység jellemzi. Törekszik az elvont összefüggéses feltárására is, alapja a meghatározás és a logikus kategóriákban történő gondolkodás. Természetesen mindkét tudatforma megjelenhet szóban és írásban is. Az eposzok, a mítoszok, a lírai alkotások és a drámák olvashatók ugyan, de elsősorban a szóbeliség verselő hagyományából táplálkozó kifejezési formák; az ismeretterjesztő írások és a prózai művek inkább az írásos hagyományhoz tartoznak.

A hangzás, a beszédhangzók világa által, gondosan előkészített készségfejlesztés mellett lassan, következetesen kis lépésekben vezessük át a diákokat az írásbeliség felé. Hangoztató-elemző-összetevő, írva olvasni tanító módszert használva a gyermekek saját nyomtatott nagybetűs írásukat olvassák először (csak úgy, mint ahogyan a spontán írni tanuló kisgyermek is nyomtatott nagybetűkkel ír). Ezt követően jelennek meg a kisnyomtatott betűk, majd a folyóírást késleltetve a kézközépcsontok csontosodását követően sajátítják el a diákok. A tanulásban akadályozott tanulók az írás-olvasástanulásban biztos betűfelismeréshez és összeolvasási készséghez az alsó tagozat végére, míg az értelmileg akadályozott gyermekek – egyéni képességeik szerint – a felső tagozat közepére, végére juthatnak el. Az alfabetikus olvasás elsajátításában nehézséggel küzdő gyermekeknél a Hublow-módszernek megfelelően a logografémikus olvasási stratégia további fejlesztését segítjük, hogy a mindennapi élethez szükséges funkcionális olvasási készség kialakulhasson.

A pubertással a gyermekben lezajló testi és lelki folyamatok ellensúlyozására, a nyelvhasználat további fejlesztése, főként a grammatikai, lexikai-szemantikai és pragmatikai nyelvi szinten történik, de a köznyelvi szinten túl egyetemesebb minőségeket is meg kell tudnunk mutatni az eszmék világa felé. Ebben az időszakban veszíti el a fiatal ember természetes kapcsolatát a nyelv szellemével és immár tudatos munkával kell visszaszerezni azt a szóbeliségben éppen úgy, mint az írásbeliségben. Az olvasás és az írás funkcionális használatának gyakorlása mellett itt is lényeges szerepet töltenek be az életkornak és a nyelvi feldolgozás aktuális fejlettségének megfelelő mesék, történetek, irodalmi művek. Ezeket az esetlegesen korlátozott nyelvi hozzáférés miatt más modalitások segítségével, pl. ének-zene, képi megjelenítés, dramatizálás is fontos feldolgozni.

Kiemelt habilitációs-rehabilitációs feladatok tanulásban akadályozott tanulók számára az anyanyelvi oktatás területén:

- a kognitív funkciók általános gyengesége miatt a kultúráközvetítő kognitív funkció, a beszéd, ezen belül a beszédfeldolgozó folyamatok, a beszédértés és a beszéd- és nyelvi kifejezés folyamatos fejlesztésre szorul,
- a kognitív funkciók gyengesége és későbbi érése miatt minden tanítási tartalom esetén a cselekvésből és a képszerű gondolkodásból indulunk ki,
- a kognitív funkciók: figyelem, gondolkodás, emlékezet, analízáló, szintetizáló képesség folyamatos fejlesztése valósul meg a teljes iskolai szakaszban,
- a saját testen, térben és síkban való tájékozódás folyamatos fejlesztése (különösen az alsó szakaszban és az intenzív testi növekedési szakaszok során),
- a vizuomotoros koordináció, ezen belül: a szemmel követés, a taktokinetikus és grafomotoros készségek folyamatos fejlesztése valósul meg ezt legfőképpen az olvasástanítást megelőzően és azzal párhuzamosan is a formarajz tantárgyon belül valósul meg,

- az akusztikus felismeréstől és differenciálástól a beszédhangok felismerésén, differenciálásán át fokozatosan juttatni el a tanulókat a fonémakategóriák kialakulásáig, és a fonológiai tudatosságig (ld. következő pont),
- a fonéma-graféma megfeleltetéshez szükséges kettős elvonatkoztatási út (Vigotszkij) lassú, fokozatos kiépítése a szóbeliségből az írásbeliség felé:
 - elvonatkoztatás a beszélőtől – beszédértés gesztus és mimikai alátámasztás nélküli fejlesztése;
 - elvonatkoztatás a beszéd hangzó oldalától – beszédértés vokális jellemzők (hangszín, hangerő, tempó, ritmus) nélküli fejlesztése;
 - tisztán a beszédhangzókra épülő szavak, mondatokra támaszkodva érteni meg a mondanivalót (szegmentális csatorna – fonéma, mint legkisebb egység);
- az előkészítés és a betűtanítás során a fonéma-graféma kapcsolat rögzítéséhez szükséges négyes asszociáció következetes alakítása és megerősítése
 - vizuális reprezentáció – a betű forma- és nagyságállandósága, téri elhelyezkedése,
 - akusztikus-fonológiai reprezentáció – a beszédhangzó felismerése, leválasztása, differenciálása, fonológiai tudatosság gyakorlatok,
 - artikulomotoros reprezentáció – a beszédhangzó ejtésének tudatosítása,
 - taktokinetikus reprezentáció – a betűforma taktilis-mozgásos grafomotoros érzékeltetése,
- A spontán írás fejlődéséhez hasonlóan a nyomtatott nagybetűk tanításával kezdünk, mivel ezek formája a gyermek számára egyszerűbb, jobban megragadható, csak ezt követően vezetjük be a kis nyomtatott és az írott formákat,
- a betűfelismerés, betűdifferenciálás és összeolvasás kialakítása hosszabb előkészítést követően, lassabb ütemben (pl. két évre elhúzva) és több gyakorlási időt biztosítva történjen,
- a folyóírás tanítása késleltetett, a kézközépcsontok csontosodásának figyelembevételével csak harmadik osztályban történik, azonban a vizuomotoros koordináció fejlesztése addig is folyamatosan zajlik,
- az olvasott szavak és a köztük lévő grammatikai viszonyok felismertetésére több gyakorlási időt szánni, mivel a szó szerkezetek tudatos kezelése a mondatalkotás fejlesztéséhez és később a mondatelemzéshez szükséges előképzettség,
- A készségszintű, automatikus dekódolást (olvasástechnikát) csak később, inkább a felső tagozat első felében érik el a diákok a kognitív funkciók lassabb érése ezáltal lassabb olvasástanítási tempó miatt,
- szövegösszefüggések megláttatása, a szövegértés fejlesztése terén a különböző gondolkodási műveletekhez kötött szövegösszefüggések felismerése hosszabb ideig szorul gyakorlásra, és nehezebben alakul ki, mint az egyszerű információk gyors visszakeresése,
- az írás eszközszintű műveleteinek kialakítása is hosszabb időt vehet igénybe: pontos másolás, tollbamondás, emlékezetből írás,
- a szóbeli, majd írásbeli szövegalkotás lassabb ütemben alakul, és kisebb lépésekben, következetes gyakorlást igényel, ügyelni kell arra, hogy a tanulók kreativitásának kellő teret engedjünk, akár a forma betartásának rovására is, hogy fogalmazási kedvük megmaradjon,
- az evidencia alapú és a szóelemzés útján történő helyesírási képesség kialakítása hosszabb időt vesz igénybe, ezért a szóelemzés elve szerinti írás és az egyéb nyelvtani szabályok bevezetése és alkalmazása is késleltetve jelenik meg,

- a nyelvtani szabályszerűségeknél az alkalmazás szokássá tételére nagyobb gondot fordítsunk, mint a definíció pontos ismeretére,
- a helyesírási szokások megerősítésére több időt és gyakorlást kell fordítani.

Eredménycélok

A tanulásban akadályozott tanuló:

- alkalmaz tanult nyelvi fordulatokat tanulási helyzetben és a spontán beszédben,
- képes a kommunikációs helyzetnek megfelelő nonverbális és verbális kifejezésre a társas érintkezés szabályainak megtartásával,
- képes véleménynyilvánításra és mások véleményének meghallgatására,
- fokozódó önállósággal alkalmaz a szövegtartalmat és a beszélő szándékát tükröző kommunikációs eszközöket,
- receptív és expresszív szókincse bővül, rendszerezetté válik,
- egyéni sajátosságaikhoz mérten törekszik a rendezett és olvasható írásképre,
- érdeklődésének és életkorának megfelelő szövegek által bővíti ismereteit,
- az evidencia alapú helyesírás terén képes hibakeresésre és hibajavításra.

Anyanyelvi kommunikáció, irodalom és nyelvtan a tanulásban akadályozott tanulók számára

1-2. évfolyam

Órakeret évfolyamonként 240-240 óra

Fejlesztési célok

Az első két osztályban a nyelvben lelt öröm felébresztése, a szókincs, a mondatalkotás és a kifejezőkészség bővítése, valamint a nyelvi fejlődési eltérések kompenzálása a cél. A tanító segít a tanulóknak a beszédfélelem leküzdésében, önbizalmuk erősítésében, hogy bátran nyilvánuljanak meg és fejezzék ki magukat. A különösen gyakran alkalmazott beszédkórossal és beszéd- és nyelvi játékokkal a gyermek integrálódik az osztályba és közösséghez tartozónak érezheti magát. Az első osztályban a mondókák, versek közös feldolgozásakor megjelenik a beszédkórus. A második osztályban tovább folytatódik a mondókák, körjátékok, nyelvtörök gyakorlása, amelybe bekapcsolódik a helyes ejtés tanítása is: a hanggyakorlatokon, a kiejtés-gyakorlatokon (a magánhangzók, mássalhangzók helyes ejtésén), a hangsúly gyakorlatokon és a ritmus gyakorlatokon keresztül. Emellett bővülő repertoárral folytatódik a beszédkórus és az egyéni recitáció. A nyelvi játékok körét bővítik a talalós kérdések, közmondások, szólásmondások megértésével is. Az osztályban tanító gyógypedagógust a helyes kiejtés kialakításában segíti a logopédiai terápia, melyben a tanulók egyéni szükségleteiknek megfelelően vesznek részt.

Az írott nyelv elsajátításában az első osztályban a fonológiai és vizuális készségek alapos fejlesztését követően megkezdődik a nyomtatott nagybetűk tanítása (ahogyan a spontán írás fejlődésében is először a nagybetűk jelennek meg). Fontos, hogy a jeleket tudják kötni a külvilághoz, legyen belső élményük róla, ne csupán az intellektus útján fogják fel azokat. A betűtanítást mesével vezetjük be, mely által egy belső képben együtt rögzül a beszédhangzó és a betűforma. Ezáltal a Tanulásban akadályozott gyermek számára a kettős elvonatkoztatás útját segítjük, előbb a képi, majd az elvont, szimbolikus tartalmat tudja megragadni. Az adott hangzóval való szókeresés és a takto- és grafomotoros betűforma gyakorlatok négyes asszociációja rögzíti a betű-hang kapcsolatot. A diákok így természetes kapcsolatot találnak a betűk és a külvilág között, amely segítségükre van abban, hogy a már jelként használt, a világtól elszakított betűket az érzéseiken keresztül megragadják és összekapcsolják azzal, ahonnan ezek a szimbólumok eredetileg származnak. A betűk diktálása mellett szavak és egyszerű

mondatok másolásában és ezt követő olvasásában szereznek gyakorlatot. A második osztályban a nagybetűk mellett megkezdődik a nyomtatott kisbetűk írásának és olvasásának tanítása. Az írás, egyben az olvasás tanulása is. A leírt szövegeket az óra végén mindig elolvassa az osztály. A tanulók először a maguk által leírt verseket, mondókákat olvassák, a nyomtatott szöveg olvasása csak ezután következhet. Kisebb versek és mondókák csak akkor kerülnek a füzetbe, ha azokat a gyermek már ismerték és többszöri mondás után elsajátították (interiorizálták). Időt kell hagyni arra, hogy a beszéd folyamatot analizise megtörténhessen, és annak kisebb egységeit (pl. szó, szótag, hangzó) meg tudja ragadni a gyermek. Fontos a kórusban történő olvasás, először a tanítóval együtt. Tőle veszik át a gyerekek a vers zeneiségét, az értelmi hangsúlyokat, a hangszín változásait stb. Azután a tanító nélkül az osztály egyedül, majd egy-egy gyerek önállóan is olvas.

A nyelvtan előkészítése a verbális kifejezőképesség alapozásával történik. A fonológiai tudatosság fejlesztésével, a hosszú magán- és mássalhangzók helyes ejtésével tudatos munka folyik a nyelvhasználat terén, mely lassan megalapozza a magyar helyesírást. A verseken és ritmusokon keresztül képet kaphatnak a szó és mondat egységéről, de azok belső struktúrájáról is lesz implicit tudásuk.

A szóbeliség közvetlensége felébreszti a gyermek figyelmét, érdeklődését és képzeletét. Ez alakít ki fogékonyságot a későbbiekben az irodalom befogadásához és értékeléséhez – ennek a képességnek a megléte attól (is) függ, hogy az olvasók mennyire képesek a szövegtartalmat a saját képzeletükben folyékonyan és gátak nélkül belső képekké alakítani. A mesélés az órák lényeges eleme, hiszen a mese, történet hallgatása közben a diák belső fantáziaképeket alkot – különösen, ha a tanító „fejből”, szabadon mesél – átéli a szellemi mozgást, az érzelmi azonosulást. Az első osztályban a magyar népmesekincsből válogatunk. Olyan meséket és történeteket kell a gyermek számára választani, amelyekből akár erkölcsileg, akár a világban való helytállása érdekében biztos alapokat meríthet. Biztonságot ad a gyermeknek az, hogy a történetek egységben tartják a megismerhető világot. A második osztályosok számára választott állatmesékben az egyoldalú emberi tulajdonságok és érzések (pl. kapzsiság, ravaszság, irigység, nagyravágyás) jelennek meg. Míg a legendák világa a tiszta érzéseket és emberi értékeket hordozzák (pl. Szent Erzsébet, Szent Ferenc, Szent Kristóf történetet). Ebben az életkorban főként az átértzett dolgokból, az eközben támadt pozitív vagy negatív érzelmekből származik a megértés, mintegy lelki síkon. Amikor mesét vagy legendát mond a tanító vagy festéses rajzolásos feladatot végeztet a gyermekekkel, nem magyarázza, hanem hagyja, hogy az megragadja a teljes embert (együtt az érzelmeket, gondolkodást és cselekvést). A gyermek csak utólag, ezek belső „visszhangja” nyomán, önmagából kiindulva jut el a dolgok valódi megértéséhez.

Kapcsolódási pontok

Az anyanyelv a tanítás egészét áthatja és meghatározza, ezért minden tanított tantárggyal összefüggésben van. Különösen kiemelendő kapcsolata van az anyanyelvnek a betűolvasás és írás elsajátításakor az azt előkészítő, formarajz tárgyhoz, mely a vizuális művészeteken belül kap helyet. Emellett a zenetanítással, ahol szintén cél a helyes légzés, beszédtechnika a ritmus és a zeneiség összekapcsolódása.

Eredménycélok

- A mindennapi élmények tartalmának felidézése, elmesélése.
- Az órázáró történet részben vagy egészében emlékezetből történő felidézése.
- Beszédfigyelem kialakulása a kortársakra és a felnőtt beszélgetőtársakra, kérdések, válaszok megfogalmazása.
- Törekvés a mások számára érthető és kifejező beszédre.
- A reggeli kör mondókáinak, verseinek kórusban szavalása.
- Az önálló feladatvégzés megalapozása és gyakorlása.

- Felkészülés az olvasásra – általános kognitív fejlesztésvizuális, akusztikus-fonológiai készségek fejlesztése, ritmus, emlékezet, képzelet fejlesztése
- Tájékozódás síkban és térben.
- Hang és betű, szótag, szó felismerése.
- A tanult nyomtatott nagybetű és nyomtatott kisbetűk ismerete.
- Szavak, mondatok másolás utáni írása és olvasása.
- Nyelvi mintakövetés beszédben és írásban.

Ajánlott szépirodalom:

Benedek Elek meséi

Fésűs Éva: Ezüsthedű, más népek meséi

Grimm legszebb meséi

Illyés Gyula: 77 magyar népmese

Jakob Streit: Pukk a törpe;

Méhes György: Gyöngyharmat Palkó

Szentkúti Márta: Törpemesék, Vörösbegy

Török Sándor: Falatka királysága

Weöres Sándor, Károlyi Amy, Kányádi Sándor, Kiss Dénes, Zelk Zoltán, Tarbay Ede,

Szilágyi Domonkos, Gryllus Vilmos versei

3-4. évfolyam

Órakeret évfolyamonként 180-180 óra

Fejlesztési célok

A reggeli ritmikus részben az első két évben elkezdett munka folyik tovább. Külön hangsúlyt kap a légzéstechnika, tiszta és jól formált artikuláció, a beszédprozódia szöveg tartalmának megfelelő alakítása (ritmus, tempó, hangerő, hangszín, hangsúly). A nyelvtörök, mondókák, versek közös csoportos és egyéni recitálása kellő lehetőséget nyújt a beszédkészség és a nyelvi kifejezőkészség fejlesztésére. Negyedikben hangsúlyt kap az alliteráló versek formált recitálása, a beszédhangsúly, mondatdallam megfelelő alakítása, és a nonverbális kifejező elemek erősítése a szerep- és drámajátékok alkalmazása. Memoriterek is tanulnak a gyerekek, a mozgással végzett versmondás segít a megjegyzésben és igazán elmélyíti a mondanivalót. Fő téma harmadikban az Ótestamentum történeteinek, negyedikben az északi, a germán, a finn és a magyar mondavilág verses eposzainak részletei, illetve magyar költők versei (Weöres Sándor, Petőfi Sándor, Arany János, Csokonai Vitéz Mihály, Kányádi Sándor, Miklya Zsolt, Tandori Dezső, Zelk Zoltán). A 4. osztálytól már egy-egy kiválasztott olvasmány is feldolgozható beszédkórus és egyéni recitáció váltakozásával (pl. Török Sándor: Kököjszi és Bobojsza). A szóbeli esemény és történetmesélés gyakorlásával előkészítjük az írásbeli fogalmazás bevezetését.

A biztos betűfelismerés és összeolvasás elsajátítását követően a harmadik osztályban az olvasástechnika (dekódolás) terén az alfabetikus és ortografikus olvasási stratégia közötti átmenet biztosítása, a folyamatos olvasás kialakítása, ezzel párhuzamosan az egyszerű szövegszerkezetek megértése. Kezdetben a mondatolvasást, később rövid szövegek olvasását gyakorolják. Az olvasottak megértését a hagyományos kérdésfeltevéses módszer mellett sokféle módon ellenőrizhetjük, pl. rajzos kifejezéssel, dramatizálással. A képesség fejlődésének megfelelően az év második felében, vagy negyedik osztály elején első – az osztály hangulatához, olvasási készségeihez alakított – olvasókönyvüket is kezükbe vehetik a diákok. Az olvasmányok témáit harmadikban főként az öszövétségi történetek, negyedikben a már említett mondavilágokból származó történetek adják. Kívánatos, hogy a diákok az illusztrációkat maguk készítsék a könyvhöz, ezzel is erősítve motivációjukat az önálló olvasásra. A dekódolás (olvasástechnika) területén negyedik osztályban cél az ortografikus olvasási stratégia elérése, gyakorlása, mely lehetővé teszi hosszabb olvasmányok fáradtság

nélküli elolvasását. Ebben az időszakban már képességeiknek megfelelően különböző hosszúsági házi olvasmányokat is kapnak a diákok.

Az írás terén a folyóírás megtanulásával indul a harmadik osztály, ehhez már a töltőtoll használatát is elsajátítják. Ezt előkészítendő folyamatos formarajzokat gyakorolnak a diákok. Az írott betűformák a korábban már megtanult hármashatározó vonalközben jelennek meg. Gyakorlatot szereznek a diákok a papír arányos kitöltésében és a másolás mellett a diktálás utáni és az emlékezetből való írásban is. Továbbra is fontos, hogy a diákok saját írásukat tudják olvasni a folyóírás készítésekor is. A papíron emlékezetből vagy autobiografikus élmények hatására megszületett önálló írások segítségével teszik meg első lépéseiket a diákok az önálló fogalmazás felé. Negyedik osztályban hangsúlyossá válik a tollbamondás rendszeres gyakorlása, ezáltal az evidencia alapú helyesírás biztos alapjainak megteremtése, és a szövelemzés útján való helyesírás elsajátítása.

A harmadik osztály történetmesélésének anyaga főként az ószövetségi történetek. A kilenc éves kor körüli gyermekek életkori sajátossága hogy már nem csak önmagukból indulnak ki, hanem keresik önmaguk és a világ kapcsolatát, viselkedésük megfelelő határait. Ehhez jó alapot nyújtanak az ószövetség történetei. A harmadik osztályban a tanuló nemcsak azt tanulja meg, hogy a nyelvben él, hanem elkezd szemlélni a nyelvet, és megnevezni és rendezni annak egyes elemeit. Az elmesélt anyagról (a tanár által elmesélt mesékről, fabulákról, szentek legendáiról, ószövetségi történetekről) folytatott beszélgetések abban hivatottak segíteni a gyermeknek, hogy kialakuljon benne valamilyen első megértés a különböző emberi viselkedések iránt. A megértés itt azt jelenti: biztonságot megélni és bizalmat kialakítani tudni más emberek iránt. Megfelelő történetekkel szociális és fegyelmzési problémák is feldolgozhatók. Az alsó tagozatban mesélt anyagok olyan témákkal foglalkoznak, mint a barátság, hűség, segítőkészség, bátorság, őszinteség és megbocsátás. A negyedik iskolaév irodalmi anyaga az északi, a germán mitológia, illetve a finn és magyar mondavilág a honfoglalásig. A mitológia nagy képei elbeszélései közvetítik azt a lelki tartalmat, amelyre szüksége van a gyermeknek ebben az életkorban. A lelki kötődéssel megélt szövegek nagy lendületet adnak az olvasási képesség fejlődésének is.

Az ószövetségi teremtéstörténethez kapcsolódva szövédik bele a nyelvtan tanítása az anyanyelvi oktatás területei közé. Harmadik osztályban megismerkednek a mondatfajtákkal tartamuk és a hangsúlyuk szerint. A gyakorlásokból és az élethelyzetekből kinőve megfogalmazzák a szabályok, melyeket még nem beszámolóképes, inkább implicit tudásként alkalmaznak. A szófajok közül az igével kezdődik a nyelvtan tanítása, a főnevekkel folytatjuk és végül a melléknévek kerülnek bevezetésre. Heurisztikus módon, nyelvi tapasztalatszerzés során ismerkednek a diákok a szófajokkal, mely sok cselekvéssel, játékkal, történik. A főnév kimondása által az ember elkülöníti magát a környezettől, tudja, hogy a világban létező minden dolognak és jelenségnek neve van. A melléknév kimondása által összekapcsolja magát a világgal, megismeri annak tulajdonságait, az ige kimondása által pedig alkotó módon belehat a környezetbe, együtt mozdul vele. A negyedik év témái az ige, főnév és melléknév csoportosítása és felismerése mellett ismeretek átadása a névelőről, a személyes névmásról és egyéb képszerűen megragadható szófajokról (pl. számnevek, igekötők). Mindezek a harmadik osztályos témakörök kibővítését jelentik. A 4. osztály fő nyelvtani témája az igeidők. Fontos, hogy a gyermekek megéljék a három időnek – jelen, múlt, jövő – az állandóan változó minőségét, „folyó” jellegét. Ebben az életkorban hangsúlyt kap a szavak elválasztása, a magyar ábécé pontos ismerete, a szótövek felismerése és elkezdődik az ly-nal és j-vel írt szavak tudatos leírásának gyakorlása. A főnevek toldalékolhatósága, a térbeli viszonyok és elhelyezkedések szintén a 4. osztály témái. A központozásban a kérdő és a felkiáltójelek használatát lehet tovább mélyíteni és kitérni a vessző szerepére a mondatban. Ösztönözni kell a tanulókat külalak és helyesírás szempontjából egyaránt igényes írásbeli munkák megalkotására.

Kapcsolódási pontok

A beszéd és a nyelv a tanítás egészét áthatja és meghatározza, ezért minden tanított tantárggyal összefüggésben van. Kiemelendők a magyarságismeret és az állattan tantárgyak, mert ezeken az epochákon nagyon sokat fogalmaznak a gyerekek. Erős kapcsolat áll fenn a zenetanítással, ahol a népdalok, megzenésített versek szintén nagy számban vannak jelen. A szabadvallással való kapcsolatot a történetek, beszélgetések adják. Kiemelendő az euritmia órával való kapcsolódás, ahol a nyelv ritmusával, szövegek megformálásával, sajátos gesztusokká való alakításával a használt nyelvet más szempontokból közelítjük meg.

Eredménycélok

- Törekvés a mások számára is érthető, prozódiai és nyelvi szempontból egyaránt kifejező beszédre.
- Összetett történetek, események pontos visszaadása.
- A mindennapi élet szókincsének gördülékeny használata saját vélemény megfogalmazásakor, saját érzelmek kifejezésekor.
- Jártasság önálló versmondásban (pl. bizonyítványversek).
- Próza szövegek, versek kifejező prozódiaival történő önálló vagy csoportos elmondása.
- Saját élményeik önálló szóbeli megfogalmazására, lényegi elemeinek összefoglalása.
- Kisebbségi szerepek önálló vállalása osztályszíndarabokban.
- Szövegek biztos hallás utáni tagolása mondatokra. Azok mondatfajtáknak megfelelő hangsúlyozása.
- Folyamatos, pontos olvasási készség, az olvasottak lényegi jelentésének felismerése, megfogalmazása.
- Gyakorlottság a folyó írás rendezett kivitelezésében.
- Jártasság gyakori, evidencia alapon leírható szavakat tartalmazó rövid szövegek hallás után vagy emlékezetből való helyes leírásában.
- A felsorolást tagoló, a tagmondatokat elválasztó és a mondatzáró írásjelek biztos használata.
- Gyakorlat ismert szövegek hangos olvasásában, képességeiknek megfelelő házi olvasmányok elolvasásában, azok üzenetének, érzelmi tartalmának megértésében.
- Gyakorlat az ige, a főnév, a melléknév példákon keresztül történő felismerésében.

Ajánlott szépirodalom

365 történet gyerekeknek a Bibliából;

Baum: Óz, a nagy varázsló;

Collodi: Pinocchio;

Csukás István: A téli tücsök meséi;

Fekete István: Vuk, Bogáncs, Lutra;

Jacob Streit: És lőn világosság?

Jakob Streit: Pukk a törpe; Pukk az emberek között;

Lagerlöf, Selma: Nils Holgersson;

Lázár Ervin történetei: Berzsián és Dideki, A hétfejű tündér, Szegény Dzsoni és Árnika,

Bab Berci kalandjai, A kislány meg az oroszlánok;

Rudyard Kipling: A dzsungel könyve;

Tolkien: A Babó;

Travers: A csudálatos Mary sorozat;

Petőfi Sándor, Arany János, Weöres Sándor, Károlyi Amy, Kányádi Sándor, Zelk Zoltán, Tarbay Ede, Szilágyi Domonkos, Gryllus Vilmos versei

5-6. évfolyam

Órakeret évfolyamonként 156 és 116 óra

Fejlesztési célok

A ritmikus feldolgozáshoz, a beszédkórushoz, a beszédtechnika gyakorlatokhoz, és a dramatikus feldolgozáshoz olyan szövegeket, verseket, himnuszokat, eposz-részleteket választunk, melyek a történelemepochákon tanult ókori kultúrák irodalmi kincséből származnak. Segítségükkel nyitottá válnak a gyermekek más népek és kultúrák érzés- és gondolatvilága iránt, tisztelettel fordulnak azok múltban megteremtett értékei felé. A recitáció és a ritmusgyakorlatok során a diákok megismerkednek az időmértékes verselés recitálásával, kipróbálják a legfontosabb ókori ritmusképleteket (jambus, trocheus, anapestus), és az azokat tartalmazó versformákat intonálják ritmikusan. Ötödik osztályban a légzésre kiegyenlítően ható hexameter kap fontos szerepet, hatodik osztályban az ezt pentameterrel kiegészítő disztichon. Ezek mellett ötödik osztályban Petőfi, hatodikban Arany János verseit is felhasználjuk a beszédgyakorlatokhoz, itt az elbeszélő költemények elmondását gyakoroljuk. A memoriterek anyagát is hasonló szempontok mentén választjuk.

Az olvasási készség terén a pontos, folyékony olvasás, a dekódolás készségszintű használata alakul ki. Az olvasás egyre inkább a tanulás eszközévé válik. A szövegfeldolgozás változatos formáit gyakoroljuk a diákokkal (pl. kulcsszó kiemelés, címadás, kulcsmondat, kiemelés, lényegsűrités, tömörítés). A szövegfeldolgozáshoz kapcsolódó gondolkodási műveletek között már nem csak az egyszerű, explicit tények feldolgozása a feladat, hanem a több mondat között fellelhető összefüggések kinyerése is. Hatodik osztályban már a műről való vélemény kifejtése is a célok között szerepel. Az óra végi történetmesélés és az olvasmányok anyaga ötödik osztályban az ókori kultúrák (pl. India, Perzsia, Egyiptom) és kiemelten a görög kultúra eposz és mondakincsének életkorra átdolgozott változatait tartalmazza. Hatodik osztályban az ókori Roma történetei kerülnek előtérbe, illetve az ezzel szervesen kapcsolódó újszövetségi történetek. A tanulók rendszeres otthoni olvasásának ösztönzésére olvasmánylistát állítunk össze, melyben temperamentum, nem és érdeklődés szerint mindenki találhat kedvére valót. Segítjük a könyvek tartalmának, lényegi mondanivalójának feldolgozását akár szöveges összefoglalók, vázlatok, további kutatómunka, akár más művészi kifejezés által (pl. rajz, festmény, dramatizálás, kifejező mozgás).

Az ötödik osztálytól kezdve önálló irodalomepochák is zajlanak. Javasolt témakör ötödik osztályban Petőfi Sándor János Vitéz című műve, a költő életrajza, kiegészítve a korosztálynak megfelelő költeményekkel (pl. az Alföld, Tisza, Szeptember végén, Pató Pál úr, Falu végén kurta kocsmá, Szülőföldemen, Anyám tyúkja). Hatodik osztályban Arany János életrajza és költészete (Családi kör, vígballadák), kiemelten a Toldi, melyben a kamaszodásnak indult diák megismerheti az érzéseivel, indulataival, ösztöneivel küszködő hős sorsát, aki képes a fejlődésre és több próbát kiállva igazi lovag válik belőle. Az elbeszélő költemények legfontosabb költői eszközeire érdemes felhívni a diákok figyelmét. A művek szerkezetét, bevezetés, konfliktus, csúcspont, megoldás is felismertetjük a diákokkal. Mindkét történetet érdemes más formában, montázs, képregény, dramatikus játék, bábjáték vagy árnyjáték formájában is feldolgozni a gyerekekkel, önálló teret adva az improvizációnak és a kreativitásnak, bátorítva a szereplők karakterét kifejező beszédet. Ezáltal tudatosítani egy-egy szereplő jellemrajzát a diákokban. Fokozott figyelmet kap az epochafüzetek kialakítása, ahol a szépség és a tartalom együtt járnak. Ennek megalkotásakor támogatni kell a diákok egyéni kezdeményezéseit, hogy minden egyes füzetnek sikerüljön egyéni arculatot teremteni.

A helyesírás terén a szóelemzés elve mellett néhány egyszerű helyesírási szabály tudatos gyakorlását is megkezdjük (pl. ly-j, részleges hasonulás, összetett szavak írása). Szintén elmélyítjük és bővítjük a központosítás használatát (kötőjel, idézőjel, zárójel, kettőspont), így tanítva meg a diákokat a saját mondanivaló és mások mondanivalójának egy fogalmazáson belüli elkülönítésére. Fontos felkeltetni az igényt

az önálló munkákban is a pontos helyesírásra, és megismertetni ennek örömét a diákokkal.

Egyre több közös és önálló fogalmazást készítenek a tanulók. Ne a formára, hanem a kreatív szövegalkotás bátorítására figyeljünk elsősorban. Ötödik osztályban a fő feladat a jelenség térbeli szerkezetét vagy időbeli lefolyását követő pontos leírás megalkotása. Hatodik osztályban emellett a történelmi események (pl. római kor kapcsán) leírása kerül előtérbe. A fogalmazásokhoz jó alapanyagot biztosítanak az osztálykirándulásokon szerzett információk, élmények is. Ezekről szóbeli vagy írásbeli beszámolót is készíthetnek szüleiknek. Gyakorolják a levélformát is, ahol a szándékok és érzések pontos kifejezése a cél. A szóbeli közlésekben fontos a párbeszéd megalkotása, az egymás véleményének meghallgatása, és a saját vélemény helyes formában való közlése.

Ebben az életkorban fontos, hogy a diákok sok nyelvi játék közben megtapasztalják a nyelv rugalmasságát, alakíthatóságát. Például hogyan alakul egyik szófaj a másikba, miként változhat egy mondat szavainak sorrendje, ha más és más kerül fókuszba. Az ÁBC rendbe Hatodikban érzékeltetjük, hogyan változik az igei szerkezet, ha alanyi vagy tárgyias ragozást használunk. Nyelvtani ismeretek terén az igekötők és igemódok helyes használata, valamint az összetett mondatok szerkesztésének felismerése, és leírása is új tartalom. az alapszófajok mellett megismerkednek más szófajokkal is (névmás, kötőszó, névelő, névutó). Itt kezdődik a mondatelemzés tanítása az alany, az állítmány, a tárgy, a határozók és a jelzők fogalmának és mondatbeli szerepének megismertetésével.

Kapcsolódási pontok

Az anyanyelv beszédgyakorlatai, dramatikus szövegei szoros kapcsolatban állnak a történelemtanításban a tananyag gerincét képező ókori kultúrákkal, az ott előforduló eposzokkal, más szövegekkel. Növénytan, fizika és biológia kapcsán a diákok egyre több önálló fogalmazást, kísérletleírást készítenek. A főoktatás különböző epocháiban a tananyag tábláról való másolását kiegészíti az önálló leírás, elindul a jegyzetelés. A honfoglaláskori magyar történelem kapcsán lehet keresni az ősi magyar szavakat, és ezzel párhuzamosan a jövevényszavakat. A földrajzhoz kapcsolódva az életkorhoz igazodva európai szerzők verses és prózai műveiből is válasszunk szövegeket.

Eredménycélok

- Időmértékes versek, pl. hexameterek, disztichonok ritmikailag pontos, tiszta artikulációval történő intonálása csoportban és egyénileg is.
- Versek, szövegrészletek memoriterként tudása az ókori kultúrák irodalmából valamint Petőfi és Arany költői munkásságából, szövegű előadásban.
- Tanult elbeszélő vagy verses elbeszélő szövegek helyes intonálása, szerepek, dramatikus játékok önálló megtanulásával is.
- Folyamatos, értő és kifejező olvasás.
- A szövegfeldolgozás során képes legyen annak lényegét néhány vázlatpontban összefoglalni. A közvetlenül megragadható információk mellett a fontosabb összefüggéseket is felismerni.
- Az aktív szókinccs gazdagítása a mitológiai és történelmi írásokból szerzett ismeretekkel.
- Szövegek műfaji különbségeinek illetve költői eszközeinek érzékelése, pl. lírai és prózai eszközök.
- Felismerik az irodalmi mű szerkezetét alkotó elemeket, pl. párbeszéd, epizód, konfliktus).
- Önálló szövegalkotási készség a jelenségek leírásában (pl. növénymegfigyelés, tájleírás), rövid beszámolók készítése.
- Levélforma helyes alkalmazása gondolatok, érzések, szándékok, vélemény kifejezésére.

- Saját vélemény kommunikációs helyzetnek megfelelő kifejtése, más véleményének meghallgatni tudása.
- Ismerjék Petőfi és Arany életének legfontosabb öt-öt állomását.
- A névmás, névelő, kötőszó és névutó felismerése. A névmás és a kötőszó helyes használata az összetett mondatokban.
- A mások gondolatait kifejező írások központozásának helyes használata (vessző, kötőjel, gondolatjel, kettőspont, idézőjel).
- Az igekötők, az igemódok és igeragozás helyes használata a beszélt és írott nyelvben.
- Olvasni való önálló választása olvasmánylistából, annak elolvasása, arról szóban vagy írásban, tömörített, dramatizált vagy rajzos beszámoló készítése.

Ajánlott irodalom

Bain: A hajnal leánya (hindu elbeszélés)

Burnett: A titkos kert;

Egyiptomi teremtésmítoszok;

Fazekas Mihály Lúdas Matyi

Fekete István: Tüskevár

Ifj. Gaál Mózes: A nyár szigetén

Hegedűs Géza: Az írnok és a fáraó, A milétoszi hajós,

Homérosz: Iliász, Odüsszeia (eredeti formában recitációhoz (hexameter) feldolgozott formában történetmeséléshez és olvasáshoz)

Indiai regék: Rámájana; Mahábhárata, Védikus himnuszok; Pancsatantra, Buddha élete (történetmeséléshez és olvasáshoz főként feldolgozott, recitációhoz eredeti formában)

Kovacs, Charles: Mitológia és történelem. Olvasókönyv ötödik osztályosoknak.

Lagerlöf, Selma: Krisztus legendák

Lewis, Carroll: Narnia Krónikái, Alice csodaországban

Lindgren, Astrid: Oroszlánszívű testvérek

Ransome: Fecskék és fruskák, Galambposta, Téli szünidő, Fecskevölgy;

Szabó Magda: Abigél

Weöres Sándor, Szabó Lőrinc, Nemes, Nagy Ágnes, Csóri Sándor, Petőfi Sándor, Arany János, Kányádi Sándor, Tarbay Ede, Janus Pannonius, Csokonai Vitéz Mihály versei

7-8. évfolyam

Órakeret évfolyamonként 106 és 142 óra

Fejlesztési célok

A beszédtechnika gyakorlatokhoz és a memoriterekhez az életkor számára fontos reneszánsz és nagy felfedezések korából válasszunk szövegeket a líra, a dráma, és az epika területéről egyaránt. Bátorítsuk a diákokat, hogy egy általunk meghatározott témában ízlésüknek, érdeklődésüknek megfelelő prózai és drámai szöveggel, támogatott felkészüléssel, hetedikben a kamaszkor visszahúzódó magatartása miatt még többnyire kórusban, de nyolcadikban akár rövid, önálló előadással álljanak elő. Cél az egyéni és a csoportos feldolgozás esetén is a mű stílusához, dinamikájához, karaktereihez igazodó előadásmód kidolgozása, a sokszor a kamaszban is dúló érzelmek indulatok minél hűbb kifejezése. Fontos, hogy fokozatosan közelítsünk a dramatikus előadáshoz, mely majd a nyolcadikos drámaelőadásban éri el csúcspontját. Témában az életkornak megfelelően hetedik osztályban a reneszánsz, a nagy felfedezések kora és más földrészek népeinek meséi, dalai is jelenjenek meg. Nyolcadik osztályban az életkori érdeklődésnek megfelelő drámarészletek, valamint a Nyugat költőinek versei jelennek meg recitációként. Ezek által a mások elfogadása, a különböző szokások tisztelete, a különböző viselkedési szokások kipróbálása, így a

társas érintkezésben szükséges viselkedésformák megerősítése is helyet kap az órákon.

A felsőbb osztályok fontos mozzanata a fiatalok beszélgetés-vitakultúrájának alakítása. Nézőpont vagy vélemény, beszámoló megfogalmazása, érvelés egy dolog mellett vagy ellen lényeges készségek a társas együttélésben, csak úgy, mint a másik meghallgatása, véleményének befogadása.

A szövegértés-szövegalkotás kompetencia területén a legfontosabb az önálló tanulási készség kialakítása, az olvasás-szövegfeldolgozás eszköztudásként való használata, mely lehetővé teszi az egyéni érdeklődés kielégítését, és alapot jelent az élethosszig tartó tanuláshoz is. Gyakorolni kell az életkornak megfelelő, vagy a tanítás tartalmához kapcsolódó tudományos ismeretterjesztő szövegek különféle módokon történő (tömörítés, vázlat, pókhálóábra, idővonal, gondolatterkép készítés) támogatott és önálló feldolgozását. Ezzel együtt a feldolgozáshoz tartozó különböző gondolkodási műveleteket is gyakoroljuk (explicit információk megragadása, összefüggések felismerése, a költő, a szereplők szándékainak felismerése, önreflektivitás: önálló vélemény alkotása a műről, szereplőkről, történésekről). A megfigyeléseikről készített leírásokban megtanulják elkülöníteni a lényeges és kevésbé fontos információkat.

A szövegalkotás terén a két év során Írásban és szóban is pontos leírásokat kell készíteniük akár olyan tárgyokról, jelenségekről, folyamatokról, melyeket más, pl. természettudományos tárgyokban tanultak. Szintén gyakorolják a drámai művek karaktereinek jellemzését. A fogalmazásban el kell tudniuk különíteni különböző szövegfajtákat: fogalmazás, beszámoló, előadás, levél. Ezek szerkezeti sajátosságait alkalmazni kell írásaikban. fontos, hogy olyan modern formákban is, mint a meghívó, reklám, hír, hirdetés, újságcikk, blog kipróbálják magukat a fiatalok. Emellett felkészülnek a nyolcadikos önálló előadásra, melyben egy szabadon választott témát dolgoznak fel művészi, írásos és szóbeli módon.

Az irodalom epochán hetedik osztályban megismerkednek a ballada műfajával, népballadák és Arany János balladáit adják ennek legfontosabb példáit. Bár a költészethez tartozó műveket ismernek meg, mégis drámai erővel jelenik meg bennük mindaz, ami a kamaszokat foglalkoztatja: igazság, hamisság, tisztaság és bűn, bűnhődés, kimondás és elhallgatás. Igen alkalmasak egy-egy osztályszíndarab megalkotására, melyben nagy teret kell kapnia a fiatalok alkotókészségének. E mellett a Nyugat költőnemzedékének műveiből választunk verseket, ezekhez rövid, a lényegi életfordulatokat tartalmazó életrajzokat is fűzzünk. Fontos, hogy utóbbit ne csak megtanulják, hanem a költő naplójából, vagy saját írásaiból vett idézetek segítségével át is élhessék. A művek feldolgozásakor most már tudatosan keressük a költői képeket, eszközöket, ilyeneket a diákokkal közösen is készítünk, pl. hasonlatok, megszemélyesítések. A mondanivaló lényegét igyekszünk megragadni, különféle feldolgozási módok által. Megismertetjük a diákokat a reneszánsz irodalom különböző stílus eszközeivel, műfajaival: szonett, óda, himnusz, dal; ezek hangulatát, eltérő mondanivalóját igyekezzünk megragadni. Fontos eleme a felső tagozatban az irodalmi műveknek a humoros írások, a helyzet és jellemkomikumok, ezek átélése, felismerése. A nyelvtani ismeretek ebben az időszakban a mondatelemzéssel gazdagodnak. Hetedik osztályban a fő mondatrészek felismerését (alany-állítmány, tárgy), a mondat szerkesztés tudatos művelését gyakorolják. Később, lehetőség szerint még nyolcadik osztályban a határozók és a jelzők különféle fajtáit ismerik meg. A helyesírási szabályok elsajátítása mellett segítsünk elsajátítani a helyesírási szótár vagy a szinonima szótár használatát. Az eddig szerzett nyelvtani ismeretek legfőbb hasznosulása a tudatos szóbeli és írásbeli szövegalkotásban jelenik meg. Ennek csúcspontja a 8. osztályos éves munka.

A történetmesélésben a reneszánszhoz kapcsolódó történetek és a nagy felfedezők mellett nyolcadik osztályban megjelennek az életkornak megfelelő XX.századi életrajzok és a modern kori történelemhez kapcsolódó regények (pl. XIX. és XX. század romantika és realizmus).

Kapcsolódási pontok

A történelem oktatásban megjelenő témakörökben pl. a reneszánsz, a nagy felfedezések kora, illetve a XX. század történelme folytán a Nyugatosok idejében jellemző kávéházi irodalmi kultúra átélésére. Lehetőség nyílik a kreatív szövegalkotás kipróbálására, az események tömörített leírására, a kulcsfogalmak megragadására. Földrajzból a más kontinensek megismerését segítheti, ha az ott élő népek dalaiból, verseiből, meséiből feldolgozunk egyet-egyét ez a zeneoktatáshoz is kapcsolja az irodalmat. A természettudományos tárgyakban megfigyelt kísérletekről, jelenségekről pontos leírások készítése.

Eredménycélok

- Támogatott felkészüléssel memoriterek csoportos és önálló bemutatása, a műfajnak megfelelő előadásmóddal.
- A szereplő karakterének megfelelő dramatizálási készség, párbeszéd, jelenetek előadása.
- A balladák szerkezetének, költői eszközeinek felismerése. Lényegi mondanivalójának megértése, más művészeti ágban való kifejezése.
- A líra műfaján belül a különböző verses formák felismerése, hangulatuk megragadása, egymástól való elkülönítése.
- Ismerjék a tanult nyugatos költők életének legfontosabb öt-öt állomását.
- Képesek természettudományos, ismeretterjesztő és a tanult irodalmi szövegek feldolgozásában néma vagy hangos olvasás során az explicit információk mellett a szövegösszefüggések, a szándékok felismerésére, és a művel kapcsolatos saját vélemény megfogalmazására.
- Képes legyen beszélgetni irodalmi alkotásokról.
- A történelem, vagy a földrajz tanításban megismert témakörökhöz önálló kutatással fellelt szövegek feldolgozása, tömörítése, vázlat készítése, kulcsszavak kiemelése, változatos szövegfeldolgozó technikákkal való kidolgozása.
- Tanult, átélt témákból kreatív írással fogalmazás, levél, leírás, elbeszélés, rövid esszé készítése.
- Az evidencia alapú és a szóelemzésnek megfelelő pontos helyesírási és nyelvhelyességi elvek és helyes központozás megvalósítása a létrehozott szövegekben.

Ajánlott szépirodalom

Cooper: Nagy indiánkönyv

Karinthy Frigyes: Tanár úr kérem

Mark Twain regényei

Molnár Ferenc Pál utcai fiúk

Móricz Zsigmond novellái

Örkény István: Egypercesek (válogatás)

Shakespeare: Rómeó és Júlia, szonettek

Verne regényei,

Arany János, Kosztolányi Dezső, Tóth Árpád, Ady Endre, Babits Mihály, Juhász Gyula, József Attila versei

Kiemelt habilitációs-rehabilitációs feladatok értelmileg akadályozott tanulók számára az anyanyelvi oktatás területén:

- a kognitív funkciók általános gyengesége miatt a kultúra közvetítő kognitív funkció, a beszéd, ezen belül a beszédfeldolgozó folyamatok, a beszédértés és a beszéd- és nyelvi kifejezés folyamatos fejlesztésre szorul,

- a kognitív funkciók gyengesége és későbbi érése miatt minden tanítási tartalom esetén a cselekvésből és a képszerű gondolkodásból indulunk ki,
- a kognitív funkciók: figyelem, gondolkodás, emlékezet, analizáló, szintetizáló képesség folyamatos fejlesztése valósul meg a teljes iskolai szakaszban,
- a saját testen, térben és síkban való tájékozódás folyamatos fejlesztése (különösen az alsó szakaszban és az intenzív testi növekedési szakaszok során),
- a vizuomotoros koordináció, ezen belül: a szemmel követés, a taktokinetikus és grafomotoros készségek folyamatos fejlesztése valósul meg ezt legfőképpen az olvasástanítást megelőzően és azzal párhuzamosan is a formarajz tantárgyon belül valósul meg,
- az akusztikus felismeréstől és differenciálástól a beszédhangok felismerésén, differenciálásán át fokozatosan juttatni el a tanulókat a fonémakategóriák kialakulásáig, és a fonológiai tudatosságig (ld. következő pont),
- a fonéma-graféma megfeleltetéshez szükséges kettős elvonatkoztatási út (Vigotszkij) lassú, fokozatos kiépítése a szóbeliségből az írásbeliség felé:
 - elvonatkoztatás a beszélőtől – beszédértés gesztus és mimikai alátámasztás nélküli fejlesztése;
 - elvonatkoztatás a beszéd hangzó oldalától – beszédértés vokális jellemzők (hangszín, hangerő, tempó, ritmus) nélküli fejlesztése;
 - tisztán a beszédhangzókra épülő szavak, mondatokra támaszkodva érteni meg a mondanivalót (szegmentális csatorna – fonéma, mint legkisebb egység);
- az előkészítés és a betűtanítás során a fonéma-graféma kapcsolat rögzítéséhez szükséges négyes asszociáció következetes alakítása és megerősítése
 - vizuális reprezentáció – a betű forma- és nagyságállandósága, téri elhelyezkedése,
 - akusztikus-fonológiai reprezentáció – a beszédhangzó felismerése, leválasztása, differenciálása, fonológiai tudatosság gyakorlatok,
 - artikulomotoros reprezentáció – a beszédhangzó ejtésének tudatosítása,
 - taktokinetikus reprezentáció – a betűforma taktilis-mozgásos grafomotoros érzékeltetése,
- A spontán írás fejlődéséhez hasonlóan a nyomtatott nagybetűk tanításával kezdünk, mivel ezek formája a gyermek számára egyszerűbb, jobban megragadható, csak ezt követően vezetjük be a kis nyomtatott és az írott formákat,
- a betűfelismerés, betűdifferenciálás és összeolvasás kialakítása hosszabb előkészítést követően, lassabb ütemben (pl. két évre elhúzva) és több gyakorlási időt biztosítva történjen,
- a folyóírás tanítása késleltetett, a kézközépcsontok csontosodásának figyelembevételével csak harmadik osztályban történhet legkorábban, azonban a vizuomotoros koordináció fejlesztése addig is folyamatosan zajlik,
- az olvasott szavak és a köztük lévő grammatikai viszonyok tudatos kezelésére több gyakorlási időt szánni, mivel a szószerkezetek tudatos kezelése a mondatalkotás fejlesztéséhez szükséges előképzettség,
- a készségszintű, automatikus dekódolást (olvasástechnikát) csak később, inkább a felső tagozat végén és nem minden esetben érik el a diákok a kognitív funkciók lassabb érése ezáltal lassabb olvasástanítási tempó miatt,
- szövegösszefüggések megláttatása, a szövegértés fejlesztése terén a különböző gondolkodási műveletekhez kötött szövegösszefüggések felismerése hosszabb ideig szorul gyakorlásra, és nehezebben alakul ki, mint az egyszerű információk gyors visszakeresése, és gyakran csak az utóbbi szint érhető el,

- az írás eszközszintű műveleteinek kialakítása is hosszabb időt vehet igénybe: pontos másolás, tollbamondás, emlékezetből írás,
- a szóbeli, majd írásbeli szövegalkotás lassabb ütemben alakul, és kisebb lépésekben, következetes gyakorlást igényel, ügyelni kell arra, hogy a tanulók kreativitásának kellő teret engedjünk, akár a forma betartásának rovására is, hogy fogalmazási kedvük megmaradjon,
- az evidencia alapú és a szövelemzés útján történő helyesírási képesség kialakítása hosszabb időt vesz igénybe és gyakran egész életen át történő segítségnyújtást igényel, ezért a szövelemzés elve szerinti írás és az egyéb nyelvtani szabályok bevezetése és alkalmazása is késleltetve jelenik meg,
- a nyelvtani szabályszerűségeknél az alkalmazás szokássá tételére nagyobb gondot fordítsunk, mint a definíció pontos ismeretére,
- abban az esetben, ha a tanuló képességeinek fejlődési útja az olvasás-írás elsajátítását nem teszik lehetővé, az alternatív-augmentatív kommunikációs technikák eszközszerű használatának elérése a cél, a világgal való kapcsolatteremtés, szociális kompetencia fejlesztésének érdekében,
- jellemzően szükség van a LLG (life long guidance) biztosítására ahhoz, hogy egy értelmileg akadályozott személy hosszú távon teljes életet élhessen, ez az egész életen át tartó életpálya-orientációt, kísérést, támogatást jelenti, mely lehetőséget nyújt az egyén képzésével, foglalkoztatásával és egyéb élethelyzetekkel kapcsolatos döntések megalapozására, kompetenciáinak felmérésére, valamint fejlesztésére és használatuk lehetőségeinek tudatosítására.

Eredménycélok

Az értelmileg akadályozott tanuló:

- felismeri a beszédet, az olvasást és írást, illetve ezek speciális alternatíváit kommunikációs csatornaként, eszközként (mind a közlés, mind az információszerezés, megismerési folyamatok eszközeként), majd egyre szélesebb körben és egyre differenciáltabban törekszik ezek alkalmazására,
- igényné és lehetőséggé válik a gyermek számára a verbális és nem verbális kommunikáció alapelemeinek elsajátítása, a környezettel, közösséggel való kapcsolatteremtés, elsősorban a beszéd vagy az ezt helyettesítő kommunikációs eszköz útján,
- törekszik a magatartás, viselkedés olyan mértékű szabályozására, amely a társas kommunikáció felismerésén és megértésén keresztül segíti a társadalmi részvételt, az aktív együttműködést,
- az egyéni képességeknek megfelelő olvasási és írási technikák folyamatos fejlesztésével és alkalmazásával a tanuló képes az információkat elemi szinten megszerezni, átadni,
- az egyéni képességeknek megfelelően képes könnyen érthető, rövid szöveg elolvasására, értelmezésére, néhány egyszerű gondolat leírására egyre kevesebb segítséggel,
- az egyéni képességeknek megfelelően képes megismerni az olvasott és írott betűk, szavak, egyszerű mondatok jelentéstartalmát,
- az egyéni képességeknek megfelelően igényné válik számára az egyszerű írásos utasítások, figyelmeztetések, feliratok értelmezése, kialakul a tevékenységek és információk piktogramos megjelenítésének értelmezési képessége, folyamatosan bővül a környezetben előforduló írásos utasítások megértése, követése,
- alkalmaz tanult nyelvi fordulatokat tanulási helyzetben és a spontán beszédben,
- képes vagy törekszik a kommunikációs helyzetnek megfelelő nonverbális és verbális kifejezésre a társas érintkezés szabályainak megtartásával,
- képes vagy törekszik véleménynyilvánításra és mások véleményének meghallgatására,

- fokozódó önállósággal alkalmaz a szövegtartalmat és a beszélő szándékát tükröző kommunikációs eszközöket,
- receptív és expresszív szóincse bővül,
- egyéni sajátosságaikhoz mérten törekszik a rendezett és olvasható írásképre,
- érdeklődésének és életkorának megfelelő szövegek által bővíti ismereteit.

Anyanyelvi kommunikáció, irodalom és nyelvtan az értelmileg akadályozott tanulók számára

1-2. évfolyam

Órakeret évfolyamonként 240-240 óra

Fejlesztési célok

Az első két osztályban a nyelvben lelt öröm felébresztése, a szóincse, a mondatalkotás és a kifejezőkészség bővítése, valamint a nyelvi fejlődési eltérések kompenzálása a cél. A tanító segít a tanulóknak a beszédfélelem leküzdésében, önbizalmuk erősítésében, hogy bátran nyilvánuljanak meg és fejezzék ki magukat. A különösen gyakran alkalmazott beszédkórossal és beszéd- és nyelvi játékokkal a gyermek integrálódik az osztályba és közösséghez tartozónak érezheti magát. Az első osztályban a mondókák, versek közös feldolgozásakor megjelenik a beszédkórus. A második osztályban tovább folytatódik a mondókák, körjátékok, nyelvtörök gyakorlása, amelybe bekapcsolódik a helyes ejtés tanítása is: a hanggyakorlatokon, a kiejtés-gyakorlatokon (a magánhangzók, mássalhangzók helyes ejtésén), a hangsúly gyakorlatokon és a ritmus gyakorlatokon keresztül. Emellett bővülő repertoárral folytatódik a beszédkórus és az egyéni recitáció. A nyelvi játékok körét bővítik a találós kérdések, közmondások, szólásmondások megértésével is. Az osztályban tanító gyógypedagógust a helyes kiejtés kialakításában segíti a logopédiai terápia, melyben a tanulók egyéni szükségleteiknek megfelelően vesznek részt. A beszédértés, beszédprodukciónak súlyos akadályoztatása esetén szükséges az alternatív kommunikációs csatornák alkalmazásának tanítása, használatuk gyakoroltatása.

Az írott nyelv elsajátításában az első osztályban a fonológiai és vizuális készségek alapos fejlesztését követően megkezdődik a nyomtatott nagybetűk tanítása (ahogyan a spontán írás fejlődésében is először a nagybetűk jelennek meg). Fontos, hogy a jeleket tudják kötni a külvilághoz, legyen belső élményük róla, ne csupán az intellektus útján fogják fel azokat. A betűtanítást mesével vezetjük be, mely által egy belső képben együtt rögzül a beszédhangzó és a betűforma. Ezáltal az értelmileg akadályozott gyermek számára a kettős elvonatkoztatás útját segítjük, előbb a képi, majd az elvont, szimbolikus tartalmat tudja megragadni. Az adott hangzóval való szókeresés és a takto- és grafomotoros betűforma gyakorlatok négyes asszociációja rögzíti a betű-hang kapcsolatot. A diákok így természetes kapcsolatot találnak a betűk és a külvilág között, amely segítségükre van abban, hogy a már jelként használt, a világtól elszakított betűket az érzéseiken keresztül megragadják és összekapcsolják azzal, ahonnan ezek a szimbólumok eredetileg származnak. Második osztálytól betűk átírása, másolása mellett szavak másolásában és ezt követő olvasásában, illetve egyszerű szóképek, pl. saját vagy társaik nevének felismerésében szereznek gyakorlatot. Az írás, egyben az olvasás tanulása is. A leírt szavakat az óra végén mindig elolvassa az osztály. A tanulók először a maguk által leírt egyszerű szavakat, ismert szóképeket olvassák, nyomtatott szöveg olvasása csak ezután következhet. Rövid tömondatok, ismert mondókák egy-egy rövid sora csak akkor kerül a füzetbe, ha azokat a gyermek már ismerték és többszöri mondás után elsajátították (interiorizálták). Időt kell hagyni arra, hogy a beszéd folyamat analízise megtörténhessen, és annak kisebb egységeit (pl. szó, szótag, hangzó) meg tudja ragadni a gyermek. Fontos a kórusban történő olvasás,

először a tanítóval együtt. Tőle veszik át a gyerekek a vers zeneiségét, az értelmi hangsúlyokat, a hangszín változásait stb.

A nyelvtan előkészítése a verbális kifejezőképesség alapozásával történik. A fonológiai tudatosság fejlesztésével, a hosszú magán- és mássalhangzók helyes ejtésével tudatos munka folyik a nyelvhasználat terén, mely lassan megalapozza a magyar helyesírást. A verseken és ritmusokon keresztül képet kaphatnak a szó és mondat egységéről, de azok belső struktúrájáról is lesz implicit tudásuk.

A szóbeliség közvetlensége felébreszti a gyermek figyelmét, érdeklődését és képzeletét. Ez alakít ki fogékonyságot a későbbiekben az irodalom befogadásához és értékeléséhez – ennek a képességnek a megléte attól (is) függ, hogy az olvasók mennyire képesek a szövegtartalmat a saját képzeletükben folyékonyan és gátak nélkül belső képekké alakítani. A mesélés az órák lényeges eleme, hiszen a mese, történet hallgatása közben a diák belső fantáziaképeket alkot – különösen, ha a tanító „fejből”, szabadon mesél – átéli a szellemi mozgást, az érzelmi azonosulást. Az első osztályban a magyar népmesekincsből válogatunk. Olyan meséket és történeteket kell a gyermek számára választani, amelyekből akár erkölcsileg, akár a világban való helytállása érdekében biztos alapokat meríthet. Biztonságot ad a gyermeknek az, hogy a történetek egységben tartják a megismerhető világot. A második osztályosok számára választott állatmesékben az egyoldalú emberi tulajdonságok és érzések (pl. kapzsiság, ravaszság, irigység, nagyravágyás) jelennek meg. Míg a legendák világa a tiszta érzéseket és emberi értékeket hordozzák (pl. Szent Erzsébet, Szent Ferenc, Szent Kristóf történetében). Ebben az életkorban főként az átértett dolgokból, az eközben támadt pozitív vagy negatív érzelmekből származik a megértés, mintegy lelki síkon. Amikor mesét vagy legendát mond a tanító vagy festéses vagy rajzolásos feladatot végeztet a gyermekekkel, nem magyarázza, hanem hagyja, hogy az megragadja a teljes embert (együtt az érzelmeket, gondolkodást és cselekvést). A gyermek csak utólag, ezek belső „visszhangja” nyomán, önmagából kiindulva jut el a dolgok valódi megértéséhez. A beszédértés megsegítéséhez, a belső képek megjelenésének megtámogatásához alternatív csatornák, pl. bábozás, drámajáték, a fantáziát beindító, illetve szabadon hagyó képek alkalmazása járulhat hozzá.

Kapcsolódási pontok

Az anyanyelv a tanítás egészét áthatja és meghatározza, ezért minden tanított tantárggyal összefüggésben van. Különösen kiemelendő kapcsolata van az anyanyelvnek a betűolvasás és írás elsajátításakor az azt előkészítő, formarajz tárgyhoz, mely a vizuális művészeteken belül kap helyet. Emellett a zenetanítással, ahol szintén cél a helyes légzés, beszédtechnika a ritmus és a zeneiség összekapcsolódása.

Eredménycélok

- A tanuló képes feladathelyzetet elfogadni, együttműködő, motiválható a tantárggyban végzett munka során.
- Képes figyelmét képességeinek megfelelő ideig a feladatra irányítani.
- Felismeri környezeté hangjait, zörejeit, társai és a vele foglalkozó felnőttek hangját.
- Környezete iránt érdeklődik, alapvető kommunikációs készsége alakul: közeledésre adekvát reakciót ad, részt vesz közös tevékenységben, elemi szükségleteit, igényeit jelzi.
- Részt vesz irányított csoportos tevékenységben.
- Képes a feladatot elvégezni, szabályokat betartani.
- Képes elemi szinten a csoportba illeszkedni, ismeri és megnevezi társait és a vele foglalkozó felnőtteket.
- Képes a különböző író- és rajzeszközöket (téglakréta, rúdkrétá alkalmazni.
- Törekszik a mindennapi élmények tartalmának felidézésére, elmesélésére, akár alternatív kommunikációs eszközökkel.

- Az órázáró történet részben vagy egészében emlékezetből történő felidézése.
- Beszédfigyelem kialakulása a kortársakra és a felnőtt beszélgetőtársakra, kérdések, válaszok megfogalmazása.
- Törekvés a mások számára érthető és kifejező beszédre.
- A reggeli kör mondókáinak, verseinek kórusban szavalása.
- Az önálló feladatvégzés megalapozása és gyakorlása.
- Felkészülés az olvasásra – általános kognitív fejlesztésvizuális, akusztikus-fonológiai készségek fejlesztése, ritmus, emlékezet, képzelet fejlesztése
- Tájékozódás síkban és térben.
- Képességekhez igazodóan hang és betű, szótag, szó felismerése.
- A tanult nyomtatott nagybetűk ismerete.
- Szavak, mondatok másolás utáni írása és olvasása.
- Nyelvi mintakövetés beszédben és írásban.

Ajánlott szépirodalom:

Benedek Elek meséi

Fésűs Éva: Ezüsthedű, más népek meséi

Grimm legszebb meséi

Illyés Gyula: 77 magyar népmese

Jakob Streit: Pukk a törpe;

Méhes György: Gyöngyharmat Palkó

Szentkúti Márta: Törpemesék, Vörösbeigy

Török Sándor: Falatka királysága

Weöres Sándor, Károlyi Amy, Kányádi Sándor, Kiss Dénes, Zelk Zoltán, Tarbay Ede,

Szilágyi Domonkos, Gryllus Vilmos versei

3-4. évfolyam

Órakeret évfolyamonként 180-180 óra

Fejlesztési célok

A reggeli ritmikus részben az első két évben elkezdett munka folyik tovább. Külön hangsúlyt kap a légzéstechnika, tiszta és jól formált artikuláció, a beszédprozódia szöveg tartalmának megfelelő alakítása (ritmus, tempó, hangerő, hangszín, hangsúly). A nyelvtörök, mondókák, versek közös csoportos és egyéni recitálása kellő lehetőséget nyújt a beszédképesség és a nyelvi kifejezőképesség fejlesztésére. Negyedikben hangsúlyt kap az alliteráló versek formált recitálása, a beszédhangsúly, mondatdallam megfelelő alakítása, és a nonverbális kifejező elemek erősítése a szerep- és drámajátékok alkalmazása. Memoriterek is tanulnak a gyerekek, a mozgással végzett versmondás segít a megjegyzésben és igazán elmélyíti a mondanivalót. Fő téma harmadikban az Ótestamentum történeteinek, negyedikben az északi, a germán, a finn és a magyar mondavilág verses eposzainak részletei, illetve magyar költők versei (Weöres Sándor, Petőfi Sándor, Arany János, Csokonai Vitéz Mihály, Kányádi Sándor, Miklya Zsolt, Tandori Dezső, Zelk Zoltán). A 4. osztálytól már egy-egy kiválasztott olvasmány is feldolgozható beszédkórus és egyéni recitáció váltakozásával (pl. Török Sándor: Kököjszi és Bobojsza). A szóbeli esemény és történetmesélés gyakorlásával segítjük és készítjük elő a saját élmények és önálló gondolatok kifejezésének bevezetését.

Harmadik és negyedik osztályban tovább folytatódik a betűfelismerés és összeolvasás elsajátítása, majd, ha az egyéni képességek lehetővé teszik, az olvasástechnika (dekódolás) terén az alfabetikus és ortografikus olvasási stratégia közötti átmenet biztosítása, a folyamatos olvasás kialakításának gyakoroltatása, ezzel párhuzamosan az egészen egyszerű szövegszerkezetek megértése. Kezdetben a szavak, ismert szóképek olvasását, egyszerű tömondatok, esetleg később már interiorizált, rövid szövegek olvasását gyakorolják. Az olvasottak megértését a hagyományos kérdésfeltevéses módszer mellett sokféle módon ellenőrizhetjük, pl. rajzos kifejezéssel,

dramatizálással. A képesség fejlődésének megfelelően negyedik osztály végén az első – az osztály hangulatához, olvasási készségeihez alakított – olvasókönyvüket is kezükbe vehetik a diákok. Az olvasmányok témáit harmadikban főként az ószövetségi történetek, negyedikben a már említett mondavilágokból származó történetek adják. Kívánatos, hogy a diákok az illusztrációkat maguk készítsék a könyvhöz, képességeknek megfelelő segítségnyújtással, ezzel is erősítve motivációjukat a megértés segítésére, a történetekhez kapcsolódó élmények kifejezésére, esetlegesen az önálló olvasásra.

Az írás terén a nyomtatott nagybetűk tanulásával folytatódik a munka. Ezt előkészítendő a ritmikus részben a betűformákat térben lejárják, teljes testtel, karral, kézzel, ujjal mutatják, homoktáblára rajzolják, és a tanult betű íráselemeihez kapcsolódó formarajzokat gyakorolnak a diákok. A betűformákat ezek után tábláról másolják a füzetükbe az egyéni képességekhez igazított segítségnyújtással. Gyakorlatot szereznek a diákok a papír arányos kitöltésében és a betűk, egyszerű, néhány betűs, jól ismert szavak, saját név másolása mellett, a diktálás utáni és az emlékezetből való írásban is. Továbbra is fontos, hogy a diákok saját írásukat tudják olvasni. Az írás-olvasás alkalmazását segíti a leírtakhoz, olvasottakhoz való érzelmi kötődés, családtagok, barátok, autobiografikus élményekből ismert és szeretett szereplők, események neveinek leírása és olvasása nagy örömet jelenthet a diákoknak. Negyedik évfolyam végén, a formarajz során alapos előkészítés után néhány betű írott alakjának a bevezetése is megkezdődik.

A harmadik osztály történetmesélésének anyagát főként az ószövetségi történetek adják. A kilenc éves kor körüli gyermekek életkori sajátossága, hogy már nem csak önmagukból indulnak ki, hanem keresik önmaguk és a világ kapcsolatát, viselkedésük megfelelő határait. Ehhez jó alapot nyújtanak az ószövetség történetei. A harmadik osztályban a tanuló nemcsak azt tanulja meg, hogy a nyelvben él, hanem elkezd szemlélni a nyelvet, és megnevezni és rendezni annak egyes elemeit. Az elmesélt anyagról (a tanár által elmesélt mesékről, fabulákról, szentek legendáiról, ószövetségi történetekről) folytatott beszélgetések abban hivatottak segíteni a gyermeknek, hogy kialakuljon benne valamilyen első megértés a különböző emberi viselkedések iránt. A megértés itt azt jelenti: biztonságot megélni és bizalmat kialakítani tudni más emberek iránt. Megfelelő történetekkel szociális és fegyelmzési problémák is feldolgozhatók. Az alsó tagozatban mesélt anyagok olyan témákkal foglalkoznak, mint a barátság, hűség, segítőkészség, bátorság, őszinteség és megbocsátás. A negyedik iskolaév irodalmi anyaga az északi, a germán mitológia, illetve a finn és magyar mondavilág a honfoglalásig. A mitológia nagy képei elbeszélései közvetítik azt a lelki tartalmat, amelyre szüksége van a gyermeknek ebben az életkorban. A lelki kötődéssel megélt szövegek nagy lendületet adnak az olvasási képesség fejlődésének is.

Az ószövetségi teremtéstörténethez kapcsolódva szövődik bele a nyelvtan tanítása az anyanyelvi oktatás területei közé. Harmadik osztályban megismerkednek a mondatfajtákkal tartalmuk és a hangsúlyuk szerint, mindvégig a gyakorlati élethez kapcsolódó játékos tevékenységbe ágyazva. A gyakorlásokból és az élethelyzetekből kinőve megfogalmazódnak a szabályok, melyeket még nem beszámolóképes, inkább implicit tudásként alkalmaznak. A szófajok közül az igével kezdődik a nyelvtan tanítása, a főnevekkel folytatjuk és végül a melléknevek kerülnek bevezetésre. Heurisztikus módon, nyelvi tapasztalatszerzés során ismerkednek a diákok a szófajokkal, mely sok cselekvéssel, játékkal, történik. A főnév kimondása által az ember elkülöníti magát a környezettől, tudja, hogy a világban létező minden dolognak és jelenségnek neve van. A melléknév kimondása által összekapcsolja magát a világgal, megismeri annak tulajdonságait, az ige kimondása által pedig alkotó módon belehat a környezetbe, együtt mozdul vele. A negyedik év témái az ige, főnév és melléknév. Mindezek a harmadik osztályos témakörök kibővítését jelentik. A 4. osztály fő nyelvtani témája az igeidők. Fontos, hogy a gyermekek megéljék a három időnek – jelen, múlt, jövő – az állandóan változó minőségét, „folyó” jellegét, pl. a napirendhez, hetirendhez, autobiografikus eseményekhez kapcsolódóan. A főnevek

toldalékolhatósága, a térbeli viszonyok és elhelyezkedések, az ezzel kapcsolatos nyelvi kifejezések szintén a 4. osztály témái. A tananyag ezen részeivel való foglalkozás, nem jelent teljes feldolgozást értelmileg akadályozott gyermekeknél, mindig az egyéni képességektől függ, hogy a tanult ismeretekből mi az, ami a tudatosság szintjére kerül, és mi az az ismeretanyag, amely a spontán kommunikáció során történő alkalmazásban megjelenik.

Kapcsolódási pontok

A beszéd és a nyelv a tanítás egészét áthatja és meghatározza, ezért minden tanított tantárggyal összefüggésben van. Kiemelendők a magyarságismeret és az állattan tantárgyak, mert ezeken az epochákon nagyon sokat fogalmaznak a gyerekek. Erős kapcsolat áll fenn a zenetanítással, ahol a népdalok, megzenésített versek szintén nagy számban vannak jelen. A szabadvallással való kapcsolatot a történetek, beszélgetések adják. Kiemelendő az euritmia órával való kapcsolódás, ahol a nyelv ritmusával, szövegek megformálásával, sajátos gesztusokká való alakításával a használt nyelvet más szempontokból közelítjük meg.

Eredménycélok

- A tanuló képességeihez mérten törekszik az egyre tisztább hangképzésre, a pontosabb artikulációra, a mások számára is érthető, prozódiai és nyelvi szempontból egyaránt kifejező beszédre.
- A főneveket, mellékneveket, határozószókat, igéket és egyre gyakrabban a viszonzyszavakat és a melléknévfokozást is használja a spontán beszédben.
- Összehasonlításokat, főfogalmi csoportosításokat végez tárgyi, cselekvéses szinten.
- Az idő múlását a napszakok viszonylatában eseményhez kötötten érzékeli.
- Egyre biztosabban használni a beszéd közlő és ismeretszerző/kérdező funkcióját vagy az általa ismert alternatív-augmentatív kommunikációs módokat.
- Kialakul az előnyben részesített oldal tudatos használata.
- Beszédében használja a téri relációk kifejezéseit.
- Képes betűket átírni, differenciálni, felismerhetően másolni vagy önállóan leírni.
- Képes egyszerű szöveget (betűket), ábrákat másolni a tábláról.
- Képes szóképeket differenciálni néhány tanult betű alapján.
- Képes szógyűjtésre tartalom, illetve alaki kritériumok alapján.
- Törekszik a hallott történetek, események pontos visszaadására.
- A mindennapi élet szókincsének használata saját vélemény megfogalmazásakor, saját érzelmek kifejezésekor.
- Jártasság önálló versmondásban (pl. bizonyítványversek).
- Saját élmények önálló szóbeli megfogalmazására vagy alternatív kommunikációs segítséggel történő kifejezése, lényegi elemeinek összefoglalása.
- Kisebb szerepek önálló vállalása osztályszíndarabokban.
- Törekvés beszédben a mondatfajtáknak megfelelő hangsúlyozásra.
- Felismeri a mondatzáró írásjeleket.
- Próbálkozik gyakran használt, ismert szavak hangos olvasásával, azok üzenetének, érzelmi tartalmának megértésével.
- Gyakorlat az ige, a főnév, a melléknév példákön keresztül történő felismerésében.

Ajánlott szépirodalom

365 történet gyerekeknek a Bibliából;

Baum: Óz, a nagy varázsló;

Collodi: Pinocchio;

Csukás István: A téli tücsök meséi;

Fekete István: Vuk, Bogáncs, Lutra;
Jacob Streit: És lőn világosság?
Jakob Streit: Pukk a törpe; Pukk az emberek között;
Lagerlöf, Selma: Nils Holgersson;
Lázár Ervin történetei: Berzsián és Dideki, A hétfejű tündér, Szegény Dzsoni és Árnika,
Bab Berci kalandjai, A kisfiú meg az oroslánok;
Rudyard Kipling: A dzsungel könyve;
Tolkien: A Babó;
Travers: A csudálatos Mary sorozat;
Petőfi Sándor, Arany János, Weöres Sándor, Károlyi Amy, Kányádi Sándor, Zelk Zoltán, Tarbay Ede, Szilágyi Domonkos, Gryllus Vilmos versei

5-6. évfolyam

Órakeret 5. évfolyamon: 156, 6. évfolyamon: 116 óra

Fejlesztési célok

A ritmikus feldolgozáshoz, a beszédkórushoz, a beszédtechnika gyakorlatokhoz, és a dramatikus feldolgozáshoz olyan szövegeket, verseket, himnuszokat, eposz-részleteket választunk, melyek a történelemepochákon tanult ókori kultúrák irodalmi kincséből származnak. Segítségükkel nyitottá válnak a gyermekek más népek és kultúrák érzés- és gondolatvilága iránt, tisztelettel fordulnak azok múltban megteremtett értékei felé. A recitáció és a ritmusgyakorlatok során a diákok megismerkednek az időmértékes verselés recitálásával, kipróbálják a legfontosabb ókori ritmusképleteket (jambus, trocheus, anapestus), és az azokat tartalmazó versformákat intonálják ritmikusan. Ötödik osztályban a légzésre kiegyenlítően ható hexameter kap fontos szerepet, hatodik osztályban az ezt pentameterrel kiegészítő disztichon. Ezek mellett ötödik osztályban Petőfi, hatodikban Arany János verseit is felhasználjuk a beszédgyakorlatokhoz, itt az elbeszélő költemények elmondását gyakoroljuk. A memoriterek anyagát is hasonló szempontok mentén választjuk.

Az olvasási készség terén a pontos olvasás gyakorlásán dolgozunk. Az olvasás egyre inkább egyszerű információk szerzésének eszközévé válik. A szövegfeldolgozás változatos formáit gyakoroljuk a diákokkal. A szövegfeldolgozáshoz kapcsolódó gondolkodási műveletek között már inkább csak az egyszerű, explicit tények feldolgozása a feladat, de ha a tanuló képességei lehetővé teszik, több mondat között fellelhető összefüggések kinyerésével is próbálkozik. Hatodik osztályban már a műről való egyszerűen fogalmazott vélemény kifejtése is a célok között szerepel. Az óra végi történetmesélés és az olvasmányok anyaga ötödik osztályban az ókori kultúrák (pl. India, Perzsia, Egyiptom) és kiemelten a görög kultúra eposz és mondakincsének életkorra és képességekre átdolgozott változatait tartalmazza. Hatodik osztályban az ókori Róma történetei kerülnek előtérbe, illetve az ezzel szervesen kapcsolódó újszövetségi történetek. A már ismert történetekből egyszerű mondatokat kapnak a tanulók. Segítjük a történetek tartalmának, lényegi mondanivalójának feldolgozását akár szöveges összefoglalók, eseményképes vázlatok, más művészi kifejezés által (pl. rajz, festmény, dramatizálás, kifejező mozgás).

Az ötödik osztálytól kezdve önálló irodalomepochák is zajlanak. Javasolt témakör ötödik osztályban Petőfi Sándor János Vitéz című műve, rövid betekintés a költő életrajzába, kiegészítve a korosztálynak megfelelő költeményekkel (pl. az Alföld, Tisza, Szeptember végén, Pató Pál úr, Falu végén kurta kocsmá, Szülőföldemen, Anyám tyúkjá). Hatodik osztályban Arany János költészete (Családi kör, vígballadák), kiemelten a Toldi, melyben a kamaszodásnak indult diák megismerheti az érzéseivel, indultaival, ösztöneivel küszködő hős sorsát, aki képes a fejlődésre és több próbát kiállva igazi lovag válik belőle. Mindkét történetet érdemes más formában, montázs, képregény, dramatikus játék, bábjáték vagy árnyjáték formájában is feldolgozni a gyerekekkel, önálló teret adva az improvizációnak és a kreativitásnak, bátorítva a szereplők karakterét kifejező beszédet. Ezáltal tudatosítani egy-egy szereplő

jellemrajzát a diákokban. Fokozott figyelmet kap az epochafüzetek kialakítása, mindig a képességeknek megfelelő minimális segítségnyújtással. Ennek megalkotásakor támogatni kell a diákok egyéni kezdeményezéseit, hogy minden egyes füzetnek sikerüljön egyéni arculatot teremteni.

Az írástanításban tovább folytatódik az írott betűk elsajátítása. A helyesírás terén a szóelemzés elve mellett néhány egyszerű helyesírási szabály tudatos gyakorlását is megkezdjük (pl. ly-j). Ahol a képességek fejlettsége engedi, fontos felkelteni az igényt az önálló munkákban is a pontos helyesírásra, és megismertetni ennek örömét a diákokkal.

Az önálló vélemények, érzések, gondolatok kifejezésének támogatása érdekében, egyre több, egyszerű közös fogalmazást készítenek a tanulók, akár mindennapi életük élményeihez, akár a feldolgozott történetekhez kapcsolódóan. Majd ezeket dramatikus játék formájában megjeleníthetik, egyszerű mondatokat vagy szavakat a füzetükbe is lejegyeznek másolással vagy diktálás után. Ezekhez az egyszerű fogalmazásokhoz jó alapanyagot biztosítanak az osztálykirándulásokon szerzett információk, élmények is. Ezekről képes, szóbeli vagy írásbeli beszámolót is készíthetnek a tanulók szüleiknek. Gyakorolják a levélformát is. A szóbeli közlésekben fontos a törekvés a párbeszéd megalkotására, az egymás véleményének meghallgatására, és a saját vélemény helyes formában való közlésére, bővített mondatok használatára.

Ebben az életkorban fontos, hogy a diákok sok nyelvi játék közben megtapasztalják a nyelv rugalmasságát, alakíthatóságát. Például hogyan alakul egyik szó a másikba, miként változhat egy mondat szavainak sorrendje, ha más és más kerül fókuszba, mindig konkrét, életszerű példákon keresztül. Nyelvtani ismeretek terén az igekötők és igemódok helyes használata is új tartalom.

Kapcsolódási pontok

Az anyanyelv beszédgyakorlatai, dramatikus szövegei szoros kapcsolatban állnak a történelemtanításban a tananyag gerincét képező ókori kultúrákkal, az ott előforduló eposzokkal, más szövegekkel. A honfoglaláskori magyar történelem kapcsán lehet keresni az érdekes hangzású, ősi magyar szavakat. A földrajzhoz kapcsolódva az életkorhoz igazodva európai szerzők verses és prózai műveiből is válasszunk szövegeket.

Eredménycélok

- Saját vélemény kommunikációs helyzetnek megfelelő kifejtése, más véleményének meghallgatni tudása.
- A helyzetnek megfelelő bővített mondatok, kérdések, válaszok alkotása.
- A tanult írott betűk leírása, olvasása másolással és diktálás után is.
- Törekszik szavakat, rövid mondatokat vagy egyszerű szöveget elolvasni és értelmezni.
- Törekszik mondatokat alkotni és leírni azokat a mondatalkotás szabályainak betartásával.
- Időmértékes versek, pl. hexameterek, disztichonok ritmikailag pontos, intonálására törekszik csoportban és egyénileg is.
- Versek, szövegrészek memoriterként tudása az ókori kultúrák irodalmából, valamint Petőfi és Arany költői munkásságából, közösen vagy önállóan.
- Tanult elbeszélő vagy verses elbeszélő szövegek helyes intonálása, szerepek, dramatikus játékok önálló megtanulásával is.
- A szövegfeldolgozás során megpróbálja annak lényegét néhány vázlatpontban összefoglalni. A közvetlenül megragadható információk mellett a fontosabb összefüggéseket is felismerni.
- Az aktív szókinccs gazdagítása a mitológiai és történelmi írásokból szerzett ismeretekkel.
- Önálló szövegalkotási próbálkozások a jelenségek leírásában (pl. növénymegfigyelés, tájleírás), próbálkozás rövid beszámolók készítésével.

- Levélforma jellegzetességeinek felismerése.
- Megismernek Petőfi és Arany életéből néhány epizódot.
- Az igekötők, az igemódok és igeragozás helyes használatára törekvés a beszélt és írott nyelvben.
- A tanult történetekről szóban (esetleg írásban), tömörített, dramatizált vagy rajzos beszámoló készítése.

Ajánlott irodalom

Bain: A hajnal leánya (hindu elbeszélés)

Burnett: A titkos kert;

Egyiptomi teremtésmítoszok;

Fazekas Mihály Lúdas Matyi

Fekete István: Tüskevár

Ifj. Gaál Mózes: A nyár szigetén

Hegedűs Géza: Az írnok és a fáraó, A milétoszi hajós,

Homérosz: Iliász, Odüsszeia (eredeti formában recitációhoz (hexameter) feldolgozott formában történetmeséléshez és olvasáshoz)

Indiai regék: Rámájana; Mahábhárata, Védikus himnuszok; Pancsatantra, Buddha élete (történetmeséléshez és olvasáshoz főként feldolgozott, recitációhoz eredeti formában)

Kovacs, Charles: Mitológia és történelem. Olvasókönyv ötödik osztályosoknak.

Lagerlöf, Selma: Krisztus legendák

Lewis, Carroll: Narnia Krónikái, Alice csodaországban

Lindgren, Astrid: Oroszlánszívű testvérek

Ransome: Fecskék és fruskák, Galambposta, Téli szünidő, Fecskevölgy;

Szabó Magda: Abigél

Weöres Sándor, Szabó Lőrinc, Nemes, Nagy Ágnes, Csóri Sándor, Petőfi Sándor, Arany János, Kányádi Sándor, Tarbay Ede, Janus Pannonius, Csokonai Vitéz Mihály versei

7-8. évfolyam

Órakeret 7. évfolyamon: 106, 8. évfolyamon: 142 óra

Fejlesztési célok

A beszédtechnika gyakorlatokhoz és a memoriterekhez az életkor számára fontos reneszánsz és nagy felfedezések korából válasszunk szövegeket a líra, a dráma, és az epika területéről egyaránt. Bátorítsuk a diákokat, hogy egy általunk meghatározott témában ízlésüknek, érdeklődésüknek megfelelő prózai és drámai szöveggel, támogatott felkészüléssel, hetedikben a kamaszkor visszahúzódó magatartása miatt még többnyire kórusban, de nyolcadikban akár rövid, önálló előadással álljanak elő. Cél az egyéni és a csoportos feldolgozás esetén is a mű stílusához, dinamikájához, karaktereihez igazodó előadásmód kidolgozása, a sokszor a kamaszban is dúló érzelmek indulatok minél hűbb kifejezése. Fontos, hogy fokozatosan közelítsünk a dramatikus előadáshoz, mely majd a nyolcadikos drámaelőadásban éri el csúcspontját. Témában az életkornak megfelelően hetedik osztályban a reneszánsz, a nagy felfedezések kora és más földrészek népeinek meséi, dalai is jelenjenek meg. Nyolcadik osztályban az életkori érdeklődésnek megfelelő drámarészletek, valamint a Nyugat költőinek versei jelennek meg recitációként. Ezek által a mások elfogadása, a különböző szokások tisztelete, a különböző viselkedési szokások kipróbálása, így a társas érintkezésben szükséges viselkedésformák megerősítése is helyet kap az órákon.

Az önálló vélemények, érzések, gondolatok kifejezésének támogatása érdekében, az elmúlt évfolyamokon történt munka folytatódik, továbbra is egyre több, egyszerű közös és már önálló fogalmazást készítenek a tanulók, akár mindennapi életük élményeihez, akár a feldolgozott történetekhez kapcsolódóan. Majd ezeket továbbra is dramatikus

játék formájában megjeleníthetik, egyszerű mondatokat vagy szavakat a füzetükbe is lejegyeznek másolással vagy diktálás után. Ezekhez az egyszerű fogalmazásokhoz jó alapanyagot biztosítanak az osztálykirándulásokon szerzett információk, élmények is. Ezekről képes, szóbeli vagy írásbeli beszámolót is készíthetnek a tanulók szüleiknek. A szóbeli közlésekben fontos a törekvés a párbeszéd megalkotására, az egymás véleményének meghallgatására, és a saját vélemény helyes formában való közlésére, bővített mondatok használatára. A felsőbb osztályok fontos mozzanata a fiatalok beszélgetés-vitakultúrájának alakítása. Nézőpont vagy vélemény, esetleg érvelés egy dolog mellett vagy ellen lényeges készségek a társas együttélésben, csak úgy, mint a másik meghallgatása, véleményének befogadása.

A szövegértés-szövegalkotás kompetencia területén a fontos megpróbálkozni az önálló tanulási készség kialakításával a tanulók egyéni képességeihez igazodva. Ugyanígy próbálkozunk az olvasás-szövegfeldolgozás eszköztudásként való használatával, mely lehetővé teszi az egyéni érdeklődés kielégítését, és alapot jelent az élethosszig tartó tanuláshoz is. Gyakorolni kell az életkornak megfelelő, vagy a tanítás tartalmához kapcsolódó tudományos ismeretterjesztő szövegek különféle módokon történő, támogatott és önálló feldolgozását. Ezzel együtt a feldolgozáshoz tartozó különböző gondolkodási műveleteket is gyakoroljuk (explicit információk megragadása, összefüggések felismerése, a költő, a szereplők szándékainak felismerése, önreflektivitás: önálló vélemény alkotása a műről, szereplőkről, történésekről).

Az irodalom epochán hetedik osztályban megismerkednek a ballada műfajával, népballadák és Arany János balladái adják ennek legfontosabb példáit. Bár a költészethez tartozó műveket ismernek meg, mégis drámai erővel jelenik meg bennük mindaz, ami a kamaszokat foglalkoztatja: igazság, hamisság, tisztaság és bűn, bűnhődés, kimondás és elhallgatás. Igen alkalmasak egy-egy osztályszíndarab megalkotására, melyben nagy teret kell kapnia a fiatalok alkotókészségének. E mellett a Nyugat költőnemzedékének műveiből választunk verseket. A művek feldolgozásakor keressük a költői képeket, eszközöket, ilyeneket a diákokkal közösen is készítünk, pl. hasonlatok, megszemélyesítések. A mondanivaló lényegét igyekszünk megragadni, különféle feldolgozási módok által. Megismertetjük a diákokat a reneszánsz irodalom egy-egy jellegzetes darabjával, ezek hangulatát, eltérő mondanivalóját igyekezzünk megragadni. Fontos eleme a felső tagozatban az irodalmi műveknek a humoros írások, a helyzet és jellemkomikumok, ezek átélése, felismerése.

A történetmesélésben a reneszánszhoz kapcsolódó történetek és a nagy felfedezők mellett nyolcadik osztályban megjelennek az életkornak megfelelő XX. századi életrajzok és a modern kori történelemhez kapcsolódó regények életkorhoz és képességszinthez igazodó formában (pl. XIX. és XX. század romantika és realizmus).

Kapcsolódási pontok

A történelem oktatásban megjelenő témakörökhöz kapcsolódó irodalmi művek pl. a reneszánsz, a nagy felfedezések kora. Lehetőség nyílik az önálló szövegalkotás kipróbálására, az események tömörített leírására, a kulcsfogalmak megragadására. Földrajzból a más kontinensek megismerését segítheti, ha az ott élő népek dalaiból, verseiből, meséiből feldolgozunk egyet-egyét, ez a zeneoktatáshoz is kapcsolja az irodalmat.

Eredménycélok

- Szavak, rövid szövegek önálló olvasása, értelmezése, ahol a tanuló egyéni képességei ezt lehetővé teszik.
- A helyesírás elemi szabályainak betartására törekvés, írásjelek helyes használata, és rendezett külalakra törekvés, ahol a tanuló egyéni képességei ezt lehetővé teszik.
- Törekvés a mindennapi életben adódó olvasási feladatok megoldására, rövid, néhány mondatos levél megfogalmazása, önálló vagy másolás utáni leírása, ahol a tanuló egyéni képességei ezt lehetővé teszik.

- Törekszik önálló, adekvát választ adni írásban, az írásban feltett kérdésekre, ahol a tanuló egyéni képességei ezt lehetővé teszik.
- Olvasási gyakorlata spontán módon a szabadidős-tevékenységek sorába illeszkedik, képes olvasás-írás készségét információszerzésre, szórakozásra alkalmazni, ahol a tanuló egyéni képességei ezt lehetővé teszik.
- Támogatott felkészüléssel memoriterek csoportos és önálló bemutatása, a műfajnak megfelelő előadásmóddal.
- Törekvés a szereplő karakterének megfelelő dramatizálásra, párbeszéd, jelenetek előadására.
- Ismerjék a tanult Nyugatos költők életének legfontosabb állomásaiból néhányat.
- Természettudományos, ismeretterjesztő és a tanult irodalmi szövegek feldolgozásában szövegösszefüggések felismerése.
- Véleményformálás, beszélgetés irodalmi alkotásokról, azok szereplőiről.
- Tanult, átélt témákból fogalmazás, levél, leírás, elbeszélés készítése szóban és/vagy írásban.
- Az evidencia alapú és a szövelemzésnek megfelelő pontos helyesírási és nyelvhelyességi elvek és helyes központozás megvalósítása a létrehozott szövegekben.

Ajánlott szépirodalom

Cooper: Nagy indiánkönyv

Karinthy Frigyes: Tanár úr kérem

Mark Twain regényei

Molnár Ferenc Pál utcai fiúk

Móricz Zsigmond novellái

Shakespeare: Rómeó és Júlia, szonettek

Verne regényei,

Arany János, Kosztolányi Dezső, Tóth Árpád, Ady Endre, Babits Mihály, Juhász Gyula, József Attila versei

Matematika

Számтан és matematika

Számтан, matematika általános célok

A számtan, matematika tanításának célja, hogy lehetővé tegye a tanulók számára a környező világ térbeli, időbeli és mennyiségi viszonyainak, összefüggéseinek megértését és megismerését, a felnőtt életükben képességeikhez mérten várható lehető legönállóbb életvezetés és legteljesebb társadalmi részvétel elősegítése érdekében. A matematikai kompetencia fejlesztése csak a többi kulcskompetenciával együtt, azokkal összhangban valósítható meg, nem korlátozható egyetlen tantárgyra, a gyermek életének minden dimenzióját, a tanítási-tanulási folyamat egészét is átszövi.

A matematikai kompetencia fejlesztése során elsajátított készségek, képességek, ismeretek egyrészt segítik a kognitív képességek: az érzékelés, az észlelés, a figyelem, az emlékezet és a logikus gondolkodás fejlődését annak érdekében, hogy a tanulók a képessé váljanak ok-okozati összefüggések megértésére, valósághoz illeszkedő következtetések levonására, önálló és igazságos ítéletalkotásra, tájékozódásra környezetük térbeli, időbeli és mennyiségi viszonyaiban. Másrészt, ezeknek a készségeknek és képességeknek gyógypedagógiai módszerekkel történő fejlesztése, a fejlődési eltérések kompenzálása, feltétele is a matematikai ismeretek elsajátításának. Cél, hogy a tanuló a tanítási-tanulási folyamat előrehaladtával, a

világról gyűjtött bővülő tapasztalatai rendszerezésével, a fenti képességeknek a mindennapi élet különböző kontextusaiban történő lehető legönállóbb alkalmazásával, egyre inkább otthon érezze magát, biztosabban tájékozódjon környezetében és aktív alakítója is legyen az őt körülvevő világnak.

A számtan, matematika tantárgy tanítása során az első évfolyamokban a tanulók, lehetőleg az összes érzékszervi modalitás bevonásával, aktív, cselekvéses tanulás során maguk tárják fel a mennyiségek, számok és műveletek világát, azok minden élményszerűségével. A matematikai fogalomalkotás ekkor még konkrét tapasztalatokhoz, tárgyakhoz, játékokhoz, cselekvéshez kapcsolódik. Alapvető feladat annak elérése, hogy a számolás, mérés a gyermek számára is értelmes gyakorlati tevékenységhez kapcsolódva örömet szerezzen a tanulóknak. Az Waldorf-iskolában a képességfejlesztést, ismeretsajátítást, a számokkal végzett munkát ritmikus mozgással is segítjük, legyen az futás, tapsolás vagy ugrás. Emellett a gyermeki képzelőerőre is építünk a számok, műveletek tanításakor, hogy a gyerekek érzelmi kapcsolatot tudjanak kialakítani a számokkal, műveleti jelekkel, így ne csupán egy absztrakt szimbólum-rendszert lássanak azokban. Az egyes elsajátítandó matematikai műveletek arra is képessé teszik a tanulókat, hogy utánaszámoljanak, beösszanak, kimérjenek és igazságosan elosszanak. Ezek a képességek biztonságot és új cselekvési lehetőségeket adnak nekik a mindennapi életben. A munka az egyes osztályfokokon új szempontok szerint, egyre bővebb számtartományban folytatódik. A négy alapművelettel bővülő számtartományban végzett műveletek egyre nagyobb pontosságot és figyelmet követelnek a tanulóktól. A saját eredmények próbákkal történő, önálló ellenőrzése támogatja a tanuló önállóságra való törekvését és azt a vágyát, hogy helyes eredményt kapjon.

A geometria tanítása a Waldorf-iskolákban 5. osztályban kezdődik, az ókori kultúrákkal való ismerkedés idején, ezt megelőzően a tanulók a formarajz órákon szereznek geometriai tapasztalatokat elsősorban. A geometriában a formák megnevezése, szemlélése és rajzolása mellett egyéni és kreatív szín- és forma-kialakítások is teret kapnak. A geometriai formák és számszerű törvényszerűségek újrafelfedezése a természetben, főként a növényvilágban erősíti azt a képzetet és érzetet, hogy kapcsolat van a számok világa és a bennünket körülvevő természet között. Itt alakulhat ki a természet törvényeire és szépségére való rácsodálkozás és azok tisztelete. Az első geometriai szerkesztésekben a tanuló megtanulja, hogy a forma szépsége függ a kivitelezés pontosságától. A geometria a legalapvetőbb fogalmak megismerésén át elvezet a világban lévő törvényszerűségek felismeréséhez. Ez a folyamat sokkal könnyebben átélhető a gyermek számára, ha megismerik a geometriai törvényszerűségek mellett a szerkesztett formák szépségét is. Amit csodálkozással tapasztalnak meg az 5. osztályos szabadkézi geometriában, azt gondolati úton tanulmányozzák a 6., 7. és a 8. osztályokban. A pénz használatának elsajátítása a Waldorf-pedagógia ember- és gyermekszemléletének megfelelően csak a középiskolai szakaszban, a gazdasági ismeretek tárgya keretében kezdődik meg, ezt megelőzően csak az ehhez szükséges matematikai kompetencia fejlesztése történik.

Az értelmileg akadályozott tanulók a világ mennyiségi viszonyaiban való eligazodáshoz élethosszig tartó támogatást igényelnek. A tanulásban akadályozott tanulók esetében az idegrendszeri érettségi állapota, a gyermekek gondolkodási-logikai képessége tizenkét éves kortól lehetővé teszi, hogy a már meglévő tudásukat rendszerezni tudják. Ez a lépés, amely 7. osztálytól megjelenik az algebrában, elvezet a számolási folyamatok megfigyelésén át az általános érvényű összefüggések felismeréséhez. Ha a diákok gyakorlatot és biztonságot szereznek a matematikai törvények megismerése és a műveletek végzése során, magabiztossá válnak a képességeiknek megfelelő matematikai feladatmegoldásokban. Ebben az életkorban felbreszthetjük a diákokban a világ iránti érdeklődést, ha a gondolkodást praktikus életszükségletekre, követelményekre irányítjuk. A gyerekek egyre tudatosabban élnek a világban, így a számtanfeladatoknak is közelebb kell kerülniük a mindennapi élethez, valódi, praktikus, gyakorlati példákkal kell foglalkoznunk. A tanításnak azonban nemcsak szöveges

feladatok és matematikai problémák megoldásához kell technikákat közvetítenie, hanem a tanulók ítéletalkotó erejének kialakulását is szolgálja.

Tanulásban és értelmileg akadályozott gyermekek esetében az egyes matematikai műveletek, fogalmak bevezetése nem jelent teljes és végleges feldolgozást. Olyan mértékben dolgozzák fel ezeket a területeket, amennyiben az anyag tapasztalatokon és a mindennapi életből vett példák segítségével a tanulók megértése megengedi.

A tanulásban és értelmileg akadályozott tanulók képességprofilja jelentősebb eltérést mutathat az egyes csoportokon belül is. Ezért nagyon fontos minden tanuló egyéni fejlődési folyamatának a megismerése, és az ehhez igazodó differenciált nevelés, oktatás, fejlesztés. Szükséges és lehetséges differenciálni a tartalmak és tevékenységek szintjén egyaránt. A tartalmi differenciálás megnyilvánulhat a feladatok mennyiségében, a feladatok minőségében és a kivitelezés módjában. A tevékenységek szintje is különböző lehet. Lehet elvontan, verbális szinten megoldani a feladatokat, de ugyanazok a feladatok megoldhatók eszközökkel, a cselekvés szintjén is. Differenciálni lehet segítségnyújtással is. Segíthetjük a tanulást eszközök biztosításával, az eszközök használatának segítségével, a feladat megismétlésével, a feladatok algoritmizálásával, mintaadással, analógia alkalmazásával és célirányos kérdésekkel.

Kiemelt habilitációs-rehabilitációs feladatok tanulásban akadályozott tanulók számára a számtan, matematika oktatás területén:

- A tantárgy körébe tartozó tevékenységek iránti érdeklődés felkeltése és fenntartása a tanuló életkorának és érdeklődésének megfelelő, a mindennapi élethez kapcsolódó feladathelyzetek segítségével.
- A kognitív funkciók általános gyengesége miatt az észlelési és gondolkodási képességek folyamatos fejlesztése szükséges.
- A kognitív funkciók általános gyengesége és lassabb érése miatt, minden tanítási tartalom esetén a cselekvésből és a képszerű gondolkodásból kell kiindulnunk.
- A tanulási tartalmak elsajátítására hosszabb időt és több gyakorlási lehetőséget kell biztosítani egyéni sajátosságokhoz illeszkedő, személyre szabott segítségnyújtással.
- A saját testen, térben, síkban és időben való tájékozódás folyamatos fejlesztésre szorul.
- A tanulás során használt tárgyi eszközök célszerű használatának megtanítása hosszabb időt és több segítséget igényel.
- A világ jelenségeinek megfigyelése, értelmezése és a tapasztalatok, következtetések levonásának elsajátítása több támogatást igényel.
- A közös cselekvéshez, együttműködéshez, a munka világában való részvételhez szükséges kompetenciák elsajátítása folyamatos tudatos fejlesztést és több gyakorlási lehetőséget igényel.

Eredménycélok

A tanulásban akadályozott tanuló:

- Tájékozódik térben, időben, a világ mennyiségi viszonyaiban képességeinek megfelelően, saját élményeiből kiindulva.
- Alkalmazza a megszerzett tudást ismert és ismeretlen helyzetekben.
- Használja a képességeinek megfelelő problémamegoldó képességét a mindennapi életben.
- Képes véleményalkotásra, állításai bizonyítására.
- Képes cselekvéstervezésre a készen kapott sémák szerint, algoritmusok segítségével, majd saját erejéből, önálló gondolkodás mentén is.
- Összehasonlítja a feltételezést és a valóságot az eredmény helyességének megítélésében.

- Képes a lényeges és lényegtelen dolgok közti különbségtételre a mindennapi életében.
- Képes segítséget kérni és elfogadni, együttműködni másokkal.

Számтан, matematika tanulásban akadályozott tanulók számára:

1-2. évfolyam

Órakeret: évfolyamonként 120-120 óra

Fejlesztési célok, feladatok:

Az első két évfolyam kiemelt célja az elemi gondolkodási műveletek, tanulási képességek megalapozása, a tantárgy körébe tartozó tevékenységek iránti érdeklődés és tanulási kedv felkeltése, az egyes pszichikus funkciók, kognitív képességek fejlődési eltéréseinek kompenzálása. Fontos feladat a matematikai eszközök használatának megismerésével az önálló ismeretszerzés lehetőségének megteremtése, a tanulók ismereteinek, készségeinek, képességeinek, érdeklődésének a feltérképezése, és ehhez igazodó tanulási módok, fejlesztő eljárások megkeresése, alkalmazása.

Az elemi gondolkodási műveletek alapozása aktív tanulással, cselekvéssel, cselekvésre épülő tapasztalatok megfogalmazásával valósul meg, csakúgy, mint a matematikai nyelv alapozása, az ismerkedés a matematikai alapfogalmakkal, jelekkel. Az alkotás örömeinek megtapasztalása, a gyermek életkorához, fejlettségéhez és természetes érdeklődéséhez illeszkedő tanulási tartalmak és módszerek alkalmazása egyrészt folyamatos ösztönzés a matematikai tevékenykedésre, kitartó feladatmegoldásra, másrészt segít a tanulási szituációkhoz is köthető szorongás leküzdésében, a tanulók önbizalmának épülésében. A társakkal közösen folytatott tanulási tevékenység elősegíti az elemi kommunikációs képességek fejlesztését, társas kapcsolatokban való működtetését, ezáltal a szociális kompetencia fejlődését.

A számfogalom kialakítását megelőzi, illetve kíséri a halmazok elemeivel végzett logikai műveletek – összehasonlítás, azonosítás, megkülönböztetés, válogatás – gyakoroltatása, kombinatorikai feladatok begyakorlása, az ezek elvégzéséhez szükséges készségek, képességek, elemi gondolkodási műveletek fejlesztése, az auditív és vizuális észlelés és érzékelés pontosságának fejlesztése, a finommotoros mozgáskoordináció fejlesztése és a mennyiségállandóság érzékelésének kialakítása.

A számfogalom kialakításakor fontos a tulajdonképpeni számolás lehető legkonkrétabb, legszemléletesebb megközelítése, valamint „az egésztől a részek felé” vezérmotívum szem előtt tartása. A számolás tanításában analitikusan kell eljárni. Az 1-ből, mint egységből kiindulva kvalitatív módon mutatjuk meg a többi számot 1-től 10-ig. A számok írása a szemléletesebb római számokkal kezdődik, amelyek az arab számoknál kevésbé absztraktak. Ezt követi az arab számok használata. A számfogalom kialakítását történetekkel segítjük, hogy a gyerekek érzelmi kapcsolatot tudjanak kialakítani a számokkal, így ne csupán egy absztrakt szimbólum-rendszert lássanak a számokban. Az írás-olvasás tanításánál már leírtak szerint történik a számok írásának, olvasásának tanítása is. A képszerű ábrázolásban megnyilvánuló számminőség kell, hogy motiválja a gyermekek tevékenységét, egy belső képben rögzül a számhoz kapcsolódó mennyiség és grafikus forma képe.

Az első években a konkrét tárgyakkal végzett és mozgásos gyakorlatokkal megerősített számolás, majd a fejszámolás képességének kialakítása kap nagyobb hangsúlyt és a tanulók csak bemutató jelleggel ismerik meg a négy alpműveletet leíró matematikai jelrendszert. Az aktív, cselekvéses tanulás mellett a szóbeliségen is nagy a hangsúly a feladatok elvégzésénél.

A matematikai műveleteket is analitikus módon – az egészből, az eredményből kiindulva – részekre bontással vezetjük be. Ezzel a módszerrel a gyerekek a matematikai válaszok lehetőségének sokszínűségét is megtapasztalhatják. A négy alpműveletet sem csak négy különböző absztrakt, intellektus útján felfogható műveletként vezetjük be a tanulóknak, hanem a hozzájuk kapcsolódó gondolkodási

tevékenység és cselekvés eltéréseit is meg kell mutatni a gyermeknek: hogy lehet egy adott mennyiségből elvenni, hozzáadni, elosztani vagy megsokszorozni azt. Ahhoz, hogy ezt a tanulók számára képszerűvé tegyék, az alpműveletek bevezetésekor képekkel, történetekkel, drámajátékokkal és a műveleti jelek megszemélyesítésével dolgozunk, ami a műveleti jelek esetleges dekódolási problémáinak kompenzálását is támogatja. A számsorok ritmikus, mozgásos tanulása is elkezdődik. A második osztályban folytatódik az első osztály tanulási folyamata. A feladatok még mindig szóban hangzanak el, és fejszámolás – szükség esetén konkrét tárgyak vagy ujjai – segítségével oldják meg a tanulók. A ritmikus, mozgásos gyakorlatok tovább kísérik a számolástanulást. Tapssal, lépéssel és egyéb ügyességet fejlesztő gyakorlatokkal: ujjgyakorlatokkal, fonaljáték segítségével fejlesztjük továbbra is a figyelmet, a koncentrációs képességet és az emlékezetet, különös tekintettel a munkamemória terjedelmére. Az írásos feladatok is megjelennek a második tanévben, majd egyre nagyobb hangsúlyt kapnak a szóbeli megoldások mellett. A tanulók gyakorolják az analitikus és szintetikus formában megfogalmazott számolási feladatok leírását. A feladatokat általában közösen vagy kisebb-nagyobb csoportban oldják meg, az egyéni feladatmegoldások még ritkán jelennek meg az első két évben.

Kapcsolódási pontok

A számlálás az egész életünket átszövi. Minden első osztályban tanított tantárgy lehetőséget biztosít a számlálásra, a négy alpművelet, téri észlelés és tájékozódás gyakorlására. Az anyanyelvi kommunikáció tárgy minden fejlesztési területe, az írás-olvasás, a beszédészlelés, beszéd-és szövegértés fejlesztésére irányuló tartalmi szorosan kapcsolódnak a számtan, matematika oktatásához is. A formarajz órák feladatai előkészítik a számok írásának tanulását, segítik a téri orientációs képességek fejlődését, emellett a második osztály kézimunka óráin sok lehetőség van a számlálás konkrét gyakorlati tevékenységbe ágyazott gyakorlására.

Eredménycélok

- Halmazalkotás, csoportosítás azonosság, azonos tulajdonság alapján.
- Biztos számfogalom 10-es számkörben, jártasság 20-as számkörben.
- Számjegyek írása 20-as számkörben.
- A négy alpművelet elvégzése 20-as számkörben, eszközhasználatlaltal.
- A négy alpművelethez kapcsolódó matematikai jelek ismerete.
- Relációk felismerése és jelölése 20-as számkörben.
- Egyszerű sorozatok folytatása megadott szabály alapján.
- Az önálló feladatvégzés megalapozása és gyakorlása.
- Egyszerű szóbeli szöveges feladatok elvégzése.
- Törekvés a kitartó feladatvégzésre.
- A kooperatív tanulási technikák alkalmazása során törekvés a társakra való figyelemre és együttműködésre.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Számlálás. Minőségi számfogalom. Összeadás, kivonás, szorzás, osztás.

3-4. évfolyam

Órakeret: évfolyamonként 120-120 óra

Fejlesztési célok, feladatok:

A 3-4. évfolyam célja a tanulási képességek további intenzív fejlesztése, a helyes tanulási szokások kialakítása, az önálló tanulás kialakulásának segítése, a matematikai ismeretek bővítése, a kapcsolódó készségek, képességek fejlesztése változatos tevékenységek, saját élmények és tapasztalatok alapján. A matematikai képességek gyakorlása mindig valós élethelyzetekből kiindulva történik a szövegértés,

szövegalkotás fejlesztésével, a tanult matematikai fogalmak, a matematikai nyelv egyre pontosabb használatával.

A 3–4. évfolyamon a négy alpművelettel egyre bővülő számtartományban végzett műveletek gondosságot követelnek a kivitelezésben, ezért szükséges a figyelem terjedelmének, tartósságának és a koncentráció időtartamának növelése. Emellett fontos az auditív és vizuális észlelés és érzékelés pontosságának fejlesztése, a mozgásos, képi és fogalmi emlékezet fejlesztésével. Kiemelt figyelmet kell fordítani a finommotoros mozgáskoordináció további fejlesztésére a matematikai eszközök használatának során is. A tanulási nehézségek leküzdése, kompenzálása továbbra is differenciálással és egyénre szabott tanulási eljárásokkal, terápiás, fejlesztő programokkal kiegészítve valósul meg.

A 20-as számkörből továbblépés történik a 100-as számkörbe, a tanulók megtanulnak tízes csoportokat alkotni, tájékozódni a számegyenesen és a százas táblán. Megkezdődik a tízes számrendszer szerkezeti sajátosságainak megtapasztalása, a számok bontása és a bontások lejegyzése, majd a helyi értékek közötti összefüggések megfigyelése és megfogalmazása. A fejszámolás hangsúlyosabb szerepet kap a matematika-tanulásban. Ehhez kapcsolódóan a szorzótábla bevezetése és memorizálása is megkezdődik.

A tanulók egyre biztosabban használják a matematikai műveleti jeleket a műveletek lejegyzésekor, tapasztalatokat szereznek a tagok és tényezők felcserélhetőségéről, a műveletek inverzitásáról. Bevezetésre kerül a relációs jelek értelmezése, használata is. A saját eredmények próbákkal történő, önálló ellenőrzése támogatja a tanuló függetlenségét és azt a vágyát, hogy helyes eredményt kapjon. Az önbizalom, önértékelés kialakulásának támogatásához itt különösen fontos, hogy a tanulók képességeiknek megfelelő feladatokat kapjanak, melyek önálló megoldása örömet hoz számukra, ugyanakkor kihívást is jelentenek.

A számlálást és számolási feladatokat többnyire még konkrét feladatokhoz kötjük, de a harmadik osztályban elkezdődik a számfogalom általánosítása különböző mérésekkel és a mértékegységek bevezetésével. A méréseket kezdetben alkalmilag választott, később szabvány egységekkel végezzük. A mérés-korszakban a gyerekek által a mindennapokban használt és ismert tereket vizsgáljuk. A mérés eszköze, a mérték az emberhez kötődik, ezt gyakorlati példákon keresztül is megtapasztalják a tanulók. A mértékegységek kialakulásának szociális szerepét és az egységes mértékegységek használatának fontosságát is átéli ezáltal. A harmadik osztályban a Hon – és népismeret tárgy keretében, a házépítés epocha során különösen sok alkalom adódik a mérés témakörében elsajátított ismeretek gyakorlati alkalmazására. Az időmérés is bevezetésre kerül, a tanulók megtanulják az óra használatát.

A gyermekek fejlődésében a 9-10. életévük elérése körül lényeges változások mennek végbe. A környező világ és belső világuk harmóniája „darabokra törik”. Az eddig a környezetével egységben élő gyermek kezdi megtapasztalni saját egyediségét, különállását a világtól. A lelkükben végbemenő változásokhoz igazodik a számolás és matematika tanterve, amikor is a 4. osztályban a gyermekeket bevezetjük a törtszámok világába. A törtekkel való számolás bevezetése a tanulók gyakorlati tapasztalataihoz kapcsolódunk – pl. sütemény felosztása, egy óra beosztása, összeg felbontása, hangjegyek értékei és ütem a zenében. A közönséges törtek bevezetésével lehetőség nyílik a pozitív egész számok rendszeréből kilépni és új szempont szerint vizsgálni a világot. Az egész és a rész vizsgálata a gyermekben zajló változásokhoz is kapaszkodót biztosít.

A közös feladatmegoldást egyre többször az egyéni feladat megoldások váltják fel.

Kapcsolódási pontok

Idegen nyelveken való számolás, tervek készítése a házépítés korszakban, mérések és tervkészítés a kézimunkában, zenetanulás, anyanyelvi beszédképzés – különböző ütemű dalok, versek éneklése, mondása, időmérés, napirend készítése.

Eredménycélok

- Számok írása, olvasása, értelmezése 100-as számkörben.
- Számok összehasonlítása, helyük a számsorban, számszomszédok.
- Összeadás, kivonás 20-as számkörben készségszinten.
- Összeadás, kivonás 100-as számkörben tízesátlépés nélkül analógia és eszközök segítségével.
- Gyakorlottság a tanult szorzótáblákban.
- Műveletek végzése azonos nevezőjű törtekkel.
- A tanult mértékegységek ismerete, használata.
- Nem matematikai és matematikai relációk felismerése, jelölése.
- Sorozatok szabályszerűségeinek felismerése, megfogalmazása egyszerűbb esetekben.
- Halmaz elemeinek adott, illetve választott szempont szerinti válogatása, csoportosítása.
- Kész halmazról igaz, nem igaz állítások megfogalmazása, állítások igazságának eldöntése.
- Egyszerű szöveges feladatokhoz kapcsolódó problémafelvetések megragadása, megoldási stratégiák találása.
- Műveletek megfogalmazása, lejegyzése a matematika nyelvén.
- Törekvés a kitartó, pontos, önálló munkavégzésre.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Mértékegységek. Becslés. Pontosság. Számegyenes. Írásbeli alpműveletek. Egyenlő részekre osztás. Közönséges tört. Számláló, nevező.

5-6. évfolyam

Órakeret: évfolyamonként 126-126 óra

Fejlesztési célok, feladatok:

Az 5-6. évfolyam számtan, matematika tanításának célja továbbra is a tanulási képességek intenzív fejlesztése, a helyes tanulási szokások kialakítása, az önálló tanulás kialakulásának segítése és a matematikai ismeretek bővítése. A matematikai készségek, képességek gyakorlása mindig valós élethelyzetekből kiindulva történik a szövegértés, szövegalkotás fejlesztésével, az aktív, cselekvéses tanulási módszerekre építve. Az ismeretek bővítését konkrét tapasztalásra alapozva, a gondolkodási funkciók különböző fejlődési késéseinek kompenzálására törekedve, a tanulók eltérő ütemű fejlődését figyelembe véve kell megvalósítani. Az egyénre szabott önálló tanulási eljárások és tanulási módszerek kialakítása támogatja az ismeretek bővítésének, a képességek és készségek megerősítésének lehetőségét. A gondolkodási műveletek egyre elvontabb szinten jelennek meg, a különböző gondolkodási műveletek gyakorlása matematikai problémák megoldása során történik. A matematikai fogalmak, kifejezések megértése, egyre pontosabb használatuk elsajátítása is tanulói aktivitásra építve zajlik. A négy alpművelettel egyre bővülő számtartományban végzett műveletek egyre nagyobb figyelmet és gondosságot követelnek a tanulóktól, ezért továbbra is szükséges a figyelem terjedelmének, tartósságának fejlesztése és a koncentráció időtartamának növelése. Emellett fontos az auditív és vizuális észlelés és érzékelés pontosságának fejlesztése, a mozgásos, képi és fogalmi emlékezet fejlesztésével. Kiemelt figyelmet kell fordítani a finommotoros mozgáskoordináció további fejlesztésére a matematikai eszközök használatának során is.

A számtan, algebra témakörben a 100-as számkörből továbblépés történik az 1000-es, 10000-es számkörbe. A tanulók elsajátítják a teljes három- és négyjegyű számok írását, olvasását, értelmezik ezeket a számtartományokat is a valóság mennyiségeivel összefüggésben. Ezekben a számkörökben kerek tízesekkel végeznek műveleteket. Bevezetést kapnak a helyi értékek között lévő összefüggések megfigyelésébe,

megfogalmazásába (tízszere, tizedrésze; százszorosa, századrésze; ezerszerese, ezredrésze). Folytatódik a szorzótáblák memorizálása is. 100-as számkörben megkezdődik az írásbeli műveletek elsajátítása, a maradékos osztás jelenségének értelmezése. A 4. osztályban bevezetett törtekkel való műveleteket is tovább gyakorolják, az egyszerűsítést, bővítést a nevezők prímtenyezőkre bontásával végzik.

Az 5. osztályos szabadkézi geometriát a kör és az egyenes kettősségével kezdjük. Ahhoz, hogy a diákok számára ez a két mértani alakzat a lehető legintenzívebb élménnyé váljon, ajánlatos először körző és vonalzó nélkül, szabad kézzel rajzolni. A történelem órákon mesélt ó-egyiptomi történetekkel összefüggésben lehet tárgyalni Pitagorasz zsinórját (a derékszög kifeszítéséhez) és így a diákok először találkozhatnak Pitagorasz nevével. A geometriában a formák megnevezése, szemléltetése és rajzolása mellett egyéni és kreatív szín- és forma-kialakítások is teret kapnak. A geometriai formák és számszerű törvényszerűségek újrafelfedezése a természetben, főként a növényvilágban erősíti azt a képzetet és érzetet, hogy kapcsolat van a számok világa és a bennünket körülvevő természet között. Itt alakulhat ki a természet törvényeire és szépségére való rácsodálkozás és azok tisztelete. Az első geometriai szerkesztésekben a tanuló megtanulja, hogy a forma szépsége függ a kivitelezés pontosságától. A geometria a legalapvetőbb fogalmak megismerésén át elvezet a világban lévő törvényszerűségek felismeréséhez. Ez a folyamat sokkal könnyebben átélhető a gyermek számára, ha megismerik a geometriai törvényszerűségek mellett a szerkesztett formák szépségét is. Amit csodálkozással tapasztalnak meg az 5. osztályos szabadkézi geometriában, azt gondolati úton tanulmányozzák a 6., 7. és a 8. osztályokban.

Kapcsolódási pontok

Anyanyelvi kommunikáció – szövegértés. Történelem – egyiptomi kultúra, törtek; geometria, görög kultúra. Növénytan – virágszerű geometriai formák, szimmetriák vizsgálata. Kézimunka – geometriai alakzatok – hímzés tervezés, kivitelezés. Kertművelés – tervezés, geometria, mérés.

Eredménycélok

- Számok írása, olvasása, értelmezése 1000-es, 10000-es számkörben.
- Műveletek végzése kerek tízesekkel 1000-es, 10000-es számkörben.
- Biztos számfogalom 100-as számkörben.
- A helyi értékek között lévő összefüggések megfigyelése, megfogalmazása (tízszere, tizedrésze; százszorosa, századrésze; ezerszerese, ezredrésze).
- Írásbeli műveletek végzése 100-as számkörben.
- Tanult szorzótáblák ismerete, szükség esetén táblázat használatával.
- Maradékos osztás elvégzése, szükség esetén eszközhasználattal.
- Különböző nevezőjű törtekkel műveletek elvégzése.
- Képességeknek megfelelő szöveges feladatok önálló megoldása az újonnan tanult műveletek alkalmazásával. A megfelelő matematikai művelet kiválasztása, a várható eredmény becslése, a művelet kiszámítása, ellenőrzése, adekvát válasz megfogalmazása a kérdésre.
- A tanult geometriai (kör, háromszögek, négyszögek, sokszögek) formák szabadkézi rajzolása, szerkesztése.
- Sorozatok képzése geometriai alakzatokkal, számokkal adott, vagy felismert szabály alapján.
- Geometriai elemek halmazokba rendezése két szempont szerint. Adott tulajdonságú részhalmaz előállítás alaphalmazon. Közös tulajdonságok felismerése, metszet előállítás.
- Kész halmazról igaz, nem igaz állítások megfogalmazása, állítások igazságának eldöntése.
- Törekvés a kitartó, pontos, önálló munkavégzésre.

7-8. évfolyam

Órakeret: évfolyamonként 126-126 óra

Fejlesztési célok

A két év célja olyan kompetenciák és ismeretek elsajátítása, ami megteremti a tanulóknak az önálló tanulás lehetőségét, felkészíti őket a képességeiknek megfelelő továbbtanulásra, a munka világába bevezető gyakorlatokra és megalapozza az egész életen át tartó tanulás igényét. Ennek érdekében a 7-8. évfolyamon a matematika mindennapi élethelyzetekben előforduló gyakorlati alkalmazási lehetőségei különleges jelentőséget kapnak. A tanítás nemcsak szöveges feladatok és matematikai problémák megoldásához közvetít technikákat, hanem a tanulók ítéletalkotó erejének kialakulását, a valóság jelenségeinek tudatos értelmezését, és ezzel a való életben való helytállást is szolgálja. Az aránypárok bevonásával megoldandó feladatok, kerület- és területszámítások, negatív egész számok, kombinatorikai feladatok mind az élet gyakorlati tevékenységeire készítene fel. Ezzel szemben áll a gondolkodás iskolázását szolgáló algebra és geometria, melyeknek tartalmi a mindennapi élet problémáihoz elvont műveleti szinten kínálnak megoldási utakat. „Az elvonatkoztatás kiszűri a sokszínű jelenségek alapjául szolgáló törvényt... Ez alapozza meg a gondolkodó személy világgal szembeni szuverenitásának megtapasztalását.” (Erhard Fucke: Grundlinien einer Pädagogik des Jugendalters). A számtan, matematika tanítás során mindvégig, de ebben az életkorban különösen fontos, hogy a tanár adjon teret az egyéni problémamegoldási stratégiáknak, amelyeket az osztályban közösen meg lehet beszélni és meg lehet ítélni. Egy új feladat kezdeti szakaszában a fantáziát kell használni, míg a logikus következtetéseket, a számítást és a bizonyítást az ezt követő szakaszban kell megtenni. A tanulóknak szabad teret kell kapniuk ahhoz, hogy belsőleg hódítsanak meg általános érvényű törvényeket. Ha a tanár ezt figyelembe veszi, akkor nem kész ítéletekkel érvényesíti mondandóját, hanem épp úgy alakítja az órát, hogy az általa elmondottak kihívják a tanulók helyes ítéletét. A fenti célok eléréséhez a két évfolyamban szükséges a konkretizálás, absztrahálás, az elemzés, összehasonlítás, csoportosítás és általánosítás egyre önállóbb alkalmazásának gyakoroltatása. A szövegértés, szövegalkotás, a matematikai nyelv egyre pontosabb használatának megsegítése, a számlálási, számolási, becslési és ellenőrzési képesség, valamint a megtartó emlékezet fejlesztése képességhez illeszkedő feladatokkal.

A számtan, algebra témakörben továbblépés történik az 100000-es számkörbe, megkezdődik a teljes öt és hatjegyű számok írásának, olvasásának tanítása, értelmezése a valóság mennyiségeivel és a helyiérték táblázat bővítése erre a számkörre. A 10,100, 1000 nevezőjű törtek tizedes tört alakjában való értelmezésének tanítása megkezdődik, illetve a helyiérték táblázat bővül ebbe a dimenzióba is. Az összefüggések megállapítása a tizedes, század, ezredrészek közt sok gyakorlást és tapasztalatgyűjtést igényel a mindennapi életben tizedes tört alakjában használt mennyiségekről (háztartástan-főzés). A hőmérséklet mérésének gyakorlatából történik belépés a negatív számok írásának, olvasásának, értelmezésének elsajátításába. 8. osztályban a tanulók megismerkednek a százalékszámítás alapjaival. A statisztikába bevezetesként megpróbálkoznak adatok leolvasásával táblázatból, és koordináta-rendszer adatkártyáinak leolvasásával, lejegyzésével. A tanulók az egyenes és fordított arányosságot felismerését megtanulják és segítséggel alkalmazzák egyszerű, konkrét feladatokban. Ezeknek a matematikai műveleteknek, fogalmaknak a bevezetése nem jelent teljes és végleges feldolgozást. Olyan mértékben dolgozzák fel ezeket a területeket, amennyiben az anyag tapasztalatokon és a mindennapi életből vett példák segítségével a tanulók megértése megengedi.

A geometriában megismerkednek a speciális háromszögekkel és négyszögekkel, a kerület -, terület- és térfogatszámítások és szerkesztési feladatok mellett formátalakítási gyakorlatokat is végeznek, és mértani testeket rajzolnak le ill. formáznak meg agyagból. Szerkesztéssel gyakorolják a Thalész- és a Pitagorasz-tételt. A tanulók egyszerű perspektíva vázlatok készítését is kipróbálják. A számítási feladatokban a

szám tartományt illetően, a geometriában pedig a gyakorlatok összetettségét és nehézségét illetően kell differenciálni.

Kapcsolódási pontok

Történelem (a reneszánsz), rajzolás (perspektivikus ábrázolás), fizika (az emelőtörvény alkalmazásának matematikai alapjai), anyanyelvi kommunikáció (szövegértés),

Eredménycélok

- Biztos számfogalom 10 000-es és 100 000-es számkörben.
- Jártasság 1 000 000-s számkörben.
- A törtszámok és a negatív számok felismerése.
- Szorzótáblák ismerete (szükség esetén táblázat segítségével).
- A tanult írásbeli műveletek elvégzése képességeknek megfelelő számkörben.
- Képességekhez mérten egyszerű és összetett szöveges feladatok önálló megoldása.
- Speciális háromszögek, négyszögek megnevezése.
- Szakaszok, szögek szerkesztése, felezése; négyzet, téglalap és háromszög szerkesztése szükség esetén segítséggel.
- Tanult mértani testek (kocka, téglalap, henger és kúp) felismerése.
- Négyzet és téglalap területének számítása.
- A képességekhez mért matematikai problémák felismerése, megfogalmazása a matematika nyelvén, megoldási lehetőségek keresése.
- Törekvés az önálló, pontos, kitartó munkavégzésre.

Kiemelt habilitációs-rehabilitációs feladatok értelmileg akadályozott tanulók számára a számtan, matematika oktatás területén:

- A tantárgy körébe tartozó tevékenységek iránti érdeklődés felkeltése és fenntartása a tanuló életkorának és érdeklődésének megfelelő, a mindennapi élethez kapcsolódó feladathelyzetek segítségével.
- A kognitív funkciók általános gyengesége miatt az észlelési és gondolkodási képességek folyamatos fejlesztése szükséges.
- A kognitív funkciók általános gyengesége és lassabb érése miatt, minden tanítási tartalom esetén a cselekvésből és a képszerű gondolkodásból kell kiindulnunk.
- A tanulási tartalmak elsajátítására hosszabb időt és több gyakorlási lehetőséget kell biztosítani egyéni sajátosságokhoz illeszkedő, személyre szabott segítségnyújtással.
- A saját testen, térben, síkban és időben való tájékozódás folyamatos fejlesztésre szorul.
- A tanulás során használt tárgyi eszközök célszerű használatának megtanítása hosszabb időt és több segítséget igényel.
- A világ jelenségeinek megfigyelése, értelmezése és a tapasztalatok, következtetések levonásának elsajátítása több, akár élethosszig tartó támogatást igényel.
- A közös cselekvéshez, együttműködéshez, a munka világában való részvételhez szükséges kompetenciák elsajátítása folyamatos tudatos fejlesztést és állandó életszerű helyzetekhez kötődő gyakorlási lehetőséget igényel.

Eredménycélok

Az értelmileg akadályozott tanuló:

- Tájékozódik térben, időben, a világ mennyiségi viszonyaiban saját élményeiből kiindulva, a képességeinek megfelelő minimális támogatással.

- Alkalmazza a megszerzett tudást ismert és ismeretlen helyzetekben.
- Használja a képességeinek megfelelő problémamegoldó képességét a mindennapi életben.
- Törekszik önálló véleményalkotásra, állításai bizonyítására.
- Képes cselekvéstervezésre a készen kapott sémák szerint, algoritmusok segítségével, majd saját erejéből, önálló gondolkodás mentén is, a képességeinek megfelelő minimális támogatással.
- Összehasonlítja a feltételezést és a valóságot az eredmény helyességének megítélésében, a képességeinek megfelelő minimális támogatással.
- Képes a lényeges és lényegtelen dolgok közti különbségtételre a mindennapi életében, a képességeinek megfelelő minimális támogatással.
- Képes segítséget kérni és elfogadni, együttműködni másokkal.

Számтан, matematika értelmileg akadályozott tanulók számára:

1-2. évfolyam

Órakeret: évfolyamonként 120-120 óra

Fejlesztési célok, feladatok:

Az első két évfolyam kiemelt célja az elemi gondolkodási műveletek, tanulási képességek megalapozása, a tantárgy körébe tartozó tevékenységek iránti érdeklődés és tanulási kedv felkeltése, az egyes pszichikus funkciók, kognitív képességek fejlődési eltéréseinek kompenzálása. Fontos feladat a matematikai eszközök használatának megismerésével az önálló ismeretszerzés lehetőségének megteremtése, a tanulók ismereteinek, készségeinek, képességeinek, érdeklődésének a feltérképezése, és ehhez igazodó tanulási módok, fejlesztő eljárások megkeresése, alkalmazása. Fontos feladat, hogy a segítségnyújtás, támogatás mértéke illeszkedjen a tanuló képességeinek fejlettségi szintjéhez, és mindig csak a minimális, még ösztönző támogatást kapja a tanuló.

Az elemi gondolkodási műveletek alapozása aktív tanulással, cselekvéssel, cselekvésre épülő tapasztalatok megfogalmazásával valósul meg, csakúgy, mint a matematikai nyelv alapozása, az ismerkedés a matematikai alapfogalmakkal, jelekkel. Az alkotás örömeinek megtapasztalása, a gyermek életkorához, fejlettségéhez és természetes érdeklődéséhez illeszkedő tanulási tartalmak és módszerek alkalmazása egyrészt folyamatos ösztönzés a matematikai tevékenykedésre, kitaró feladatmegoldásra, másrészt segít a tanulási szituációkhoz is köthető szorongás leküzdésében, a tanulók önbizalmának épülésében. A társakkal közösen folytatott tanulási tevékenység elősegíti az elemi kommunikációs képességek fejlesztését, társas kapcsolatokban való működtetését, ezáltal a szociális kompetencia fejlődését.

A számfogalom kialakítását megelőzi, illetve kíséri a halmazok elemeivel végzett logikai műveletek – összehasonlítás, azonosítás, megkülönböztetés, válogatás – hosszas és alapos gyakoroltatása, kombinatorikai feladatok begyakorlása, az ezek elvégzéséhez szükséges készségek, képességek, elemi gondolkodási műveletek fejlesztése, az auditív és vizuális észlelés és érzékelés pontosságának fejlesztése, a finommotoros mozgáskoordináció fejlesztése és a mennyiségállandóság érzékelésének kialakítása.

A számfogalom kialakításakor fontos a tulajdonképpeni számolás lehető legkonkrétabb, legszemléletesebb megközelítése, valamint „az egésztől a részek felé” vezérmotívum szem előtt tartása. A számolás tanításában analitikusan kell eljárni. Az 1-ből, mint egységből kiindulva kvalitatív módon mutatjuk meg a többi számot 1-től 10-ig. A számok írása a szemléletesebb római számokkal kezdődik, amelyek az arab számoknál kevésbé absztraktak. Ezt követi az arab számok használata. A számfogalom kialakítását történetekkel segítjük, hogy a gyerekek érzelmi kapcsolatot tudjanak kialakítani a számokkal, így ne csupán egy absztrakt szimbólum-rendszert lássanak a számokban. Az írás-olvasás tanításánál már leírtak szerint történik a

számok írásának, olvasásának tanítása is. A képszerű ábrázolásban megnyilvánuló számminőség kell, hogy motiválja a gyermekek tevékenységét, egy belső képben rögzül a számhoz kapcsolódó mennyiség és grafikus forma képe.

Az első években a konkrét tárgyakkal végzett és mozgásos gyakorlatokkal megerősített számolás, majd a fejszámolás képességének kialakítása kap nagyobb hangsúlyt és a tanulók csak bemutató jelleggel ismerik meg a négy alpműveletet leíró matematikai jelrendszert. Az aktív, cselekvéses tanulás mellett a szóbeliségen is nagy a hangsúly a feladatok elvégzésénél.

A matematikai műveleteket is analitikus módon – az egészből, az eredményből kiindulva – részekre bontással vezetjük be. Ezzel a módszerrel a gyerekek a matematikai válaszok lehetőségének sokszínűségét is megtapasztalhatják. A négy alpműveletet sem csak négy különböző absztrakt, intellektus útján felfogható műveletként vezetjük be a tanulóknak, hanem a hozzájuk kapcsolódó gondolkodási tevékenység és cselekvés eltéréseit is meg kell mutatni a gyermeknek: hogy lehet egy adott mennyiségből elvenni, hozzáadni, elosztani vagy megsokszorozni azt. Ahhoz, hogy ezt a tanulók számára képszerűvé tegyék, az alpműveletek bevezetésekor képekkel, történetekkel, drámajátékokkal és a műveleti jelek megszemélyesítésével dolgozunk, ami a műveleti jelek esetleges dekódolási problémáinak kompenzálását is támogatja. A számsorok ritmikus, mozgásos tanulása is elkezdődik. A második osztályban folytatódik az első osztály tanulási folyamata. A feladatok még mindig szóban hangzanak el, és konkrét tárgyak vagy ujjai – segítségével oldják meg a tanulók. A ritmikus, mozgásos gyakorlatok tovább kísérik a számolástanulást. Tapssal, lépéssel és egyéb ügyességet fejlesztő gyakorlatokkal: ujjgyakorlatokkal, fonaljáték segítségével fejlesztjük továbbra is a figyelmet, a koncentrációs képességet és az emlékezetet, különös tekintettel a munkamemória terjedelmére. Az írásos feladatok is megjelennek a második tanév végére. A tanulók gyakorolják az analitikus és szintetikus formában megfogalmazott számolási feladatok leírását, inkább számképekkel, pöttyökkel, római számokkal ötös számkörben, mint a számok absztrakt szimbólumaival. A feladatokat általában közösen vagy kisebb-nagyobb csoportban oldják meg, az egyéni feladatmegoldások még ritkán jelennek meg az első két évben.

Kapcsolódási pontok

A számlálás az egész életünket átszövi. Minden első osztályban tanított tantárgy lehetőséget biztosít a számlálásra, a négy alpművelet, téri észlelés és tájékozódás gyakorlására. Az anyanyelvi kommunikáció tárgy minden fejlesztési területe, az írás-olvasás, a beszédészlelés, beszéd-és szövegértés fejlesztésére irányuló tartalmi szorosan kapcsolódnak a számtan, matematika oktatásához is. A formarajz órák feladatai előkészítik a számok írásának tanulását, segítik a téri orientációs képességek fejlődését, emellett a második osztály kézimunka óráin sok lehetőség van a számlálás konkrét gyakorlati tevékenységbe ágyazott gyakorlására.

Eredménycélok

- A tanuló képes az irányított, közös megismerő tevékenység során társaival együttműködni.
- Halmazalkotás, csoportosítás azonosság, azonos tulajdonság alapján: érzékeli a tárgyak alapvető formai tulajdonságait, szín, forma és méret szerint (segítséggel) differenciál.
- Képes felismerni az alapvető tér- és időbeli relációkat, és azokat növekvő önállósággal alkalmazza.
- Képes közös, egyirányú cselekvést végrehajtani tanárral, társakkal.
- Képes felismerni a tárgyak alapvető mennyiségi tulajdonságait, a mennyiségi relációkat, és azokat (segítséggel) helyesen alkalmazni.
- Képes (segítséggel) használni a megszerzett tapasztalatokat, ismereteket.
- Számfogalom kialakulása 5-ös számkörben, jártasság 10-es számkörben.

- Számjegyek írása 5-öss számkörben.
- Az önálló feladatvégzés megalapozása és gyakorlása.
- Törekvés a kitartó feladatvégzésre.
- A kooperatív tanulási technikák alkalmazása során törekvés a társakra való figyelemre és együttműködésre.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Számlálás. Minőségi számfogalom. Összeadás, kivonás, szorzás, osztás.

3-4. évfolyam

Órakeret: évfolyamonként 120-120 óra

Fejlesztési célok, feladatok:

A 3-4. évfolyam célja a tanulási képességek további intenzív fejlesztése, a helyes tanulási szokások kialakítása, az önálló tanulás kialakulásának segítése, a matematikai ismeretek bővítése, a kapcsolódó készségek, képességek fejlesztése változatos tevékenységek, saját élmények és tapasztalatok alapján. A matematikai képességek gyakorlása mindig valós élethelyzetekből kiindulva történik a szövegértés, szövegalkotás fejlesztésével, a tanult matematikai fogalmak, a matematikai nyelv egyre pontosabb használatával.

A 3–4. évfolyamon a négy alpművelettel egyre bővülő számtartományban végzett műveletek gondosságot követelnek a kivitelezésben, ezért szükséges a figyelem terjedelmének, tartósságának és a koncentráció időtartamának növelése. Emellett fontos az auditív és vizuális észlelés és érzékelés pontosságának fejlesztése, a mozgásos, képi és fogalmi emlékezet fejlesztésével. Kiemelt figyelmet kell fordítani a finommotoros mozgáskoordináció további fejlesztésére a matematikai eszközök használatának során is. A tanulási nehézségek leküzdése, kompenzálása továbbra is differenciálással és egyénre szabott tanulási eljárásokkal, terápiás, fejlesztő programokkal kiegészítve valósul meg.

Az ötös számkörből továbblépés történik a tízes számkörbe, kitekintés a húszas számkörbe, ahol a tanulók képességeinek érettsége ezt engedi. Ötös számkörben a bontások alapos begyakorlása történik.

A tanulók egyre biztosabban használják a matematikai műveleti jeleket a műveletek lejegyzésekor. Bevezetésre kerül a relációs jelek értelmezése, használata is. A saját eredmények próbákkal történő, önálló ellenőrzése támogatja a tanuló függetlenségét és azt a vágyát, hogy helyes eredményt kapjon. Az önbizalom, önértékelés kialakulásának támogatásához itt különösen fontos, hogy a tanulók képességeiknek megfelelő feladatokat kapjanak, melyek önálló megoldása örömet hoz számukra, ugyanakkor kihívást is jelentenek.

A számlálást és számolási feladatokat többnyire még konkrét feladatokhoz kötjük, de a harmadik osztályban elkezdődik a számfogalom általánosítása különböző mérésekkel és a mértékegységek bevezetésével. A méréseket kezdetben alkalmilag választott, később szabvány egységekkel végezzük. A mérés-korszakban a gyerekek által a mindennapokban használt és ismert tereket vizsgáljuk. A mérés eszköze, a mérték az emberhez kötődik, ezt gyakorlati példákon keresztül is megtapasztalják a tanulók. A mértékegységek kialakulásának szociális szerepét és az egységes mértékegységek használatának fontosságát is átéli ezáltal. A harmadik osztályban a Hon – és népismeret tárgy keretében, a házépítés epocha során különösen sok alkalom adódik a mérés témakörében elsajátított ismeretek gyakorlati alkalmazására. Időmérés, óra használatának bevezetése, egész órát jelző időpontok felismerése.

A gyermekek fejlődésében a 9-10. életévük elérése körül lényeges változások mennek végbe. A környező világ és belső világuk harmóniája „darabokra törik”. Az eddig a környezetével egységben élő gyermek kezdi megtapasztalni saját egyediségét, különállását a világtól. A lelkükben végbemenő változásokhoz igazodik a számolás és matematika tanterve, amikor is ebben az életkorban a gyermekeket bevezetjük a

törtszámok világába. A törtekkel való számolás bevezetése a tanulók gyakorlati tapasztalataihoz kapcsolódunk – pl. sütemény felosztása felekre, negyedekre vagy a csoport létszámának megfelelő egyenlő nagyságú részekre, egy óra beosztása vagy bármilyen a gyermeknek értelmet jelentő konkrét gyakorlati tevékenység segítségével. Az egész és a rész vizsgálata a gyermekben zajló változásokhoz is kapaszkodót biztosít. Ezeknek az ismereteknek a bevezetése természetesen nem jelent teljes és végleges feldolgozást a tanulóknak, mindenki képességeinek megfelelően dolgozza fel különböző tudatossági szinten ezeket az ismereteket.

A közös feladatmegoldást egyre többször az egyéni feladat megoldások váltják fel.

Kapcsolódási pontok

Idegen nyelveken való számolás, tervek készítése a házépítés korszakban, mérések és tervkészítés a kézimunkában, zenetanulás, anyanyelvi beszédképzés – különböző ütemű dalok, versek éneklése, mondása, időmérés, napirend készítése.

Eredménycélok

- Számok írása, olvasása, értelmezése 5-ös, ha a képességek lehetővé teszik, akár 10-es számkörben.
- Számok összehasonlítása, helyük a számsorban, számszomszédok.
- Összeadás, kivonás 5-ös számkörben tárgyi segítséggel.
- Összeadás, kivonás 10-es, ha a képességek engedik 20-as számkörben tízesátlépés nélkül analógia és eszközök segítségével.
- A tanult mértékegységek ismerete, használata eszközökkel.
- Nem matematikai és matematikai relációk felismerése, jelölése.
- Halmaz elemeinek adott, illetve választott szempont szerinti válogatása, csoportosítása.
- Kész halmazról igaz, nem igaz állítások megfogalmazása, állítások igazságának eldöntése.
- Egyszerű szöveges feladatokhoz kapcsolódó problémafelvetések megragadása, megoldási stratégiák találása.
- Műveletek megfogalmazása, lejegyzése a matematika nyelvén, képességeknek megfelelő támogatással.
- Törekvés a kitartó, pontos, önálló munkavégzésre.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Mértékegységek. Becslés. Pontosság. Számegyenes. Írásbeli alapműveletek. Egyenlő részekre osztás. Közönséges tört. Számláló, nevező.

5-6. évfolyam

Órakeret: évfolyamonként 126-126 óra

Fejlesztési célok, feladatok:

Az 5-6. évfolyam számtan, matematika tanításának célja továbbra is a tanulási képességek intenzív fejlesztése, a helyes tanulási szokások kialakítása, az önálló tanulás kialakulásának segítése és a matematikai ismeretek bővítése. A matematikai készségek, képességek gyakorlása mindig valós élethelyzetekből kiindulva történik a szövegértés, szövegalkotás fejlesztésével, az aktív, cselekvéses tanulási módszerekre építve. Az ismeretek bővítését konkrét tapasztalásra alapozva, a gondolkodási funkciók különböző fejlődési késéseinek kompenzálására törekedve, a tanulók eltérő ütemű fejlődését figyelembe véve kell megvalósítani. Az egyénre szabott önálló tanulási eljárások és tanulási módszerek kialakítása támogatja az ismeretek bővítésének, a képességek és készségek megerősítésének lehetőségét. A gondolkodási műveletek egyre elvontabb szinten jelennek meg, a különböző gondolkodási műveletek gyakorlása matematikai problémák megoldása során történik. A matematikai fogalmak, kifejezések megértése, egyre pontosabb használatuk

elsajátítása is tanulói aktivitásra építve zajlik. A négy alpművelettel egyre bővülő számtartományban végzett műveletek egyre nagyobb figyelmet és gondosságot követelnek a tanulóktól, ezért továbbra is szükséges a figyelem terjedelmének, tartósságának fejlesztése és a koncentráció időtartamának növelése. Emellett fontos az auditív és vizuális észlelés és érzékelés pontosságának fejlesztése, a mozgásos, képi és fogalmi emlékezet fejlesztésével. Kiemelt figyelmet kell fordítani a finommotoros mozgáskoordináció további fejlesztésére a matematikai eszközök használatának során is.

A számtan, algebra témakörben a 10-es számkörből továbblépés történik a 20-as számkörbe, majd kitekintés a 100-as, számkörbe, elsősorban a kerek tízesek körébe, ebben a számkörben kerek tízesekkel végeznek műveleteket, abban az esetben, ha a tanuló képességei lehetővé teszik. Bevezetést kapnak a helyi értékek között lévő összefüggések megfigyelésébe, megfogalmazásába (tízszere, tízedrésze; százszorosa, századrésze). Megpróbálkozunk az írásbeli műveletek bevezetésével, kerek számokkal, tízesátlépés nélkül, konkrét tárgyi segítséggel. Idő mérés bővítése. Megkezdődik a szorzótáblák memorizálása is (egyes, kettes).

Az 5. osztályos szabadkézi geometriát a kör és az egyenes kettősségével kezdjük. Ahhoz, hogy a diákok számára ez a két mértani alakzat a lehető legintenzívebb élménnyé váljon, ajánlatos először körző és vonalzó nélkül, szabad kézzel rajzolni nagy felületeken, a ritmikus részben sok nagymozgásos megsegítéssel. A geometriában a formák megnevezése, szemlélése és rajzolása mellett egyéni és kreatív szín- és forma-kialakítások is teret kapnak. A geometriai formák és számszerű törvényszerűségek újrafelfedezése a természetben, főként a növényvilágban erősíti azt a képzetet és érzetet, hogy kapcsolat van a számok világa és a bennünket körülvevő természet között. Itt alakulhat ki a természet törvényeire és szépségére való rácsodálkozás és azok tisztelete. Az első geometriai szerkesztésekben a tanuló megtanulja, hogy a forma szépsége függ a kivitelezés pontosságától. A geometria a legalapvetőbb fogalmak megismerésén át elvezet a világban lévő törvényszerűségek felismeréséhez. Ez a folyamat sokkal könnyebben átélhető a gyermek számára, ha megismerik a geometriai törvényszerűségek mellett a szerkesztett formák szépségét is.

Kapcsolódási pontok

Anyanyelvi kommunikáció – szövegértés. Történelem – egyiptomi kultúra, törtek; geometria, görög kultúra. Növénytan – virágszerű geometriai formák, szimmetriák vizsgálata. Kézimunka – geometriai alakzatok – hímzés tervezés, kivitelezés. Kertművelés – tervezés, geometria, mérés.

Eredménycélok

- Számok írása, olvasása, értelmezése 10-es, 20-as számkörben.
- Műveletek végzése kerek tízesekkel 100-as számkörben.
- Biztos számfogalom 10-es, jártasság a 20-as számkörben.
- A helyi értékek között lévő összefüggések megfigyelése, megfogalmazása (tízszere, százszorosa).
- Írásbeli műveletek végzése a képességeknek megfelelő számkörben, szükség esetén tárgyi segítséggel.
- Képességeknek megfelelő egyszerű szöveges feladatok megoldása.
- A tanult geometriai (kör, háromszögek, négyszögek, sokszögek) formák szabadkézi rajzolása, szerkesztése.
- Sorozatok képzése geometriai alakzatokkal, számokkal adott szabály alapján tárgyi segítséggel.
- Geometriai elemek halmazokba rendezése egy, esetleg két szempont szerint. Adott tulajdonságú részhalmaz előállítás alaphalmazon. Közös tulajdonságok felismerése, metszet előállítása.

- Kész halmazról igaz, nem igaz állítások megfogalmazása, állítások igazságának eldöntése.
- Törekvés a kitartó, pontos, önálló munkavégzésre.

7-8. évfolyam

Órakeret: évfolyamonként 126-126 óra

Fejlesztési célok

A két év célja olyan kompetenciák és ismeretek elsajátítása, ami megteremtheti a tanulóknak a képességeikhez mért lehető legönállóbb tanulás lehetőségét, felkészíti őket a képességeiknek megfelelő továbbtanulásra, a munka világába bevezető gyakorlatokra és megalapozza az egész életen át tartó tanulás igényét. Ennek érdekében a 7-8. évfolyamon a matematika mindennapi élethelyzetekben előforduló gyakorlati alkalmazási lehetőségei különleges jelentőséget kapnak. A tanítás nemcsak szöveges feladatok és matematikai problémák megoldásához közvetít technikákat, hanem a tanulók ítéletalkotó erejének kialakulását, a valóság jelenségeinek tudatos értelmezését, és ezzel a való életben való helytállást is szolgálja. Arra is nagy hangsúlyt kell helyezni, hogy a tanuló képes legyen felismerni a segítségkérés, támogatás szükségességét, és elfogadni azt, valamint az együttműködést, közös feladatmegoldást. Az egyszerű, kis számokkal végzett kerület- és területszámítások, a hőmérő megismerésekor bevezetett negatív egész számok, kombinatorikai feladatok mind az élet gyakorlati tevékenységeire készítene fel. Ezzel szemben áll a gondolkodás iskolázását szolgáló algebra és geometria, melyeknek tartalmai a mindennapi élet problémáihoz műveleti szinten kínálnak megoldási utakat. A számtan, matematika tanítás során mindvégig, de ebben az életkorban különösen fontos, hogy a tanár adjon teret az egyéni problémamegoldási stratégiáknak, ha ezekkel jelentkezik egy tanuló, majd ezeket az osztályban közösen meg lehet beszélni és meg lehet ítélni. Egy új feladat kezdeti szakaszában a fantáziát kell használni, míg a logikus következtetéseket, a számítást az ezt követő szakaszban kell megtenni. A tanulóknak szabad teret kell kapniuk ahhoz, hogy belsővé tegyenek többnyire ugyan egészen egyszerű, mégis általános érvényű törvényeket. Ha a tanár ezt figyelembe veszi, akkor nem kész ítéletekkel érvényesíti mondandóját, hanem épp úgy alakítja az órát, hogy az általa elmondottak kihívják a tanulók helyes ítéletét. A fenti célok eléréséhez a két évfolyamban szükséges a konkretizálás, absztrahálás, az elemzés, összehasonlítás, csoportosítás és általánosítás egyre önállóbb alkalmazásának gyakoroltatása. A szövegértés, szövegalkotás, a matematikai nyelv egyre pontosabb használatának megsegítése, a számlálási, számolási, becslési és ellenőrzési képesség, valamint a megtartó emlékezet fejlesztése képességhez illeszkedő feladatokkal.

A számtan, algebra témakörben továbblépés történik az 100-as számkörbe, kitekintés az ezres számkörbe, kerek számokkal. A számok írásának tizedes tört alakjában való tanítása megkezdődik, épp csak a legalapvetőbb, a mindennapi életben gyakran használt mennyiségek viszonyában (fél liter, fél kilogramm). Ez sok gyakorlást és tapasztalatgyűjtést igényel a mindennapi életben tizedes tört alakjában használt mennyiségekről (háztartástan-főzés). A hőmérséklet mérésének gyakorlatából történik belépés a negatív számok írásának, olvasásának, értelmezésének elsajátításába. Ezeknek a matematikai műveleteknek, fogalmaknak a bevezetése nem jelent teljes és végleges feldolgozást. Olyan mértékben dolgozzák fel ezeket a területeket, amennyiben az anyag tapasztalatokon és a mindennapi életből vett példák segítségével a tanulók megértése megengedi.

A geometriában megismerkednek a speciális háromszögekkel és négyszögekkel, az egészen egyszerű számokkal, legfeljebb 5-ös számkörben végzett kerület -, területszámítások és elemi szerkesztési feladatok mellett forma-átalakítási gyakorlatokat is végeznek, és mértani testeket rajzolnak le ill. formáznak meg agyagból. A számítási feladatokban a számtartományt illetően, a geometriában pedig a gyakorlatok összetettségét és nehézségét illetően kell differenciálni.

Kapcsolódási pontok

Történelem (a reneszánsz), művészetek (rajzolás, agyagozás), fizika (az emelőtörvény alkalmazásának), anyanyelvi kommunikáció (szövegértés),

Eredménycélok

- Biztos számfogalom 10-es és jártasság 100-as számkörben.
- A tanult (írásbeli) műveletek elvégzése képességeknek megfelelő számkörben.
- Képességekhez mért egyszerű szöveges feladatok önálló megoldása, szükség esetén eszközhasználattal.
- A képességekhez mért matematikai problémák felismerése, megfogalmazása a matematika nyelvén, megoldási lehetőségek keresése.
- A törtszámok és a negatív számok felismerése, gyakorlati alkalmazásuk jelentőségének felismerése a mindennapi élet különböző területein képességeknek megfelelően.
- Tanult síkidomok és mértani testek felismerése, rajzolása, csoportosítás, halmazalkotás.
- A tanuló a környezetében levő tárgyakon pontos mérést igyekszik végezni, alapvető jártassággal rendelkezik a tanult mértékegységek terén.
- A gyakorlatban spontán alkalmazza időbeli és térbeli tájékozódási készségét.
- Törekvés az önálló, pontos, kitartó munkavégzésre.

Történelem és állampolgári ismeretek

Történelem

Általános célok

A történelemtanítás alapvető célja, hogy segítsen megérteni a világot, amelyben élünk. A történelem – mint az emberiség múltjának ismerete – az emberi tudat fejlődésének folyamatára világít rá. A múlt tanulmányozása során felfedezzük a különböző történelmi korokat és kultúrákat, hogy azokat összehasonlíthassuk saját korunkkal. A történelem megismerése segít megérteni és feltárni a jelenkor összefüggéseit is. A történelem tanítása a jelenkorból, az adott helyzetből indul ki. Ez nem csak azt jelenti, hogy a jelenkorra vonatkozó, történelemmel kapcsolatos témakörökkel és azok hátterével foglalkozunk, hanem azt is, hogy a kiindulási pont megválasztásában a gyermekek életkorát, fejlettségét és érdeklődését is figyelembe vesszük. A történelemtanterv vezérmotívuma az emberiség tudatfejlődési folyamata és az egyes gyermek tudatfejlődése között meglévő párhuzam. Ez a tantervi anyag kiválasztásának szempontjait is meghatározza. A tanár példákön, a történelmi személyek és események képszerű megjelenítésén keresztül mutatja be a történelmi fejlődést előidéző erők meghatározó jellemzőit. A történelmi tanulmányokhoz nemcsak a múlt, hanem a jövő is szorosan hozzátartozik. A minden egyes emberben benne rejlő lehetőségek jelentik azt a forrást, melyet a tanulás során fel kell tárunk. Igyekezünk tiszteletet ébreszteni a tanulóknál az egymástól eltérő kultúrák, vallások, népek iránt, tisztelet és felelősségérzet a saját kultúrájuk iránt. Felismerik, hogy az emberi faj fogalma magába foglal minden népet, és az egyes népek kölcsönös függőségben, egymásra utalva élnek. Minden nemzedéknek megvan a maga felelőssége a történelem alakításában. Az emberi szabadság alapjainak lerakásához a történelemtanítás úgy járulhat hozzá, ha nem szabja meg a jövő generációjának gondolkodását, nem kész ideológiákat kíván átörökíteni, hanem segíti az önálló ítéletalkotás és gondolkodás, az erkölcsi értékek és a szociális érzékenység kialakulását. A mi felelősségünk, hogy olyan képességek kialakulását segítsük,

amelyek által a felnövő fiatalok lelkesen és bátran lépnek az életbe és formálják jövőjüket, életük aktív alakítóivá válnak, amennyire azt képességeik lehetővé teszik.

A történelemtanítás először a tanulók szűkebb hazájának történelmi eseményeit dolgozza fel. Ha a távoli múlttal való első találkozás megtörtént, még tovább vissza lehet menni az emberi kultúrtörténet kezdetéhez. Aztán kronológiai sorrendben következnek az egyes korszakok, az ó-indiai korszaktól kezdve az ókoron át a középkorig. Az órákon reprezentatív példák teszik érzékelhetővé a tanulók számára a múltban sokféleképpen ható politikai, gazdasági, szociális és vallási erőket. Az újkor kezdetén az individuuum emancipációja jól illik a tanulók életkorából adódó szabadságigényhez és individualizálódási folyamatához. További két nagy témakör az iparosítás és a két világháború kialakulása. A tanítás célja ekkor a múltból való tanulás. A társadalomismeretben pedig demokráciánk alapjait kell megérteni. A tantárgy lehetővé teszi az emberiség kulturális értékeinek megismerését, illetve a történelmi és társadalmi összefüggések megértését a tanulók képességeinek függvényében. Az ismeretek folyamatos bővítésével hozzájárul a tanulásban és értelmileg akadályozott tanulók személyiségének fejlődéséhez, különös tekintettel a logikus, ok-okozati gondolkodásra, a kommunikáció köréhez tartozó tevékenységek hatékony alkalmazására, a nemzeti érzés és az európai tudat erősítésére.

Az alsó tagozat tudásanyagára építve ismertetjük meg a tanulókkal az emberi közösség történetét, továbbá ezen történések jelennel való kapcsolatát. A tanulásban akadályozott és értelmileg akadályozott tanulók képességeit figyelembe véve mutatjuk be a történelem eseményeit, jellegzetes alakjait. A tanár eleven elbeszélésekkel és plasztikus, konkrét előadásmóddal fejleszti a történelmi és szociális fantáziát. Szemléltetés és aktív tanulás segítik a tájékozódást a történelmi korokban. A történelmi képzetek helyes kialakítását dramatikus technikák alkalmazása is támogatja. Szerencsés, ha egy-egy korszakot, kultúrát bemutató epocha során az egész osztályterem hangulata, berendezése, dekorációja az adott kor, kultúra jellegzetes tárgyaival, képeivel, művészeti alkotásaival veszi körbe a tanulókat. A tanulók a drámajátékok során korhű ruhákba öltözve élhetik bele magukat egy-egy történelmi szereplő vagy az adott korban élő ember életvitelébe. Lehetőséget kell adni arra is, hogy kipróbálhassák az adott kor egy-egy jellegzetes tevékenységét, foglalkozását. A történelmi ismeretanyag összeállítása egy adott kor hangulatának minél teljesebb átélésére, pl. a kort jellemző mítoszok és mondák, művészeti és zenei értékek megismerésére, minél több érzékszervi modalitást mozgósítva biztosít lehetőséget. A tanulók időbeli tájékozódásának fejlesztésekor hangsúlyt kell fektetni a múlt, a jelen és a jövő közötti viszonyításra – elsősorban a mindennapi élet eseményeire utalva. A folyamatos fejlesztés eredményeképpen erősödik a tanulók időről alkotott képzete, az események sorrendje közötti összefüggések felismerése képességeik függvényében. Az időről alkotott képzetek kialakítását az időszalag segíti. A tanulók nemcsak történelmi eseményekről szereznek tudomást, hanem képet alkotnak múltban élt emberek sorsáról. Ez lehet a jelen- és jövőbeli kérdésekről való ítélőerő alapja.

A társadalmi ismeretek tanítási-tanulási folyamatai során a tanulók megismerkednek a családi és iskolai közösséghez való tartozás fontosságával és szerepeivel. Tudatossá válik a diákok számára a közösségben elfoglalt helyük, megismerik jogukat és kötelezettségeiket. Felismerik a közösség alakulásának jelentőségét, egyúttal az egyén szerepét a csoportban.

Kiemelt habilitációs-rehabilitációs feladatok tanulásban akadályozott tanulók számára a történelemtanítás területén:

- Az időészlelés fejlesztése.
- Tér és idő kapcsolatok észlelésének fejlesztése.
- Kommunikációs képességek fejlesztése.

- Az idő múlása és az egyes korok emberének, életének, környezetének változása, összefüggések felfedezése.
- Emberi magatartásformák és élethelyzetek megfigyelése.
- A képzelet, kreativitás fejlesztése.
- A megtartó emlékezet, az akaratlagos figyelem fejlesztése.
- Az önálló tanulás képességének fejlesztése.
- Ítéloerő fejlesztése.

Eredménycélok

A tanulásban akadályozott tanuló:

- Érzékeli a különbséget régen és ma közt.
- Összefüggéseket talál a történelmi események közt.
- Ismer jellegzetes történelmi alakokat, néhányat az általuk véghezvitt tettekből.
- Ismer jellegzetes történelmi korokat, az akkor élt emberek életviteléből néhány jellegzetes vonást felidéz.
- Képességeihez mérten érzékeli a szabadság szerepét és felelősségét az ember életében.

5-6. évfolyam

Órakeret évfolyamonként: 80-80 óra

Fejlesztési célok

A tanulók ebben az életkorban figyelmesebbé, érdeklődőbbé válnak a világ iránt, egyre jobban behelyezkednek az őket körülvevő valóságba. A gyermekeket megismertetjük az első valóságos történelmi fogalmakkal. Az évfolyam témája alapvetően az ókor: az ősi India, Perzsia, Mezopotámia és Egyiptom kultúrája (lehetséges még: ókori Kína, Közép- és Dél-Amerika kultúrája), történetek a görög mitológiából, görög történelem Homérosz idejétől Nagy Sándor koráig. A tanulók élményszerűen, a tanár képszerű elbeszélése alapján tapasztalják meg, mennyire eltérőek az ókori nagy kultúrkorszakok. Megfigyelhetik, hogy a földrajzi környezet és az akkori éghajlat mennyiben befolyásolta egy adott társadalmi kultúra kialakulását. Példákon keresztül a tanár bemutatja, hogyan alapozták meg a régmúlt idők a mai kultúrákat. Felébresztjük bennük azt az érzést, hogy a Föld népei együtt bontják ki az emberi civilizáció virágát, melyben minden kultúrának megvan a maga sajátossága, szerepe, ugyanakkor mindegyik hozzátartozik a történelem folyamatához és szorosan kapcsolódik a jelen kultúrához is. Példákon keresztül megfigyelik a múlt és jelen életviszonyai közötti különbségeket és párhuzamokat. Így a gyermekek látóköre nem zárul le saját földrajzi határainknál, megélik az emberiség egyes kultúráinak egymással való kapcsolatát, ugyanakkor felismerik az ókori nagy kultúrkorszakok közötti különbségeket is.

A gyermek elkezd megérteni az ok-okozati összefüggéseket, és különösen érzékennyé válnak a jogosság és az igazságosság kérdéskörében. Hasonló folyamatokat élhetnek meg a római történelem tanulmányozása kapcsán az emberiség fejlődésére vonatkozóan. A korai középkor tanítása során a rómaiak világához képest új lehetőség nyílik meg a béke és a keresztényi szeretet átélésével. Korunkban is erős vágyat tapasztalunk az erőszakmentes világ megszületése iránt.

Javasolt témakörök, minden esetben a tanulók befogadóképességéhez igazítva a történetek, jellegzetes alakok bemutatását, az átadott anyag mennyiségét:

Az ókori India:

A Védák, az indiai mitológia (Upanisadok és Bhagavad Gítá), a kasztrendszer kialakulása, a kasztok élete, Krisna gyermekora, Krisna és Arjuna, a hindu vallás fejlődésének bemutatásához Buddha élete.

Az ókori Kelet világa:

Az ősi perzsa kultúra (a letelepülő közösségek fejlődése, a földművelés és az állattenyésztés kezdetei, Zarathusztra élete, szövegek az Avesztából).

Mezopotámia városi kultúrái (a Gilgames eposz, az ékírás fejlődése, zikkuratok, Hammurapi törvényei).

Az ősi egyiptomi mitológia motívumai, a Nílus völgyének földrajza hogyan hatott az egyiptomiak életéről és halálról kialakult elképzeléseire, példák az egyiptomi kultúra nagy vívmányaira (piramisok, királysírok, hieroglifák, öntözőrendszerek), az állam kialakulása, a Nílus völgyének földrajza hogyan hatott az egyiptomiak életéről és halálról kialakult elképzeléseire

Az ókori görögök:

Történetek az Iliászból és az Odüsszeiából.

A görög poliszok felemelkedése (Athén, Spárta – különbségek).

A görög-perzsa háborúk eseményei és hősei.

Periklész kora (művészetek, tudományok, hétköznapi élet).

Nagy Sándor és a görög kultúra elterjedése.

További lehetőségek:

Közép- és Dél-Amerika ősi indián kultúrái.

Az ókori Kína.

Az ókori Róma:

Az ókori Róma alapítása (Romulus és Remus, a királyság kora, patríciusok és plebejusok harca, a római vallás).

A Római Birodalom felemelkedése (államszervezet, a köztársaság megszilárdulása, római jog).

Hadvezérek, csaták, uralkodók az ókori Rómában (pun háborúk, Scipio és Hannibál, Julius Caesar és hadserege, császárság, Augustus kora).

Hétköznapi élet, műveltség az ókori Rómában (híres szónokok, Róma, az ókori nagyváros, élet Pannónia provinciában).

A középkori Európa:

A kereszténység elterjedése a Római Birodalomban (Szent Pál élete, keresztényüldözések, korai keresztény közösségek, a keresztény egyház kialakulása, Nagy Constantinus).

A népvándorlások kora (Róma hanyatlása, gótok, hunok).

Nagy Károly és a frank birodalom.

Az iszlám vallás, az arab hódítás és kulturális hagyatéka.

A középkori élet színterei és szereplői (uradalmak, kolostorok, városok, egyházi műveltség, katedrálisok).

A lovagi életmód és a kereszties hadjáratok, a templomos rend.

A pápaság és császárság harca.

A középkor technikai újításai (vízimalom, szélmalom, lovagi páncél).

A magyarság történetének kezdetei és beilleszkedése Európába:

Történetek a magyarság vándorlásáról és a honfoglalásról, a kalandozások.

Az államalapítás (Géza és Szent István, pogánylázadások, Szent Gellért legendája).

Az Árpád-ház uralkodói, szentjei (Szent László legendák, IV. Béla és a tatárjárás, élet a várakban).

Városfejlődés Károly Róbert és Luxemburgi Zsigmond idején.

Hunyadi János a török ellenes küzdelmek élén.

Kapcsolódási pontok

Euritmia (kultúrkorszakok), földrajz (tájékozódás történelmi térképeken, Európa), angol nyelv, (a korszakhoz kapcsolódóan az adott nép mondáinak olvasása), dráma

(történelmi jelenetek eljátszása), irodalom (mitológiai történetek, Homérosz művei, fogalmazások írása), rajz-festés (füzet illusztrálása, a témákhoz kapcsolódó festmények készítése), testnevelés (Waldorf-olimpia), ének-zene (a különböző korszakok, népek dalainak megtanulása, zenéjének megismerése)

Eredménycélok

- A gyermek kezdi megkülönböztetni a régmúltat, a múltat és a jelent,
- a tanult történelmi eseményeket időrendbe tudja állítani,
- képes megnevezni az események helyszíneit,
- képes társaival történelmi szituációk eljátszására, megjelenítésére,
- a történelmi anyagot meg tudja jegyezni a tanár elbeszélése alapján, a történelmi személyiségeket röviden jellemezni tudja,
- a megismert történelmi fogalmakat alkalmazza,
- rajzot, festményt, modellt tud készíteni történelmi eseményről, helyszínről, élethelyzetről, tárgyakról,
- történetek kapcsán néhány mondatos összefüggő szöveg írása,
- kérdések önálló megfogalmazása a tárgyalat témával kapcsolatban,
- a gyermek képes a megismert történelmi élethelyzetek, események és mai életünk közötti párhuzamok felismerésére.

7–8. évfolyam

Órakeret évfolyamonként: 60-60 óra

Fejlesztési célok

Ebben a két évben a tanári tekintély új, megváltozott szerepben jelenik meg. Ennek megfelelően a tanítás módja is megváltozik, egyre inkább helyet kap a tanuló önálló véleményalkotásának fejlesztése. A serdülőkor kezdetén állunk, amikor a gyermek szeretné felfedezni a világot, hasonlóan ahhoz, ahogy az emberiség történetében a XV. századtól az Újvilág felfedezése elkezdődött. Ezzel a korszakkal indul a 7-8. osztályos történelemtanítás. A tanuló előtt most a reneszánsz embere áll, aki egyre inkább saját megfigyeléseinek adott hitelt, s akinek felfedezési vágya megnyilvánult a tudományok, a művészetek, a gazdasági- és a hétköznapi élet területein és tükrözte világképének emberközpontúságát. Ez a korszak egyben a tudományok megszületésének kezdete is. A történelemórák anyagának megértését segíti, ha a tanuló látja a történelmi események tágabb összefüggéseit, s ezt saját felfedezéseivel, következtetéseivel is összekötheti. Ezáltal világossá válik számára, hogy a történelmi események nem véletlenszerűen következnek be, előzményeik és következményeik egyformán szerteágazóak. A tananyag a kulturális és a technikai fejlődés szemszögén át, a nagy földrajzi felfedezések korától a modern kor kezdetéig tartó mintegy 300 évet öleli fel. A felfedezések, találmányok (iránytű, távcső, óra, lőpor) és a kereskedelem, illetve a vallási élet új formáinak bemutatása során a tanuló ráébredhet, hogy egy új, eddig még nem létező dolog milyen forradalmi változást képes előidézni.

A 7-8. évfolyamon fontos az ipari forradalom vívmányainak és a kulturális fejlődés társadalomra gyakorolt hatásainak felismertetése. A tanulók hallanak arról, miként változtatta meg a gőzgép és a szövőgép feltalálása a világot. Az oksági összefüggések és a céltudatos emberi tevékenység kölcsönhatása jól megfigyelhető az ipari forradalomban. A gazdasági és technikai változásokat a társadalmi összefüggéseikkel együtt vizsgálva láthatjuk, milyen életforma- és tudati változások következtek be a XVIII. század végén (pl. hírközlés fejlődése), melyeknek máig ható következményei vannak. A tanulókkal feltérképezzük a pozitív fejlődési irányokat (orvostudomány, közlekedés, kereskedelmi és szociális szervezetek fejlődése), de áttekintjük a negatív jelenségeket is (munkások elszegényedése, gyermekmunka, gyarmatosítás, rabszolga-kereskedelem, haláltáborok, a meg nem újuló energiaforrások intenzív kihasználása, a nagyhatalmak közötti konfliktusok). A hangsúly a gyorsan változó

világban élő személyiség megtapasztalásán van. A tanulók a történelmi jelenségeket a rövid, de színes egyéniségrajzokon keresztül tudják jól megragadni. A történelmet a jelenkorig követjük, de ebben nem a szigorú időrend és a tények mennyisége a meghatározó, hanem egy-egy kiválasztott szempont, századokon átívelő folyamat nyomon követése.

Javasolt témakörök, minden esetben a tanulók befogadóképességéhez igazítva a történetek, jellegzetes alakok bemutatását, az átadott anyag mennyiségét:

Háborús konfliktusok és hatalmi törekvések Európában (a százéves háború, Jeanne d'Arc).

A nagy földrajzi felfedezések (az előzmények: a hajózás technikai fejlődése, csillagászat, Tengerész Henrik szerepe, Kolumbusz utazásai, spanyol hódítás, Magellán, Vasco de Gama, az Újvilág kulturális és gazdasági hatásai, a gyarmatosítás, rabszolga-kereskedelem).

A humanizmus és a reneszánsz (Firenze felemelkedése, a Mediciek, Leonardo da Vinci, Michelangelo, művészetek és tudomány).

Hunyadi Mátyás portréja a reneszánsz Magyarországon.

Magyarország társadalma és gazdasága a XV–XVI. században (bárók, nemesek, jobbágyok, parasztfelkelések, bányászat).

A tudományos világkép átalakulása a XV–XVII. században (könyvnyomtatás, Galilei, Kepler, Kopernikusz).

Vallási újítók (Husz János, Luther Márton).

Az Oszmán Birodalom terjeszkedése.

Végvári küzdelmek, hétköznapok a három részre szakadt Magyarországon.

A gazdasági és kereskedelmi élet fejlődése a XVI–XVII. században (manufaktúrák, itáliai bankok, Fuggerek, Hanza-városok).

VIII. Henrik kora Angliában (anglikán egyház, küzdelem a tengerekért, William Shakespeare világa).

Az Erdélyi Fejedelemség virágkora Bethlen Gábor idején.

A török kiűzése és a Rákóczi-szabadságharc.

Az ipari forradalom előtti időszak jellemzése (a földrajzi felfedezések korának következményei az új energiaforrások felhasználásának szempontjából).

Az alkotmányos királyság létrejötte Angliában.

Az ipari forradalom és hatásai (a textilipar fejlődése Angliában, a gőzgép, a közlekedés és a szállítás fejlődése, a vasút jelentősége, a mezőgazdaság gépesítésének következményei, az ipar munkaerő-elszívó hatása, a gyermekmunka, a munkások életkörülményei, a középkori kézművesipar, manufaktúrák és a gyárak közötti különbségek).

Az Egyesült Államok létrejötte (pl. Benjamin Franklin életrajza, rabszolga-kereskedelem, az amerikai őslakosok sorsa).

Az európai hatalmak és a gyarmatok.

Napóleon fölemelkedése és bukása.

A magyar reformkor képviselői (az életrajzokban kiemelt hangsúlyt kap e történelmi személyek gyakorlati tevékenysége: Széchenyi István, Kossuth Lajos, Wesselényi Miklós).

Életképek a forradalom és szabadságharc történetéből.

Az Osztrák-Magyar Monarchia (Budapest világvárossá fejlődése, ipari fejlődés – pl. malomipar, hétköznapi élet a századfordulón).

Tudományos, technikai felfedezések, újítások és következményeik (távíró, telefon, elektromosság; feltalálók életrajza, a motorizáció fejlődése; Henry Ford, az orvostudomány fejlődése; Pasteur, Semmelweis Ignác).

Az I. világháború jellemzői (a technikai fejlődés hatásainak megnyilvánulása a háborúban, élet a fronton, élet a hátszágban).

A II. világháború jellemzői.

Az információs forradalom, a környezetvédelem mai kérdései, hatása hétköznapijainkra.

Kapcsolódási pontok

Földrajz (Afrika, csillagászat, Amerika), fizika (tudománytörténet), dráma (történelmi jelenetek eljátszása, március 15.), irodalom (fogalmazások írása), rajz-festés (füzet illusztrálása, a témákhoz kapcsolódó festmények készítése), ének-zene (a különböző korszakok, népek dalainak megtanulása, zenéjének megismerése).

Eredménycélok

- A tanuló a tanult történelmi eseményeket időrendbe tudja állítani,
- képes megnevezni az események helyszíneit,
- képes társaival történelmi szituációk eljátszására, megjelenítésére,
- a történelmi anyagot meg tudja jegyezni a tanár elbeszélése alapján, a történelmi személyiségeket röviden jellemezni tudja,
- a megismert történelmi fogalmakat alkalmazza,
- rajzot, festményt, modellt tud készíteni történelmi eseményről, helyszínről, élethelyzetről, tárgyról,
- történetek kapcsán néhány mondatos összefüggő szöveg írása,
- kérdések önálló megfogalmazása a tárgyalt témával kapcsolatban,
- képes a megismert történelmi élethelyzetek, események és mai életünk közötti párhuzamok felismerésére.
- különböző emberi magatartás-típusok, élethelyzetek megfigyelése,
- önálló információgyűjtés adott témához, rövid szöveges tartalmi ismertető készítése,
- társadalmi-történelmi, erkölcsi problémák felismerése, megfogalmazása,
- az emberi (történelmi) cselekvés és annak következménye közötti kapcsolat felismerésének gyakorlása,
- önálló vélemény megfogalmazása eseményekről, személyekről,
- a különbségek felismerése és a változások nyomon követése egy-egy történelmi jelenség kapcsán.

Kiemelt habilitációs-rehabilitációs feladatok értelmileg akadályozott tanulók számára a történelemtanítás területén:

- Az időészlelés fejlesztése.
- Tér és idő kapcsolatok észlelésének fejlesztése.
- Kommunikációs képességek fejlesztése.
- Az idő múlása és az egyes korok emberének, életének, környezetének változása, összefüggések felfedezése.
- Emberi magatartásformák és élethelyzetek megfigyelése.
- A képzelet, kreativitás fejlesztése.
- A megtartó emlékezet, az akaratlagos figyelem fejlesztése.
- Az önálló tanulás képességének fejlesztése.
- Ítélerő fejlesztése.

Eredménycélok

Az értelmileg akadályozott tanuló:

- Érzékel különbséget régen és ma közt.
- Egyszerű összefüggéseket talál a történelmi események közt.
- Ismer jellegzetes történelmi alakokat, néhányat az általuk véghezvitt tettekből.
- Ismer jellegzetes történelmi korokat, az akkor élt emberek életviteléből néhány jellegzetes vonást felidéz.

- Képességeihez mérten érzékeli a szabadság szerepét és felelősségét az ember életében.

5-6. évfolyam

Órakeret évfolyamonként: 80-80 óra

Fejlesztési célok

A tanulók ebben az életkorban figyelmesebbé, érdeklődőbbé válnak a világ iránt, egyre jobban belehelyezkednek az őket körülvevő valóságba. A gyermekeket megismertetjük az első valóságos történelmi fogalmakkal. Az évfolyam témája alapvetően az ókor: az ősi India, Perzsia, Mezopotámia és Egyiptom kultúrája (lehetséges még: ókori Kína, Közép- és Dél-Amerika kultúrája), történetek a görög mitológiából, görög történelem Homérosz idejétől Nagy Sándor koráig. A tanulók élményszerűen, a tanár képszerű elbeszélése alapján tapasztalják meg, mennyire eltérőek az ókori nagy kultúrkorszakok. Megfigyelhetik, hogy a földrajzi környezet és az akkori éghajlat mennyiben befolyásolta egy adott társadalmi kultúra kialakulását. Példákon keresztül a tanár bemutatja, hogyan alapozták meg a régmúlt idők a mai kultúrákat. Felébresztjük bennük azt az érzést, hogy a Föld népei együtt bontják ki az emberi civilizáció virágát, melyben minden kultúrának megvan a maga sajátossága, szerepe, ugyanakkor mindegyik hozzátartozik a történelem folyamatához és szorosan kapcsolódik a jelen kultúrához is. Példákon keresztül megfigyelik a múlt és jelen életviszonyai közötti különbségeket és párhuzamokat. Így a gyermekek látóköre nem zárul le saját földrajzi határainknál, megélik az emberiség egyes kultúráinak egymással való kapcsolatát, ugyanakkor felismerik az ókori nagy kultúrkorszakok közötti különbségeket is.

A gyermek elkezd megérteni az ok-okozati összefüggéseket, és különösen érzékenyebbé válnak a jogosság és az igazságosság kérdéskörében. Hasonló folyamatokat élhetnek meg a római történelem tanulmányozása kapcsán az emberiség fejlődésére vonatkozóan. A korai középkor tanítása során a rómaiak világához képest új lehetőség nyílik meg a béke és a keresztényi szeretet átélésével. Korunkban is erős vágyat tapasztalunk az erőszakmentes világ megszületése iránt.

Javasolt témakörök, minden esetben a tanulók befogadóképességéhez igazítva a történetek, jellegzetes alakok bemutatását, az átadott anyag mennyiségét:

(Egy-egy jellegzetes történet vagy történelmi alak egyszerű bemutatását ajánljuk az alábbi témakörökből)

Az ókori India:

A Védák, az indiai mitológia (Upanisadok és Bhagavad Gítá).

Az ókori Kelet világa:

Az ősi perzsa kultúra (a letelepülő közösségek fejlődése, a földművelés és az állattenyésztés kezdetei, Zarathusztra élete, szövegek az Avesztából).

Mezopotámia városi kultúrái (a Gilgames eposz, az ékírás fejlődése, zikkuratok, Hammurapi törvényei).

Az ősi egyiptomi mitológiai motívumai, a Nílus völgyének földrajza hogyan hatott az egyiptomiak életről és halálról kialakult elképzeléseire, példák az egyiptomi kultúra nagy vívmányaira (piramisok, királysírok, hieroglifák, öntözőrendszerek)

Az ókori görögök:

Történetek az Iliászból és az Odüsszeiából.

A görög poliszok felemelkedése (Athén, Spárta – különbségek).

A görög-perzsa háborúk eseményei és hősei.

Periklész kora (művészetek, tudományok, hétköznapi élet).

Nagy Sándor és a görög kultúra elterjedése.

Az ókori Róma:

Az ókori Róma alapítása (Romulus és Remus, a királyság kora, patríciusok és plebejusok harca, a római vallás).

A Római Birodalom felemelkedése (államszervezet, a köztársaság megszilárdulása, római jog).

Hadvezérek, csaták, uralkodók az ókori Rómában (pun háborúk, Scipio és Hannibál, Julius Caesar és hadserege, császárság, Augustus kora).

Hétköznapi élet, műveltség az ókori Rómában (híres szónokok, Róma, az ókori nagyváros, élet Pannónia provinciában).

A középkori Európa:

A kereszténység elterjedése a Római Birodalomban (Szent Pál élete, keresztényüldözések, korai keresztény közösségek, a keresztény egyház kialakulása, Nagy Constantinus).

A népvándorlások kora (Róma hanyatlása, gótok, hunok).

Nagy Károly és a frank birodalom.

A középkori élet színterei és szereplői (uradalmak, kolostorok, városok, egyházi műveltség, katedrálisok).

A lovagi életmód és a kereszties hadjáratok, a templomos rend.

A magyarság történetének kezdetei és beilleszkedése Európába:

Történetek a magyarság vándorlásáról és a honfoglalásról, a kalandozások.

Az államalapítás (Géza és Szent István, pogányházadások, Szent Gellért legendája).

Kapcsolódási pontok

Euritmia (kultúrkorszakok), földrajz (tájékozódás történelmi térképeken, Európa), angol nyelv, (a korszakhoz kapcsolódóan az adott nép mondáinak olvasása), dráma (történelmi jelenetek eljátszása), irodalom (mitológiai történetek, Homérosz művei, fogalmazások írása), rajz-festés (füzet illusztrálása, a témákhoz kapcsolódó festmények készítése), testnevelés (Waldorf-olimpia).

Eredménycélok

- A gyermek kezdi megkülönböztetni a régmúltat, a múltat és a jelent,
- ismer néhány tanult történelmi eseményt és személyiséget,
- képes megnevezni néhány történelmi esemény helyszínét,
- képes társaival történelmi szituációk eljátszására, megjelenítésére,
- rajzot, festményt, modellt készít történelmi eseményről, helyszínről, élethelyzetről, tárgyakról.

7–8. évfolyam

Órakeret évfolyamonként: 60-60 óra

Fejlesztési célok

Ebben a két évben a tanári tekintély új, megváltozott szerepben jelenik meg. Ennek megfelelően a tanítás módja is megváltozik, egyre inkább helyet kap a tanuló önálló véleményalkotásának fejlesztése. A serdülőkor kezdetén állunk, amikor a gyermek szeretné felfedezni a világot, hasonlóan ahhoz, ahogy az emberiség történetében a XV. századtól az Újvilág felfedezése elkezdődött. Ezzel a korszakkal indul a 7-8. osztályos történelemtanítás. A tanuló előtt most a reneszánsz embere áll, aki egyre inkább saját megfigyeléseinek adott hitelt, s akinek felfedezési vágya megnyilvánult a tudományok, a művészetek, a gazdasági- és a hétköznapi élet területein és tükrözötte világképének emberközpontúságát. Ez a korszak egyben a tudományok megszületésének kezdete is. A történelemórák anyagának megértését segíti, ha a tanuló látja a történelmi események tágabb összefüggéseit, s ezt saját felfedezéseivel, következtetéseivel is összekötheti. Ezáltal világossá válik számára, hogy a történelmi események nem véletlenszerűen következnek be, előzményeik és következményeik

egyformán szerteágazóak. A tananyag a kulturális és a technikai fejlődés szemszögén át, a nagy földrajzi felfedezések korától a modern kor kezdetéig tartó mintegy 300 évet öleli fel. A felfedezések, találmányok (iránytű, távcső, óra, lópor) és a kereskedelem, illetve a vallási élet új formáinak bemutatása során a tanuló ráébredhet, hogy egy új, eddig még nem létező dolog milyen forradalmi változást képes előidézni.

A 7-8. évfolyamon fontos az ipari forradalom vívmányainak és a kulturális fejlődés társadalomra gyakorolt hatásainak felismertetése. A tanulók hallanak arról, miként változtatta meg a gőzgép és a szövőgép feltalálása a világot. Az oksági összefüggések és a céltudatos emberi tevékenység kölcsönhatása jól megfigyelhető az ipari forradalomban. A gazdasági és technikai változásokat a társadalmi összefüggéseikkel együtt vizsgálva láthatjuk, milyen életforma- és tudati változások következtek be a XVIII. század végén (pl. hírközlés fejlődése), melyeknek máig ható következményei vannak. A tanulókkal feltérképezzük a pozitív fejlődési irányokat (orvostudomány, közlekedés, kereskedelmi és szociális szervezetek fejlődése), de áttekintjük a negatív jelenségeket is (munkások elszegényedése, gyermekmunka, gyarmatosítás, rabszolga-kereskedelem, haláltáborok, a meg nem újuló energiaforrások intenzív kihasználása, a nagyhatalmak közötti konfliktusok). A hangsúly a gyorsan változó világban élő személyiség megtapasztalásán van. A tanulók a történelmi jelenségeket a rövid, de színes egyéniségrajzokon keresztül tudják jól megragadni. A történelmet a jelenkorig követjük, de ebben nem a szigorú időrend és a tények mennyisége a meghatározó, hanem egy-egy kiválasztott szempont, századokon átívelő folyamat nyomon követése.

Javasolt témakörök, minden esetben a tanulók befogadóképességéhez igazítva a történetek, jellegzetes alakok bemutatását, az átadott anyag mennyiségét:

(Néhány jellegzetes esemény és történelmi szereplő egyszerű és szemléletes bemutatását ajánljuk az alábbiakból.)

A nagy földrajzi felfedezések (az előzmények: a hajózás technikai fejlődése, csillagászat, Tengerész Henrik szerepe, Kolumbusz utazásai).

A humanizmus és a reneszánsz (Firenze felemelkedése, a Mediciek, Leonardo da Vinci, Michelangelo, művészetek és tudomány).

Hunyadi Mátyás portréja a reneszánsz Magyarországon.

Az Oszmán Birodalom terjeszkedése.

Végyvári küzdelmek, hétköznapiak a három részre szakadt Magyarországon.

A török kiűzése és a Rákóczi-szabadságharc.

Az ipari forradalom és hatásai (a textilipar fejlődése Angliában, a gőzgép, a közlekedés és a szállítás fejlődése, a vasút jelentősége, a mezőgazdaság gépesítésének következményei, az ipar munkaerő-elszívó hatása, a gyermekmunka, a munkások életkörülményei, a középkori kézművesipar, manufaktúrák és a gyárak közötti különbségek).

Napóleon felemelkedése és bukása.

A magyar reformkor képviselői (az életrajzokban kiemelt hangsúlyt kap e történelmi személyek gyakorlati tevékenysége: Széchenyi István, Kossuth Lajos, Wesselényi Miklós).

Életrajzok a forradalom és szabadságharc történetéből.

Az Osztrák-Magyar Monarchia (Budapest világvárossá fejlődése, ipari fejlődés – pl. malomipar, hétköznapi élet a századfordulón).

Tudományos, technikai felfedezések, újítások és következményeik (távíró, telefon, elektromosság; feltalálók életrajza, a motorizáció fejlődése; Henry Ford, az orvostudomány fejlődése; Pasteur, Semmelweis Ignác).

Az I. világháború jellemzői (a technikai fejlődés hatásainak megnyilvánulása a háborúban, élet a fronton, élet a hátszágban).

A II. világháború jellemzői.

Az információs forradalom, a környezetvédelem mai kérdései, hatása hétköznapijainkra.

Kapcsolódási pontok

Földrajz (Afrika, csillagászat, Amerika), fizika (tudománytörténet), dráma (történelmi jelenetek eljátszása, március 15.), irodalom (fogalmazások írása), rajz-festés (füzet illusztrálása, a témákhoz kapcsolódó festmények készítése), ének-zene (a különböző korszakok, népek dalainak megtanulása, zenéjének megismerése).

Eredménycélok

- A gyermek kezdi megkülönböztetni a régmúltat, a múltat és a jelent,
- ismer néhány tanult történelmi eseményt és személyiséget,
- képes megnevezni néhány történelmi esemény helyszínét,
- képes társaival történelmi szituációk eljátszására, megjelenítésére,
- rajzot, festményt, modellt készít történelmi eseményről, helyszínről, élethelyzetről, tárgyról.

Háztartástan és életvitel

Általános célok

A háztartástan és életvitel tantárgy célja a felnőtt lét szerepeire való felkészítés. A tanuló képességei alapján elérhető lehető legönállóbb életvitelhez szükséges kompetenciák kialakítása és fejlesztése, a mindennapi élet tevékenységeihez szükséges ismeretek, gyakorlatban jól alkalmazható tudás átadása a tárgy fő feladata. A lehető legönállóbb életvitelhez, a munkavégzéshez szükséges életvezetési és szociális kompetenciák fejlesztésének célja a tanulásban és értelmileg akadályozott tanulók esélyegyenlőségének és aktív társadalmi részvételének elősegítése.

A tantárgy témakörei egyrészt a háztartás vezetéséhez szükséges ételkészítési, takarítási, önkiszolgálási, másrészt az életvitel egyéb területeivel, gazdasági ismeretekkel, pénzhasználattal, közlekedéssel, ügyintézással kapcsolatos teendőkre készítik fel a tanulókat.

A háztartástan és életvitel tárgy tanítása során két különösen fontos szempontot kell figyelembe vennünk. Az egyik, hogy minden ismeret átadása a tanuló aktív részvételével, gyakorlatban elvégzett és valós körülmények közt megtapasztalt tevékenységekből kell induljon, s ezek alapján történjen az általános szabályok értelmezése és elsajátítása. A másik fontos szempont, hogy minden tanulónál egyénileg nagy gondot kell fordítani a reális önismeret kialakulásának elősegítésére, különös tekintettel arra, hogy melyek azok az életterületek, életfeladatok, ahol a tanulónak támogatásra van szüksége akár élethosszig, és életében kik azok a megbízható személyek, akiktől segítséget, támogatást kérhet és kaphat.

Kiemelt habilitációs-rehabilitációs célok tanulásban akadályozott tanulók számára:

- Kommunikációs képességek fejlesztése.
- Gondolkodási képességek fejlesztése: azonosítás, megkülönböztetés, analógiák és ok-okozati összefüggések felismerése.
- Térbeli, időbeli tájékozódási képesség fejlesztése.
- Tervező, rendszerező, döntési képesség fejlesztése.
- Algoritmikus és problémamegoldó gondolkodás fejlesztése.
- Figyelem, emlékezet, alkotó képzelet fejlesztése.
- Felismerő, rendszerező képesség, szerialitás fejlesztése.

- Cselekvőképesség fejlesztése, önellátás, környezetellátás módjainak elsajátítása.
- Reális énkép, önismeret fejlesztése.
- Együttműködési képesség fejlesztése.

Eredménycélok

A tanulásban akadályozott tanuló képességeihez mérten:

- Önálló az életviteli és háztartási tevékenységekben.
- Rendben tartja saját lakó és munkakörnyezetét.
- Ételeket készít.
- A szükséges élelmiszerek beszerzésekor a környezet iránt érzett felelősséggel, tudatosan és körültekintően jár el.
- Tudatosan törekszik az egészséges táplálkozásra.
- Képes segítséget kérni és elfogadni, együttműködni másokkal.
- Az ünnepek méltó és bensőséges megéléséhez szükséges szokásokat ismeri, értékeli és törekszik ezek megvalósítására.
- Ügyel személyes higiénijára.
- Balesetmentesen használ háztartási eszközöket.
- Ismeri, felismeri a környezetében azokat a megbízható személyeket, akiktől támogatást kérhet.

6-7. évfolyam

Órakeret: évfolyamonként 72-72 óra

Fejlesztési feladatok:

A háztartástan és életvitel órákat ajánlott nem epochálisan, hanem heti rendszerességgel, két egymást követő tanórán megvalósítani. Így inkább érzékeltethető a tanulók számára a tevékenységi körbe tartozó feladatok mindennapi életbeli gyakorisága, valamint ezeknek a teendőknek a tanulók aktív részvételével történő elvégzése egy tanóránál hosszabb időt igényel.

Mire a gyermekek megkezdik háztartástan és életvitel tanulmányaikat, már életkoruknak és képességeiknek megfelelő tapasztalatra tettek szert önellátásban, önkiszolgálásban, egyes háztartási munkák elvégzésében, gyógypedagógiai Waldorf-iskolai tanulmányaik során. A heti rendszerességű kirándulások során a gyakran csak autóval közlekedő gyermekek tapasztalatokat szereztek a közösségi közlekedésről, felismerik a gyakran bejárt útvonalakat, találkoztak megbízható segítőkkel. A szintén heti rendszerességű, tanulók bevonásával, egyéni vagy csoportos felelősségvállalásával történő osztályterem vagy iskolatakarítások, az étkezések előtti/utáni vagy az olyan szakórákhoz, mint a festés és fafaragás, kapcsolódó takarítási teendők során ezeknek a tevékenységeknek egy részében is jelentős rutinra tettek szert. A kézimunka órákon már alapvető ismereteket szereztek a ruhakészítés és ápolás egyes területeiről. A szintén hatodik osztályban kezdődő kertművelés tantárgy során a tanulók elsajátítják a ház körüli, kerti teendők alapjait, a termelt zöldségeket, fűszernövényeket felhasználhatják a készített ételek ízesítéséhez.

A háztartástan és életvitel tanulmányok megkezdésekor elsőként a szaktanterem (tankonyha) berendezéseivel, biztonságos használatának szabályaival ismertetjük meg a tanulókat.

A hatodik évfolyam főbb témakörei elsősorban egyszerű ételek készítése és az ezzel kapcsolatos vásárlási, takarítási, ruhaápolási teendők köré csoportosulnak. A tanórák során a pedagógus kifejezett figyelmet fordít a tanulók szociális kompetenciájának, együttműködési képességének fejlesztésére a feladatok meghatározásakor és kiosztásakor. A közös cselekvés, az egymással szoros együttműködésben végzett munka utáni közös étkezés és a közösen végzett utómunkálatok nagyon jó hatással lehetnek az osztályközösségre. Fontos törekedni arra is, hogy a tanulóknak lehetőségük legyen a részvételre minden egyes tevékenységben képességeik

függvényében, és a többiek tiszteletben tartásuk, türelemmel várják vagy épp segítséget társuk munkáját.

Tanítási tartalmak: Konyhai munkák: főzés, sütés, étkezés, mosogatás, rendrakás. Konyhai eszközök használata. Egyszerű ételek: szendvicsek, szendvicskrémek, tojásos ételek készítése, tészták, levesek, hámozás, szeletelés, kenés. Receptek megismerése, készítése, rögzítése, képes receptkönyv készítése. Terítés, tálalás hétköznapokon, ünnepnapokon. Vásárlás: piacokon, megbízható forrásból, pénzhasználat a gyakorlatban, bevásárlólista készítése. Az élelmiszerpiac kínálatának megismerése, felhasználása és értékelése. A vásárlási döntés szempontjai: minőség, ár, szemét, eszközök, idő, íz. Ételek tárolása. Egészséges ételek. A takarítás rendszere, a mindennapi, heti, nagytakarítási teendők, környezetbarát és egészségre ártalmatlan takarítószer használata és készítése. Hulladéktárolás, szelektív hulladékgyűjtés. Ruhaápolás, kézi mosás, vasalás, környezetbarát mosószer. Személyes higiénés teendők. Reklámok és valóság. A tanultak rögzítése füzetben. A hetedik osztály második felében a tanulók önállóan választanak élelmiszereket az ételekhez, és közben figyelembe veszik a háztartás-vezetési szempontokat. Munkamegosztással készítik el az ételeket, és ésszerű eljárásokat alkalmaznak.

Eredménycélok

A tanuló képességeinek megfelelő önállósággal:

- Elkészíti a tanult egyszerű ételeket.
- Ismeri a tanult ételek receptjét és azokat a megbízható forrásokat, ahonnan a szükséges alapanyagok beszerezhetők.
- Terít, tálal, mosogat az étkezések után.
- Ismeri és elvégzi az alapvető takarítási teendőket.
- Ismeri a környezetbarát takarítószereket.
- Ismeri az élelmiszertárolás szabályait.
- Alapismeretei vannak az egészséges táplálkozásról.
- Ügyel ápoltság megjelenésére.
- Ismeri a szelektív hulladékgyűjtés szabályait.

8. évfolyam

Órakeret: 72 óra

Fejlesztési feladatok:

A nyolcadik évfolyamon egyrészt az előző években elsajátított ismeretek bővítése történik, a tanulók megismerkednek a háztartási gépek használatával az ételkészítésben, takarításban. Másrészt megkezdődik az olyan életviteli teendőkbe való bevezetés, mint gazdálkodás a magánháztartásban, ügyintézés megbízható személyek segítségével, önálló közlekedés, a szakiskolai tanulmányokra, munkahelyi gyakorlatokra való felkészítés érdekében.

A tanulók a gyakorlatban tanulják meg a teljes értékű napi étkezések ételeinek tervezését és elkészítését; ez az önálló cselekvést és az önálló felelősségvállalást támogatja. A fiatalok megtapasztalják, hogy az egészséges táplálkozás alapja az összetevők ismerete, az élelmiszerek kiválasztása és szakszerű elkészítése, amely figyelembe veszi a családtagok igényeit. Reflektálják a saját étkezési szokásokat, és felmutatják azok megváltoztatásának lehetőségeit.

Tanítási tartalmak: teljes értékű ételek tervezése és elkészítése a napi ritmushoz igazodva, különböző háztartási helyzetekben. A tanulócsoport életfeltételeinek figyelembevétele (idő szűkössége, ízlelésbeli preferenciák, készségek, pénzeszközök, készülékekkel való ellátottság, szabadidős tevékenységek). Különböző élelmiszerek és azok tápanyag és hatóanyag-tartalmának megismerése. Káros anyagok élelmiszerekben. Táplálkozás társadalmunkban: a tanulók képességeikhez mérten megtanulják és felismerik, hogy a táplálkozási viselkedés kulturális, gazdasági,

ökológiai, társadalmi és egyéni tényezőktől függ. Étkezés régen és ma. A nagyszülők nemzedékébe tartozó emberekkel folytatott beszélgetések világossá teszik a változásokat. Megkérdőjelezzik a saját értékeket és viselkedési módokat. Alternatív étrendek. Egzotikus ételek. Súlyproblémák és kezelésük. Gyorséttermek és hatásaik. Környezettudatos magatartás textíliák használati értékének megőrzésében. A tanulók több lehetőséget is kipróbálnak a textíliák használati értékének megőrzésére, és értékelik is e lehetőségeket; közben felismerik a személyes döntéseik és azok környezetre gyakorolt hatása közötti összefüggéseket. Közlekedés önállóan, menetrendek, kerékpáros közlekedés szabályai. Gazdálkodás a magánháztartásban, fizetés, takarékoskodás, számlák. Aláírás szerepe, jelentősége az ügyintézésben, pl. diákigazolvány, személyi igazolvány igénylése, megbízható személyek kiválasztása. A nyolcadik évfolyamban különösen fontos, hogy a tanulók kapjanak olyan komplex feladatokat, amelyeket egyénileg, párban vagy kiscsoportban saját felelősséggel, a lehető legnagyobb önállósággal végezhetnek el, képességeik, tudásuk, erejük kipróbálásának érdekében, és ezekről az elvégzett feladatokról reális visszajelzést is kapjanak tanáruktól, társaiktól. Az összetett feladatok megoldása érdekében végzett közös tevékenység elősegíti mások megértését és a velük szembeni toleranciát, segíti a reális énkép kialakulását, támogatja a szociális kompetencia fejlődését.

Eredménycélok

A tanuló képességeinek megfelelő önállósággal:

- Elkészíti a tanult ételeket.
- Ismeri a tanult ételek receptjét és azokat a megbízható forrásokat, ahonnan a szükséges alapanyagok beszerezhetők.
- Terít, tálal, mosogat az étkezések után.
- Ismeri és elvégzi az alapvető takarítási teendőket.
- Ismeri a környezetbarát takarítószereseket.
- Ismeri a textíliapolás, mosás, vasalás módjait és eszközeit.
- Ismeri az élelmiszertárolás szabályait.
- Alapismeretei vannak az egészség táplálkozásról.
- Ismert útvonalon önállóan is közlekedik.
- Ismeri a megbízható személyeket környezetében, akiktől támogatást kérhet és elfogadhat.
- Ügyel ápolt megjelenésére.
- Törekszik a környezettudatos, felelősségteljes vásárlásra és étkezésre.

Kiemelt habilitációs-rehabilitációs célok értelmileg akadályozott tanulók számára:

- Kommunikációs képességek fejlesztése.
- Gondolkodási képességek fejlesztése: azonosítás, megkülönböztetés, analógiák és ok-okozati összefüggések felismerése.
- Térbeli, időbeli tájékozódási képesség fejlesztése.
- Tervező, rendszerező, döntési képesség fejlesztése.
- Algoritmikus és problémamegoldó gondolkodás fejlesztése.
- Figyelem, emlékezet, alkotó képzelet fejlesztése.
- Felismerő, rendszerező képesség, szerialitás fejlesztése.
- Cselekvőképesség fejlesztése, önellátás, környezetellátás módjainak elsajátítása.
- Reális énkép, önismeret fejlesztése.
- Együttműködési képesség fejlesztése.

Eredménycélok

Az értelmileg akadályozott tanuló:

- Képességeihez mért lehető legnagyobb önállósággal rendelkezik az életviteli és háztartási tevékenységekben.
- Képességeihez mérten rendben tartja saját lakó és munkakörnyezetét.
- Ha képességei lehetővé teszik, egyszerű ételeket készít.
- A szükséges élelmiszerek beszerzésekor képességeihez mérten a környezet iránt érzett felelősséggel, tudatosan és körültekintően jár el vagy ehhez kér támogatást.
- Törekszik az egészséges táplálkozásra.
- Képes segítséget kérni és elfogadni, együttműködni másokkal.
- Az ünnepek méltó és bensőséges megéléséhez szükséges szokásokat ismeri, értékeli és a szükséges támogatással törekszik ezek megvalósítására.
- Képességeihez mérten ügyel személyes higiéniájára.
- Balesetmentesen használ háztartási eszközöket, ha ezt képességei lehetővé teszik.
- Ismeri, felismeri a környezetében azokat a megbízható személyeket, akiktől támogatást kérhet.

6-7. évfolyam

Órakeret: évfolyamonként 72-72 óra

Fejlesztési feladatok:

A háztartástan és életvitel órákat ajánlott nem epochálsan, hanem heti rendszerességgel, két egymást követő tanórán megvalósítani. Így inkább érzékeltethető a tanulók számára a tevékenységi körbe tartozó feladatok mindennapi életbeli gyakorisága, valamint ezeknek a teendőnek a tanulók aktív részvételével történő elvégzése egy tanóránál hosszabb időt igényel.

Mire a gyermekek megkezdik háztartástan és életvitel tanulmányaikat, már életkoruknak és képességeiknek megfelelő tapasztalatra tettek szert önellátásban, önkiszolgálásban, egyes háztartási munkák elvégzésében, gyógypedagógiai Waldorf-iskolai tanulmányaik során. A heti rendszerességű kirándulások során a gyakran csak autóval közlekedő gyermekek tapasztalatokat szereztek a közösségi közlekedésről, felismerik a gyakran bejárt útvonalakat, találkoztak megbízható segítőkkel. A szintén heti rendszerességű, tanulók bevonásával, egyéni vagy csoportos felelősségvállalásával történő osztályterem vagy iskolatakarítások, az étkezések előtti/utáni vagy az olyan szakórákhoz, mint a festés és fafaragás, kapcsolódó takarítási teendők során ezeknek a tevékenységeknek egy részében is jelentős rutinra tettek szert. A kézimunka órákon már alapvető ismereteket szereztek a ruhakészítés és ápolás egyes területeiről. A szintén hatodik osztályban kezdődő kertművelés tantárgy során a tanulók elsajátítják a ház körüli, kerti teendők alapjait, a termelt zöldségeket, fűszernövényeket felhasználhatják a készített ételek ízesítéséhez.

A háztartástan és életvitel tanulmányok megkezdésekor elsőként a szaktanterem (tankonyha) berendezéseivel, biztonságos használatának szabályaival ismertetjük meg a tanulókat.

A hatodik évfolyam főbb témakörei elsősorban egyszerű ételek készítése és az ezzel kapcsolatos vásárlási, takarítási, ruhaápolási teendők köré csoportosulnak. A tanórák során a pedagógus kifejezett figyelmet fordít a tanulók szociális kompetenciájának, együttműködési képességének fejlesztésére a feladatok meghatározásakor és kiosztásakor. A közös cselekvés, az egymással szoros együttműködésben végzett munka utáni közös étkezés és a közösen végzett utómunkálatok nagyon jó hatással lehetnek az osztályközösségre. Fontos törekedni arra is, hogy minden tanulónak lehetősége legyen a részvételre minden egyes tevékenységben képességei függvényében, és a többiek tiszteletben tartsák, türelemmel várják vagy épp segítsék társuk munkáját.

Tanítási tartalmak: Konyhai munkák: főzés, sütés, étkezés, mosogatás, rendrakás. Konyhai eszközök használata. Egyszerű ételek: szendvicsek, szendvicsskrémek, tojásos ételek készítése, tészták, levesek, hámozás, szeletelés, kenés. Receptek

megismerése, készítése, rögzítése, képes receptkönyv készítése. Terítés, tálalás hétköznapokon, ünnepnapokon. Vásárlás: piacokon, megbízható forrásból, pénzhasználat a gyakorlatban, bevásárlólista készítése. Az élelmiszerpiac kínálatának megismerése, felhasználása és értékelése. A vásárlási döntés szempontjai: minőség, ár, szemét, eszközök, idő, íz. Ételek tárolása. Egészséges ételek. A takarítás rendszere, a mindennapi, heti, nagytakarítási teendők, környezetbarát és egészségre ártalmatlan takarítószer használata és készítése. Hulladéktárolás, szelektív hulladékgyűjtés. Ruhaápolás, kézi mosás, vasalás, környezetbarát mosószer. Személyes higiénés teendők. Reklámok és valóság. A tanultak rögzítése füzetben, írásban vagy képekkel.

A hetedik osztály második felében a tanulók önállóan választanak élelmiszereket az ételekhez, és közben figyelembe veszik a háztartás-vezetési szempontokat. Munkamegosztással készítik el az ételleket, és ésszerű eljárásokat alkalmaznak.

Eredménycélok

A tanuló képességeinek megfelelő önállósággal vagy segítséggel:

- Elkészíti a tanult egyszerű ételeket.
- Ismeri a tanult ételek receptjét és azokat a megbízható forrásokat, ahonnan a szükséges alapanyagok beszerezhetők.
- Terít, tálal, mosogat az étkezések után.
- Ismeri és elvégzi az alapvető takarítási teendőket.
- Ismeri a környezetbarát takarítószereket.
- Ismeri az élelmiszertárolás szabályait.
- Alapismeretei vannak az egészséges táplálkozásról.
- Ügyel ápolt megjelenésére.
- Ismeri a szelektív hulladékgyűjtés szabályait.

8. évfolyam

Órakeret: 72 óra

Fejlesztési feladatok:

A nyolcadik évfolyamon egyrészt az előző években elsajátított ismeretek bővítése történik, illetve a tanulók megismerkednek a háztartási gépek használatával az ételkészítésben, takarításban. Másrészt megkezdődik az olyan életviteli teendőkhöz való bevezetés, mint gazdálkodás a magánháztartásban, ügyintézés megbízható személyek segítségével, önálló közlekedés, a készségfejlesztő iskolai tanulmányokra, védett munkahelyi gyakorlatprogramokra való felkészítés érdekében.

A tanulók a gyakorlatban tanulják meg a teljes értékű napi étkezések ételeinek tervezését és elkészítését; ez az önálló cselekvést és az önálló felelősségvállalást támogatja. A fiatalok megtapasztalják, hogy az egészséges táplálkozás alapja az összetevők ismerete, az élelmiszerek kiválasztása és szakszerű elkészítése, amely figyelembe veszi a családtagok igényeit. Reflektálják a saját étkezési szokásokat, és felmutatják azok megváltoztatásának lehetőségeit.

Tanítási tartalmak: teljes értékű étel tervezése és elkészítése a napi ritmushoz igazodva, különböző háztartási helyzetekben. A tanulócsoport életfeltételeinek figyelembevételével (idő szűkössége, izlésbeli preferenciák, készségek, pénzeszközök, készülékekkel való ellátottság, szabadidős tevékenységek). Különböző élelmiszerek és azok tápanyag és hatóanyag-tartalmának megismerése. Káros anyagok élelmiszerekben. Táplálkozás társadalmunkban:

a tanulók képességeikhez mérten megtanulják és felismerik, hogy a táplálkozási viselkedés kulturális, gazdasági, ökológiai, társadalmi és egyéni tényezőktől függ. Étkezés régen és ma. A nagyszülők nemzedékébe tartozó emberekkel folytatott beszélgetések világossá teszik a változásokat. Alternatív étrendek. Egzotikus ételek. Súlyproblémák és kezelésük. Gyorséttermek és hatásai. Környezettudatos magatartás textíliák használati értékének megőrzésében. A tanulók több lehetőséget is

kipróbálnak a textíliák használati értékének megőrzésére, és értékelik is e lehetőségeket; közben felismerik a személyes döntéseik és azok környezetre gyakorolt hatása közötti összefüggéseket. Közlekedés önállóan, ha a tanuló érettsége, képességeinek fejlettsége ezt lehetővé teszi. Gazdálkodás a magánháztartásban, fizetés, takarékoskodás, számlák. Aláírás szerepe, jelentősége az ügyintézésben, pl. diákigazolvány, személyi igazolvány igénylése, megbízható személyek kiválasztása. A nyolcadik évfolyamban különösen fontos, hogy a tanulók kapjanak olyan komplex feladatokat, amelyeket egyénileg, párban vagy kiscsoportban saját felelősséggel, a lehető legnagyobb önállósággal végezhetnek el, képességeik, tudásuk, erejük kipróbálásának érdekében, és ezekről az elvégzett feladatokról reális visszajelzést is kapjanak tanáruktól, társaiktól. Az összetett feladatok megoldása érdekében végzett közös tevékenység elősegíti mások megértését és a velük szembeni toleranciát, segíti a reális énkép kialakulását, támogatja a szociális kompetencia fejlődését.

Eredménycélok

A tanuló képességeinek megfelelő önállósággal vagy segítséggel:

- Elkészíti a tanult ételeket.
- Ismeri a tanult ételek receptjét és azokat a megbízható forrásokat, ahonnan a szükséges alapanyagok beszerezhetők.
- Terít, tálal, mosogat az étkezések után.
- Ismeri és elvégzi az alapvető takarítási teendőket.
- Ismeri a környezetbarát takarítószereseket.
- Ismeri a textíliapolás, mosás, vasalás módjait és eszközeit.
- Ismeri az élelmiszertárolás szabályait.
- Alapismeretei vannak az egészséges táplálkozásról.
- Ismeri a megbízható személyeket környezetében, akiktől támogatást kérhet és elfogadhat.
- Ügyel ápolt megjelenésére.
- Törekszik a környezettudatos, felelősségteljes vásárlásra és étkezésre.

Kertművelés

Általános célok

A Waldorf-pedagógia elsődleges feladata, hogy minden gyermek egészséges fejlődéséhez megteremtse a szükséges feltételeket. Ehhez járul hozzá a kertművelés tárgy az iskolakertben heti rendszerességgel végzett munkatevékenységekkel. A kertben végzett munka kihívást és örömet jelent a gyermekek számára, és a városi környezetben élő gyermekek is átélhetik a természet változásait, az év körforgásának ritmusát.

Ahhoz, hogy a gyermekek képessé váljanak saját lehetőségeik felismerésére, a kertművelés tantárgy bevezetésére és művelésére is nagy szükség van. Az élővel, élő környezettel való találkozás és tapasztalatszerzés elengedhetetlenül fontos a felelősségre nevelés szempontjából.

A kertművelés során a gyermekek elsajátítják az alapvető kerti munkákat, megtanulnak balesetmentesen bánni a szerszámokkal. Megtanulják és tapasztalják, hogy a komposztálással hogyan növelhető a talaj termékenysége - ez a környezetvédelem alapja. Megismerik a kert élővilágát, miközben saját maguk termelnek zöldséget, gyümölcsöt, virágot.

Mindezek olyan képességek kibontakozását segítik elő, amelyek az ember által kialakított természeti világhoz való kapcsolódásukban szükségesek.

Természetesen fontosak az előzmények, amikre építhetünk. Mire a 6. osztályban a kertművelés tantárgy bevezetésre kerül, a gyerekek túl vannak a földművelés-gabona epochán és lehetőségük volt valamely közeli állatot tartó gazdához, vagy akár egy

lovardába ellátogatni, ahol az állatokkal (ló, szarvasmarha, juh, kecske, szamár...) való találkozás, az állatápolás személyes élményét megtapasztalhatták. Erre az óvodáskor és az 5. osztály között kellett sort keríteni, minél gyakrabban. A földművelés-gabona epocha többek között az ember ősi mesterségeivel áll összefüggésben és a gyerek cselekvésvágyát, akaratát szólítja meg. A kertművelés a növénytan-epochák után vagy azok kiegészítéseként kezdődik. Egyik célja, hogy a tanuló megérezze, hogy a talajjal és a növényekkel végzett egyes műveletek helyesek vagy helytelenek-e. A tanulók a gyakorlati munka során több év alatt szerzett tapasztalataik alapján erősítik ítélőképességüket. Ahogy követi egymást a vetés, csírázás, növekedés, művelés és betakarítás, azzal a gyerekek megtapasztalják és megértik az ok-okozati összefüggéseket. A saját munkára is érvényes: a kertben semmilyen tett nincs hatás nélkül, de a tett elmulasztásának is nagy a hatása. Az ökológiai problémákat ennek a tantárgynak különös mértékben kell tartalmaznia. Az ökológiai tudatosságnak a pozitív megközelítés és módszerek alapján kell kialakulnia.

A kertművelés nem csupán egy különálló tantárgy a többi között, hanem sok szállal kapcsolódik a történelemből, földrajzból, irodalomból tanultakhoz. Az igényes kerttervezésnél felhasználhatók a geometriában tanultak. Az ásványtani ismeretek jó alapot szolgáltatnak a talajvizsgálathoz, biológiából a szaporodás, növekedés, fejlődés fázisai, valamint az elfogyasztható növények táplálkozás-élettani szerepe játszik fontos szerepet. Ez a tantárgyi koncentráció segít a gyerekeknek kapcsolódási pontokat találni, illetve egyre nagyobb tájékoztatást nyújt a kertben végzett tevékenység sokrétű összefüggéseivel.

A kertművelés oktatásának súlypontja elsősorban a gyakorlati munka, ezen keresztül válik érthetővé a gyerekek számára, hogy mit is kell és lehet tennünk a növények jó és kiegyensúlyozott fejlődéséért. A kertész egyrészt rá van utalva a természet éltető erőire és meg kell tanulnia igazodni a növények egyedi sajátosságaihoz, másrészt alakítja is a kertet: mindegyik növénynek meghatározza a helyét, és beavatkozásaival hozzásegíti a növényt a szépséghez és az egészséghez. A kezdetben szorosan vezetett munkavégzés után a tanulónak minél nagyobb önállóságot kell elérnie a tervezés, kialakítás, művelés és a munkavégzés terén.

Tanulásban és értelmileg akadályozott tanulók esetében is az értelmes, kézzel fogható eredménnyel járó munkatevékenység során szerzett tapasztalatok támogatják az önismeret, önértékelés, önbizalom épülésével kialakuló énkompetencia élményen át a személyiség harmonikus fejlődését. A saját erőből kitartó munkával természetesen növények, a szabályok betartását is szigorúan megkövetelő munka, a tanulók számára öröforrást jelentő tevékenységbe ágyazzák a képességefejlesztést. A tantárgyi munka során különösen nagy hangsúlyt helyezünk a tevékenységek végzéséhez szükséges rend és magatartási formák szokássá alakítására, amely elősegíti a koncentrált figyelmet és lehetővé teszi a fokozódó önállóság kialakulását. Így a kertművelés tantárgy is jelentősen hozzájárul a tanuló számára fontos, a mindennapi életben előforduló, ön maga ellátásával és a társadalmi környezetben való eligazodással összefüggő ismeretek elsajátításához, a mindennapi életben előforduló tevékenységek elvégzéséhez szükséges képességek és készségek kialakításához.

Azzal, hogy a kertművelés órák során folyamatos együttműködést, egymásra való odafigyelést, rutinszerűen ismétlődő munkafolyamatok elvégzését és szabályok betartását igénylő feladatokkal bizzuk meg a tanulókat, segítjük a szociális kompetencia fejlődését és olyan önszabályozási stratégiák kialakulását, melyek előkészítik a szakiskolai, készségfejlesztő iskolai munkára és a munka világában való helytállásra.

Kiemelt habilitációs-rehabilitációs feladatok tanulásban akadályozott tanulók számára a kertművelés oktatás területén:

- Érzékszervi érzékelés és tapasztalatszerzés fejlesztése.

- Mozgáskoordináció fejlesztése.
- Figyelem koncentráció, tartós figyelem és emlékezet fejlesztése.
- Kommunikációs képességek fejlesztése.
- Öröm a kertben végzett munkában.
- Az ember felelősségének megtapasztalása a környezet megóvásában.
- Önismeret, önértékelés, alkalmazkodóképesség, kapcsolatteremtő és együttműködési készség fejlesztése.
- Kitartó, pontos munkavégzésre nevelés.
- Felkészítés a munka világára, a lehető legönállóbb életvitelre.

Eredménycélok

A tanulásban akadályozott tanuló képességeinek megfelelően ismeri:

- A növények egészséges fejlődésének feltételeit.
- A különbséget az élettelen közet és a termőtalaj között, és a termőtalaj kialakulásának feltételeit.
- A humuszt mint a talajtermékenység hordozóját.
- A komposztálás jelentőségét a környezet védelmének érdekében.
- Az egyes tanult, termelt növények talaj- és tápanyagigényét.
- A talajmegtanulás eszközeit és biztonságos használatukat.
- Ember, állat és növény harmonikus életközösségének alapvetéseit.
- Az egészséges táplálkozás alapvetéseit.
- A kerti munkák során használt szerszámok rendeltetését, biztonságos használatát.

6-7. évfolyam

Órakeret évfolyamonként: 72-72 óra

Fejlesztési célok

Ebben az életkorban jelentős fizikai, lelki és értelmi változáson megy keresztül a gyermek. A külvilág iránti érdeklődésük jelentősen megnövekszik. A meghosszabbodott végtagok és a megnövekedett fizikai erőnlétük képessé teszi őket arra, hogy megtanuljanak helyesen bánni a kerti szerszámokkal, ami mozgáskoordinációjuk fejlődését is segíti. A tudati változások eredményeképp képessé válnak a gyakorlatban is megtapasztalt törvényszerűségek megértésére. Az oksági összefüggéseket működés közben értik meg, így a talaj- táj- klíma kapcsolatot a heti rendszeres munka során élhetik meg. Növekvő érdeklődésük a szociális kapcsolatok iránt jó alapot adhat a felelősségérzet kialakulásához, amit az élő környezettel való munka erősít. A gyerekek megismerik a kert talaját, rovar- és madárvilágát.

A 11-12. életévben a kitartást igénylő munka a nevelési cél, amelyre a földdel való munka a legalkalmasabb pl. ásás, földhordás, ültetés. A földdel, a talajjal való munka hangsúlyos az egész év során. Ehhez javasolt egyes munkákhoz (pl. gyomlálás) a rövid nyelű szerszámok használata. Elvárás a pontos és folyamatos munkavégzés.

A rendelkezésre álló terület egy részét ágyásokra osztjuk egyényári zöldségek, fűszernövények és vágott virágok számára. A kertműveléstanár eldönti, hogy egy-egy ágyás kialakításáért és gondozásáért egy vagy két tanuló képes felelősséget vállalni. A gyakorlati munkálatokat újra és újra megbeszéljük, reflektáljuk és dokumentáljuk. A tanulók kerti naplót vezetnek, fogalmazásokat írnak, növény- és munkanaptárt készítenek, tárgyi beszámolókat, növényleírásokat írnak, rajzokat, esetleg tervrajzokat készítenek. A tanár eleinte ebben is szorosban vezeti a tanulókat, a későbbi években inkább hozzáértő közvetítőként és tanácsadóként van jelen.

A kertművelés órákon az összes szükséges kerti munka megismerése mellett egyéni feladatokat is kapnak a tanulók, amelyek individuálisan fejlesztik képességeiket. Vannak olyan tanulók, akik ásás, lé-préselés és hasonló tevékenységek során használhatják és bizonyíthatják testi erejüket, lecsendesednek kissé és finomabb feladatokra is hajlandóak. A jó kézügyességet igénylő és türelmet követelő egyelés

egészen máshogyan hat. Sok kerti munka követel kitartást. Itt arra kell ügyelni, hogy a tanuló olyan feladatokat kapjon, amelyeket meg tud oldani, hogy sikerélményei lehessenek. A kisebb, rendszerességet követelő művelési, gondozási munkákat a kertben, az iskolaépületben vagy az osztályteremben úgy kell kiválasztani és kíséni, hogy az azokkal megbízott tanulóban kialakuljon a felelősségtudat és fontosnak érezze feladatát. Számos lehetőség van párban vagy csoportban végezhető tevékenységre. Ezen feladatok összeállításában pedagógiai és a szociális viszonyokat elősegítő szempontokat is figyelembe veszünk. A szerszámokkal végzett munka, pl. a sarló vagy kasza ritmikus lendítése, a kapálás vagy lapátolás ritmikus mozgásfolyamatai, a motoros képességek további fejlődését, a mozgásfolyamatok harmonizálását szolgálhatják.

A virágkötészeti és dekorációs feladatok az esztétikai és művészi érzéket szólíthatják meg és fejleszthetik tovább. A tanulóknak tehát sok lehetőségük van arra, hogy egyéni képességeiket érvényre juttassák. A téli hónapokban az év során gyűjtött vetőmagok tisztítása, válogatása és előkészítése történhet a tavaszi vetésekhez. Különböző helyekről gyűjtött talajminták vizsgálata. A téli természet megfigyelése: Magyarország főbb erdőalkotó fái (tölgy, gyertyán, bükk), a fák felismerése, habitusuk, kérgük és rügyeik alapján. Az adventi időszakban: a kertészethez kapcsolódó kézműves foglalkozások természetes anyagok felhasználásával.

Kapcsolódási pontok

Történelem: az ősi folyó menti kultúrák felidézése, különös tekintettel gazdálkodásukra, az ehhez kapcsolódó hiedelemvilágukra, matematikai, csillagászati tudásukra, naptárjaikra, valamint az ókori görög és római kor birodalmat megalapozó gazdálkodására.

A Szent Kolumbán élete kapcsán tanultak a közösségek önellátó mezőgazdálkodásának kialakulásáról.

Növénytan: a növény részei (gyökér, szár, levél, virág, termés), a növények életciklusai.

Ásványtani ismeretek: jó alapot szolgáltatnak a talajvizsgálathoz, alapközetek típusai.

Fafaragás: a felhasznált fafajták tulajdonságainak felismerése.

Eredménycélok

- A kéziszerszámok (ásó, kapa, gereblye) szakszerű, helyes testtartású és biztonságos használatának ismerete.
- A talajművelés alapjainak ismerete.
- Ágyások megtervezése és kialakítása segítséggel.
- A vetés, palántázás alapvető szabályainak ismerete.
- A kert rovar- és madárvilágának ismerete.
- Egyéves zöldségfélék és dísznövények termesztési módja.
- A kerti talaj főbb tulajdonságainak ismerete.
- A környezetvédelem alapjainak ismerete.
- Komposzt készítés módjának ismerete.
- Törekvés az önálló, pontos, kitartó munkavégzésre és az együttműködésre.

8. évfolyam

Órakeret: 36 óra

Fejlesztési célok

Ennek az életkornak jellemzője a tanulók külső aktivitása és dinamikus belső állapota. A pubertás elérkeztevel a gyerekek érdeklődővé válnak önmaguk változásaival szemben és nyitottá a külvilág iránt. Ebben az életkorban motiválja őket, ha a kapott feladatok „erőpróba jellegűek” és végrehajtásuk kitartást igényel. A fizikai változások általában megelőzik a lelki fejlődést. Figyelmüket terejük a világ felé és ösztönözzük őket arra, hogy merjenek kezdeményezni, ugyanakkor az egyéni szociális

felelősségnek is fontos szerep jusson. Ennek kapcsán hangsúlyossá válik a környezetvédelmi oktatás. A tanulók egyre szorosabb kapcsolatba kerülnek a világgal, érzelmekkel telített kritikai hajlamuk mellett nagyobb szerepet kap a racionalitás. A végtagok nagyon megnyúlnak, mozgásukban robosztusabbak lesznek, ezért nagyobb hangsúlyt kell fektetni a nagyobb erő kifejtést igénylő munkákra, amivel erőnlétüket és állóképességüket is folyamatosan fejleszthetik. Megjelennek az ún. projektmunkák, amelyek során utak, kerítések, sziklakertek, szőlőültetvény stb. létesülnek. Folytatódik az ökológiai tanulmányok elmélyítése a helytelen gazdálkodás környezetterhelő szerepéről. Az ökológiai gazdálkodásban nagy szerepe van a sokszínűségnek. A gazdálkodás során úgy alakítsuk ki a gazdaságot, iskolakertet, hogy az adott tájba beleilleszkedjék.

Az egészséges táplálkozás előfeltétele az egészséges talaj-növény-állat kapcsolat. Az egyes növények táplálkozásban betöltött szerepe megbeszélésre kerül. Hangsúlyosabb szerepet kap a gyógynövények ápolása és felhasználása. A komposztkészítés, trágyakezelés a talaj tápanyag-utánpótlása szempontjából elengedhetetlen. A téli órákon a tanulók megtervezik a zöldséges kertet a vetésforgó és a növénytársítás fogalmát figyelembe véve.

Fontossá válik, hogy kinek milyen egyéni képességei vannak, de ugyanilyen hangsúlyos az is, hogy csoportmunkában ki mit tud elérni. A kertészetben mindkét aspektust tisztán elkülönülve ki tudják próbálni a diákok, mert sok egyéni feladatot ad a kert, ugyanakkor a munkamegosztással hatékonyabban elvégezhető feladatok száma is nagy.

Témakörök, feladatok: kétéves zöldségnövények termesztése, málna, ribizli, szőlő művelésének megismerése, szaporítás dugványozással, növénytársítások. Trágyázás szerves trágyával: fontos, hogy egy állattartó tanyára a tanulók ellátogassanak és lehetőség szerint dolgozhassanak is. Megtanulhatják a terménytárolás, feldolgozás (pl. aszalás, szárított gyógynövények tárolása, csomagolása és felcímkézése), gyógyteák készítésének módjait. Tanítjuk a metszés szerepét, fontosságát a gyümölcsfák ápolásában. Út vagy kerítésépítés. Ökológiai gazdálkodás alapvetései.

Kapcsolódási pontok

Történelem: a középkori Európa jellegzetes gazdálkodási formái, az ipari mezőgazdaság hatása a talaj termékenységére és az élelmiszer minőségére, az ökológiai problémák összetevői.

Földrajz: a nagy földrajzi felfedezések miként változtatták meg a kontinensünkön és hazánkban termesztett növénykultúrákat, ennek milyen társadalmi következményei lettek, az időjárás változásának törvényszerűségei, meteorológiai alapismeretek, felhőképződés.

Csillagászat: ennek kapcsán a vetési naptár bemutatása.

Biológia: a növekedés, fejlődés szakaszai. Táplálkozásban.

Kémia: különböző gabonafajták, kísérletek.

Eredménycélok

- Új eszközök szakszerű és balesetmentes használatának ismerete (metszőolló, vasvilla, ásóvilla, talicska).
- A tanult gyógy- és fűszernövények ismerete, gondozásuk főbb tudnivalóinak ismerete.
- Értik a gyümölcsfák ápolásának, metszésének fontosságát.
- Megtapasztalták a növényvédő bio levek készítésének módjait és fontosságát.
- Ismerik a komposztálás folyamatát, jártasak a trágya és növényi komposzt felhasználásában.
- Ismerik egyes növények táplálkozásban betöltött szerepét.
- A növénynevelés alapelveiről, a géntechnológia veszélyeiről tájékoztatást kaptak.
- Ismerik a terménytárolás módszereit és eszközeit.

- Megtanultak zöldséges- és virágoskertet tervezni, ápolni.
- Törekednek az önálló, pontos, kitartó munkavégzésre és az együttműködésre.

Kiemelt habilitációs-rehabilitációs feladatok értelmileg akadályozott tanulók számára a kertművelés oktatás területén:

- Érzékszervi érzékelés és tapasztalatszerzés fejlesztése.
- Mozgáskoordináció fejlesztése.
- Figyelem koncentráció, tartós figyelem és emlékezet fejlesztése.
- Kommunikációs képességek fejlesztése.
- Öröm a kertben végzett munkában.
- Az ember felelősségének megtapasztalása a környezet megóvásában.
- Önismeret, önértékelés, alkalmazkodóképesség, kapcsolatteremtő és együttműködési készség fejlesztése.
- Kitartó, pontos munkavégzésre nevelés.
- Felkészítés a munka világára, a lehető legönállóbb életvitelre.

Eredménycélok

Az értelmileg akadályozott tanuló képességeinek megfelelően ismeri:

- A növények egészséges fejlődésének feltételeit.
- A humuszt mint a talajtermékenység hordozóját.
- A komposztálás jelentőségét a környezet védelmének érdekében.
- Az egyes tanult, termelt növények ápolásának alapvető feladatait.
- A talajmegtanulás eszközeit és biztonságos használatukat.
- Ember, állat és növény harmonikus életközösségének alapvetéseit.
- Az egészséges táplálkozás alapvetéseit.
- A kerti munkák során használt szerszámok rendeltetését, biztonságos használatát.

6-7. évfolyam

Órakeret évfolyamonként: 72-72 óra

Fejlesztési célok

Ebben az életkorban jelentős fizikai, lelki és értelmi változáson megy keresztül a gyermek. A külvilág iránti érdeklődésük jelentősen megnövekszik. A meghosszabbodott végtagok és a megnövekedett fizikai erőnlétük képessé teszi őket arra, hogy megtanuljanak helyesen bánni a kerti szerszámokkal, ami mozgáskoordinációjuk fejlődését is segíti. A tudati változások eredményeképp képessé válnak a gyakorlatban is megtapasztalt törvényszerűségek megértésére. Az oksági összefüggéseket működés közben értik meg, így a talaj- táj- klíma kapcsolatot a heti rendszeres munka során gyakorlati tevékenységbe ágyazva élhetik meg. Növekvő érdeklődésük a szociális kapcsolatok iránt jó alapot adhat a felelősségérzet kialakulásához, amit az élő környezettel való munka erősít. A gyerekek megismerik a kert talaját, rovar- és madárvilágát.

A 11-12. életévben a kitartást igénylő munka a nevelési cél, amelyre a földdel való munka a legalkalmasabb pl. ásás, földhordás, ültetés. A földdel, a talajjal való munka hangsúlyos az egész év során. Ehhez javasolt egyes munkákhoz (pl. gyomlálás) a rövid nyelű szerszámok használata. Elvárás a képességeknek megfelelő lehető legpontosabb és folyamatos kitartó munkavégzés.

A rendelkezésre álló terület egy részét ágyásokra osztjuk egyényári zöldségek, fűszernövények és vágott virágok számára. A kertműveléstanár egy-egy ágyás kialakításának és gondozásának felelősségével egy-egy tanulócsoporthoz bíz meg. A gyakorlati munkálatokat újra és újra megbeszélik, reflektálják és dokumentálják. A tanulók képességeik szerinti segítségnyújtással kerti naplót vezetnek, növény- és

munkanaptárat készítenek, növényleírásokat írnak, rajzokat, esetleg tervrajzokat készítenek. A tanár eleinte szorosan vezeti a tanulókat, a későbbi években inkább hozzáértő közvetítőként és támogatóként van jelen.

A kertművelés órákon az összes szükséges kerti munka megismerése mellett egyéni feladatokat is kapnak a tanulók, amelyek individuálisan fejlesztik képességeiket. Vannak olyan tanulók, akik ásás, lé-préselés és egyéb hasonló, nagyobb fizikai erőfeszítést igénylő tevékenységek során használhatják és bizonyíthatják testi erejüket. A jó kezűgyességet igénylő és türelmet követelő egyelés finomabb tevékenysége a figyelemkoncentrációt is fejleszti. Sok kerti munka követel kitartást. Itt arra kell ügyelni, hogy a tanuló olyan feladatokat kapjon, amelyeket meg tud oldani, hogy sikerélményei lehessenek, és mindig a lehető legkisebb szükséges támogatást kapja a munka elvégzéséhez. A kisebb, rendszerességet követelő művelési, gondozási munkálatokat a kertben, az iskolaépületben vagy az osztályteremben úgy kell kiválasztani és kísélni, hogy az azokkal megbízott tanulóban kialakuljon a felelősségtudat és fontosnak érezze feladatát. Számos lehetőség van párban vagy csoportban végezhető tevékenységre. Ezen feladatok összeállításában pedagógiai és a szociális viszonyokat elősegítő szempontokat is figyelembe veszünk. A szerszámokkal végzett munka, pl. a sarló vagy kasza ritmikus lendítése, a kapálás vagy lapátolás ritmikus mozgásfolyamatai, a motoros képességek további fejlődését, a mozgásfolyamatok harmonizálását szolgálhatják.

A virágkötészeti és dekorációs feladatok az esztétikai és művészi érzéket szólíthatják meg és fejleszthetik tovább. A tanulóknak tehát sok lehetőségük van arra, hogy egyéni képességeiket érvényre juttassák. A téli hónapokban az év során gyűjtött vetőmagok tisztítása, válogatása és előkészítése történhet a tavaszi vetésekhez. Különböző helyekről gyűjtött talajminták vizsgálata. A téli természet megfigyelése: Magyarország főbb erdőalkotó fái (tölgy, gyertyán, bükk), a fák felismerése, habitusuk, kérgük és rügyeik alapján. Az adventi időszakban: a kertészethez kapcsolódó kézműves foglalkozások természetes anyagok felhasználásával.

Kapcsolódási pontok

Történelem: az ősi folyó menti kultúrák felidézése, különös tekintettel gazdálkodásukra, az ehhez kapcsolódó hiedelemvilágukra, matematikai, csillagászati tudásukra, naptárjaikra, valamint az ókori görög és római kor birodalmat megalapozó gazdálkodására.

A Szent Kolumbán élete kapcsán tanultak a közösségek önálló mezőgazdálkodásának kialakulásáról.

Növénytan: a növény részei (gyökér, szár, levél, virág, termés), a növények életciklusai.

Ásványtani ismeretek: jó alapot szolgáltatnak a talajvizsgálathoz, alapközetek típusai.

Fafaragás: a felhasznált fafajták tulajdonságainak felismerése.

Eredménycélok

Az elvárások meghatározása és az értékelés minden esetben a tanuló egyéni képességeihez mérten történik:

- A kéziszerszámok (ásó, kapa, gereblye) szakszerű, helyes testtartású és biztonságos használatának ismerete.
- A talajművelés alapjainak ismerete.
- Ágyások megtervezése és kialakítása segítséggel.
- A vetés, palántázás alapvető szabályainak ismerete.
- A kert rovar- és madárvilágának ismerete.
- Egyéves zöldségfélék és dísznövények termesztési módja.
- A környezetvédelem alapjainak ismerete.
- Komposzt készítés módjának ismerete.
- Törekvés az önálló, pontos, kitartó munkavégzésre és az együttműködésre.

8. évfolyam

Órakeret: 36 óra

Fejlesztési célok

Ennek az életkornak jellemzője a tanulók külső aktivitása és dinamikus belső állapota. A pubertás elérkezével a gyerekek érdeklődővé válnak önmaguk változásaival szemben és nyitottá a külvilág iránt. Ebben az életkorban motiválja őket, ha a kapott feladatok „erőpróba jellegűek” és végrehajtásuk kitartást igényel. A fizikai változások általában megelőzik a lelki fejlődést. Figyelmüket tereljük a világ felé és ösztönözzük őket arra, hogy merjenek kezdeményezni, ugyanakkor az egyéni szociális felelősségnek is fontos szerep jusson. Ennek kapcsán hangsúlyossá válik a környezetvédelmi oktatás. A tanulók egyre szorosabb kapcsolatba kerülnek a világgal, érzelmekkel telített kritikai hajlamuk mellett nagyobb szerepet kap a racionalitás. A végtagok nagyon megnyúlnak, mozgásukban robosztusabbak lesznek, ezért nagyobb hangsúlyt kell fektetni a nagyobb erőfelfejtést igénylő munkákra, amivel erőnlétüket és állóképességüket is folyamatosan fejleszthetik. Megjelennek az ún. projektmunkák, amelyek során utak, kerítések, sziklakertek, szőlőültetvény stb. létesülnek. Folytatódik az ökológiai tanulmányok elmélyítése a helytelen gazdálkodás környezetterhelő szerepéről. Az ökológiai gazdálkodásban nagy szerepe van a sokszínűségnek. A gazdálkodás során úgy alakítsuk ki a gazdaságot, iskolakertet, hogy az adott tájba beleilleszkedjék.

Az egészséges táplálkozás előfeltétele az egészséges talaj-növény-állat kapcsolat. Az egyes növények táplálkozásban betöltött szerepe megbeszélésre kerül. Hangsúlyosabb szerepet kap a gyógynövények ápolása és felhasználása. A komposztkészítés, trágyakezelés a talaj tápanyag-utánpótlása szempontjából elengedhetetlen. A téli órákon a tanulók megtervezik a zöldséges kertet a vetésforgó és a növénytársítás fogalmát figyelembe véve.

Fontossá válik, hogy kinek milyen egyéni képességei vannak, de ugyanilyen hangsúlyos az is, hogy csoportmunkában ki mit tud elérni. A kertészetben mindkét aspektust tisztán elkülönülve ki tudják próbálni a diákok, mert sok egyéni feladatot ad a kert, ugyanakkor a munkamegosztással hatékonyabban elvégezhető feladatok száma is nagy.

Témakörök, feladatok: kétéves zöldségnövények termesztése, málna, ribizli, szőlő művelésének megismerése, szaporítás dugványozással, növénytársítások. Trágyázás szerves trágyával: fontos, hogy egy állattartó tanyára a tanulók ellátogassanak és lehetőség szerint dolgozhassanak is. Megtanulhatják a terménytárolás, feldolgozás (pl. aszalás, szárított gyógynövények tárolása, csomagolása és felcímkézése), gyógyteák készítésének módjait. Tanítjuk a metszés szerepét, fontosságát a gyümölcsfák ápolásában. Út vagy kerítésépítés. Ökológiai gazdálkodás alapvetései.

Kapcsolódási pontok

Történelem: a középkori Európa jellegzetes gazdálkodási formái, az ipari mezőgazdaság hatása a talaj termékenységére és az élelmiszer minőségére, az ökológiai problémák összetevői.

Földrajz: a nagy földrajzi felfedezések miként változtatták meg a kontinensünkön és hazánkban termesztett növénykultúrákat, ennek milyen társadalmi következményei lettek, az időjárás változásának törvényszerűségei, meteorológiai alapismeretek, felhőképződés.

Csillagászat: ennek kapcsán a vetési naptár bemutatása.

Biológia: a növekedés, fejlődés szakaszai. Táplálkozásban.

Kémia: különböző gabonafajták, kísérletek.

Eredménycélok

Az elvárások meghatározása és az értékelés minden esetben a tanuló egyéni képességeihez mérten történik:

- Új eszközök szakszerű és balesetmentes használatának ismerete (metszőolló, vasvilla, ásóvilla, talicska).
- A tanult gyógy- és fűszernövények ismerete, gondozásuk főbb tudnivalóinak ismerete.
- Értik a gyümölcsfák ápolásának, metszésének fontosságát.
- Megtapasztalták a növényvédő biolevek készítésének módjait és fontosságát.
- Ismerik a komposztálás folyamatát, jártasak a trágya és növényi komposzt felhasználásában.
- Ismerik egyes növények táplálkozásban betöltött szerepét.
- A növénynemesítés alapelveiről, a géntechnológia veszélyeiről tájékoztatást kaptak.
- Ismerik a terménytárolás módszereit és eszközeit.
- A zöldséges- és virágoskert tervezésének, ápolásának egyszerű alapvetéseit ismerik.
- Törekednek az önálló, pontos, kitartó munkavégzésre és az együttműködésre.

Természettudomány és földrajz

Természettudomány – biológia, természetismeret – fizika, kémia

Általános célok

Az iskola legfontosabb feladata a nevelés mellett a tudás átadása. A természettudományos tárgyak fókuszában a természet iránti érdeklődés a természet és az abban élő, azt megismerő ember egysége, sokoldalú összefüggése áll. A Waldorf-iskolák tanterveiben ennek megfelelően fontos szerepet játszik az ökológiai gondolkodás. Az egészről induló, a részek felé haladó, majd a részeket újból nagyobb egységekbe foglaló tantárgyi programok önmagukban is segítik, hogy a gyerekek képessé váljanak szélesebb, nagyobb összefüggéseket figyelő hozzáállást kialakítani. Ebben az összefüggésrendszerben a közvetlen környezet legfontosabb jelenségeinek megfigyeléséből, az emberi és az állati tulajdonságok összevetéséből és a növényi fejlődési folyamatok átéléséből, figyelemmel kíséréséből indulnak ki a természetrajz témakörei az alsó tagozaton. Később ezt bővítve emberi, az állati és a növényi világ megfigyelés általi megismeréséből és a legfontosabb környezeti világok felfedezésével, megfigyelésével és elemi megértésével foglalkoznak a természetismeret és a biológia különböző témakörei.

A Waldorf-pedagógia a tanulási-tanítási folyamatban a „Mit?” mellett egyenrangúan fontosnak tartja a „Kinek?” és a „Hogyan?” kérdését is. Az ismeretek megszerzésének útjára – mely a különböző életkorokban különböző fejlődési szükségletekből indul ki – éppen olyan gondos figyelmet fordít, mint arra, milyen ismereteket tanít meg. Az egyes életkorok nevelési céljainak megfelelően választja ki az elsajátítandó természettudományos tartalmakat, jelöli ki az azokhoz vezető megismerési utat. Minden jelenséget aktív tanulás, vagyis multiszenzoros tapasztalatszerzés útján igyekszik a diákokkal felfedeztetni. Olyan természeti modellekkel, elméletekkel (pl. atomelmélet, periódusos rendszer), melyek érzékszervi működéseink által nem közelíthetők, figyelhetők meg, az általános iskolai szakaszban nem ismerteti meg a diákokat.

Sok tanuló ekkor találkozik először igazán természeti jelenségekkel, természeti erővel, törvényekkel, amelyekkel később, esetleg a szakmájukban dolgozni fognak (pl. kert- és parkápoló, palánta nevelő, mézeskalács sütő, kisegítő állatgondozó, stb.) és amelyekkel felelősen kell majd bánniuk. Elsődleges cél a felfedezés örömeinek átélése. Ennek megfelelően a környezetben fellelhető vagy a mindennapi életben hasznosuló természettel kapcsolatos tudás elsajátítására, az ahhoz kapcsolódó,

felfedezhető jelenségek megismerésére, rendszerezésére és megértésére helyezzük a hangsúlyt az általános iskolai szakaszban. Végső cél, hogy ki-ki képességeinek megfelelően érezze át a körülötte élő természet tiszteletét, lássa át annak közvetlen környezetéhez kapcsolódó, olyan, az ember által felfedezett törvényeit, találmányait, melyek a mindennapi életben hasznosulnak, ezáltal szerezve biztonságot az ítéletalkotásban és felelősségtudatot a cselekvésben.

Az „élő tudás” megszerzésében minden tantárgy négy lépcsőn vezeti végig a diákokat.

1. **A jelenség átélése, megtapasztalása.** Biztosítani kell a lehető legtöbb érzékszervvel (látás, hallás, hőérzékelés, szaglás, ízlelés, egyensúlyérzék, kineztiázia és propioceptív érzékelés, tapintás) való tapasztalatszerzést, a cselekvéses, mozgásos átélést. A diákok elsőként érzelmi viszonyba kerülnek a jelenséggel. Ez motiválja, tartja fenn a megismerési folyamatokat. Az így szerzett tapasztalatok először az érzésvilágban és a végtagrendszerben, tehát a képi emlékezetben és az izombeidegzés mintázatában hagynak emléknymokat. A cselekvő megismerés által ébresztjük fel és tartjuk fenn a motivációt a megismerésre. Ezzel párhuzamosan a diákok figyelmét és észlelési folyamatait iskolázzuk.

2. **A kísérlet (jelenség) újbóli átélése.** Ezzel megerősítjük a már rögzült emléknymokat. Az átéltekről született tapasztalatainkat a lehető legtöbb érzékszerv szempontjából a lehető legpontosabban fogalmazzuk meg (ki-ki képességei szerint szóban, írásban és rajzban). Így a figyelem és az érzékszervi folyamatok mellett az emlékezeti folyamatokat, főként a memóriából való visszahívás végrehajtó folyamatait mozgatjuk. Tudatos belső képalkotás (mentális reprezentáció létrehozása) megy végbe, melyben már a gondolkodási folyamatok is részt vesznek: részekre bontás, összehasonlítás, megkülönböztetés, gyűjtés, rendezés, folyamatleírás, jellemzés, kapcsolatok, összefüggések felfedezése.

3. **A megfigyelt jelenségekből** lényegkiemelés, általánosítás segítségével az elvonatkoztatási folyamatban a diákok a pedagógus segítségével **megfogalmazzák a tapasztalt törvényszerűséget.**

4. **További megfigyelésekkel,** kísérletekkel ellenőrzik a törvény érvényességét, tudatosítják annak mindennapi életben, illetve a természeti világ egységében, egyensúlyának fenntartásában játszott szerepét. Esetleg tovább fejlesztik, kiegészítik a törvény leírását.

Ilyen formán a Waldorf-pedagógia igyekszik kiegyensúlyozni a procedurális tudás (folyamat- és eljárás-szerű, készség-képesség jellegű, folyékony) és a deklaratív tudás (propozicionális, ismeret jellegű, kijelentésszerű, statikus) megszerzését. A két tudás egyformán vesz részt a tanulás eredményeinek alakításában. A kettő kiegyenlítetttsége jelenti a kompetencia alapú fejlesztést. A deklaratív tudás zárt, kijelentésszerű jellegét a procedurális tudás nyitott szabály-alapú működése hozza újra mozgásba, kapcsolja új összefüggésekhez, új felfedezésekhez, vagyis teszi fejlődőképessé, később is bővíthetővé. Ez indokolja, hogy a tanulási-tanítási folyamat a közvetlen megtapasztaláson alapszik, de nem áll meg az ismeret, törvény leírásánál, hanem további alkalmazásokat keresve tovább gondolja, fejleszti azt. A fent leírt módszernek különös jelentősége van a kognitív funkciókban nem tipikusan fejlődő diákok számára, mivel esetükben főként a megszerzett procedurális tudás, a kialakult készségek, képességek, jártasságok lesznek az alapjai a helyes életvezetési és munkavégzési szokások, rutinok kialakításának.

Kiemelt habilitációs-rehabilitációs feladatok tanulásban akadályozott tanulók számára a természettudományos tárgyak tanításának legfontosabb feladata:

- a világ megismerése iránti nyitottság, igény és motiváció felébresztése és megtartása a természettudományos tárgyak tanításának legfontosabb feladata,

- fontos a mindennapi életet érintő, konkrét tényeken, tapasztalatokon alapuló megfigyelésekből, gyakorlati példákból egyszerű következtetések levonásának és az erre alapozott döntéshozatal: az egészségre nevelés és a veszélyes helyzetek elkerülésének tudatos tanítása,
- az elvont gondolkodás gyengesége és/vagy későbbi érése miatt minden esetben a praktikus, cselekvéses felfedeztetésből kell kiindulnunk, melyet lehetőség szerint több példával is érdemes szemléltetni,
- ügyeljünk arra, hogy a kísérletet, strukturált megfigyelési helyzetet a diákok számára egyszerűen, jól átláthatóan szervezzük meg, mivel a folyamat egymásutániságának érzékelése és az alakháttér felismerés nehézsége miatt az érzékelési folyamatok megfelelő lefolyását csak így biztosíthatjuk, így építhetünk ki jó tanulási szokásokat, így előzhető meg balesetveszélyes helyzetek kialakulása is,
- a természetmegfigyelés és kísérletek során szükséges tudatosan iskolázni, megfigyelési szempontok segítségével strukturálni, segítő kérdésekkel mélyíteni a tanulásban akadályozott diákok érzékelési funkcióit, figyelmét,
- az órák megtervezésekor vegyük figyelembe, hogy egy-egy kísérlet vagy strukturált megfigyelés során az érzékelési funkciók megfelelő működéséhez olyan intenzív figyelem, és más kognitív funkciók erőteljes működése is szükséges, hogy a tanulásban akadályozott diákok tipikusan fejlődő társaiknál hamarabb elfáradnak,
- a megfigyelésekből, kísérletekből történő általánosítást, elvonatkoztatást, a törvény/ismeret kimondásához vezető utat, az absztrakt fogalmak megközelítését mindig több gyakorlati példával, kisebb lépésekben, fokozatosan és hézagmentesen tegyük, ne hagyjunk nagyobb ugrásokat a gondolatmenetben,
- a látottak verbális megfogalmazását több kérdéssel segítjük, emellett törekedjünk azok rajzos, képi, folyamatábrákkal, vagy más szemléltetéssel megragadható megjelenítésére is, mely segíti a megértést,
- a törvény megismerését követően lehetőleg gyakorlati szinten, újabb kísérlettel térjünk vissza annak a mindennapi életben, vagy egy-egy mesterségben történő gyakorlati alkalmazásához, ez a tanulás hasznát (szakmatanulás, életvezetés, egészséges életmód, környezettudatosság) a diákok számára kézzelfoghatóvá teszi, ezáltal fenntartja motivációjukat,
- az ismeretek mindennapi alkalmazásához kötődő feladatok segítik a kauzális gondolkodás és a problémamegoldó gondolkodás fejlődését és a felhasználói tájékozottság és tudatosság alakulását, mely a későbbi önálló életvezetéshez nyújt alapot,
- a természetrajz és természetismeret tanításában kiemelt szerepet kap az ökológiai gondolkodás, az egészségmegőrzés, a betegség, és a szenvedélyek kialakulásának megelőzése, melyet az 1-4. osztályban inkább jó szokások kialakításával, 5-8. osztályban egyre inkább tudatosan, a gyakorlati példák és ismeretek összekapcsolásával és az önismeret fejlesztésével érhetünk el,
- a természetismeret témaköreinek tanulásában elért teljesítményben egy tanulócsoporton belül is jelentős különbségek lehetnek a diákok között, ezt nem csak a tudáspróbák megírásakor, de a kooperatív tanulási helyzetekben vegyes csoportok vagy párok kialakításával is fontos figyelembe venni.

A továbbiakban az egyes tantárgyak tartalmait külön-külön vázoljuk fel. Azonban ezek között számos kapcsolódási pont fedezhető fel, melyek lehetővé teszik a különböző tárgyak integrált tanítását.

Természetrájk és biológia

Az első három évfolyamon külön tantárgyként nem, csak a tanító által elmondott történetekben illetve a közvetlen környezet megtapasztalásában jelenik meg a természetrájk. A tanító úgy választja meg az egyes osztályfokokon elhangzó történeteket, hogy azok tükrözzék az aktuális életkor gyermekének a természettel való, folyamatosan változó viszonyát. Például a1-2. osztályban még fontos lelki táplálékot nyújtó tündérmesék nem egyszerűen a fantáziavilágba vezetik a gyermekeket, hanem megalapozzák a természet és az élet szeretetéhez való viszonyt. A tündérek, és más csodálatos lények védik a természetet, segítik annak átalakulási folyamatait, „örzik az élet titkát”. Ezek segítségével alapozzuk meg az óvoda és iskola átmenetben az egészséges érzelmi kapcsolatot a természet olyan fontos összefüggéseinek megértéséhez való első lépésként, mint az állatok, a növények és az ember egymáshoz való viszonya, vagy a bioszféra törvényei. Ezekben a történetekben főként a természet átváltozási folyamatai jelennek meg. Nem csak a béka változik át királyfivá, a forrás alakul életvízzé, de a hernyó is pillangóvá, az évszakok is egymás követő örökös változásban vannak. Ennek megfelelően az állatok és a növények is mást és mást mutatnak meg magukból.

Az érzelmi kapcsolatot megtartva a 4. osztályban a képzelő erő megmozgatása mellett az ott szereplő, vagy megfigyelt dolgok pontosabb leírására is igény mutatkozik. 4-6. osztályban ennek nyomán a minket körülvevő természet sokoldalú, egyre önállóbb megfigyelésén, az emberi létezés és a különböző állati létformák összefüggéseinek megtapasztalásán, valamint a növényvilág lényegi fejlődési folyamatainak, létezési formáinak megfigyelésén van a hangsúly. A 7-8. osztályban jutnak el igazán a diákok olyan gondolati felismerésekig, ok-okozati összefüggések megértéséig, melyen át a környezettudatos döntésekig és az életvezetésben a helyes szokások tudatos kialakításáig vezet az út, ezen át felnőttkorra az ökológiai etikáig.

4-5. évfolyam

Órakeret: 4. évfolyamon az Anyanyelvi kommunikáció, irodalom és nyelvtan tárgyba integráltan 30, 5. évfolyamon önálló tárgyként 40 óra

Fejlesztési célok

A természetrájk és a biológia az egyes osztályfokokon fokozatosan bontja ki a földi élet különböző rétegeit. Közvetlenül a kilenc éves pszichés változásokat követően képesek a gyermekek olyan pontos, tudatos, lényegi megfigyeléseket tenni, melyek lehetőséget adnak az állattani epocha 4. osztályos megvalósítására. Ekkor megfigyeljük a diákokkal, hogy az emberi testfelépítésben is meglévő szervek milyen specializált formában segítik az állatok természeti környezettel való tökéletes együttélésben. Először tehát az emberi test felépítésének rövid formai és funkcionális bemutatása következik, ez szolgál alapul az állatokkal való összevetéshez. Pontos megfigyeléseket teszünk a különböző állatok különböző testfelépítésével, táplálkozásával, viselkedésével, környezetével, utódnevelésével kapcsolatban. A gerinctelenek, a halak, a kétlábúak, a hüllők, a madarak és az emlősök közül is jellemző példákat hozva. Ismert, vagy kevésbé ismert állatokból alakíthatunk ki olyan csoportokat, melyek vizsgálata során jól megmutathatók az ember felépítésétől való eltérések különböző irányú formái, tendenciái. A testfelépítés, a fogazat stb. különböző formáit mutathatja be például az emlősök között a tehén, az egér és az oroszlán egymást követő tárgyalása, de hasonló módon sorba vehetjük a vízi világ olyan különböző formáit, mint a nyolckarú polip, a csiga és a tengeri sü. Az állatok végtagjait az emberével összehasonlítva jól megmutathatjuk a hasonlóságokat és a különbségeket. Az állati végtagok hatékonyságát (pl. ásóláb, szárny) az ember különböző technikai megoldásokkal (ásó, repülőgép) tudja utánozni, ez megmutatja, hogy nem testi módosulások, hanem szellemi tevékenység lesz jellemző az emberre. Ezek a példák erősítik a gyermekek állatokkal általában fenntartott szeretetteljes kapcsolatát.

Megfigyeljük az állati és az emberi test felépítésbeli különbségei mellett azt is, hogyan változott az ember a felegyenesedéssel, milyen új képességek jelenhettek meg ezáltal, pl. kezek szabadbá válása, beszéd, gondolkodás. Az állati viselkedésben megmutatkozó jellegzetességek is tanulsággal szolgálhatnak az ember megismeréséhez (pl. kitartás, agresszív viselkedés vagy önfeláldozó utódgondozás). Az 5. osztályban a növénytan kevésbé látványos, annál pontosabb megfigyelései jó alkalmat teremtenek az észlelés és a gondolkodás iskolázásához. A kilenc éves kori pszichés változások és a kamaszkori viharos időszak között általában létrejön egy, a higgadt, pontos megfigyelésekre, a növényi formák sokaságának és szépségének elmélyült átélésére időt hagyó nyugalmi szakasz. Ekkor erősíthetjük meg a diákokban a Föld, mint élő organizmus iránti tiszteletet. A növényeket tehát más élővilágokkal való összekapcsoltságában szemléljük, akár a rovarok, akár az időjárás vagy a talaj, akár az emberi beavatkozás szempontjából. Így juttathatjuk a diákot a közvetlenül őt körülvevő ökoszisztéma érző megértéséhez és tiszteletéhez. A növényeket az adott tájjal, talajjal, éghajlattal összefüggésben fontos vizsgálni, cserepes és préselt növények megfigyelése helyett. Az analitikus rendszerezést inkább a felsőbb osztályokra, elsősorban a középfokú oktatásra kell hagynunk. A növény egyes részeinek megnevezése és a környezetben megismerhető növények nevének megtanulása sem lehet mechanikus, rendszertani szemléletű. Inkább a minőségi jellemzést támogassuk, ahol az arányok, hangsúlyos formák, átalakulások, növekedés közbeni változások, mozgások, különbözőségek és hasonlóságok megfigyelése, leírása kerül a középpontba. A gyökér, a levél, a szár, a virág, a termés, mag, a lágy- és fásszár fogalmait úgy tarthatjuk elevenen, hogyha a különböző növényeket, mint polaritások állatjuk egymás mellé, az ilyen megfigyeléseken keresztül alkotjuk meg a fogalmakat. Pl.: moha-zúzmó, gombák, haraszt, egy- és kétszikű növények.

Kapcsolódási pontok

A 3. osztályos földművelés korszak fontos előkészítése a növény és állattan epochának. A növényekről szerzett elemi ismereteket a 6. osztályos kertművelés tárgyban, gyakorlatban is kamatoztatják a diákok. A honismeret tantárgyban a közvetlen lakókörnyezet, illetve az ötödik osztályban Magyarország természetföldrajzával hozzuk kapcsolatba az állatokról és a növényekről tanultakat. Később a felfedezések során 7-8. osztályban, történelem, de akár fizika vagy kémia epochákon visszatérhetünk az állati specializációk és az emberi tudat találmányainak összefüggésére.

Eredménycélok

- Képes pontos megfigyeléseket végezni a megadott szempontok szerint állatok és növények esetében egyaránt.
- Képes megfigyeléseit megfogalmazni vagy kulcsszavakkal bemutatni.
- Képesek az órákon megismert állatok karakteres jellemzésére.
- Helyesen használják az órán tanult kifejezéseket, az állati szervek, testtájak és a növény funkcionálisan jól elkülönülő részeinek nevét.
- Képes összehasonlítást végezni a tanult állatok között, rámutatva a hasonlóságokra és különbségekre.
- Képes összehasonlítani az állati és az emberi testfelépítést.
- Képes összefüggéseket találni a kertben végzett tevékenységek és az élővilág általános törvényszerűségei között.

6.évfolyam

Órakeret: 40 óra

Fejlesztési célok

A növénytan területén a növény felépítése, környezete és az életciklusok közötti oksági összefüggéseket figyeltetjük a diákokkal, ezzel mélyítve el az 5. osztályban tanultakat.

Erre igen alkalmas a fák életének tanulmányozása. Itt nem csak a lombhullató és az örökzöldek összevetése adódik, hanem pl. a fa lombzatának a tüdő munkájával való összevetése és a különböző fajok egy-egy tulajdonság alapján való összehasonlítása is. Pl. lombzat, törzs, stb.) E mellett olyan virágos növényeket tanulmányozunk, melyek fejlődése egész éven át követhető (pl. rózsafélék és liliomfélék összevetése, fűfélék, katángfélék, vagy egyszikű virágok, pillangós vagy fészkes virágzatúak). Itt tanulmányozhatjuk a különböző virágzatok jellegzetességeit is. A földrajzban ekkor ismerik meg a különböző ásványokat és talajtípusokat, így a növénytanban is egyre jobban kirajzolódnak az egyes klimatikus viszonyokhoz kapcsolódó növények. Az ismerős helyi tájak mellé a Föld más régióit tehetjük kontrasztként figyeljük meg pl. sivatag, tundra, erdő; a hely tetejéről lefelé ereszkedve változó növényzetet; az esőerdőtől a sivatagig változó flórát; a sarkvidéktől a trópusokig változó flórát és faunát. A növények mellett figyelmet szentelünk a rovaroknak, itt is főként az államalkotó rovaroknak (pl. méhek, hangyák), ezzel tovább bővülnek a 3-4. osztályban az állatokról szerzett ismeretek. Ez az állatok közötti viszonyok új szintjét mutatja be. Ezen belül egyrészt a rovarok formai jellemzői, másrészt a különböző életciklusok (pl. lepkék, bogarak, méhek) követése a cél. A növényi kártevők felismerését is fontos gyakorolnunk (pl. burgonyabogár, levéltetű). A méhek esetében kitérünk a méhek gondozására, a méhészetre, a méz és a méhviasz tulajdonságaira. A gerinctelen állatok közül olyanokkal ismerkedünk, melyeknek szerepük van a mezőgazdasági viszonyok megértésében (pl. földigiliszta, és más talajlakók).

Kapcsolódási pontok

A különböző fajok megismerése előkészíti a faragásban a fák faraghatóságának megtapasztalását. A kertművelés tantárgyhoz szükséges minden esetben a növény és állatvilágról szerzett ismereteket kapcsolni, hogy azok gyakorlati alkalmazás során mélyüljenek el. A földrajzban az éghajlatot feldolgozó órák fontos része a növénytakaró és az éghajlat kapcsolata, valamint a gazdaságföldrajzban is meghatározó lesz a klimatikus viszonyoknak megfelelő gazdasági jellemzők bemutatása. A történelmi korok közül az ókori Róma összevetése kínálkozik a rovarállamokkal. A természetrajz lényege a képi-vizuális ábrázolás, ezért a rajz és festés tárgygal is szerves egységben dolgozik.

Eredménycélok

- Fokozódó pontosság a megfigyelésekben, és a leírásokban.
- Tudjon pontos megfigyeléseket tenni a növények életciklusairól.
- Találjon összefüggéseket a kertben végzett tevékenységek és az élővilág törvényszerűségei között.
- Ismerje a különböző állatok helyét az ember által művelt természeti világban.
- Ismerje a rovarok általános testfelépítését.
- Tudjon formai jegyek alapján különböző virágzatokat, fajokot megkülönböztetni.
- Ismerje a méhek életciklusát, természetfenntartó és gazdasági hasznát.
- Ismerje a legfontosabb talajlakó állatok szerves életet fenntartó tevékenységét.

7-8. évfolyam

Órakeret: 30-30 óra

Fejlesztési célok

Ebben az évben már nem pusztán az állat és növényvilággal összefüggésben jelenik meg az emberi test felépítése, működése, hanem ez válik központi témává. Az intenzív testi változásokkal járó kamaszkor elején még objektivebb a viszony a testtel, mint annak későbbi szakaszában. A megismerő képességek fejlődése is lehetővé tesz egy pontosabb, tárgyilagosabb szemléletet. Az ösztönös viszonyt, mely a táplálkozáshoz,

tisztálkodáshoz, öltözködéshez, a saját testükhöz és az egészséges életmódhoz fűzte a diákokat, lassan fel kell, hogy váltsa egy tárgyyszerűbb, tudatosabb, rátekintés, mely még a később törvényszerűen bekövetkező egocentrikus illetve a kortárs csoportok trendjeit követő viselkedési formák előtt elültethet fontos ismereteket. Ezek később, a felnőttkorhoz közeledve helyes életvezetési szokások alapjaivá válhatnak. Az otthonról hozott családi mintákat és szokásrendszert is most tanári segítséggel átvizsgáljuk, újraértelmezzük. Ezt a lényegében egészségügyi témakört át kell járnia a gondolatnak, miszerint az egészség jóval több, mint a betegség hiánya.

Ennek érdekében általában a 7. osztályban nem az egyes szervek alakjának és funkciójának külön vizsgálatát végezzük, hanem mindig a többi szervvel és a környezettel való kapcsolatuk alapján gondolkodunk róluk. A feldolgozásban nem cél a részletes anatómia szerkezet feltárása, inkább a funkcióval összefüggő lényeges elemek megismerése, ezek egészség tudatossággal való összekapcsolása. A testi működések között lényeges elem a tüdő felépítése és szerepe, az is, hogyan védhetjük meg annak egészségét (pl. a légcső védelme, csillós hám szerepe). Emellett alapvető ismereteket nyújtunk a szívről és a keringésről, gyakorlatias megközelítésben: pl. a levegő és a vér közötti szoros kapcsolat a léghólyagok vékony membránjain keresztül vagy a szív és a vér szerepe a szervek, szövetek, sejtek „lélegeztetésében”. Ugyanilyen szellemben foglalkozunk a nemi szervek felépítésével is. A helyes étkezés fontossága az egyik legfontosabb téma ebben az életkorban. Ez az emésztőrendszerrel adott alapvető ismeretekből bontakozzon ki a különböző tápanyagok fontossága, azok emésztés során való átalakulása (pl. növényi rostok, fehérjék, szénhidrátok és zsírok, ásványi anyagok és vitaminok), a táplálkozási ritmus, a testmozgás és az alvás helyes arányának megértése. Az alapvető és szükséges, laktató és tápláló élelmi anyagok, és az élvezeti étkezési vágy kielégítése közötti különbség oldaláról közelítsük a szenvedélybetegségeket. A függőség természetének bemutatásánál olyan egyszerű mindennapi jelenségekből induljunk ki, mint a körömrágás, túlzott cukorfogyasztás és más rossz szokások. Így érthető meg a diákok számára, hogy a keletkező szükségletet mindig a keletkezés szintjén kell kielégíteni. A tápanyag szükségletet helyes étkezéssel, de a lelki szükségletet, pl. boldogság, jókedv, nem testi, hanem lelki élmények által lehet egészségesen megszerezni (pl. művészetek, olvasás, beszélgetések). Ezt követően érdemes a függőségekben szerepet játszó legfontosabb anyagokat is megismertetnünk (pl. alkohol, drogok, koffein), hangsúlyozva a felismerés és segítségkérés fontosságát és a lehetséges változtatás fő lépéseit. Különböző „fogyókúrák” alapjainak megismerése (személyes állásfoglalás nélkül) szintén az életkor számára lényeges elem. Csak úgy, mint a személyes higiéné szokásainak tudatos áttekintése is, pl. izzadás, fogápolás, bőr, haj, fejbőr ápolása, kézmosás, ételek érintése (élősködők). Ez a komplex megközelítés segítheti a diákokat abban, hogy új, felelősebb viszonyt alakítsanak ki saját testükhöz, értékeljék annak funkcionálisan célszerű működését, elrendezését. Mindez nagyban hozzájárul a kamaszkor állandó változásai közepette is a személyiség koherencia élményének újjá teremtéséhez, stabil érzelmi viszonyulást jelentve önmagukhoz.

A 8. osztályos diákokban általában nagy testi változások zajlanak, főként a végtagok növekedése válik igen intenzívvé. A nemi érés is nagy hatással van mindennapjaira. Ezen fontos átalakulásokat jól kíséri az emberi test idej két nagy témája: a mozgásrendszer és az érzékszervek. Az érzékszervek tárgyalásakor jó megmutatható, hogy a külvilágban érvényes fizikai (optikai, akusztikai) törvényszerűségek miképp érvényesülnek az emberi szervezet működésében. Ezeket az érzékszerveket nem csak ábrák, hanem kísérletek segítségével is vizsgáljuk. Az érzékszervi működések egészséges fejlődése érdekében: sok önmegfigyeléssel járó gyakorlati ismeretet adjunk a diákoknak a látással a hallással, az ízléssel, a szaglással és érintéssel kapcsolatban. Itt érdemes rátekinteni az érzékeket túlterhelő környezeti hatásokra az ízfokozóktól a zajokig, vagy az óriásplakátokig. A felegyenesedett testtartás szellemi-lelki vonatkozásai túlmutatnak a biológiai tényeken, jó beszélgetések táptalaja lehet ez

a téma. A csontrendszer felépítése rávilágít az emberi szervezet és a minket körülvevő ásványi világ szoros kapcsolatára az anyagösszetétel területén valamint a gravitáció és az ember viszonyára a csontgerendák formálódásában. A mechanikai viszonyok, melyek a csontrendszer felépítésében és működésében jól tetten érhetők, érdekesek lehetnek ebben az életkorban. Az emberi vázrendszer hármas tagolódása jól tetten érhető a formák polaritásában és a funkciókkal való összevetésben is. (a fejtömbszerű zártság, a végtagrendszer sugárszerű kifelé irányulás, a mellkas-rendszer gömbölyded, de szelvényezett). Ezeket az egyszerű, közvetlen megfigyelésekkel is átélhető összefüggéseket fedeztessük fel a diákokkal. A vázrendszerhez kapcsolódó jelenségek közül főként a humán specifikumokat igyekezzünk megtapasztalás útján összefoglalni: Az arany metszés, mint arányossági elv a csontvázban. A gerincoszlop formája és funkciója, a csigolyák felépítése, formagazdagsága, szerepük a felegyenesedett testtartás kialakításában. A gerincoszlop, a mellkas felépítése, a koponya és a végtagváz polaritása. Az egyes csontok formájának tanulmányozása, pl. a hátgerinc és a combcsont kontrasztja. A végtagok felépítése és mechanikája, az emelőelv: az erőkar és a teherkar viszonya. A láb formája, a láb boltozata és viszonya a felegyenesedett testtartáshoz. Az alkar pronatioja és supinatioja. Az izmok általános felépítése és működése. A csontok és izmok kapcsolódása, az ízületek felépítése és működése. Hajlító és feszítő izmok elhelyezkedése, az egymással együttműködő és az ellentétes működésű izmok elhelyezkedése, a mozgás és az izomrendszer kapcsolata. Az izomgörcs.

Kapcsolódási pontok

A korábbi növényntani ismeretekhez kapcsolódva foglalkozunk a gyógynövények különböző hatásaival. A fizikában megismert témakörök, pl. hangtan, fénytán, hőtán, mechanika jól kamatoztathatóak az érzékelés témakörénél. A kémiában megismert folyamatok a táplálkozásban alapját is képezik, pl. savak-bázisok, élesztő. A geometriai ismeretek, pl. a Pitagorasz-tétel az ember felegyenesedéséhez való kapcsolata szintén jó alap lehet az emberi csontrendszer tanulmányozásához. A művészeti tárgyak közül a festés, a rajz, de akár a faragás is fontos szerepet játszik a biológiai formák és funkciók megértésében. A csontozat törvényszerűségei az ásványtannal kapcsolják össze a biológiát.

Eredménycélok

- Ismerje az egyes szervekben lejátszódó főbb folyamatokat, és azok környezeti összefüggéseit.
- Ismerje fel a mindennapi tevékenységek és az emberi test biológiai funkcióinak összefüggését.
- Ismerje az emésztő rendszer főbb részeit és az emésztési folyamat főbb lépéseit.
- Ismerje a légzés folyamatát, összefüggését a ruházkodással, dohányzással.
- ismerje az emberi vázrendszer hármas felépítését és ennek összefüggését a funkciókkal.
- Ismerje az emberi szem, illetve fül felépítését és funkcióját.
- Ismerje a vázizomzat és a mozgás lapvető összefüggését.
- Ismerje a felegyenesedett járás és az egyensúly kapcsolatát.

Fizika

6-7. évfolyam

Órakeret: 30-30 óra

Fejlesztési célok

A tudományos ismeretek tanításának fő célja, hogy kifejezze, a tudomány az emberi létezés része, valamint az, hogy fantáziadúsan, az érzelmekre ható módon adja át

azokat. A fizikai tudományos ismeretek tanítása is – ahogyan azt a bevezetőben már részletesen leírtuk – érzékelés, észlelés, megfigyelés orientált. A fizika tanítását már a 6. osztálytól arra alapozzuk, hogy a fiatalokban, ebben az életkorban egyre nő az érdeklődés a természeti világban tapasztalható és a műszaki jelenségek iránt. Az oksági összefüggésben való gondolkodás különösen jól iskolázható a kísérletekkel összefüggő szóbeli és írásbeli leírási feladatokkal. Emellett fontos elmélyíteni, a fizikai világhoz fűződő viszonyukat az anyagok tulajdonságainak pontosabb megfigyelései által. Az érzékszervi tevékenységek fokozott igénybe vétele olyan intenzív hallgatást, megfigyelést és elcsendesedést követel a tanulóktól, amilyent a mindennapi élet csak ritkán. Ezt nem lehet mindig azonnal és könnyen elérni, ugyanis ezekben a helyzetekben koncentrációra és az akarat megfeszítésére van szükség. Az intenzív megfigyelési tevékenység önmagától a világ jelenségeihez vezet el a tanulót. A 6. és a 7. osztályban lényegében hasonló témakörökön dolgozunk, ezek mélysége azonban a két osztályfokon eltérő lehet, ezt tovább színezik az egyéni képességek jelentős különbségei. Kezdetben a jelenséggel összefüggő érzelmi kapcsolatot kell kialakítani a tanulóknak. Később ezt a jelenség pontos leírásával érdemes távolítani a szubjektív elemektől azzal a céllal, hogy a legfontosabb gondolatok, összefüggések, törvényszerűségek megragadhatók legyenek a megértési folyamat során.

Az enyhe intellektuális képességzavart mutató tanulók esetében legfontosabb cél, hogy az őket körülvevő, az életükre közvetlen befolyással lévő fizikai jelenségek megértésében olyan szintet érjenek el, mely által mindennapi életükben, munkájukban hasznosítható következtetések, tudások jönnek létre. Ezáltal képessé válnak a környezettudatos életre. Ezekre építve biztonságos eszközhasználat egészséges életmód, életvezetés és környezettudatos szokások alakulhatnak ki. Célszerű, hogy az újonnan szerzett fizikai ismeretek és tapasztalatok szorosan kapcsolódjanak – amikor csak lehetséges – valamilyen gyakorlati, célirányos munkához is (pl. saját maguk által kitalált hangszerek és rezonanciatestek megépítése, árnyjáték, stb.). További cél, hogy olyan gondolkodás fejlődjön ki, amely oksági összefüggéseket képes felismerni, és folyamatában képes szemlélni az emberi lény és a való világ változó kapcsolatát.

Kiemelt cél még a pontos megfigyelés képességének fejlesztése és a megfigyelések írásbeli rögzítésének elsajátítása.

Az egyes témaköröket illetően általában a fénytan, a hangtan, a hőtan és a mágnesesség témakörében végzünk megfigyeléseket. A jelenségek egyszerű, könnyen átlátható, megérthető kísérletekkel történő megtapasztalása vezet be a tanulókat a fizika világába.

A hangtan erre nagyon alkalmas. A különböző kísérletes megközelítések közül a két legfontosabb:

- bevezetés az alapvető hangjelenségekbe (rezgés, rezonancia, hangmagasság, hangerő, hangszín, hangterjedés).
- hangszerek vizsgálata, melynek során a tanulóknak módjukban áll felismerni a rezgést, mint a hang fizikai megfelelőjét:
 - különböző anyagok hangjai: fa, fém, karton, üveg, műanyag, kő megszólaltatása simítással, kopogással, dörzsöléssel,
 - rezgés (pl. hangvilla hullámai különböző felületeken),
 - a hangforrás, valamint a hangerő, a hangmagasság, és a hangszín közötti kapcsolat bemutatása, hangközök a monochordon, hangterjedés.
 - állóhullámok megfigyelése (Kladni-lemezen, húron, kötélen stb.), rezonancia hétköznapi példái (hinta, hangszer, lengő faág, billegő vizesztál stb.)
 - a gége fizikai-élettani tulajdonságai

A fény és színtan a festés során szerzett tapasztalatokra építve léphetünk tovább a következő témákra:

- Természetes és mesterséges fény összehasonlítása.

- Kiindulási pontként a világosság, illetve sötétség ellentétének megélése, ebben jelennek meg a színek és az árnyalatok is.
- Egyszerű szinten festésből már ismert alapszínek keveredési tulajdonságai, kiegészítő színek megismerése.
- Megvilágított színes felületek figyelése után a szemben utókép képződik, ez vezetett a kiegészítő színek elméletéhez (Goethe „megidézett” színei).
- A színpompás (prizma) és színes árnyékok szemléltetése, valamint keletkezésük feltételeinek bemutatása.
- Átlátszatlan közeg hátulról vagy oldalról történő megvilágításakor megjelenő színjelenség megmutatása.
- A színelméletben cél a sötét/világos határokon megjelenő idegen színcsíkok tanulmányozása prizmán keresztül.
- A színeken túl az árnyékok is tanulmányozhatók.

A mágnesesség bemutatását a természetben előforduló magnetit (mágnesvasérc) segítségével végezzük. Ebből a következő témák bontakoznak ki:

- A mágnesezhetőség vizsgálata.
- A közönséges mágnesek, és a (burkolat nélküli) iránytű bemutatása.
- Az északi és a déli pólus fogalma.
- A mágneses vonzás és taszítás fogalma.
- A Föld mágneses mezeje.
- Kiegészítő anyagként esetleg az elektrosztatikában a vonzás és a taszítás jelenségének vizsgálata. Különbözőség a mágnességtől.

A hőtan kiindulási pontja az emberi hőérzet megtapasztalása különböző hőmérsékleti körülmények között. Ebből bontakoznak ki a következő megfigyelések:

- meleg és hideg, ezek élettani hatásai,
- fagyás, olvadás,
- hő- és hidegforrások,
- a hőáramlás irányának bemutatása,
- a hűtés megvalósítási lehetőségével együtt (de még technikai részletek nélkül),
- az égés és a sűrlődés, mint hőforrás tanulmányozása.

A mechanika általában a kamaszkorban bekövetkező erőteljes testi növekedés, erősödés korszakában jut jelentős szerephez, ez inkább a 7. osztályra jellemző. Az emelő kísérletes tanulmányozására kerül sor először, ez vezeti be a témaköröket:

- az emelők különböző fajtái,
- az erőkar, és a teherkar,
- kétkarú mérleg (amely decimális beosztású és érzékeny),
- lejtők.
- állócsiga, mozgócsiga, csigasor,
- ék, csavar, csuklók,

Ezeknek az „egyszerű gépeknek” a kombinációit is célszerű kísérletes alapon megismerni, megérteni. A cél, hogy a tanulók átéljék, megértsék a súlyhajtású óra vagy kerékpárváltó vagy daráló stb. működési elvét. Összegzésként megbeszéljük a diákokkal, hogy egyszerű gépekkel munkát nem takarítunk meg, mert kisebb erő hosszabb úton fejtünk ki. Szemléltetjük az energia megmaradás törvényét. Az emelő és a lejtő képleteinek levezetése (erő szorozva elmozdulással) csak a megfelelő gondolkodási folyamatok kifejlődése-kialakítása után lehetséges. Ehhez szükség van a matematika tanulásban az egyenes és fordított arányosság elvének megértésére is.

Kapcsolódási pontok

A fizika jelenségeit nem szabad elszigetelten tárgyalni, érdemes mindig az egyéb tantárgyakkal való összefüggésében is szemlélni. Ezért a diákok életkorának és

gondolkodási képességeinek megfelelő időben be kell mutatni a művészethez, pl. zenéhez (hangtan), festészethez (fénytán) és a technológiához való kapcsolódásokat. Igyekeznünk kell olyan gazdag tapasztalatokat nyújtani a fizikai jelenségekről, amelyekre ráépülhet később a szakképzés ismeretanyaga. A fizikai jelenségek intenzív felfedezése hozta el az ember számára a technikai forradalmakat, melyek a történelem fordulópontjai voltak. Pl. a mágnesesség szorosan összefügg a föld- és természetrajzzal. Ezen keresztül a történelmi korok közül a felfedezések korával. Ezeknek az összefüggéseknek a megismertetése tehát több tárgy ismeretanyagán keresztül is lehetséges. Szintén fontos az számolás mérésben elért eredmények, tudások felhasználása a fizikai összefüggések felismerésében, leírásában. Az érzékszervi megfigyelések és az egyes fizikai jelenségek miatt is sok szálon kötődik az embertan biológiai ismereteihez a fizika.

Eredménycélok

- A kísérletezés, mint a megismerés mozgatója, a felvetett problémákra válaszok keresése kísérleteken keresztül (tanulókísérletek).
- A diákok megtanulják a kísérletek megfigyelésének folyamatát, módját.
- A látott, tapasztalt jelenségeket saját szavaikkal el tudják mondani.
- A látott, tapasztalt jelenségeket egyszerű ábrákkal le tudják rajzolni a kísérlet egyes fázisait. Ezt legalább kulcsszavakkal (esetleg kulcsmondatokkal) is kiegészítik.
- Ismerik, felismerik a fizika különböző területeinek alapjelenségeit: világosság-sötétség, fényjelenségek, színek, alapvető hangjelenségek, alapvető hőjelenségek, mágneses illetve elektrosztatikai vonzás-taszítás.
- Ismerik az egyszerű gépek (emelő, csiga, kétkarú mérleg) működtetésének alapelveit, melyek megkönnyítik a fizikai munkát.

8. évfolyam

Órakeret: 40 óra

Fejlesztési célok

A 8. osztályban egyrészt az előző évfolyamokon a fénytán, a hangtan, a hőtan és a mechanika során megismert fizikai jelenségek elmélyítése, bővítése, kiterjesztése zajlik. Ez lehetővé teszi, hogy a megismerő folyamatok nagy interperszonális eltérésekkel zajló fejlődésének megfelelően minden diák elég időt kapjon a legfontosabb törvényszerűségek elsajátítására. Másfelől az elektromosság és a hidrodinamika alapjelenségeivel ismerkednek a diákok, szintén megfigyelések és kísérletek útján. A cél, hogy

A Hangtan esetén a lyuksziréna, a lemezjátszó kerülhet kiegészítésként szóba, valamint a hang irányítása (hangszóró, hangfal működésének elve). Hangsebesség és annak mérése. Visszhang, sztereo hatás. A hőtanban a hővezető képesség, a hőszigetelés és a hőmérők felfedezésével bővíthet az ismeretanyag. A fénytán terén a következőkkel ismerkedhetnek a nyolcadikos diákok:

- tükörképek és tükrözések (a rajzolással kombinálva, fénysugár útja a tükrök között),
- fényvisszaverődés sík- és gömbtükörről a gyakorlatban,
- lencse nélküli kamera (az emberi szemmel összehasonlítva Camera obscura).

A kísérletek által tapasztalják meg az olyan fizikai fogalmakat, mint beesési szög, visszaverődési szög, törési szög, fókuszpont.

Az elektromosság témái között a környezettudatosság mellett kiemelt szerepet játszik egészségvédelem, a mindennapi felhasználói ismeretek biztos elsajátítása. A témakörök:

- dörzsölés keltette villamosság
- áramforrások (galvánelem, dinamó),
- elektromos áram, áramkör, kapcsoló,

- Ohm törvénye
- elektromos készülékek az elektromos áram hatásai (egyenáram, váltóáram),
- mágneses effektusok, elektromágnes,
- műszaki alkalmazások: elektromos tűzhely, bojler, vasaló, biztosíték.

Az elektromosság témakörében a kísérletes kapcsolótáblákkal végzett megfigyelések közvetlenül is iskolázzák az ok-okozati összefüggések megértését.

A hidrosztatika és hidrodinamika jelenségei közül legfontosabb Archimedesz törvénye, melyet sokféle kísérlettel, megfigyeléssel vezetünk be. A témakörön belül a következő jelenségekkel foglalkozunk:

- Arkhimédész törvénye (vízre és levegőre),
- Hidrosztatikus felhajtóerő a hidrosztatikai nyomás,
- Közlekedőedények (hidraulikus mérleg),

Kapcsolódási pontok

Az elektromosság felfedezése nagy szerepet játszott a második ipari forradalom létrejöttében ezáltal a történelemhez kapcsolódnak a fizikai találmányok. Az áram hatásai nem csak a háztartástannal, de a biológiával is szorosan összekapcsolják a fizikai ismereteket. A lencsék, tükrök hatással voltak a biológia fejlődésére is, pl. nagyítók, mikroszkópok. Az elektrolit-vezetők pedig a kémiához kapcsolják az elektromosságtant. A matematikai ismeretek közül az egyismeretlenes egyenletek szükségesek az alapvető fizikai számítások elvégzéséhez.

Eredménycélok

- A kísérletek pontos megfigyelése mellett a diákok képesek önállóan megfogalmazni és leírni a látott jelenségeket.
- Képesek ok-okozati következtetéseket levonására, magyarázatok adására, melyek közös megbeszélésre kerülnek.
- Egyszerű áramkört tudnak építeni.
- Egyszerű számolási feladatokat el tudnak végezni.
- Ismerik az elektromos áram élettani hatásait, és ismerik az elektromosság használatának biztonsági szabályait.
- Ismerik Archimedesz törvényét és ennek a mindennapi gyakorlati vonatkozásait.
- Ismerik a lencsék és tükrök alapvető tulajdonságait, melyek a mindennapokban felhasználhatóak.

Kémia

7-8. évfolyam

Órakeret: 7. évfolyamon 30, 8. évfolyamon 40 óra

Fejlesztési célok

A kémiai folyamatok rendszerezett megismerését a diákok által jól ismert anyagokkal, jelenségekkel kezdjük, melyeket különböző szempontok és módszerek segítségével vizsgálunk. A valóság által jutnak a diákok összefüggésekhez mindennapi életük és a kémiai folyamatok között. A hasznosítható tudás motivációt is jelent egyben. Fontos, hogy közvetlenül a jelenségekből és ne tudományos modellek leegyszerűsített változatából induljunk ki. A tapasztalatszerzésen, a természetben közvetlenül megvizsgálható folyamatokon keresztül a bevezetőben leírt észlelési, gondolkodási problémamegoldó folyamatok által, az általánosításon keresztül juthat majd később, esetlegesen a középfokú oktatás szakaszában az elméleti modellekig, rendszerekig. A kémiatanítás alaptémái a 7-8. osztályban az égés, a sav-bázis ellentétpár, a fémek tulajdonságai, az emberi táplálkozás folyamatai és a tápanyagok legfontosabb tulajdonságai.

A módszertan lényege a jelenségek minőségi megfigyelése által a folyamatokba bevezetni a diákokat. Ez segítheti a diákokat abban, hogy újfajta megértés fejlődjön ki bennük az eddig ismert világ iránt. Ennek érdekében a hétköznapokban is rendszeresen használt, természetes anyagokkal kezdjük a vizsgálatokat. Nem az új anyagok szokatlan viselkedésével ébresztünk érdeklődést, hanem új szempontokat nyitunk, újfajta kérdéseket vetünk fel a jól ismert folyamatok kapcsán. A kémia úgy jelenik meg, mint az ember és az ismert környezet frissen felfedezett viszonya. A kémia a 7-8. osztályban még nem analitikus túlsúlyú, sokkal inkább az összefüggéseket, a kauzalitást tanulmányozza, mintsem az alkotó elemeket. A vizsgálatok közben elsősorban a tanulók korábbi és egyidőben szerzett élményeire, érzékszervi megfigyeléseire támaszkodva építkezünk, kevésbé a mérésekre.

A 7. osztályban az egyik legfontosabb témakör a tűz különböző megjelenési formáinak vizsgálata az egyes anyagok égésének megfigyelése (szén másképp ég, mint a szalma és a fa; a gyertya másképp, mint az alkohol és a kőolaj, a kén másképpen, mint a foszfor). Az égés termékeinek és maradványainak vizsgálata (hamu, szén, szén-dioxid) mellett fontos kitérni a levegő áramlására a tűz környezetében, és az égést tápláló O₂ és a CO₂ szerepére is. Ehhez kapcsolódóan az égés minősége és jellemzői az emberi szervezetben és ennek hatása a vérkeringésben. További téma az égéssel kapcsolatban a gyertya vizsgálata (M. Faraday) és gyertyakészítés műveletei. A tűzhelyek és a kémény fejlődése.

Szintén a mindennapi gyakorlathoz kapcsolható a mész és a mészégetés. A savakat képző gázok (szén-dioxid, kén-dioxid) és a bázis megjelenése (mészlúg, hamulúg). Innen a következő lépés a savak (pl.: sósav, foszforsav, kénessav) és lúgok vizsgálata, semlegesítése, sóképződéssel való ismerkedés. Ezekhez kapcsolva az indikátorok (főként a növényi eredetű, pl. vörös káposztalé) működésének megismerése. További nagy téma a különböző fémek tulajdonságainak, minőségeinek megismerése (arany, réz, ón, bronz, vas, esetleg kiegészítve: ezüst, higany, ólom,).

A 8. osztály kémiája az emberrel kapcsolatos biológiai tudáshoz kapcsolódva a táplálékot készítő embert helyezi a középpontba. A környezet és az ember viszonyát egyértelműen mutatja be: az ember a táplálkozása érdekében különböző élőlények életfolyamatait szakítja meg, szétválaszt, feldolgoz, átalakít, tisztít, finomít. A különböző minőségű fehérjék, a szénhidrátok és zsírok tulajdonságainak megfigyelése és vizsgálata által a különböző élőlények életfolyamatainak jellemző „pillanatképeit” ezekkel szoros összefüggésben azok anyagi tulajdonságait igyekeznek tetten érni. A tanítás egyik fontos célja ezeknek a karakterisztikus tulajdonságok megragadása, a fehérjék, zsírok, szénhidrátok táplálkozásban játszott szerepének tudatos szemlélése megértése. Az egészségtudatos táplálkozás kémiai alapjainak megismerése. Megfigyelések, kísérletek segítségével mutatjuk be, hogy az egyes tápanyagokban hogyan tükröződnek az őket korábban átható folyamatok. Olyan szemléletmód kialakítása, ami az élőlényekből származó anyagok minőségére érzékenyvé teszi a diákokat.

Ehhez nyújtanak segítséget a táplálékok és a tápanyagok kémiai vizsgálatának módszerei. A diákok megismerik a gabona útját a búzától a kenyérig. Ezen belül a különböző gabonafajtákat, az őrlés technikáit (az őrlekkőtől a vízi- és szélmalmon át a hengermalomig), a tészta és az élesztő tulajdonságait. A sikért, mint a liszt fehérjekomponensét (elszenesítési próba). Keményítő előállítását lisztből, burgonyából, a keményítő jellegzetességeit, a jód–keményítő reakciót. A fehérjék közül főként a mindennapokban használatos tej, tojás, hús, toll, szőr, „állati eredetű termékek” tulajdonságait. A fehérjékkel végzett kémiai reakciók közül a denaturációt és a xantoprotein-reakciót. A szénhidrátok közül a természetes cukrot, és a cukor kultúrtörténetét, a cukor-előállítás répából. Felhívjuk a figyelmet a cukorfogyasztásra, mint civilizációs problémára, a cukor túlfogyasztás következményeire, melyek a fogazatot károsíthatják, és hosszútávon cukorbetegséget is okozhatnak. Megfigyeljük a vércukorszintet, annak helyes mértékét. A szénhidrátok közül megfigyeljük a keményítő sav segítségével hidrolízis útján való cukorrá alakítását, valamint a

keményítő vízhez és tűzhez való viszonyát. Fehling-oldat felhasználását, az ezüstitűkőr-próbát, redukáló és nem redukáló cukrokat. A zsírok és olajok közül a növényi olajforrásokkal és az állati zsiradékokkal ismerkednek a diákok. Ezen belül a zsír meleghez és tűzhez való viszonyával, és viselkedését a vízzel való érintkezés során. Az állati eredetű anyagok közül megismerik a sajt, a túró, a szappan-, a cellulóz-előállítás, a bőrcserzés folyamatát. A fémekről való ismeretek bővítését szolgálja vaskohászat folyamatainak megismerése.

Kapcsolódási pontok

A fizika, az ásványtan, a csillagászat, a 6. osztályos földrajz sok kapcsolódási pontot kínál a minket körülvevő anyagok felfedezéséhez. A történelem az egyes anyagok felfedezésének, használatának (pl. arany, só) kultúrtörténeti jelentőségét, a hozzá kapcsolódó találmányokat mutatja be, illetve az egyes élelmiszerek megjelenésének nyomon kísérése az egyes történelmi korokban az őskortól napjainkig. Az arany- és sóbányászat jelentősége, az arany és a só, mint fizető eszköz, a vaskohászat megjelenése és az ipari forradalom összefüggése. A fehérjék, szénhidrátok, zsírok tulajdonságainak megismerését célszerű összefüggésbe hozni a biológia embertani ismereteivel, pl. a 7. osztályos táplálkozás és egészségtannal. Az égés jelenségek a fizikában a hőtannal. A vaskohászat alapfolyamatainak megismerése szorosan összefügg az ipari forradalom témaköreivel. A növényi és állati eredetű tápanyagok megismerését segítik a növénytanból, az állattanból már a korábbi osztályfokokon megszerzett ismeretek. A rajz-festés segítségével megjeleníthetők a megfigyelések, a kísérletezés közben átélt élmények, de akár egy pontos folyamatleírás is kiegészíthető, érthetőbbé tehető a különböző fázisok rajzaival.

Eredménycélok

- A diák képes a kémiai reakciók (megfelelő érzékszervekkel történő) pontos megfigyelésére, és annak verbális leírására és rajzos megjelenítésére.
- Egyszerű kísérleteket biztonságosan végre tud hajtani, ügyel a balesetveszélyre.
- Tisztában van az égés feltételeivel.
- Megérti a mészégetés, a mészoltás és a mész megkötésének kémiai hátterét.
- Képes az elvégzett megfigyelésekből, kísérletekből egyszerű következtetések levonására.
- Megérti a sav-bázis indikátorok gyakorlati felhasználását bemutató próbákat.
- Ismeri a tanult fémek felhasználás szempontjából legfontosabb tulajdonságait.
- A tanuló képes egyszerű próbák segítségével a keményítő, a cukor, a fehérje kimutatására.
- Ismeri a gabona útját a magtól a lisztig és a kenyérig.
- Ismeri a cukor szerepét az emberi táplálkozásban, és annak egészségtudatos felhasználását.
- Ismeri a fehérjék táplálkozásban játszott szerepét, a sajt és túró készítésének folyamatát.
- Képes felismerni az összefüggéseket a különböző élelmiszerek összetétele és tulajdonságai között.
- A tanult ipari folyamatokat képes lépésekre tagolni és az egyes lépések legfontosabb elemét kiemelni.

Kiemelt habilitációs-rehabilitációs feladatok értelmileg akadályozott tanulók számára a természettudományok és természetismeret tantárgyak területén:

- a világ megismerése iránti nyitottság, igény és motiváció felébresztése és megtartása a természettudományos tárgyak tanításának legfontosabb feladata,

- fontos a mindennapi életet érintő, konkrét tényeken, tapasztalatokon alapuló megfigyelésekből, gyakorlati példákból egyszerű következtetések levonásának és az erre alapozott döntéshozatal: az egészségre nevelés és a veszélyes helyzetek elkerülésének tudatos tanítása,
- az elvont gondolkodás gyengesége és/vagy későbbi érése miatt minden esetben a praktikus, cselekvéses felfedeztetésből kell kiindulnunk, melyet lehetőség szerint több példával is érdemes szemléltetni és fontos kerülni a tanulók számára nehezen befogadható tudományos szaknyelv használatát,
- ügyeljünk arra, hogy a kísérletet, strukturált megfigyelési helyzetet a diákok számára egyszerűen, jól átláthatóan szervezzük meg, mivel a folyamat egymásutánosságának érzékelése és az alakháttér felismerés nehézsége miatt az érzékelési folyamatok megfelelő lefolyását csak így biztosíthatjuk, így építhetünk ki jó tanulási szokásokat, így előzhető meg balesetveszélyes helyzetek kialakulása is,
- a természetmegfigyelés és kísérletek során szükséges tudatosan iskolázni, megfigyelési szempontok segítségével strukturálni, segítő kérdésekkel mélyíteni az értelmileg akadályozott diákok érzékelési funkcióit, figyelmét,
- az órák megtervezésekor vegyük figyelembe, hogy egy-egy kísérlet vagy strukturált megfigyelés során az érzékelési funkciók megfelelő működéséhez olyan intenzív figyelem, és más kognitív funkciók erőteljes működése is szükséges, hogy az értelmileg akadályozott diákok tipikusan fejlődő társaiknál hamarabb elfáradnak,
- a látottak verbális megfogalmazását több kérdéssel segítjük, emellett törekedjünk azok rajzos, képi, folyamatábrákkal, vagy más szemléltetéssel megragadható megjelenítésére is, mely segíti a megértést,
- a törvény megismerését követően lehetőleg gyakorlati szinten, újabb kísérlettel térjünk vissza annak a mindennapi életben, vagy egy-egy mesterségben történő gyakorlati alkalmazásához, ez a tanulás hasznát (szakmatanulás, életvezetés, egészséges életmód, környezettudatosság) a diákok számára kézzelfoghatóvá teszi, ezáltal fenntartja motivációjukat,
- a természetrajz és természetismeret tanításában kiemelt szerepet kap az ökológiai gondolkodás, az egészségmegőrzés, a betegség, és a szenvedélyek kialakulásának megelőzése, melyet az 1-4. osztályban inkább jó szokások kialakításával, 5-8. osztályban egyre inkább tudatosan, a gyakorlati példák és ismeretek összekapcsolásával és az önismeret fejlesztésével érhetünk el.

A továbbiakban az egyes tantárgyak tartalmait külön-külön vázoljuk fel. Azonban ezek között számos kapcsolódási pont fedezhető fel, melyek lehetővé teszik a különböző tárgyak integrált tanítását.

Természetrajz és biológia

Az első három évfolyamon külön tantárgyként nem, csak a tanító által elmondott történetekben, illetve a közvetlen környezet megtapasztalásában jelenik meg a természetrajz. A tanító úgy választja meg az egyes osztályfokokon elhangzó történeteket, hogy azok tükrözzék az aktuális életkor gyermekének a természettel való, folyamatosan változó viszonyát. Például az 1-2. osztályban még fontos lelki táplálékot nyújtó tündérmesék nem egyszerűen a fantáziavilágba vezetik a gyermekeket, hanem megalapozzák a természet és az élet szeretetéhez való viszonyt. A tündérek, és más csodálatos lények védik a természetet, segítik annak átalakulási folyamatait, „örzik az élet titkát”. Ezek segítségével alapozzuk meg az óvoda és iskola átmenetben az egészséges érzelmi kapcsolatot a természet olyan fontos összefüggéseinek megértéséhez való első lépésként, mint az állatok, a növények és az ember egymáshoz való viszonya, vagy a bioszféra törvényei. Ezekben a történetekben főként a természet átváltozási folyamatai jelennek meg. Nem csak a béka változik át

királyfivá, a forrás alakul életvízzé, de a hernyó is pillangóvá, az évszakok is egymás követő örökös változásban vannak. Ennek megfelelően az állatok és a növények is mást és mást mutatnak meg magukból.

Az érzelmi kapcsolatot megtartva a 4. osztályban a képzelőerő megmozgatása mellett az ott szereplő, vagy megfigyelt dolgok pontosabb leírására is igény mutatkozik. 4-6. osztályban ennek nyomán a minket körülvevő természet sokoldalú, egyre önállóbb megfigyelésén, az emberi létezés és a különböző állati létformák összefüggéseinek megtapasztalásán, valamint a növényvilág lényegi fejlődési folyamatainak, létezési formáinak megfigyelésén van a hangsúly. A 7-8. osztályban jutnak el igazán a diákok olyan gondolati felismerésekig, ok-okozati összefüggések megértéséig, melyen át a környezettudatos döntésekig és az életvezetésben a helyes szokások tudatos kialakításáig vezet az út, ezen át felnőttkorra az ökológiai etikáig.

4-5. évfolyam

Órakeret: 4. évfolyamon az Anyanyelvi kommunikáció, irodalom és nyelvtan tárgyba integráltan 30, 5. évfolyamon: 40 óra

Fejlesztési célok

A természetrajz és a biológia az egyes osztályfokokon fokozatosan bontja ki a földi élet különböző rétegeit. Közvetlenül a kilenc éves pszichés változásokat követően képesek a gyermekek olyan pontos, tudatos, lényegi megfigyeléseket tenni, melyek lehetőséget adnak az állattani epocha 4. osztályos megvalósítására. Ekkor megfigyeltetjük a diákokkal, hogy az emberi testfelépítésben is meglévő szervek milyen specializált formában segítik az állatok természeti környezettel való tökéletes együttélésben. Először tehát az emberi test felépítésének rövid formai és funkcionális bemutatása következik, ez szolgál alapul az állatokkal való összevetéshez. Pontos megfigyeléseket teszünk a különböző állatok különböző testfelépítésével, táplálkozásával, viselkedésével, környezetével, utódnevelésével kapcsolatban. A gerinctelenek, a halak, a kételtűek, a hüllők, a madarak és az emlősök közül is jellemző példákat hozva. Ismert, vagy kevésbé ismert állatokból alakíthatunk ki olyan csoportokat, melyek vizsgálata során jól megmutathatók az ember felépítésétől való eltérések különböző irányú formái, tendenciái. A testfelépítés, a fogazat stb. különböző formáit mutathatja be például az emlősök között a tehén, az egér és az oroszlán egymást követő tárgyalása, de hasonló módon sorba vehetjük a vízi világ olyan különböző formáit, mint a nyolckarú polip, a csiga és a tengeri sün. Az állatok végtagjait az emberével összehasonlítva jól megmutathatjuk a hasonlóságokat és a különbségeket. Az állati végtagok hatékonyságát (pl. ásóláb, szárny) az ember különböző technikai megoldásokkal (ásó, repülőgép) tudja utánozni, ez megmutatja, hogy nem testi módosulások, hanem szellemi tevékenység lesz jellemző az emberre. Ezek a példák erősítik a gyermekek állatokkal általában fenntartott szeretetteljes kapcsolatát. Megfigyeljük az állati és az emberi test felépítésbeli különbségei mellett azt is, hogyan változott az ember a felegyenesedéssel, milyen új képességek jelenhettek meg ezáltal, pl. kezek szabaddá válása, beszéd. Az állati viselkedésben megmutatkozó jellegzetességek is tanulsággal szolgálhatnak az ember megismeréséhez (pl. kitartás, agresszív viselkedés vagy önfeláldozó utódgondozás).

Az 5. osztályban a növénytan kevésbé látványos, ám annál pontosabb megfigyelései jó alkalmat teremtenek az észlelés és a gondolkodás iskolázásához. A kilenc éves kori pszichés változások és a kamaszkori viharos időszak között általában létrejön egy, a higgadt, pontos megfigyelésekre, a növényi formák sokaságának és szépségének elmélyült átélésére időt hagyó nyugalmi szakasz. Ekkor erősíthetjük meg a diákokban a Föld, mint élő organizmus iránti tiszteletet. A növényeket tehát más élővilágokkal való összekapcsoltságában szemléljük, akár a rovarok, akár az időjárás vagy a talaj, akár az emberi beavatkozás szempontjából. Így juttathatjuk a diákokat a közvetlenül őt körülvevő ökoszisztéma érző megértéséhez és tiszteletéhez. A növényeket az adott tájjal, talajjal, éghajlattal összefüggésben fontos vizsgálni, cserepes és préselt

növények megfigyelése helyett. Az analitikus rendszerezést inkább a felsőbb osztályokra, elsősorban a középfokú oktatásra kell hagynunk. A növény egyes részeinek megnevezése és a környezetben megismerhető növények nevének megtanulása sem lehet mechanikus, rendszertani szemléletű. Inkább a minőségi jellemzést támogassuk, ahol az arányok, hangsúlyos formák, átalakulások, növekedés közbeni változások, mozgások, különbözőségek és hasonlóságok megfigyelése, leírása kerül a középpontba. A gyökér, a levél, a szár, a virág, a termés, mag, a lágyszár és fásszár fogalmait úgy tarthatjuk elevenen, hogyha a különböző növényeket, mint polarítások állítjuk egymás mellé, az ilyen megfigyeléseken keresztül alkotjuk meg a fogalmakat. Pl.: moha-zúzmó, gombák, haraszt, egy- és kétszikű növények.

Kapcsolódási pontok

A 3. osztályos földművelés korszak fontos előkészítése a növény és állattan epochának. A növényekről szerzett elemi ismereteket a 6. osztályos kertművelés tárgyban, gyakorlatban is kamatoztatják a diákok. A honismeret tantárgyban a közvetlen lakókörnyezet, illetve az ötödik osztályban Magyarország természetföldrajzával hozzuk kapcsolatba az állatokról és a növényekről tanultakat. Később a felfedezések során 7-8. osztályban, történelem, de akár fizika vagy kémia epochákon visszatérhetünk az állati specializációk és az emberi tudat találmányainak összefüggésére.

Eredménycélok

- Képességeihez mérten törekszik pontos megfigyeléseket végezni a megadott szempontok szerint állatok és növények esetében egyaránt.
- Képes megfigyeléseit megfogalmazni vagy kulcsszavakkal, alternatív-augmentatív kommunikációs eszközökkel bemutatni.
- Képesek az órákon megismert állatok karakteres jellemzésére.
- Helyesen használják az órán tanult kifejezéseket, az állati szervek, testtájak és a növény funkcionálisan jól elkülönülő részeinek nevét.
- Képes összehasonlítást végezni a tanult állatok között, rámutatva a alapvető hasonlóságokra és különbségekre.
- Képes összehasonlítani az állati és az emberi testfelépítést.

6.évfolyam

Órakeret 40 óra

Fejlesztési célok

A növénytan területén a növény felépítése, környezete és az életciklusok közötti oksági összefüggéseket figyeltetjük a diákokkal, ezzel mélyítve el az 5. osztályban tanultakat. Erre igen alkalmas a fák életének tanulmányozása. Itt nem csak a lombhullató és az örökzöldek összevetése adódik, hanem pl. a fa lombzatának a tüdő munkájával való összevetése és a különböző fajok egy-egy tulajdonság alapján való összehasonlítása is. Pl. lombzat, törzs, stb.) E mellett olyan virágos növényeket tanulmányozunk, melyek fejlődése egész éven át követhető (pl. rózsafélék és liliumfélék összevetése, fűfélék, katángfélék, vagy egyszikű virágok, pillangós vagy fészkes virágzatúak). Itt tanulmányozhatjuk a különböző virágzatok jellegzetességeit is. A földrajzban ekkor ismerik meg a különböző ásványokat és talajtípusokat, így a növénytanban is egyre jobban kirajzolódnak az egyes klimatikus viszonyokhoz kapcsolódó növények. Az ismerős helyi tájak mellé a Föld más régióit tehetjük kontrasztként figyeljük meg pl. sivatag, tundra, erdő; a hely tetejéről lefelé ereszkedve változó növényzetet; az esőerdőtől a sivatagig változó flórát; a sarkvidéktől a trópusokig változó flórát és faunát. A növények mellett figyelmet szentelünk a rovaroknak, itt is főként az államalkotó rovaroknak (pl. méhek, hangyák), ezzel tovább bővülnek a 3-4. osztályban az állatokról szerzett ismeretek. Ez az állatok közötti viszonyok új szintjét mutatja be. Ezen belül egyrészt a rovarok formai jellemzői,

másrészt a különböző életciklusok (pl. lepkék, bogarak, méhek) követése a cél. A növényi kártevők felismerését is fontos gyakorolnunk (pl. burgonyabogár, levéltetű). A méhek esetében kitérünk a méhek gondozására, a méhészetre, a méz és a méhviasz tulajdonságaira. A gerinctelen állatok közül olyanokkal ismerkedünk, melyeknek szerepük van a mezőgazdasági viszonyok megértésében (pl. földigiliszta, és más talajlakók).

Kapcsolódási pontok

A különböző fajok megismerése előkészíti a fadaragásban a fák faraghatóságának megtapasztalását. A kertművelés tantárgyhoz szükséges minden esetben a növény és állatvilágról szerzett ismereteket kapcsolni, hogy azok gyakorlati alkalmazás során mélyüljenek el. A földrajzban az éghajlatot feldolgozó órák fontos része a növénytakaró és az éghajlat kapcsolata. A történelmi korok közül az ókori Róma összevetése kínálkozik a rovarállamokkal. A természetrajz lényege a képi-vizuális ábrázolás, ezért a rajz és festés tárgygal is szerves egységben dolgozik.

Eredménycélok

- Fokozódó pontosság a megfigyelésekben, és a leírásokban.
- Tudjon képességeihez mérten pontos megfigyeléseket tenni a növények életciklusairól.
- Találjon összefüggéseket a kertben végzett tevékenységek és az élővilág törvényszerűségei között.
- Ismerje a különböző állatok helyét az ember által művelt természeti világban.
- Ismerje a rovarok általános testfelépítését.
- Tudjon formai jegyek alapján különböző virágzatokat, fafajokat megkülönböztetni.
- Ismerje a méhek életciklusát, természetfenntartó és gazdasági hasznát.
- Ismerje a legfontosabb talajlakó állatok szerves életet fenntartó tevékenységét.

7-8. évfolyam

Órakeret 30-30 óra

Fejlesztési célok

Ebben az évben már nem pusztán az állat és növényvilággal összefüggésben jelenik meg az emberi test felépítése, működése, hanem ez válik központi témává. Az intenzív testi változásokkal járó kamaszkor elején még objektívebb a viszony a testtel, mint annak későbbi szakaszában. A megismerő képességek fejlődése is lehetővé tesz egy pontosabb, tárgyilagosabb szemléletet. Az ösztönös viszonyt, mely a táplálkozáshoz, tisztálkodáshoz, öltözködéshez, a saját testükhöz és az egészséges életmódhoz fűzte a diákokat, lassan fel kell, hogy váltsa egy tárgyyszerűbb, tudatosabb, rátekintés, mely még a később törvényszerűen bekövetkező egocentrikus, illetve a kortárs csoportok trendjeit követő viselkedési formák előtt elültethet fontos ismereteket. Ezek később, a felnőttkorhoz közeledve helyes életvezetési szokások alapjaivá válhatnak. Az otthonról hozott családi mintákat és szokásrendszert is most tanári segítséggel átvizsgáljuk, újraértelmezzük. Ezt a lényegében egészségtudattani témakört át kell járnia a gondolatnak, miszerint az egészség jóval több, mint a betegség hiánya.

Ennek érdekében általában a 7. osztályban nem az egyes szervek alakjának és funkciójának külön vizsgálatát végezzük, hanem mindig a többi szervvel és a környezettel való kapcsolatuk alapján gondolkodunk róluk. A feldolgozásban nem cél a részletes anatómia szerkezet feltárása, inkább a funkcióval összefüggő lényeges elemek megismerése, ezek egészségtudatossággal való összekapcsolása. A testi működések között lényeges elem a tüdő felépítése és szerepe, az is, hogyan védhetjük meg annak egészségét (pl. a légcső védelme, csillós hám szerepe). Emellett alapvető ismereteket nyújtunk a szívről és a keringésről, gyakorlatias megközelítésben: pl. a szív és a vér szerepe. Ugyanilyen szellemben foglalkozunk a nemi szervek

felépítésével is. A helyes étkezés fontossága az egyik legfontosabb téma ebben az életkorban. Ez az emésztőrendszerrel adott alapvető ismeretekből bontakozzon ki a különböző tápanyagok fontossága, azok emésztés során való átalakulása (pl. növényi rostok, fehérjék, szénhidrátok és zsírok, ásványi anyagok és vitaminok), a táplálkozási ritmus, a testmozgás és az alvás helyes arányának megértése. Az alapvető és szükséges, laktató és tápláló élelmi anyagok, és az élvezeti étkezési vágy kielégítése közötti különbség oldaláról közelítsük a szenvedélybetegségeket. A függőség természetének bemutatásánál olyan egyszerű mindennapi jelenségekből induljunk ki, mint a körömrágás, túlzott cukorfogyasztás és más rossz szokások. Ezt követően érdemes a függőségekben szerepet játszó legfontosabb anyagokat is megismertetnünk (pl. alkohol, drogok, koffein), hangsúlyozva a felismerés és segítségkérés fontosságát és a lehetséges változtatás fő lépéseit. Különböző „fogyókúrák” alapjainak megismerése (személyes állásfoglalás nélkül) szintén az életkor számára lényeges elem. Csak úgy, mint a személyes higiéne szokásainak tudatos áttekintése is, pl. izzadás, fogápolás, bőr, hajás fejbőr ápolása, kézmosás, ételek érintése (élősködők). Ez a komplex megközelítés segítheti a diákokat abban, hogy új, felelősebb viszonyt alakítsanak ki saját testükhöz, értékeljék annak funkcionálisan célszerű működését, elrendezését. Mindez nagyban hozzájárul a kamaszkor állandó változásai közepette is a személyiség koherencia élményének újjá teremtéséhez, stabil érzelmi viszonyulást jelentve önmagukhoz.

a 8. osztályos diákokban általában nagy testi változások zajlanak, főként a végtagok növekedése válik igen intenzívvé. A nemi érés is nagy hatással van mindennapjaira. Ezen fontos átalakulásokat jól kíséri az emberi test idei két nagy témája: a mozgásrendszer és az érzékszervek. Az érzékszervek tárgyalásakor jó megmutatható, hogy a külvilágban érvényes fizikai (optikai, akusztikai) törvényszerűségek miképp érvényesülnek az emberi szervezet működésében. Ezeket az érzékszerveket nem csak ábrák, hanem kísérletek segítségével is vizsgáljuk. Az érzékszervi működések egészséges fejlődése érdekében: sok önmegfigyeléssel járó gyakorlati ismeretet adjunk a diákoknak a látással, a hallással, az ízléssel, a szaglással és érintéssel kapcsolatban. Itt érdemes rátekinteni az érzékeket túlterhelő környezeti hatásokra az ízfokozóktól a zajokig, vagy az óriásplakátokig. A felegyenesedett testtartás szellemi-lelki vonatkozásai túlmutatnak a biológiai tényeken. A csontrendszer felépítése rávilágít az emberi szervezet és a minket körülvevő ásványi világ szoros kapcsolatára. A mechanikai viszonyok, melyek a csontrendszer felépítésében és működésében jól tetten érhetők, érdekesek lehetnek ebben az életkorban. Az emberi vázrendszer hármas tagolódása jól tetten érhető a formák polaritásában és a funkciókkal való összevetésben is. (a fej-gömböszzerű zártság, a végtagrendszer sugárszerű kifelé irányulás, a mellkas-rendszer gömbölyded, de szelvényezett). Ezeket az egyszerű, közvetlen megfigyelésekkel is átélhető összefüggéseket fedezzessük fel a diákokkal. A vázrendszerhez kapcsolódó jelenségek közül főként a humán specifikumokat igyekezzünk megtapasztalás útján összefoglalni. A gerincoszlop formája és funkciója, a csigolyák felépítése, formagazdagsága, szerepük a felegyenesedett testtartás kialakításában. A gerincoszlop, a mellkas felépítése, a koponya és a végtagváz polaritása. Az egyes csontok formájának tanulmányozása, pl. a hátgerinc és a combcsont kontrasztja. A végtagok felépítése és mechanikája, az emelőelv: az erőkar és a teherkar viszonya. A láb formája, a láb boltozata és viszonya a felegyenesedett testtartáshoz. Az alkar pronatioja és supinatioja. Az izmok általános felépítése és működése. A csontok és izmok kapcsolódása, az ízületek felépítése és működése. Hajlító és feszítő izmok elhelyezkedése, az egymással együttműködő és az ellentétes működésű izmok elhelyezkedése, a mozgás és az izomrendszer kapcsolata. Az izomgörcs.

Kapcsolódási pontok

A korábbi növénytani ismeretekhez kapcsolódva foglalkozunk a gyógynövények különböző hatásaival. A fizikban megismert témakörök, pl. hangtan, fénytán, hőtán,

mechanika jól kamatoztathatóak az érzékelés témakörénél. A kémiában megismert folyamatok a táplálkozásban alapját is képezik, pl. savak-bázisok, élesztő. A művészeti tárgyak közül a festés, a rajz, de akár a faragás is fontos szerepet játszik a biológiai formák és funkciók megértésében. A csontozat törvényszerűségei az ásványtannal kapcsolják össze a biológiát.

Eredménycélok

Az értelmileg akadályozott tanulónak

- Egyszerű, alapvető ismeretei vannak az egyes szervekben lejátszódó főbb folyamatokról, és azok környezeti összefüggéseiről.
- Egyszerű, alapvető ismeretei vannak a mindennapi tevékenységek és az emberi test biológiai funkcióinak összefüggését.
- Egyszerű, alapvető ismeretei vannak az emésztő rendszer főbb részeiről és az emésztési folyamat főbb lépéseiről.
- Egyszerű, alapvető ismeretei vannak a légzés folyamatáról, azok ruházkodással, dohányzással való összefüggéseiről.
- Egyszerű, alapvető ismeretei vannak az emberi vázrendszer hármass felépítéséről és ennek funkcióiról.
- Egyszerű, alapvető ismeretei vannak az emberi szem, illetve fül felépítéséről és funkciójáról.
- Egyszerű, alapvető ismeretei vannak a felegyenesedett járás és az egyensúly kapcsolatáról.

Fizika

6-7. évfolyam

Órakeret: 30-30 óra

Fejlesztési célok

Értelmileg akadályozott tanulók esetében legfontosabb cél, hogy az őket körülvevő, az életükre közvetlen befolyással lévő fizikai jelenségek megértésében olyan szintet érjenek el, mely által mindennapi életükben, munkájukban hasznosítható következtetések, tudások jönnek létre. Ezekre építve biztonságos eszközhasználat egészséges életmód, életvezetés és környezettudatos szokások alakulhatnak ki. Célszerű, hogy az újonnan szerzett fizikai ismeretek és tapasztalatok szorosan kapcsolódjanak – amikor csak lehetséges – valamilyen gyakorlati, célirányos munkához is (pl. saját maguk által kitalált hangszerek és rezonanciatestek megépítése, árnyjáték, stb.). További cél, hogy olyan gondolkodás fejlődjön ki, amely oksági összefüggéseket képes felismerni, és folyamatában képes szemlélni az emberi lény és a való világ változó kapcsolatát. Kiemelt cél még a pontos megfigyelés képességének fejlesztése.

A tudományos ismeretek tanításának fő célja, hogy kifejezze, a tudomány az emberi létezés része, valamint az, hogy fantáziadúsan, az érzelmekre ható módon adja át azokat. A fizikai tudományos ismeretek tanítása is – ahogyan azt a bevezetőben már részletesen leírtuk – érzékelés, észlelés, megfigyelés orientált. A fizika tanítását már a 6. osztálytól arra alapozzuk, hogy a fiatalokban, ebben az életkorban egyre nő az érdeklődés a természeti világban tapasztalható és a műszaki jelenségek iránt. Az oksági összefüggésben való gondolkodás különösen jól iskolázható a kísérletekkel összefüggő szóbeli, írásbeli, képes leírási feladatokkal. Emellett fontos elmélyíteni a fizikai világhoz fűződő viszonyukat az anyagok tulajdonságainak pontosabb megfigyelései által. Az érzékszervi tevékenységek fokozott igénybevétele olyan intenzív hallgatást, megfigyelést és elcsendesedést követel a tanulótól, amilyent a mindennapi élet csak ritkán. Ezt nem lehet mindig azonnal és könnyen elérni, ugyanis ezekben a helyzetekben koncentrációra és az akarat megfeszítésére van szükség. Az intenzív megfigyelési tevékenység önmagától a világ jelenségeihez vezeti el a tanulót.

A 6. és a 7. osztályban lényegében hasonló témakörökön dolgozunk, ezek mélysége azonban a két osztályfokon eltérő lehet, ezt tovább színezik az egyéni képességek jelentős különbségei. Kezdetben a jelenséggel összefüggő érzelmi kapcsolatot kell kialakítani a tanulóknak. Később ezt a jelenség pontos leírásával érdemes távolítani a szubjektív elemektől azzal a céllal, hogy a legfontosabb gondolatok, összefüggések, törvényszerűségek megragadhatók legyenek a megértési folyamat során.

Az egyes témaköröket illetően általában a fénytán, a hangtan, a hőtan és a mágnesesség témakörében végzünk megfigyeléseket. A jelenségek egyszerű, könnyen átlátható, megérthető kísérletekkel történő megtapasztalása vezeti be a tanulókat a fizika világába.

A hangtan erre nagyon alkalmas. A különböző kísérletes megközelítések közül a két legfontosabb:

- bevezetés az alapvető hangjelenségekbe (rezgés, rezonancia, hangmagasság, hangerő, hangszín, hangterjedés).
- hangszerek vizsgálata, melynek során a tanulóknak módjukban áll felismerni a rezgést, mint a hang fizikai megfelelőjét:
 - különböző anyagok hangjai: fa, fém, karton, üveg, műanyag, kő megszólaltatása simítással, kopogással, dörzsöléssel,
 - rezgés (pl. hangvilla hullámai különböző felületeken),
 - a hangforrás, valamint a hangerő, a hangmagasság, és a hangszín közötti kapcsolat bemutatása, hangközök a monochordon, hangterjedés.
 - állóhullámok megfigyelése (Kladni-lemezen, húron, kötélben stb.), rezonancia hétköznapi példái (hinta, hangszer, lengő faág, billegő vízestál stb.)
 - a gége fizikai-élettani tulajdonságai

A fény és színtan a festés során szerzett tapasztalatokra építve léphetünk tovább a következő témákra:

- Természetes és mesterséges fény összehasonlítása.
- Kiindulási pontként a világosság, illetve sötétség ellentétének megélése, ebben jelennek meg a színek és az árnyalatok is.
- Egyszerű színtan festésből már ismert alapszínek keveredési tulajdonságai, kiegészítő színek megismerése.
- Megvilágított színes felületek figyelése után a szemben utóképződik, ez vezetett a kiegészítő színek elméletéhez (Goethe „megidézett” színei).
- A színompás (prizma) és színes árnyékok szemléltetése, valamint keletkezésük feltételeinek bemutatása.
- Átlátszatlan közeg hátulról vagy oldalról történő megvilágításakor megjelenő színjelenség megmutatása.
- A színelméletben cél a sötét/világos határokon megjelenő idegen színcsíkok tanulmányozása prizmán keresztül.
- A színeken túl az árnyékok is tanulmányozhatók.

A mágnesesség bemutatását a természetben előforduló magnetit (mágnesvasérc) segítségével végezzük. Ebből a következő témák bontakoznak ki:

- A mágnesezhetőség vizsgálata.
- A közönséges mágnesek, és a (burkolat nélküli) iránytű bemutatása.
- Az északi és a déli pólus fogalma.
- A mágneses vonzás és taszítás fogalma.
- A Föld mágneses mezeje.

A hőtan kiindulási pontja az emberi hőérzet megtapasztalása különböző hőmérsékleti körülmények között. Ebből bontakoznak ki a következő megfigyelések:

- meleg és hideg, ezek élettani hatásai,

- fagyás, olvadás,
- hő- és hidegforrások,
- a hőáramlás irányának bemutatása,
- a hűtés megvalósítási lehetőségével együtt (de technikai részletek nélkül),
- az égés és a sűrlődés, mint hőforrás tanulmányozása.

A mechanika általában a kamasz korban bekövetkező erőteljes testi növekedés, erősödés korszakában jut jelentős szerephez, ez inkább a 7. osztályra jellemző. Az emelő kísérletes tanulmányozására kerül sor először, ez vezeti be a témaköröket:

- az emelők különböző fajtái,
- az erőkar, és a teherkar,
- kétkarú mérleg (amely decimális beosztású és érzékeny),
- lejtők.
- állócsiga, mozgócsiga, csigasor,
- ék, csavar, csuklók,

Kapcsolódási pontok

A fizika jelenségeit nem szabad elszigetelten tárgyalni, érdemes mindig az egyéb tantárgyakkal való összefüggésében is szemlélni. Ezért a diákok életkorának és gondolkodási képességeinek megfelelő időben be kell mutatni a művészetekhez, pl. zenéhez (hangtan), festészetekhez (fénytán) és a technológiához való kapcsolódásokat. Igyekeznünk kell olyan gazdag tapasztalatokat nyújtani a fizikai jelenségekről, amelyekre ráépülhet később a szakképzés ismeretanyaga. Szintén fontos az számolás mérésben elért eredmények, tudások felhasználása a fizikai összefüggések felismerésében, leírásában. Az érzékszervi megfigyelések és az egyes fizikai jelenségek miatt is sok szálon kötődik az embertan biológiai ismereteihez a fizika.

Eredménycélok

- A kísérletezés, mint a megismerés mozgatója, a felvetett problémákra válaszok keresése kísérleteken keresztül (tanulókísérletek).
- A diákok megtanulják a kísérletek megfigyelésének folyamatát, módját.
- A látott, tapasztalt jelenségeket saját szavaikkal vagy alternatív kommunikációs eszközök segítségével el tudják mondani.
- Ismerik, felismerik a fizika különböző területeinek alapjelenségeit: világosság-sötétség, fényjelenségek, színek, alapvető hangjelenségek, alapvető hőjelenségek, mágneses illetve elektrosztatikai vonzás-taszítás.
- Ismerik az egyszerű gépek (emelő, csiga, kétkarú mérleg) működtetésének alapelveit, melyek megkönnyítik a fizikai munkát.

8. évfolyam

Órakeret: 40 óra

Fejlesztési célok

A 8. osztályban egyrészt az előző évfolyamokon a fénytán, a hangtan, a hőtán és a mechanika során megismert fizikai jelenségek elmélyítése, bővítése, kiterjesztése zajlik. Ez lehetővé teszi, hogy a megismerő folyamatok nagy interperszonális eltérésekkel zajló fejlődésének megfelelően minden diák elég időt kapjon a legfontosabb törvényszerűségek elsajátítására. Másfelől az elektromosság és a hidrodinamika alapjelenségeivel ismerkednek a diákok, szintén megfigyelések és kísérletek útján.

A Hangtan esetén a lyuksziréna, a lemezjátszó kerülhet kiegészítésként szóba, valamint a hang irányítása (hangszóró, hangfal működésének elve). Hangsebesség és annak mérése. Visszhang, sztereo hatás. A hőtánban a hővezető képesség, a hőszigetelés és a hőmérők felfedezésével bővíülhet az ismeretanyag. A fénytán terén a következőkkel ismerkedhetnek a nyolcadikos diákok:

- tükörképek és tükrözések (a rajzolással kombinálva, fénysugár útja a tükrök között),
- fényvisszaverődés sík- és gömbtükrőről a gyakorlatban,
- lencse nélküli kamera (az emberi szemmel összehasonlítva Camera obscura).

Az elektromosság témái között a környezettudatosság mellett kiemelt szerepet játszik egészségvédelem, a mindennapi felhasználói ismeretek biztos elsajátítása. A témakörök:

- dörzsölés keltette villamosság
- áramforrások (galvánelem, dinamó),
- elektromos áram, áramkör, kapcsoló,
- elektromos készülékek
- műszaki alkalmazások: elektromos tűzhely, bojler, vasaló, biztosíték.

Az elektromosság témakörében a kísérletes kapcsolótáblákkal végzett megfigyelések közvetlenül is iskolázzák az ok-okozati összefüggések megértését.

Kapcsolódási pontok

Az elektromosság felfedezése nagy szerepet játszott a második ipari forradalom létrejöttében, ezáltal a történelemhez kapcsolódnak a fizikai találmányok. Az áram hatásai nem csak a háztartástannal, de a biológiával is szorosan összekapcsolják a fizikai ismereteket. A lencsék, tükrök hatással voltak a biológia fejlődésére is, pl. nagyítók, mikroszkópok.

Eredménycélok

- A kísérletezés, mint a megismerés mozgatója, a felvetett problémákra válaszok keresése kísérleteken keresztül (tanulókísérletek).
- A diákok megtanulják a kísérletek megfigyelésének folyamatát, módját.
- A látott, tapasztalt jelenségeket saját szavaikkal vagy alternatív-augmentatív kommunikációs eszközök segítségével el tudják mondani.
- Képességeikhez mérten törekednek ok-okozati következtetések levonására, magyarázatok adására, melyek közös megbeszélésre kerülnek.
- Ismerik az elektromos áram élettani hatásait, és ismerik az elektromosság használatának biztonsági szabályait.

Kémia

7-8. évfolyam

Órakeret: 7. évfolyamon 30, 8. évfolyamon 40 óra

Fejlesztési célok

Értelmileg akadályozott tanulók esetében a természettudományos tárgyak tanításának legfontosabb célja, hogy az őket körülvevő, az életükre közvetlen befolyással lévő kémiai jelenségek megértésében olyan szintet érjenek el, mely által mindennapi életükben, munkájukban hasznosítható következtetések, tudások jönnek létre. Ezekre építve biztonságos eszközhasználat, egészséges életmód és életvezetés, és környezettudatos szokások alakulhatnak ki. Fontos, hogy az újonnan szerzett kémiai ismeretek és tapasztalatok szorosan kapcsolódjanak a tanulók mindennapi életében előforduló anyagok (pl. háztartási vegyszerek) vagy tevékenységek helyes, balesetmentes és környezetkímélő felhasználásához, illetve elvégzéséhez. További cél, a gondolkodási képességek fejlesztése, egyszerű oksági összefüggések felismerésének érdekében. Kiemelt cél még a pontos megfigyelés képességének fejlesztése.

A kémiai folyamatok rendszerezett megismerését a diákok által jól ismert anyagokkal, jelenségekkel kezdjük, melyeket különböző szempontok és módszerek segítségével vizsgálunk. A valóság által jutnak a diákok összefüggésekhez mindennapi életük és a

kémiai folyamatok között. A hasznosítható tudás motivációt is jelent egyben. Fontos, hogy közvetlenül a jelenségekből és ne tudományos modellek leegyszerűsített változatából induljunk ki. A tapasztalatszerzésen, a természetben közvetlenül megvizsgálható folyamatokon keresztül a bevezetőben leírt észlelési, gondolkodási problémamegoldó folyamatok által juthat majd a tanuló általános szabályszerűségek megértéséhez vagy rögzítéséhez, képességei függvényében.

A kémiatanítás alaptémái a 7-8. osztályban az égés, a sav-bázis ellentétpár, a fémek tulajdonságai, az emberi táplálkozás folyamatai és a tápanyagok legfontosabb tulajdonságai.

A módszertan lényege a jelenségek minőségi megfigyelése által a folyamatokba bevezetni a diákokat. Ez segítheti a diákokat abban, hogy újfajta megértés fejlődjön ki bennük az eddig ismert világ iránt. Ennek érdekében a hétköznapokban is rendszeresen használt, természetes anyagokkal kezdjük a vizsgálatokat. Nem az új anyagok szokatlan viselkedésével ébresztünk érdeklődést, hanem új szempontokat nyitunk, újfajta kérdéseket vetünk fel a jól ismert folyamatok kapcsán. A kémia úgy jelenik meg, mint az ember és az ismert környezet frissen felfedezett viszonya. A kémia a 7-8. osztályban még nem analitikus túlsúlyú, sokkal inkább az összefüggéseket, a kauzalitást tanulmányozza, mintsem az alkotó elemeket. A vizsgálatok közben elsősorban a tanulók korábbi és egyidőben szerzett élményeire, érzékszervi megfigyeléseire támaszkodva építkezünk, kevésbé a mérésekre.

A 7. osztályban az egyik legfontosabb témakör a tűz különböző megjelenési formáinak vizsgálata az egyes anyagok égésének megfigyelése (szén másképp ég, mint a szalma és a fa; a gyertya másképp, mint az alkohol és a kőolaj, a kén másképpen, mint a foszfor). Az égés termékeinek és maradványainak vizsgálata (hamu, szén) mellett fontos kitérni a levegő áramlására a tűz környezetében, és az égést tápláló levegő (oxigén) szerepére is. Egészen egyszerű kísérletekre gondoljunk, minthogy a tűz kialszik, ha letakarjuk egy üvegpohárral a mécseset vagy ha nincs több éghető anyag, pl. már hamuvá vált a papír. További téma az égéssel kapcsolatban a gyertya vizsgálata (M. Faraday) és gyertyakészítés műveletei. A tűzhelyek és a kémény fejlődése.

A háztartásban előforduló savak (pl.: ecet, sósav) és lúgok vizsgálata, tulajdonságaik, hatásuk és veszélyességük szemléltetése a következő témakör. Ezekhez kapcsolva az indikátorok (főként a növényi eredetű, pl. vörös káposztalé) működésének megismerése. A cél elsősorban a balesetvédelem és a környezetkímélő takarítási módszerek és anyagok megismertetése a tanulókkal, szorosan kapcsolódva a háztartástan és életvitel tárgyhoz.

További nagy téma a különböző fémek tulajdonságainak, minőségeinek megismerése (arany, réz, ón, bronz, vas, esetleg kiegészítve: ezüst, higany, ólom,).

A 8. osztály kémiája az emberrel kapcsolatos biológiai tudáshoz kapcsolódva a táplálékot készítő embert helyezi a középpontba. A környezet és az ember viszonyát egyértelműen mutatja be: az ember a táplálkozása érdekében különböző élőlények életfolyamatait szakítja meg, szétválaszt, feldolgoz, átalakít, tisztít, finomít. A különböző minőségű fehérjék, a szénhidrátok és zsírok tulajdonságainak megfigyelése és vizsgálata által a különböző élőlények életfolyamatainak jellemző „pillanatképeit” ezekkel szoros összefüggésben azok anyagi tulajdonságait igyekeznek tetten érni. A tanítás egyik fontos célja ezeknek a karakterisztikus tulajdonságok megragadása, a fehérjék, zsírok, szénhidrátok táplálkozásban játszott szerepének tudatos szemlélése megértése. Az egészségtudatos táplálkozás kémiai alapjainak megismerése. Megfigyelések, kísérletek segítségével mutatjuk be, hogy az egyes tápanyagokban hogyan tükröződnek az őket korábban átható folyamatok. Olyan szemléletmód kialakítása, ami az élőlényekből származó anyagok minőségére érzékennyé teszi a diákokat.

Ehhez nyújtanak segítséget a táplálékok és a tápanyagok kémiai vizsgálatának módszerei. A diákok megismerik a gabona útját a búzától a kenyérig. Ezen belül a különböző gabonafajtákat, az őrlés technikáit (az őrlektől a vízi- és szélmalmon át a

hengermalomig), a tészta és az élesztő tulajdonságait. A sikért, mint a liszt fehérjekomponensét (elszenesítési próba). Keményítő előállítását lisztből, burgonyából, a keményítő jellegzetességeit, a jód–keményítő reakciót. A fehérjék közül főként a mindennapokban használatos tej, tojás, hús, toll, szőr, „állati eredetű termékek” tulajdonságait. A szénhidrátok közül a természetes cukrot, és a cukor kultúrtörténetét, a cukor-előállítás répából. Felhívjuk a figyelmet a cukorfogyasztásra, mint civilizációs problémára, a cukor túlfogyasztás következményeire, melyek a fogazatot károsíthatják, és hosszútávon cukorbetegséget is okozhatnak. Megfigyeljük a vércukorszintet, annak helyes mértékét. A zsírok és olajok közül a növényi olajforrásokkal és az állati zsiradékokkal ismerkednek a diákok. Ezen belül a zsír meleghez és tűzhez való viszonyával, és viselkedését a vízzel való érintkezés során. Az állati eredetű anyagok közül megmutathatjuk a sajt, a túró, a szappan-, a cellulóz-előállítás, a bőrcserzés folyamatát.

Kapcsolódási pontok

A fizika, az ásványtan, a csillagászat, a 6. osztályos földrajz sok kapcsolódási pontot kínál a minket körülvevő anyagok felfedezéséhez. A történelem az egyes anyagok felfedezésének, használatának (pl. arany, só) kultúrtörténeti jelentőségét, a hozzá kapcsolódó találmányokat mutatja be, illetve az egyes élelmiszerek megjelenésének nyomon kísérése az egyes történelmi korokban az őskortól napjainkig. A fehérjék, szénhidrátok, zsírok tulajdonságainak megismerését összefüggésbe kell hozni a biológia embertani ismereteivel, pl. a 7. osztályos táplálkozás és egészségtannal. Az égés jelenségek a fizikában a hőtannal. A növényi és állati eredetű tápanyagok megismerését segítik a növénytanból, az állattanból már a korábbi osztályfokokon megszerzett ismeretek. A rajz-festés segítségével megjeleníthetők a megfigyelések, a kísérletezés közben átélt élmények, de akár egy pontos folyamatleírás is kiegészíthető, érthetőbbé tehető a különböző fázisok rajzaival.

Eredménycélok

- A tanuló képességeihez mérten megfigyeli a kémiai reakciókat és törekszik azok verbális leírására és/vagy rajzos megjelenítésére.
- Egyszerű kísérleteket biztonságosan végre tud hajtani, ügyel a balesetveszélyre.
- Képes az elvégzett megfigyelésekből, kísérletekből egyszerű következtetések levonására.
- Ismeri a háztartásban előforduló savas vagy lúgos vegyszereket, veszélyességüket.
- Ismeri néhány tanult fém felhasználás szempontjából legfontosabb tulajdonságát.
- Ismeri a gabona útját a magtól a lisztig és a kenyérig.
- Ismeretei vannak a cukor egészségtudatos felhasználásáról.
- Egyszerű ismeretei vannak a fehérjék táplálkozásban játszott szerepéről, a sajt és túró készítésének folyamatáról.

Honismeret és földrajz

Általános célok

(Honismeret 1-4.o.) Az első négy iskolai évben a természettudományok egyes területei nem külön szakórákon jelennek meg. A természettel való találkozás, a közvetlen környezet felfedezése, az emberek munkája és foglalkozásai igénybe veszik a főoktatás nagy részét. Egy-egy témakör kidolgozásához – évszakok, az erdő, az ember mint a természet barátja és gondozója – sok minden hozzátartozik: festés,

éneklés, írás, az osztályteremben és azon kívül végzett gyakorlati tevékenység, elbeszélések és beszélgetések.

A tanulók pozitívan kapcsolódnak a hazájukhoz és alkossanak képzetet a természet sokszínűségéről és szépségéről. Ez a későbbi természet- és környezetvédelem iránti érdeklődés és elkötelezettség előkészítésének első lépése. Míg az iskolába még nem járó gyermek reflexió nélkül, pusztán érzékeléssel él a környezetében, az alsó tagozatos gyermek a pontosabb megfigyelést gyakorolja, és erről az osztályban a többi tanulóval folytatott beszélgetésben cserél tapasztalatot. A harmadik osztályban megbeszélte foglalkozásokat először úgynevezett emberi östevékenységként él meg. Ennek célja a munka és a hivatás első megértése és tisztelete csírájának elültetése.

Az első három osztály során a tanuló megismerkedik saját környezetével, az ott élő emberek által végzett munkákkal (pl. mesterségek – 3. osztály). Ezekben az években nagy szerepet kap a formarajz, a későbbi geometria előfutáraként, amely többek közt a gyermek saját testi viszonyainak megismerését is szolgálja. Az adott helynek és környezetének a megértése két fontos lépés, amelyre ekkor válnak képessé a gyermekek, vagyis „én én vagyok, itt és ebben a családban, te meg te vagy, hozzám képest ott”. Miután ez kialakult, csak akkor képesek kilépni és a körülöttük levő világot felfedezni.

Amikor a negyedik osztályos tanulók közvetlen környezetükkel foglalkoznak, pontosabb térbeli képzetet és tájékozódást sajátítsanak el, hogy lakóhelyük környezetét helyszínrajzon vagy térképen is le tudják rajzolni. A madártávlat és az égtájak áttanulmányozása után Magyarország további tájegységei következhetnek, majd a szomszédos európai országok. Itt megint adódnak olyan témakörök, amelyeket jól át lehet beszélni több tantárgyat is érintő módon (pl. növény- és állatvilág, földtani adottságok és az emberek ezzel összefüggő életfeltételei).

Séták alkalmával megtapasztaljuk az olyan életterületeket mint erdő, tó és rét. A földművelés epochában saját munkával és megfigyeléssel tapasztalják meg a szántóföldet mint életteret. Ahol lehetséges, a tanulók gyakorlati tevékenységgel és műhelylátogatásokkal tapasztalják meg az egyes foglalkozások minőségét. Az egyes hazai állatok és növények megbeszélésekor a tanuló magában kialakított belső képének formálásán van a hangsúly. A tanár élő elbeszélésekkel és szép táblarajzokkal kelti fel a gyermekek természet iránti érdeklődését és érzésszerű összekapcsolódását. Saját hozzáállásával és lelkesedésével mutat példát.

A honismereti epochában a két fő tanítási eszköz az élő és plasztikus elbeszélés, amely a történelmi fantáziát serkenti, illetve a történelmi épületekhez és helyszínekre tett kirándulások.

Az elbeszélések során mindig alkalmazkodni kell a tanulásban vagy értelmileg akadályozott tanulók befogadóképességének szintjéhez, és ennek megfelelően szükséges a feldolgozást és megértést támogató eszközök, módszerek bevonása a munkába. A motiváció erősítésének kiváló eszközei a kitalálás, kereső- és városjátékok, amelyekbe az új tudás feldolgozása bele van építve. A tanulók képességeinek megfelelően átdolgozott izgalmas elbeszélések, úti beszámolók és irodalmi szövegek e tantárgyban is képesek serkenteni a tanulók képzelőerejét, felkelteni érdeklődésüket. A tanulók az epocha füzetükben rögzítik és illusztrálják az újonnan megszerzett tudást.

Ötödik osztálytól a honismeret és földrajz tanítást úgy építjük föl, hogy fölkeltse a tanulásban vagy értelmileg akadályozott diák világ iránti érdeklődését, és egyben életbátorságot is közvetítsen. Ehhez tartozik a Földnek mint természeti környezetnek a megismerése, annak életritmusával és sajátosságaival. A természeti környezet alapvetően meghatározza az ott élő emberek életét, de egyúttal az emberek gazdasági és kulturális tevékenysége meg is változtatja azt. Az ember környezete iránti felelősségtudatát és az ökológiai tudatosságot a gyermekkorban kell megalapozni.

Az emberi lény térbeli tájékozódása, léte a térben, jellegzetes fejlődési fokokon halad át. A földrajz egyik feladata a gyermek térbeli tudatosságának erősítése. Ahogy a földrajz a kifelé forduló tájékozódást segíti, „testvér” tantárgya, a geometria a belső

térbeli tájékozódást fejleszti. A földrajz tantárgy másik feladata a tér és az idő összekapcsolása, amely főleg a történelmi tanulmányokban jelenik majd meg.

A földrajz minden aspektusában, a tanterv összességén belül egy integráló tárgy szerepét tölti be. Ennek tanítása természetes, indirekt lehetőséget kínál a morális erők fejlesztésére is. Ha a gyermek megismeri az egymásmellettséget a térben, szeretetteljesebben fordul majd a „mellette lévő” ember (embertársa) felé is. Ezért a gyógypedagógiai Waldorf-iskola módszertanában a földrajz tanítás sarkalatos témái a következők:

- fizikai vagy természeti földrajz,
- társadalomföldrajz,
- belső vagy fejlődésföldrajz.

A fizikai vagy természeti földrajz szisztematikusan ismerteti a föld jelenségeit, felszínét, belső szerkezetét, valamint atmoszféráját. A társadalomföldrajz az ember környezetre gyakorolt hatásával, gazdasági következményeivel, valamint a földrajzi környezet sajátosságainak és az ott élő emberek társadalmi és kulturális fejlődésének viszonyával foglalkozik. A belső vagy fejlődésföldrajz azt elemzi, hogy az egyének környezetük iránti tudatossága miként tükröződik abban, ahogyan a világot látják. A célunk integrálni ezt a háromféle megközelítést.

Ez a tantárgy is figyelembe veszi a tanulásban és értelmileg akadályozott tanulók megismerési sajátosságait, ezért az olyan megismerési helyzetekre helyezi a hangsúlyt, amelyekben az aktív tevékenység, a közvetlen tapasztalatszerzés, a cselekvések sokasága, a konkrét gyakorlati vonatkozások értelmezése szerepel. A tanulási folyamatban az érzékelésre, az észlelésre, a személyes élményekre, felfedezésekre építve jut el a tanuló a bonyolultabb gondolkodási műveletig, az elemi problémamegoldásig. A műveltségi anyag elsajátításában központi helyet kap a sokféle tanulási környezet; gyűjtőmunka a természetben, terepséta, terepgyakorlatok és kirándulások. A környezet, a természet, az emberi kapcsolatok megismerése nyomán fejlődik és alakul ki a tanulók tudatos természetszerető és -védő magatartása, kapcsolatteremtő képessége. A tanterv elsajátítása során már az első évfolyamtól kezdve tudatosan formálja környezetvédelmi attitűdjüket, környezetkímélő magatartásukat, és ez a magatartás a későbbi életvitelüket meghatározó világnézeti alapelvvé válik.

A tanulók ismeretelsajátításában a természeti környezeti világ elemi megismerésének lehetősége tűzhető ki célul. A folyamat során kiemelt figyelmet kell fordítani a kapcsolatrendszerek feltárására, az élő és élettelen természet szoros kölcsönhatására, az ember és természet összetartozására, egymásrautaltságára, az ember természetben betöltött helyének és szerepének felismerésére.

A tanulói aktivitás és tevékenység-központúság érdekében szükséges a vizsgáló munkaeszközök, kísérleti eszközök, egyéni igényekhez igazított taneszközök alkalmazása. A tanterv célja a tájhoz, a hazához, a közösséghez tartozás örömeinek, felelősségének és érzelmi biztonságának kialakítása közben a térbeli és időbeli tájékozódó képesség fejlesztése. A kognitív képesség, a megismerő képesség fejlesztése, a megismerési módszerek elsajátítása, tapasztalatok szerzése közben, értelmezéssel, pontosítással kísérve történik. A kommunikációs képesség fejlesztésében a szókincsbővítés, a fogalmak értelmezése, a beszédprodukció kerül a középpontba.

Kiemelt habilitációs-rehabilitációs feladatok tanulásban akadályozott tanulók számára a honismeret és földrajz oktatás területén:

- A világ iránti érdeklődés felkeltése.
- Kommunikációs képességek fejlesztése.

- Saját testkép, testséma kialakítása, majd a térérzet kialakítása és megerősítése.
- Téri tájékozódás biztonsággal a közvetlen térben, majd síkban jelek, szimbólumok értelmezésével, segítségével.
- Rész-egész viszony érzékelése a valóságban, térképen. A valóság és térkép összefüggéseinek megismerése.
- Tájékozódás az időbeli viszonyokban.
- Figyelem és emlékezet fejlesztése.
- Gondolkodási képességek fejlesztése: analízáló, szintetizáló képesség, ok-okozati összefüggések felismerése és értelmezése, problémamegoldás.
- Az ismeretszerzéshez, feldolgozáshoz és rögzítéshez szükséges tanulási technikák megtanítása.

Eredménycélok

A tanulásban akadályozott tanuló:

- Tájékozódik térben és időben, szűkebb és tágabb környezetében.
- Tájékozódik a földrajzi térben és időben.
- Tájékozódik földrajzi, környezeti kérdésekben, folyamatokban.
- Ismeri a hétköznapi életben használható földrajzi és környezeti tudás elemeit és felelősséggel alkalmazza ezeket mindennapi életében, a környezettudatos döntések meghozatalában.
- Alapvető tájékozottsággal rendelkezik a regionális és globális földrajzi, környezeti kérdésekben.
- Szeretettel kapcsolódik hazájához, értékeli természeti környezetének sokszínűségét és szépségét.

1–2. évfolyam

Órakeret évfolyamonként: mindkét évben integráltan az anyanyelvi kommunikáció, irodalom és nyelvtan tárgyban

Fejlesztési célok

A gyermekek magától értetődőnek veszik környezetüket: vagyis az embereket, állatokat, növényeket, köveket, csillagokat, Napot és Holdat, valamint az évszakokat. Ha folytonosan meg tudjuk újítani a különböző területek és a gyermekek lelki világának ezen egységét, úgy erősítjük bizalmukat, elfogadásukat és magabiztosságukat. A gyermekek élete első hétéves periódusának alapvető lelkiállapotát azzal az érzéssel tudjuk kifejezni, hogy 'a világ jó'.

A gyermekeket történetekkel, a természet megfigyelésével, az évszakok váltakozásának követésével, tapasztalataik lerajzolásával ösztönözzük arra, hogy elgondolkojanak olyan dolgokon, melyek kihangsúlyozzák, hogy mi a különleges abban, amit látnak. Mi végtelenül nagy és mi parányi, mi törekeny és mi végtelenül erős a természetben. Az ilyen történetek és megfigyelések csak akkor válnak világossá a gyermekek számára, ha azokat szívvel-lélekkel mondjuk el nekik, azaz ha megszemélyesítés által, képekben gazdagon az érzelmekhez szólnak. Ezáltal felfogják, hogy semmi sem értelmetlen vagy jelentéktelen a természetben. Ezek a tapasztalatok különösen fontosak, mivel felkészítenek arra a valóságos helyzetre, amelyben ma nap mint nap találjuk magunkat. Ezzel nemcsak megalapozzák a jövőt, hanem mintát is állítanak neki.

Az állatmesék mint például Aiszóposz meséi, antropomorf formában szólnak az emberek egymáshoz és környezetükhöz fűződő viszonyáról. A szentekről szóló legendák, de elsősorban Assisi Szent Ferenc személyéről elhangzó történetek a teremtett világ iránti alázat, odaadás és szeretet érzését erősítik meg a gyermekben. Erkölcsi érzékük fejlődik, anélkül, hogy tudatos megfogalmazást nyernének a tanulóknak felkeltett érzések. A gyermekben alakuljon ki egy őstisztelet a természet

dolgai iránt, amelynek az emberi tevékenységeket is át kell hatnia, mivel mi is a természet elválaszthatatlan részei vagyunk.

A természet birodalmait, az elemeket, az évszakokat, a csillagokat úgy kell érzékeltetni, mintha saját maguk beszélnének, ezen nem absztrakt történeteket értünk, hanem természetes meséket, melyek a dolgok lényegéről szólnak, formájukat tekintve lehetnek példázatok, vagy természetről szóló legendák. Arra törekszünk, hogy a gyermekben fokozott odafigyelés alakuljon ki a természet dolgai iránt, melynek során megértheti, hogy a természetben minden lénynek és folyamatnak jelentősége van. A gyerekeknek lehetőséget biztosítunk környezetük egyre tudatosabb bejárására és felfedezésére és tájékozódási képességük fejlesztésére a külső világ tárgyai szerint.

A gyermekek elmesélik, hogy mi történik körülöttük a természetben, például mit láttak iskolába menet, vagy mit fedeztek fel egy kiránduláson. Azok a dolgok, amelyeket magukkal hoznak az iskolába (pl. madárfészkek, levelek, vadgesztenyék, gyümölcsök, kövek, agancsok, csigák) kiindulópontul szolgálhatnak a bennünket körülvevő világról szóló beszélgetéseknek.

A „szabadtéri tantermet” minden évszakban és változó időjárási viszonyok között rendszeresen kell látogatni, és megtapasztalni. A tanteremben berendezett ún. évszakasztal a külső természetet, az évjárás fordulópontjait, az ünnepeket reprezentálja.

Kapcsolódási pontok

Anyanyelvi kommunikáció: mesék, beszédértés és feldolgozás. Művészetek: festés, rajzok. Mozgás és testnevelés: a testséma, tájékozódási képesség szolgáló nagymozgások, mozgási memóriát fejlesztő gyakorlatok.

Eredménycélok

- A gyermekben alakuljon ki egy fokozott odafigyelés a természet dolgai iránt, melynek során megérthetik, hogy a természetben minden lénynek és folyamatnak jelentősége van.
- Tájékozódik saját testén.
- Tájékozódik szűkebb, jól ismert környezetében.
- A feldolgozott történeteket ismeri.

3–4. évfolyam

Órakeret évfolyamonként: 60-30 óra

Fejlesztési célok

Kilencéves koruk táján a gyermekek világhoz való viszonya döntő változáson megy keresztül: a világ, amely eddig az ő részük volt, átváltozik az őket körülvevő világgá. A gyermekek képesek megérteni a hosszú ideig végzett komplex munkafolyamatokat (például a házépítés-, a mesterségek- vagy a földművelés epochán), amely végigvezeti őket az ásástól és vetéstől a végeredményig, vagyis a kenyérsütésig tartó teljes folyamaton. A konkrét realitások iskolázzák intelligenciájukat. A gyerekek a legtöbbet a valóságos helyzetekből tanulnak. Lényeges, hogy munka közben a tárggyal való kapcsolatuk ne törjön meg, ne forduljon át merő racionális és tárgyias absztrakcióba, hanem saját tevékenységeik vezessék őket önálló következtetésekhez.

A lehetőségekhez képest a gyermekek saját kezű, közvetlen élményeket szereznek a különböző foglalkozásokról, mesterségekről. A lehetséges témák közül az iskola földrajzi elhelyezkedése figyelembe vételével kell választani.

Korábban általános szempontokra irányult a tanítás (kapcsolatok a természettel, munkafolyamatok megismerése), de mostantól a gyermekek figyelmét a térre és az időre irányítjuk. Jelentős fordulatot jelent a 10 évesek számára az oldalnézetből a felülnézetbe való átállás. Ennek a képzeletbeli felemelkedésnek a „tornáztatása” minél gyakrabban, minél többféle formában, erősíti a térérzékelést. A térképábrázolás elemeit is ekkor tudjuk megalapozni.

Művészi módon tanítunk, a képek élő, eleven megteremtésével. A „vizualizáló szem” időszaka ez, amelyben a hallás alapján belső képteremtés zajlik a gyermekben. Fontos, hogy eközben hozzájáruljunk az otthon megismeréséhez, megszeretéséhez. A gyermek számára a lakóhelye valóban a világ közepe, a legfontosabb viszonyítási pont. Ettől a kötődéstől függ, hogy mennyire tud majd elrugaszkodni és megismerni más tájakat, mennyire tud otthonná válni számára a nagyvilág.

Az iskola, a környék, a nagyváros közvetlen környezetét mutatjuk meg a gyermekeknek a földrajzi, azaz térbeli és a történelmi, vagyis időbeli fejlődésében, egészen a jelenig. Célunk: az otthon megismerése, tudatosítani a szülőföld karakterét. A gyermekeket a világgal összekötő általánosabb kapcsolat átalakul a társadalmi és térbeli hova-tartozás érzésévé. Igen hasznos beépíteni az égtájak megismerését és begyakorlását. A gyermekekben ez a képesség különböző pillanatban ébred fel, ezért hagyjunk elegendő időt ennek. A honismeret epocha eredményességét viszont nagymértékben segíti, ha ekkorra már mindenki jártassá válik az égtájak felismerésében és alkalmazásában.

Tanítási tartalmak a két évfolyamon: Az ember és a föld: a földműves és a termőföldön végzett munka, a szántás (a ló, a lószerszámok, a patkolás), a boronálás, a vetés (különböző gabonafajták), a különböző talajok (vízelvezetés a vizes szántóföldeken), a betakarítás, a cséplés, az őrlés, a kenyérsütés, a vetésforgó. A hagyományos földművelés megismerése után a gyermekek megértik, hogy milyen munkát végeznek a traktorok, a kombájnok stb. A házépítés munkafolyamatainak alkalmazása: téglagyártás (szárítás, égetés), malterkészítés, falrakás, ácsolás, tetőfedés. „Ősi” foglalkozások, mint például pásztor, vadász, halász, favágó, faszénégető, pék, szabó, suszter, fazekas, ács, tímár, szíjgyártó, fonó, takács vagy kovács. Néhány jellemző csillagkép mozgásának megfigyelése, ahogy a Sarkcsillag körül felkelnek és lenyugszanak, valamint a Hold mozgása. A gyermekek különböző tárgyakkal (vagy építőköccsel) megjeleníthetik a közvetlen környéket vagy egy képzeletbeli falut. Fehér porral leszórva, majd a tárgyakat elvéve, könnyű meglátni a felülnézeti képet. Az eddigi tapasztalatok tudatosításaként lerajzolni felülnézeten a saját szobát, házat, tantermet, iskolát. Rajz készítése az iskoláról (vagy a gyermek lakóhelyéről) és városáról madártávlatból. Magas nézőpontról (hegyről, toronyból) valódi felülnézet megtapasztalása, a lefelé ereszkedés közben annak a változásnak a megfigyelése, hogy különböző szintekről hogyan látható a környező táj. Az egyes gyerekek iskolába vezető útjának elmondása, lerajzolása. A környező táj megformázása homokból terepasztalon. Az első egyszerű térképek megrajzolása. A közeli víz (patak, folyó, tó stb.) meglátogatása. A földfelszín formakincsének elemei (domborzat, vízrajz). A szárazföld és a légkör arányának megvizsgálása (hegy/völgy/síkság). A természetes növényzet tudatosítása az adott helyen (hogyan majd más tájakat megismerve, viszonyítani tudjon). Az ember jelenléte a tájban. A település, illetve közeli városok megismerése, feltérképezése. A környék fejlődéséről szóló történelmi események és legendák elmondása. A táj domborzata és az ott élő emberek életének összefüggései (hegyvidék — erdőgazdálkodás, vízpart — halászat stb.). A helyi földművelési módok, a helyi ipar, munkahelyek és infrastruktúra vizsgálata, meglátogatása.

Kapcsolódási pontok

Anyanyelvi kommunikáció: Ószövegségi történetek. Számтан, matematika: mértékegységek (hosszmérték), tájékozódás az időben. Földműveléssel kapcsolatos fogalmak, szerszámok nevei, a házépítés fogalmai, mesterségek fogalmai, a kenyérgyártással kapcsolatos fogalmak.

A negyedikes formarajzban a négyes szimmetriával is dolgozunk (+), ez szintén szolgálja az téri orientáció fejlődését. A kereszt a tükrözéses forma mellett egy hely szimbóluma is.

Eredménycélok

- A gyermek legyen képes az ember természetbeni tevékenységeinek megfigyelése révén az ember természetformáló szerepét felismerni.
- A gyermek legyen képes – otthona és iskolája környezetében – térben és időben tájékozódni, azaz irányokat, távolságokat, hosszúságokat, nagyságrendeket megnevezni, megbecsülni.
- Tudjon egyszerűbb térképeket (útvonalrajzot) készíteni, iránytűt használni.
- A feldolgozott történeteket ismeri.
- A gyakorlatban megtapasztalt földművelési tevékenységek főbb területeit ismeri.

Bevezetés 5-8.o.:

9-10 éves kor táján a gyermeknek „egocentrikus világképe” van, vagyis a világ középpontjaként éli meg önmagát. A helyet ismeri, ahol él és mozog, „honismerete” van. A világot ebből a középpontból kiindulva fedezi fel, egyre messzebb és messzebb merészkedve, a világ egyre nagyobbá válik, koncentrikus módon tágulva, „koncentrikus világképpé”. A helyi polgárrá és a világpolgárrá válás párhuzamosan történik. Az ismert világból indulva az ismeretlen felé halad, majd visszatér az ismertbe. Ez a felfedezés útja. A földrajztanításnak a 7. osztályban van a középpontja. Itt következik be az a változás, amely az adott környezetünkön túljutni akaró vágyakozást ébreszti fel. Az ismeretlen iránti vonzódás az emberben élő mély érzés, ez fontos hajtóereje az új dolgok felfedezésének. A terjeszkedés kiterjed az egész földre, valamennyi kontinensre, és ezáltal egy újabb rálátás születik meg a fiatalban. A „honismeret” átalakul „föld-ismeretté”.

A gyermekek szellemi-lelki változásainak megfelelően ebben az időszakban áthelyeződik a földrajztanítás súlypontja is. A „gyermekkor közepén” – 10-12 éves korban – még semmiféle egoizmust nem fejlesztenek ki, ezért a Föld gazdasági hasznát és kihasználását még a nélkül – a később természetes módon meglévő egoizmus nélkül – tudja szemlélni, átélni és befogadni. Fontosak lesznek azok a témák, amelyek a közvetlen környezetünkből kiindulva bemutatják, hogy miként használja – gazdaságföldrajzi értelemben – az ember a különböző földrajzi és éghajlati adottságokkal rendelkező területeket.

Ahogy a külvilágban egyre otthonosabban érzi magát a gyermek, azzal belső magabiztossága is erősödik. Ezért előnyös olyan időszakra tenni a földrajz epochát, amikor változás van a természetben (ősszel vagy tavasszal), mert figyelmünk ilyenkor kint is, bent is jelen van.

5-6. évfolyam

Órakeret 5 évfolyamban: 30, 6. évfolyamban: 30 óra

Fejlesztési célok

A gyermeknek minden félelem nélkül kellene belehelyezkednie a világba, ezért nem beszélünk ebben az időszakban semmilyen környezeti problémáról. Jó szokásokat lehet kialakítani (pl. szelektív hulladékgyűjtés), a pozitív folyamatok megerősítésének szándékával, nem pedig a felhalmozódott környezeti ártalmak tudatosításának törekvésével. Ha meg tudja élni „a világ jó és szép” oldalát, kialakul benne a bizalom és az elkötelezettség, akkor lesz elég ereje és bátorsága, hogy az igazságérzetének felébredésével a felelősségérzete tenni akarással párosuljon. Összegezve elmondhatjuk, hogy 12 éves korig a földrajztanítás feladata, hogy közelebb hozza a földhöz a gyermekeket, megszerettesse és tudatosítsa bennük a környező világot.

A tanulók ismerjék meg, érezzék meg a hon nagyobb egységének (pl. a Dunakanyarnak, Bükknek) a sajátosságát. A kép táguljon addig, hogy az egész ország legyen benne a választott egységben. Mivel hazánk földrajzilag és kulturálisan is nagyobb egységhez tartozik, ezért a teljes Kárpát-medencét fontos érinteni. Az ismert földrajzi egységekből kiindulva építsük fel a nagyobb tájegységet. A térkép

bevezetésére nagy gondot fordítsunk, mert a térkép egy absztrakt, elvont ábrázolás, amelynek az átlátását lépésről lépésre tudja megszerezni a gyermek. A térkép mélyebb megértése hasonló a betűk megismerésétől az olvasásig és az önálló írásig tartó folyamathoz.

A gyermekkoruk középső periódusában lévő gyermekek számára szóló földrajztanítás megkívánja, hogy tapasztalatokon és élményeken alapuló tényekkel ismertessük meg őket. A gyermekeknek meg kell ismerniük a világ egy darabkáját, de oly módon, hogy az ismeretekhez átélhető érzések is kapcsolódjanak. Ennek során az oksági összefüggéseknek még a háttérben kell maradniuk. A 4. osztályban a honismeret tanítása során megkezdett gazdasági és infrastrukturális ismeretanyagot más vidékekre is ki kell terjeszteni.

Ahogy tovább távol a koncentrikus világtérkép, a nagyobb földrajzi egységgel, a kontinensünkkel foglalkozunk, a mi esetünkben Európával. Mielőtt azonban belemélyednénk Európa megismerésébe, egy kis világföldrajzot is tanulunk. Itt tárgyaljuk a csillagászat Földdel és évszakokkal kapcsolatos vonatkozásait. A pubertáskor kezdete szükségessé teszi, hogy egy kicsit eltávolodjunk a saját otthonunktól, hogy majd más szemmel tudjunk újra ránézni. Az éghajlati földrajz alapjaival ismerkedünk meg, az éltető Nappal és vízzel, illetve ezek megjelenésével attól függően, hol vagyunk a Földön. Ebből jól látható, hogy Európa nem trópusi, nem sarki terület, hanem a kettő között van. Jól kirajzolódnak a tendenciák (pl. nedves – száraz, hideg – meleg) attól függően merre megyünk, de nem szélsőségesen. Ezután könnyebb vizsgálni, hogy hazánk vagy bármely más terület milyen kapcsolatban áll az európai kontinens többi részével.

A földművelésen, az ipari viszonyokon, a települések szerkezetén, a közlekedésen keresztül a gyerekek – még a 12. életévük előtt – megtanulják összekötni magukat a külvilággal úgy, ahogy az emberek összekapcsolják a gazdasági életet a természettel. A 12. életév körül bekövetkező tudati változások eredményeként a gyerekek képessé válnak a törvényszerűségek megértésére; ez a szemlélet földrajztanításban a topográfia és a morfológia tanulmányozásában tükröződik.

A geológia (ásványtan és kőzetan epocha) és a növénytan (földrajzi övezetesség) szintén kapcsolódik a földrajz epochához. A kőzeteknek és az ásványoknak a megfigyelésével jutunk a természetnek az embertől legmesszebb eső területére. A kőzetek legfontosabb csoportjai, azok jellemzői és gyakorlati előfordulásuk, illetve az ásványok csodálatos világa lényeges tartalom a kőzetan epochában. Az általános iskolai években kiemelten fontosak az érzéki benyomások. Ez teszi lehetővé, hogy a fiatalok mélyen összekapcsolódjanak a Földdel, szimpátia ébredjen bennük és harmonikus viszonyuk legyen térhez és időhöz.

Tanulási tartalmak: táj és ember kapcsolata a Kárpát-medencében. A Kárpát-medence és hazánk nagy tájai, vizei és felszínformái, éghajlati sajátosságai, példák a legjellegzetesebb növényekre, állatokra. Domborzati formák, felszíni és felszín alatti vizek. Hungarikumok. Magyarországon élő nemzetiségek és a szomszédos országokban élő magyarság.

A Föld alakja, mozgásai, a tengelyforgás és a keringés következményei: napszakok, évszakok, éghajlati övezetek és övek jellemzői, éghajlati elemek. A földrajzi szélesség és hosszúság természeti, társadalmi-gazdasági és környezeti megnyilvánulásai. Az övezetesség elemeinek kapcsolatai regionális példák. Az európai kulturális sokszínűség földrajzi alapjai. A kontinensrészek földrajzi jellemzői, különböző életterek közös és egyedi földrajzi-környezeti jellemzői, a kontinensrészek összehasonlítása. Ásványok és kőzetek, nyersanyagok és energiahordozók. A Föld, mint egységes egész, tágabb áttekintésével kapcsolatosan: a kontinensek és az óceánok formája, elhelyezkedése, az árapály és a Hold közötti összefüggés. Hogyan függnek a vegetációs övek a Nap állásától és a klimatikus viszonyoktól? Az évszakok kapcsolata a Föld Nap körüli keringésével.

Európa: A polaritás szemszögéből vizsgáljuk, például elemezzük a víznek, a levegőnek, a fénynek, a hőmérsékletnek, a hegyeknek és a talajfajtáknak az egyes

régiók tájaira és gazdaságára gyakorolt különféle hatásait. Egy mélyföldi ország (pl. Hollandia) egy hegyvidéki ország (pl. Svájc) összehasonlítása, vagy egy tengerparti, hagyományos gazdaságú régiót (például Norvégiát) egy szárazföldi országgal (például Csehországgal). Gyúrt, lánchegységek (pl. Alpok, Himalája, Andok) és törési formák (pl. a Rhone völgye), a nagy folyók és jellemzőik.

Kapcsolódási pontok

Szabadkézi geometria, tájékozódás a másik ember nézőpontja szerint, a történelem epochában tanult területek térképeinek elkészítése. Történelem: a Római Birodalom földrajzi háttere. Fizika: hőtan, halmazállapot-változások. Biológia: növényzet, állatvilág. Geometria. Kertművelés: a talaj, talajtípusok.

Eredménycélok

- Magyarország domborzati térképén az alapvető térképjelek megnevezése (államhatárok, felszínformák, vizek, főváros, települések, útvonalak).
- Alapvető ismeretek az élet és gazdaság a hegységben, a dombvidéken és az Alföldön témakörökben.
- A térképek főbb jelöléseinek ismerete.
- Alapvető ismeretek hazánk területi és fizikai földrajzáról.
- Hazánk és a Kárpát-medence főbb tájainak és azok alapvető jellegzetességeinek ismerete.
- Tanult kőzetek konkrét mintáinak felismerése.
- Néhány tanult európai ország és főbb jellegzetességeinek megnevezése.

7–8. évfolyam

Órakeret évfolyamonként: 30-40 óra

Fejlesztési célok

Ettől az évtől kezdve a tanulók befogadási képességéhez igazított tudományos módon, a jelenségeken keresztül megközelítéssel, a megfigyeléseken van a fő hangsúly. A „racionalizáló szem” időszaka ez. A látás, a megfigyelés, és az ebből való következtetés zajlik. Nemcsak leírunk egy-egy helyszínt, jelenséget, hanem összehasonlítjuk a már ismerttel, kiválasztott szempontok szerint. Az összehasonlító módszertani érzékenységet fejlesztjük. Például egy új terület megismerésénél érvényesülő szempontok: a partvonal lefutása, a szárazföld alakja, szigetek, félszigetek, a vízhálózat (folyók, tavak), a domborzat (hegységek, magasföldek, medencék, alföldek), a természetes növénytakaró (erdők, sivatagok), az élővilág, a települések, az emberi kultúra. Ezen a módon felfedezve egy új területet, a diák magáénak érezheti, mert az ő megfigyeléseiből indultunk ki, aktívan vett részt a folyamatban. A belső és a külső kép együtt mozog benne. Az egy helyhez való kötődéstől így eljuthatunk a bármely helyhez való kapcsolódás képességéhez, a lényeg meglátásához. A felfedezések témaköréhez kapcsolódva csillagászat is foglalkozunk ebben az évben. A csillagászat témakörében a látható égbolt csillagzatát tanulmányozzuk. Megismerjük a ptolemaiosztól a kopernikuszi világméretű változást átmenetet is. Ez érzékelteti a gyermekekkel, hogy a Földről és az Univerzumról kialakított mai kép fokozatos változáson ment és megy át, és egyáltalán nem örök időkre köbe vésett, megváltoztathatatlan rendszer. A 7. osztályos csillagászat epocha során megfigyeljük az éjszakai látható égboltot és a látható csillagképeket, illetve ezeket ábrázoló csillagtérképeket tanulmányozunk. Leírjuk a bolygók megjelenését és útját, és megfigyeljük és megértjük a Hold ciklusait.

A diák a reneszánsz tudatosság idejéig eljut. Eltávolodunk Európától és újabb kontinenseket ismerünk meg. Közben azonban újra és újra visszanézünk a már megismert területekre, és az újat összehasonlítjuk az ismerőssel, a hozzánk közelivel. A kontinensek földrajzának megismerésénél az összehasonlító módszertant használjuk, míg az adott környezetben élő emberekről a korábban alkalmazott művészi

módon alkotunk képet (a kultúrák megismerése rajzzal, festménnyel vagy más művészi gyakorlati munkán keresztül). A legalapvetőbb földrajzi nevek ismerete fontos feladata az iskolai éveknél, az könnyebben bővíthető a későbbiekben, viszont az alapok hiányát nehezebb pótolni.

Mivel egyre szorosabb kapcsolatba kerül a világgal, a serdülő diák magáénak érzi a világ problémáit. Ez fordítva is igaz, hiszen saját problémáját a „világ” problémájaként éli meg. Így különösen a földrajztanításban kell ügyelni az „én és a világ” kölcsönhatására. Az ekkori földrajztanítás másik megközelítése az, hogy hol fordulnak elő metamorfózisok, polarítások és megerősítések a földrajzi jelenségekben. A Föld különböző területeinek kulturális viszonyai jobban előtérbe kerülnek. A 13-14 éves gyerekek (7-8. osztály) fizikai fejlődésében leginkább a csontrendszer változása dominál, és ezzel párhuzamosan a korábbinál sokkal erőteljesebben jelen a fizikai világban. Ennek ellensúlyozásaként foglalkozunk a népek sajátosságait adó lelki karakterrel, kulturális viszonyokkal. Hasonló célt szolgál az időjárás és változásainak törvényszerűségei témája is.

Az eddig nem tárgyalt kontinensek megismerésével teljes képe alakul ki a Földről a diákoknak. A testükben érvényesülő nehézség mellett, az időjárásra, a felhőkre felfelé tekintő könnyűség is teret kap. A környezettudatos magatartás kialakításának fontos lépése, hogy megismerkednek a fenntarthatóság egyre több szempontjával, gyakorlati kérdésével. Eljött az ideje, amikor már szembe tudnak nézni a környezetet károsító hatások tényével. Tanulási tartalmak: A kontinensek megismerési sorrendjének javasolt szempontja a történelmi megismerési sorrend, tehát először az Óvilág, majd az Újvilág kontinensei. Ázsia: a kontinens természetföldrajzi megismerése, „felépítése”, összehasonlítása a már megismert kontinensekkel, a „legek” kontinense (legősibb, legmagasabb-legmélyebb pontok helye, legnagyobb területű stb.). Miként változik az ázsiai emberek szerepe a mai világban?

Afrika: a kontinens természetföldrajzi megismerése, „felépítése”, összehasonlítása a már megismert kontinensekkel. Fő földrajzi régióit jellemezzük a klimatikus, a topográfiai és a vegetációs zónák szempontjából. Különböző életformák a fekete-afrikai és az iszlám-afrikai különféle vegetációs zónákban (pl. pigmeusok és esőerdei emberek, nomád pásztrok, maszájok, farmerek és ültetvényen dolgozók, oázislakók, bányászok).

Észak- és Dél-Amerika: a kontinensek természetföldrajzi megismerése, „felépítése”, összehasonlítása a már megismert kontinensekkel, jellegzetes észak- és dél-amerikai tájak bemutatása, pl. elképzelt utazás közben, megnevezve az egyes helyeket a kulturális behatások bemutatására. A kettős kontinens szerkezete, az egymástól eltérő állat- és növényviláguk, az indiánok. Rövid rátekintés Ausztráliára, Óceániára és az Antarktiszra.

Meteorológia: a felhőképződmények megfigyelése és lefestése, meteorológiai adatok leolvasása különböző eszközökről (barométer, szélzsák, stb.) és táblázatba foglalása: csapadékmennyiség, páratartalom, légnyomás, szélsébség. Globális kitekintési lehetőségek: az összes megismert kontinens átisméltése, összehasonlítások, kapcsolatok felfedezése.

Kapcsolódási pontok

Történelem: reneszánsz kor, nagy földrajzi felfedezések, földrajzi kutatók, kopernikuszi fordulat a világszemléletben. Geometria: térbeli testek ábrázolása síkban, térbeli testek készítése, geometriai egybevágósági transzformációk. Képzőművészetek: perspektivikus ábrázolás.

Eredménycélok

- A gyermek érezze magát otthonosan a Földön.
- A Föld természeti adottságainak, a különböző területen élő emberek természet adta lehetőségeinek, életviszonyainak és kultúrájának, néhány alapvető vonásának ismerete.

- Tájékozódás a világtaszon, a főbb földrajzi nevek ismerete.
- A tanult kontinensek nevének, néhány alapvető jellegzetességének ismerete.
- Tájékozódik térben és időben, szűkebb és tágabb környezetében.
- Tájékozódik a földrajzi térben és időben.
- Tájékozódik földrajzi, környezeti kérdésekben, folyamatokban.
- Ismeri a hétköznapi életben használható földrajzi és környezeti tudás elemeit és felelőséggel alkalmazza ezeket mindennapi életében, a környezettudatos döntések meghozatalában.
- Alapvető tájékozottsággal rendelkezik a regionális és globális földrajzi, környezeti kérdésekben.
- Szeretettel kapcsolódik hazájához, értékeli természeti környezetének sokszínűségét és szépségét.

Kiemelt habilitációs-rehabilitációs feladatok értelmileg akadályozott tanulók számára a honismeret és földrajz oktatás területén:

- A világ iránti érdeklődés felkeltése.
- Kommunikációs képességek fejlesztése.
- Saját testkép, testséma kialakítása, majd a térérzet kialakítása és megerősítése.
- Téri tájékozódás a képességeknek megfelelő segítségnyújtással a közvetlen térben, majd síkban egyszerű jelek, szimbólumok értelmezésével, segítségével.
- Tájékozódás az időbeli viszonyokban a képességeknek megfelelő segítségnyújtással.
- Figyelem és emlékezet fejlesztése.
- Gondolkodási képességek fejlesztése: analízáló, szintetizáló képesség, ok-okozati összefüggések felismerése és értelmezése, problémamegoldás az egyéni képességek lehetőségei szerint.

Eredménycélok

Az értelmileg akadályozott tanuló:

- Tájékozódik térben és időben, szűkebb és tágabb környezetében a képességeknek megfelelő segítségnyújtással.
- Tájékozódik a földrajzi térben és időben a képességeknek megfelelő segítségnyújtással.
- Képességeinek megfelelően ismeri a hétköznapi életben használható földrajzi és környezeti tudás elemeit és segítséggel alkalmazza ezeket mindennapi életében.
- Képességeinek megfelelő tájékozottsággal rendelkezik a regionális és globális földrajzi, környezeti kérdésekben.
- Szeretettel kapcsolódik hazájához, értékeli természeti környezetének sokszínűségét és szépségét.

1–2. évfolyam

Órakeret évfolyamonként: mindkét évben integráltan az anyanyelvi kommunikáció, irodalom és nyelvtan tárgyban.

Fejlesztési célok

A gyermekek magától értetődőnek veszik környezetüket: vagyis az embereket, állatokat, növényeket, köveket, csillagokat, Napot és Holdat, valamint az évszakokat. Ha folytonosan meg tudjuk újítani a különböző területek és a gyermekek lelki világának ezen egységét, úgy erősítjük bizalmukat, elfogadásukat és magabiztosságukat. A gyermekek élete első hétéves periódusának alapvető lelkiállapotát azzal az érzéssel tudjuk kifejezni, hogy 'a világ jó'.

A gyermekeket történetekkel, a természet megfigyelésével, az évszakok váltakozásának követésével, tapasztalataik lerajzolásával ösztönözzük arra, hogy elgondolkodjanak olyan dolgokon, melyek kihangsúlyozzák, hogy mi a különleges abban, amit látnak. Mi végtelenül nagy és mi parányi, mi törekeny és mi végtelenül erős a természetben. Az ilyen történetek és megfigyelések csak akkor válnak világossá a gyermekek számára, ha azokat szívvel-lélekkel mondjuk el nekik, azaz ha megszemélyesítés által, képekben gazdagon az érzelmekhez szólnak. Ezáltal érzékelhetik, hogy semmi sem értelmetlen vagy jelentéktelen a természetben. Ezek a tapasztalatok különösen fontosak, mivel felkészítenek arra a valóságos helyzetre, amelyben ma nap mint nap találjuk magunkat. Ezzel nemcsak megalapozzák a jövőt, hanem mintát is állítanak neki.

Az állatmesék mint például Aiszóposz meséi, antropomorf formában szólnak az emberek egymáshoz és környezetükhöz fűződő viszonyáról. A szentekről szóló legendák, de elsősorban Assisi Szent Ferenc személyéről elhangzó történetek a teremtett világ iránti alázat, odaadás és szeretet érzését erősítik meg a gyermekben. Erkölcsi érzékük fejlődik, anélkül, hogy tudatos megfogalmazást nyernének a tanulóknak felkeltett érzések. A gyermekben alakuljon ki egy őstisztelet a természet dolgai iránt, amelynek az emberi tevékenységeket is át kell hatnia, mivel mi is a természet elválaszthatatlan részei vagyunk.

A természet birodalmait, az elemeket, az évszakokat, a csillagokat úgy kell érzékelteni, mintha saját maguk beszélnének, ezen nem absztrakt történeteket értünk, hanem természetes meséket, melyek a dolgok lényegéről szólnak, formájukat tekintve lehetnek példázatok, vagy természetről szóló legendák. Arra törekszünk, hogy a gyermekben fokozott odafigyelés alakuljon ki a természet dolgai iránt, melynek során megértheti, hogy a természetben minden lénynek és folyamatnak jelentősége van. A gyerekeknek lehetőséget biztosítunk környezetük egyre tudatosabb bejárására és felfedezésére és tájékozódási képességük fejlesztésére a külső világ tárgyai szerint.

A gyermekek elmesélik, hogy mi történik körülöttük a természetben, például mit láttak iskolába menet, vagy mit fedeztek fel egy kiránduláson. Azok a dolgok, amelyeket magukkal hoznak az iskolába (pl. madárfészkek, levelek, vadgesztenyék, gyümölcsök, kövek, agancsok, csigák) kiindulópontul szolgálhatnak a bennünket körülvevő világról szóló beszélgetéseknek.

A „szabadtéri tantermet” minden évszakban és változó időjárási viszonyok között rendszeresen kell látogatni, és megtapasztalni. A tanteremben berendezett ún. évszakasztal a külső természetet, az évjárási fordulópontjait, az ünnepeket reprezentálja.

Kapcsolódási pontok

Anyanyelvi kommunikáció: mesék, beszédértés és feldolgozás. Művészetek: festés, rajzok. Mozgás és testnevelés: a testséma, tájékozódási képesség szolgáló nagymozgások, mozgási memóriát fejlesztő gyakorlatok.

Eredménycélok

- A gyermekben alakuljon ki egy fokozott odafigyelés a természet dolgai iránt, melynek során megérthetik, hogy a természetben minden lénynek és folyamatnak jelentősége van.
- Tájékozódik saját testén képességeinek megfelelően.
- Tájékozódik szűkebb, jól ismert környezetében.
- A feldolgozott történetek főbb elemeit, szereplőit ismeri.

3–4. évfolyam

Órakeret évfolyamonként: 60-60 óra

Fejlesztési célok

Kilencéves koruk táján a gyermekek világhoz való viszonya döntő változáson megy keresztül: a világ, amellyel eddig teljes egységben éltek, átváltozik az őket körülvevő világgá. A gyermekek képesek megérteni, vagy gyakorlatban kivitelezni a hosszú ideig végzett komplex munkafolyamatokat (például a házépítés-, a mesterségek- vagy a földművelés epochán), amely végigvezeti őket az ásástól és vetéstől a végeredményig, vagyis a kenyérsütésig tartó teljes folyamaton. A konkrét realitások iskolázzák intelligenciájukat, a legtöbbet a valóságos helyzetekből tanulnak. Lényeges, hogy munka közben a tárggyal való kapcsolatuk ne törjön meg, ne forduljon át merő racionális és tárgyias absztrakcióba, hanem saját tevékenységeik vezessék őket képességeik szerint elvárható önálló következtetésekhez.

A lehetőségekhez képest a gyermekek saját kezű, közvetlen élményeket szereznek a különböző foglalkozásokról, mesterségekről. A lehetséges témák közül az iskola földrajzi elhelyezkedése figyelembe vételével kell választani.

Korábban általános szempontokra irányult a tanítás (kapcsolatok a természettel, munkafolyamatok megismerése), de mostantól a gyermekek figyelmét a térre és az időre irányítjuk. Jelentős fordulatot jelent a 10 évesek számára az oldalnézetből a felülnézetbe való átállás. Ennek a képzeletbeli felemelkedésnek a gyakorlása minél gyakrabban, minél többféle formában, erősíti a térérzékelést. A térképábrázolás elemeit is ekkor tudjuk megalapozni.

Művészi módon tanítunk, a képek élő, eleven megteremtésével. A „vizualizáló szem” időszaka ez, amelyben a hallás alapján belső képteremtés zajlik a gyermekben. Fontos, hogy eközben hozzájáruljunk az otthon megismeréséhez, megszeretéséhez. A gyermek számára a lakóhelye valóban a világ közepe, a legfontosabb viszonyítási pont. Ettől a kötődéstől függ, hogy mennyire tud majd elrugaszkodni és megismerni más tájakat, mennyire tud otthonná válni számára a nagyvilág.

Az iskola, a környék, a nagyváros közvetlen környezetét mutatjuk meg a gyermekeknek a földrajzi, azaz térbeli és a történelmi, vagyis időbeli fejlődésében, egészen a jelenig. Célunk: az otthon megismerése, tudatosítani a szülőföld karakterét. A gyermekeket a világgal összekötő általánosabb kapcsolat átalakul a társadalmi és térbeli hova-tartozás érzésévé. Igen hasznos beépíteni az égtájak megismerését és begyakorlását. A gyermekekben ez a képesség különböző pillanatban ébred fel, ezért hagyjunk elegendő időt ennek. A honismeret epocha eredményességét viszont nagymértékben segíti, ha ekkorra már mindenki jártassá válik az égtájak felismerésében és alkalmazásában.

Tanítási tartalmak a két évfolyamon: Az ember és a föld: a földműves és a termőföldön végzett munka, a szántás (a ló, a lószerszámok, a patkolás), a boronálás, a vetés (különböző gabonafajták), a különböző talajok (vízelvezetés a vizes szántóföldeken), a betakarítás, a cséplés, az őrlés, a kenyérsütés, a vetésforgó. A hagyományos földművelés megismerése után a gyermekek megértik, hogy milyen munkát végeznek a traktorok, a kombájnok stb. A házépítés munkafolyamatainak alkalmazása: téglagyártás (szárítás, égetés), malterkészítés, falrakás, ácsolás, tetőfedés. „Ősi” foglalkozások, mint például pásztor, vadász, halász, favágó, faszénégető, pék, szabó, suszter, fazekas, ács, tímár, szíjgyártó, fonó, takács vagy kovács. Néhány jellemző csillagkép mozgásának megfigyelése, ahogy a Sarkcsillag körül felkelnek és lenyugszanak, valamint a Hold mozgása. A gyermekek különböző tárgyakkal (vagy építőköccákkal) megjeleníthetik a közvetlen környezetet vagy egy képzeletbeli falut. Fehér porral leszórva, majd a tárgyakat elvéve, könnyű meglátni a felülnézeti képet. Az eddigi tapasztalatok tudatosításaként lerajzolni felülnézetben a saját szobát, házat, tantermet, iskolát. Rajz készítése az iskoláról (vagy a gyermek lakóhelyéről) és városáról madártávlatból. Magas nézőpontról (hegyről, toronyból) valódi felülnézet megtapasztalása, a lefelé ereszkedés közben annak a változásnak a megfigyelése, hogy különböző szintekről hogyan látható a környező táj. Az egyes gyerekek iskolába vezető útjának elmondása, lerajzolása. A környező táj megformázása homokból terepasztalon.

Kapcsolódási pontok

Anyanyelvi kommunikáció: Ószövetségi történetek. Számтан, matematika: mértékegységek (hosszmérték), tájékozódás az időben. Földműveléssel kapcsolatos fogalmak, szerszámok nevei, a házépítés fogalmai, mesterségek fogalmai, a kenyérfeldolgozással kapcsolatos fogalmak.

Eredménycélok

- Az ember természetbeni tevékenységeinek megfigyelése révén az ember természetformáló szerepét képességeihez mértén felismeri.
- Egyszerű, tematikus térkép főbb elemeit, jelöléseit felismeri.
- A feldolgozott történetek néhány főbb elemét, szereplőjét ismeri.
- A gyakorlatban megtapasztalt földművelési tevékenységek főbb területeit ismeri.
- A gyakorlatban megtapasztalta gabonatermelés és feldolgozás alapvető lépéseit, főbb lépéseit ismeri.

Bevezetés 5-8. osztály:

9-10 éves kor táján a gyermeknek „egocentrikus világképe” van, vagyis a világ középpontjaként éli meg önmagát. A helyet ismeri, ahol él és mozog, „honismerete” van. A világot ebből a középpontból kiindulva fedezi fel, egyre messzebb és messzebb merészkedve, a világ egyre nagyobbá válik, koncentrikus módon tágulva, „koncentrikus világképpé”. A helyi polgárrá és a világpolgárrá válás párhuzamosan történik. Az ismert világból indulva az ismeretlen felé halad, majd visszatér az ismertbe. Ez a felfedezés útja. A földrajztanításnak a 7. osztályban van a középpontja. Itt következik be az a változás, amely az adott környezetünkön túljutni akaró vágyakozást ébreszti fel. Az ismeretlen iránti vonzódás az emberben élő mély érzés, ez fontos hajtóereje az új dolgok felfedezésének. A terjeszkedés kiterjed az egész földre, valamennyi kontinensre, és ezáltal egy újabb rálátás születik meg a fiatalban. A „honismeret” átalakul „Föld-ismeretté”.

A gyermekek szellemi-lelki változásainak megfelelően ebben az időszakban áthelyeződik a földrajztanítás súlypontja is. A „gyermekkor közepén” – 10-12 éves korban – még semmiféle egoizmust nem fejlesztenek ki, ezért a Föld gazdasági hasznát és kihasználását még a később természetes módon meglévő egoizmus nélkül tudja szemlélni, átélni és befogadni. Fontosak lesznek azok a témák, amelyek a közvetlen környezetünkből kiindulva bemutatják, hogy miként használja – gazdaságföldrajzi értelemben – az ember a különböző földrajzi és éghajlati adottságokkal rendelkező területeket.

Ahogy a külvilágban egyre otthonosabban érzi magát a gyermek, azzal belső magabiztossága is erősödik. Ezért előnyös olyan időszakra tenni a földrajz epochát, amikor változás van a természetben (ősszel vagy tavasszal), mert figyelmünk ilyenkor kint is, bent is jelen van.

5-6. évfolyam

Órakeret 5 évfolyamban: 30, 6. évfolyamban: 30 óra

Fejlesztési célok

A gyermeknek minden félelem nélkül kellene belehelyezkednie a világba, ezért nem beszélünk ebben az időszakban semmilyen környezeti problémáról. Jó szokásokat lehet kialakítani (pl. szelektív hulladékgyűjtés), a pozitív folyamatok megerősítésének szándékával, nem pedig a felhalmozódott környezeti ártalmak tudatosításának törekvésével. Ha meg tudja élni „a világ jó és szép” oldalát, kialakul benne a bizalom és az elkötelezettség, akkor lesz elég ereje és bátorsága, hogy az igazságérzetének felébredésével a felelősségérzete tenni akarással párosuljon. Összegezve

elmondhatjuk, hogy 12 éves korig a földrajztanítás feladata, hogy közelebb hozza a földhöz a gyermekeket, megszerettesse és tudatosítsa bennük a környező világot.

A tanulók ismerjék meg hazánk nagyobb tájegységeinek (pl. a Dunakanyarnak, Bükknek) néhány alapvető sajátosságát. A kép táguljon addig, hogy az egész ország legyen benne a választott egységben. Mivel hazánk földrajzilag és kulturálisan is nagyobb egységhez tartozik, ezért a teljes Kárpát-medencét fontos érinteni. Az ismert földrajzi egységekből kiindulva építsük fel a nagyobb tájegységet. A térkép bevezetésére nagy gondot fordítsunk, mert a térkép egy absztrakt, elvont ábrázolás, amelynek az átlátását lépésről lépésre, sok gyakorlással tudja megszerezni a gyermek. A térkép mélyebb megértése hasonló a betűk megismeréséhez az olvasásig és az önálló írásig tartó folyamathoz.

A gyermekkoruk középső periódusában lévő gyermekek számára szóló földrajztanítás megkívánja, hogy tapasztalatokon és élményeken alapuló tényekkel ismertessük meg őket. A gyermekeknek meg kell ismerniük a világ egy darabkáját, de oly módon, hogy az ismeretekhez átélhető érzések is kapcsolódjanak. Ennek során az oksági összefüggéseknek még a háttérben kell maradniuk. A 4. osztályban a honismeret tanítása során megkezdett gazdasági és infrastrukturális ismeretanyagot más vidékekre is ki kell terjeszteni.

Ahogy tovább tágul a koncentrikus világkép, a nagyobb földrajzi egységgel, a kontinensünkkel foglalkozunk, a mi esetünkben Európával. Mielőtt azonban belemélyednénk Európa megismerésébe, egy kis világföldrajzot is tanulunk. A pubertáskor kezdete szükségessé teszi, hogy egy kicsit eltávolodjunk a saját otthonunktól, hogy majd más szemmel tudjunk újra ránézni. Az éghajlati földrajz alapjaival ismerkedünk meg, az éltető Nappal és vízzel, illetve ezek megjelenésével attól függően, hol vagyunk a Földön. Ebből jól látható, hogy Európa nem trópusi, nem sarki terület, hanem a kettő között van. Jól kirajzolódnak a tendenciák (pl. nedves – száraz, hideg – meleg) attól függően merre megyünk, de nem szélsőségesen. Ezután könnyebb vizsgálni, hogy hazánk vagy bármely más terület milyen kapcsolatban áll az európai kontinens többi részével.

A geológia (ásványtan és kőzetan epocha) és a növénytan (földrajzi övezetesség) szintén kapcsolódik a földrajz epochához. A kőzeteknek és az ásványoknak a megfigyelésével jutunk a természetnek az embertől legmesszebb eső területére. A kőzetek legfontosabb csoportjai, azok jellemzői és gyakorlati előfordulásuk, illetve az ásványok csodálatos világa lényeges tartalom a kőzetan epochában. Az általános iskolai években kiemelten fontosak az érzéki benyomások. Ez teszi lehetővé, hogy a fiatalok mélyen összekapcsolódjanak a Földdel, szimpátia ébredjen bennük és harmonikus viszonyuk legyen térhez és időhöz.

További tanulási tartalmak: táj és ember kapcsolata a Kárpát-medencében. A Kárpát-medence és hazánk nagy tájai, vizei és felszínformái, éghajlati sajátosságai, példák a legjellegzetesebb növényekre, állatokra. Domborzati formák, felszíni és felszín alatti vizek. Hungarikumok. Magyarországon élő nemzetiségek és a szomszédos országokban élő magyarság.

A Föld alakja, mozgásai: napszakok, évszakok, éghajlati övezetek és övek jellemzői, éghajlati elemek. A Föld, mint egységes egész, tágabb áttekintésével kapcsolatosan: a kontinensek és az óceánok formája. Az évszakok kapcsolata a Föld Nap körüli keringésével.

Kapcsolódási pontok

Szabadkézi geometria, tájékozódás a másik ember nézőpontja szerint, a történelem epochában tanult területek térképeinek elkészítése. Történelem: a Római Birodalom földrajzi háttere. Fizika: hőtán, halmazállapot-változások. Biológia: növényzet, állatvilág. Geometria. Kertművelés: a talaj, talajtípusok.

Eredménycélok

- Magyarország domborzati térképén az alapvető térképjelek megnevezése (államhatárok, felszínformák, vizek, főváros, települések, útvonalak).
- A térképek főbb jelöléseinek ismerete.
- Alapvető ismeretek hazánk területi és fizikai földrajzáról.
- Hazánk és a Kárpát-medence néhány főbb tájának és azok néhány alapvető jellegzetességének ismerete.
- Tanult közetek konkrét mintáinak felismerése.
- Néhány tanult európai ország és főbb jellegzetességeik megnevezése.

7–8. évfolyam

Órakeret évfolyamonként: 30-40 óra

Fejlesztési célok

Eltávolodunk Európától és újabb kontinenseket ismerünk meg. Közben azonban újra és újra visszanézünk a már megismert területekre, és az újat összehasonlítjuk az ismerőssel, a hozzánk közelivel, mindig konkrét gyakorlati tapasztalatokon alapuló aktív tanulással. A kontinensek földrajzának megismerésénél az összehasonlító módszertant használjuk, míg az adott környezetben élő emberekről a korábban alkalmazott művészi módon alkotunk képet (a kultúrák megismerése rajzzal, festménnyel vagy más művészi gyakorlati munkán keresztül). Mivel egyre szorosabb kapcsolatba kerül a világgal, a serdülő diák magáénak érezheti a világ problémáit, de a legtöbb esetben értelmileg akadályozott tanulóknál külön fel kell hívni erre a figyelmet. A földrajztanításban kell ügyelni az „én és a világ” kölcsönhatására. Az ekkori földrajztanítás másik megközelítése az, hogy hol fordulnak elő metamorfózisok, polaritások és megerősítések a földrajzi jelenségekben. A Föld különböző területeinek kulturális viszonyai jobban előtérbe kerülnek. A 13-14 éves gyerekek (7-8. osztály) fizikai fejlődésében leginkább a csontrendszer változása dominál, és ezzel párhuzamosan a korábbinál sokkal erőteljesebben vannak jelen a fizikai világban. Ennek ellensúlyozásaként foglalkozunk a népek sajátosságait adó lelki karakterrel, kulturális viszonyokkal. Hasonló célt szolgál az időjárás és változásainak törvényszerűségei témája is. A csillagászat témakörében a látható égbolt csillagzatát tanulmányozzuk. Megismerjük a ptolemaioszitól a kopernikuszi világméretű képhez való átmenetet is. Ez érzékelteti a gyermekekkel, hogy a Földről és az Univerzumról kialakított mai kép fokozatos változáson ment és megy át, és egyáltalán nem örök időkre kőbe vésett, megváltoztathatatlan rendszer. A 7. osztályos csillagászat epocha során megfigyeljük az éjszakai látható égboltot és a látható csillagképeket, illetve ezeket ábrázoló csillagtérképeket tanulmányozunk. Leírjuk a bolygók megjelenését és útját, és megfigyeljük és megértjük a Hold ciklusait.

Az eddig nem tárgyalt kontinensek megismerésével képességeikhez mérten teljesebb képe alakul ki a Földről a diákoknak. A testükben érvényesülő nehézség mellett, az időjárásra, a felhőkre felfelé tekintő könnyűség is teret kap. A környezettudatos magatartás kialakításának fontos lépése, hogy megismerkednek a fenntarthatóság egyre több szempontjával, gyakorlati kérdésével. Eljött az ideje, amikor már szembe tudnak nézni a környezetet károsító hatások tényével. Tanulási tartalmak: A kontinensek megismerési sorrendjének javasolt szempontja a történelmi megismerési sorrend, tehát először az Óvilág, majd az Újvilág kontinensei. Ázsia: a kontinens természetföldrajzi megismerése, összehasonlítása a már megismert kontinensekkel, a „legek” kontinense (legősbibb, legmagasabb-legmélyebb pontok helye, legnagyobb területű stb.). Afrika: a kontinens természetföldrajzi megismerése, összehasonlítása a már megismert kontinensekkel. Különböző életformák a fekete-afrikai és az iszlám-afrikai különféle vegetációs zónákban (pl. pigmeusok és esőerdei emberek, nomád pásztorok, maszájok, farmerek és ültetvényen dolgozók, oázislakók, bányászok). Jellegzetes növények, állatok. Észak- és Dél-Amerika: a kontinensek természetföldrajzi megismerése, „felépítése”, összehasonlítása a már megismert kontinensekkel,

jellegzetes észak- és dél-amerikai tájak bemutatása, őslakosok. Jellegzetes növények és állatok. Rövid rátekintés Ausztráliára, Óceániára és az Antarktiszra. Meteorológia: a felhőképződmények megfigyelése és lefestése, meteorológiai adatok leolvasása különböző eszközökről (barométer, szélzsák, stb.).

Kapcsolódási pontok

Történelem: reneszánsz kor, nagy földrajzi felfedezések, földrajzi kutatók, kopernikuszi fordulat a világszemléletben. Geometria: térbeli testek ábrázolása síkban, térbeli testek készítése, geometriai egybevágósági transzformációk. Képzőművészetek: perspektivikus ábrázolás.

Eredménycélok

- A gyermek érezze magát otthonosan a Földön.
- A Föld természeti adottságainak, a különböző területen élő emberek természet adta lehetőségeinek, életviszonyainak és kultúrájának, néhány alapvető vonásának ismerete.
- Képességekhez mérten tájékozódás a világatlaszon, a főbb földrajzi nevek ismerete.
- A tanult kontinensek nevének, néhány alapvető jellegzetességének ismerete.
- Tájékozódik térben és időben, szűkebb és tágabb környezetében a képességekhez mért segítségnyújtással.
- Tájékozódik a földrajzi térben és időben a képességeknek megfelelő segítségnyújtással.
- Képességeinek megfelelően ismeri a hétköznapi életben használható földrajzi és környezeti tudás elemeit és segítséggel alkalmazza ezeket mindennapi életében.
- Képességeinek megfelelő tájékozottsággal rendelkezik a regionális és globális földrajzi, környezeti kérdésekben.
- Szeretettel kapcsolódik hazájához, értékeli természeti környezetének sokszínűségét és szépségét.

Idegen nyelv

Élő idegen nyelv (angol)

Általános célok

A Waldorf-pedagógia fontosnak tartja az élő idegen nyelvek tanítását több okból is. A nyelv és a beszéd sajátos emberi képességünk, függetlenül attól milyen anyanyelvi közegbe, kultúrába születtünk. Az egyetemes emberi értékek tisztelete megköveteli, hogy bármilyen kultúrába született embertársunkat tiszteljük, elfogadjuk, függetlenül az aktuális gazdasági, politikai áramlatoktól. A nyelvtanítás fontos eszköz a népek közötti kölcsönös megértés, a kulturális különbségek iránti fogékonyság kialakításában, a sztereotípiákat elutasító magatartás fejlődésében. Fontos feladat az érdeklődés és kíváncsiság felkeltése a kultúrák és az azokat reprezentáló nyelvek iránt, valamint a kultúrák közötti kommunikáció iránt általában. Ezeknek a jó szokásoknak a kiépítésében csak a korán (már az alsó tagozaton) elkezdett idegennyelv-tanítás tud igazán megágyazni. Ahány nyelv annyi gondolkodásmód, gondolkodásforma. Nem csak a kommunikáció, és a kulturális sokszínűség, de a különböző gondolkodási utak megismerése is rugalmassá, befogadóvá neveli az idegen nyelveket tanuló diákok gondolkodását. Másfelől a most felnövő diákok olyan társadalomba érkeznek, melyben a különböző kultúrák egymással való találkozása mindennapos esemény, nem csak a turizmus, de pl. a médiahasználat és a digitális világ is multikulturális eligazodást és

párbeszédet kíván. Kis nyelv révén minden magyar állampolgárnak fontos, hogy legalább egy idegen nyelven eligazodjon, fel tudja venni a kommunikáció fonalát, akár külföldön jár, akár más anyanyelvűekkel beszél idehaza. A fenti okok miatt Waldorf-pedagógia elvei támogatják már kisiskolás korban a szóbeliséggel történő idegennyelv-tanítást. A gyakorlatban a magyar Waldorf-iskolák általában két élő idegen nyelvet tanítanak már első osztálytól, tisztán szóbeliséggel. Azonban ebből a sajátos nevelési igényekkel rendelkező tanulók általában legfeljebb egy idegen nyelvet tanulnak. A tanulásban akadályozott diákok számára készült országos kerettantervben és a hozzá kapcsolódó irányelvekben az szerepel, hogy az iskola döntést hozhat a 7. osztály előtt folytatandó élő idegennyelv-oktatásról a szükségletek alapján.

A gyógypedagógiai Waldorf-kerettanterv egyrészt pedagógiai szempontból, másrészt a társadalmi integráció szempontjából szükségesnek tartja a zömmel szóbeliségben történő élő idegen nyelv tanítását a tanulásban akadályozott vagy akár az értelmileg akadályozott diákok számára. Elismeri a szülők jogos igényét, hogy minden gyermek részt tudjon venni alapszinten az idegen nyelvi kommunikációban. Fontos azonban legalább négy különböző szempontot mérlegelni az élő idegennyelv-tanítás bevezetése előtt. Ebből három a diák (osztály tanulócsoport) képességei és szükségletei szerint mérlegel, a negyedik a szülők igényei oldaláról:

- Milyen kognitív készségekkel-képességekkel rendelkezik az adott diák (osztály vagy tanulócsoport) a saját anyanyelvén vizsgálva?
- A diák (osztály vagy tanulócsoport) aktuális kommunikációs- beszéd- és nyelvi fejlettsége lehetővé teszi-e a gördülékeny anyanyelvi kommunikációt? (Amennyiben nem csak szóbeliséggel történő idegennyelv-tanításról beszélünk, akkor az anyanyelvi írás-olvasás teljesítmény aktuális szintjét is vizsgálni szükséges.)
- Mely élő idegen nyelv felel meg leginkább a diák (osztály, tanulócsoport) képességprofiljának?
- A szülők milyen elvárásokkal, milyen családi szükségletekkel fordulnak az idegennyelv-tanítás felé?

A sikeres idegennyelv-tanítás legfontosabb feltétele a diák kognitív és kommunikációs-nyelvi fejlettségének megfelelő szintje. Mivel a tanulásban akadályozott és értelmileg akadályozott diákok egyaránt zömmel szóbeliséggel tanulják az idegen nyelvet, fontos, hogy milyen a szóbeli kommunikáció, a beszédészlelés, a beszéd és nyelvi megértés aktuális szintje, valamint hogy a figyelem, emlékezet, gondolkodási folyamatok aktuális érettsége, fejlettsége támogatni képes-e az idegen nyelv szóban történő felvételét. Olyan speciális esetekben, ahol a szóbeli nem, de az írott nyelvi kommunikáció lehetséges, ott az anyanyelvi szintű írott nyelv használatát kell mérlegelnünk receptív és expresszív szempontból egyaránt. A tanulásban akadályozott diákok esetében a pszichikus funkciók fejlődése érési késést, és a képességprofil eltérését egyaránt mutathatja. Az idegennyelv-tanulást ezért általánosságban 9 éves korban, harmadik osztályban – figyelembe véve a fenti feltételeket – javasoljuk kezdeni. Ekkorra a pszichés változások nyomán a figyelemkoncentráció erőssége és időtartama, valamint az emlékezeti és gondolkodási folyamatok fejlődése is minőségi változást mutat az atipikus út ellenére is. Az értelmileg akadályozott diákoknál ez az idő általában a 11-12 éves kor között érkezik el, tehát – a fenti feltételek megléte esetén – az ötödik osztálytól javasoljuk a szóbeliséggel történő idegennyelv-tanítást.

A tanításhoz legmegfelelőbb élő idegen nyelv kiválasztásakor is több szempontot érdemes figyelembe venni:

- Milyen gyakorisággal használatos az adott társadalmi közegben?
- Milyen a fonológiai struktúrája, milyenek a kiejtési szabályok, mennyire kedveznek ezek a szóbeli elsajátításnak, illetve a fonéma-graféma megfeleltetés mennyire átlátszó?
- Milyen mély a grammatikája, mennyire összetett a morfológiája?

Ezek mérlegelése után az angol látszik az egyik olyan nyelvnek, melynek szóbeli nyelvtanulással való bevezetése több előnnyel is kecsegtet a tanulásban vagy értelmileg akadályozott diákok számára. Az angol a német mellett hazánkban a legtöbbet használt európai idegen nyelv, világnyelvként tartják számon. A digitális világ és a média világának is elfogadott nyelve. Ezek folytán az utóbbi időben igen sok angol jövevényszó szűrődött be a magyar nyelvbe is. Az angol szavak majd fele egyszerűtagos. Ez egyrészt előny, mivel gyengébb munkamemória teljesítménnyel is könnyen megjegyezhető. Másfelől nehézség is, mivel sok a hangzásra hasonló szó, melyek fonológiai szempontból kevéssé térnek el egymástól. Ezért az előkészítés során fontos lesz, hogy a nyelv vokális és fonológiai elemeinek megkülönböztetését fejlesszük. Az angol grammatika a mindennapi beszéd szintjén sekély, hiszen a nyelv jórészt flektáló, tehát inkább előljárószókkal és kevésbé toldalékokkal fejezi ki a szavak közötti viszonyokat. Az írásbeliség tekintetében az angol nyelv – sekély morfológiája és kevésbé átlátszó fonéma-graféma megfeleltetése miatt – támogatja a logografémikus olvasási stratégiát, mely a spontán olvasás tanulás során is elsőként következik be, és mellyel feltehetőleg a tanulásban és értelmileg akadályozott gyermekek is gyakran élnek. A kiválasztáskor esetleg érdemes a német nyelv tanítását megfontolni, melyben ugyan hosszabb szavak vannak, és grammatikája rögtön a nyelvtanulás elején is kissé nehéznek bizonyulhat, ugyanakkor a fonéma-graféma megfeleltetés szempontjából jóval átlátszóbb, kiejtésben áttekinthetőbb, mint az angol. Emellett az ország egyes vidékein kifejezetten sok kommunikációs lehetőséget tartogat. A két populáció szempontjából még mérlegelhető az olasz nyelv, mivel nemzetközi kutatások szerint az európai nyelvek között a magyarral együtt a legátlátszóbb fonológiával és a legsekélyebb grammatikával rendelkezik. Azonban használati értéke a magyar gyerekek számára jóval szerényebbnek látszik. A továbbiakban csak az angol nyelvtanításával foglalkozunk. Minden további megállapítás akár általánosan, akár az egyes évfolyamokra jellemzően jelenik meg ebben a leírásban, mindig az angol nyelv tanítására vonatkozik. Ezért más nyelv bevezetéséhez nem feltétlenül alkalmas.

Az idegennyelv-tanítás, ezáltal az angol nyelv tanításának elsődleges célja, hogy az egyéni képességek függvényében biztosítsa a mindennapi életben alkalmazható idegennyelv-tudást, az angol nyelvű kommunikációs alapkompenciát. A gyógypedagógiai Waldorf-tanterv arra törekszik, hogy a diák döntően hallás útján sajátítsa el az angol nyelvet. Az írott nyelvű angol nyelvtanítás bevezetését csak akkor támogatjuk, hogyha az anyanyelven való írás-olvasás már biztosan automatizálódott készséggé fejlődött. Célunk, hogy a diák az egyszerű mindennapi kommunikációs helyzetekben elemi hallás utáni megértést és mondatszintű kifejezési lehetőségeket birtokoljon. Továbbá célunk bemutatni az angol nyelven beszélő népek különböző karakterét, szokásait, kultúráját, földrajzának legfőbb jellegzetességeit és történelmének kulcsfontosságú eseményeit. Tágítva ezzel a diákok világról alkotott szemléletét, perspektíváját. Szeretnénk segíteni a diákokat abban, hogy pozitívan forduljanak más kultúrájú és nyelvű népekhez, és közelebb kerüljenek az angol nyelven beszélő, de különböző gondolkodású emberek megértéséhez. Az odafigyelés, a meghallgatás útján empátiát alakítsanak ki magukban mások szemlélete, szándékai és világlátása iránt. Az angol nyelv tanulása új perspektívát kínál a diák számára a saját nyelvéhez, kultúrájához, szemléletéhez, mentalitásához való viszonyában is, segítve, hogy a világot árnyaltabban érzékelje.

A kommunikációs csatornák szempontjából a tanulásban és értelmileg akadályozott diákok esetében egyaránt a kognitív funkciók eltérő fejlődése miatt a különböző kommunikációs csatornákon érkező információk cseréjében a verbális (szegmentális) csatornán érkező információk nem mindig elegendőek a megértéshez. A diákok nagymértékben támaszkodnak a másik két csatorna megfelelő működésére. Ezek közül az extralingvális csatornán érkező vizuális jelek megfelelő dekódolásának (pl. gesztusok, mimika, térköz) jelentős szerepe van a kontextus és a partner szándékainak megértésében. A szupraszegmentális csatornán érkező vokális, de nem

verbális információk (hangszín, hangsúly, hanglejtés, tempó, dinamika) szintén támogatják a verbális megértést és szándéktulajdonítást. Ugyanígy saját kommunikációja is jóval hatékonyabb, ha az esetleg pontatlan, hiányos verbális közlést más csatornák megfelelő működésével ellensúlyozni képes. A két előbb említett kiegészítő kommunikációs csatorna receptív és expresszív funkcióinak fejlesztésében már az angol tanulás előtt közreműködhet az anyanyelv és irodalom, a zene valamint az eurytmia. Annak ellenére tehát, hogy az idegennyelv-tanítás tanulásban akadályozott diákok esetében csak a harmadik, értelmileg akadályozott tanulók esetében az ötödik osztályban indul, az említett órák során a nyelvi és zenei képességfejlesztés hatékonyan előkészítheti az idegennyelv-tanítást. Ellenkező oldalról tekintve az angol nyelv tanulása, maga is fejleszti a diákok kognitív képességeit (figyelmét, észlelését, emlékezetét), pl. hogy figyelmüket egy másik emberre koncentrálják, követni tudják a másik ember szavait, gondolatait, kimondott és ki nem mondott szándékait. Ám ez csak a pszichikus funkciók megfelelő alapfejlettsége mellett igaz.

A legfontosabb az idegennyelv-tanulásban, hogy a gyermekek örömeiket leljék az idegen nyelven való kommunikációban, bátran nyilvánuljanak meg, függetlenül attól, hogy pl. nyelvtanilag, vagy kiejtésben pontos, helyes-e beszédük. A tanulási-tanítási folyamatban az utánzási stratégia dominál, a tiszta érzékelésen át fogadja be az idegen nyelvet. Az angol nyelv érdekes hangzásával, kommunikációs fordulataival kell kedvet csinálnunk a diákok számára az utánzáshoz, megszólaláshoz. Az utánzási stratégiához igazodóan a tanulásban és értelmileg akadályozott diákok számára hasznos angolnyelv oktatás módszertana a spontán nyelvelsajátítás modelljén alapul, melynek lényege a strukturált élő beszéd alapján való tanulás. A tanulók lépésről lépésre értik meg, amit hallanak és ismételnék. A helyes kiejtés érdekében a tanulók először többször is a tanár után mondják a hallott szöveget, aztán együtt mondják, és csak végül kerül sor egyéni recitálásra. Az egyéni felmondás azonban a nyelvtanulás kezdetén még önkéntes legyen.

A gyermekek az anyanyelvi kommunikáció tanulása során is legelső sorban az emberi arcra, gesztusokra, az ezekkel együtt megjelenő vokális elemekre érzékenyek a leginkább. Ezért fontos, hogy jó kiejtéssel, az angol intonációra jellemző vokális elemekkel találkozzanak már az angol tanítás első évétől. A tanítás során fontos szerepet kap a költői nyelv. A gyermekek mondókákkal, dalokkal, játékokkal, rövid mesével, párbeszédekkel és olyan tevékenységekkel ismerkednek meg, amelyek közvetlenül vezetik be őket az idegen nyelv világába. Nem absztrakt vagy sematikus módon sajátítanak el egyszerű nyelvtani szerkezeteket, szókinccset, hanem életkoruknak és nyelvi, fiziológiai adottságaiknak megfelelően, játékosan tanulva a gyakorlatban teszik meg az első lépéseket a nyelvtanulás terén. A tanár beszéde, az elmondott angol mondókák, versek és dalok mind-mind segítenek belemerülni az élő nyelv karakterébe. Kialakul az érző figyelem a nyelv egésze iránt, anélkül, hogy a részletekre, egyes szavakra, kifejezésekre figyelne a diák. A nyelv vokális elemeinek szinte spontán megtanulásához elengedhetetlen ez a fajta hozzáállás. Ennek megfelelően a tanár csak angolul beszél az órán. Az első években minden verbális közlést gazdagon alátámaszt gesztusokkal, mimikával és az angolnak megfelelő intonációval, hangsúllyal, segítve a diákokat a közlés megértésében. Az angol mondókák és dalok főként a nyelv hangzásának megélését segítik az első években, annak ellenére, hogy nagy szóanyagot is tartalmaznak, ezek csak később emelkednek ki, bukkannak fel a hangzás „tengeréből”. Amikor a gyermekek a fontosabb utasításokat már megértették, megszokták, akkor a további fejlődés érdekében szükségessé válik a vokális elemek és a gesztusok gazdag kifejezésének „visszahúzódása”, hogy a verbális elem erősödhessen a párbeszéd során.

A szókinccs tanulását a gyermeket körülvevő környezet alapozza meg, a gyermek életkorának megfelelő érdeklődésére és képzeletvilágára épülve. A jelentés ilyenkor még gyakran helyhez és tárgyhoz kötött. Mivel a tanítás írott szöveg nélkül, nagyrészt idegen nyelven történik, így a beszéd nonverbális formái mindvégig fontosak

maradnak. A történeteket nem kell szó szerint érteniük. A megértést gesztusok, mozdulatok, a történeteknél pedig képek, bábok segítik.

Az órák és a tanév anyaga lépcsőzetes, ismétlésre és bővítésre épít, az új anyagot a tanár mindig a meglévő tudásra alapozza. Az első három évben döntően együtt szólal meg az osztály, az egyéni megnyilatkozások kevésbé hangsúlyosak, de a bátrabb tanulókat is biztatjuk és segítjük egyéni fejlődésükben.

Amennyiben a tanár tudatosan készítette elő az angoltanulás második szakaszát, úgy válogatja össze már az első szakaszra a verseket, dalokat, hogy később, az ötödik, értelmileg akadályozott tanulók számára inkább a hatodik-hetedik osztálytól a már megtanult versekből a mindennapi szókinccs alapszavait és nyelvi fordulatait ki tudja emelni, ezáltal tudatos szótanulásra ösztönözve a diákokat. Természetesen korábban is előfordul szótanulás, de ezt inkább tárgyakkal, az azokkal előforduló szituációkban, és a hozzájuk kapcsolódó mondókákkal döntően indirekt módon végezzük. Az így keletkezett mentális képek pontosítása, részletezése, tudatosítása történik a második szakaszban, ahol tehát a tudatos szókinccsbővítés adja a fő tennivalókat. A szókinccs gyarapodást több módon is el tudjuk érni. A pszichikus funkciók eltérése miatt először a lexikai csomópontok mentén haladó szógyűjtést (egy témakör legfontosabb szavai, függetlenül azok szófajától) preferálja tantervünk. Ennek egyik oka, hogy a mindennapi szituációknak ez felel meg leginkább. Másfelől az emlékezeti rendszerekből bizonyítottan ilyen alapon hívjuk elő spontán is a leghatékonyabban a szavakat. Bármilyen kategória (pl. főfogalom, négylábúak) szerinti előhívás már a gondolkodási funkciók működését is igénybe veszi. További szempont, hogyha nem csak egy szófajra összpontosítunk, sokkal hamarabb tudunk spontán szószerkezeteket, egyszerű bővített mondatokat is alkotni, előhívni.

A harmadik szakaszban a hangsúly a mondatalkotásra, párbeszédre kerül. Ezek előkészítése is megtörtént az első szakaszban, ha úgy válogattunk, ha úgy válogattunk, dalok jellemző nyelvi fordulatokat is tartalmaztak. A diákok az általános iskolai szakaszban szinte végig, a nyelv valamennyi elemét szintetikusán, azok egységében fogadják be, kevés tudatos nyelvi analízist végeznek. Bár némely grammatikai elemet már ekkor elkezdene fokozottan gyakorolni (főnevek egyes és többes száma, egyszerű és folyamatos jelen idő, helyes kérdésseltevés), ez nem tudatosan és nem a szó szintjén elszigetelten történik, hanem beszélve és egyszerű mondat szintű összefüggésben. A nyelvtani anyag többségének elsajátítása implicit módon történik, azaz nem magát a nyelvtani szabályt tanítjuk, hanem a nyelvtani szerkezetet használhatjuk szövegkörnyezetben. Az idegen nyelvi kommunikáció során – a nagyszámú ismétlés révén – a tanuló képességeihez mérten automatikusan elsajátítja, majd alkalmazza a nyelvet vezérlő különböző szintű szabályokat. A nyelvi kompetencia kialakítása érdekében változatos interakciókban folyamatosan fejlesztjük a tanulók hallási észlelését, hallás utáni szövegértését, célzott és tartós figyelmét, elsősorban verbális emlékezetét és beszédkészségét. A sikeres kommunikáció érdekében hosszabb időkeretre, folyamatos ismétlésre, gyakorlásra, játékos keretek között történő, cselekvéshez, dramatizáláshoz kötött megvalósításra, egyéni megerősítésre, helyzetgyakorlatokra van szükség.

Az angol óra felépítése figyelembe veszi a különböző beszéd és nyelvi elemek karakterét. Az a mozgáson alapuló ritmikus munka jellemzően az óra elején van, hogy bevezesse a diákokat a nyelv karakterébe, az első években szinte az egész órakeretet ez tölti ki. A történet hallgatás alatti lenyugvás az óra végén. Az óra főrészében az legfontosabb tananyag kap helyet, mely a kisebbeknél szintén mondóka, vers, vagy körjáték, a nagyobbaknál a szógyűjtés vagy párbeszéd. A tanítás a későbbi évfolyamokban is versek recitálásával és/vagy dalok éneklésével kezdődik. Az autentikus nyelv megtapasztalásával, utánzásával és kívülről megtanulásával a jó kiejtést, a szókinccs rögzülését és az idegen nyelv minőségének és struktúrájának érzését kell megszerezni. A kórusban történő és egyéni recitálás aránya az óra egészében azonban idővel egyre csökken. Az írásbeliség csak kis mértékben kap szerepet a nyelvtanításban, inkább csak érdekességként mutatunk meg vagy tanítunk

írott angol szavakat. A tanításnak örömet kell szereznie, hogy pozitív viszony alakulhasson ki a nyelvhez. A nyelvtörők, reakciójátékok, jelenetek és szkeccsek lehetőséget adnak a tanítás dinamikus kialakításához. A tanár ezzel egyidejűleg a tanulók kiejtésével is dolgozhat. Kiepülnek az általános kommunikációs készségek, bővül a szókincs. A magasabb évfolyamokon fontos a kutúrába való betekintés, így ország vagy néprajz ismerettel is foglalkoznak, mely felkelti az angol nyelvterület különböző országai, lakói és szokásai iránti érdeklődést és kíváncsiságot. A tanuló szerepjátékon és nyelvtudásán keresztül belebújhat egy másik nemzet polgárának bőrébe. Ezzel a más népek iránti empátia és tolerancia is fejleszthető.

Kiemelt habilitációs-rehabilitációs feladatok tanulásban akadályozott tanulók számára az angol nyelvtanítás területén:

- Az idegen nyelv és kultúra iránti érdeklődés felkeltése.
- Nyitottság kialakítása más népek kultúrája iránt.
- A nyelv vokális és gesztus elemeinek fejlesztése.
- Hallás- és beszédészlelés fejlesztése.
- Kommunikációs kompetencia kialakítása.
- Szociális, társas együttműködési képességek fejlesztése.

Eredménycélok

- A diákban nyitottság alakul ki más nyelvek és más kultúrák iránt.
- Képességeihez mértén örömmel, és aktívan vesz részt az idegen nyelvi tevékenységekben.
- Képes a nyelv hangzásának és ritmusának befogadására a beszéd megélésével és utánzásával.
- Mindennapi életben gyakran használt szavak, kifejezések, egyszerű nyelvi fordulatok ismerete.
- A tanórán begyakorolt, egyszerű és egyértelmű kommunikációs helyzetekben részt vesz, kérdez, reagál, mondanivalóját kifejezi.

3-4. évfolyam

Órakeret évfolyamonként: 72-72 óra

Fejlesztési célok

Az első két évben az idegen nyelvek tanításánál kezdetben az anyanyelv elsajátításának mintáját tűzi maga elé a Waldorf-gyógypedagógia. A nyelv természetével folytatott munka azt eredményezi, hogy a gyermek teljes lényével belemerül a nyelvbe, ezért a nyelvórák elsősorban az adott idegen nyelven folynak. A gyerek utánzó- és befogadó-készségével odaadja magát a tanár szándékának, érzéseivel – és nem intellektuálisan – kapcsolódik az idegennyelvi-tanuláshoz. Ezek az érzések, melyek a beszédszándék megragadására, felfogására irányulnak, inkább érzékelő, megfigyelő jellegűek. A gyermek a jelentést szituatív tapasztalás útján ragadja meg, ami lehetővé teszi a sokoldalú alkalmazást.

A tanár idegen nyelven köszön, búcsúzik, idegen nyelvű utasításokat ad. Az órát rendszerint kis verssel, fohással keretezi. Mondókákat, dalokat és játékokat tanulnak és játszanak újra és újra. Az óra kisebb részében foglalkoznak tudatosan az új anyaggal. A mozgással, gesztusokkal kísért dalok, mondókák, játékok segítik a ritmus, dallam-, és hangzásvilág érzéki tapasztalását, a helyes kiejtés formálását, valamint a tanultak hosszú távú memóriába való bevésődését.

A Waldorf-iskola korai nyelvtanítása módszertan és tematika szempontjából egységet alkot, a feldolgozott (mindennapi élethez tartozó) témakörök és a szókincs spirálisan bővülve épülnek egymásra. A szavakat dalokban, versekben, rövid történeteken

keresztül élő szövegkörnyezetben tanulják a gyerekek, később néhány tematikus csoportot érintve is találkoznak már az alapszókinckészlettel.

Az első két évben a nyelvtanulás elsődleges célja ismerkedés az idegen nyelvvel, annak kiejtésével, ritmusával, dallamával, valamint az egyszerű utasítások megértése, reagálás rájuk. Az órák a szóbeli munkára épülnek. A gyermekekben idővel erősebb lesz az igény az egyéni megszólalásra, ebben bátorítjuk őket. A tanításban még mindig dominál a ritmikus elem mind az óra felépítésében, mind a tevékenységek jellegében. Tapsolós mondókák és pergőbb ritmusú versek is előtérbe kerülnek, ezeket nagy, lendületes mozdulatokkal kísérik.

Az újonnan bevezetett verseket és történeteket nem fordítjuk le, de arra ügyelni kell, hogy a tanulók általánosságban ismerjék a tartalmat vagy belső képzetet alkossanak arról. Ebben segítségükre lehetnek táblarajzok, bábok, különböző tárgyak. A kezdő szókinck felépítésekor érdemes a lehető legtöbb konkrét tárgyat használni. Célszerű, hogyha az órán mesélt történetek tartalmát a diákok már a főoktatás vagy valamelyik szakóra részeként hallották, mert erre az első elmondáskor angol nyelven is feltehetően ráismernek. Ajánljuk a folytatásos történetek mesélni, mivel azok izgalmasak, és a tanulók már előre örülhetnek a következő órának. Arra is alkalmat adnak, hogy új szavakat, szólásokat és szófordulatokat lehessen beleszőni a történetbe, hogy gyakorolni lehessen azokat.

A nyelvi tehetséges gyerekek a tanórák nyelvi kínálatából annyi szót és mondatot vehetnek fel és gyakorolhatnak a tanárral való kommunikációban, amennyit felfogóképességük be tud fogadni. Fokozottan az önálló kifejezőmódra és beszédre szoktatjuk rá őket. A beszélt jelenetekben betöltött nagyobb szerepek is motiválóan és fejlesztően hathatnak rájuk. Azoknak a gyerekeknek, akik artikulációs és/vagy hallási differenciálási nehézségekkel küzdenek, és még nem tudnak teljesen visszaadni idegen nyelvű szövegeket, a tanár úgy segít, hogy együtt mondja velük a szöveget. Kikereshet könnyű, angol nyelvű beszédgyakorlatokat is a tanulónak, amelyek hangzásbeli felépítése és nehézségi fokát az adott tanuló egyéni fejlettségéhez szabja. Ezekkel kevésbé az idegen nyelv elsajátítását, inkább az általános beszédfejlesztést célozzuk. A nyelv szabad használata lehetővé teszi a tanár számára azt is, hogy a számos játék és szerepjáték közül olyanokat válasszon ki, amelyek kifejezetten egyes szociális jelenségekre és problémákra hathatnak. A tanár tudatosan oszthatja ki a szerepeket vagy támogathatja a pozitív szociális érintkezést.

Kapcsolódási pontok

Elsősorban a főoktatáshoz vagy az euritmiához kapcsolhatóak egyes történetbeli témák, valamint a számoláshoz az idegen nyelvű számok tanulásával. A zenetanításhoz a közös dalok kapcsolják az angol órát.

Eredménycélok

- A diák a tanult mondókákat, dalokat, rövid meséket együtt mondja, énekl az osztállyal.
- Egyéni megszólalások során köszön, bemutatkozik.
- Reagál egyszerű utasításokra, köszönésekre.
- A nyelvi játékokban szívesen, örömmel, aktívan vesznek részt.
- Egyszerű, begyakorolt kérdésekre megfelelően válaszol.
- A diákok otthonosan érzik magukat az idegennyelvi-környezetben.

5-6. évfolyam

Órakeret évfolyamonként: 72-72 óra

Fejlesztési célok

Még mindig a célnyelven, az anyanyelv kizárásával dolgozunk együtt a gyerekekkel. Továbbra is alapvetően szóban folyik a tanítás. Az óra ritmikus részében még mindig a nyelvtörők, versek, mondókák, dalok, valamint kérdés-feleletek dominálnak. Az idegen

nyelven hallott történeteken keresztül a gyerekek bepillantást nyernek egy másik kultúrába. Elfogadják az idegen nyelv sajátosságait, egyre pontosabbak a helyes kiejtés, az intonáció terén. Rajzokat készítenek a füzetükbe a hallott versek, történetek és dalok megértését elmélyítve. A 6. év vége felé leírhatják az angol ABC-t, esetleg néhány szót vagy egyszerű mondatokat. A szókincs bővítése, fontos szerephez jut. Ez teszi ki az óra középső részét. Készíthetünk hozzá képes szótárt is. Ahol csak lehetséges, a szavakat mondatokban, szövegösszefüggésekben tanulják meg. Elkezdődik az egyszerűbb nyelvtani szabályokat tartalmazó mondatok indirekt gyakorlása is. Még mindig a ritmikus szövegek állnak előtérben, de egyszerű történeteket is feldolgozhatnak. A gyakorlás egyik leghatékonyabb módja a dramatizálás, a szerepjáték. A csoportos szereplés mellett egyre jobban preferáljuk az egyéni megszólalást. A szituációs játékok, rövid darabok, találós kérdések, az éneklés, egyszerű párbeszéd és szójátékok az órák fontos részét képezik. Néhány jól ismert szó, egyszerű mondat olvasásának és írásának elsajátítása, gyakorlása a cél. A memoriterekkel való munka is folytatódik.

Kapcsolódási pontok

A szókincs az egyes tantárgyakban tanultak szerint is bővíthetjük. Itt főképp a számolás, irodalom, kertművelés, honismeret és földrajz, valamint a kézművesség jöhet szóba.

Eredménycélok

- A gyermekek a szóban tanult mondókákat, dalokat, rövid meséket együtt mondják, éneklük az osztállyal.
- A nyelvi játékokban, dramatizálásban szívesen, örömmel, aktívan vesznek részt.
- Egyszerű, begyakorolt kérdésekre megfelelően reagálnak, párbeszédben tudnak maradni.
- Felismerik a tanult szavakat, kép alapján megnevezik azokat.
- Alapvető szókinccsel rendelkeznek a feldolgozott témakörökben.
- A tanulók képesek egyszerű mondatokat alkotni.
- Követni tudnak egy egyszerű történetet, amelyet könnyen érthető mozdulatokkal vagy bábokkal kísérve mesélünk el.
- Helyesen betűzik a nevüket és néhány gyakori angol szót.

7–8. évfolyam

Órakeret évfolyamonként: 72-72 óra

Fejlesztési célok

A szóbeli munka marad továbbra is a tanítás középpontjában. Bevezetjük a különféle szociális, csoportos munkaformákat. A beszédgyakorlatok során a diákok megtanulnak egyszerű jól ismert mondatokból, kérdésekből alkotott párbeszédet eljátszani egymással is az iskolai és otthoni életről, önmagukról, családjukról, az időjárásról, az időről, az évszakokról, napszakokról. A tevékenységek között továbbra is szerepel versek és beszédgyakorlatok együttes és egyéni előadása, közös éneklés, néhány nyelvtani elem tudatos megtárgyalása, gyakorlása. Az adott nyelvterület országainak történelmi, kulturális, földrajzi jellegzetességeivel való ismerkedés is fontos szerepet tölt be az órák fő részében. Tovább folytatódik néhány jól ismert szó, egyszerű mondat olvasásának és írásának elsajátítása, gyakorlása. A memoriterekkel való munka folytatódik, az egyéni szerepléseket bátorítja a tanár. Folytatódik a helyes kiejtéssel, intonációval kapcsolatos gyakorlás. A szókincs tovább bővül a gyerekek érdeklődését felkeltő témákkal: barátság, szerelem. A tanulók által kedvelt dalok, slágerek szövegének olvasásával megértésével, leírásával is foglalkozhatunk. A diákokat egyre inkább arra ösztönözzük, hogy bátran fejezzék ki magukat idegen nyelven, szólaljanak meg egyedül.

Kapcsolódási pontok

Egyes epochákhoz köthetőek egyes olvasmányok, versek, dalok. A nyelvtan epochához jól kapcsolhatóak egyes tanult nyelvtani elemek, szerkezetek. Elsősorban a földrajz és a történelem epochához kapcsolhatóak könnyen egyes szövegek, történetek, legendák.

Eredménycélok

- A tanult verseket, dalokat, együtt mondják, éneklük az osztállyal.
- Tudnak reagálni egyszerű kérdésekre, kommunikációs szituációkra.
- A nyelvi játékokban szívesen, örömmel, aktívan vesznek részt.
- A tanulók képesek egyszerű bővített mondatokat alkotni a tanult szavak és nyelvtani fordulatok alapján.
- Követni tudnak egy egyszerű történetet, amelyet könnyen érthető mozdulatokkal vagy képekkel kísérve mesélünk el.
- Helyesen betűzik a nevüket és néhány gyakori szót.
- Alapvető szókinccsel rendelkeznek a feldolgozott témakörökben.
- Emlékezetből önállóan is el tudnak mondani verseket.
- Párbeszédet alkotnak egyszerű, jól ismert mondatokból.
- Használják a kibővült szókinccset: iskola, tantárgyak, óarend, napirend, utazás, közlekedési eszközök, étkezés, vásárlás, tájékozódás.

Kiemelt habilitációs-rehabilitációs feladatok értelmileg akadályozott tanulók számára az angol nyelvtanítás területén:

- Az idegen nyelv és kultúra iránti érdeklődés felkeltése.
- Nyitottság kialakítása más népek kultúrája iránt.
- A nyelv vokális és gesztus elemeinek fejlesztése.
- Hallás- és beszédészlelés fejlesztése.
- Kommunikációs kompetencia kialakítása.
- Szociális, társas együttműködési képességek fejlesztése.

Eredménycélok

- A diákban nyitottság alakul ki más nyelvek és más kultúrák iránt.
- Képességeihez mértén örömmel, és aktívan vesz részt az idegen nyelvi tevékenységekben.
- Képes a nyelv hangzásának és ritmusának befogadására a beszéd megélésével és utánzásával.
- Mindennapi életben gyakran használt szavak, kifejezések, egyszerű nyelvi fordulatok ismerete.
- A tanórán begyakorolt, egyszerű és egyértelmű kommunikációs helyzetekben részt vesz, kérdez, reagál, mondanivalóját kifejti.

5-6. évfolyam

Órakeret évfolyamonként: 72-72 óra

Fejlesztési célok

Az első két évben az idegen nyelvek tanításánál kezdetben az anyanyelv elsajátításának mintáját tűzi maga elé a Waldorf-gyógypedagógia. A nyelv természetével folytatott munka azt eredményezi, hogy a gyermek teljes lényével belemerül a nyelvbe, ezért a nyelvórák elsősorban az adott idegen nyelven folynak. A gyerek utánzó- és befogadó-készségével odaadja magát a tanár szándékának, érzéseivel – és nem intellektuálisan – kapcsolódik az idegennyelvi-tanuláshoz. Ezek az érzések, melyek a beszédszándék megragadására, felfogására irányulnak, inkább

érzékelő, megfigyelő jellegűek. A gyermek a jelentést szituatív tapasztalás útján ragadja meg, ami lehetővé teszi a sokoldalú alkalmazást.

A tanár idegen nyelven köszön, búcsúzik, idegen nyelvű utasításokat ad. Az órát rendszerint kis verssel, fohással keretezi. Mondókákat, dalokat és játékokat tanulnak és játszanak újra és újra. Az óra kisebb részében foglalkoznak tudatosan új anyaggal. A mozgással, gesztusokkal kísért dalok, mondókák, játékok segítik a ritmus, dallam-, és hangzásvilág érzéki tapasztalását, a helyes kiejtés formálását, valamint a tanultak hosszú távú memóriába való bevéődését.

A Waldorf-iskola korai nyelvtanítása módszertan és tematika szempontjából egységet alkot, a feldolgozott (mindennapi élethez tartozó) témakörök és a szókincs spirálisan bővülve épülnek egymásra. A szavakat dalokban, versekben, rövid történeteken keresztül élő szövegkörnyezetben tanulják a gyerekek, később néhány tematikus csoportot érintve is találkoznak már az alapszókinckészlettel.

Az első két évben a nyelvtanulás elsődleges célja ismerkedés az idegen nyelvvel, annak kiejtésével, ritmusával, dallamával, valamint az egyszerű utasítások megértése, reagálás rájuk. Az órák a szóbeli munkára épülnek. A gyermekekben idővel erősebb lesz az igény az egyéni megszólalásra, ebben bátorítjuk őket. Az újonnan bevezetett verseket és néhány mondatos történeteket nem fordítjuk le, de arra ügyelni kell, hogy a tanulók általánosságban ismerjék a tartalmat vagy belső képzetet alkossanak arról. Ebben segítségükre lehetnek táblarajzok, bábok, különböző tárgyak. A kezdő szókinck felépítésekor érdemes a lehető legtöbb konkrét tárgyat használni.

A nyelvi tehetséges gyerekek a tanórák nyelvi kínálatából annyi szót és mondatot vehetnek fel és gyakorolhatnak a tanárral való kommunikációban, amennyit felfogóképességük be tud fogadni. A beszélt jelenetekben betöltött nagyobb szerepek is motiválóan és fejlesztően hathatnak rájuk. Azoknak a gyerekeknek, akik artikulációs és/vagy hallási differenciálási nehézségekkel küzdenek, és még nem tudnak teljesen visszaadni idegen nyelvű szövegeket, a tanár úgy segít, hogy együtt mondja velük a szöveget. Kikereshet könnyű, angol nyelvű beszédgyakorlatokat is a tanulónak, amelyek hangzásbeli felépítése és nehézségi fokát az adott tanuló egyéni fejlettségéhez szabja. Ezekkel kevésbé az idegen nyelv elsajátítását, inkább az általános beszédfejlesztést célozzuk. A nyelv szabad használata lehetővé teszi a tanár számára azt is, hogy a számos játék és szerepjáték közül olyanokat válasszon ki, amelyek kifejezetten egyes szociális jelenségekre és problémákra hathatnak. A tanár tudatosan oszthatja ki a szerepeket vagy támogathatja a pozitív szociális érintkezést.

Kapcsolódási pontok

Elsősorban a főoktatáshoz vagy az euritmiahoz kapcsolhatóak egyes történetbeli témák, valamint a számoláshoz az idegen nyelvű számok tanulásával. A zenetanításhoz a közös dalok kapcsolják az angol órát.

Eredménycélok

- A diák a tanult mondókákat, dalokat, rövid meséket együtt mondja, énekl az osztállyal.
- Egyéni megszólalások során köszön, bemutatkozik.
- Reagál egyszerű utasításokra, köszönésekre.
- A nyelvi játékokban szívesen, örömmel, aktívan vesznek részt.
- Egyszerű, begyakorolt kérdésekre megfelelően válaszol.
- A diákok otthonosan érzik magukat az idegennyelvi-környezetben.

7-8. évfolyam

Órakeret évfolyamonként: 72-72 óra

Fejlesztési célok

Még mindig a célnyelven, az anyanyelv kizárásával dolgozunk együtt a gyerekekkel. Továbbra is alapvetően szóban folyik a tanítás. Az óra ritmikus részében még mindig a

nyelvtörők, versek, mondókák, dalok, valamint kérdés-feleletek dominálnak. Az idegen nyelven hallott rövid történeteken keresztül a gyerekek bepillantást nyernek egy másik kultúrába. A történeteket jellemzően már a főoktatáson, vagy más szakórán anyanyelvükön is tanulták, ez segíti az angol szöveg megértését is. Elfogadják az idegen nyelv sajátosságait, egyre pontosabbak a helyes kiejtés, az intonáció terén. Rajzokat készítenek a füzetükbe a hallott versek, történetek és dalok megértését elmélyítve. A 6. év vége felé leírhatják az angol ABC-t, esetleg néhány szót vagy egyszerű mondatokat. A szókinccs bővítése, fontos szerephez jut. Ez teszi ki az óra középső részét. Készíthetünk hozzá képes szótárt is. Ahol csak lehetséges, a szavakat mondatokban, szövegösszefüggésekben tanulják meg. Elkezdődik az egyszerűbb nyelvtani szabályokat tartalmazó mondatok indirekt gyakorlása is. Még mindig a ritmikus szövegek állnak előtérben, de egyszerű történeteket is feldolgozhatnak. A gyakorlás egyik leghatékonyabb módja a dramatizálás, a szerepjáték. A csoportos szereplés mellett egyre jobban preferáljuk az egyéni megszólalást. A szituációs játékok, rövid darabok, találós kérdések, az éneklés, egyszerű párbeszéd és szójátékok az órák fontos részét képezik. Néhány jól ismert szó, egyszerű mondat logografémikus olvasásának és írásának elsajátítása, gyakorlása a cél. A memoriterekkel való munka is folytatódik.

Kapcsolódási pontok

A szókinccset az egyes tantárgyakban tanultak szerint is bővíthetjük. Itt főképp a számolás, irodalom, kertművelés, honismeret és földrajz, valamint a kézművesség jöhet szóba.

Eredménycélok

- A gyermekek a szóban tanult mondókákat, dalokat, rövid meséket együtt mondják, éneklük az osztállyal.
- A nyelvi játékokban, dramatizálásban szívesen, örömmel, aktívan vesznek részt.
- Egyszerű, begyakorolt kérdésekre megfelelően reagálnak.
- Felismerik a tanult szavakat, kép alapján megnevezik azokat.
- Alapvető szókinccsel rendelkeznek a feldolgozott témakörökben.
- A tanulók képesek egyszerű mondatokat alkotni.
- Követni tudnak egy egyszerű történetet, amelyet könnyen érthető mozdulatokkal vagy bábokkal kísérve mesélünk el.
- Helyesen betűzik a nevüket és néhány gyakori angol szót.

Digitális kultúra

Digitális kultúra

A Digitális kultúra a korábbi a Waldorf iskolákban csak a középiskolai szakaszban tanított Informatika tárgy új szemléletű és az alsóbb osztályokra is kiterjesztett utóda. Elsőtől hatodik osztályig tartó, más tárgyakba, tevékenységekbe integrált szakasza biztos alapokat teremt ahhoz, hogy a diákok hetedik osztálytól megfelelő felkészültséggel és tudatossággal kezdhessék meg a digitális eszközök használatát. A tantárgy ezért csak 7. osztálytól kap önálló órakeretet, ekkortól van lehetőség a különböző eszközök használatának megkezdésére. A megújult tantárgy bevezetésének további feltételeiről alább, a tantervi rész után található információ.

Általános bevezető, célok

Korunk egyik nagy kihívása a helyes digitális eszközhasználat és a megfelelő médiatudatosság kialakítása. A technológia napi szinten óriási ugrásokkal fejlődik. A szülők, óvodapedagógusok, tanárok folyamatosan szembesülnek azzal a ténnyel, hogy a rájuk bízott gyermekek és fiatalok természetes módon használják a technológia újdonságait és olyan virtuális világokban mozognak, melyeket az értük felelős felnőttek el sem tudnak képzelni. Ezért ezek a felnőttek sokszor bizonytalanokká válnak, félelmet és tehetetlenséget éreznek.

A Waldorf-pedagógia elkötelezett a gyermekek valós életre nevelésében. Rudolf Steiner 1919-ben kiemelte annak fontosságát, hogy ne lépjen ki a világba Waldorf-iskolából olyan diák, aki a villamos működésének legalább az alapjait nem ismeri. Ami az ő idejében a villamos és a telegráf volt, az ma az internet, számítógépek, okostelefonok és a mesterséges intelligencia. A cél ma is az, hogy az iskolából kilépve a fiatalok megfelelő módon és etikusan tudják használni ezeket az eszközöket. Ennek előfeltétele, hogy szülők és tanárok egyaránt megértsék és megfelelő módon kezeljék a médiával és az eszközhasználattal kapcsolatos problémakört. A szülői ház és az iskola erős egymásroutaltsága jegyében ez a tanterv úgy íródott, hogy szülők és tanárok egyaránt segítséget meríthessenek belőle, valamint, hogy alapja lehessen közös beszélgetéseiknek is.

A teljeskörű média-kompetenciába nem csak a média-hordozók gyakorlott használata tartozik bele, hanem a médiaszövegek, hangok és képek helyes értelmezése is. A fejlesztés nem csak azokra a képességekre irányul, amelyekre azért van szükségünk, hogy kiválasszuk a tartalmat, működtessük az eszközöket és boldoguljunk a különböző média típusokkal, hanem figyelembe kell vennie a gyermek értelmi és érzelmi, akarati fejlődését is. Nélkülözhetetlen tehát, hogy a médiaoktatásról való gondolkodást megelőzze a fejlődéslélektani szempontok figyelembevétele. A felnövekvő emberi lényre kell rátekintenünk, amikor meghatározzuk, mikor van értelme bizonyos készségeket megtanítani a gyermeknek a média-kompetencia területén. Ezért ebben a tantervben nem csak a digitális eszközök iskolai használatáról lesz szó, hanem arról, hogyan érhetjük el azt, hogy gyermekeink tudatos felhasználókká váljanak. Így a kerettantervben a Digitális kultúra tárgy nem csak egy önálló tantárgyként jelenik meg, hanem tanítása az iskolai évek során sokféle tantárgy témaköreibe integrálódik.

A bevezetés időbeli kérdései

A Waldorf-pedagógia, ahogy minden más területen, úgy itt is a gyermek fizikai, érzelmi, társas és intellektuális fejlődési szintjét veszi alapul akkor, amikor bizonyos témaköröket, tevékenységeket bevezet. A helyes egyensúly megtalálása - hogy valamit ne túl korán vagy ne túl későn tegyünk meg - szükségessé teszi, hogy a tanár folyamatosan érzékelje a diákok egyéni fejlődését és az osztály, mint közösség állapotát. Ahogy a gyermeknek folyamatos fejlődésre van szüksége a járás képességének elsajátításához, ugyanezt elmondhatjuk a technológiára is. Természetesen lehetséges, hogy valamilyen járássegítő eszközzel támogatjuk abban, hogy korábban kezdjen el járni, mint ahogy arra megérett volna, de ezzel megfosztjuk attól a - későbbi életében fontossá váló - tapasztalattól, hogy képes saját erejéből függőleges testhelyzetet elérni, ezen keresztül pedig újfajta kapcsolatba kerülni a környezetével. Ugyanakkor az is erőltetett beavatkozás lenne, ha megakadályoznánk, hogy a gyermek járjon, amikor már eljutott a fejlődésben oda, hogy ezt képes lenne megtenni. Nevelőként a feladatunk az, hogy *megteremtsük azt a környezetet, melyben a gyermek egészségesen fejlődni tud, de ne erőltessük a fejlődését.*

A technológia oktatása során is elsődleges szempont a médiatudatosság és digitális eszközhasználat életkornak megfelelő kialakítása. Attól, hogy előbb - vagy esetleg

később - adjuk a gyerekek kezébe az eszközöket, nem válnak tudatosabb, egészségesebb felhasználókká. A gyerekeknek joguk van időre a fejlődéshez, joguk van ahhoz, hogy minden érzékszervükkel, mozgással, kreatív, szabad játékkal a valós környezetüket meghódíthassák. Joguk van az idegrendszer kellő érettségének kialakításához, mielőtt a digitális világgal találkoznak. A digitális eszközök használata során jellemző csekély testmozgás, a szemek fixáltsága, az intellektualitás túlsúlya, az ellenállás nélküli tapasztalás nem kívánt idegrendszeri ingerléshez vezet, tehát az agy egészséges fejlődése ellen hat. Egyúttal olyan negatív hatások jönnek létre, mint az ékszervi túltelítettség, a függőségveszély, elidegenedés a természettől és a társaktól, valamint az impulzuskontroll és a reflektív gondolkodás károsodása.

A társadalom digitális átalakulásához olyan felnőttekre van szükség, akik önálló gondolkodásra, döntésre és cselekvésre képesek. Ezt a gyerekek elsődlegesen az osztályterem szociális közegében tanulják meg a párbeszéd, a közvetlen együttlét által. A tanulás a fej, a szív és a kéz harmonikus együttműködése által következik be. Az agy a kapcsolatok szerve, fejlődéséhez szükséges a testi aktivitás és a minket körülvevő környezet saját, valós megtapasztalása. Csak ez vezethet el oda, hogy a fiatalok az életkoruknak megfelelően fejlődve képesek lesznek magabiztosan lehorgonyozni térben és időben. Ez az egyik legfontosabb előfeltétele annak, hogy később a digitális eszközöket egészségesen tudják használni.

A média fogalma a tantervben; a közvetett és közvetlen médiaoktatás

Ebben a tantervben három fogalomkört különböztetünk meg a médiával kapcsolatban:

1. A média-tartalom, amelyet tartalomnak veszünk (például egy regény tartalma).
2. A média típusa, a folyamat, amely által valamit kommunikálunk vagy bemutatunk (szöveg, kép, vagy hang).
3. A média hordozója, az anyag, amelyen keresztül a kommunikációs, vagy bemutatási folyamat megtörténik (könyv, újság, e-könyv, okostelefon, számítógép stb.).

A médiaérettséget egészen kisgyermekkortól kezdve, a gyermek életkori sajátosságai és szükségletei alapján, lépésenként építjük fel. Ezek a lépések - amint a mozgásfejlődésnél sem - nem hagyhatók ki, nem cserélhetők fel. Attól kezdve, hogy a gyerekek az ujjukkal kötnek és más kézműves munkákat végeznek az alsóbb osztályokban, az elektronikáig és a programozásig a felső tagozaton, a diákok folyamatosan fejlesztik technológiai jártasságukat. (A kötés azért is érdekes és fontos, mert ez a programozott technológia legkorábbi formája – a sima/fordított sorrendje a bináris kód utasításaival egyezik.)

A Waldorf-pedagógia arra törekszik, hogy a diákok etikus és magabiztos felhasználói legyenek a technológia széles skálájának, miközben felismerik a technológia történelmi és társadalmi aspektusait is. A cél az, hogy képessé tegyük a gyermekeket és fiatalokat annak a technológiának a teljes körű alkalmazására, amely körülveszi őket. Annak érdekében, hogy ez megvalósuljon, a tanulóknak szükségük van segítségre, hogy a technológiát legbensőbb lényegében megértsék, figyelembe véve a benne jelenlévő emberi tényezőket. Ahhoz, hogy a technológia használatával járó etikai, kulturális és szociális kérdéseket is kezelni tudják, a gyerekeknek először egészséges én-képet kell kialakítaniuk magukról, valamint – valós kapcsolatokon keresztül – meg kell tanulniuk mások szükségleteit megérteni.

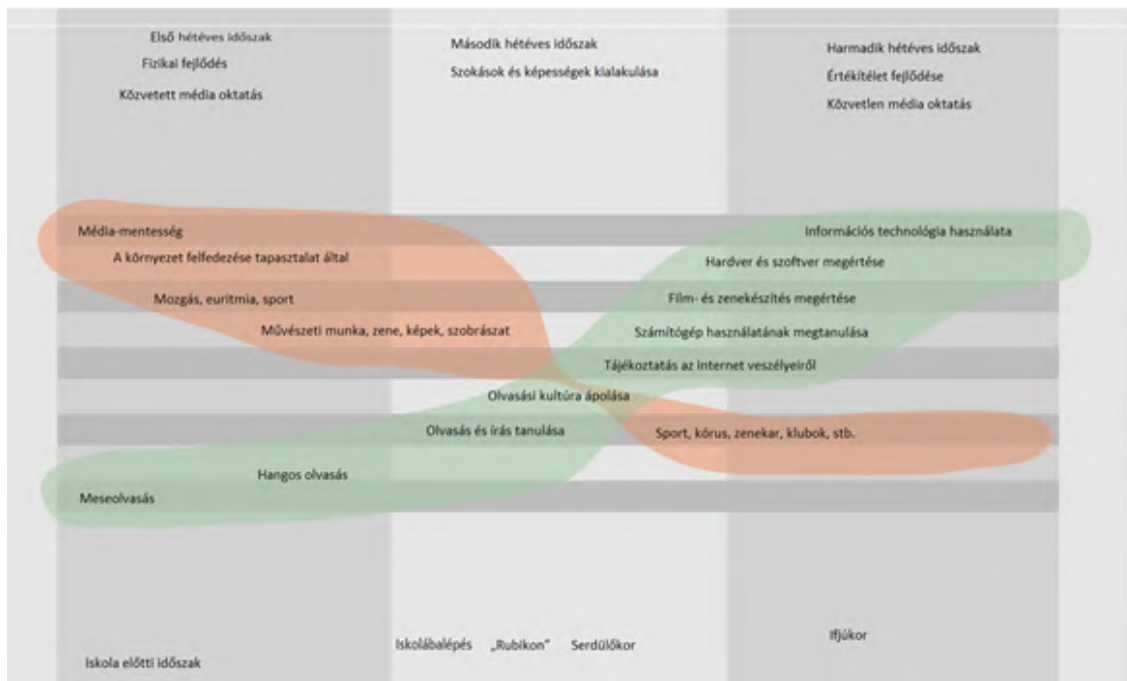
A médiaoktatás tehát két kérdésen alapul:

1. Mire van egy gyermeknek szüksége ahhoz, hogy korunk technika és média által befolyásolt világában fizikailag és mentálisan is erős felnőtt váljék belőle?

2. Hogyan tanulja meg egy gyermek a média világának megértését és az eszközök észszerű használatát?

A médiapedagógia ezért két nagy területet foglal magába: közvetett és közvetlen médiaoktatást. A *közvetett médiaoktatás* arra összpontosít, hogy a fiatalok olyan nevelésben részesüljenek, melynek során magabiztos, erős és független személyiség válik belőlük. A *közvetlen médiaoktatás* feladata pedig abban áll, hogy a fiatalok teljes egészében megértsék a média világát és tudatos felhasználókká váljanak.

A közvetett médiahasználatra nevelést a korai gyermekkorban kell elkezdni. Ezzel párhuzamosan a közvetlen médiahasználat az egyes médiumoktól függően különböző időpontokban kezdődik. A digitális média tekintetében a hangsúly a pubertáskorra helyeződik. Az iskola elkezdésével kezdetét veszi egy fokozatos átmenet, melyet az alábbi ábra szemléltet:

A médiaérettség piramisa

Hány felnőtt mondhatja el magáról, hogy digitálisan médiaérett, hogy praktikus, felelősen használja a digitális világ adta lehetőségeket anélkül, hogy hagyná magát (ki)használni?

Ahhoz, hogy a gyermekeinket eljuttassuk erre a szintre, komoly munkára van szükség. Nézzük meg ezt a hasonlatot: Egy kis vitorlás hajó úszik a végtelen tengeren. Az áramlatok, a szelek próbálják ide-oda terelgetni, sodorni, de ha a tőkesúly a helyén van és megfelelő, a hajó irányítható marad, hogy a kitűzött irányt tartva haladjon célja felé. Ahogy a hajózásban a tőkesúly biztosítja a stabilitást és csökkenti a sodródást, a médiaérettség éppen ilyen stabilitást adhat és megóvhat attól, hogy az ember ide-oda sodródjon az információk és lehetőségek végtelen tengerén.

Az alap egy erős **szenzomotoros integráció** az első években, amit a sok mozgás, a világban való önálló tevékenység fejleszt: a kúszás, mászás, később a hintázás, szaladgálás, fáramászás, a szabad játék, a régi gyerekjátékok (ugróiskola, kötélpörgetés, „gumizás”...). Fontos, hogy minél több érzék stimulálva legyen (vö. a médiával, amely akár analóg, akár digitális, legfeljebb csak a szemet és a fület stimulálja).

A második lépcsőfok a **kommunikációs képesség** kialakulása. Ezt a közvetlen (vagyis közvetítő, médium nélküli) emberi kommunikáció fejleszti leginkább, amihez az élő beszédén kívül hozzátartozik az arcmimika, a gesztikuláció, testbeszéd is. Itt fontos, hogy kialakuljon az a képesség, hogy a másik embert komolyan vegyük és meg tudjuk vele értetni magunkat.

Jól látható, hogy az első két lépcsőfok kompetenciáinak fejlődését a képernyő, a videójátékok egyértelműen hátráltatják. Ez nem csak úgy igaz, ha azt a gyermek kezébe adjuk, hanem akkor is, ha a szülő, a pedagógus a telefonon „lóg”, miközben a gyermek közelében van, vagy ha a háttérben valamilyen digitális eszköz működik. Születéstől hároméves korig mindenféle képernyőtől távol kellene tartani a gyermeket. A későbbi években a „minél kevesebb, annál jobb, minél később, annál jobb” alapelvet kell szem előtt tartanunk a képernyőhasználatban kapcsolatban. Ebben a szakaszban még a hagyományos média jelenléte is felesleges, illetve korlátozandó - a képeskönyv, hangoskönyv, diafilm, „konzerv zene” helyett a fejből mesélés, az élő ének és zene javasolt.

A harmadik lépcsőfok az **alkotás képességének kialakulása**. Tudjuk jól, hogy ha teret adunk nekik, a gyermekek maguktól is szívesen alkotnak, készítenek dolgokat. A játékok kiválasztásánál érdemes erre figyelni: a jó játék 90% gyermek és 10% játék - vagyis egyszerű és sokoldalúan használható, a gyermek részéről aktivitást és kreativitást igénylő. Ami a médiaoktatást illeti, ma már rengeteg eszköz áll rendelkezésünkre, amelyeket alkotó módon, kreatívan lehet használni, mégis fontos, hogy először itt is az analóg eszközökhöz nyúljunk. Nem kell egyből elővenni a kamerákat, hanem eszünkbe juthatnak azok a különféle technikával készült papíralapú mozgóképek, amiket gyermekkorunkban készítettünk. 9-10 éves kor környékén nagyon hasznos, ha a gyermek elkezd zenélni, ami az alkotás egyik - egész életen át tartó - lehetőségét hozza el számára.

A negyedik lépcsőfok a **befogadás képessége**. Itt megint csak fontos, hogy az analóg eszközökkel kezdjük. Először olvassunk a gyermekkel hagyományos újságot, menjünk el a könyvtárba és tanítsuk meg neki, hogyan lehet egy könyvet, egy

információt megtalálni. Ezzel segítünk neki kifejleszteni az összpontosítás, elmélyült olvasás, kreatív gondolkodás képességét. Ez a képesség, hiába alakul ki, elveszíthető, folyamatos gyakorlást igényel.

A médiaérettség piramisának csúcsán a **kritikus reflexió** képessége áll. Mit kezdek azzal az információval, amit olvastam, hallottam? Ide tartozik az is, hogy egy reklám, álhír, „propaganda szöveg” üzenetén átlássak és a manipulációjának ellen tudjak állni.

Ha megnézzük az ábrát, még egy összefüggést találunk, ami tulajdonképpen összetartja ezeket a lépcsőfokokat: a piramison felfelé haladva növekszik a **választási képesség**. A választás képessége elengedhetetlen ahhoz, hogy megfelelő döntést tudjunk hozni a médiahasználatunkkal kapcsolatban. Ez alatt nem azt értjük, hogy tudunk választani két tévéműsor vagy videójáték közül, hanem hogy a gyermek választani tud, hogy elmegy a barátaival „bandázni” vagy moziba, megnéz egy YouTube videót, vagy inkább könyvet olvas. Figyelembe véve, hogy egyre több és több választási lehetőség van az életünkben, ez mindannyiunknak értékes képesség, melyre e pillanatban, a megfelelő alapok nélkül, a felnőttek közt sem képes mindenki.

Bár a szülő és tanár közötti egészséges és egyenrangú párbeszéd a Waldorf-pedagógia minden területén magától értetődő és fontos, a médiatudatosság és a digitális eszközhasználat felépítéséhez gyermekeink érdekében nélkülözhetetlen. Mivel az osztálytanítónak igen nagy felelőssége van abban, hogy a fentieket a szülőkkel megossza, velük ezen a téren (is) folyamatosan párbeszédben legyen, ezért a vertikális tantervben évfolyamonként külön ajánlásokkal is támogatjuk munkájukat, melyeket elsősorban a szülői estek során tudnak felhasználni.

Konklúzió: Nem véletlen, hogy mi és gyermekeink ebben a korban születünk. Ezekkel a technikai vívmányokkal dolgunk van, nem zárkozhatunk el tőlük, hanem használnunk kell őket és természetesen, hogy a gyermekeinket is meg kell tanítani a helyes, tudatos használatra. De fontos, hogy ne sietessünk semmit, hanem adjunk szilárd alapokat nekik, adjunk teret és időt, hogy a magok kicsirázzanak.

Ahogyan a tanterv többi részében, itt is azon az úton, azokon a fejlődési fokon szeretnénk végigvezetni a gyermeket, amelyet az emberiség bejárt. Az szóbeliségtől az írásbeliség felé, az analógtól a digitális felé, a közvetettől a közvetlen felé haladunk, szem előtt tartva a gyermek fejlődését és életkori sajátosságait.

A tanár és a szülő részéről is fontos, hogy ismerje a rendelkezésre álló technológiát, ne féljen tőle, ugyanakkor ismerje minden hasznát és veszélyét. Fontos, hogy ne csak lépést tartsunk a gyermekekkel, de – legalább – egy lépéssel előttük is járjunk.

A tantárgy előzményei

A Waldorf-iskola egységes iskola, amely legtöbbször a szerves intézményfejlődést követve Waldorf-óvodapedagógiai előzményekre épül. Így lehetőség nyílik a fejlődési szakaszok egymásra épülő, egymással összefüggő tartalmainak előkészítésére, összehangolására, pedagógiai szempontból tudatos kezelésére. Ennek értelmében látjuk fontosnak a 7. és 8. évfolyamok konkrét tantárgyi tartalmait előkészítő, életrészekhez kötött tanítási-tanulási előzmények bemutatását.

0 - 3 éves kor

Ebben az időszakban nincs lehetősége a Waldorf-pedagógiának a közvetlen segítségre, tájékoztatásra, viszont mindenképpen fontos mégis súlyt helyezni rá. Mivel az új belépőkkel valószínűleg nincs kapcsolatunk óvodás kor előtt, fontos a médiatudatosságra nevelő kiadványok, tájékoztatók könnyű hozzáférését lehetővé tenni (nyomtatott, online, előadások szervezése stb.). A szülők sokszor már a gyermek

születése után elkezdnek tájékozódni, érdeklődni az óvodák, iskolák iránt. Megfelelő tájékoztatás esetén nem érik majd őket meglepetésként a Waldorf-pedagógia által képviselt alapelvek ezen a téren sem, így a későbbi együttműködés is sokkal könnyebb lehet.

Óvodáskor

Pedagógiai tevékenység a szülőkkel

Tájékoztatás szülői esteken felvilágosítás, beszélgetés, vita formájában, amennyiben az óvodapedagógus úgy dönt, esetleg külső szakember bevonásával.

Mivel a gyermek ebben az életszakaszban elsősorban az utánzás révén tanul, fontos az önreflexió, a jó példa hangsúlyozása.

Pedagógiai tevékenység a gyerekekkel

Nem szabad elbagatellizálni érintettségüket. Bármennyire próbáljuk elzárni őket a különböző médiákkal való találkozástól, mindenképp járnak az utcán, áruházban stb., így folyamatosan éri őket a médiaszennyezés. Ezt sokszor nem értik, nem feltétlenül tudják befogadni, feldolgozni. A szóbeliségnek, a beszélgetésnek, a fejből mondott meséknek kiemelt szerepet kell tulajdonítani ebben az életkorban.

1-4. évfolyam

Pedagógiai tevékenység a szülőkkel

Tájékoztatás szülői esteken - hasonló módon, mint az óvodában, az életkori sajátosságok és az új pedagógiai környezet figyelembevételével. A Waldorf-kerettanterv pedagógiai íveinek és a közvetett pedagógiai eszközöknek (Isd. fent) a bemutatása annak érdekében, hogy a szülők megértsék és elfogadják az iskola digitális eszközhasználattal kapcsolatos koncepcióját. Lássák, hogy a koncepció mögött pedagógiai tudatosság van és azt, hogy honnan hova szeretnénk így eljutni. A mélyebb megértéssel várhatóan nagyobb együttműködési hajlandóság is jár. Szükséges az analóg média használatának és a szülői tudatosság fontosságának hangsúlyozása (képi elemek, életkorhoz illeszkedő tartalom, mennyiség helyett minőség). Ennek alátámasztására néhány közismert tény:

- A gyermek belső képalkotásának és gondolkodásának határtalanságát és nyitottságát erősen korlátozzák a készen kapott képek és sablonok.
- A képernyőből özönlő információáradat meghaladja a gyermek befogadó- és önálló feldolgozóképeségét – egyszer ezt, máskor azt veszi fel belőle, és sok esetben nem tudja összefüggésbe hozni a látottakat a hallottakkal. Az agy ennek eredményeképpen töredékszerű, sablonosan asszociatív fejlődéshez, gondolkodáshoz szokik, és ezirányban fejlődik tovább. A látottak valóságértékét ráadásul nem tudja a gyermek önállóan ellenőrizni.
- Ebben a korban a gyermek könnyen befolyásolható, mindenre nyitott és befogadó, szűrő nélkül fogadja be az információt.
- A képernyő vibrálásra készlet és megakadályoz a tartós koncentrációban. A képernyő előtt töltött természetellenes, passzív mozdulatlanságot, nyugalmat ugyanannyira természetellenes mozgásos nyugtalanság követi.
- Amikor a gyermek találkozik a virtuális világgal, szinte megszűnnek számára a fizikai korlátok, melynek következtében a valós természetet ingerszegényebb környezetnek látja. A határok átlépése iránti vágya egyre erősebbé válik, kíváncsisága úzi-hajtja. Hozzászokik, hogy vágyai és kívánságai különösebb erőfeszítés nélkül – mintegy „gombnyomásra” - teljesülnek.
- A passzív időtöltés korlátozza a személyes kapcsolatok kialakításának készségét. A korai években túlzásba vitt “képernyőbámulást” összefüggésbe hozzák a későbbi figyelemzavarokkal, hiperaktivitással, rossz szociális készségekkel és az empátia hiányával.

Pedagógiai tevékenység a gyerekekkel

Tevékenységek: Kinti és benti játékok, melyek együttműködést igényelnek. Egyensúly, mászás, karikák, labdák, stb. Kerti eszközök használata, többek között lapát, ásó, talicska.

Papírfonás, nemezelés, „körmöcskézés” és kötés, varrás, szövés többféle anyag használatával, majd a kézimunka tárgy további tevékenységei.

Egyszerű eszközök készítése (pl. kötőtű, egyszerű szövőkeret, stb.) Az iskolában használt eszközök története (pl. zsírkréta, ceruza, hangszerek).

A kreatív munkák és kifejezési formák sokszínűsége.

A szóbeliség után itt megjelenik az írásbeliség: kezdve a szimbólumoktól, képektől, ahogy az emberiség fejlődése során haladt, eljutva a konvencionális jelrendszerhez, az íráshoz. A kommunikációs technikák megjelenése a képektől az íráson keresztül az olvasás felé haladva.

Harmadik osztályban a *mesterségek, házépítés, mérés* epochák keretein belül bőven találunk alkalmat az eszközökkel való ismerkedésre és az alkotás élményének megélésére.

Az alsó tagozat vége felé mindenképp felmerül a telefonhasználat általában és az okostelefonok megjelenése. Erről az iskolán belül egységes álláspontot érdemes kialakítani és közvetíteni a szülők felé. A szülői esteken egyértelművé kell tenni az egyes családok felelősségét az iskola által meghatározott, vagy a szülőkkel közösen kialakított szabályok betartásában. Ehhez fontos, hogy már korábban megtörténjenek a fent említett tájékoztató beszélgetések.

Feladat lehet a gyerekekkel: a média és kommunikációs eszközök elvi (tehát nem fizikai) működésének megértéséhez vezető beszélgetések. A kritikus szemlélet alapjainak építése. Ellenőrzés, valóságtartalmak. Hogyan mondjunk nemet, hogyan kerüljünk el számunkra veszélyes, vagy kellemetlen helyzeteket, tartalmakat.

A technológia megértése és használata

- A gyermekek felfedezik, hogyan segíti a technológia bizonyos feladatok elvégzésében. Például a kötőtű használata megkönnyíti és tökéletesíti azt, ami az ujjukkal lehetséges, az olló pontosabban vágja a papírt, mint az eltépés.
- A gyerekek felfedezik az eszközök és anyagok közötti kapcsolatot, pl. megpróbálnak filcet vágni papírvágó ollóval.
- A gyermekek megtanulják a feladatnak megfelelő eszközt kiválasztani. Megtapasztalják például a különbséget a fa- és fémkalapács között, a szög és a csavar között stb.
- A gyerekek visszatekintenek arra, hogy az általuk választott és használt technológia hogyan érte el célját.
- A gyermekek megtanulják az éles és más „veszélyes” eszközök használatát, és a valós veszélyhelyzetek kezelését.

5-6. évfolyam

Ekkorra már szinte biztosan minden gyermek kapcsolatba került különböző médiatartalmakkal és eszközökkel akár a közvetlen (családi) környezetében, akár a kortárs vagy idősebb gyermekcsoportokon keresztül.

Feladat lehet a gyerekekkel: Azon kívül, hogy a korábbi tartalom továbbra is érvényes, el lehet indulni a konkrétabb témák felé. Az eszközök használatának etikettje, különös tekintettel a mobil eszközökre. Amennyiben releváns: a cyberbullying jelenségének körülménye, elemzése. Hogyan mozogunk virtuális közösségekben. A virtuális együttélés szabályai. Fontos a szociális vonatkozásokról is beszélni. Ebben az életkorban ismét visszatérhetünk a médiaszennyezés feldolgozására (ld. fentebb).

Maga az oktatás még mindig analóg.

Mint ahogy arra a bevezetőben kitértünk, a fenti tartalmak a 7-8. osztály tanulási folyamatát előkészítve az osztálytanító pedagógiai tevékenységének részeként az egyes tantárgyak, epochák megfelelő tartalmaiba integráltan jelennek meg. 7. osztálytól kezdődően a Digitális kultúra tantárgy külön órakeretet kap.

Kiemelt habilitációs-rehabilitációs feladatok tanulásban akadályozott tanulók számára a digitális kultúra tantárgyban:

Az enyhe értelmi fogyatékossgal élő tanulók eltérően fejlődő kognitív funkcióik, különösen az észlelés-feldolgozás a figyelem és a gondolkodás területén sok esetben nem életkoruknak megfelelően teljesítenek, ezért csak nagy óvatossággal, a fent leírt indirekt út lehető legjobb kidolgozásával, szülői kontrollal engedjük be tanítványainkat a digitális világba. A munka, a szabadidő és a tanulás egész életen át ívelő folyamatai során a digitális eszközök használata, az így megszerzett információk feldolgozása és alkalmazása mind digitális kompetenciákat igényel. A digitális kompetenciák elsajátítása, felhasználói szintű alkalmazása az esélyegyenlőség megteremtése és a minél önállóbb életvitel támogatása szempontjából is kiemelkedő jelentőségű. Az online zaklatás gyakori megjelenése miatt a tanulóknak ismerniük kell a biztonságos eszközhasználatot, valamint a digitális tartalmak létrehozásával kapcsolatos etikai szabályokat is. A tanulók számára fontos a megbízható információk, az online biztonság, a digitális eszközök társadalmilag elfogadott formáinak alkalmazása a kommunikáció során, illetve azok alapvető szabályainak ismerete a társadalomban való részvétel érdekében. Fontos, hogy a fiatalok lássanak jó (pl. szülői) példát maguk előtt arra, hogy az online és offline tevékenységeink egyensúlyban vannak egymással. Így lassan kialakul a képesség a választásra.

7–8. évfolyam

Órakeret: 36-36 óra

A fiatalok egyre intenzívebben érdeklődnek az őket körülvevő világ iránt. Megerősödik bennük a felnőttektől való függetlenedés vágya. Előtérbe kerülnek a szexualitással kapcsolatos témák. Elkezdődik az a hosszú folyamat, melynek során felfedezik saját magukat: „ki vagyok én?”

A diákok ebben az életkorban már akarva-akaratlanul kapcsolatba kerülnek az egyik legerősebb médiummal, az internettel. Az ott található tartalmakat különböző eszközökön keresztül fogyasztják is. Kiemelt szerepet kapnak ezen belül is a közösségi oldalak, melyeken megjeleníthetik életüknek minden részletét, beleértve a fent említett nagy változásokat is. A fiatalok környezetében lévő felnőttek közös felelőssége egyik oldalról, hogy szabályokat dolgozzanak ki, határokat állítsanak fel ezekkel a tevékenységekkel kapcsolatban, ugyanakkor az is, hogy segítőként, támogatóként beszélgetőtársként is jelen tudjanak lenni.

Fejlesztési célok

Készségfejlesztés területén itt elkezdődhet a 10 ujjas gépírás tanítása, gyakorlása, kiegészítve az alapvető szövegszerkesztési ismeretekkel (kisbetű- nagybetű, elválasztás, térköz, helyesírás ellenőrzése stb.). A témák között megjelenik az adatgyűjtés, források keresése és a megbízhatóság ellenőrzése. Internetes biztonság, közösségi oldalak használata. Viselkedési szabályok az interneten, különös tekintettel a közösségi magatartásra. A hagyományos könyvtár megismerése és használata.

- A QWERTZ billentyűzet ismerete. A tíz ujjas gépelés tanulásának elkezdése.
- Digitális és analóg eszközök és munkafolyamatok megismerése és összevetése.
- A szövegszerkesztés alapjainak elsajátítása.

- Prezentáció készítés elsajátítása. Helyes prezentáció készítés szabályai. Helyes előadás módjának elsajátítása (kiemelten fontos a 8-os és később a 12-es éves munkához).
- Alap multimédiás ismeretek. Vetítés és bemutató készítése. Hang, kép és videók önálló szerkesztése, készítése.
- Az Internettel kapcsolatos ismeretek bővítése (online programok, felhő stb.).
- Ismerkedés az Internettel. Ismeretek a közösségi oldalakkal kapcsolatban.
- Online források ismerete, kritikus használata (pl. Wikipédia).
- Biztonságos internet és közösségi oldal használat.
- Technikák ismerete a médiafüggőség megelőzésére, leküzdésére.
- Analóg médiaismeret. Könyvtárhasználati ismeretek.
- Kalligráfia gyakorlatok.

A pedagógusnak a szülőkkel és a diákokkal folytatott beszélgetések során folyamatosan teret kell biztosítani a digitális világ okozta problémák megbeszélésére. Segítenie kell a fiatalokat abban, hogy kérdéseikre választ találjanak.

Kapcsolódási pontok

A digitális kultúra minden tantárgyhoz kapcsolódik. Az órák az összes, az alsóbb osztályokban megjelenő anyagokra, kézművességre, szociális, történelmi és gazdasági alapokra építenek. A kulcstevékenységek közé tartozik a *gabona-epocha, a mesterségek, a mérés, a házépítés a 3. osztályban*, illetve a *honismeret és földrajz a 4. osztálytól*, melynek keretében megvizsgálják a helyi környezethez kapcsolódó emberi és gazdasági kapcsolatokat, valamint ezek természeti forrásait.

Követelmények - Ismeretek / fejlesztési követelmények

- Sajátítsa el a tízujjas gépelést.
- Ismerjen több kalligrafikus írásmódot, az írásbeli munkáihoz alkalmazza azokat.
- Ismerje az analóg és digitális eszközök közötti különbséget.
- Tudjon alap szövegszerkesztési feladatokat megoldani, legyenek tipográfiai ismeretei és legyen képes egy egyszerű dokumentum megtervezésére és kivitelezésére.
- Legyen tájékozott az online források vonatkozásában, ismerje azok esetleges hátrányait.
- Ismerje és tudja használni az Internetet. Legyen tájékozott a közösségi oldalak használatával kapcsolatban.
- Tudja használni az analóg médiákat, ismerje a könyvtárhasználat szabályait.
- Ismerje a médiafüggőség leküzdését segítő technikákat.

Kulcsfogalmak / fogalmak

szövegbevitel, megnyitás, mentés, kijelölés, másolás, törlés, áthelyezés, szövegegységek, karakter, karakter formázása, karakter típusa, karakter stílusa, karakter mérete, bekezdés, bekezdés formázása, behúzás, margó, lapméret, helyesírás-ellenőrző, elválasztás, kép beillesztése, képméret változtatása, információforrások etikus felhasználása, be- és kiviteli periféria, háttértár, kommunikációs eszközök, fájl, fájlműveletek, mappa, mappaműveletek, mobil eszközök operációs rendszere, helyi hálózat, jogosultságok, etikus információkezelés, rajz, rasztergrafika létrehozása, rasztergrafika szerkesztése, rajzeszközök.

Eredménycélok

A tanulók az egyéni sajátosságaiknak megfelelően legyenek képesek a társadalmi érintkezést szolgáló információk megtalálására, értelmezésére, közvetítésére és alkotására. Ismerjék fel a hiteles, megbízható és fontos információkat. A digitális eszközhasználat során a tanulók készség szinten kezdik elsajátítani a digitális ismeretszerzést és az információk továbbítását. Ez biztos alapokat képez számukra az

információs társadalomba való későbbi sikeres beilleszkedéshez. A tevékenységek biztosítják a digitális kompetenciák megszerzését és alkalmazását. Lehetővé válik az elsajátított tudás aktív, önálló bővítése digitális kommunikációs csatornák és eszközök igénybevételével.

A fejlesztés eredményeként a diákok:

- tíz ujjal használják a klaviatúrát
- egyszerű szerkesztési feladatokat biztosan kiviteleznek
- biztonságosan és etikusan használják az Internetet
- megfelelően használnak analóg és digitális eszközöket

AJÁNLOTT TÉMAKÖRÖK A 7-8. OSZTÁLYRA

- Megérteni azokat a lépcsőfokokat, melyeken keresztül a nyugati civilizáció eljutott a modernizmusig: reneszánsz, reformáció, felvilágosodás, a materializmus fejlődése, mezőgazdasági és ipari forradalom, bankrendszerek az olasz városállamoktól a német pénzügyi házakig, gépesítés és az ipari központok, az első világháború, mint az első igazán ipari háború (ezeket a témákat alaposabban kifejteni a felső tagozaton).
- A személyes kreativitás fejlődése.
- Jogi és etikai kérdések, ideértve szellemi tulajdonjogot is; plagizálás/kalózkodás. Egy koncert vagy más előadás páratlan élménye; ennek összevetése egy felvétellel; mit fizetünk meg, amikor zeneletöltésért fizetünk vagy streaming-elünk; az ingyen kapott zene gondolata).
- Terveket készíteni: szándék és végrehajtás - mi az a sablon (template)? Gondolattérkép (mind mapping).
- Szerszámok és gépek kapcsolata az emberi lényel; kibővített kapacitások (pl. végtagok és emelőrudak); puskapor; Jethro Tull és a vetőgép; gépi fonás; gőzpumpák stb.
- Feltalálók, fejlesztők életrajzai.
- Tevékenységi és baráti körök - együttműködés, kompromisszum, közösség - a szociális hálók (networking) természete; megfelelő védelem és cyber-bullying.
- Posztereket, képregényeket készíteni azzal a céllal, hogy „meggyőzzön” valamiről; reklám, propaganda.
- Adatok bemutatása; diagramok.
- Számítások: az ujjaktól és a kavicsoktól a számokig; a golyós számológép; Napier „csontjai” (készíteni és használni); Blaise Pascal 1642-es számológépe (fogaskerekek és emelő karok); Lord Byron, Lady Lovelace és William Babbage (az analitikus gép/differenciálgép; a logarléc stb.);
- Kempelen Farkas, Neumann János.
- Az áramkörök és a be/ki kapcsoló; a geometria, hálók, méretarány és algebra; bináris logika (pl. számítógép-tudomány analóg eszközökkel: www.csunplugged.org).

Kiemelt habilitációs-rehabilitációs feladatok értelmileg akadályozott tanulók számára a digitális kultúra tantárgyban

Az értelmileg akadályozott tanulók esetében is nagyon fontos, hogy a közvetett médiatudatosságra való nevelés az alsó tagozaton erőteljes és hatékony legyen. Ez bizonyul a legjobb prevenciónak az előtt, mielőtt a kamaszkorban előbukkanó önállósodási vágy a fiatalat már az önálló döntések felé viszi a médiahasználat terén is. A digitális kompetenciák elsajátítása, felhasználói szintű alkalmazása az esélyegyenlőség megteremtése és a minél önállóbb életvitel támogatása szempontjából is kiemelkedő jelentőségű. A médiatudatos eszközhasználat sok kompenzációs lehetőséget nyújt, hiszen a kognitív funkciók sok esetben a tipikustól

jelentősen eltérően működnek. Az intellektuális képességzavart mutató tanulók készség szintben, illetve támogatási szükségletükben jelentős egyéni eltérések mutathatnak a digitális eszközök használata terén. Ez egyrészt nehezíti a hamis információk kiszűrését, valamint a lehetséges visszaélések elkerülése érdekében fokozottan figyelmet kell fordítani a „gyanús”, „bizonytalan” internetes tartalmak felismerésére, a megfelelő kapcsolati személytől való segítségkérésre, a támogatott döntéshozatal gyakorlására.

Az értelmileg akadályozott fiatal kommunikációs adottságai nagyon eltérőek, de tartalmi és/vagy formai tekintetben többnyire elmaradnak a korosztályi sajátosságoktól. Épp ezért kiemelt jelentőségű a beszélt és az írott nyelv használatának és befogadásának gyakorlása, fejlesztése tartalmi és formai, mennyiségi és minőségi szempontból egyaránt. Ahol jelentősebb akadályokba ütközik a szokásos csatornák alkalmazása, mindenképp indokolt az augmentatív és alternatív kommunikáció lehetőségei közül az adott tanuló számára legmegfelelőbb kiválasztása és tanítása, így biztosítva a kommunikáció jelentőségének és lehetőségeinek megtapasztalását. A verbális kommunikációra képtelen tanulók esetén helyettesítő/kiegészítő jelleggel egyaránt alkalmazunk különféle IKT-eszközöket. A médiahasználat is segítheti a kommunikációs készségek fejlesztését, kiterjesztését. A médiumok, a különféle közösségi oldalak, információk megismertetése során kiemelten szükséges a felelősségteljes használatra tanítás, ezáltal az esetleges abúzusok (visszaélések, kihasználások, bántalmazások) megelőzése, tekintettel arra, hogy az értelmi akadályozottsággal gyakran együtt jár a rejtett szándékok fel nem ismerése, a naivitás. Fontos, hogy személyre szabottan, az egyéni belátási képességekhez igazodóan segítsük a minél szélesebb körű és minél önállóbb felhasználást. Mindehhez külön hangsúlyt kell fektetni a különféle eszközök funkciójának alapszintű megismertetésére, valamint a felelősségtudat fejlesztésére (elemi adatvédelmi ismeretek, információforrás megbízhatóságának kontrollja [segítségel]). Az IKT-eszközök használatában tanulóink általában nagyon motiváltak. Ugyanakkor az értelmileg akadályozott tanulók fokozottan veszélyeztetettek lehetnek: tevékenységrepertoárjuk és kapcsolataik beszűkülhetnek a túlzott eszközhasználat következtében. E területen a hatékony nevelő-oktató munkához kiemelt jelentőségű a családokkal való együttműködés, a tartalmi és időbeli lehetőségek és korlátok egyeztetése.

7–8. évfolyam

Órakeret: 36-36 óra

A fiatalok egyre intenzívebben érdeklődnek az őket körülvevő világ iránt. Megerősödik bennük a felnőttektől való függetlenedés vágya. Elkezdődik az a hosszú folyamat, melynek során felfedezik saját magukat: „ki vagyok én?”

A diákok ebben az életkorban már akarva-akaratlanul kapcsolatba kerülnek az egyik legerősebb médiummal, az internettel. Az ott található tartalmakat különböző eszközökön keresztül fogyasztják is. Kiemelt szerepet kapnak ezen belül is a közösségi oldalak, melyeken megjeleníthetik életüknek minden részletét, beleértve a fent említett nagy változásokat is. Szintén gyakran jelennek meg az online játékok, akár egyéni akár közösségi alkalmazásban. A fiatalok környezetében lévő felnőttek közös felelőssége egyik oldalról, hogy szabályokat dolgozzanak ki, határokat állítsanak fel ezekkel a tevékenységekkel kapcsolatban, ugyanakkor az is, hogy segítőként, támogatóként beszélgetőtársként is jelen tudjanak lenni. Segítsék az egészséges arányú és tartalmú médiahasználatot. A pedagógusnak a szülőkkel és a diákokkal folytatott beszélgetések során folyamatosan teret kell biztosítani a digitális világ okozta problémák megbeszélésére. Segítenie kell a fiatalokat abban, hogy kérdéseikre választ találjanak

Fejlesztési célok

Készségfejlesztés területén itt elkezdődhet billentyűzet megismerése, az ismert betűk megtalálása, használata. A mozgáskoordináció és az írott nyelvben szerzett jártasság gyakran nem alkalmas a tíz ujjas 10 ujjas gépirás gyakorlására. Mégis érdemes az alapvető billentyűfunkciókat megmutatni. A feladatok között megjelenhet az adatgyűjtés (még ha ez csak apróságokat jelent is) megismertethetjük a digitális eszközön képszerkesztést, képaláírást, letöltést. Fontos megismertetni tanítványainkat azokkal az appokkal, melyek könnyíthetik a kommunikációt, erősítik az önkiszolgálást, önellátást, támogatott döntéshozatalt. Az internetes biztonság, a közösségi oldalak használata állandó odafigyelést igényel. Viselkedési szabályok az interneten, különös tekintettel a közösségi magatartásra. A hagyományos könyvtár megismerése és használata. Az osztálytanítónak törekednie kell arra, hogy a különböző forrásokat ismerje, az eszközöket pedig készség szinten használja. Enélkül nem fog tudni segíteni diákjainak mindezek elsajátításában. Törekednie kell olyan bizalmi légkör kialakítására, melyben az online térben esetleg bajba került diákjai mernek hozzá fordulni segítségért.

- A QWERTZ billentyűzet ismerete.
- Digitális és analóg eszközök és munkafolyamatok megismerése és összevetése.
- Ismerkedés az Internettel. Ismeretek a közösségi oldalakkal kapcsolatban.
- Online források ismerete, kritikus használata (pl. Wikipédia).
- Biztonságos internet és közösségi oldal használat.
- Támogatott döntéshozatal segítségével a médiafüggőség megelőzése, leküzdése
- Analóg médiaismeret. Könyvtárhasználati ismeretek.
- Kalligráfia gyakorlatok.

Előzetes tudás

Az órák az összes, az alsóbb osztályokban megjelenő anyagokra, kézművességre, szociális, történelmi és gazdasági alapokra építenek. A kulcstevékenységek közé tartozik a *gabona-epocha, a mesterségek, a mérés, a házépítés a 3. osztályban*, illetve a *honismeret és földrajz a 4. osztálytól*, melynek keretében megvizsgálják a helyi környezethez kapcsolódó emberi és gazdasági kapcsolatokat, valamint ezek természeti forrásait.

- A QWERTZ billentyűzet ismerete.
- Digitális és analóg eszközök és munkafolyamatok megismerése és összevetése.
- Ismerkedés az Internettel. Ismeretek a közösségi oldalakkal kapcsolatban.
- Online források ismerete, kritikus használata (pl. Wikipédia).
- Biztonságos internet és közösségi oldal használat.
- Támogatott döntéshozatal segítségével a médiafüggőség megelőzése, leküzdése
- Analóg médiaismeret. Könyvtárhasználati ismeretek.
- Kalligráfia gyakorlatok.

Kapcsolódási pontok

A digitális kultúra minden tantárgyhoz kapcsolódik. Az órák az összes, az alsóbb osztályokban megjelenő anyagokra, kézművességre, szociális, történelmi és gazdasági alapokra építenek. A kulcstevékenységek közé tartozik a *gabona-epocha, a mesterségek, a mérés, a házépítés a 3. osztályban*, illetve a *honismeret és földrajz a 4. osztálytól*, melynek keretében megvizsgálják a helyi környezethez kapcsolódó emberi és gazdasági kapcsolatokat, valamint ezek természeti forrásait.

Eredménycélok

A digitális eszközhasználat során a tanulók elemi jártasságot szereznek a digitális ismeretszerzésben és az információk továbbításában. A tevékenységek biztosítják a digitális kompetenciák megszerzését és alkalmazását. Lehetővé válik az elsajátított tudás aktív, önálló bővítése digitális kommunikációs csatornák és eszközök igénybevételeivel. A fejlesztés eredményeként a diákok:

- biztonságosan és etikusan használják az Internetet
- megfelelően használnak analóg és digitális eszközöket
- Találja meg az ismert betűket a billentyűn.
- Ismerjen több kalligrafikus írásmódot, az írásbeli munkáihoz alkalmazza azokat.
- Ismerje az analóg és digitális eszközök közötti különbséget.
- Legyen tájékozott az általa feldolgozható online források vonatkozásában.
- Ismerje és tudja használni az Internetet. Legyen tájékozott a közösségi oldalak használatával kapcsolatban.
- Tudja használni az analóg médiákat, ismerje a könyvtárhasználat szabályait.

Kulcsfogalmak / fogalmak

megnyitás, mentés, kijelölés, másolás, törlés, áthelyezés, karakter formázása, karakter mérete, kép beillesztése, képméret változtatása, periféria, háttértár, kommunikációs eszközök, fájl, mappa, mobileszközök helyi hálózat, jogosultságok, etikus információkezelés, rajz, rajzeszközök.

Ajánlott témakörök a 7-8. osztályra

- Átélni azokat a lépcsőfokokat, melyeken keresztül a nyugati civilizáció eljutott a modernizmusig: reneszánsz, reformáció, felvilágosodás, a materializmus fejlődése, mezőgazdasági és ipari forradalom, bankrendszerek az olasz városállamoktól a német pénzügyi házakig, gépesítés és az ipari központok, az első világháború, mint az első igazán ipari háború (ezeket a témákat alaposabban kifejteni a felső tagozaton).
- A személyes kreativitás fejlődése.
- Egy koncert vagy más előadás páratlan élménye; ennek összevetése egy felvétellel; mit fizetünk meg, amikor zeneletöltésért fizetünk vagy streaming-elünk; az ingyen kapott zene gondolata).
- Terveket készíteni: szándék és végrehajtás - mi az a sablon (template)? Gondolattérkép (mind mapping).
- Szerszámok és gépek kapcsolata az emberi lényel; kibővített kapacitások (pl. végtagok és emelőrudak); puskapor; Jethro Tull és a vetőgép; gépi fonás;
- Feltalálók, fejlesztők életrajzai.
- Tevékenységi és baráti körök - együttműködés, kompromisszum, közösség - a szociális hálók (networking) természete; megfelelő védelem és cyber-bullying.
- Posztereket, képregényeket készíteni azzal a céllal, hogy „meggyőzzön” valamiről; reklám, propaganda.
- Adatok bemutatása; diagramok.
- Számítások: az ujjaktól és a kavicsoktól a számokig; a golyós számológép; Napier “csontjai” (készíteni és használni); Blaise Pascal 1642-es számológépe (fogaskerekek és emelő karok); Lord Byron, Lady Lovelace és William Babbage (az analitikus gép/differenciálgép; a logaréléc stb.);
- Kempelen Farkas, Neumann János.
- Az áramkörök és a be/ki kapcsoló; bináris logika (pl. számítógép-tudomány analóg eszközökkel: www.csunplugged.org).

Testnevelés és egészségfejlesztés

Mozgás és testnevelés

Általános célok

A mozgás és testnevelés tantárgy általános célkitűzése a szalutogenezis (ld. a kerettanterv bevezetőjében) értelmében a gyermek teljes bio-pszicho-szociális jóllétének, egészségének támogatása, megőrzése. A tárgy hozzájárul a saját testről alkotott intakt belső képzet, a mozgásérzékelés, a térbeli tudatosság, a statikus és dinamikus egyensúlyérzékelés, a belső kiegyensúlyozottság, valamint a testi jólét érzésének fejlődéséhez a finom- és nagymotoros mozgások rendszeres gyakorlása és ismétlése által. Végsőképpen alapjaiban támogatja a személyiség koherencia érzését.

A mozgásnevelés középpontjában az a sajátos emberi fejlődési folyamattal áll, melynek során az individuum az újszülött korban még számára is külvilágként érzékelt fizikai testet fejtől a láb irányában fokozatosan átéli, akaratlagos mozgásával áthatja, egyre inkább tudata irányítása alá vonja. Így válik lelke és a szelleme „otthonává” és önkifejező eszközüvé fizikai teste. Ebből a jóérzéssel áthatott „otthonból” indulhat útjára az individuum a közeli, később a távoli világ felfedezésére, úgy, hogy elemi biztonságélménye mindig megmaradjon. Az első iskolaévekben is minden téri-idői helyzetet is csak önmagához, saját testéhez viszonyítva él át, dolgoz fel.

Emellett a mozgás a tanulási folyamatok legnagyobb kiszolgáló rendszere. A mozgásnevelés célja, nem pusztán az, hogy a tanuló ügyes legyen. Hanem, hogy segítse a gyermeket mozgásrendszere fölötti kontrolljának és tudatosságának formálásában és differenciálásában. Ha mozgása ökonomikussá, ritmusossá, folyamatossá és felesleges izomfeszültségektől mentessé válik, kognitív energiáit más tanulási folyamatokra lesz képes fordítani. Azonban ha a testtartás, az egyensúly, az alapmozgások koordinációja vagy az alap finommotoros tevékenységek nem válnak automatikussá, a tudat figyelme folytonosan ezekre irányul, így a tanulási folyamatokra kevesebb energia marad. A mozgásnevelés végsőképpen arra irányul, hogy a diák energiáit a megfelelő helyen és időben mozgósíthassa, és célzottan irányíthassa.

A mozgás iskolázása, és főleg a mozgás örömeinek megmutatása, felkeltése és kialakítása ma, egy fokozottan csak az intellektus iskolázását hangsúlyozó korszakban fontosabb, mint korábban.

A testi, lelki és szellemi mozgékonyosság alapjait is az óvodai és iskolai mozgásnevelés által fektetjük le. Az idegrendszeri funkciók fejlődéséhez, ééréséhez a mozgásfejlődés is nagyban hozzájárul. A kognitív funkciók közül a figyelem-koncentráció, az érzékelés-észlelés és az emlékezeti folyamatok fejlesztésében döntő szerepet töltenek be főként az alsó tagozatban a mozgásos tevékenységek. Az önmaga testéről alkotott egyre pontosabb belső képet, ehhez, mint koordinátarendszerhez képest a tér érzékelését és a térben való tájékozódást és a mozgás ritmusa által az időbeli tájékozódás elemi készségeit saját mozgásos tevékenysége révén szerzi meg a gyermek. A Waldorfpedagógia a mozgás iskolázását tehát egy minden tantárgyat átható elvként jeleníti meg. Nevelő, tanulás-tanítást segítő hatását nem szűkíti le a testnevelés tantárgyra. A mozgásos ismeretszerzés a főoktatásban és a szakórákban általában az ún. ritmikus részben kap szerepet. Ösztönzi a szabad mozgás lehetőségének tanórák közötti és tanórán túli időben való megteremtését, valamint negyedik osztálytól (miután a mozgásrendszer alapjai kialakultak) a sport tevékenységeket is.

A mozgás- és testnevelés egyik célja, hogy a diákok segítségére legyen a fizikai test (a vázrendszer) az érzések és a gondolkodás rugalmasságának, mozgékonyságának megszerzésében és megtartásában. Ezáltal lehetővé téve az egyéni szándékok teljesebb kifejeződését. Másik célja, hogy a mozgásos játékok által a diákok a közösségben, a szociális térben való „mozgást” is elsajátítsák, ráébredjenek az

önmaguk és a társaik közötti kapcsolat törvényszerűségeire, ezáltal fejlődik szociális kompetenciájuk.

A mozgás fejlődés-fejlesztésben három tényező találkozik össze:

- a mozgásnak, mint egyedülálló humán képességnek általános fejlődési útja a gyermeki fejlődésen belül,
- a gyermek saját képességeinek, lehetőségeinek összessége,
- a külső körülmények, erőforrások és lehetőségek.

A mozgás és testnevelés tanításában a Waldorf-iskola első két osztályában főképpen a gyermekjátékok dominálnak. Itt a szabad mozgást kevésbé specializáló, széles mozgásrepertoárt szólitanak meg a pedagógusok. Csakúgy, mint hajdanán a kisebb gyermekek körében általános játszott népi gyermekjátékok, a 7-9 év közötti gyermek mozgásos fejlettségére, szükségleteire reflektálunk. Az ún. 'játékos testnevelés' során többnyire éneklős-, körben állós- és ugrálós játékokat játszanak, valamint az intenzív mozgást, ezáltal a test dinamikus mozgásának átélését szolgálják a fogójátékok. A gyermekek a kör belső és külső részének megismerése által megtanulják saját helyüket a térben és a térbeli mozgást. A körben állás különböző képe többféle szerepet oszt rájuk. A 2. tanév vége körül kezd kinyílni a kör, más formákat, szabályokat kapnak a játékok. A kisiskolás játékok főként az ügyességet, rugalmasságot, mozgáskoordinációt, tempóérzékenységet fejlesztik. A játékokat mindig képekkel és nem hagyományos gimnasztikai leírással vezetjük be, megszólítva ezzel a diákok motivációját, képzelő erejét is, így egész mivoltukkal azonosulnak a játékos mozgásokkal. Az alsó tagozaton a tanítás fő súlypontjai a saját testre és a térre irányuló figyelem, az érzékelési folyamatok, a térbeli tájékozódás iskolázása, a saját test és mozgási lehetőségeinek megismerése. mindezt az alapmozgások – kúszás, mászás, járás, futás, ugrás, szökdelés, egyensúlyozás, dobás, elkapás – játékos átismétlésével, mozgásrepertoárjának bővítésével érjük el. A játékos testnevelés órán nem a teljesítmény és a verseny áll a középpontban, hanem a közös cselekvés és élmény. A játékok az alsó tagozatban még lehetőleg ne kieséses játékok legyenek. A tanítás az osztálytermet, a szabad játékre alkalmas területeket és a természetet is bevonja a mozgáslehetőségek sokszínű tárházába.

Az osztály képességeitől függően a harmadik vagy a negyedik osztálytól a testnevelés óra gyakran a következő felépítésű: a bemelegítés után szer- vagy talajtorna következik, az óra végén osztályfoknak megfelelő játékokat játszunk a diákokkal. Az üdvözlés utáni első részben egy általános játékos bemelegítéssel később a Bothmer-gimnasztika (A gyakorlatokat Fritz von Bothmer gróf dolgozta ki az első Waldorf-iskola tornatanára) speciális gyakorlataival kezdünk. Utóbbiakat a 3., 4., és 5. osztályosoknál a tanár olyan történetekkel vezeti be, amelyek a diákokat az absztrakt mozdulatleírásnál jobban segíti elképzelni, ezáltal pontosan megvalósítani a mozdulatokat, így a bemelegítés nem válik mechanikussá, megszólítja az érzésvilágot, sőt a gondolkodást is, ezáltal a motivációt is fenntartja. A tanulókat a gimnasztikai gyakorlatokkal készítjük elő a tornaszereken történő mozgáskombinációkra, a tornagyakorlatok fő elemeire. Ezen gyakorlatok alkalmat adnak a tanulóknak, hogy felfedezzék saját képességeiket, tehetségeiket és határaikat egyaránt, hogy megtanulják magukat legyőzni, a testüket célzottan használni és a tevékenységükkel összekötni lelki-szellemi erejüket. Tapasztalatokat szereznek a különböző tornaeszközök biztonságos használatában is. A fizikai teljesítőképesség növekedése – összekapcsolódva a belső átéléssel – erősítően hat a tanulók pszichikai terhelhetőségére is. Individuális határélményeket tapasztalnak meg, ezáltal egyre jobban megismerhetik önmagukat. Ezt követi az óra harmadik részében az osztálytársakkal való közös játék. A játék során a diákok megtanulják a közösségi együttműködés, interakciókat, a munkamegosztás lehetőségeit és a szabályok betartását. Megismerik az osztálytársak és a saját egyéni képességeiket is, ezzel reális képet kapnak a csoportos, valamint az egyéni teljesítményszintjükről is. A játék csak

együttműködés árán sikerülhet, ami összekovácsolja az osztályt. Mindez kiemelt jelentőséggel bír a szociális kompetenciák alakulásában.

A különböző osztályfokok leírásánál külön nem említjük, az általános szempontokat és célokat kifejtő részben az idézőjelek között szereplő szövegrészek, és az ott szereplő játékok Kim Payne: *Gyermekeink játéka* c. könyvében található meg. A Bothmer-gimnasztikai gyakorlatok Bothmer *Gymnastische Erziehung* című könyvében írja le.

Kiemelt habilitációs-rehabilitációs feladatok tanulásban akadályozott tanulók számára a mozgás- és testnevelés-oktatás területén:

A tanulásban akadályozott diákok mozgásfejlődése igen nagy egyéni változatosságot mutathat. Vannak közöttük a mozgásra nagyon motivált tanulók, de vannak, akiknek mozgástere akár testi, akár lelki okokból beszűkült és komfortzónájukból való erőteljes kimozdításnak élnek meg minden mozgásos tevékenységet. Az ő mozgásra való készítetésük, motiválásuk komoly pedagógiai erőfeszítést és alkotókészséget, ötleteket kíván. Vannak olyan tanulásban akadályozott diákok is, akik kortársaikhoz hasonló mozgáskoordinációs képességet és ritmusérzéklet mutatnak, de vannak olyanok is, akiknek szenzomotoros fejlődése megismerő folyamataikhoz hasonlóan éretlenséget vagy a tipikustól való kisebb, nagyobb eltérést mutat. Emellett jellemzőek lehetnek társult sérülések nyomán létrejövő mozgászavarok is, pl. ataxia, diszpraxia, gerincferdülés, feszes vagy éppen túl laza izomtónus vagy akár mozgáskorlátozottság. Ezért a mozgásnevelés órák megtervezésekor ügyeljünk a diákok egyéni sajátosságaira, vegyük figyelembe a kontraindikációkat és az orvos és/vagy gyógytornász, gyógytestnevelő ajánlásait. Ezekkel együtt igyekezzünk minden diák számára biztosítani az egyéni szükségletei és az életkora szerinti legmegfelelőbb mozgásos aktivitást.

A mozgásos játékok, játékos mozgásfeladatok hatékonyan készítik elő az írás-olvasáshoz, a számoláshoz vagy a formarajzhoz szükséges pszichikus készségeket is. Ennek az előkészítő munkának a tanulásban akadályozott gyermekek esetében azért van nagy jelentősége, mert funkciófejlődésük általában megkésik, vagy atipikus jegyeket mutat, ezért kultúrtechnikákhoz szükséges alapkészségek kialakítása hosszabb időt és széles alapú készségfejlesztést igényel. (Pl. mozgásos szeriális észlelés, laterális dominancia kialakulása, stb.) Az ilyen szempontok mentén felépített mozgásnevelés és testnevelés órák nem csak általános pedagógiai célokat, hanem fontos habilitációs-rehabilitációs célokat is szolgálnak, így beszámíthatókká válnak a habilitációs-rehabilitációs órakeretbe.

A tanulásban akadályozott diákok számára kiemelten fontos a későbbi munkavégzéshez szükséges jó testi kondíció és terhelhetőség, ehhez pedig a rendszeres mozgás. Ennek alapjait és a megfelelő igény szintet és szokásokat az iskolai nevelés-tanulás során alakítjuk ki. A mozgáskoordináció és a rugalmas szenzomotoros feldolgozás fejlesztése a későbbi szakmaelsajátítás, a munka jellegű tevékenységek kialakításának alapját is jelenti egyben.

A tanórákon a tanulásban akadályozott diákoknál külön figyelmet kell fordítani a tornaterem, és a tornaeszközök biztonságos használatára. Pontos, egyszerű, jól követhető szabályokat és szokásokat kell kialakítanunk a balesetek elkerülése érdekében.

A fentiek értelmében külön figyelmet érdemelnek tanulásban akadályozott diákok nevelésében-tanításában a következő célok:

- A mozgásban és mozgásos játékokban öröm felkeltése.
- Mozgásigény, kezdeményező-készség felkeltése, kialakítása.
- A tanuló személyiségfejlődésének, önbizalmának, önértékelésének fejlesztése.
- Saját testen való tájékozódás differenciáltabbá, pontosabbá tétele az első-hátsó, lent-fent és jobb-bal zónákban. Ezek verbális kifejezésének, a

viszonyozatok, névutók pontos használatának segítése. Ezáltal a saját testtel való azonosulás, a saját test elfogadásának segítése.

- A háromdimenziós téri viszonyok és a különböző síkok felismerése, ezekben való biztonságos mozgás.
- Kitartás, állóképesség fejlesztése.
- Az érzékelés és a mozgás együttműködésének a fejlesztése (szenzomotoros és szenzoros integrációs folyamatok).
- A motoros és koordinációs képességeket, motoros tervezés, szervezés és rugalmas megvalósítás fejlesztése.
- A mozgásos tevékenységek által a gondolkodási folyamatok segítése.
- Együttműködési készségek-képességek fejlesztése.
- Szabálytudat, szabálytartás képességének fejlesztése.
- Helyes testtartás kialakulásának megsegítése.
- Ösztönzés arra, hogy a tanuló szabadideje egy részét is mozgással, mozgásos játékkal, később valamilyen sporttevékenységgel töltsse.

Eredménycélok

A tanulásban akadályozott tanuló:

- Örömet leli a testmozgásban és szabadidős tevékenységként is választja azt.
- A mozgásos tevékenységek során való önátélés, majd ennek tudatosodása ezáltal a helyes poszturális fejlődés támogatása.
- Az életkor előrehaladtával képessé válik, hogy önállóan végezzen el koordinációs gyakorlatokat, amelyek a térbeli tájékozódó képességet és az egyensúlyérzékletet fejlesztik.
- Képes önállóan elvégezni kondicionálást biztosító gyakorlatokat, amelyek növelik az erőt, az állóképességet és a gyorsaságot.
- Megosztott figyelme automatizálódik.
- Helyzetfelismerő képessége fejlődik.
- Képes helyesen kivitelezni tartásjavító és korrekciós gyakorlatokat, prevenciós és rehabilitációs feladatokat sporteszközök alkalmazásával is.
- A testmozgás, a testnevelés és a sport eszközei által fejlődik önismerete, érzelmi-akaratú készségei és képességei.

1–2. évfolyam

Órakeret évfolyamonként: 72-72 óra

Fejlesztési célok

A legfontosabb célkitűzés, hogy a diákok lelkesen vegyenek részt az órai tevékenységekben, szívesen mozogjanak. Jöjjön létre a mozgás könnyedsége. Legyenek képesek az osztályteremnél nagyobb térben a tanár köre gyűlni, őt figyelmesen meghallgatni, a játék hevéből lecsendesedni. Tanulják egymás elfogadását, különbözőségeik ellenére is, betartsák a megbeszéltek szabályokat. A számukra kínált képekbe, történetekbe bele tudjanak helyezkedni, ezáltal megértsék a feladatokat, szabályokat, utasításokat, annak megfelelően vessék bele magukat a játékba.

Alapvető cél, hogy az óvodai fejlődés szerves folytatásaként megalapozzuk a saját testhez fűződő harmonikus viszony kialakulását, melyet a tapintás érzékelés, a saját mozgás érzékelés, az egyensúlyérzéklet és a látás integrált működése biztosít. Ehhez adódnak még az intenzív mozgás során észlelt életfolyamatokról szerzett közvetlen élmények. Ezek együttesen biztosítják az un. poszturális fejlődést.

További cél, hogy a játékok által egyrészt minden gyermek számára a képességeinek megfelelő egyéni fejlesztési utat tudjunk mutatni a kis és nagymozgás-koordináció a testtudat, a tér és síkbeli észlelés az erő, rugalmasság fejlesztésében, az utasítások követésének képességében, erősítve a mozgásban átéltek magabiztosságot. Másrészt a közös játék által az együttmozgás öröme, egymás tiszteletben tartása, játékszabályok

betartása, tehát a szociális képességek fejlődése kap teret. Változatos, a szabadjátékhoz közelítő mozgásformákat ösztönzünk, melyhez eszközként használjuk a dalokkal, mondókákkal kísért mozdulatsorokat, az ujj- és fonaljátékokat, különböző tapsos és babzsákos játékokat, állat és mozgásutánzó játékokat, körjátékokat és népi gyermekjátékokat. Az első két iskolaév során a játékokban lehetőséget nyújtunk a diákoknak, hogy ritmikusan összeköthessék és elválaszthassák magukat a többiektől, hogy a csoport biztonságát fokozatosan elhagyhassák. Az izgalom és a megnyugvás megfelelő arányát átélhessék. Lehetővé tesszük, hogy a játékszabályok keretein belül annyit kockáztassanak, amennyire készen állnak és vállalkoznak, hogy átéljék a sportszerűséget, ne az egymás legyőzése, hanem az egymással való kooperáció kerüljön előtérbe.

Kapcsolódási pontok

A finommotoros tevékenységek, a szem-kéz koordinációt segítő gyakorlatok az írás előkészítését segítik, valamint kapcsolódnak a kézimunka órák tevékenységeihez. A nagymotoros tevékenységek a tanítás-tanulási folyamat egészét támogatják. A játékok, tevékenységek bevezetéséhez használt képek, történetek a korosztályra jellemző mesevilág hangulatához, a dalokkal kísért körjátékok az ének-zene órákhoz kapcsolódnak. Az öltözködés és higiénia szokásainak kialakítása az egészséges életmódra való nevelés részét képezi. Az állatok mozgásait utánzó mozdulatok a főoktatás történeteire is kapcsolódnak.

Eredménycélok

- A tanuló örömmel, aktívan kapcsolódik be az órai játékokba, feladatokba.
- Képes megfigyelni a tanító kéréseit, feladtleírásait és azok mentén cselekedni.
- Képességeinek megfelelően tájékozódik saját testén és az őt körülvevő térben és az időben.
- Az ismert játékok szabályait elsajátította és betartja.
- Társaival együttműködik a játékokban, feladatok végrehajtásában.
- Mozgásában, finommotorikájában az elsajátított játékok nyomán fejlődés mutatkozik.
- Ismer és kivitelez tanult finommotoros és fonaljátékokat.
- Képes téri irányok mentén különböző tanult gyakorlatokat elvégezni.
- Ismeri a tanult dalokat mondókákat, körjátékokat, fonaljátékokat.
- Szociális érzékenysége fejlődik.
- Önállósága fejlődik.
- A csoport nyújtotta biztonság által önbizalma növekszik.

3–4. évfolyam

Órakeret évfolyamonként: 72-72 óra

Fejlesztési célok

A mozgás tanítása kötöttebb formát kap, fokozatosan elválik a beszédtől és az énekléstől. Alapelv, hogy minden mozgást áthasson a hó, minden mozgásformát történet, kép készítsen elő. A játékok és különböző mozgásformák bevezetésében tehát továbbra is támaszkodunk a gyermekek képzelőerejére. A tornaterem új eszközöket biztosít a gyerekek számára, ismerkednek a speciális eszközökkel, a biztonsági szempontokkal, a viselkedés közösségi szabályaival, tehát kezdetben nagy szerepet kapjon az egyes eszközök, felszerelések gyermek-közeli bevezetése (tornaszámoly, szőnyeg, ugródeszka, svédsekreány, stb.).

Az önállóság megjelenésével fontos feladattá válik a tornatermi, öltözői rend, tanórai szokások, szabályok kialakítása. Szintén fontos megteremteni a megfelelő öltözékekkel és higiéniaival kapcsolatos szokásokat. A foglalkoztatási módok kialakítására, a szabályok elmélyítésére, betartására, változtatásuk lehetőségére nagy hangsúlyt fektetünk, ezeket szintén könnyen feldolgozható képek formájában közvetítjük a

tanulók felé. Fontos a szabályok pontos ismerete és betartatása, ezek alakítása a csoport és a tárgyi feltételek figyelembevételével. A kritikai érzék és a rálátó képesség megjelenésével elengedhetetlen az egymás iránti türelem, méltányosság és elfogadás fejlesztése.

A 3–4. évfolyamon az erő, az állóképesség, a gyorsaság és az ügyesség növelése, a motoros és koordinációs képességek fejlesztése az ismeretek koncentrikus bővítésével együtt történik. Fokozott figyelmet kell fordítani az esetleges testtartásbeli rendellenességek és a mozgáskoordinációs nehézségek korrekciójára.

Általában a 4. évben a mi-ről az én-re helyeződik át a hangsúly: *Itt vagyok én, ott vagytok ti*. Megerősödik a különválás elve az olyan játékokban, ahol egy ember áll az egész csoporttal szemben. Egyre több feszültség, izgalom és kihívás jelenik meg azokban a játékokban, ahol a gyerekeknek fel kell ébredniük a képekből, melyekbe a tanár a játékot ágyazta, és azokat, akik még mindig álmodoznak, elkapják. „Levegő”, ritmus hatja át a mozgásokat, tevékenységeket.

A tanulási tartalmakban előtérbe kerül az összetett mozgásos játékok elsajátítása, egyének szembenállása egy csoporttal. Gyors szerepcserén, váltáson alapuló fogójátékok segítségével az éberség, a jelenlét iskolázása a cél, melynek eredménye a tornatermi eszközök egyre biztonságosabb használata is. Bevezetjük Bothmer első körjátékát. A diákok körben futnak, és a mondóka szerint galoppoznak, dobognak, ritmusra lépnek vagy éppen egyhelyben állnak. Különböző tevékenységeket utánzó, imitáló mozdulatokat végeznek. Nagy szerepet kapnak ebben az életkorban azok a fogós játékok, ahol egy gyermek áll szemben a csoporttal, pl.: *Sárkányfogócska, Elefántfogó, Bolhás fogó, Madárijesztők*. Egyszerű, végtelenített fogójátékokat is játszunk még. Megjelennek a Sor- és váltóversenyek is. Dzsungeljátékok, tornaeszközökből és a torna mozgáselemeiből épített akadálypályák is jól fejlesztik a mozgás környezethez való rugalmas alkalmazkodását. Ezt egészítik ki az állatok mozgását utánzó járások, szökdelések, mászások. Ugrókötel használata már az első osztályokban is megjelenik alapszinten. Itt az átfutásokkal, különböző típusú ugrásokkal, egyéni és páros gyakorlatokkal bővül a repertoár. Fonaljátékok készítenek elő az ekkor bevezetésre kerülő folyóírást. Az egyensúlyozó játékok segítik a 9 éves pszichés változás utáni az újonnan megjelenő koncentrált figyelem fejlődését. Ezt jól kiegészíti a korcsolyázás. A gimnasztikában, a tornában a gyermekek nehezebb, formáltabb elemekkel találkoznak. A tanár bemutatja a gyakorlatot, például a gurulóátfordulást előre és hátra, melyet utánoznak, de részelemeit a gyakorlás során továbbra is képeken keresztül írja le. A tornagyakorlatok közül bevezetjük a gurulóátfordulást előre-hátra (Down szindrómás tanulóknál fokozottan figyeljünk a kontra indikációra). Talajon és tornapadon végrehajtott támaszgyakorlatok alkalmazunk a későbbi tornaelemek megalapozására. Új talajgyakorlatként az osztály mozgásállapotától függően megjelenhet a fejenállás előkészítése. 4. osztályban általában bevezetésre kerül Bothmer második körjátéka (*Állok, sétálok, futok...*) Olyan játékok is jelennek meg, amelyekben valamilyen negatív erővel kell szembeszállni, például *Folyami banditák* és *Cápaszáj*. Életkori sajátosságokat támogatva olyan figyelemre és figyelmes hallgatásra épülő játékokat is vezessünk be, mint például az *Iromba*, mely egyéni bátorságot, kiállást, csoport előtti végrehajtást igényel. Egyszerű, elkapásra és dobásra épülő játékok már különböző egyensúlyi helyzetekkel kiegészítve is megvalósíthatókká válnak. Az ütős (méta-jellegű) labdajátékokra és alapelveire felkészítő játékok is ekkor jelennek meg először, pl. *Óra; Vasútvonal; Kisiklatós*. Játszóteri játékokkal is megismertethetjük a gyermekeket, ha nem ismernék azokat, például a faltenisszel, tengóval, ugróiskolával, a golyózással és különféle reflex játékokkal, például *Öklözős; Krokodilszáj; Jancsika; Amöba; Bakugrás*. A gyermekek észlelési-mozgásos fejlődése, ügyesebbé válása lelki, szociális, gondolkodási képességeik finomodását is magával hozza. Éberségük, felelősségvállalásuk, együttműködésük az iskolai tevékenységeiket általánosságban támogatja.

Kapcsolódási pontok

A tanárral és a társakkal való megfelelő együttműködés fontos eleme a 3-4. osztály sok epochájának. A különböző mesterségekhez, vagy az állattanhoz kapcsolódva utánzó mozdulatokkal, versekkel mélyítjük el ezeket az élményeket. A játékokat bevezető történetek, a tevékenységeket kísérő képek mind a korosztály kultúrtörténeti tartalmaihoz kapcsolódnak. A ritmusbotokkal végzett gyakorlatok a főoktatásban, vagy az énekórákon is elmélyülnek.

Eredménycélok

- A tanuló örömmel, aktívan kapcsolódik be az órai játékokba, feladatokba.
- Ismeri és betartja az öltözői, tornatermi szokásokat, szabályokat.
- Figyelmét egyre jobban koncentrálja csak a mozgásra.
- Az ismert tornaszereket biztonságosan használja.
- Megtanul csoportként dolgozni, saját szerepét a csoporton belül megtalálja.
- Fogójátékokban önálló szerepet is vállal.
- Önbizalma javul.
- Képességeinek megfelelően javul mozgáskoordinációja.
- Az ismert játékok szabályait elsajátította és betartja.
- Társaival együttműködik a játékokban, feladatok végrehajtásában.
- Megtanulta elfogadni a győztes és a vesztes szerepet is.
- Egyre inkább képes végtagjait egymástól függetlenül, más-más cselekvésre használni.
- Tisztelettel, tapintattal fordul a tanár és a társai felé.

5-6. évfolyam

Órakeret évfolyamonként: 72-72 óra

Fejlesztési célok

Ötödik és hatodik osztályban az órai tevékenységek annak az átmeneti időszaknak a könnyebb megélését támogatják, amely a gyermekkort a serdülőkor felé vezet. A játékoság, könnyedség mellett egyéni erejüket, felelősségüket, lehetőségeiket élik át a gyerekek egyre inkább. A cél, hogy az órákon megjelenő feladatokkal, gimnasztikai és más mozgásformákkal, játékokkal, sportokkal is segítsük a felnövekvő diák világ- és önmegismerő képességét.

Az egyes eszközökhöz és mozgásgyakorlatokhoz fűződő kedély- és fantáziaalapú kapcsolatról lassú átmenettel átállás történik az alapvető tornagyakorlatokra (talajtorna, szertorna). A gyakorlatok többek között a bátorságot és az elszántságot hivatottak erősíteni. A játékok, főleg a labdajáték és váltójáték a testnevelés-tanítás további fontos alkotórészei. Itt arra kell ügyelni, hogy a játékok pozitívan befolyásolják az osztály szociális dimenzióját. A játékokhoz és a tornagyakorlatokhoz két új terület, a könnyűatlétika és az úszás is társul. A könnyűatlétikában a tartós futás, sprintfutás, váltófutás, magas- és távolugrás, diszkoszvetés, gerelyhajítás kap helyet. Emellett a rövid és hosszú távú futások (60 m, 600 m, 12 perces futás). Év végén felmérés keretében az elért eredményeket rögzítjük. Az úszásoktatásban szintén együtt kell jelen lennie a játéknak és a tanulásnak. A könnyűatlétikában az ugrás és a dobás alapttechnikáit tanítjuk meg, és a tanulók megismerhetik és javíthatják egyéni teljesítőképességüket.

Az 5. osztály a fizikai serdülést megelőző utolsó év; a gyermekkori szíve. A diákok a mozgások során erőteljesen a szívdobogás és a lélegzés üteme közti dinamikában élnek. Szeretnek zabolátlanul szaladgálni, ugyanakkor keresik a ritmusos mozgás kimért fegyelmét is. Vágynak a kihívásra. Megtapasztalják, hogy mely helyzetek kívánnak bátorságot vagy óvatosságot, melyek jelentenek kockázatot vagy kívánnak körültekintést. A mozgásfeladatok során egyensúlyt kell teremtenünk a könnyűség és a nehézkedés, a képzelet és az intellektus, valamint az egyéni- és csapat-kihívások között. A gyermek éneke erősödik azzal, hogy a ritmusok gyors váltakozása közepette is képes a középpontot megtartani. Ennek kialakítása, megsegítése fontos

átmeneti lépcsőfok a csapatjátékok bevezetése előtt. Ekkor vezetjük be a könnyű ütem - nehéz ütem gyakorlatokat, melyekben a könnyűség és nehézség megélése ritmikusan váltakoznak egymással. Az 5. osztály általában az ógörög, míg a 6. osztály kultúrtörténetileg a római korhoz és annak értékeihez kapcsolódik. 5. osztályban a testnevelés legfontosabb eseménye a több iskola közös szervezésében létrejövő olimpia. Az atlétikai sportágak nagy seregszemléje ez, ahol valóban a részvétel aktivitása, minősége a fontos. Az eredményesség éppen olyan lényeges, mint a mozgás szépsége, harmóniája és a sportszerűség, az egymás iránti tisztelet és megbecsülés gyakorlása. Az igazság, szépség, erő ideáljának megélése a mozdulatokban, mozgássorokban adja az olimpia lényegét. A 6. osztály jellemző fogalmai: a rend, a forma, a pontosság. A gyermekek ebben az életkorban lelkükben azt az egyensúlyt tapasztalják meg, amelynek fizikai képe a folyékony és a szilárd közti egyensúlyt megtartó izom és vázrendszer. Az egyenesség fontos minőség ilyenkor, ez megkívánja a belső erők egyensúlyát. A gyakorlatok végzésekor a játékosság mellett egyre nagyobb hangsúlyt kap a pontosság és a formák tisztasága, a rendre való törekvés. Méréseken és a játékok pontozásán keresztül, valamint a tanár bíróként, vezetőként való elfogadásával a tárgyilagosság alapelve kerül előtérbe. A feladatok bevezetéséből eltűnnek a történetek, helyettük szabályok lesznek. Megjelenik az Edzés-jellegű órák megalapozása, melynek szigorú szabályai vannak. A játékokban cél az éberség, a körültekintő, becsületes játék megvalósítása.

A 6. osztályosok számára már nem csak különböző gyakorlatok, hanem különféle sporttevékenységek is adhatók bizonyos motorikus képességek fejlesztésére (falmászás, akadálypálya, kisebb eszközök), az egyensúly javítására (egyensúlyozás, zsonglörködés), a térbeli tájékozódás támogatására (járás, futás, Bothmer-gimnasztika) és a szociális készségek javítására (kölcsonösen segítő- és páros gyakorlatok, játékok). Az elsődleges cél azonban az, hogy éppen a testnevelésórán az összes tanuló különbözőségét, másságát pozitívan átélhetővé tegyünk, kölcsönös segítségnyújtásra neveljük őket és minden tanulónak sikerélményt adjunk. Átmenetet képeznek a játék és a sportok közt a következő feladatok: Macska-egér ház; Hajók, cápák, part; Színek háborúja, Várostrom. Stratégiai fogójátékok. Üstökös. Kéztenisz. Kidobó. Ezekben a játékokban már előfordul pontozás, vannak győztesek és vesztesek, az ellenfelet ki lehet cselezni. Ajánlott sportjátékok: fallabda, méta, röplabdára előkészítő labdajátékok, tollaslabda. A Bothmer-gimnasztika gyakorlatain keresztül a harmonikus mozgásra törekvés a cél. Az egyes gyakorlatok a testtudatot, a test uralását, az egyensúlyérzéklet, a testtartást és a térérzetet iskolázzák. A gimnasztikában és a mozgás iskolázásában a képszerűség még megmaradhat a tanítás egyik elemének. Szintén megjelenhetnek a Bothmer gimnasztikában a botgyakorlatok: pl. a gördülő bot, a négyszög, a háromszög gyakorlat bottal, a rendgyakorlatok, vívások, egyensúlygyakorlatok az egyenesség és a határélmény erősítését szolgálják. A könnyű-nehez gyakorlatok fő eleme a függőlegesből való kizuhanás a vízszintesen keresztül, majd az éber egyenességbe való átváltozás. Saját súllyal dolgozó fogójátékok is itt kapnak helyet (pl.: *Elsősegély, Testvér segíts!*). Valamint a légiós játékokkal is megismerkedünk. A talaj- és szertornában megjelenik a kézállás, a kézállásból átfordulás és néhány egyszerű gyakorlat korlátlan, gerendán és gyűrűn. A svéd szekrényen a kismacska, a gurulóátfordulás, a terpeszfelugrás, zsugorkanyar, huszárugrás mozdulataival ismerkednek a tanulók. Az akrobatikában a gúlaépítés, a zsonglörködés terén pedig a diaboló, zsonglörlabda, buzogány használata jelentheti a mozgáskoordináció fejlődésének következő lépcsőjét. A test „tartószerkezetének” a csontoknak az erőteljes növekedésével általában hatodik osztálytól nagy jelentősége lesz az általános erő- és állóképesség fejlesztésnek, a test edzettségi állapotba hozásának és tartásának.

Kapcsolódási pontok

A görög kultúrkorszakhoz kapcsolódunk a görög gyakorlatokkal, az ókori ideált idéző Olimpiai játékokkal, a spártai és az Athéni iskola közötti különbségek testnevelésben

való érzékeltetésével. Kultúrtörténetileg a római korhoz kapcsolódunk a menet-, rend- és formagyakorlatokkal, a fegyelemmel, a pontos, szinte törvényszerű szabályok betartásával. Ezen kívül a geometriához a mozgások pontosságával. A fejlődő gondolkodást használjuk az ok-okozati összefüggések fellelésében. A cirkuszgyakorlatokban sok fizikai törvényszerűség érvényesül főként a mechanikával kapcsolatosakat érdemes tudatosítani.

Eredménycélok

- Az órai munka során a pontosságra, a formák tisztaságára és a rendre törekszik.
- A tanult Bothmer gyakorlatokat képes kivitelezni, pontosság és egyenesség tekintetében helyesen. Egyensúlyát biztosan megtartja.
- A szertorna eszközeit képes biztonságosan, figyelmét koncentrálni használni.
- Elsajátított néhány egyszerű elemet a talajon, a gerendán, svédszekrényen, a kötélén vagy korláton.
- Év végén jobb eredményeket ér el az atlétikai felmérésben, mint év elején.
- Örömmel vesz részt a labdajátékokat előkészítő játékokban és a megismert csapatversenyekben.
- A csapatjátékok szabályait ismeri és képes azokat betartani.
- Képességeihez mérten, a tanult akrobatikai és atlétikai gyakorlatokat biztonságosan és összerendezetten végzi.

7–8. évfolyam

Órakeret évfolyamonként: 108-108 óra

Fejlesztési célok

Az általános iskolai tanulmányok végéhez közeledve a tanulásban akadályozott tanulók testi nevelésében fő szempont a mozgás, a sport életmódbeli elemmé válása. Ezt a célt szolgálják a mozgásnevelésre, mozgáskultúrára, a testi nevelés ismeretelemeire és az általános személyiségfejlesztésre vonatkozó műveltségi tartalmak.

Ebben az életkorban a mozdulatok könnyedségét felváltja az elaszticitás és a feszítőerő. A tanulók most már tudatosan dolgoznak testtartásukon és mozdulataikon. Ebben segítik őket a talaj- és szertorna gyakorlatok, valamint az atlétika. Emellett továbbra is szerepet kap a különböző egyéni és csapatsportágakkal való megismerkedés. Az úszásoktatás is tovább folytatódik.

A 7-8. osztályban egyre szembetűnőbbek az egyéni különbségek testi, lelki, gondolkodásbeli területeken egyaránt. A társak fejlődésének segítése, másságának elfogadása épp oly fontos eleme az oktatásnak, mint a gyerekek egyéni képességeinek fejlesztése, önmaguk határainak folyamatos tágítása.

A 7. iskolaévben a diákok többségében már megvan az a fajta erő és finom mozgékonyosság, amely képessé teszi őket az egyik tevékenységből a másikba való gyors áttérésre. Képesek a csoporttól függetleníteni magukat, hogy egyenként is megállják helyüket a versenysportok kihívásaival szemben. Egyéni álláspontot tudnak formálni, amely nemcsak azt teszi lehetővé, hogy képesek legyenek helyezkedni és helyüket megtartani a játék ideje alatt, hanem lassan az egész játszma taktikájának átlátása is lehetővé válik a egyes tanulók számára. A tanárnak azonban ügyelnie kell arra, hogy azok a tanulók is megtalálják helyüket, illetve bekapcsolódhassanak a játékokba, akiknek mozgásbeli adottságai korlátozottabbak társaikénál.

A 8. osztályban fontos, hogy a tanulók szembetalálják magukat fizikai testük teljes súlyával. Mozgásérzékelésük a csontváz szerkezetéig hatoljon. Testük új súlya lefelé húzza őket, ám fel is töltődnek ettől az új fizikai erőttől. Sok olyan lehetőségre van szükségük, ahol kipróbálhatják, és tapasztalatot szerezhetnek a súly és az erő ezen új kombinációjáról, vagyis több hangsúlyt kell, hogy fektessünk a nagy motoros tevékenységekre, mint a finom technikai fogásokra. Sokfajta szabadtéri tevékenységet

ösztönözhetünk ilyenkor, többek között a sziklamászást, kenuzást és kajakozást, túrázást, hegymászást, tájfutást, sielést stb. A szabadtéri tevékenységeken keresztül ismertessük fel, hogy a sport sohasem vezethet a környezet rongálásához, beszennyezéséhez.

Ahhoz, hogy a csapatsportokban valóban részt tudjanak venni, a tanulóknak világos képet kell alkotniuk saját helyükről a környezetükkel szemben, és tisztában kell lenniük a pálya dimenzióival és határaival. Ez az érzékszervek jó összehangoltságát igényli. A versenyzést mértéktartóan fokozzuk, és ezt fontos pedagógiai eszközként kezeljük. A versenyzés olyan, a tanár által használt és felügyelt elem, amellyel nevelheti a csapatmunkát, ösztönözheti a részvételt, egyes embereket teljesítményük újabb fokaira segíthet és előhívhatja legjobb tulajdonságaikat a bennük rejlő lehetőségekhez intézett kihívással. A pontozás egészséges marad mindaddig, míg alapvetően biztonságos, megbízható és igazságos légkörben zajlik.

A csapatsportok mellett egyéni kihívást jelentő feladatokat adunk. A lendülő- és ingagyakorlatokon keresztül megtapasztalják testük teljes tömegét. Testük súlya lefelé húzza őket, emellett megismerik testi erejük határait. A tornagyakorlatok során lehetőségük van arra, hogy tapasztalatot szerezzenek a súly és az erő ezen új kombinációjáról.

A nemek közti különbséget különösen tisztelnünk kell. A fizikai erőben és méretekben megjelenő különbségeket tudomásul kell venni a kontaktust igénylő sportokban. Fontos figyelmet fordítani a közösen és külön végzett tevékenységek egyensúlyára. A fiúknál egészséges erőérzésnek kell kialakulnia. A saját erőt nehéz tárgyakkal végzett páros gyakorlatokkal lehet tudatosítani (lökő- és gyorsasági erő). A lányok főleg lendülő gyakorlatokat végeznek és a test elaszticitását fejlesztik.

Az erőnlét és állóképesség folyamatos fejlesztésére figyelünk a serdülők egyéni képességeihez mérten. Erejüket tudatosan a feladatok elvégzésére fordítják.

Az atlétikai, talaj- és szertorna-gyakorlatokat az életkorból eredő nehézség legyőzésére alkalmazzák. Ezért főleg a támasztóerőket megszólító, akarat-hangsúlyos gyakorlatokat alkalmazzák: guggoló átugrás, terpesztés, átfordulás. Ugyanebbe az irányba hatnak a Bothmer-gimnasztika ritmikus ugrásai és lendülései is. Bothmer-gimnasztika gyakorlatok: a Ritmus gyakorlat kiegészíti a Zuhanás gyakorlatát, amely arra hivatott, hogy intenzívvé tegye a serdülők térélményét. Oldalsó körzés, Egyensúly, Galopp, Álló és Mozdó ritmus, Ugrás a középpontba gyakorlat.

Tornagyakorlatok: Kézállás, fejjállás; zuhanások, dőlések szekrényről matracokra. Trambulin és ugródeszka használata. A birkózások és reflexjátékok különböző fajtáit gyakorolhatjuk: Görög, Római, Indián, Pingvinharc, Csoportos, Öklözős, Krokodilszáj. Egyensúlyozás, botgyakorlatok. Ugrókötel gyakorlatok az állóképesség fejlesztésére. Kötélmászás, rúdászás.

Atlétika: Az eddig tanultak gyakorlása, felmérése. Új elem: állórajt, mezei futás. Gyakorlás után év eleji és év végi felméréseken vetjük össze a tanulók fejlődésének eredményei

Játékok és sportok: Kosárlabdára, röplabdára előkészítő játékok (rabrópi, dupla labda, vakrópi, stb.); tollaslabda, floorball szerepelhetnek a repertoáron.

Kapcsolódási pontok

Felfedezések kora az egyes embertől a teljesítménye határain való túllépést is megmutatja. A reneszánsz ember sokszínűsége, polihisztor-jellege példaként állhat ott a kamasz előtt a különböző mozgásformák kipróbálására való motivációként. A környezet megóvása, kitartó, tudatos munkavégzés, tervezés, elmélyülés, mint fontos emberi értékek előbukkannak a korosztálynak elmesélt híreseberekéről szóló élettörténetekben is, melyekhez a testnevelés órákon is visszanyúlhatunk. A fizikában, kémiában és biológiában megismert jellemzők, törvényszerűségek tornaórai kipróbálása mélyíti az ismereteket és az összefüggések felismerését. Pl. légzés-tüdő, csonttan, Archimédesz-törvénye.

Eredménycélok

- Képes a tevékenységek közötti gyors váltásokra.
- Ismeri és pontosan kivitelezzi az életkornak megfelelő Bothmer-gimnasztika gyakorlatokat.
- Képes a tanult atlétikai és tornamozgások megközelítően helyes technikai végrehajtására.
- Ismeri néhány sportág alapvető mozgásanyagát és szabályait.
- A játékokban, sportokban képes helyezkedni, és pozícióját megtartani; képes az egyszerű taktikai elemek alkalmazására.
- Képes erőnléte és állóképessége önmagához mért folyamatos fejlesztésére.
- Örömmel észleli saját teljesítménye javulását.
- Képes erejét tudatosan a feladatok elvégzésére fordítani.
- A tanult sportjátékok szakkifejezéseit, szabályait ismeri.
- A bíró szerepét megérti és elfogadja.
- Életkorának megfelelő bajnokságon vesznek részt.
- Délutáni elfoglaltságként rendszeresen sportol.

Kiemelt rehabilitációs-rehabilitációs feladatok értelmileg akadályozott tanulók számára a mozgás- és testnevelés-oktatás területén:

Az értelmileg akadályozott diákok mozgásfejlődése igen nagy egyéni változatosságot mutathat. Általában elmondható, hogy az általános fejlődési lemaradás miatt az éretlen mozgáskoordináció jellemző, a testtudat még kevésbé differenciált az iskolás kor kezdetén, ezzel együtt a téri és az idői relációk felismerése is késést mutat. Ezért nem csak az alsó tagozaton, de még az 5-8. osztályban is ezek folyamatos fejlesztésre van szükség, mivel a támogatott életvezetés mellett is fontos önálló életvezetési elemek alapjaivá válnak ezek a képességek.

Néhány diák a mozgásra nagyon motivált, mások mozgástere akár testi, akár lelki okokból beszűkül és komfortzónájukból való erőteljes kizárásnak élnek meg minden mozgásos tevékenységet. Az ő mozgásra való készítetésük, motiválásuk komoly pedagógiai erőfeszítést, alkotókészséget, ötletességet kíván.

A különböző szindrómák vagy klinikai képek is egymástól különböző szenzoros, motoros fejlődési utakat járnak be, különböző akadályokkal járnak. (Pl. Down szindróma laza ízületek, a fejbiccentő izom gyengesége, a bukfenkezés némely gyermeknél kontraindikált. Williams szindrómában a legendásan gyenge téri orientáció sok szorongással és a mozgásformák beszűkülésével járhat. Az izmok, inak kevésbé elasztikusak, a mozgás kissé spasztikusává válik, ez nehezíti egyes mozgásformák, pl. ugrás, szökkenés) létrehozását.) Emellett jellemzőek lehetnek egyes társuló mozgászavarok pl. ataxia, diszpraxia, gerincferdülés, spasztikus vagy éppen petyhüdt jellegű izomtónus, de akár mozgáskorlátozottság is. A mozgásnevelés és testnevelés órák tervezése előtt fontos konzultálni az iskolaorvossal és/vagy gyógytornással, gyógytestnevelővel, hogy az egyes diákok szükségleteit, az esetleges kontraindikációkat felmérhessük és a tanítási tartalmakat és a követelményeket is ennek megfelelően fogalmazzuk meg.

Az értelmileg akadályozott diákok számára kiemelten fontos a későbbi munkavégzéshez szükséges jó testi kondíció és terhelhetőség, ehhez pedig a rendszeres mozgás. Ennek alapjait és a megfelelő igény szintet és szokásokat az iskolai nevelés-tanulás során alakítjuk ki. A mozgáskoordináció és a szenzomotoros feldolgozás fejlesztése a későbbi szakmaelsajátítás, a munka jellegű tevékenységek kialakításának alapját is jelenti egyben.

A tanórákon az értelmileg akadályozott diákoknál esetén különösen nagy figyelmet kell fordítani a tornaterem, és a tornaeszközök biztonságos használatára, illetve a

megfelelő asszisztencia biztosítására. Pontos, egyszerű, jól követhető szabályokat és szokásokat kell kialakítanunk a balesetek elkerülése érdekében.

A fentiek értelmében külön figyelmet érdemelnek tanulásban akadályozott diákok nevelésében-tanításában a következő célok:

- A mozgásban és mozgásos játékokban öröm felkeltése.
- Mozdulásigény, kezdeményezőkézség felkeltése, kialakítása.
- Saját testen való tájékozódás, téri tájékozódás fejlesztése.
- Kitartás, állóképesség fejlesztése.
- A motoros és koordinációs képességek fejlesztése.
- Az érzékelés és a mozgás együtthatásának a szenzomotoros integrációnak a fejlesztése.
- A mozgásos tevékenységek által a gondolkodási folyamatok segítése.
- A tanuló személyiségfejlődésének, önbizalmának, önértékelésének fejlesztése.
- Együttműködési képesség fejlesztése.
- Szabálytudat, szabálytartás képességének fejlesztése.
- Helyes testtartás kialakulásának megsegítése.
- Ösztönzés arra, hogy a tanuló szabadideje egy részét is mozgással, mozgásos játékkal töltsse.

Eredménycélok

Az értelmileg akadályozott tanuló:

- Örömet leli a testmozgásban és szabadidős tevékenységként is választja azt.
- Képes önállóan elvégezni koordinációs gyakorlatokat, amelyek a térbeli tájékozódó képességet és az egyensúlyérzékletet fejlesztik.
- Képes önállóan elvégezni kondicionálást biztosító gyakorlatokat, amelyek növelik az erőt, az állóképességet és a gyorsaságot.
- A testmozgás, a testnevelés és a sport eszközei által fejlődik önismerete, érzelmi-akarati készségei és képességei.

1–2. évfolyam

Órakeret évfolyamonként: 72-72 óra

Fejlesztési célok

A legfontosabb célkitűzés, hogy a gyermekek lelkesen vegyenek részt az órai tevékenységekben, szívesen mozogjanak. Legyenek figyelmesek a tanár utasításai iránt. Legyenek képesek az osztályteremnél nagyobb térben a tanár köré gyűlni, őt figyelmesen meghallgatni, a játék hevéből lecsendesedni. Hogy elfogadják egymás különbözőségeit, betartsák a megbeszélt szabályokat. A számukra kínált képekbe, történetekbe bele tudjanak helyezkedni, ezáltal megértsék a feladatokat, szabályokat, utasításokat.

Alapvető cél, hogy az óvodai fejlődés szerves folytatásaként megalapozzuk a saját testhez fűződő harmonikus viszony kialakulását, melyet a tapintás érzékelés, a saját mozgás érzékelés, az egyensúlyérzékelés és a látás integrált működése biztosít. Ehhez adódnak még az intenzív mozgás során észlelt életfolyamatokról szerzett közvetlen élmények. Ezek együttesen biztosítják az ún. poszturális fejlődést.

Fejlesztési feladatok: A közös játék öröme, egymás tiszteletben tartása, játékszabályok betartása. A mozgás könnyedségének megőrzése vagy kialakítása, fejlesztése. Dalokkal, mondókákkal kísért mozdulatsorok elsajátítása. A koordináció, a mozgékonyosság, a térbeli orientáció fejlesztése, a ritmus, az utasítások követésének képessége és a növekvő magabiztosság erősítése. A testkép és a tanulás testi alapjainak (saját mozgásérzék, tapintó- és egyensúlyérzék) erősítése, megszilárdítása. Ujj- és fonaljátékok, tapsos játékok, szökkenések, hosszú ugrókötél és babzsák használata, tárgyakkal végzett manipuláció. Dalokkal, mondókákkal kísért körjátékok, népi játékok. A gyermekek veleszületett mozgásszeretetének megőrzése a számukra

kínált csoportos játékok, feladatok (pl. dzsungeljátékok, állatok mozgásait utánzó játékok) által.

Célkitűzésünk az első két év során a játékokban lehetőséget nyújtani a gyermeknek, hogy a csoport biztonságát fokozatosan elhagyhassa, hogy kergethessék, és elválaszthassa magát a többiektől. Az izgalom és a megnyugvás megfelelő aránya fontos. A játékszabályok elegendő segítséget nyújtsanak ahhoz, hogy kereteiken belül a gyermekek annyit kockáztassanak, amennyire készen állnak és vállalkoznak. A közösségekben végzett mozgás, játékok során a kooperáció, a sportszerűség alapjainak megteremtése, a gyermek és szociális környezete számára egyaránt kedvező hatással bír.

Kapcsolódási pontok

A finommotoros tevékenységek, a szem-kéz koordinációt segítő gyakorlatok az írás előkészítését segítik, valamint kapcsolódnak a kézimunka órák tevékenységeihez. A nagymotoros tevékenységek a tanítás-tanulási folyamat egészét támogatják. A játékok, tevékenységek bevezetéséhez használt képek, történetek a korosztályra jellemző mesevilág hangulatához, a dalokkal kísért körjátékok az ének-zene órákhoz kapcsolódnak. Az öltözködés és higiénia szokásainak kialakítása az egészséges életmódra való nevelés részét képezi.

Eredménycélok

- A tanuló örömmel kapcsolódik be az órai játékokba, feladatokba.
- Képességeinek megfelelően tájékozódik saját testén és az őt körülvevő térben.
- Az ismert játékok szabályait elsajátította és betartja.
- Társaival együttműködik a játékokban, feladatok végrehajtásában.

3–4. évfolyam

Órakeret évfolyamonként: 72-72 óra

Fejlesztési célok

A mozgás tanítása kötöttebb formát kap, fokozatosan elválik a beszédétől és az énekléstől. Alapelv, hogy minden mozgást áthasson a hő, minden mozgásformát történet, kép készítsen elő. A játékok és különböző mozgásformák bevezetésében tehát továbbra is támaszkodunk a gyermekek képzelőerejére. A tornaterem új eszközöket biztosít a gyerekek számára, ismerkednek a speciális eszközökkel, a biztonsági szempontokkal, a viselkedés közösségi szabályaival, tehát kezdetben nagy szerepet kapjon az egyes eszközök, felszerelések gyermek-közeli bevezetése (tornaszámoly, szőnyeg, ugródeszka, svédsekreány, stb.), használatuk biztonsági szabályainak kialakítása.

Az önállóság megjelenésével fontos feladattá válik a tornatermi, öltözői rend, tanórai szokások, szabályok kialakítása. Szintén fontos megteremteni a megfelelő öltözékekkel és higiéniaival kapcsolatos szokásokat. A foglalkoztatási módok kialakítására, a szabályok elmélyítésére, betartására, változtatásuk lehetőségére nagy hangsúlyt fektetünk, ezeket szintén könnyen feldolgozható képek formájában közvetítjük a tanulóknak felé. Fontos a szabályok pontos ismerete és betartatása, ezek alakítása a csoport és a tárgyi feltételek figyelembevételével. A kritikai érzék és a rálátó képesség megjelenésével elengedhetetlen az egymás iránti türelem, méltányosság és elfogadás fejlesztése.

A 3–4. évfolyamon az erő, az állóképesség, a gyorsaság és az ügyesség növelése, a motoros és koordinációs képességek fejlesztése az ismeretek koncentrikus bővítésével együtt történik. Fokozott figyelmet kell fordítani az esetleges testtartásbeli rendellenességekre és a mozgáskoordinációs nehézségek korrekciójára.

Általában a 4. évben a mi-ről az én-re helyeződik át a hangsúly: *Itt vagyok én, ott vagytok ti*. Megerősödik a különválás elve az olyan játékokban, ahol egy ember áll az egész csoporttal szemben. Egyre több feszültség, izgalom és kihívás jelenik meg

azokban a játékokban, ahol a gyerekeknek fel kell ébredniük a képekből, melyekbe a tanár a játékot ágyazta, és azokat, akik még mindig álmodoznak, elkapják. „Levegő”, ritmus hatja át a mozgásokat, tevékenységeket.

A tanulási tartalmakban előtérbe kerül az összetett mozgásos játékok elsajátítása, egyének szembenállása egy csoporttal. Gyors szerepcserén, váltáson alapuló fogójátékok segítségével az éberség, a jelenlét iskolázása a cél, melynek eredménye a tornatermi eszközök egyre biztonságosabb használata is. Itt figyelembe kell vennünk az értelmileg akadályozott diákok általában jóval lassabb pszichomotoros tempóját és a játékokat ezeknek megfelelően módosítani. Bevezetjük Bothmer első körjátékát. A diákok körben futnak, és a mondóka szerint galoppoznak, dobognak, ritmusra lépnek vagy éppen egyhelyben állnak. Különböző tevékenységeket utánzó, imitáló mozdulatokat végeznek. Nagy szerepet kapnak ebben az életkorban azok a fogós játékok, ahol egy gyermek áll szemben a csoporttal, pl.: *Sárkányfogócska*, *Elefántfogó*, *Bolhás fogó*, *Madárijesztők*. Egyszerű, végtelenített fogójátékokat is játszunk még. Megjelennek a Sor- és váltóversenyek is. Dzsungeljátékok, tornaeszközökből és a torna mozgáselemeiből épített akadálypályák is jól fejlesztik a mozgás környezethez való rugalmas alkalmazkodását. Ezt egészítik ki az állatok mozgását utánzó járások, szökdelések, mászások. Ugrókötél használata már az első osztályokban is megjelenik alapszinten. Itt tesszük biztossá a benne való mozgást, és esetleg páros elemekkel, be és kifutással is bővítjük a repertoárt. Fonaljátékok készítik elő már negyediktől a később az bevezetésre kerülő folyóírást. Az egyensúlyozó játékok segítik a 9 éves pszichés változás utáni az újonnan megjelenő koncentrált figyelem fejlődését. Ezt jól kiegészíti a korcsolyázás. A gimnasztikában, a tornában a gyermekek nehezebb, formáltabb elemekkel találkoznak. A tanár bemutatja a gyakorlatot, például a gurulóátfordulást előre és hátra, melyet utánoznak, de részleteit a gyakorlás során továbbra is képeken keresztül írja le. A tornagyakorlatok közül bevezetjük a gurulóátfordulást előre-hátra (Down szindrómás tanulóknál fokozottan figyeljünk a kontra indikációra). Talajon és tornapadon végrehajtott támaszgyakorlatokat alkalmazunk a későbbi tornaelemek megalapozására. Új talajgyakorlatként az osztály mozgásállapotától függően megjelenhet a fejenállás előkészítése. 4. osztályban általában bevezetésre kerül Bothmer második körjátéka (*Állok, sétálok, futok...*) 4. osztályban olyan játékok is jelennek meg, amelyekben valamilyen negatív erővel kell szembeszállni, például *Folyami banditák* és *Cápaszáj*. Életkori sajátosságokat támogatva olyan figyelemre és figyelmes hallgatásra épülő játékokat is vezessünk be, mint például az Iromba, mely egyéni bátorságot, kiállást, csoport előtti végrehajtást igényel. Egyszerű, elkapásra és dobásra épülő játékok már különböző egyensúlyi helyzetekkel kiegészítve is megvalósíthatókká válnak. Az ütős (méta-jellegű) labdajátékokra és alapelveire felkészítő játékok is ekkor jelennek meg először, pl. *Óra*; *Vasútvonal*; *Kisiklatós*. Játszótéri játékokkal is megismertethetjük a gyermekeket, ha nem ismernék azokat, például labdaiskolával, ugróiskolával, golyózással és különféle reflex játékokkal, például *Öklözös*; *Krokodilszáj*; *Jancsika*; *Amőba*; *Bakugrás*. A gyermekek észlelési-mozgásos fejlődése, ügyesebbé válása lelki, szociális, gondolkodási képességeik finomodását is magával hozza. Éberségük, felelősségvállalásuk, együttműködésük az iskolai tevékenységeiket általánosságban támogatja.

Kapcsolódási pontok

A megfelelő autoritás felismerése, az együttműködés fontos eleme a 3-4. osztály sok epochájának. A különböző mesterségekhez vagy az állattanhoz kapcsolódva utánzó mozdulatokkal, versekkel mélyítjük el ezeket az élményeket. A játékokat bevezető történetek, a tevékenységeket kísérő képek mind a korosztály kultúrtörténeti tartalmaihoz kapcsolódnak. A ritmusbotokkal végzett játékok az énekórán vagy a ritmikus részben is felhasználhatóak.

Eredménycélok

- A tanuló örömmel, aktívan kapcsolódik be az órai játékokba, feladatokba.
- Ismeri és betartja az öltözői, tornatermi szokásokat, szabályokat.
- Figyelmét egyre jobban koncentrálja csak a mozgásra.
- Az ismert tornaszereket biztonságosan használja.
- Megtanul csoportként dolgozni, saját szerepét a csoporton belül megtalálja.
- Önbizalma javul.
- Képességeinek megfelelően javul mozgáskoordinációja.
- Az ismert játékok szabályait elsajátította és betartja.
- Társaival együttműködik a játékokban, feladatok végrehajtásában.
- Megtanulta elfogadni a győztes és a vesztes szerepet is.

5-6. évfolyam

Órakeret évfolyamonként: 72-72 óra

Fejlesztési célok, feladatok:

Ötödik és hatodik osztályban az órai tevékenységek annak az átmeneti időszaknak a könnyebb megélését támogatják, amely a gyermekkort a serdülőkor felé vezeti. A játékoság, könnyedség mellett egyéni erejüket, felelősségüket, lehetőségeiket élik át a gyerekek egyre inkább. A cél, hogy az órákon megjelenő feladatokkal, gimnasztikai és más mozgásformákkal, játékokkal, sportokkal is segítsük a felnövekvő gyermek világ- és önmegismerő képességét.

Az egyes eszközökhöz és mozgásgyakorlatokhoz fűződő kedély- és fantáziaalapú kapcsolatról lassú átmenettel átállás történik az alapvető tornagyakorlatokra (talajtorna, szertorna). A gyakorlatok többek között a bátorságot és az elszántságot hivatottak erősíteni. A játékok, főleg a labdajáték és váltójáték a testnevelés-tanítás további fontos alkotórészei. Itt arra kell ügyelni, hogy a játékok pozitívan befolyásolják az osztályban a szociális elemet. Ehhez két új terület társul: a könnyűatlétika és az úszás. Az úszásoktatásban szintén jelen kell lennie a játéknak és a tanulásnak. A könnyűatlétikában az ugrás és a dobás alapechnikáit tanítjuk meg, és a tanulók megismerhetik és javíthatják egyéni teljesítőképességüket.

Az 5. osztály a fizikai serdülést megelőző utolsó év; a gyermekkor szíve. A gyermek erőteljesen a vér folyamataiban él, a szívdobogás és a lélegzés üteme közti dinamikában. Szeretnek zabolátlanul szaladgálni, ugyanakkor keresik a ritmusos mozgás kimért fegyelmét is. Vágynak a kihívásra. Tapasztalják meg a tanulók, hogy mely helyzetek kívánnak bátorságot vagy óvatosságot is, illetve mely helyzetek jelentenek kockázatot vagy kívánnak körültekintést. Legyen egyensúly a könnyűség és a nehézkedés, a képzelet és az intellektus, valamint az egyéni- és csapat-kihívások között. A gyermek énekeje erősödik azzal, hogy a ritmusok gyors váltakozása közepette is képes a középpontot megtartani. Ennek kialakítása, megsegítése fontos átmeneti lépcsőfok a csapatjátékok bevezetése előtt.

Míg az 5. iskolaév az ógörög kultúrához, a 6. osztály kultúrtörténetileg a római korhoz és annak értékeihez kapcsolódik. 5. osztályban a testnevelés legfontosabb eseménye a több iskola közös szervezésében létrejövő olimpia. Az atlétikai sportágak nagy seregszemléje ez, ahol valóban a részvétel aktivitása, minősége a fontos. Az eredményesség éppen olyan lényeges, mint a mozgás szépsége, harmóniája és a sportszerűség, az egymás iránti tisztelet és megbecsülés gyakorlása. Az igazság, szépség, erő ideáljának megélése a mozdulatokban, mozgássorokban. adja az olimpia lényegét. A 6. osztály jellemző fogalmi: a rend, a forma, a pontosság. A gyermekek ebben az életkorban lelkükben azt az egyensúlyt tapasztalják meg, amelynek fizikai képe a folyékony és a szilárd közti egyensúlyt megtartó izomrendszer. Az egyenesség fontos minőség ilyenkor, ez megkívánja a belső erők egyensúlyát. A gyakorlatok végzésekor a játékoság mellett egyre nagyobb hangsúlyt kap a pontosság és a formák tisztasága, a rendre való törekvés. Méréseken és a játékok pontozásán keresztül, valamint a tanár bíróként, vezetőként való elfogadásával a tárgyilagosság alapelve kerül előtérbe. A feladatok bevezetéséből eltűnnek a történetek, helyettük

szabályok lesznek. Edzés jellegű órák megalapozása, kialakítása. Szigorú szabályokhoz való alkalmazkodás képességének kialakítása. A játékokban cél az éberség, a körültekintő, becsületes játék megvalósítása.

A 6. osztályosok számára már nem csak különböző gyakorlatok, hanem különféle sporttevékenységek is adhatók bizonyos motorikus képességek fejlesztésére (falmászás, akadálypálya, kisebb eszközök), az egyensúly javítására (egyensúlyozás, zsonglőrködés), a térbeli tájékozódás támogatására (járás, futás, Bothmer-gimnasztika) és a szociális készségek javítására (kölsönösen segítő- és páros gyakorlatok, játékok). Az elsődleges cél azonban az, hogy éppen a testnevelésórán az összes tanuló különbözőségét, másságát pozitívan átélhetővé tegyük, kölcsönös segítségnyújtásra neveljük őket és minden tanulónak sikerélményt adjunk. Átmenetet képeznek a játék és a sportok közt a következő feladatok: Macska-egér ház; Hajók, cápák, part; Színek háborúja, Várostrom. Stratégiai fogójátékok. Üstökös. Kéztenisz. Kidobó. Ezekben a játékokban már előfordul pontozás, vannak győztesek és vesztesek, az ellenfelet ki lehet cselezni. Ajánlott sportjátékok: fallabda, méta, röplabdára előkészítő labdajátékok, tollaslabda. Könnyűatlétika: tartós futás, sprintfutás, váltófutás, magas- és távolugrás, diszkoszvetés, gerelyhajítás. Rövid és hosszú távú futások (60 m, 600 m, 12 perces futás), magasugrás, távolugrás, kislabda hajítás. Év végén felmérés keretében az elért eredményeket rögzítjük.

A Bothmer-gimnasztika gyakorlatain keresztül a harmonikus mozgásra törekvés a cél. Az igazság, szépség, erő ideáljának megélése a mozdulatokban, mozgássorokban. Az egyes gyakorlatok a testtudatot, a test uralását, az egyensúlyérzéklet, a testtartást és a térérzetet iskolázzák. A gimnasztikában és a mozgás iskolázásában a képszerűség még megmaradhat a tanítás egyik elemének. Ekkor vezetjük be a könnyű ütem - nehéz ütem gyakorlatokat, melyekben a könnyűség és nehézség megélése ritmikusan váltakoznak egymással. Fő elemük a függőlegesből való kizuhanás a vízszintesen keresztül, majd az éber egyenességbe való átváltás. Botgyakorlatok: a gördülő bot, a négyszög, a háromszög gyakorlat bottal, a rendgyakorlatok, vívások, egyensúlygyakorlatok.

Kapcsolódási pontok

A görög kultúrkorszakhoz kapcsolódunk a görög gyakorlatokkal, az ókori ideált idéző Olimpiai játékokkal, a spártai és az Athéni iskola közötti különbségek testnevelésben való érzékeltetésével. Kultúrtörténetileg a római korhoz kapcsolódunk a menet-, rend- és formagyakorlatokkal, a fegyelemmel, a pontos, szinte törvényszerű szabályok betartásával. Ezen kívül a geometriához a mozgások pontosságával. A fejlődő gondolkodást használjuk az ok-okozati összefüggések fellelésében.

Eredménycélok

- Az órai munka során a pontosságra, a formák tisztaságára és a rendre törekszik.
- A tanult Bothmer gyakorlatokat képes kivitelezni, pontosság és egyenesség tekintetében helyesen. Egyensúlyát biztosan megtartja.
- A szertorna eszközeit képes biztonságosan, figyelmét koncentrálni használni.
- A tanuló örömmel kapcsolódik be az órai játékokba, feladatokba.
- Az ismert játékok szabályait elsajátította és betartja.
- Társaival együttműködik a játékokban, feladatok végrehajtásában.
- A tanuló motorikus és koordinációs képességei fejlődtek.
- Képességeknek megfelelő ügyesség a tornaeszközök használatában.
- A ritmikus és harmonikus mozdulatok szépségének megélése.

7-8. évfolyam

Órakeret évfolyamonként: 108-108 óra

Fejlesztési célok, feladatok:

Az általános iskolai tanulmányok végéhez közeledve a tanulásban akadályozott tanulók testi nevelésében fő szempont a mozgás, a sport életmódbeli elemmé válása. Ezt a célt szolgálják a mozgásnevelésre, mozgáskultúrára, a testi nevelés ismeretelemeire és az általános személyiségfejlesztésre vonatkozó műveltségi tartalmak.

Ebben az életkorban a mozdulatok könnyedségét felváltja az elaszticitás és a feszítőerő. A tanulók most már tudatosan dolgoznak testtartásukon és mozdulataikon. Ebben segítik őket a talaj- és szertorna gyakorlatok, valamint az atlétika. Emellett továbbra is szerepet kap a különböző egyéni és csapatsportágakkal való megismerkedés. Az úszásoktatás is tovább folytatódik.

A 7-8. osztályban egyre szembevetőbbek az egyéni különbségek testi, lelki, gondolkodásbeli területeken egyaránt. A társak fejlődésének segítése, másságának elfogadása épp oly fontos eleme az oktatásnak, mint a gyerekek egyéni képességeinek fejlesztése, önmaguk határainak folyamatos tágítása.

A 7. évben a diákok többségében már megvan az a fajta erő és finom mozgékonyosság, amely képessé teszi őket az egyik tevékenységből a másikba való gyors áttérésre. Képesek a csoporttól függetleníteni magukat, hogy egyenként is megállják helyüket a versenysportok kihívásaival szemben. Egyéni álláspontot tudnak formálni, amely nemcsak azt teszi lehetővé, hogy képesek legyenek helyezkedni és helyüket megtartani a játék ideje alatt, hanem lassan az egész játszma és taktikájának átlátása is lehetővé válik a legtöbb tanuló számára. A tanárnak azonban ügyelnie kell arra, hogy azok a tanulók is megtalálják helyüket, illetve bekapcsolódhassanak a játékokba, akiknek mozgásbeli adottságai korlátozottabbak társaikénál.

Ahhoz, hogy a csapatsportokban valóban részt tudjanak venni, a tanulóknak világos képet kell alkotniuk saját helyükről a környezetükkel szemben, és tisztában kell lenniük a pálya dimenzióival és határaival. Ez az érzékszervek jó összehangoltságát igényli. A versenyzést mértéktartóan fokozzuk, és ezt fontos pedagógiai eszközként kezeljük. A versenyzés olyan, a tanár által használt és felügyelt elem, amellyel nevelheti a csapatmunkát, ösztönözheti a részvételt, egyes embereket teljesítményük újabb fokaira segíthet és előhívhatja legjobb tulajdonságaikat a bennük rejlő lehetőségekhez intézett kihívással. A pontozás egészséges marad mindaddig, míg alapvetően biztonságos, megbízható és igazságos légkörben zajlik.

A csapatsportok mellett egyéni kihívást jelentő feladatokat adunk. A lendülő- és ingagyakorlatokon keresztül megtapasztalják testük teljes tömegét. Testük súlya lefelé húzza őket, emellett megismerik testi erejük határait. A tornagyakorlatok során lehetőségük van arra, hogy tapasztalatot szerezzenek a súly és az erő ezen új kombinációjáról. Sokfajta szabadtéri tevékenységet vezethetünk be ilyenkor, többek között a sziklamászást, kenuzást és kajakozást, túrázást, hegymászást, sielést stb.

A nemek közti különbséget különösen tisztelnünk kell. A fizikai erőben és méretekben megjelenő különbségeket tudomásul kell venni a kontaktust igénylő sportokban. Fontos figyelmet fordítani a közösen és külön végzett tevékenységek egyensúlyára. A fiúknál egészséges erőérzésnek kell kialakulnia. A saját erőt nehéz tárgyakkal végzett páros gyakorlatokkal lehet tudatosítani (lökő- és gyorsasági erő). A lányok főleg lendülő gyakorlatokat végeznek és a test elaszticitását fejlesztik.

Az erőnlét és állóképesség folyamatos fejlesztésére figyelünk a serdülők egyéni képességeihez mérten. Erejüket tudatosan a feladatok elvégzésére fordítják. A szabadtéri tevékenységeken keresztül ismertessük fel velük, hogy a sport sohasem vezethet a környezet rongálásához, beszennyezéséhez.

Az atlétikai, talaj- és szertorna-gyakorlatokat az életkorból eredő nehézség legyőzésére alkalmazzák. Ezért főleg a támasztóerőket megszólító, akarat-hangsúlyos gyakorlatokat alkalmazzák: guggoló átugrás, terpesztés, átfordulás. Ugyanebbe az irányba hatnak a Bothmer-gimnasztika ritmikus ugrásai és lendülései is. Bothmer-gimnasztika gyakorlatok: a Ritmus gyakorlat kiegészíti a Zuhanás gyakorlatát, amely arra hivatott, hogy intenzívvé tegye a serdülők térélményét. Oldalsó körzés, Egyensúly, Galopp, Álló és Mozgó ritmus, Ugrás a középpontba gyakorlat.

Tornagyakorlatok: Kézállás, fejjállás; zuhanások, dőlések szekrényről matracokra. Trambulín és ugródeszka használata. A birkózások és reflexjátékok különböző fajtáit gyakorolhatjuk: Görög, Római, Indián, Pingvinharc, Csoportos, Öklözős, Krokodilszáj. Egyensúlyozás, botgyakorlatok. Ugrókötél gyakorlatok az állóképesség fejlesztésére. Kötélmászás, rúdászás.

Atlétika: Az eddig tanultak gyakorlása, felmérése. Új elem: állórajt, mezei futás. Gyakorlás után év eleji és év végi felméréseken vetjük össze a tanulók fejlődésének eredményeit

Játékok és sportok: Kosárlabdára, röplabdára előkészítő játékok (rabrópi, dupla labda, vakrópi, stb.); tollaslabda, floorball.

Kapcsolódási pontok

Felfedezések kora az egyes embertől a teljesítménye határain való túllépést is megmutatja. A reneszánsz ember sokszínűsége, polihisztor-jellege példaként állhat ott a kamasz előtt a különböző mozgásformák kipróbálására való motivációként. A környezet megóvása, kitartó, tudatos munkavégzés, tervezés, elmélyülés, mint fontos emberi értékek előbukkannak a korosztálynak elmesélt híres emberekről szóló élettörténetekben is, melyekhez a testnevelés órákon is visszanyúlhatunk. A fizikában, kémiában és biológiában megismert jellemzők, törvényszerűségek tornaórai kipróbálása mélyíti az ismereteket és az összefüggések felismerését. Pl. légzés-tüdő, csonttan, Archimédesz-törvénye.

Eredménycélok

- A tanuló örömmel kapcsolódik be az órai játékokba, feladatokba.
- Képességeinek megfelelően tájékozódik saját testén és az őt körülvevő térben.
- Az ismert játékok szabályait képességeinek megfelelően elsajátította és betartja.
- Társaival együttműködik a játékokban, feladatok végrehajtásában.
- A tanuló motorikus és koordinációs képességei fejlődtek.
- A tanulók képességeiknek megfelelően törekednek a gyakorlatok során végzett mozdulatok pontos kivitelezésére.
- A tanulók örömmel észlelik saját teljesítményük javulását.
- Kitartásuk, gyorsaságuk, állóképességük fejlődött.
- Saját erejüket tudatosan használják.
- A tanult sportjátékok alapvető szakkifejezéseit ismerik.
- A bíró szerepét megértik és elfogadják.
- A játékok során együttműködik, tekintettel van másokra.
- Saját alkatának megfelelő sporttevékenységet választ és szabadidejében is gyakorolja azt.

Kötelezően választható testmozgás: Erdőjárás

Általános célok tanulásban és értelmileg akadályozott tanulók számára:

„Nincs rossz idő, csak rossz ruházat.”

Az általános iskolai évek első felében kiemelt fontosságú a rendszeres kapcsolatot az erdővel. Ahogy az alcím is mutatja, az iskolai élet szerves egészébe kívánjuk beemelni az erdőt, a gyerekek jelenlétét az erdőben, ahol ezt az iskola helyi adottságai megengedik. Nem az időjárás határozza meg, hogy alkalom nyílik-e az erdő felkeresésére, hanem a gyerekek alkalmazkodnak megfelelő ruházatukkal a váltakozó időjáráshoz: a tűző napsütéstől a szakadó esőig. Ennek köszönhetően lehetőség nyílik megismerni az erdő összes arcát.

Az érzékszervi tapasztalatok teszik lehetővé a gyermekek számára a világ megismerését. Ezek hiányában egyre inkább sorvad az emberi megismerési

képességünk is. Minél több természetes tárggyal és élőlényel találkozik élő közegében a kisgyermek, annál jobb alap képződik a későbbi tantárgyak megértésére. Érzékszerveink mind gyakrabban találkoznak manapság egy művi világgal, több és több időt töltünk az elektromos készülékek garmadája előtt és között. Ha a gyermek első 8-9 éves korában nem kap megfelelő ellensúlyt mindezekhez, nem lesz mire alapoznia a későbbi években és eleve kevesebb eséllyel vág neki az intellektuális tartalmak felvételéhez! Az agykutatás kimutatta, hogy az érzékek által közvetített tapasztalatokon keresztül jönnek létre a kognitív struktúrák az agyban, melyek minden tanulás alapját képezik. A gyermekek érzékelése egységben zajlik, egyszerre vesz részt benne minden érzékszerv.

1-2. évfolyam

Órakeret 72 óra

Fejlesztési célok

Képek segítségével, mesékbe szöve jelöli ki az osztálytanító a „határfákat”, melyek körbehatárolják a játék színterét. Fontos, hogy legyen egy törzshely, ahova újra és újra megérkeznek. Egy hely, ami burokként szolgál a kialakulandó osztályközösség számára. Egy állandó, kiválasztott központi hely, amely megadja a kiindulási és gyülekezési pontot. Mindezek segítik a gyerekek tájékozódását, biztonságos keretet adnak a játékhoz. Az erdőjárás alapvetően az életfolyamatok egészségét szolgálja, s egyben terápiás feladatot is ellát az elakadt áramlások újra indulásában, a legyengült életerők felerősítésében. A játékok során megfelelő mesékkel fel kell hívni a gyerekek figyelmét a növények, állatok szeretetére, de módot kell adni elfojtott agressziót felszínre hozó játékaikban azok kiélésére is. A gyerekek ösztönösen megtalálják a nekik legmegfelelőbb tevékenységeket.

Második osztályban központi szerepet kap a 'víz' és a 'víz körforgása' témakör. A víz körforgása, a forrástól a torkolatig szépen nyomom követhető például egy pataknál. Jó olyan helyekre elvinni a gyerekeket, ahol két merőben más, akár ellentétes minőség találkozása van a természetben.

A gyerekek ebben az életkorban is igénylik még, hogy egy helyen megállva hosszabb időt játszhassanak, de képesek nagyobb távok megtételére is.

A tapasztalatok azt mutatják, hogy az első iskolás években a gyerekek képesek sok mindent pótolni a korábban esetleg elmaradt tapasztalatokból. Vannak folyamatok, amelyek bepótolhatatlanok, mások viszont különleges módon mégis teljesülhetnek.

A gyerekek többsége ösztönösen ráérez saját lényének legmegfelelőbb terápiájára. Nem véletlen, ha egy gyermek több erdőjárás órán keresztül újra és újra gurul lefele a hegyoldalon teljesen magától, vagy egy másik gyermek állandóan a felvizezett sarat dagasztja, harmadik társuk pedig fák törzsének közelében tartózkodik túlnyomórészt. Találkoznak önmagukkal, s egyben az erdő lényeivel is. Ebből a találkozásból gyümölcsöző kapcsolat születik, ami mindkét fél számára gazdagító. A lemaradt képességű gyerekeket ugyanúgy tudjuk foglalkoztatni ebben, mint a mozgásukban jól fejletteket. Az erdőjárás azon kevés közeghez tartozik az iskolai életben, ahol az egészséges csoportdinamika és a természetes közösségformálás teret kaphat. Például a fizikailag gyengébbet segíti az erősebb fára mászni, míg az intellektuálisan fejlettebb az állatokról fog tanítani a többieknek.

A Waldorf-pedagógia alapját képező antropozófia az erdőt egységes organizmusnak tekinti. Nemcsak gazdaságilag pénzzé tehető értékeket lát az erdőben, hanem egy élő szervezetet, melynek megnyilvánulási formái mögött mindenhol egy magasabb tudat áll. Az erdőt az a világ, ahol megelevenednek az otthonról hozott és az iskolában elmesélt történetek: bebocsátást nyernek a gyerekek a különleges lények birodalmába, a faunok, törpék, manók, sellők és tündérek életterébe; saját élőhelyükön találkozhatnak békákkal, mókussal, fácánnal, rákkal, vaddisznókkal, madarakkal. Nem csupán a négy fal között tanulnak róla, hanem átéli az évszakok váltakozását, hétről hétre megtapasztalják, hogyan sárgulnak, barnulnak meg a levelek, hullatják le

lombjukat a fák, száll alá a köd, jelenik meg a dér, hogyan fagynak be a patakok, változik meg a táj a hótakarótól. Látják: milyen, amikor megjelennek az első virágok, kipattannak az első rügyek; hogy a tölgyfa jócskán várat magára, ahogyan zöldbe borul az egész táj. Ellepik a réteket a virágok, s megjelennek a rég nem látott madarak. Hétről hétre saját bőrükkel érzékelik az év körforgását.

Másodikban az erőben mesélt mesék egyre hosszabbakká és bonyolultabbakká válnak. Megjelenik a természet és annak látható alkotói: a kövek, növények, állatok. Egy-egy megfigyelt állat megjelenik másnap egy történetben, ahol további érdekes dolgokat tudnak meg róluk a gyerekek. Állatok találkoznak egymással, különböző tulajdonságaik kidomborodnak, és kapcsolódnak a gyerekek tapasztalataihoz. Ezek nem a klasszikus, valamilyen tanúságot tartalmazó állatmesék - amik szintén fontosak ebben az életkorban -, hanem főként a tanár által megfigyelt természeti jelenségek és saját lényén átgyúrt történetek. Ezt képesek a gyerekek érzés szinten is megélni, s ezzel a későbbi tudatos megélést előkészíteni.

Kapcsolódási pontok

Formarajz, ritmikus rész és mesék a főoktatásban, természetmesék

Eredménycélok tanulásban és értelmileg akadályozott tanulók számára:

Az erdőjárás során az érzékszervi tapasztalatok gazdagítása által természetes környezetben fejleszthetők a különböző érzékelések: egyensúly, tapintás, mozgás, hallás, szaglás, látás, hőérzékelés, testtudat érzékelés. Kialakul és mélyül a gyermek önképe és önismerete, valamint a világban való eligazodás és biztonság érzés az öntudatra ébredést, helyes önértékelést, önbecsülést és önbizalmat segíti elő. Az erdőjárások alatt szerzett tapasztalás a gyerekek életének egészére kihat és alapvető érzést ad a természet szeretetéről. Ezáltal olyan emberek válnak így belőlük, akik az erdőt és lényeit nem ellenségnek, nem kizsákmányolandó terepnek, hanem társnak tekintik, olyan helynek látják majd, ahol az ég és föld találkozik, s amelynek egészségés léte záloga az emberiség fennmaradásának.

3-4. évfolyam

Órakeret 72 óra

Fejlesztési célok

Ebben az évfolyamban fontos sokat gyalogolni a gyerekekkel, életkorukból kifolyólag gyógyító hatással van rájuk ebben az időszakában. Persze szívesen játszanak egy-egy helyen hosszabb ideig, mégis az újabb és újabb helyek felfedezése kerül előtérbe, ami a tanártól is komoly bátorságot igényel, a járt és ismert út elhagyásakor. Elkezdjük felfedezni a távolabbi helyeket is az iskola körül. Ez már előkészítése a negyedikes honismeret korszaknak, annak, hogy lábukkal bejárják és tudat alatt magukba szippantsák néhány kilométeres körben az iskola közvetlen környezetét. Az első két év alatt megerősödött gyerekek hallatlan kitartással és jókedvvel sétálnak az erdőben.

A mesterségek kapcsán fel lehet keresni a környéken fellelhető helyeket, melyek emlékeztetnek hajdanvolt mesteremberek hétköznapjaira.

Az első két osztályban megismert alapvető szabályok és szokások, amikre figyelni kell az erdőben. Törekedni kell arra, hogy bensőséges viszony alakuljon ki a gyermek és környezete között. A fizikai erőnléte tovább fejlődjön, ne riadjon vissza ez erdőben őt ért kihívásoktól. Biztosan közlekedjen a járatlan úton is, keresztül kasul mindenén úgy, hogy közben figyelemmel legyen a természetes életterre.

Kapcsolódási pontok

Mesterségek korszak, házépítés korszak

Eredménycélok tanulásban és értelmileg akadályozott tanulók számára:

Az iskola környezetének bejárása minden irányban legalább 2 km-es távolságban.

A jelzett ösvények, földes utak elhagyása.
Kihívások keresése az erdőben. Lehetőség teremtése bátorságuk kipróbálására, s eddigi tapasztalataik kamatoztatására. A gyerekek megismerik közvetlen környezetüket, képesek kitartóan vándorolni folyamatosan az erdőben több mint egy órán át. Erős érzelmi kötődés alakul ki az erdő élőlényei iránt.

Euritmia

Általános célok

Az euritmia a reformpedagógiák keletkezésének időszakában (19-20. század fordulóján) létrejött fiatal mozgásművészet, mely igen jól illeszkedik a Waldorf-pedagógia nevelési céljaihoz. A testnevelés célja a térben a test geometriájának megfelelő pontos mozdulatok létrehozása, melyek az ismételt pontos létrehozás által hatást gyakorolnak a lelki-szellemi fejlődésre. Az euritmia pontosan az ellenkező oldalról indulva a lélek mozgásait testi mozgásokká konvertálva mutatja meg azokat a térben. „Az ige testté lesz”. Tehát egyfajta átjelkesített tornának írhatjuk le. Az euritmikus mozgás lényege, hogy a beszéd (beszédhangzók, beszédritmus, hanglejtés, grammatikai viszonyok) és a zene (dallam, ritmus, taktus, harmóniák, hangközök) elemeit, törvényszerűségeit jeleníti meg a térben. Fejlesztő ereje – mely miatt rehabilitációs és rehabilitációs célokat is szolgál, és a szalutogenezis elvének egyik legfontosabb megvalósítja a Waldorf-pedagógiában – éppen abban rejlik, hogy a téridői dimenzióváltást segíti a diákok számára, ami nem csak a kultúrtechnikák megtanulásának előkészítését segíti, de a személyiség koherencia élményét is biztosítja, stabilizálja. Hiszen olyan időben strukturált folyamatokat, mint a beszéd és a zene, a testünkön át kibontva térbeli mozdulatokra fordít. Maga az emberi test is felsőbb matematikai arányok, törvények szerint épül fel (pl. csontváz; testarányok; csigolyák és bordák ritmusa; végtagok sugaras szerkezete, stb.). Ezek a törvények a zenei hangzásban és a beszéd hangzásában is jelen vannak. Ez adja az euritmikus kifejezés testi alapját.

Az euritmia művészi értéke és pedagógiai célja szorosan összekapcsolódik. Célja mindenekelőtt a lélek, a szellem és a test együttműködésének segítése, közöttük harmónia teremtése. A harmónia egyik forrása, hogy az euritmia mindig a belső képzetalkotásból, belső lelki tartásokból indul ki, ezért gondolja az alkotó fantázia működését, és bejárhatja az utat, lehetőségeket mutat a cselekvés (akarat) számára a belső képek mozgásos, megvalósításához. Látható élményekké alakítva azokat. Ezáltal a diákok élő kapcsolatba kerülnek a zenével és a költészettel. Az egyes darabok euritmikus kidolgozása során bővülnek kifejezési eszközeik. Ha a létrejött mozdulatok tükrözik a fentebb említett törvényszerűségeket, a diákok – és a nézők is egy-egy euritmia bemutató vagy évszakünnep alkalmával – átélik az ember és a világ egységét, mert ami igaz, az egyben mindig szép is.

Az euritmia további nevelési-tanítási feladatokat is megvalósít: Hatékonyan fejleszti és bővíti a saját testről szerzett tudást, Frostig értelmében nem csak a testképet, de a testsémát is fejleszti. Vagyis segít abban, hogy minél részletesebb belső „állókép” mellett, a test percről-percre történő mozgásos változásait is nyomon tudja követni a diák. Vagyis létrehozson egy „belső mozgóképet is”. Fejleszti a mozgáskoordinációt a kis és nagymozgások területén egyaránt, mert a diák az évek során egyre tudatosabban átéli, akaratlagos mozgásával áthatja, tehát a lehetőségekhez mérten tudata irányítása alá vonja cselekvéseit. Így válik lelke és a szelleme kifejező eszközévé fizikai teste. Képesse válik, hogy megteremtse, újra és újra létrehozza, a gondolkodás, az érzések és a cselekvések harmóniáját. A különböző geometriai és más térformák lejárása közben a térészlelés, a hangzók és zenei hangok, lelki tartások tanulásakor a különböző testi síkok érzékelésének képessége fejlődik. Ugyanakkor az euritmia darabok mindig szociális, társas aktusok is egyben, ahol a gyermekek

megtanulják egymás terét és térközigényét tisztelni, egymásra figyelve mozdulni, térközt váltani. Ezáltal fejlődik szociális kompetenciájuk.

Az euritmia tanár küldetése az intellektus túlhangsúlyozásának korában különösen nehéz. A megvalósulás érdekében az euritmistának szorosan együtt kell működnie az osztálytanítóval. Kapcsolódnia kell az osztályban megjelenő tanítási tartalmakhoz, és szociális viszonyokhoz. Ehhez és az életkor szükségleteihez együtt kell megválasztania a feldolgozni kívánt zenei darabokat és verseket.

Az alsó osztályfokokon a mozgás öröme, a mesehangulat és az utánzásos tevékenységek uralják az órákat. A negyedik osztályig kerüljük a direkt mozgástanítást, a belső képek mozgásos átélésén van a hangsúly. Ezekhez a célokhoz a körben való munka a legmegfelelőbb. Ezek a képek mindig a főoktatás tartalmaihoz kapcsolódnak, az ott átélteket hívja újra elő és mélyíti az euritmia. Fontos szerepet játszanak még az ügyességi és ritmusjátékok, melyek a testséma, a téri és a síkbeli tájékozódás, a ritmusérzék fejlesztését szolgálják. A 4. osztályban kezdődik, és az 5-6. osztályokban folytatódik, hogy a beszédeuritmia és a zenei euritmia egyes elemeire (pl. beszédhangok, ritmusképletek, rímek, zenei hangok, harmóniák, ritmus és taktus képletek) tudatosan is rátekintünk, azokat egy-egy zenei vagy verses darab kapcsán tudatosan is kidolgozzuk. Itt egyszerű térformákban és térforma-váltásokban gondolkodunk. A negyedik osztály során önmagához és a térhez való viszonya is megváltozik a diákoknak. Ezért az egymás és a formák felé fordulás helyett preferáljuk a frontális irányultságú mozgásokat (mindig a képzelt publikum felé néznek). A kifejező eszköztár bővülésével a 7-8. osztályban azon igyekszünk, hogy több zenei vagy beszéd elemet együtt valósítsunk meg egy-egy darab kapcsán, valamint mozgásunk egyre kifejezőbben tükrözze az adott darab hangulatát. Ekkor már (az osztály képességeihez mérten) összetettebb térgeometriai átalakítások is létrehozhatók.

Az intenzív növekedéssel járó életszakaszokban, osztályfokokon az euritmia kiemelt feladata, hogy tudatos mozgások által segítsen lélekkel áthatni a megváltozott testarányokat. Erre is szolgálnak az euritmiában használt speciális eszközök, pl. rézgolyók, farudak, rézrudak. A réz a legjobb hővezető, pontosan érzékelhető melegedése által az én tudatos bevonódása a mozgásos kifejezés folyamataiba. Így a diákok erről sajátos multiszenzoros visszajelzést kapnak.

Kiemelt habilitációs-rehabilitációs feladatok tanulásban akadályozott tanulók számára az euritmia területén:

A tanulásban akadályozott tanulók elvonatkoztatási folyamatai lassabban érnek, ezért sokszor a belső képek, mentális reprezentációk vagy fantáziaképek kialakítása és tudatosítása is gondos fejlesztést kíván. Ebben sokat segít az euritmia, mely a beszéd akár elvont tartalmait segít megjeleníteni a mozgások által. Mintegy közvetlenül köti össze a gyermek testi organizációját a beszédben megjelenő képekkel, gondolatokkal és a zene átélésével. A kognitív funkciók terén elmondható, hogy a figyelem és az érzékelés iskolázása mellett főként az emlékezeti bevésési folyamatok terén segíti az euritmia a mozgásos, a képi és a verbális emlékezet összekapcsolódását, mely a nyelvi megjegyzés hatékony stratégiájaként működhet. Emellett segítséget nyújt a térinél még megfoghatatlanabb és nehezebben átlátható idői hierarchia, a szeriális egymásutániság megtapasztalásához és megértéséhez. Ezáltal a beszédfeldolgozást és –megértést is hatékonyan támogatja. Végülképpen a kommunikáció több csatornájának (extralingvális – gesztusok, mimika, térköz; szupraszegmentális – a beszéd vokális elemei, hangzás, ritmus, hanglejtés, tempó, hangsúly, stb.; szegmentális a hangzó beszéd, hangok, szavak, mondatok, grammatikai elemek) receptív és expresszív folyamatait támogatja. Általánosságban elmondható, hogy a tanulásban akadályozott diákok számára az euritmia a saját nevelési-tanítási céljai mellett a más tárgyakban kapott ismeretek mélyítését, átélését, esetleg tudatosítását is szolgálja.

A tanulásban akadályozott diákok mozgásfejlődése és pszichomotoros tempója igen nagy egyéni változatosságot mutathat. Vannak közöttük a mozgásra nagyon motivált tanulók, de vannak, akiknek mozgástere akár testi, akár lelki esetleg környezeti okokból beszűkült és komfortzónájukból való erőteljes kimozdításnak élnek meg minden mozgásos tevékenységet. Vannak, akik sok szemlélés után, lassan kapcsolódnak a mozgásos tevékenységekbe vagy észlelési funkcióik nehézkes működése teszi bizonytalanná őket. Az ő mozgásra való készítetésük, motiválásuk komoly pedagógiai erőfeszítést és alkotókészséget, ötleteket kíván. Az euritmia őket is meg tudja szólítani, nem csak azokat, akik kortársaikhoz hasonló mozgáskoordinációs képességet, feldolgozási tempót vagy ritmusérzékletet mutatnak. Mivel a lélek rezdüléseit szólítja meg, melyet ki-ki mozgásos lehetőségei szerinti teljességgel tud kifejezni.

Az euritmia nem csak a mozgásos ügyesítés terén hatékony előkészítője az írás-olvasásnak, hanem azért is, mert a gyermekek megtanulják általa meghallani a kiemelkedő beszédhangokat, tehát a fonológiai készséget is alakítja. Lényegüket tekintve hasonló művelet zajlik mind két órán. Az írás-olvasás, csakúgy, mint az euritmia idői dimenzióból, szigorú szeriális struktúrából konvertál térbeli dimenzióba vagy éppen fordítva az olvasás esetében. A számoláshoz is a ritmus révén biztosít hatékony előkészítést az euritmia. Ennek az előkészítő munkának a tanulásban akadályozott gyermekek esetében azért van nagy jelentősége, mert pszichikus funkciófejlődésük általában megkésik, vagy atipikus jegyeket mutat, ezért a kultúrtechnikákhoz szükséges alapkészségek kialakítása hosszabb időt és széles alapú készségfejlesztést igényel. (Pl. mozgásos szeriális észlelés, laterális dominancia, figyelemkoncentráció kialakulása, stb.) Ezért a fejlesztési célok meghatározásánál is messzemenően szükséges figyelembe venni a gyermekek egyéni fejlődési útját, aktuális fejlettségi szintjét.

Az egyéni képességekhez mérten legjobb mozgáskoordináció és a rugalmas, megfelelő ritmusban működő szenzoros integráció a későbbi szakmaelsajátítás, a munka jellegű tevékenységek kialakításának alapját is jelenti. Így az euritmia nem csak általános pedagógiai célokat, hanem fontos rehabilitációs-rehabilitációs célokat is szolgál, ezáltal beszámíthatóvá válik a rehabilitációs-rehabilitációs órakeretbe. A tanulásban akadályozott diákok esetében az euritmia eszközök használatában pontos, jó szokásokat és szabályokat kell kialakítanunk, mert a felelős eszközhasználat a balesetek elkerülésének alapfeltétele.

A fentiek értelmében külön figyelmet érdemelnek tanulásban akadályozott diákok nevelésében-tanításában a következő célok:

- Öröm felkeltése az euritmikus mozgások iránt.
- A kifejezőkészség fejlesztése, a kommunikációs igény felkeltése, fejlesztése.
- Mozgásigény, kezdeményezőkétség felkeltése, kialakítása.
- A tanuló személyiségfejlődésének, önbizalmának, önértékelésének fejlesztése.
- A képzetalkotási folyamatok serkentése, az alkotó fantázia kibontakoztatása.
- Az verbális emlékezeti folyamatok támogatása.
- Saját testen való tájékozódás differenciáltabbá, pontosabbá tétele az első-hátsó, lent-fent és jobb-bal zónákban. Ezek verbális kifejezésének, a viszonyszavak, névutók pontos használatának segítése. Ezáltal a saját testtel való azonosulás, a saját test elfogadásának segítése.
- A háromdimenziós térbeli viszonyok és a különböző síkok felismerése, ezekben való biztonságos mozgás kialakítása.
- Az érzékelés és a mozgás együttműködésének a fejlesztése (szenzomotoros és szenzoros integrációs folyamatok különösen a látás-hallás, saját mozgás másnéven kinesztetikus-proprioceptív csatorna, valamint a vele szorosan összefüggő egyensúly érzékelés összerendezésében).
- A motoros és koordinációs képességeket, motoros tervezés, szervezés és rugalmas megvalósítás fejlesztése.
- A mozgás-beszéd-ritmus összerendezése.

- A beszédészlelés, beszédértés fejlesztése.
- A beszéd mozgásos megjelenítése által a gondolkodási folyamatok segítése.
- A társas együttműködési készségek-képességek fejlesztése.
- Helyes testtartás kialakulásának segítése, mozgásban és állásban egyensúlyt találni a könnyű és nehéz között.
- Ösztönzés az alkotókésztségre, arra, hogy a tanuló szabadideje egy részét is később valamilyen alkotó, önkifejező tevékenységgel töltsse.

Eredménycélok

- Örömet leli a mozgásos alkotó folyamatban és művészi kifejező mozgásban, és szabadidős tevékenységként is választja azt.
- Kifejezőkészsége, társakkal való kommunikációja javul.
- A mozgásos tevékenységek során való önátélés, majd ennek tudatosodása által a helyes poszturális fejlődés, intakt testkép jön létre.
- Az életkor előrehaladtával képessé válik, hogy önállóan végezzen el koordinációs gyakorlatokat, amelyek a térbeli tájékozódó képességet, az egyensúlyérzéklet és a figyelemkoncentrációt fejlesztik.
- A beszédhang megkülönböztetés pontosabbá válik. A fonológiai feldolgozás javul.
- A diák beszédértése fejlődik.
- A ritmus készség, áttételesen a ritmikus képességek fejlődnek.
- A beszéd-mozgás összerendezettsége javul.
- Megosztott figyelme automatizálódik.
- Társas együttműködése, a társakra való odafigyelés fejlődik.
- Az aktuális életkornak megfelelően fejlődik a diák zenei hallása.

1–2. évfolyam

Órakeret évfolyamonként: 36-36 óra

Fejlesztési célok

Az indirekt tanulási folyamatokat a mesehangulat hatja át, melyet a beszédeuritmia elemeivel fejezünk ki. A mozgás és a beszéd, a mozgás és a zene kapcsolatának öröme hatja át az órákat, hoz harmóniát, érzelmi biztonságot a gyermekek számára. A belső átélésből jelennek meg a mozdulatok és az egyszerű térformák, a társas mozgás alapja a körforma. Ahol mindenki látja a másikat, ahol az együtt végzett mozdulatok fölnagyítva erősítik az egyén mozgásos kifejező erejét. A zene csak kíséri a mozgást, a mozgás együttes, majd később önálló indítását is segítve. A mozdulat belső érzésből, intencióból származik és a test, mint kifejezőeszköz az utánpótlás révén tanulja az új kifejezésformákat. A legfontosabb tanulási-tanítási stratégia az átélésből (átérzésből) fakadó utánpótlás ebben az életkorban. A versek, mesék kidolgozásakor kevés, nagy magán- és mássalhangzó mozdulattal dolgozzunk, inkább a gondolatritmust, mint a vers tényleges ritmusát tükrözzék mozdulataink. Erre keressük az egyszerű térformákat is: egyenes-íves, spirál és lemniszkáta. Egyszerű, lineáris cselekményű történetek feldolgozása javasolt a gondolkodási funkciók gyengesége miatt az intellektuális képességzavarral küzdő tanulók számára. Az ügyességet fejlesztő mozgásos repertoárban egyaránt szerepeljenek különböző járások, szökdelések, ugrások, dobantások, és oldalgalopp, mindez a tartalommal adekvát módon beépítve a mese, vers folyamatába. Szintén indirekt módon szerepeljenek finommozgások, és a téri irányok átélését segítő játékok. A zenei darabok a pentatónia hangulatában maradjanak, ez a kisiskolás számára a legharmonikusabb hangköz és hangskála. A zenei dallamok hangmagasságának fantáziaképekhez történő követését is bevezetjük a kísérezőzenék kapcsán.

Kapcsolódási pontok

Az euritmia minden évfolyamon természetes módon kapcsolódik a zenetanításhoz. A zenei hallás fejlesztése a zene élményszerű átélésével történik. Az euritmia célja dialektikusan kiegészíti a mozgásnevelést. A főoktatáson elhangzó tündérmesékhez, később állatmesékhez, szentek életéhez kapcsolódnak a kidolgozott darabok. Ez egyben érzelmi biztonságot, otthonosság érzetet teremt az euritmiában. A formák lejárása a formarajzzal kapcsolja össze az euritmiát. A beszédhangzók megjelenítése az olvasástanuláshoz, a versek kidolgozása az anyanyelven belül a beszédértéshez, beszédészleléshez teremt megfelelő alapokat.

Eredménycélok

- Képes legyen a társakkal együtt mozdulni, a mese, vers mozgással kísért tempóját, az egyszerű térformákat felvenni.
- Utánzási készsége egyre pontosabbá váljon.
- Képes legyen átélni a nyelv kifejező erejét az euritmia mozgásos eszközeivel az utánzás által.
- A mozgás által differenciálódjon testsémájáról alkotott képe.
- Tudja mozgásában a főbb téri irányokat megkülönböztetni.
- Képesse válik a tanult lépés és szökdelés fajtákat örömmel, rugalmasan, biztonsággal váltani.
- Javul, egyenlítődik izomtónus szabályozása.
- Légzésintenzitása a mozgásintenzitásnak megfelelően alakul.

3-4. évfolyam

Órakeret évfolyamonként: 36-36 óra

Fejlesztési célok

A mesehangulatból és a mindig közös cselekvésből lassan kibontakozik a térbeli formák egyéni lejárása és az egyes hangzók egyéni kifejező ereje, bár még 3. osztályban is a közös utánzásos kifejező mozgások dominálnak. A gyermekek spontán egyre több mozgásra emlékeznek, tudatosan bennük egy-egy hangzó mozgásformája, és azok egyéni bemutatására is vállalkoznak. Erre építve 3. osztályban a magánhangzók, 4. osztályban a mássalhangzók euritmia mozdulatait tanuljuk meg. A testséma gyakorlatok segítik a 9 éves korban bekövetkező testi változás lelki feldolgozását, a test akaratos mozgásirányításának fejlesztését. Az életkornak megfelelő egyszerű pedagógiai, nevelési célú térformákat (én és te, keressük egymást, kérdés-felelet) is elsajátítanak, valamint a háromszög és négyszög lejárását a diákok képességeit figyelembe véve bevezethetjük az un. vidám auftakt zenei formáját is. Új elem pl. a térformákban megjelenő keresztezés. Ezáltal segítve a mozgás tudatosodását és a szociális érzékenység valamint az együttműködési készség fejlődését. A pszichikus folyamatokban ekkor bekövetkező változásokat, az ezek folytán éppen bontakozó képességeket segítik a koncentrációs és figyelemgyakorlatok. A teremtéstörténet germán és a magyar mondavilágbeli történetei képezik a feldolgozott versek és zenék tartalmát. Az ezekben jellemzően megjelenő alliteráció euritmiai kifejezése segíti, elmélyíti a beszédhangzó-megkülönböztetést, és új kapcsolatba hozza a felegyenesedett tartást a földdel. A mondavilág történeteire kapcsolódik a négy elem mozgásos megjelenítése (föld, víz, levegő, tűz), valamint a nyílás és csukódás mozdulata testben és lélekben, térformában is megjelenítve. A zenei feldolgozásban a pentatónia mellett megjelenik a kinyílás és becsukódás kapcsán a nagy és kisterc euritmia mozdulata, még csak indirekt, utánzásos gyakorlás által. Hangsúlyt kap a zenei ritmusok és a ¾-es taktus mozgásos megjelenítése. A nyelvtan órákon a teremtés kapcsán bevezetett szófaji elemekre való rátekintést az euritmia az un. apollinikus formák segítségével tudatosítja.

Kapcsolódási pontok

A 3. osztályban a teremtés, és az Ószövetség történeteire, negyedikben a germán és a magyar, esetleg finn mondakörhöz kapcsolódnak a mozgásos átéléssel kidolgozott darabok. Ez segíti a mélyebb átélést, a testig mélyíti az tanult ismereteket. Hasonlóan a mesterségekről és a gabona útjáról tanultak elmélyítésére is alkalmas az euritmikus feldolgozás. A tanult szófajok felismerését segítik az erre alkalmazott egyszerű euritmiaformák. A zeneórákon megjelenő kánonéneklést mozgáskánonok gyakorlásával segítjük. A 4. osztályban megjelenő ritmusképleteket, ütembeosztásokat szintén jól lehet az euritmia játékokkal feldolgozni. A honismeretben a 4. osztályban megjelenő égtájsmerethez kapcsolódik az euritmiában a frontális formalejárás.

Eredménycélok

- Megismeri, felismeri a beszédeuritmiában a magánhangzókat és a mássalhangzókat.
- Átéli, meghallja a nagyterc és kisterc különbségét, ezt euritmia-mozdulattal kifejezi.
- A figyelemkoncentráció fejlődésével megvalósul az önmagára és a világra való éberebb rátekintés.
- Képes egyszerű geometriai formákat lejárni és térforma váltásokra, keresztezésekre.
- Kiegyensúlyozottan, másokhoz alkalmazkodva vesz részt a szociális együttműködést igénylő formákban, közös darabokban.
- Képes egyszerű formákat nem csak az irányt követve, hanem frontálisan is lejárni.
- Képes keresztezett testséma gyakorlatokat is kivitelezni.
- Képes egyszerű ritmusképletek, ütembeosztások mozgásos megjelenítésére.
- Képes a szövegben megjelenő alliteráció mozgásos kifejezésére.
- Képes mozgásának karakterét változtatni a négy elem különböző minőségeihez alkalmazkodva.

5-6. évfolyam

Órakeret évfolyamonként: 72-72 óra

Fejlesztési célok

Ettől a szakasztól kezdve a heti egy órát felváltja a heti két euritmia óra, ami lehetővé teszi, hogy a darabok művészi kifejezésén intenzívebben dolgozzunk. Így a diákok átélik a gyakorlás adta biztos fejlődés eredményeit. Az utánzással való tanulás bár megmarad, a tudatos mozgásirányítás szerepe növekszik az 5. osztálytól kezdve. Míg az 5. osztályban a mozgás a nehéz és a könnyű között harmóniában él a testi változások nyugvópontja miatt, addig a 6. osztályban a gyermekek egy részénél már megindul az intenzív növekedés, a test az elnehezedés felé halad, melyet az euritmiában a nehéz- könnyű megtapasztalásával, és a magasabb szinten való egyensúly megtalálását jelentő zenei oktáv mozdulatának átélésével ellensúlyozunk.

Így a kvint és a kis- és nagyterc mellett a harmadik biztos pontot élhetik át a diákok a hangközök világában. Megismerik a zenei hangok mozdulatait, eljátsszuk a hétfokú skála mozgásait. Ez a két zenei elem szerepel a lehangsúlyosabban az egyszerű zenei darabok kidolgozásában. Melyek mindegyike felér egy-egy intenzív hallásgyakorlattal. A zenei euritmiában megkezdődik a kétszólamú művek feldolgozása is. Hasonló koncentrált munkát igényelnek a pontos, koncentrált váltásokat igénylő ügyességi golyógyakorlatok. Ezek a karok és a lábak különféle mozgásainak összerendezését is célozhatják. 6. osztálytól kezdve ugyanezt a képességterületet célozza a tartást és a test helyes térbeli elhelyezkedését segítő rúdgyakorlatok (kiemelten a 7-es és 12-es gyakorlat) bevezetése is.

5. osztálytól az emberi alak archetipikus képét mutató ötágú csillag testben, térben való megtapasztalása vezérfonalként húzódik végig a különböző osztályfokokon. Emellett az EVOÉ és a Halleluia euritmia formával dolgozunk, míg 6. osztályban az ókori

harcokat idéző béke és energia tánccal. A saját test geometriájának újbóli átélése mellett az egyszerű geometriai formák átalakulása, tükrözése eltolása is megjelenik a 6. osztályban, mely rendkívül hatékonyan fejleszti a térlátást, és az elvonatkoztatási képességet. Hasonlót szolgál a magánhangzók formai megjelenítése a térben.

A beszéd euritmiaiban a nyelvtani elemek (főnév, melléknév, ige) mozgásos kifejezését mélyítjük. Hangsúlyt kap a hangzó és szómozdulat megkülönböztetése, a szó, mint mozgásos teljesség, egység magalkotása, a nyelv szépségének, formáinak, ritmusának átélése. A versformák közül ezt a kiegyenlített harmóniát a hexameter, 6. osztályban pedig a hexameterből és pentameterből álló disztichon gyakorlása hangsúlyozza leginkább. Ezek a ritmusok segítik a légzés elmélyítését, és a légzés és keringés helyes viszonyának kialakulását, ami a testi változások közepette ismét átalakulóban van. Tehát higiéniai szempontból is fontosak. Ha a bemutatásukhoz ókori szerzők verseit választjuk, akkor a kor érzésvilágát is segítik átélni.

Kapcsolódási pontok

A történelemhez kapcsolódva az euritmia alkalmas arra, hogy a különböző ókori kultúrák hangulatát átéljék a diákok. Ezért a beszéd euritmiahoz előszeretettel az azokból fennmaradt verseket választjuk. Pl. szanszkrit napüdvözet, perzsa naphimnusz, az Odüsszeia részlete, vagy ókori görög és római költők művei. Ilyenformán a testen is átvezetett élmény mélyíti a korról szerzett tudást, a távoli eseményeket szinte kézzelfoghatóvá teszi. A nyelvtanuláshoz kapcsolódva először jelenhet meg idegen nyelvű vers euritmiai kidolgozása. A geometria megértését segítik a mozgásos térforma tükrözések és eltolások, valamint a rúdgyakorlatok.

Eredménycélok

- Mozgásával átéli az ókori kultúrák életérzését, mozgáskarakterét.
- Képes nyelvtani elemeket felismerni, azok mozgásformáját kivitelezni a leíró versekben.
- Képes egyszerű geometriai formák eltolását csoportos térformákkal megmutatni.
- Képes kétszólamú ritmusgyakorlatban részt venni.
- Átéli és mozgásában tükrözi az oktáv élményét.
- Átéli és felismeri a C-dúr zenei skála mozgásformáit.
- Képes a hexameter metrikáját átélni, valamilyen mozgásos formában megjeleníteni.
- A versek kidolgozásakor érzékeli a szó mozdulatának egységét.
- Ismeri és átélten végzi a tanult rúdgyakorlatokat.
- Ismeri a magánhangzók térformáit és azok egymásba alakulását követi.

7-8. évfolyam

Órakeret évfolyamonként: 72-72 óra

Fejlesztési célok

Ezen a magasabb fokon átmenetet látunk a csoportos és az önálló munka között. Növekszik az egyéni szerepek vállalása a darabok kidolgozásánál. Ugyanakkor a kamaszkor beköszöntével átmenetileg nehezzé válik önmaguk mozgás általi kifejezése. A zene és a költészet ereje, és az újfajta mozgássorok és (a szó szoros és átvitt értelemben egyaránt) tartásjavító feladatok segítik a könnyű és a nehéz közötti egyensúly újbóli megszerzését. Bár ennek stabilizálása csak a középiskoláskorban várható. Ezt segítik a továbbra is hangsúlyos szerepet kapó pontos, koncentrált, gyors váltásokat igénylő, eszközzel vagy eszköz nélkül, általában zenére végzett ügyességi gyakorlatok. A geometriai formák átalakulásának gyakorlásával egyre biztosabb térlátás és tájékozódás alakul ki.

A beszédhangzók és szavak mellett megjelennek a lelki kifejezőeszközök (lelki tartások), melyek tovább segítik az érzések kifejezését, a test változásai közepette

biztos pontot nyújtanak. Segítik az olykor meg-megmerevedő indulati-érzelmi állapotok rugalmas átalakulását. Így hozzájárulnak a lelki higiénéhez. Ezt célozzák a nevelési szempontú euritmia formák, pl. az agresszió kezelésében példát mutató ún. Streiten heftig miteinander, vagy schauin dich, schau um dich forma előkészítése. Az érzelmi állapotok végletességének átélése által teremhetnek kiegyenlítést a humoreszkek, vagy a balladák. Itt már a diákok akár önálló szerepeket is kaphatnak.

A zenei euritmiában mélyíti a tanult hangközök felismerését és mozdulatainak átélését. Megtanulják felismerni és átélik a dúr és a moll akkord ellentétes lelki mozgásokat bemutató euritmia mozdulatait. Szintén átélik és mozgásukban kifejezik a zenei tempó és dinamika különböző intenzitásait, polarítások szerint párosítva (pl. piáno, forte; adaggio, allegro), ugyancsak ellentétpárok segítségével a különböző korok zenéinek jellemző hangulatát, pl. barokk, romantika. Ezáltal is segítve az érzelmi-indulati feldolgozást. Megismerik az ütemvonal rendező, tudatosító szerepét.

Kapcsolódási pontok

Reneszánsz versek és zenék feldolgozásával átélhetővé válik számukra a reneszánsz ember életigenlő érzése, a művészetek szeretete és aktív művelése. A különböző népek zenéinek, verseinek feldolgozása során átélik a felfedező hangulatát, ahogyan megtapasztalták a világ sokszínűségét, a magukétól eltérő kultúrákat, de azt is, ami összeköti őket, az univerzális emberi sajátosságokat. Ez a történelem és a zeneórákon tanultak mélyebb átélését segíti. A zenében megtanult szakkifejezések kézzel fogható megtapasztalását jelenti az euritmiában a különböző dinamikai és stíluselemek megvalósítása. Az irodalomórákhoz kapcsolódik a dramatikusság, a versekben mutatkozó érzések, indulatok átélése és mozgásos kifejezése.

Eredménycélok

- Átélik és mozgásosan is kifejezik a tanult lelki tartásokat.
- Átélik és kifejezik a zenei-mozgásnyelv tanult elemeit (pl. dúr és moll, piáno, forte, adaggio-allegro polaritása).
- Képes mozgását a vers tartalmához, különböző műfajokhoz alakítani pl. humoreszk-ballada kifejezési eszközei.
- Képes térformákat csoportosan megvalósítani hangzó illetve szómozdulatokkal együtt.
- Egyre önállóbban képes alkotó módon dolgozni az órákon.

Kiemelt rehabilitációs-rehabilitációs feladatok értelmileg akadályozott tanulók számára az euritmia területén:

Az értelmileg akadályozott tanulók motoros, szenzomotoros képességei és pszichomotoros tempója nagy egyénekenkénti változatosságot mutat. Gyakran mozgáslehetőségeik is valamilyen társuló mozgászavar vagy akár mozgáskorlátozottság miatt jóval szűkebbek lehetnek tanulásban akadályozott vagy tipikus pszichikus fejlődést mutató társaiénál, mégis az euritmiában, ahol a lélek mutatja meg magát a test mozdulatain keresztül kompetensekké válhatnak belső lelki életük kifejezésében. Számukra az euritmia nem pusztán a művészi kifejezésforma, hanem mentálhigiénés segítség, terápiás lehetőség, mellyel a verbálisan, gondolati úton nem, vagy nehezen feldolgozható belső lelki tartalmak kifejezésre juthatnak. Ezáltal a kommunikáció több csatornájának (extralingvális – gesztusok, mimika, térköz; szupraszegmentális – a beszéd vokális elemei, hangzás, ritmus, hanglejtés, tempó, hangsúly, stb.; szegmentális a hangzó beszéd, hangok, szavak, mondatok, grammatikai elemek) receptív és expresszív folyamatait, fejlődését támogatja és kapcsolja össze. A kommunikációs kompetenciaélményt erősíti akkor is, hogyha valamely csatornán a kommunikáció nehézségbe, akadályba ütközik. Az euritmia a beszédfeldolgozás és –megértés fejlődését közvetlenül is támogatja. A kognitív

funkciók terén elmondható, hogy a figyelem és az érzékelés iskolázása mellett főként az emlékezeti bevézési folyamatok terén segíti az euritmia a mozgásos, a képi és a verbális emlékezet összekapcsolódását, mely a nyelvi megjegyzés hatékony stratégiájaként működhet, és megelőzi a nyelvi megértést.

Általánosságban az is elmondható, hogy az értelmileg akadályozott diákok számára az euritmia a saját nevelési-tanítási céljai mellett a más tárgyakban kapott ismeretek mélyítését, átélését, esetlegesen tudatosítását is szolgálja. Hiszen az értelmileg akadályozott tanulók elvonatkoztatási folyamatai lassabban érnek, ezért a mozgásos megélést követően annak feltehetőleg jóval többszöri és különböző helyzetekben történő ismétlésével jelennek meg a belső képek, mentális reprezentációk vagy fantáziaképek. Ezek eleinte hiányosan rögzülhetnek, ezért többszöri gyakorlást kíván kiegészítésük, bővítésük. Csak ezt követően, jóval később jelennek meg a tudatosulás első jelei. Az euritmia, mely a beszéd akár elvont tartalmait segít megjeleníteni a mozgások által, mintegy közvetlenül köti össze a gyermek testi organizációját a beszédben és a zenében megjelenő képekkel, gondolatokkal. Ezzel segítve őt, hogy a gyakran jól működő érzelmi feldolgozás végbemehessen, akkor is, hogyha a gondolati feldolgozás csorbát vagy késedelmet szenved. Az ilyen diákok tanulási-tanítási folyamataiban tehát lényegesen jelentősebb szerep jut az átélésnek, és az átérzésnek, vagyis az euritmikus feldolgozásnak.

A szezomotoros, motoros funkciók fejlődésének elmaradásával függ össze, hogy a saját testen, térben és időben való tájékozódás is lassabban, néhol hiányosan alakul. Tehát a tipikus és tanulásban akadályozott tanulóknál hosszabb ideig játszanak kulcsszerepet az euritmiával való fejlesztésben a testséma, a térészlelés és a mozgáskoordináció gyakorlatai, mert a saját testben otthon levés érzését megszerezni és megtartani, számukra gyakran egy életen át gyakorlandó program. Emellett az euritmia segítséget nyújt a térinél még megfoghatatlanabb és nehezebben átlátható idői hierarchia, a szeriális egymásutániség megtapasztalásához, átérzéséhez és megértéséhez. A mozgásszervezés rugalmatlansága vagy az adódó helyzetek lassú és hiányos értékelése miatt a balesetveszély elkerülésére is fokozottan ügyelni kell az órák megtervezésekor és megvalósításakor az értelmileg akadályozott diákok esetében. Az euritmia eszközök használatában is fokozatosan pontos, jó szokásokat és szabályokat kell kialakítanunk.

Az előbbiekből is kitűnik, hogy az euritmia tanításban csak erős differenciálással, és segítőkkal lehet kezelni az egyéni különbségeket. Lesznek olyan diákok, akik a mozgásra nagyon motiváltak, de vannak, akiknek mozgástera akár testi, akár lelki esetleg környezeti okokból beszűkült és komfortzónájukból való erőteljes kimozdításként vagy kifejezetten diszkomfort vagy idegen élményként élnek meg minden mozgásos tevékenységet. Azonban lelkiekben ők is általában átélik az euritmia mozdulatokat. Tehát az előttük végzett euritmia gyakorlatokat lelki mozdulataik közé felveszik. Következő lépésként az önálló akarát megtartásával a segítő kifejező mozgásainak a diákra való közvetlen áttételét lehet segítségül hívni. Így alakítani ki kis lépésekben az önálló kifejezés mozdulatcsírait, melyek lehet, hogy eleinte az arcon, vagy csak az ujjakon, később a testben jobban kiterjedve mutatják meg a lelki rezdüléseik testi kifejeződéseit, mozgásirányításuk mozgástudatuk fejlődését. Ezáltal, mint egy visszahatásként lelki élményeik is megerősödnek, differenciálódnak.

Az értelmileg akadályozott diákok csak hosszasan, esetenként több éves előkészítést követően vágnak bele az alfabetikus úton való olvasástanulásba. Az euritmia nem csak a mozgásos ügyesítés terén hatékony előkészítője az írás-olvasásnak, hanem azért is, mert a gyermekek megtanulják általa meghallani a kiemelkedő beszédhangokat, tehát a fonológiai készséget is alakítja. Lényegét tekintve hasonló művelet zajlik mind két órán. Az írás-olvasás, csak úgy, mint az euritmia idői dimenzióból, szigorú szeriális struktúrából konvertál téri dimenzióba vagy éppen fordítva az olvasás esetében. Az olvasástanulás előkészítését tehát célzott gyakorlatokkal szükséges segíteni az értelmileg akadályozottak különböző csoportjai esetében. A számoláshoz is a ritmus révén biztosít hatékony előkészítést az euritmia. A cselekvésben való számfogalom

alakítást is támogatja. Az egyéni képességekhez mérten legjobb mozgáskoordináció és a rugalmas megfelelő ritmusban működő szenzoros integráció a későbbi szakmaelsajátítás, a munka jellegű tevékenységek kialakításának alapját is jelenti.

Az ilyen diákokkal való euritmázás tervezésében az általános és életkorilag jellemző pedagógiai célokat jelentősen módosíthatják speciális fejlesztési szükségleteik. Így az euritmia fontos rehabilitációs-rehabilitációs célokat is szolgál, ezáltal beszámíthatóvá válik a rehabilitációs-rahabilitációs órakeretbe.

A fentiek értelmében külön figyelmet érdemelnek értelmileg akadályozott diákok nevelésében-tanításában a következő célok:

- Érdeklődés és öröm felkeltése az euritmikus mozgások iránt.
- A kifejezőkészség fejlesztése, a kommunikációs igény felkeltése, fejlesztése.
- Mozgásigény, aktív mozgásos kifejezés, kezdeményező-készség felkeltése, kialakítása.
- A tanuló személyiségfejlődésének, önbizalmának, önértékelésének fejlesztése.
- Saját testen való tájékozódás differenciáltabbá, pontosabbá tétele az első-hátsó, lent-fent és jobb-bal zónákban. Ezek verbális kifejezésének, a viszonyszavak, névutók pontos használatának segítése.
- Ezáltal a saját testtel való azonosulás, a saját test elfogadásának segítése, koherencia-élmény erősítése.
- A képzetalkotási folyamatok serkentése, az alkotó fantázia kibontakoztatása.
- A mozgásos és képi emlékezet összekapcsolása a verbális emlékezeti folyamatokkal.
- A háromdimenziós téri viszonyok és a különböző síkok felismerése, ezekben való biztonságos mozgás kialakítása.
- Az érzékelés és a mozgás együttműködésének a fejlesztése (szenzomotoros és szenzoros integrációs folyamatok támogatása, különös tekintettel a látás-hallás, saját mozgás érzékelés, más néven kinesztetikus-proprioceptív csatorna és az ezzel szorosan összefüggő egyensúlyérzékelés összerendezésében).
- A motoros és koordinációs képességeket, motoros tervezés, szervezés és rugalmas megvalósítás fejlesztése.
- A mozgás-beszéd-ritmus összerendezése.
- A beszédészlelés, beszédértés fejlesztése.
- A beszéd mozgásos megjelenítése által a belső képek kialakulásának, ezen keresztül az elvonatkoztatási folyamatok, gondolkodási folyamatok segítése.
- A társas együttműködési készségek-képességek fejlesztése.
- Helyes testtartás kialakulásának segítése, mozgásban és állásban egyensúlyt találni a könnyű és nehéz között.
- Ösztönzés az alkotókészségre, arra, hogy a tanuló szabadideje egy részét is később valamilyen alkotó, önkifejező tevékenységgel töltsse.

Általánosságban elmondható, hogy az euritmiában elérendő nevelési-tanulási célok és megvalósítandó feladatok a tanulásban akadályozottak és az értelmileg akadályozottak csoportjában igen hasonlóak. Elsődlegesen az egyes életkorokra jellemző lelki tartalmak, érzelmi elemek, belső képek mozgásban való kibontása, azok teljes testtel való átélése a cél, melyek többnyire az értelmi állapottól függetlenül mind a két csoportban lehetségesek. Ehhez jelen esetben az euritmia mozgáselemei „muzsikálnak a test hangszerén”. A sikeres megvalósulásnak nem feltétlen velejárója az átélt folyamatok rövid időn belüli tudatosítása. Ezért a tanulásban akadályozottak és az értelmileg akadályozottak euritmia tanterve az eredménycélok tekintetében sem különül el egymástól. Annak külön leírására nincs szükség. Azonban megjegyzendő, hogy egy konkrét tanulócsoport euritmia tanmenetének tervezésekor messzemenőig figyelembe kell venni a diákok mozgásállapotát, kifejezési és kommunikációs jellemzőit, valamint fejlődési szükségleteit a tantárgyi tartalom és a segítők bevonása tekintetében egyaránt. Mindezek – az alapelemek megtartása mellett – módosíthatják a kitűzendő eredménycélokat is.

Hit- és erkölcsstan

Szabad vallás

Általános feladatok

A Waldorf-pedagógia fontosnak tartja, hogy minden tanuló iskolai pályafutása alatt folyamatosan valamilyen vallásoktatásban részesüljön. Tiszteletben tartja a szülő szellemi szabadságát, ezért a Waldorf-iskolákban is a szülő dönt arról, milyen vallásoktatásban kívánja a gyermekét részesíteni. Azonban bármilyen vallásoktatást választanak is, a pedagógus munkája csak akkor lehet sikeres ezen a téren, hogyha a szülői ház légköre segíti a vallásórák érzületének továbbélését. A különböző felekezetek vallásoktatására általában a felekezet által biztosított helyszíneken és időpontokban kerül sor.

A Waldorf-pedagógia – a felekezeti vallásoktatásban nem részesülő diákok számára – szabadvallás-tanítást kínál fel. A szabadvallás-tanítás felekezettől független értéként kezeli és ápolja a diákok a vallásos érzületét. A szülők az első osztály kezdetén nyilatkoznak arról, hogy gyermekük a szabadvallás-tanításban vagy más felekezeti oktatásban vesz-e részt.

A Waldorf-pedagógia a nevelési-tanítási folyamatra úgy tekint, mint az individuum önmaga és a világ megismerésén keresztüli felébredésének, tudatosodásának folyamatára. A szalutogenezis értelmében (ld. a tanterv bevezető gondolatait) a személyiség koherenciája, az értelmes alkotó élet alapja a testi, lelki, és szellemi képességek integrált fejlődése. Így mindhárom terület egyforma hangsúllyal szerepel a Waldorf-iskolai tanulási-tanítási folyamatban. A szabadvallás feladata ebben, hogy az individualitás bontakozó egyediségét (egyéniségét) összhangba hozza az örök lelki-szellemi értékekkel. Egyfelől megmutassa azokat, az ember lényegéből fakadó ideálokat, melyek mintegy az emberi „ösképet” jelentik és melyek a közösség, az emberi kapcsolatok mozgatórugói kell, hogy legyenek. Másfelől segítsen a diákoknak az év körforgásában a keresztény ünnepek szellemében átélni, megérezni, majd megérteni a teremtett világ egységét, az ember és szűkebb-tágabb környezetének szerves kapcsolódását, nagyobb összefüggéseit. Ezáltal felismerni a Krisztus iránti hála és szeretet lelki érzületét.

A tanítás a Waldorf-pedagógia embertani megfontolásai alapján, szigorúan az életkori sajátosságokhoz alkalmazkodva, annak módszertanával, a tanterv részeként történik. Az emberiség történetének kezdetén a tudomány, a művészet és a vallás együtt, egymással szoros kapcsolatban fejlődött. Ma, bár fejlődési útjuk elválni látszik egymástól, nem juthat érvényre az ember további fejlődésének lehetősége vallásos érzések és az ehhez fűződő akarat és cselekedetek nélkül. A Waldorf-iskola a keresztény ünnepkör jegyében éli mindennapjait, melyben nem csak az ünnep pillanatának, hanem annak a lelki-szellemi útnak is nagy jelentősége van, mely odáig elvezet. A szabadvallás-tanításnak fontos szerepe van abban, hogy egy-egy ünnepi időszak kibontakozásáig kísérelje a diákokat, majd segítse annak lezárását, és a következő időszakba való átlépést. Így adva egészséges ritmust a diákok lelki-szellemi életének. Kívánatos, hogy a szabadvallást tanító pedagógus szorosán együttműködjön a tanári kollégiummal az ünnepek szellemi előkészítésében.

A szabadvallás-oktatás az alsóbb évfolyamokon a gyermek természetéből adódó spontán vallásosságát támogatja, azt helyezi középpontba, ami minket összeköt, és nem azt, ami elválaszt. Az iskola kezdő szakaszának legfontosabb élménye a rácsodálkozás, a teremtett világ egységének, különösen a természet által megmutatkozó összhangjának az átélése. Ezt a gyermekek szinte természetes módon gyakorolják, a szabadvallás-tanítás szinte csak jó szokássá teszi és elmélyíti ezt. A

kezdeti rácsodálkozást, harmónia élményt követi, hogy az embert, mint Isten képmását mutassuk meg. Emberi sorsokon át éljük meg az emberi magasabb ideáinak megvalósulását, egy-egy ember vagy közösség fejlődésének folyamatát az ideák szellemében véghezvitt cselekedeteit. Itt főként a mások sorsába való behelyezkedés, az együttérzés, a test és a lélek kapcsolódásának átélése jelenik meg. A felsőbb osztályokban a tudatosság növekedésével a rácsodálkozást és az átélést követi a tudatos választások és a felelősségérzet kialakulása, a saját sors és annak másokkal való kapcsolódásának vonatkozásában is. A Gyógypedagógiai Waldorf-iskolában különös jelentőséget ad a szabadvallás tanításának, hogy ez a fajta lelki-szellemi táplálék talán még fontosabb olyan gyermekek esetében, akiknek ép szellemi lénye a világban való létezés vagy a világ megismerése során különböző súlyosságú lelki és/vagy testi akadályokat kell, hogy leküzdjön. Így a vallásos érzület gondozása a teljesség és az azonosság élményét növelheti bennük, ezáltal az együvé tartozás megnyugvását, kiegyenlített élményt és biztonságot sugároz.

Kiemelt habilitációs-rehabilitációs feladatok tanulásban akadályozott tanulók számára a szabadvallás-oktatás területén:

A szabadvallás témái és elérendő céljai szerint nem teszünk különbséget tipikusan és nem tipikusan fejlődő diákok között. Pusztán az előadás módjában, nyelvezetében, a történetek mennyiségében és hosszúságában szükséges alkalmazkodnunk a csoportok szórt képességstruktúrájához. Szintén lényeges, hogy az elvont magyarázatok helyett cselekvéses megtapasztaláshoz, átéléshez, és annak különböző modalitásokban való megjelenéséhez kössük a történetek feldolgozását (pl. éneklés, rajzolás, dramatizálás). Segítségül fogalmazunk meg néhány ajánlást:

- a történeteket lassabb tempóban, az egyes részeket kicsit hosszabb szünetekkel elválasztva mondjuk el, egy-egy történet akár többször is elhangozhat,
- a történet mondatokba foglalásakor – kiváltképp az alsó tagozatban – csak a legritkább esetben alkalmazzunk többszörösen összetett mondatot, vagy közbevetett tagmondatot tartalmazó szöveget, mivel ezek megértését gátolja a kisdíákok emlékezeti és szintaktikai feldolgozó rendszerének éretlensége,
- az elvont fogalmak megértéséhez minden esetben használjunk cselekvéses vagy a belső képalkotást segítő elemeket, konkrét példákat, zenét, képeket, bábjátékot, melyek mintaként szolgálhatnak egy hasonló magatartás felvállalásához,
- A szabadvallás órákon megjelenő történetek más tantárgyakban megjelenő kapcsolódási pontjait fontos egyeztetni az osztálytanítóval, mert a már ismert történésekkel való kontextusba helyezés könnyebbé teszi a feldolgozást, megértést,
- érdemes több módon is megbizonyosodnunk arról, vajon a gyerekek tudták-e követni a történet fonalát, szereplői sorsát, feldolgozni a történet lényeges pontjait (pl. kérdések, képek, idővonal, gondolattérkép készítése),
- a tanulásban akadályozott tanulók hajlamosak az elvont képeket szó szerint értelmezni, ezért megfontoltan válasszunk az adott mondanivalóhoz történetet, sorseseeményt,
- a gátló funkciók későbbi érése miatt az átélt élmények, érzelmek diákjaink viselkedését lényegi módon befolyásolhatják,
- a jó szokások kialakítására feltehetően több időre és következetes, állandó gyakorlásra van szükség,
- az ünnepek megszervezésekor ügyeljünk arra, hogy az ünnepi szokásrendszernek legyen pontosan, mindig azonos formában visszatérő kerete, melyek segítik a térben és időben nehezen tájékozódó, esetleg viselkedésüket kevésbé rugalmasan alakító diákokat is az ünnep átélésében.

1–2. évfolyam

Órakeret a két évfolyamra összesen: 72 óra

Fejlesztési célok

A vallásos érzület, az áhítat és a csodálkozás, a tisztelet és az odaadás, az iskoláskor előtti időszakban már erőteljesen kifejlődhetnek egy egészséges lelkiületű családi és óvodai környezetben, mely pedagógiai tudatossággal teremt életkorának megfelelő légkört a gyermek számára. Ezekre a magukkal hozott „erényekre” építjük fel a vallásoktatás kezdeteit, felekezeti színezet nélkül, egyformán, minden résztvevőre vonatkozóan.

A természet és a környezet jelenségei, melyek a teremtett világ értelmét megérező tiszteletet és érdeklődést váltanak ki a gyerekekből – a vallásórák és a szülői ház bizalmat sugárzó légköre biztosságot ad a tanulók érzésvilágának és akaratának: ezáltal ebben az életkorban nem merül fel Istenre vagy a Gondviselésre vonatkozó bizonyítás szükségessége. Az isteni, emberi és természeti világ szentsége iránti érzékenységet, és a világ jelenségei iránti tiszteletet ébresztjük fel és ápoljuk meséken és a keresztény hitvilág legendáin át.

A szabadvallás órákon az évkört kísérő, évszakonként változó természeti jelenségeket kapcsoljuk össze az év keresztény ünnepeit kísérő hagyományokkal, az azokhoz kapcsolódó történetek, és az általuk hordozott érzületek által. Mindegyik olyan mese, történet, amelyben egy-egy természeti jelenség közvetlenül szólal meg: a felhő, a patak, az erdő, a fa, magában rejtje a teremtett világ szépsége és nagyszerűsége iránti hálaérzet elmélyítését. A szentek életéről szóló legendák a lélek megnevelésének, megtisztításának lehetőségére mutatnak példát. Az elhangzott mesék, történetek, legendák átélését segítik az ehhez kapcsolódva szabadon történő megnyilatkozások szóban, énekben és rajzban.

Kapcsolódási pontok

A szabad vallás tantárgy az életkori sajátosságoknak megfelelő mesék, történetek és az ezekhez kapcsolódó beszélgetés, éneklés, megjelenítés, rajzolás és más képzőművészeti tevékenység által az alsó tagozaton közvetlenül kapcsolódik az Anyanyelvi kommunikáció, irodalom és nyelvtan, a zene, a képzőművészet tantárgyhoz.

Eredménycélok

- A diák a pedagógus támogatásával képes legyen kifejezőeszközt, módot találni arra, hogy az órán átélte érzések, gondolatok valamilyen verbális, vokális vagy más művészi formát kapjanak, pl. rajz, dramatizálás, zene, stb..
- A természetben működő élet, a teremtett világ szépsége, és annak teremtője iránti hálaérzet és tisztelet felébredése az elhangzott mesék, legendák és azok megbeszélése során.

3–4. évfolyam

Órakeret a két évfolyamra összesen: 72 óra

Fejlesztési célok

Az embert Isten képmásaként állítjuk a gyermekek elé. A világra és önmagukra vonatkozó, a korosztályra jellemző kérdésekre, kételyekre az Ószövetségből merített történetekkel növeljük biztonságérzetüket és hitüket. A történetek által mutatunk rá a test és a lélek mindig továbbfejlődő kapcsolataira a világgal és az embertársakkal is. Ezzel a szociális élet természetes gyökereit erősítjük.

A régi korok mítoszaiban, a legendákban átélhetjük a népek sorsát, kapcsolatukat égi és földi vezetőikkel, örömeiket, vesződéseiket, ünnepeiket, mindennapi életüket, szokásaikat és a közösségüket összetartó törvényeiket. Az Ótestamentum történetei, a

kereszténység történetének előkészítése a héber nép sorsában megerősítik bennünk, hogy az ember az isteni világból a földre helyeztetett, a léleknek helyet adó, testet öltött isteni teremtmény. Ezt közvetítik az elhangzó történetek. Ezeknek a történeteknek gondolat- és érzésköréből kiindulva alapozzuk meg a keresztény értékrendet: A tízparancsolat, Dávidban élő kegyelem Saul iránt, Dániel próféta hűsége Istenéhez, az irgalmas szamaritánus, a hit általi gyógyulások és más példák, melyek az említett reális folyamat részei a Bibliában. A történetek elmondása és a beszélgetések során példák adódnak az isteni világ bölcs vezetése és az egyes emberi sorsok közti kapcsolatra (Mózes története, magyar mitológia, a magyarok őstörténetének részletei, a kereszténység felvétele, más népek mitológiájának ismertetése: például az észak-germán mitológiáé).

A Messiásról szóló jövendölés és a Máté evangéliumának néhány részletének feldolgozásával zárul az alsó tagozatos szabadvallás órák témája. Ezáltal megalapozva az Újszövetség történetéhez való utat. Az évkört követő hagyományokat, szokásokat, Szent Mihály, Szent Márton, Szent Lucia, Szent Erzsébet, Szent Ferenc, Szent György és más szentek ünnepéhez, az évkör nagy ünnepeihez és a jeles napokhoz kapcsolhatjuk. (Betlehemes játék, Pünkösdi királyválasztás...)

Kapcsolódási pontok

Az anyanyelv és rajz-festés órákon mitológiai történetek képeinek megjelenítése, a természetrajz órákon a teremtett világ célszerű szépségének megismerése.

Eredménycélok

- Az Ószövetség legfontosabb történeteinek ismerete.
- A tízparancsolat megismerése és jelentőségének átélése az akkori ember számára.
- A fájdalom és az öröm érzésének átélése a történetekben. Annak tudatosulása, hogy milyen módon okozhatjuk az egyiket és a másikat.
- Az engedelmesség, hűség könyörületesség szerepének felismerése a világejlődésben és az ember életében az Ószövetség példáin keresztül.
- Jártasság az évkör ünnepeihez tartozó ismeretekben, szokásokban.

5-6. évfolyam

Órakeret a két évfolyamra összesen: 72 óra

Fejlesztési cél

Az emberi sors iránti érzékenységet ápoljuk a család, a barátság, az emberi kapcsolatokkal foglalkozó történetekben, és az ehhez kapcsolódó beszélgetésekben. Az erkölcsösség alapját képező hálaérzés ápolásával fejlődik ki az emberek iránti szeretet és a kötelességtudat, mely a későbbiekben nem erkölcsi előírásoknak, hanem belső meggyőződésnek engedelmeskedik. A tanulók számára kiderül (ha magukba néznek), hogy él bennük a szeretet érzése. Ezt az érzést az újtestamentumi példák alapján tárgítani kezdjük, olyan emberek, természeti lények irányába, akik felé esetleg eddig nem fordultak szeretettel. Az órák meghítt légkörében a tanulókkal őszinte, mély beszélgetésekre nyílik lehetőség.

Az ókori mitológiai történetekben egyfelől újra felidéződik a világteremtés, számtalan aspektusból. Másfelől a jó és rossz, a bűn és erény megjelenésére gondolkodásra készíteti a diákokat. Utóbbihoz a lovagtörténetek és egyéb életrajzok is bőséges példát adnak. A lovagkor nemes érzelmeihez, az akarat jó irányba történő edzéséhez a lovagkori erények megismerésével juthatunk közelebb. Az ösztönök néha életet mentenek, néha tönkreteszik azt. Történetek kapcsán megbeszéljük, hogyan tanuljunk meg bánni velük. Az Arthur királyról és Parzivalról szóló történetekben a betegség, a gyógyulás és a megbocsátás kérdéseivel találkozunk.

Jézus Krisztus élete, a példázatok, Jézus gyógyításai, a gyógyulások, melyek elsősorban a lélek gyógyulására vonatkoztak, minden évfolyamnál egyre magasabb szinten részei az órának. Szent Pálról, Tarsiciusról vagy Milonról, a kereszténnyé vált árva rabszolgaifüről szóló történeteken keresztül a kereszténység korai időszakára világítunk rá. A történetek követése során a családról, a barátságról a sors kérdéseiről, a Gondviselésről szóló beszélgetésekre adódik jó lehetőség.

Kapcsolódási pontok

A történelem tantárgyhoz kapcsolódva az ősi kultúrákkal és vallásokkal ismerkednek meg. Zarathusztra tanításaiban a jó és rossz, Buddha tanításaiban az együttérzés és a lélek megnemesítése, megtisztulása jelenik meg, melyek a szabadvallás-órákon közvetlenül kapcsolódnak történelmi ismereteikhez. Az ókorról és a korai középkorról tanultak a szabadvallás-órákon elmélyítésre kerülnek. A Honismeret és földrajz kapcsán az egyes tájegységeken a keresztény ünnepeken megjelenő népi hagyományok megismerése.

Eredménycélok

- Az Újszövetség legfontosabb történeteinek ismerete.
- Az elhangzottakhoz kapcsolódva szabadon nyilatkoznak meg az órán folyó beszélgetésekben, képesek érzéseik, véleményük szavakba öntésére.
- A tárgyalt témakörökben a sors, a Gondviselés, az emberi kapcsolatok, a szeretet megnyilatkozásainak átélése.
- Az évkör ünnepeihez kapcsolódó ismeretek, az azokhoz kapcsolódó hagyományokról való tudás bővülése.

7-8. évfolyam

Órakeret a két évfolyamra összesen: 72 óra

Fejlesztési cél

A nagy földrajzi felfedezések, feltalálások hátterére, nagyjaink az emberiség továbbhaladása érdekében vívott küzdelmeire világítunk rá életrajzok segítségével. A meggyőződés, kitartás, a szabadság és a korlátozottság, a felelősség és a közösségért hozott áldozatok átélése a történelmi hősök életútjának követésében domborodik ki. A tárgyalt életrajzokban finom összefüggéseket fedezhetünk fel a gyermekkorban átéltek, az ifjúkori évek és a felnőttkor kapcsán.

A szerelemről, párkapcsolatokról, a házasságról, a gyermekáldásról, az anyaságról emberi sorsok bemutatásával és ezekhez kapcsolódó beszélgetésekkel alapozzuk meg a családi életről szóló témaköröket (ezek a későbbi iskoláztatás során hangsúlyos szerepet töltenek be).

Példaképpé akkor válik igazán az életrajzokban tárgyalt kiváló személy, ha egész emberi lényé ragadja meg a gyermekeket, s az erényei, nagyszerűsége mellett a hibáit sem kendőzzük el. Ez a lelki folyamat csendesen, a lelkük mélyén játszódik le, nem feltétlenül szükséges szavakba önteni. A szegények világának javításán segítők munkásságának megismerése által a harmadik világ életmódja, szegénysége, egészségi helyzete együttérzést vált ki a gyerekekből. Az Apostolok cselekedeteihez, vagy egy-egy evangéliumi részlet ismertetéséhez a jelenkor etikai kérdései is kapcsolódnak. Gandhi, Albert Schweitzer vagy Teréz anya munkásságának megismerése által a harmadik világ életmódja, szegénysége, egészségi helyzete iránti együttérzés erősödik a tanulóknál. A szegénység, az elhanyagoltság, a felemelkedésre vágyódó emberekről szerzett közeli tapasztalatok, olvasmányok, hírek közvetlenül kapcsolódnak a témához. A sorstársak életrajzához való kapcsolódás szép példája lehet Helen Keller „Csöndes, sötét világom” című naplója. A naplóból részleteket dolgozunk fel önállóan és csoportosan.

A székelyek középkori szervezete, az ősi indián társadalmak berendezkedése, a szerzetesrendek közössége, a szabad királyi városok élete és más történelmi példák

alkalmasak arra, hogy a szabadság és a korlátozottság, a felelősségvállalás, az egyén és a közösség életének változásait nyomon kövessék és beszéljessenek róla.

A keresztény és nem keresztény vallások megértése, az ókori vallások, a zsidó vallás, a pogány magyarok hitvilága, az iszlám vallás, a buddhizmus és ezek gyakorlásáról szóló ismeretekben való elmélyülés lehetőséget ad arra, hogy nyitottá váljanak a tanulók más vallások előítélet nélküli elfogadására.

Kapcsolódási pontok

a 7–8. osztályban a szabadvallás-órák témáiban való eligazodáshoz a történelem-, a földrajz- és a biológiaóra ismeretei is hozzásegítik a tanulókat a térben és időben való jobb tájékozódáshoz.

Eredménycélok

- A példaképek, a közösségért tevékenykedő személyek életén keresztül a családi élet, az ifjúkori elhatározások, áldozatok vállalása, a kitartás, a hazaszeretet, az együttérzés, a segíteni akarás, a nemes célokért való munkálkodás, az egyén felelőssége a közösségért, a közösségek élete, a másokkal való együttélés, együttérzés és elfogadás példáinak átélése.
- A jelenkori etikai kérdéseinek összekapcsolása a megbeszélésre kerülő témákkal.
- Alapismeretek a nagy világvallásokról, és ezek iránti nyitottság és elfogadás.

Kiemelt habilitációs-rehabilitációs feladatok értelmileg akadályozott tanulók számára a szabadvallás-oktatás területén:

A szabadvallás témái és elérendő céljai szerint nem teszünk különbséget tipikusan és nem tipikusan fejlődő diákok között. Pusztán az előadás módjában, nyelvezetében, a történetek mennyiségében és hosszúságában szükséges alkalmazkodnunk a csoportok szórt képességstruktúrájához. Szintén lényeges, hogy az elvont magyarázatok helyett cselekvéses megtapasztaláshoz, átéléshez, és annak különböző modalitásokban való megjelenéséhez kössük a történetek feldolgozását (pl. éneklés, rajzolás, dramatizálás). Segítségül fogalmazunk meg néhány ajánlást:

- a történeteket lassabb tempóban, az egyes részeket kicsit hosszabb szünetekkel elválasztva mondjuk el, egy-egy történet akár többször is elhangozhat,
- a történet mondatokba foglalásakor – kiváltképp az alsó tagozatban – csak a legritkább esetben alkalmazzunk többszörösen összetett mondatot, vagy közbevetett tagmondatot tartalmazó szöveget, mivel ezek megértését gátolja a kisdíákok emlékezeti és szintaktikai feldolgozó rendszerének éretlensége,
- az elvont fogalmak megértéséhez minden esetben használjunk cselekvéses vagy a belső képalkotást segítő elemeket, konkrét példákat, zenét, képeket, bábjátékot, melyek mintaként szolgálhatnak egy hasonló magatartás felvállalásához,
- A szabadvallás órákon megjelenő történetek más tantárgyakban megjelenő kapcsolódási pontjait fontos egyeztetni az osztálytanítóval, mert a már ismert történetekkel való kontextusba helyezés könnyebbé teszi a feldolgozást, megértést,
- érdemes több módon is megbizonyosodnunk arról, vajon a gyerekek tudták-e követni a történet fonalát, szereplői sorsát, feldolgozni a történet lényeges pontjait (pl. kérdések, képek, idővonal, gondolattérkép készítése),
- az értelmileg akadályozott tanulók hajlamosak az elvont képeket szó szerint értelmezni, ezért megfontoltan válasszunk az adott mondanivalóhoz történetet, sorseseményt,

- a gátló funkciók későbbi érése miatt az átélt élmények, érzelmek diákjaink viselkedését lényegi módon befolyásolhatják,
- a jó szokások kialakítására feltehetően több időre és következetes, állandó gyakorlásra van szükség,
- az ünnepek megszervezésekor ügyeljünk arra, hogy az ünnepi szokásrendszernek legyen pontosan, mindig azonos formában visszatérő kerete, melyek segítik a térben és időben nehezen tájékozódó, esetleg viselkedésüket kevésbé rugalmasan alakító diákokat is az ünnep átélésében.

1–2. évfolyam

Órakeret a két évfolyamra összesen: 72 óra

Fejlesztési célok

A vallásos érzület, az áhítat és a csodálkozás, a tisztelet és az odaadás, az iskoláskor előtti időszakban már erőteljesen kifejlődhetnek egy egészséges lelkiéletű családi és óvodai környezetben, mely pedagógiai tudatossággal teremt életkorának megfelelő légkört a gyermek számára. Ezekre a magukkal hozott „erényekre” építjük fel a vallásoktatás kezdeteit, felekezeti színezet nélkül, egyformán, minden résztvevőre vonatkozóan.

A természet és a környezet jelenségei, melyek a teremtett világ értelmét megérző tiszteletet és érdeklődést váltanak ki a gyermekből – a vallásórák és a szülői ház bizalmat sugárzó légköre biztosságot ad a tanulók érzésvilágának és akaratának: ezáltal ebben az életkorban nem merül fel Istenre vagy a Gondviselésre vonatkozó bizonyítás szükségessége. Az isteni, emberi és természeti világ szentsége iránti érzékenységet, és a világ jelenségei iránti tiszteletet ébresztjük fel és ápoljuk meséken és a keresztény hitvilág legendáin át.

A szabadvallás órákon az évkört kísérő, évszakonként változó természeti jelenségeket kapcsoljuk össze az év keresztény ünnepeit kísérő hagyományokkal, az azokhoz kapcsolódó történetek, és az általuk hordozott érzületek által. Mindegyik olyan mese, történet, amelyben egy-egy természeti jelenség közvetlenül szólal meg: a felhő, a patak, az erdő, a fa, magában rejtje a teremtett világ szépsége és nagyszerűsége iránti hálaérzet elmélyítését. A szentek életéről szóló legendák a lélek megnevelésének, megtisztításának lehetőségére mutatnak példát. Az elhangzott mesék, történetek, legendák átélését segítik az ehhez kapcsolódva szabadon történő megnyilatkozások szóban, énekben és rajzban.

Kapcsolódási pontok

A szabadvallás tantárgy az életkori sajátosságoknak megfelelő mesék, történetek és az ezekhez kapcsolódó beszélgetés, éneklés, megjelenítés, rajzolás és más képzőművészeti tevékenység által az alsó tagozaton közvetlenül kapcsolódik az Anyanyelvi kommunikáció, irodalom és nyelvtan, a zene, a képzőművészet tantárgyhoz.

Eredménycélok

- A diák a pedagógus támogatásával képes legyen kifejezőeszközt, módot találni arra, hogy az órán átélt érzések, gondolatok valamilyen verbális, vokális vagy más művészi formát kapjanak, pl. rajz, dramatizálás, zene, stb..
- A természetben működő élet, a teremtett világ szépsége, és annak teremtője iránti hálaérzet és tisztelet felébredése az elhangzott mesék, legendák és azok megbeszélése során.

3–4. évfolyam

Órakeret a két évfolyamra összesen: 72 óra

Fejlesztési célok

Az embert Isten képmásaként állítjuk a gyermekek elé. A világra és önmagukra vonatkozó, a korosztályra jellemző kérdésekre, kételyekre az Ószövetségből merített történetekkel növeljük biztonságérzetüket és hitüket. A történetek által mutatunk rá a test és a lélek mindig továbbfejlődő kapcsolataira a világgal és az embertársakkal is. Ezzel a szociális élet természetes gyökereit erősítjük.

A régi korok mítoszaiban, a legendákban átélhetjük a népek sorsát, kapcsolatukat égi és földi vezetőikkel, örömeiket, vesződéseiket, ünnepeiket, mindennapi életüket, szokásaikat és a közösségüket összetartó törvényeiket. Az Ótestamentum történetei, a kereszténység történetének előkészítése a héber nép sorsában megerősítik bennünk, hogy az ember az isteni világból a földre helyeztetett, a léleknek helyet adó, testet öltött isteni teremtmény. Ezt közvetítik az elhangzó történetek. Ezeknek a történeteknek gondolat- és érzésköréből kiindulva alapozzuk meg a keresztény értékrendet: A tízparancsolat, Dávidban élő kegyelem Saul iránt, Dániel próféta hűsége Istenéhez, az irgalmas szamaritánus, a hit általi gyógyulások és más példák, melyek az említett reális folyamat részei a Bibliában. A történetek elmondása és a beszélgetések során példák adódnak az isteni világ bölcs vezetése és az egyes emberi sorsok közti kapcsolatra (Mózes története, magyar mitológia, a magyarok őstörténetének részletei, a kereszténység felvétele, más népek mitológiájának ismertetése: például az észak-germán mitológiáé).

A Messiásról szóló jövendölés és a Máté evangéliumának néhány részletének feldolgozásával zárul az alsó tagozatos szabadvallás órák témája. Ezáltal megalapozva az Újszövetség történeteihez való utat. Az évkört követő hagyományokat, szokásokat, Szent Mihály, Szent Márton, Szent Lucia, Szent Erzsébet, Szent Ferenc, Szent György és más szentek ünnepéhez, az évkör nagy ünnepeihez és a jeles napokhoz kapcsolhatjuk. (Betlehemes játék, Pünkösdi királyválasztás...)

Kapcsolódási pontok

Az anyanyelv és festés órákon a mitológiai történetek képeinek megjelenítése, a természetrajz órákon a teremtett világ célszerű szépségének megismerése.

Eredménycélok

- Az Ószövetség legfontosabb történeteinek ismerete.
- A tízparancsolat megismerése és jelentőségének átélése az akkori ember számára.
- A fájdalom és az öröm érzésének átélése a történetekben. Annak tudatosulása, hogy milyen módon okozhatjuk az egyiket és a másikat.
- Az engedelmesség, hűség, könyörületesség szerepének felismerése a világfejlődésben és az ember életében az Ószövetség példáin keresztül.
- Jártasság az évkör ünnepeihez tartozó ismeretekben, szokásokban.

5-6. évfolyam

Órakeret a két évfolyamra összesen: 72 óra

Fejlesztési célok

Az emberi sors iránti érzékenységet ápoljuk a család, a barátság, az emberi kapcsolatokkal foglalkozó történetekben, és az ehhez kapcsolódó beszélgetésekben. Az erkölcsösség alapját képező hálaérzés ápolásával fejlődik ki az emberek iránti szeretet és a kötelességtudat, mely a későbbiekben nem erkölcsi előírásoknak, hanem belső meggyőződésnek engedelmeskedik. A tanulók számára kiderül (ha magukba néznek), hogy él bennük a szeretet érzése. Ezt az érzést az újtestamentumi példák alapján tárgítani kezdjük, olyan emberek, természeti lények irányába, akik felé esetleg eddig nem fordultak szeretettel. Az órák meghitt légkörében a tanulókkal őszinte, mély beszélgetésekre nyílik lehetőség.

Az ókori mitológiai történetekben egyfelől újra felidéződik a világteremtés, számtalan aspektusból. Másfelől a jó és rossz, a bűn és erény megjelenésére gondolkodásra készíti a diákokat. Utóbbihoz a lovagtörténetek és egyéb életrajzok is bőséges példát adnak. A lovagkor nemes érzelmeihez, az akarat jó irányba történő edzéséhez a lovagkori erények megismerésével juthatunk közelebb. Az ösztönök néha életet mentenek, néha tönkreteszik azt. Történetek kapcsán megbeszéljük, hogyan tanuljunk meg bánni velük. Az Arthur királyról és Parzivalról szóló történetekben a betegség, a gyógyulás és a megbocsátás kérdéseivel találkozunk.

Jézus Krisztus élete, a példázatok, Jézus gyógyításai, a gyógyulások, melyek elsősorban a lélek gyógyulására vonatkoztak, minden évfolyamnál egyre magasabb szinten részei az órának. Szent Pálról, Tarsiciusról vagy Milonról, a kereszténnyé vált árva rabszolgafiúról szóló történeteken keresztül a kereszténység korai időszakára világítunk rá. A történetek követése során a családról, a barátságról a sors kérdéseiről, a Gondviselésről szóló beszélgetésekre adódik jó lehetőség.

Kapcsolódási pontok

A történelem tantárgyhoz kapcsolódva az ősi kultúrákkal és vallásokkal ismerkednek meg. Zarathusztra tanításaiban a jó és rossz, Buddha tanításaiban az együttérzés és a lélek megnemesítése, megtisztulása jelenik meg, melyek a szabadvallás-órákon közvetlenül kapcsolódnak történelmi ismereteikhez. Az ókorról és a korai középkorról tanultak a szabadvallás-órákon elmélyítésre kerülnek. A Honismeret és földrajz kapcsán az egyes tájegységeken a keresztény ünnepeken megjelenő népi hagyományok megismerése.

Eredménycélok

- Az Újszövetség legfontosabb történeteinek ismerete.
- Az elhangzottakhoz kapcsolódva szabadon nyilatkoznak meg az órán folyó beszélgetésekben, képesek érzéseik, véleményük szavakba öntésére.
- A tárgyalt témakörökben a sors, a Gondviselés, az emberi kapcsolatok, a szeretet megnyilatkozásainak átélése.
- Az évkör ünnepeihez kapcsolódó ismeretek, az azokhoz kapcsolódó hagyományokról való tudás bővülése.

7-8. évfolyam

Órakeret a két évfolyamra összesen: 72 óra

Fejlesztési célok

A nagy földrajzi felfedezések, feltalálások hátterére, nagyjaink az emberiség továbbhaladása érdekében vívott küzdelmeire világítunk rá életrajzok segítségével. A meggyőződés, kitartás, a szabadság és a korlátozottság, a felelősség és a közösségért hozott áldozatok átélése a történelmi hősök életútjának követésében domborodik ki. A tárgyalt életrajzokban finom összefüggéseket fedezhetünk fel a gyermekkorban átéltek, az ifjúkori évek és a felnőttkor kapcsán.

A szerelemről, párkapcsolatokról, a házasságról, a gyermekáldásról, az anyaságról emberi sorsok bemutatásával és ezekhez kapcsolódó beszélgetésekkel alapozzuk meg a családi életéről szóló témaköröket (ezek a későbbi iskoláztatás során hangsúlyos szerepet töltenek be).

Példaképpé akkor válik igazán az életrajzokban tárgyalt kiváló személy, ha egész emberi lényé ragadja meg a gyermekeket, s az erényei, nagyszerűsége mellett a hibáit sem kendőzzük el. Ez a lelki folyamat csendesen, a lelkük mélyén játszódik le, nem feltétlenül szükséges szavakba önteni. A szegények világának javításán segítők munkásságának megismerése által a harmadik világ életmódja, szegénysége, egészségi helyzete együttérzést vált ki a gyerekekből. Az Apostolok cselekedeteihez, vagy egy-egy evangéliumi részlet ismertetéséhez a jelenkor etikai kérdései is kapcsolódnak. Gandhi, Albert Schweitzer vagy Teréz anya munkásságának

megismerése által a harmadik világ életmódja, szegénysége, egészségi helyzete iránti együttérzés erősödik a tanulóknál. A szegénység, az elhanyagoltság, a felemelkedésre vágyódó emberekről szerzett közeli tapasztalatok, olvasmányok, hírek közvetlenül kapcsolódnak a témához. A sorstársak életrajzához való kapcsolódás szép példája lehet Helen Keller „Csöndes, sötét világom” című naplója. A naplóból részleteket dolgozunk fel önállóan és csoportosan.

A székelyek középkori szervezete, az ősi indián társadalmak berendezkedése, a szerzetesrendek közössége, a szabad királyi városok élete és más történelmi példák alkalmasak arra, hogy a szabadság és a korlátozottság, a felelősségvállalás, az egyén és a közösség életének változásait nyomon kövessék és beszélgessenek róla.

A keresztény és nem keresztény vallások megértése, az ókori vallások, a zsidó vallás, a pogány magyarok hitvilága, az iszlám vallás, a buddhizmus és ezek gyakorlásáról szóló ismeretekben való elmélyülés lehetőséget ad arra, hogy nyitottá váljanak a tanulók más vallások előítélet nélküli elfogadására.

Kapcsolódási pontok

a 7–8. osztályban a szabadvallás-órák témáiban való eligazodáshoz a történelem-, a földrajz- és a biológiaóra ismeretei is hozzásegítik a tanulókat a térben és időben való jobb tájékozódáshoz.

Eredménycélok

- A példaképek, a közösségért tevékenykedő személyek életén keresztül a családi élet, az ifjúkori elhatározások, áldozatok vállalása, a kitartás, a hazaszeretet, az együttérzés, a segíteni akarás, a nemes célokért való munkálkodás, az egyén felelőssége a közösségért, a közösségek élete, a másokkal való együttélés, együttérzés és elfogadás példáinak átélése.
- A jelenkori etikai kérdéseinek összekapcsolása a megbeszélésre kerülő témákkal.
- Alapismeretek a nagy világvallásokról, és ezek iránti nyitottság és elfogadás.

A Gyógypedagógiai Waldorf-iskola művészeti nevelésének kerettanterve az 1-8. évfolyamokon

Művészeti nevelés

A Gyógypedagógiai Waldorf-iskolákban a tanulók művészeti nevelése az alábbi művészeti ágakban zajlik (a 27/1998. (VI.10.) MKM rendeletben foglalt szakági besorolás szerint):

- Zeneművészeti ág – klasszikus zene – hárfa (gyermekhárfa) tanszak: a Gyógypedagógiai Waldorf-iskolai kerettantervben Zene tantárgyként jelölve, valamint a tanulók által szabadon választható egyéb hangszer (pl. furulya) szakon.
- Táncművészeti ág – kortárs tánc tanszak: a Gyógypedagógiai Waldorf-iskolai kerettantervben Euritmia tantárgyként jelölve (modern mozgásművészet).
- Képző- és iparművészeti ág – grafika, festészet, szobrászat tanszak – fatárgykészítő (vagy fémműves/bőrműves/bábkészítő) és textilműves tanszak: a Gyógypedagógiai Waldorf-iskolai kerettantervben a Képzőművészet (Festés, Formarajz-Rajz, Kézimunka) és Kézművesség (Famunkák) tantárgyaiként jelölve.
- Színművészeti-bábművészeti ág – színjáték tanszak vagy bábjáték tanszak: a Waldorf-kerettantervben az Anyanyelvi kommunikáció, irodalom és nyelvtan tantárgyba integrált dráma foglalkozásokként jelölve.

- Elméleti tárgy: a Gyógypedagógiai Waldorf-iskolai kerettantervben a Történelem tantárgy körében feldolgozott művészettörténeti ismeretek.

A fenti tanszakok mindegyike minden tanuló számára kötelező tantárgyként (a keret- és a helyi tanterv felkínálta kötelező választási lehetőségekkel) a kerettantervben megjelölt évfolyamokon és kidolgozott tartalmakkal.

Ének-zene

Általános célok

A zene beszél az emberhez, ezt a beszédet az ember spontán módon és elsősorban a lelkével érzi, sokkal kevésbé érti, mint a beszédet. Ha jól megfigyeljük, ahogyan a beszédben úgy a zenében is él egyfajta gondolat, melyet a dallamvonal, a zenei szakaszok vagy a zenei formák közvetítenek. De mindenek előtt érzéseink kerülnek előtérbe a zene hallgatásakor és megalkotásakor egyaránt. Ilyenkor főképp a zenei hangulatok, harmóniák, a dúr vagy moll irányba menő dallam a feszültségek és a feloldás van hatással ránk. A zenében él egy állandóan mozgásban, aktivitásban lévő akarat is, a ritmus, a taktus a lüktetés. A zenével való érintkezés során mind a három terület tükröződik lelki életünkben, minthogy mi is ilyen hármas felépítésű lények vagyunk: a test, a lélek és a szellem egységében. A zeneoktatás célja messze túlmutat a zenélés tevékenységén, valamint a zene megismerésén és megértésén. A személyiség formálásban kreatív, nyitott, egymásra figyelő, közösségi ember nevelésében lehet segítségünkre. A zenének ebben a hármas egységében való megmerítkezés a teljesség olyan harmóniáját adja, mely a személyiség koherencia-élményét támogatja. A zene egyszerre fakad az ember legmélyebb belső világából (csak azon keresztül válik hallhatóvá), egyben, mint külső szellemi erő felépíti, gazdagítja és harmonizálja azt. Emellett a zene fejlődése a különböző korszakokon át leképezi az emberi fejlődés tudatváltozásait. Ennek tendenciái fellelhetők az egyes ember fejlődési útjában is. Ezért nem mindegy, hogy milyen zenei táplálékot kap a lélek az egyes életkorokban. A zenei tantervben azt keressük, melyik életkornak milyen zenei táplálék felel meg a legjobban, és hogyan tudjuk azt a legmegfelelőbb módon biztosítani számára.

Körülbelül kilencéves koráig a gyermek, mint mindenre nyitott érzékszerv él a világban. Még kevésbé szilárdult meg saját belső élete, többnyire belemerül az őt körülvevő világ folyamataiba. Gyakorta kívülről érkező impulzusok irányítják. A zene is egyfajta atmoszférát teremt köré, hat rá, benne él, s amely "mint a szobrász keze", segít megformálni azt a belső középpontot, amire a későbbiekben a zene műveléséhez és értő hallgatásához is szükségük lesz. Ebben az első időszakban a fent említett zenei egységek a lélekben még nem különülnek el egymástól. A gyermek csak a teljességet érzékeli a megszólaló muzsikában. Ezt a minőséget képezi le a "kvinthangulat". Ebben a "kvinthangulatban" a dallam, a harmónia és a ritmus jelenségei, a tiszta dallamminőségben találkozáva, egy egységes szövetet alkotnak. Harmóniai akkordok még nincsenek jelen, az egyszólamúságban maradunk, mint ahogy alaphang és egyenletes lüktetésbe, illetve ütemekbe kényszerített ritmusok sincsenek. Ahogy a lefelé hullámzó ókori pentaton dallamot sem köti meg az alaphang, úgy a szabadon áramló, beszédszerű ritmus is inkább a ki- és belégzés nagyobb ívéhez igazodik. A teljességben rejlő harmónia eme megtapasztalása a legfontosabb az első két-három osztályban. Ilyenkor két fontos tevékenység váltja egymást a zeneórákon: az egyik a hallás iskolázása és a hangzás megélése, a másik a zene és a mozgás egysége. Az érzékelő, nyugodtan hallgató tartás és az éneklő, játszó és a térben mozgó tevékenység váltakozása harmonizálóan hat a diákra. Egyrészt úgy kell dolgozni, hogy a tanuló élettani jellemzőire hassunk, ilyenkor a hallási megkülönböztetés éppen érő képessége legyen a középpontban. Másrészt úgy, hogy a gyerekek igazodnia kelljen a zenei minőséghez, együtt kelljen mozdulnia, élnie a művészettel. A hangzások

átélése, rövid hangsorok éneklése, egyszólamú dalok játszása és közös éneklése jellemzi az órák legnagyobb részét. Az éneklés és a gyermekhárfa vagy a pentaton furulya zengése, dallamainak szabad áradása játssza a főszerepet, a diáknak a zenélés és a hallgatás örömét kell átélnie ebben a teljességben. Ez biztosítja, hogy előbb szeresse, azután érteni is akarja a zenét. Ebben az életkorban a rendelkezésünkre álló időt nem fordítjuk zeneelméleti, szolfézs ismeretekre, mert ezek megzavarják, kizökkentik a „flow”élményből a diák és a zene viszonyát.

Kilencéves koruk után tanulóink egyfajta tudati és lelki változáson mennek át. A világ teljes egység-érzését az elválasztottság érzése váltja fel. Csupán ekkor kezdenek „kívülről rálátni” az eddig megélt dolgok törvényszerűségeire. A zenei nevelésben áttevéődik a hangsúly a belső zeneiség kialakítására. Vezető szerepet kap a zenei minőségek közül a harmónia, azaz elkezdődik a többszólamúság felépítése az éneklésben és a hangszeres játékban is. A szabadon áradó légzésszerű ritmusba beleszól az egyenletes lüktetés (szívdobbanás) és mérhetővé válik, majd később a nehézkedés, a súly is behallatszik a zenébe és ez a ritmust ütemekre bontja.

A közös hangszereket (pl. gyermekhárfa, pentaton furulya, fa- és fém ütősök) gazdagítja – ha a 4-5. osztálytól kezdve lehet minden diáknál egyéni szólóhangszer is, amelyet már a bontakozó individualitást is figyelembe véve segítünk nekik kiválasztani. Később ezek a sajátos egyéni utak újra találkozhatnak az osztályzenekarban. Az 1-4. osztály a lehető legsokrétűbb zenei élményszerzés időszaka. A zene elméleti oldala csak annyiban jelenik meg, amennyiben ez a közös, illetve az egyéni zenélésből természetesen fakad, így a kilencéves váltáshoz kötődik (azon belül is az egyéni képességektől függ) a merev kottakép élővé tétele, amely a többszólamúság megjelenésével és az egyéni hangszer tanulásával is összefügg. A kottairás és -olvasás tanítása a tanulásban vagy értelmileg akadályozott diákok körében csak kivételes képességek esetén javasolt. Mivel annak intellektuális feldolgozása atipikus pszichikus funkcióik miatt nehezen megvalósítható. Lehetséges viszont más, egyszerű jelölések alkalmazása, pl. a színek, formák szerinti kotta. Ilyen segítő elemeket pl. az ULVILA módszer használ. Viszont az olyan, a Kodály-módszerre épülő zenepedagógiai gyakorlat sikerrel használható, melyben a magyar nemzeti hagyomány ápolása, hatalmas dalkincsének kiaknázása kap főszerepet.

A zenélés a szociális készségeket számos zenés mozgásos gyakorlattal iskolázza. Két ilyen cél az egymásra hallgatás, valamint a mozgásos játékokban a megfelelő távolság és a megfelelő közelség megtartása.

Kiemelt habilitációs-rehabilitációs feladatok tanulásban akadályozott tanulók számára az ének-zenetanítás területén:

A tanulásban akadályozott tanuló számára minden gyakorlati tevékenység egyben fejlesztő jellegű is, másrészt az alkotás örömeiben kiteljesedhet, sikereket érhet el. Az alkotó élet szépségét, fontosságát tapasztalhatja meg, mely, ha helyes szokásokat építünk ki, igényévé válik egy egész életre. A zene hozzátartozik az emberi élet teljességéhez. A tanulásban akadályozott tanuló ének és zenetanulásában legfontosabb az éneklés öröme, mely azután a mindennapokban is könnyen megvalósítható.

Vannak azonban olyan diákok, akik akár az óvodában, akár korábban kellemetlen negatív élményeket éltek meg a zenével kapcsolatban. Túl erős, túl agresszív, vagy zavaró volt számukra, ezért elutasítják a zenét vagy a zenélést. Őket nagyon finoman, fokozatosan a számukra kellemes hangot (hangszert) megszólaltatva improvizációs-párbeszéd játékba érdemes belevinni, ezen át kialakítani a zenélés örömét. Ha ez biztosan működik, akkor kezdetjük hasonló improvizáció mentén az éneklésbe való bevonást.

A zene egy olyan világba vezeti be a diákot, melyben nem a kézzelfogható, látható tárgyakkal, hanem a láthatatlan, kézzel nem tapintható, mégis létező dolgokkal van

jelentősége. A zene hallgatása kaput jelent a beszéd, nyelv és a gondolatok meghallgatásához is, ezért a hangra való figyelés iskolázása különösen az első néhány osztályban igen jelentős szerepet tölt be a további fejlődés szempontjából.

A zeneelméleti ismeretek főként a magasabb osztályfokokon éppen csak annyira szükségesek, amennyire segítik a közös éneklést, zenélést. A darabokat főként hallás útján sajátítják el a tanulók. A kottaolvasást csak akkor érdemes bevezetni, ha tanuló kognitív funkcióinak fejlettsége ezt lehetővé teszi. Ekkor ugyanis a kottaolvasás nem zavarja meg az együttzenélés folyamatát. Szintén megfontolandó az egyszerű szolfézs alapismeretek tanítása a felsőbb osztályokban akkor, hogyha a diák különleges zenei tehetséggel rendelkezik.

A tanulásban akadályozott osztályokban – a diákok képességeitől függően – már az első két évben javasolt bevezetni a pentaton gyermekhárfa. Finom, szinte égi hangzását általában szereti a gyerekek, nagyobb csöndben hallgatják, mint a furulyát. Ez a hárfa kevésbé fejlett finommotorikus készségekkel is sikeresen megszólaltatható, a különböző hangokat különböző színekkel jelölhetjük, így hidalva át a téri tájékozódás éretlenségét. Ezt követheti a furulyatanítás, ahol a két kéz összejátéka és a légzés közötti összefüggés magasabb koordinációs képességeket kíván.

Az éneklés és a zene fejlesztő ereje a következő készségek tekintetében jelentős:

- A zenélésben, éneklésben lelt öröm elérése.
- Az odafigyelés, a figyelem iskolázása. A hang megfoghatatlan, láthatatlan, ezért sokkal nehezebb a figyelmet a zenére összpontosítani.
- A zenei hallás és hallási differenciálás iskolázása. Ez hatékonyan készíti elő a beszédhanghallás megkülönböztetését ezáltal a beszéd tisztább artikulációját és az olvasást is.
- A ritmuskészség fejlesztése egyben hatással van más ritmikus képességek alakulására is.
- A dallamemlékezet fejlesztése, mely hatással lehet a verbális emlékezet működésére is.
- A lelkerők harmonizálása külön ehhez a célhoz választott zenék segítségével. (Pl. a túl éber, kényszeres gyermekek nem a ritmusban, inkább az éneklésben, és a zenehallgatásban nyugszanak meg, míg a kevésbé éber gyermekek a kézzel lábbal megtapasztalt ritmus hatására éberebbek lesznek.)
- A gyermekhárfa, vagy furulya tanulása fejleszti a figyelemkoncentrációt finommotorikát, utóbbi a légzés elmélyítésére is hatással van.
- A zenei improvizáció és a zenés történetek fejlesztik az alkotó fantáziát, a belső képalkotást.
- Az énekes, mozgásos játékok fejlesztik a testsémát és a térészlelést.
- A közös éneklés, zenélés és mozgás fejleszti a szociális kompetenciát, közösségi élményt biztosít.

Eredménycélok

- A diák örömet lel a közös vagy önálló éneklésben, zenélésben, szívesen vesz részt a zenés, énekes játékokban, improvizációkban.
- Hallási figyelme és megkülönböztető képessége életkorához mérten fejlődik.
- Képes valamilyen egyszerű hangszerezen (gyermekhárfa, pentaton furulya) egyszerű pentaton dallamok lejátszására.
- Képes egyszerű ritmusokat mozgásával megjeleníteni, egyszerű ütemezési gyakorlatot végezni.
- Munkamemóriája fejlődik a dallamtanulás hatására.
- Képes egyszerű dallam és ritmus improvizációk létrehozására.

1–2. évfolyam

Órakeret évfolyamonként: 36-36 óra

Fejlesztési célok

Az iskola első két évfolyamát az óvodához hasonlóan a "kvinthangulat" hatja át. A különbség, hogy az iskolában már elvárásaként jelenik meg a diákok felé a zenei tevékenységekbe való bekapcsolódás. Éberebb jelenléte teremtünk, várunk el tőlük. A zenélés és az éneklés nem csak az ének-zene órákhoz kötődik, hanem mint szinte minden művészeti tevékenység a Waldorf-iskolában, az egész napot a teljes iskolai életet áthatja (Isd. a kapcsolódási pontok részben).

A "kvinthangulat" egyik legfontosabb jellemzője, hogy a hallgatás és az aktív zenélés ritmikusan váltja egymást, mint a be és kilégzés. Ez harmonizálóan hat a gyermeki lélekre. A választott dalok szabadon áramló kvinthangulatú dallamok legyenek, melyeket hallás után ismernek meg és énekelnek a diákok. Ezekben a dalokban a ritmus még össze van kötve a szöveggel, nem kötődik mérőhöz vagy ütemezéshez, a beszéd szabadon lélegző folyamat követi. Később erősödik a ritmus szerepe, de a harmadik osztályig nem jelenik meg a mérő. Az éneklés ebben az életkorban a kisdíák aktív természeténél fogva még szorosan együtt él a mozgással. A kisiskolás csak az aktív mozgás kontrasztjaként képes egyfajta belső csendet, nyugalmat átélni. Erre a zene befogadásához és műveléséhez szükségük van. De általánosan a részben vagy egészben a hallás útján felvehető sajátosan emberi jelenségek, mint a beszéd vagy mások gondolatainak felfogása, szintén igénylik a befogadó csend megteremtését. A zenetanítás első két évében ezek számára is jó alapokat teremtünk.

Az irányhallás, a térhallás, valamint a hallási differenciálás fejlesztéséhez egyszerű hangszereket használunk, melyek zengő vagy zörejszerű hangokat egyaránt kiadnak. Kipróbálhatunk a környezetre figyelve mozgásos játékokat is melyek a csendből indulva térbeli mozgások helyének megkülönböztetését teszik lehetővé (pl. Csendkirály, Szarvas a sötétben). A hallgatáshoz az alsó tagozatban ne használjunk zenei felvételeket. Az élő ének és zene, akár milyen suta is, hangzásra sokkal gazdagabb, mivel minden esetben tartalmazza a felhangokat. Ezáltal ösztönzi a befogadást. A „konzerv zene”, bármilyen jó technikából is származzék, nem tartalmazza a felhangok gazdag rendszerét, inkább felületes odafigyelést vált ki, mintegy háttérzajként kezelik a diákok. A tanár furulyán, gyermekhárfa, vagy akár énekhangján néhány hangból álló zenei improvizációt ad elő, azt a gyermekek megfigyelik, majd utánozzák, később ők maguk is „költenek” hasonlókat.

A népi gyermekjátékok, egyszerű emberi gesztusok, és természetutánzó mozgások ihlessék meg a dalokhoz választott mozdulatokat. Az ilyen módon megvalósuló mozgással áthatott ének és zene a mozgókép szerepét is betöltheti. A néptánc-elemek használata nem természetes és nem életkorhoz illő az alsó szakaszban. Ennek egyik oka, hogy valójában a néptáncokat nem a kisgyermekek számára érlelte hosszú időn keresztül a népi kultúra. Ezeket eredetileg is csak a kamaszkortól táncolhatták a fiatalok. A kötött, ütemezésű, sokszor összetett ritmikai elemeket és mozdulatokat, díszítéseket tartalmazó néptánc – bármelyik tájegység kultúráját nézzük is – nem alkalmazkodik a kisiskolások mozgáskoordinációs képességeihez. Emellett olyan – akár többszörösen – megosztott figyelmet kíván, mellyel a diákok ebben az életkorban még nem rendelkeznek.

Az első osztályokban legfontosabb hangszer az emberi hang. Ebben a korban a gyermek még nem képes a saját hangjára tudatosan figyelni. Az intonáció pontossága a felnőtt tiszta hangja és a jól behangolt hangszerek hatására fokozatosan csiszolódik. A sokszor ismételt pentaton dallamok és a néhány hangból álló zenei improvizációk utánzásával is csiszolódik a zenei hallás. Ezt segítik az éneklés mellett olyan egyszerű technikájú hangszereket, mint pl. a gyermekhárfa vagy a pentaton furulya, melyen lassan, fokozatosan minden gyermek megtanul egyszerű dalokat játszani. Emellett megismertetünk olyan ütő vagy ritmushangszereket, melyek sokféleségükben is egységes egész érzetét keltik a tanulóknak. Ezeket a hangszereket minden gyerek használja, néha egy időben, néha kisebb csoportokban, egyenként is.

Az ének-zene órán elhangzó mesék, történetek megteremtik a hangulatot a zene hallgatásához és átéléséhez. Pl. rövid történeteket néhány hangból álló zenei improvizáció követt, melyet a gyerekek utánoznak, vagy éppen egyikük a másik által

létrehozott dallamot utánozza. Illetve történetek segítik egy-egy hangszer bemutatását és az irántuk való áhítat felébresztését. Ez lesz a bevezető ahhoz, hogy a gyermekek tisztelettel bánjanak a kapott hangszerekkel. A tiszteletet továbbmélyíti, ha pl. a szülők által készített gyermekhárfa játszanak.

Kapcsolódási pontok

Az ún. ritmikus részben a főoktatásban, az egyes témákhoz kapcsolódva különböző dalokat éneklünk. Ezek kapcsolódhatnak az óra végi tündér vagy állatmesékhez, a szentek legendáihoz. Jellemzően az alsó szakaszban a nap ritmusához igazodóan minden tevékenységváltást valamilyen dalocskára, ritmikus versike vezet be. Valamint a tanítási folyamatban az egyes témakörökhöz hangulatteremtésként is használ a tanító vagy szaktanár éneket, zenei aláfestést. A drámajátékokban és drámaelőadásokban is gyakoriak a történet hangulatához illő zenei betétek, dalok, amit mindig előzenével old meg az osztály. Az éneklés és a zenélés a Waldorf-iskola ünnepein fontos hangulatteremtő, az ünnep lényegét zenében lefestő elem. Ezekre az alkalmakra az osztály is készül valamilyen, az életkorhoz is illő dal megtanulásával. Az euritmia órákon a gyermekek átéli a mesékhez illusztrációként kapcsolt zenék hangulatát, dallamát, különböző mozgásokkal képezik le azt, ezáltal fejlődik zenei hallásuk és érzékenyebbé válnak a különböző zenai hangulatokra.

Eredménycélok

- Örömet lel a közös zenélésben, éneklésben.
- Képes csöndben hallgatni, figyelni a zenei vagy zörejangokra.
- Képes megkülönböztetni a különböző anyagok (fa fém, papír, üveg, stb.) által kiadott hangokat.
- Megkülönböztet (zenei játékokban) mély és magas hangot, gyors és lassú dallamot, hosszú és rövid hangot.
- Tisztelettel kezeli és szólaltatja meg a közösen használt hangszereket.
- Ismeri a gyermekhárfa pengetésének alapttechnikáját.
- Képes egyszerű, rövid dallamot utánzás alapján, gyakorlás után gyermekhárfa eljátszani.
- Felismeri és az osztállyal együtt éneklés az utánzás útján megismert dalokat.
- Képes éneklését és mozgását koordinálni az énekes gyermekjátékokban.
- Társaival együttműködik zenélés, éneklés vagy zenei játékok során.

3-4. évfolyam

Órakeret évfolyamonként: 36-36 óra

Fejlesztési célok

Az általában kilenc éves kor körül a tanulásban akadályozott gyermekeknél is bekövetkező pszichés változások nyomán új képességek jelennek meg és új lehetőségek nyílnak meg a zenetanulásban is. Az első osztály óta tartó éneklés és közös zenélés hatására pontosabb, biztosabb lesz az intonáció, ügyesebben utánoznak improvizált dallamot (jobb képességű diákok akár vizuális segítség nélkül is), és gyorsabban tanulják meg az új dalokat. Dallamemlékezetük kiterjedtebb. Ekkor lassan elválnak a ritmus és a dallam, tudatosan megragadhatóvá válik érzésben és mozgásban is az egyenletes lüktetés, vagyis a mérő, az ütemhangsúly. Mindezek egy belső biztonság (zenei középpont) kialakulását jelentik. Ennek megerősítése e két év feladata. A belső biztonság megjelenése az előfeltétele a többszólamúság fokozatos felépítésének az osztályban. Ezt először a szóló és tutti (kérdés-felelet váltakozásával) mérő és a dallam összecsengetésével tesszük, majd a ritmus és a mérő áll össze. Csak ennek sikere után próbáljuk ki a tartott hangot (orgonapontot) vagy az osztinátót. A kétszólamú kánon éneklést egyszerű már jól ismert dallamokkal kezdjük, ahol a második szólamot először a tanító, vagy az asszisztens adja.

A dallamokat tekintve a 3. osztályban mindenképpen szükséges még a kvint hangulatban maradni, ebben már otthonosan mozognak a gyerekek. A negyedik osztályban megjelenhetnek a modális hangsorokra épülő dallamok. A magyar népdalokból és más népek dalaiból széles repertoárt állítunk össze, elő-elő vesszük a korábban tanult dallamokat is. Az együttes éneklés mellett megjelenik a kisebb csoport vagy az egyéni éneklés is. Továbbra is fontos szerepet töltenek be a kissé hosszabbá váló zenei párbeszéddek (kérdés-felelet) és dallam-improvizációk. Ezek eleinte még a pentaton világhoz kapcsolódnak, később segítenek otthonossá tenni a modális hangtartományokat (pl. a D hangra épülő dór, a G hangra épülő mixolid; az E hangra épülő frig hangsorokat). Ennek könnyebb megéléséhez érdemes a relatív szolmizációt bevezetni, vele vezetett dallam improvizációkat végezni. Ezzel párhuzamosan érdemes a hétfokú gyermekhárfa és/vagy a furulyát bevezetni az osztályban. Negyedik osztály végére – a képességektől függően már nagyobb lélegzetű, népdalokból álló zenei összeállítások előadására is vállalkozhatunk.

Jelentőséget kap a ritmusokkal végzett munka, sokfajta módon mozgással, dobogással, tapssal, ritmushangszerekkel gyakoroljuk az egyenletes mérőt és illesztjük hozzá a dallamot, év végére ezek gördülékeny párbeszédét alkotják meg a gyerekek. Lehetőséget adunk arra is, hogy játékos formában kipróbálják a gyerekek a vezénylést. Nem csak az egyes ütembeosztásokat (2/4, 3/4, 4/4) mutatva irányíthatják társaikat, hanem a hangerőt, a tempót és a dinamikát is modulálhatják. Ezzel előkészítjük az egymáshoz viszonyított tört ritmusképletek bevezetését, amire negyedik végén vagy ötödik osztályban kerül sor. A váltakozás tovább erősíti a diákok éberségét ezáltal a köztük lévő együttműködés új szintjét élik, meg.

Más tantervekkel ellentétben tanulásban akadályozott gyermekek számára általában nem javasoljuk a kottaolvasás bevezetését az alsó tagozaton, mivel sok esetben a kognitív funkciók és az elvonatkoztatási képesség még nem elég érettek ehhez. Diákjaink talán könnyebben kapcsolódnak az ULVILA rendszerhez, vagy az ahhoz hasonló, színekkel jelölt egyszerűsített kottairáshoz.

Ennek ellenére negyedik osztályban már szorgalmazzuk az önálló hangszer választását is.

Kapcsolódási pontok

A tanult dalok továbbra is szorosan kapcsolódnak a főoktatás témaköreire, elsősorban a mesterségekhez a munkadalokkal és azok jellegzetes mozgásaival. A teremtés és az Ószövetség történeteire is sok dalt kapcsolunk. Negyedik osztályban a germán vagy magyar mitológia történeteire, vagy akár az állattanhoz. A honismeret epochában a magyar népdalok, azon belül is a tájegység dalai kerülnek előtérbe. Ehhez illeszkedve osztályszíndarabként felmerülhet akár Kodály Hány János c. műve, melyben nagyobb szerepet kaphat a zene.

Eredménycélok

- A pentaton dallamok mellett ismeri az egyes modális hangsorokhoz kapcsolódó tanult dalokat is.
- Felismeri a szolmizációs kézjeleket.
- Képesse válik az egyszerű többszólamúság átélésére, kipróbálására az éneklésben és a hangszeres játékban egyaránt.
- Megismerkedik egy modális dallamok lejátszására is alkalmas hangszerrel (furulya vagy héthúrú gyermekhárfa), képes néhány egyszerű dal lejátszására.
- Képesse válik a ritmus és a mérő kihallására a már tanult dallamokból.
- Képes csoportban a tanult dalokat mérővel vagy ritmussal kísélni.
- Képes kérdés felelet dallamjátékra.
- Felismeri a bemutatott hangszereket.

5-6. évfolyam

Órakeret évfolyamonként: 72-72 óra

Fejlesztési célok

Az alsó tagozaton a zenei fejlesztés alkalmazkodott a gyermekek zenei átélésének sajátosságaihoz, a szabad mozgás és az átélést helyezte előtérbe, addig az 5-6. osztályban a gyermekek érdeklődni kezdenek a világgal, és benne a zenei rendezővel, iránt. Így elkezdnek alkalmazkodni ezekhez a felismert törvényszerűségekhez. Az óra legnagyobb része továbbra is közös énekléssel, zenéléssel telik. Azonban a szabadon lebegő dallaméneklést felváltja egy a formára, a ritmikára, mérőre is figyelni képes, tudatosabb, formáltabb zenei intonáció. A hatodik osztály végére tudatosan dolgozhatunk a megszólalás minőségén. Régi táncdallamok, népi énekek, balladák kapnak helyet a repertoárban. Ezzel együtt a megfelelő néptánc elemekkel is kísérhetik az éneklést.

A modális hangsorokkal szerzett tapasztalatokat követően az alaphang viszonyítási alap lesz számukra, ekkor válik lehetségessé az első egyszerű harmóniák tudatossá tétele. A nagyterc és a kisterc kifelé törekvő és visszahúzó világába élnek bele először magukat a diákok. Ezt követi a dúr és a moll hangsor, mely új élményként összekapcsolja a zenét a drámával (ezek leírását és visszaolvasását is megkísérelhetjük C-dúrban és A-mollban). A 6. osztályban a Varázsfuvola dallamaival ismerkednek a diákok. A dúr és moll hangsorok megismerésekor – ha már képesek a biztos kánonéneklésre – megpróbálkozhatunk kétszólamú polifon darabokkal is. Érdemes egyszerűbb, középkori hangzású dallamokat is megtanulni, melyek nagyon alkalmasak a kétszólamú éneklésre (pl. Taizé himnuszok). Érdemes ennek a korosztálynak énekkart is szervezni az iskolában. A közös éneklés mellett bátorítsuk a kamara, a duett és a szóló éneklést is, szabadon választhatóan, anélkül, hogy egy-egy gyermeknek szorongania kell a szereplés miatt. Mivel vannak gyerekek, akikben eddigre megerősödik az önálló szereplés igénye.

A héthúrú hárfa és/vagy a furulya használatában szép előrehaladást mutatnak a diákok, a modális hangsorokon megszólaló dalok egy részét hangszereken is kísérni tudjuk. Sőt az eddig használt hangszereinkből és az ügyesebb külön hangszeres játékot tanuló diákokat is bevonhatjuk az osztályzenekarba. Az így nyert gazdag hangzásvilág újfajta örömet jelent az együttműködésben. Általában a gyermekek érzékenyekké válnak a minőségi hallgatásra. Ez már az esztétikai élvezet felé vezető út.

A ritmikus munkában a különböző ritmusok körbeadása lábbal, kézzel, az ütemezés, a mérő, a ritmus és a dallam váltakoztatása a csoportok között, a ritmuskánonok, irányváltások, két külön oszcinató egymásra vetítése, segítenek a figyelemkoncentráció fejlesztésében és az idői struktúrák megértésében. Az improvizáció nem csak a ritmusok, hanem a dallamkitalálás terén is tovább fejlődik. Különböző ritmusokra dallamot, vagy akár szöveget is alkothatnak a diákok és fordítva. A szabad improvizáción alapuló zenei játékoknak is nagy teret engedünk, mert ezek jelentősen hozzájárulnak az egymásra figyelés, az együttműködés, ezáltal a szociális kompetencia fejlődéséhez. (Ezen belül egy vagy kétszólamú improvizáció, hanggal vezetés, kérdés-felelek játék, visszhang játék is gyakorolható.) Az osztályban erősödik általa az összetartozás érzése.

Eljött az ideje annak, hogy a kottaolvasás egyszerűbb műveleteivel megismerkedjenek a diákok. Ezt lehet a ritmusképletek és az ütemvonal leírásával, de a dallamvonal (C-dúrban) felismerésével vagy akár a hangközök leírásával is kezdeni, mintegy heurisztikusan.

Kapcsolódási pontok

Az euritmia órákon sokat gyakorolják a különböző ütembeosztásokat, pl. 3/4, 4/4, illetve az egyenletes lüktetést is. Ez segít nem csak a ritmusgyakorlatok, hanem a kánonok kivitelezésében is. Az egész, fél, negyed és nyolcad ritmusok megismerése erősen kötődik a számolásban a törtek bevezetéséhez, megértéséhez. Szintén nagy

tapasztalatuk van a dúr és moll terc felismerésében, melyet jól kamatoztatnak a zeneórákon is. Az ókori történelem kapcsán sok autentikus ókori dallam csendül fel az énekórákon, az olimpiára is készülnek dalokkal a diákok. Fizikában ekkor jelenik meg a hangtan, ahol most már tudatosan belemerülnek a különböző anyagok és testek által kibocsátott vagy felvett hangok világába. Megismerkednek a monokorddal, átéliük általa a felhangsor tulajdonságait. A földrejtőhöz kapcsolódva az eddig jórészt magyar dallamkincs az európai népek zenéivel bővül.

Eredménycélok

- Felismeri a dúr és a moll hangzást, illetve hangsort.
- Újabb népballadákat, népi táncdallamokat, nehezebb, díszesebb népdalokat tud osztályával együtt énekelni.
- Biztonságot szerez a kétszólamú éneklésben.
- Diktálás után képesek egyszerű ritmusokat leírni, ütembe rendezni
- Megismeri a tanult ütemfajtaikat, felismeri az ütemjelzéseket.
- Intonációja csaknem tiszta.
- Képes a vezénylésnek megfelelően tempó, dinamika, hangerő váltására, ütemezés betartására. Maga is képes irányítani egy kisebb csoportot.
- Furulya-/hárfajátéka technikailag fejlődik.
- Képesek hangszerekkel is kétszólamú kánonok megvalósítására.
- Képes egyszerű ritmus- vagy dallam-improvizációra.

7-8. évfolyam

Órakeret évfolyamonként: 72-72 óra

Fejlesztési célok

Az életkor fontos feladata felébreszteni a minőségi zenei hangzás igényét és vágyát a diákokban. Megismerik a zenehallgatások során az egyes művek karakterét. Sokat segít a zenei alapműveltség megszerzésében, ha rendszeresen koncertlátogatásokat szervezünk számukra. A fő történelmi kor a reneszánsz és a barokk. Ehhez kapcsolódnak a reneszánsz táncok. Fontos, hogy ezeket mozgásban is kipróbálhassák, de énekes és hangszeres dallamokat is megtanuljanak. A világi és az egyházi muzsika elenpólusainak bemutatása, és a barokk korhoz kapcsolódó opera műfaj legfontosabb zeneszerzőinek és áriáinak megismerése és éneklése is itt jelenik meg. A nagy reneszánsz (Palesztrina, Lassus) és barokk (Monteverdi, Bach, Purcell) kórusműveket gyakorolva válik biztossá a kétszólamúság. Ennél több szólamot csak akkor érdemes bevezetni, hogyha a két szólam éneklése közben képes a diákok nagy része a másik szólamra is figyelni. Az énekelt kórusművek egy részét már hangszeren is elő tudják adni a diákok. Az utolsó évben a zene hallgatásának és művelésének örömét már az ítéltőképeség felbukkanása is kíséri. Itt megismerkedünk az egyes korokra jellemző zenei műfajokkal, pl. dal, szonáta, menüett, prelúdium, versenymű, szimfónia. Megbeszéljük a különböző korok zenéi közül (reneszánsz, barokk, klasszikus zene, romantika, esetleg kortárs zene) kinek mi és miért tetszik, milyen jellegzetes zenei műfajai vannak egy-egy korszaknak. Nem csak a művekkel, de a zeneszerzők életrajzával is megismerkednek a diákok.

Az éneklésben a diákok korábbi bátorságának határt szabhat a rendszerint ezekben az években bekövetkező hangváltozás. Szerencsére ez egy-egy diáknál általában hamar lezajlik, arra kell ügyelnünk, hogy a közös éneklés és zenélés öröme ne vesszen el akkor sem, ha átmenetileg egyéni vagy kiscsoportos szereplést nem szeretne vállalni. Az osztálykórusban ilyenkor több hangképző, intonációs és bemelegítő hanggyakorlatot kell végeznünk. Erre jók lehetnek a vezetett hang-improvizációk. Itt is megpróbálhatjuk a harmadik szólam behozását.

A fizikai elnehezedés korában a ritmus egyre inkább kötődik az ütemhangsúlyhoz (mérőhöz), ekkor érdemes az osztályban az eddig használatosak mellett megszólaltatni az afrikai dobokat, a gongot és más ütőhangszereket. Ezekkel kérdés-

feleleteket, osztinátókat, visszhanggyakorlatokat improvizálunk akár több szólamban is. Ennek kapcsán nehezebb ritmusképleteket is megismernek a diákok: pl. nyújtott és éles ritmus, bolgár ritmusok.

A zenei hangzásban a figyelmet most az akkordokra és harmóniakra irányítjuk (ezek az ismeretek segítik a többszólamúságot). Főként a dúr és a moll akkordok, valamint a disszonánsok közül a domináns szeptimakkordot és az utána következő oldást hangsúlyozzuk. A kottairásban és olvasásban továbbra is maradunk a C-dúrban, leírunk különböző hangközöket, később igyekszünk néhány egyszerű egyszólamú ütemet már diktálás útján leírni és visszaolvasni, majd eljátszani (akár egymás improvizált dallamait is) hangszeren és énekléssel is.

Kapcsolódási pontok

A 7. év fő témaköre a reneszánsz, mely a zenében is megújulást, egyben sok jó kórusművet hozott. Emellett a világi és az egyházi zene markáns szétválását. Szintén ismerkednek a diákok a barokk műfajával, mely az opera műfajával ajándékozta meg a zenei közönséget. A nagy földrajzi felfedezések kora kinyitja a diákok érdeklődését a világzene (pl. spirituálé, afrikai munkadalok, esődalok, és a világ különböző hangszerei iránt. A 7. osztálytól kezdve a fiatalok keresik az ideálokat, akiket már nem tanáraikban vagy szüleikben vélnek megtalálni. Ehhez nyújtanak megismerő lehetőséget az osztálytanító által kiválasztott és elmondott életrajzok (közéjük zenészeket is választhatunk). Az euritmiában az énekkel párhuzamosan megjelennek mozgásban is az akkordok. Ez segíti a zenei felismerést is. A zeneórákon is készülünk az éves színdarabokhoz kapcsolódó dallam és hangszeres zenék tanulásával. Az irodalom órán megismert költők megzenésített verseit is éneklik a diákok.

Eredménycélok

- Ismeri a tanult, Európán kívüli kultúrákból származó dalokat.
- Ismeri a tanult zenei korszakok neveit, felismeri jellegzetes műfajukat.
- Ismeri az egyes korszakokhoz kapcsolódó legfontosabb szerzőket.
- Bátran vesz részt akár többszólamú dallam és ritmus-improvizációkban.
- Ismeri a kottaolvasás alapelemeit.
- Felismeri a dúr és moll akkordot, valamint a domináns szeptimet.
- A tanult dalokat saját hangszerén vagy gyermekhárfa és/vagy furulyán biztosan eljátssza.
- Aktívan részt vesz az osztályszíndarabok zenei betéteinek létrehozásában és megvalósításában.
- Szívesen látogat meg az osztállyal klasszikus zenei koncerteket. Bátran elmondja benyomásait, véleményét a hallott darabokról.

Kiemelt rehabilitációs-rehabilitációs feladatok értelmileg akadályozott tanulók számára az ének-zenetanítás területén:

Az értelmileg akadályozott tanuló számára minden gyakorlati tevékenység egyben fejlesztő hatású is, másrészt az alkotás örömeiben kiteljesedhet, sikereket érhet el. Az alkotó élet szépségét, fontosságát tapasztalhatja meg, mely, ha helyes szokásokat építünk ki, igényévé válik egész további életre. A zene hozzátartozik az emberi élet teljességéhez. Az értelmileg akadályozott tanuló ének és zenetanulásában legfontosabb az éneklés öröme, mely azután a mindennapokban is könnyen megvalósítható.

Vannak azonban olyan diákok, akik akár az óvodában, akár korábban kellemetlen negatív élményeket éltek meg a zenével kapcsolatban. Túl erős, túl agresszív, vagy zavaró volt számukra, ezért elutasítják a zenét vagy a zenélést. Őket nagyon finoman, fokozatosan a számukra kellemes hangot (hangszert) megszólaltatva improvizációs-párbeszédés játékba érdemes belevinni, ezen át kialakítani a zenélés örömeit. Ehhez

zeneterapeuta segítségét is érdemes igénybe venni. Ha ez már biztosan működik, akkor kezdhetjük hasonló improvizáció mentén az éneklésbe való bevonást.

A zene egy olyan világba vezeti be a diákat, melyben nem a kézzelfogható, látható tárgyakkal, hanem a láthatatlan, kézzel nem tapintható, mégis létező dolgoknak van jelentősége. A zene hallgatása kaput jelent a beszéd, nyelv és a gondolatok meghallgatásához is, ezért a hangra való figyelés iskolázása értelmileg akadályozott tanulók esetében akár 8. osztályig is jelentős szerepet tölthet be a kognitív funkciók szempontjából.

A zeneelméleti ismeretek főként a magasabb osztályfokokon éppen csak annyira szükségesek, amennyire segítik a közös éneklést, zenélést. A darabokat főként hallás útján sajátítják el a tanulók. A kottaolvasást csak akkor érdemes bevezetni, ha tanuló kognitív funkcióinak fejlettsége ezt lehetővé teszi. Ekkor ugyanis a kottaolvasás nem zavarja meg az együttzenélés folyamatát. Egyéb esetekben érdemes több segítővel az ULVILÁHOZ hasonló rendszerekben gondolkodni annak érdekében, hogy a közös zenélés harmóniája megteremthető legyen. Szintén megfontolandó az egyszerű szolfézs alapismeretek tanítása a 7-8. osztályokban akkor, hogyha a diák különleges zenei tehetséggel rendelkezik.

Az értelmileg akadályozott osztályokban – a diákok képességeitől függően – már a második évben javasolt bevezetni a pentaton gyermekhárfa. Finom, szinte égi hangzását általában szereti a gyerekek, nagyobb csöndben hallgatják, mint a furulyát. Ez a hárfa kevésbé fejlett finommotorikus készségekkel is sikeresen megszólaltatható, a különböző hangokat különböző színekkel jelölhetjük, így hidalva át a téri tájékozódás éretlenségét. Ezt csak akkor követheti a furulyatanítás, ha a gyermekek kétoldali koordinációs fejlettsége ezt lehetővé teszi. Mivel a két kéz összejátéka és a légzés közötti együttműködés jóval nagyobb ügyességet kíván.

Az éneklés és a zene fejlesztő ereje a következő készségek tekintetében jelentős:

- A zenélésben, éneklésben lelt öröm elérése.
- Az odafigyelés, a figyelem iskolázása a megfoghatatlan, láthatatlan hang irányába.
- A zenei hallás és hallási differenciálás iskolázása. Ez hatékonyan készíti elő a beszédhanghallás megkülönböztetését ezáltal a beszéd tisztább artikulációját és az olvasást is.
- A ritmuskészség fejlesztése, mely egyben hatással van más ritmikus képességek alakulására is.
- A dallamemlékezet fejlesztése, mely hatással lehet a verbális emlékezet működésére is.
- A lelkerők harmonizálása külön ehhez a célhoz választott zenék segítségével. (Pl. a túl éber, kényszeres gyermekek nem a ritmusban, inkább az éneklésben, és a zenehallgatásban nyugszanak meg, míg a kevésbé éber gyermekek a kézzel-lábbal megtapasztalt ritmus hatására éberebbek lesznek.)
- A gyermekhárfa, vagy furulya tanulása fejleszti a figyelemkoncentrációt finommotorikát, utóbbi a légzés elmélyítésére is hatással van.
- A zenei improvizáció és a zenés történetek fejlesztik az alkotó fantáziát, a belső képalkotást, mely az alkotó gondolkodás előszobája.
- Az énekes, mozgásos játékok differenciálttá teszik a testsémát és fejlesztik a térészlelést.
- A közös éneklés, zenélés és mozgás fejleszti a szociális kompetenciát, közösségi élményt biztosít.

Eredménycélok

- A diák örömet lel a közös vagy önálló éneklésben, zenélésben, szívesen vesz részt a zenés, énekes játékokban, improvizációkban.
- Hallási figyelme és megkülönböztető képessége életkorához mérten fejlődik.
- Képes valamilyen egyszerű hangszerezen (gyermekhárfa, pentaton furulya) egyszerű pentaton dallamok lejátszására.

- Képes egyszerű ritmusokat mozgásával megjeleníteni, egyszerű ütemezési gyakorlatot végezni.
- Munkamemóriája fejlődik a dallamtanulás hatására.
- Képes egyszerű dallam és ritmus improvizációk létrehozására

1–2. évfolyam

Órakeret évfolyamonként: 36-36 óra

Fejlesztési célok

Az iskola első két évfolyamát az óvodához hasonlóan a “kvinthangulat” hatja át. A különbség, hogy az iskolában már elvárásaként jelenik meg a diákok felé a zenei tevékenységekbe való bekapcsolódás. Éberebb jelenlétet teremtünk, várunk el tőlük. Ennek kialakítása, az esetleges félelem, vagy tartózkodás óvatos átfordítása érdeklődéssé az első iskolaévek feladata. Törekedni kell arra, hogy második osztály végére minden kisdíák képességei szerint be tudjon kapcsolódni a közös éneklésbe, mozgásba. A zenélés és az éneklés nem csak az ének-zene órákhoz kötődik, hanem mint szinte minden művészeti tevékenység a Waldorf-iskolában, az egész napot a teljes iskolai életet áthatja (Isd. a kapcsolódási pontok részben).

A “kvinthangulat” egyik legfontosabb jellemzője, hogy a hallgatás és az aktív zenélés ritmikusan váltja egymást, mint a be és kilégzés. Ez harmonizálóan hat a gyermeki lélekre. A választott dalok szabadon áramló kvinthangulatú dallamok legyenek, melyeket hallás után ismernek meg és énekelnek a diákok. Ezekben a dalokban a ritmus még össze van kötve a szöveggel, nem kötődik mérőhöz vagy ütemezéshez, a beszéd szabadon lélegző folyamat követi. Az éneklés ezáltal az általában nehezen javuló artikuláció fejlődését, tisztulását is segítheti. A tanítónak pontos, jól követhető, tempójában lassabb énekléssel járó artikulációs mintát kell adnia tanítványainak.

Később erősödik a dallam mellett a ritmus szerepe, de a harmadik osztályig nem jelenik meg az egyenletes lüktetés. Az éneklés ebben az életkorban a kisdíák aktív természeténél fogva még szorosan együtt él a mozgással. Az értelmileg akadályozott diákok között nagy különbségeket találunk a mozgásállapotot illetően. Arra kell törekednünk, hogy olyan mozgásformákat válasszunk, vagy tervezzünk differenciáltan, amelyekben a gyengébb mozgásállapotú tanulók is be tudnak kapcsolódni. A kisiskolás csak az aktív mozgás kontrasztjaként képes egyfajta belső csendet, nyugalmat átélni. Erre a zene befogadásához és műveléséhez szükségük van. De általánosan a részben vagy egészben a hallás útján felvehető sajátosan emberi jelenségek, mint a beszéd vagy mások gondolatainak felfogása, szintén igénylik a befogadó csend megteremtését. A zenetanítás első négy évében ezek számára is jó alapokat teremtünk.

Az irányhallás, a térhallás, valamint a hallási differenciálás fejlesztéséhez egyszerű hangszereket használjunk, melyek zengő vagy zörejszerű hangokat egyaránt kiadnak. Kipróbálhatunk a környezetre való figyelmet erősítve mozgásos játékokat is, melyek a csendből indulva térbeli mozgások helyének megkülönböztetését teszik lehetővé (pl. Csendkirály, Szarvas a sötétben). A hallgatáshoz az alsó tagozatban ne használjunk zenei felvételeket. Az élő ének és zene, akár milyen suta is, hangzásra sokkal gazdagabb, mivel minden esetben tartalmazza a felhangokat. Ezáltal ösztönzi a befogadást. A „konzerv zene”, bármilyen jó technikából is származzék, nem tartalmazza a felhangok gazdag rendszerét, inkább felületes odafigyelést vált ki, mintegy háttérzajként kezelik egyes diákok. A tanár furulyán, gyermekhárpán, vagy akár énekhangján néhány hangból álló zenei improvizációt ad elő, azt a gyermekek megfigyelik, majd utánozzák, később ők maguk is „költenek” hasonlókat.

A népi gyermekjátékok, egyszerű emberi gesztusok, és természetutánozó mozgások ihlessék meg a dalokhoz választott mozdulatokat. Az ilyen módon megvalósuló mozgással áthatott ének és zene a mozgókép szerepét is betöltheti. A néptánc-elemek használata nem természetes és nem életkorhoz illő az alsó szakaszban. Ennek egyik oka, hogy valójában a néptáncokat nem a kisgyermekek számára érlelte hosszú időn

keresztül a népi kultúra. Ezeket eredetileg is csak a kamaszkortól táncolhatták a fiatalok. A kötött, ütemezésű, sokszor összetett ritmikai elemeket és mozdulatokat, díszítéseket tartalmazó néptánc – bármelyik tájegység kultúráját nézzük is – nem alkalmazkodik az értelmileg akadályozott kisiskolások mozgáskoordinációs képességeihez. Emellett olyan – akár többszörösen – megosztott figyelmet kíván, mellyel a diákok ebben pszichikus funkcióik eltérő fejlődése miatt még sokáig nem rendelkeznek.

Az első osztályokban legfontosabb hangszer az emberi hang. Ebben a korban a gyermek még nem képes a saját hangjára tudatosan figyelni. Az intonáció pontossága a felnőtt tiszta hangja és a jól behangolt hangszerek hatására fokozatosan csiszolódik. A sokszor ismételt pentaton dallamok és a néhány hangból álló zenei improvizációk utánzásával is csiszolódik a zenei hallás, fejlődik a beszédképesség. Az egyszerű dallamok közös éneklése sokszor megindítja a még késlekedő beszédfejlődést vagy a folyamatos beszédet idézi elő. Sokszor hatékonyabban a beszédgyakorlatoknál. A zenei hallás alakulását segítik az éneklés mellett olyan egyszerű technikájú hangszereket, mint pl. a gyermekhárfa vagy a pentaton furulya, melyen lassan, fokozatosan minden diák megtanul egyszerű dalokat játszani. Emellett megismertetünk olyan ütő vagy ritmushangszereket, melyek sokféleségükben is egységes egész érzetét keltik a tanulóknak. Ezeket a hangszereket minden gyerek használja, néha egy időben, néha kisebb csoportokban, egyenként is.

Az ének-zene órán elhangzó mesék, történetek megteremtik a hangulatot a zene hallgatásához és átéléséhez. Pl. rövid történeteket néhány hangból álló zenei improvizáció követ, melyet a diákok utánóznak, vagy éppen egyikük a másik által létrehozott dallamot utánozza. Illetve történetek segítik egy-egy hangszer bemutatását és az irántuk való áhítat felébresztését. Ez lesz a bevezető ahhoz, hogy a gyermekek tisztelettel bánjanak a kapott hangszerekkel. A tiszteletet továbbmélyíti, ha pl. a szülők által készített gyermekhárfa játszanak.

Kapcsolódási pontok

Az un. ritmikus részben a főoktatásban, az egyes témákhoz kapcsolódva különböző dalokat éneklünk. Ezek kapcsolódhatnak az óra végi tündér vagy állatmesékhez, a szentek legendáihoz. Jellemzően az alsó szakaszban a nap ritmusához igazodóan minden tevékenységváltást valamilyen dalocska, ritmikus versike vezet be. Valamint a tanítási folyamatban az egyes témakörökhöz hangulatteremtésként is használ a tanító vagy szaktanár éneket, zenei aláfestést. A drámajátékokban és drámaelőadásokban is gyakoriak a történet hangulatához illő zenei betétek, dalok, amit mindig élőzenével old meg az osztály. Az éneklés és a zenélés a Waldorf-iskola ünnepein fontos hangulatteremtő, az ünnep lényegét zenében lefestő elem. Ezekre az alkalmakra az osztály is készül valamilyen, az életkorhoz is illő dal megtanulásával. Az euritmia órákon a gyermekek átélik a mesékhez illusztrációként kapcsolt zenék hangulatát, dallamát, különböző mozgásokkal képezik le azt, ezáltal fejlődik zenei hallásuk és érzékenyebbé válnak a különböző zenai hangulatokra.

Eredménycélok

- Örömet lel a közös zenélésben, éneklésben.
- Képes csendben hallgatni, figyelni a zenei vagy zörejangokra.
- Képes megkülönböztetni a különböző anyagok (fa fém, papír, üveg, stb.) által kiadott hangokat.
- Megkülönböztet (zenei játékokban) mély és magas hangot, gyors és lassú dallamot, hosszú és rövid hangot.
- Tisztelettel kezeli és szólaltatja meg a közösen használt hangszereket.
- Ismeri a gyermekhárfa pengetésének alapttechnikáját.
- Képes egyszerű, rövid dallamot utánzás alapján, gyakorlás után gyermekhárfa eljátszani.
- Felismeri és az osztállyal együtt éneklő az utánzás útján megismert dalokat.

- Képes éneklését és mozgását koordinálni egyszerű énekes gyermekjátékokban.
- Társaival együttműködik zenélés, éneklés vagy zenei játékok során.

3-4. évfolyam

Órakeret évfolyamonként: 36-36 óra

Fejlesztési célok

Az általában kilenc éves kor körül a pszichikus funkciók atipikus fejlődése ellenére az értelmileg akadályozott diákoknál is bekövetkező pszichés változások nyomán új képességek jelennek meg és új lehetőségek nyílnak meg a zenetanulásban is. Az első osztály óta tartó éneklés és közös zenélés hatására pontosabb, biztosabb lesz az intonáció, ügyesebben utánoznak improvizált dallamot (jobb képességű diákok akár vizuális utánzás nélkül is), és gyorsabban tanulják meg az új dalokat. Dallamemlékezetük már több hangra emlékszik. Ekkor lassan elválik a ritmus és a dallam, tudatosan megragadhatóvá válik érzésben és mozgásban is az egyenletes lüktetés, vagyis a mérő, az ütemhangsúly. Mindezek egy belső biztonság (zenei középpont) kialakulását jelentik. Ennek megerősítése e két év feladata. A belső biztonság megjelenése az előfeltétele a többszólamúság fokozatos felépítésének az osztályban. Ezt először a szóló és tutti (kérdés-felelet váltakozásával) mérő és a dallam összecsengetésével tesszük, majd a ritmus és a mérő áll össze. Csak ennek sikere után próbáljuk ki a tartott hangot (orgonapontot) vagy az osztinátót. A kétszólamú kánon éneklést egyszerű már jól ismert dallamokkal kezdjük, ahol a második szólamot először a tanító, vagy az asszisztens adja.

A dallamokat tekintve a 3. osztályban mindenképpen szükséges még a kvint hangulatban maradni, ebben már otthonosan mozognak a gyerekek. A negyedik osztályban megjelenhetnek a modális hangsorokra épülő dallamok. A magyar népdalokból és más népek dalaiból széles repertoárt állítunk össze, elő-elő vesszük a korábban tanult dallamokat is, mely mindig a biztonság élményét nyújtja a diákoknak. Különösen az egyes ünnepkörökhöz tartozó dalokat ismételjük át minden évben azonos időszakban. Az együttes éneklés mellett megjelenik a kisebb csoport vagy az egyéni éneklés is. Továbbra is fontos szerepet töltenek be a kissé hosszabbá váló zenei párbeszéd (kérdés-felelet) és dallam-improvizációk. Ezek eleinte még a pentaton világhoz kapcsolódnak, később segítenek otthonossá tenni a modális hangtartományokat (pl. a D hangra épülő dór, a G hangra épülő mixolid; az E hangra épülő frig hangsorokat). Ennek könnyebb megéléséhez érdemes a relatív szolmizációt bevezetni, vele vezetett dallam improvizációkat végezni. Ezzel párhuzamosan érdemes a hétfokú gyermekhárfa és/vagy a furulyát bevezetni az osztályban. Negyedik osztály végére – a képességektől függően már nagyobb lélegzetű, népdalokból álló zenei összeállítások előadására is vállalkozhatunk.

Jelentőséget kap a ritmusokkal végzett munka, sokfajta módon mozgással, dobogással, tapssal, ritmushangszerekkel gyakoroljuk az egyenletes mérőt és illesztjük hozzá a dallamot, év végére ezek gördülékeny párbeszédét alkotják meg a gyerekek. Lehetőséget adunk arra is, hogy játékos formában kipróbálják a gyerekek a vezénylést. A hangerőt, a tempót és a dinamikát is iránythatják az előre megegyezett karmozdulatokkal. A szerepek cserélődnek, egyszer irányítók, máskor irányítottak. A pszichés változás tovább erősíti a diákok éberségét ezáltal a köztük lévő együttműködés új szintjét élik meg.

Az értelmileg akadályozott diákok számára általában nem javasoljuk a kottaolvasás bevezetését, mivel sok esetben a kognitív funkciók és az elvonatkoztatási képesség nem elég érettek ehhez. Diákjaink talán könnyebben kapcsolódnak az ULVILA rendszerhez, vagy az ahhoz hasonló, színekkel jelölt egyszerűsített kottairáshoz.

Ennek ellenére negyedik osztályban már képességek és lehetőségek szerint javasoljuk az önálló hangszer választását is.

Kapcsolódási pontok

A tanult dalok továbbra is szorosan kapcsolódnak a főoktatás témaköreihez, elsősorban a mesterségekhez a munkadalokkal és azok jellegzetes mozgásaival. A teremtés és az Ószövetség történeteire is sok dallamot tanulunk. Negyedik osztályban a germán vagy magyar mitológia történeteire, vagy akár az állattanhoz. A honismeret epochájában a magyar népdalok, azon belül is a tájegység dalai kerülnek előtérbe.

Eredménycélok

- A pentaton dallamok mellett ismeri az egyes modális hangsorokhoz kapcsolódó tanult dalokat is.
- Felismeri a szölmizációs kézjeleket.
- Képesse válik az egyszerű többszólamúság átélésére, kipróbálására az éneklésben.
- Megismerkedik egy modális dallamok lejátszására is alkalmas hangszerrel (furulya vagy héthúrú gyermekhárfa), képes néhány egyszerű dal lejátszására.
- Képesse válik a ritmus és a mérő kihallására a már tanult dallamokból.
- Képes csoportban a tanult dalokat mérővel vagy ritmussal kísélni.
- Képes kérdés-felelet dallamjátékra.
- Felismeri a bemutatott hangszereket.

5-6. évfolyam

Órakeret évfolyamonként: 72-72 óra

Fejlesztési célok

Az alsó tagozaton a zenei fejlesztés alkalmazkodott a gyermekek zenei átélésének sajátosságaihoz, a szabad mozgás és az átélést helyezte előtérbe, ez a tendencia az 5. osztályban is folytatódik. Csak fokozatosan alakul át a 6. osztályban, ahol a gyermekek érdeklődni kezdenek a világ, és benne a zenei rendezőelvek, iránt. Így elkezdnek alkalmazkodni ezekhez a felismert törvényszerűségekhez. Az óra legnagyobb része továbbra is közös énekléssel, zenéléssel telik. Azonban a szabadon lebegő dallaméneklést felváltja egy a formára, a ritmikára, mérőre is figyelni képes, tudatosabb, formáltabb zenei intonáció. A hatodik osztály végére tudatosan dolgozhatunk a megszólalás minőségén. Régi táncdallamok, népi énekek, balladák kapnak helyet a repertoárban. Ezzel együtt a megfelelő néptánc elemekkel is kísérhetik az éneklést.

A modális hangsorokkal szerzett tapasztalatokat követően az alaphang viszonyítási alap lesz számukra, ekkor válik lehetségessé az első egyszerű harmóniák tudatossá tétele. A nagyterc és a kisterc kifelé törekvő és visszahúzó világába élnek bele először magukat a diákok. Ezt követi a dūr és a moll hangsor C-dūrban és A-mollban. Itt már megpróbálkozhatunk a kánonénekléssel. Érdekes egyszerűbb, középkori hangzású dallamokat is megtanulni, melyek nagyon alkalmasak a kétszólamú éneklésre (pl. Taizé himnuszok). Érdekes ennek a korosztálynak énekkart is szervezni az iskolában. A közös éneklés mellett bátorítsuk a kamara, a duett és a szóló éneklést is, szabadon választhatóan, anélkül, hogy egy-egy gyermeknek szorongania kell a szereplés miatt. Mivel vannak gyerekek, akikben eddigre megerősödik az önálló szereplés igénye.

A héthúrú hárfa és/vagy a furulya használatában szép előrehaladást mutatnak a diákok, a modális hangsorokon megszólaló dalok egy részét hangszereken is kísélni tudjuk. Sőt az eddig használt hangszereinkből és az ügyesebb külön hangszeres játékot tanuló diákokat is bevonhatjuk az osztályzenekarba. Az így nyert gazdag hangzásvilág újfajta örömet jelent az együttműködésben. Általa a gyermekek érzékenyekké válnak a minőségi hallgatásra.

A ritmikus munkában a különböző ritmusok körbeadása lábbal, kézzel, az ütemezés, a mérő, a ritmus és a dallam váltakoztatása a csoportok között, a ritmuskánonok, irányváltások, az osztályzó segítenek a figyelemkoncentráció fejlesztésében és az idői struktúrák átélésében és az azokhoz való alkalmazkodásban. Az improvizáció nem

csak a ritmusok, hanem a dallamkitalálás terén is tovább fejlődik. Különböző ritmusokra dallamot, vagy akár szöveget is alkothatnak a diákok és fordítva. a szabad improvizáción alapuló zenei játékoknak is nagy teret engedünk, mert ezek jelentősen hozzájárulnak az egymásra figyelés, az együttműködés, ezáltal a szociális kompetencia fejlődéséhez. (Ezen belül egy vagy kétszólamú improvizáció, hanggal vezetés, kérdés-felelek játék, visszhang játék is gyakorolható.) Az osztályban erősödik általa az összetartozás érzése.

Eljött az ideje annak, hogy a kottaolvasás egyszerű ritmusleírásával megismerkedjenek az arra képes diákok. Később a dallamvonal (C-dúrban) felismerésével vagy akár a hangközök leírásával is próbálkozhatunk.

Kapcsolódási pontok

Az euritmia órákon sokat gyakorolják a diákok lépéssel a különböző ütembeosztásokat, pl. 3/4, 4/4, illetve az egyenletes löktetést is. Ez segít nem csak a ritmusgyakorlatok, hanem a kánonok kivitelezésében is. Az egész, fél, negyed és nyolcad ritmusok megismerése erősen kötődik a számolásban a törtek bevezetéséhez, megértéséhez. Amennyiben az a számolásban nem jelenik meg akkor csak az indirekt vezénylest próbájuk ki az órákon. Szintén nagy tapasztalatuk van a dúr és moll terc felismerésében, melyet jól kamatoztatnak a zeneórákon is. Az ókori történelem kapcsán sok autentikus ókori dallam csendül fel az énekórákon, az olimpiára is készülnek dalokkal a diákok. Fizikában ekkor jelenik meg a hangtan, ahol most már tudatosan belemerülnek a különböző anyagok és testek által kibocsátott vagy felvett hangok világába. Megismerkednek a monokorddal, átéliük általa a felhangsor tulajdonságait. A földrajzhoz kapcsolódva az eddig jórészt magyar dallamkincs az európai népek zenéivel bővül.

Eredménycélok

- Felismeri a dúr és a moll tercet.
- Újabb népballadákat, népi táncdallamokat, nehezebb, díszesebb népdalokat tud osztályával együtt énekelni.
- Kipróbálja a kétszólamú éneklést.
- Képes egyszerű ritmusokat a kottából letapsolni esetleg leírni.
- Intonációja csaknem tiszta.
- Képes a vezényletsnek megfelelően tempó, dinamika, hangerő váltására, ütemezés betartására. Maga is képes irányítani egy kisebb csoportot.
- Furulya-/hárfajátéka technikailag fejlődik.
- Képes egyszerű ritmus- vagy dallam-improvizációra.

7-8. évfolyam

Órakeret évfolyamonként: 72-72 óra

Fejlesztési célok

Az életkor fontos feladata felébreszteni a minőségi zenei hangzás igényét és vágyát a diákokban. Megismerik a zenehallgatások során az egyes művek karakterét. Sokat segít a zenei alpműveltség megszerzésében, ha rendszeresen koncertlátogatásokat szervezünk számukra. A fő történelmi kor a reneszánsz és a barokk. Ehhez kapcsolódnak a reneszánsz táncok. Fontos, hogy ezeket mozgásban is kipróbálhassák, de énekes és hangszeres dallamokat is megtanuljanak. Zenehallgatás során ismerkedjenek a világi és az egyházi muzsikával egyaránt. A műfajok közül a barokk korhoz kapcsolódó opera műfajt ismerik meg. Megtanulják a varázsfuvola legfontosabb áriáit. Az énekelt művek közül néhányat már hangszeren is elő tudják adni a diákok. Az utolsó évben a zene hallgatásának és művelésének örömét már az ítéloképesség felbukkanása is kíséri. Megbeszéljük a különböző korok zenéi közül (reneszánsz, barokk, klasszikus zene, romantika, esetleg kortárs zene) kinek mi és

miért tetszik, milyen jellegzetes zenei műfajai vannak egy-egy korszaknak. Nem csak a művekkel, de a néhány zeneszerző életrajzával is megismerkednek a diákok.

Az éneklésben a diákok korábbi bátorságának határt szabhat a rendszerint ezekben az években bekövetkező hangváltozás. Szerencsére ez egy-egy diáknál általában hamar lezajlik, arra kell ügyelnünk, hogy a közös éneklés és zenélés öröme ne vesszen el akkor sem, ha átmenetileg egyéni vagy kiscsoportos szereplést nem szeretne vállalni. Az osztálykórusban ilyenkor több hangképző, intonációs és bemelegítő hanggyakorlatot kell végeznünk. Erre jók lehetnek a vezetett hang-improvizációk. Itt is megpróbálhatjuk a két vagy három szólam behozását.

A fizikai elnehezedés korában a ritmus egyre inkább kötődik az ütemhangsúlyhoz (mérőhöz), ekkor érdemes az osztályban az eddig használatosak mellett megszólaltatni az afrikai dobokat, a gongot és más ütőhangszereket. Ezekkel kérdés-feleleteket, osztinátókat, visszhanggyakorlatokat improvizálunk akár két szólamban is. Ennek kapcsán nehezebb ritmusképleteket is megismernek a diákok: pl. nyújtott és éles ritmus.

A zenei hangzásban a figyelmet most az akkordokra és harmóniákra irányítjuk (ezek az ismeretek segítik a többszólamúságot). Főként a dúr és a moll akkordok, valamint a diszsonánsok közül a domináns szeptimakkordot és az utána következő oldást hangsúlyozzuk. A kottairásban és olvasásban továbbra is maradunk a C-dúrban, megpróbálunk leírni és megszólaltatni a hangszereken különböző hangközöket.

Kapcsolódási pontok

A 7. év fő témaköre a reneszánsz, mely a zenében is megújulást, egyben sok jó kórusművet hozott. Szintén ismerkednek a diákok a barokk műfajával, mely az opera műfajával ajándékozta meg a zenei közönséget. A nagy földrajzi felfedezések kora kinyitja a diákok érdeklődését a világzene (pl. spirituálé, afrikai munkadalok, esődalok) és a világ különböző hangszerei iránt. A 7. osztálytól kezdve a fiatalok keresik az ideálokat, akiket már nem tanáraikban vagy szüleikben vélnek megtalálni. Ehhez nyújtanak megismerő lehetőséget az osztálytanító által kiválasztott és elmondott életrajzok (közéjük zenészeket is választhatunk). Az euritmiában az énekkel párhuzamosan megjelennek mozgásban is az akkordok. Ez segíti a zenei felismerést is. A zeneórákon is készülünk az éves színdarabokhoz kapcsolódó dallam és hangszeres zenék tanulásával. Az irodalom órán megismert költők megzenésített verseit is éneklik a diákok.

Eredménycélok

- Ismeri a tanult, Európán kívüli kultúrákból származó dalokat.
- Ismeri a tanult zenei korszakok neveit.
- Ismeri az egyes korszakokhoz kapcsolódó legfontosabb szerzőket.
- Bátran vesz részt akár többszólamú dallam és ritmus-improvizációkban.
- Felismeri a dúr és moll akkordot, valamint a domináns szeptimet.
- A tanult dalok közül néhányat saját hangszerén vagy gyermekhárpán és/vagy furulyán is eljátszik.
- Aktívan részt vesz az osztályszíndarabok zenei betéteinek létrehozásában és megvalósításában.
- Szívesen látogat meg az osztállyal klasszikus zenei koncerteket. Bátran elmondja benyomásait, véleményét a hallott darabokról.

Képzőművészet/Agyagozás

Általános feladatok

Az agyagozás, amely a szobrászat agyag használatához kapcsolt területe, a vizuális nevelés fontos része. *(Az agyagozás-szobrászat a kézművességhez szorosan tartozó tantárgy, így az iskolák lehetőségeik szerint jeleníthetik meg a kézművesség mellett. A kézművességtől eltérő jellege inkább a középiskolában domborodik ki, és a szobrászat, mint önálló művészeti ág jelenik meg a maga sajátosságaival. Ezért a szabadon választható tantárgyak közé tartozik 5.-8. osztályban.)* Noha a tárgykészítés, a kerámiázás is megjelenik ebben a tantárgyban, mégis inkább az a célja, hogy a világ formaképző erőivel annak konkrét és absztrakt megragadhatóságában találkoztassa a gyermeket. Nem a használati jelleg, hanem az életben kialakuló, létező és elhaló formavilág megismerése az elsődleges. Az ásványok, növények, állatok és az emberi formák világa az életkori sajátosságoknak megfelelő mértékben és jelleggel kerül előtérbe. Az organikus és a geometrikus formák világa egyaránt jelen van, ahogy a konkrét és absztrakt formaalkotás is.

Az első három osztályban, amikor az osztálytanító azt megfelelőnek látja, engedi, hogy a gyermekek méhviaszból formázzanak. Ez a gyermekek melegétől lágyuló anyag kiváló bevezetést biztosít a formázás világába. A kilencedik életévüktől kezdődően a formarajz függetlenül is létező kiegészítőjévé válhat a formázás. A negyedik osztályban a gyermekek megismerkednek az agyag használatával. Ezt az új tevékenységet érdemes az állattan-órákhoz kapcsolódóan bevezetni, állatformákat készíthetnek gömbből kiindulva. Pl.: alvó macskát, pihenő szarvast, fekvő tehenet stb. Ezekben a kezdeti időkben elsajátítják a tenyérrel formázás technikáját és megismerkednek az alapformák (gömb, piramis, kocka) kialakításával.

A formázás a kezek közti játékból fejlődik ki, melyek együtt egy belső teret alkotnak. Nyomás és ellennyomás alakítják a felszín formáit. A formázás mélységet adhat a formarajznak és más, főoktatás-béli tantárgynak, melyektől inspirációt kölcsönöz.

Formázáskor a fejlődő gyermek természetében aktív formáló-erőkkel dolgozunk. A formázás folyamatában a forma-, mozgás- és a tapintóérzék válik különösen tevékenyvé. A munkára való ránézéskor, történjen ez akár annak folyamatában, akár a feladat befejezésekor, a gyermek „látó-képességei” aktiválódnak különösen erőteljes módon.

A gyermekek megtanulják használni a forma leírására alkalmas szókinccset. A szóbeli kifejezőképesség gazdagítása és fejlesztése szintén az agyagozás feladatának.

A megformált dolog tárgyilagos leírása által a gyermekeknek el kell távolodniuk saját munkájuktól, talán még a következő óráig is várniuk kell. A formát megítélni képes érzéküket nagy gonddal kell iskoláznunk pontos megfigyelések és leírások által, melyek arra bátorítják őket, hogy „belebújjanak” a formába és leírják, mi „történik”. Beszélgetéseket folytathatunk a gyermekekkel már a formázás órák kezdeti szakaszában is, az életkoruknak megfelelő terminológiát használva, mikor a gyermekek elegendő tapasztalatot szereztek már a forma fő elemeiről. Különösen fontos, hogy tudatában legyenek a formák és környezetük kapcsolatának, valamint annak, hogy különféle formák hogyan felelnek meg egymásnak. Az agyagozás tárgy keretében végzett tevékenységek a tanulásban és az értelmileg akadályozott tanulóknak is élményszerűvé teszik az ismeretszerzést, örömet okoz számukra maga a tevékenység is, majd pedig a saját maguk által készített tárgyak megjelenése környezetükben, otthonukban. A munka megkezdéséhez szükséges előkészületek vagy a munka utáni takarítási feladatok lehetőség szerinti önálló elvégzése segíti az önállóság, énkompetencia-élmény kialakulását, az együttműködési készség fejlesztését, az életviteli feladatok értelmes tevékenységbe ágyazott elsajátítását, gyakorlását.

Kiemelt habilitációs-rehabilitációs célok tanulásban akadályozott tanulók számára az Agyagozás oktatás területén:

- Művészi érzék, képzelet, kifejezőkészség, kreativitás fejlesztése.
- Érzékszervi érzékelés és tapasztalatszerzés fejlesztése.
- Vizuomotoros koordináció, finommotorika fejlesztése.
- Figyelem koncentráció, tartós figyelem és emlékezet fejlesztése.
- Esztétikai érzékenység készségeinek alapozása, fejlesztése.
- Kommunikációs képességek fejlesztése szóban, ábrázolásban, befogadás oldaláról.
- Belső feszültségek feloldódásának lehetősége az agyaggal való szabad és nagyvonalú bánásmód által.
- Fantáziadús alakítás, öröm az agyaggal végzett munkában.
- Önismeret, önértékelés, alkalmazkodóképesség, kapcsolatteremtő és együttműködési készség fejlesztése.

Eredménycélok

A tanulásban akadályozott tanuló:

- Törekszik a kezdeményező, alkotó magatartásra.
- Törekszik a kitartó pontos munkavégzésre.
- Törekszik együttműködésre a feladatvégzés során.
- Tudatosabban ragadja meg a különböző anyagi minőségeket, észleli az agyag állapotváltozásait.
- Egyre árnyaltabb, tagoltabb és finomabb tárgyi világot teremt.
- Kísérletező, játékos, fantáziáját megmozgató tárgyak alkotásával lelki minőségek megragadására törekszik a vizuális eszközök segítségével.

5-6. évfolyam

Órakeret évfolyamonként 36-36 óra

Fejlesztési feladatok:

Az ötödik osztályban az állat, növény és ember formavilága jelenik meg, kapcsolódóan a főoktatás témáihoz pl. állat- és növénytan. A kézben formázott állatok (madár, kutya, mókus stb.) megjelenhetnek környezetükben, és társaikkal együtt, kapcsolódhatnak a növényvilághoz és emberi alakokhoz. Az emberi alakot megjelenítő formáknál kezdetben törekedjünk az egységre, a forma az arányok irányában legyen határozottabb, ne részleteiben. A lábakat és karokat kidolgozatlanul hagyatjuk (pl. köpönyegbe csavarva, bölcsőben fekvő), így az alkotás örömét a statikai problémák nem veszélyeztetik. Ahogy a gyermekek ügyesednek, mozdulatokat is egyre inkább megjeleníthetnek. Pl. a karok elmozdulhatnak a testtől, és a lábak is felvehetnek egy bizonyos pózt.

A görög történelemmel foglalkozó epocha kapcsán bevezethetjük a tárgykészítést, a kerámiázást is. Pl. görög ivókehely. Ebben az évben készülhetnek az első domborművek a görög művészethez, a formarajzhoz, vagy akár az ünnepekhez kapcsolódóan pl. Szent Márton.

A gyermekek az agyagozás technikájának egyre határozottabb ismeretére tesznek szert. Megtanulják használni az agyagot kézbe vehető mennyiségből alakok formázására. Bevezetést kapnak a tárgykészítésbe és dombormű-készítésbe. A formák leírására szolgáló szókincsük bővül. A növénytan epochában, gömb- vagy tojás-formából kiindulva, készítünk rügyeket, gyümölcsöket és más növényformákat. Ezek nem kell, hogy naturalisztikus formát öltsenek, a fontos az, hogy a gyermekek megérezzék a növekedést és a formaképző erőket, amelyek alakítják a formátlan anyagot.

Készítünk

- emberi formákat, álló, majd ülő alakokat,

- tárgyakat agyagból pl. ivókehely,
- domborműveket pl. formarajzhoz kapcsolódóan.

Hatodik osztályban a 12. életévükbe lépnek a gyermekek. Ezt a prepubertás kort a „földi-érettség” korának is nevezzük. Ezért ennek az életkornak az élettani és lelki vonatkozásait és változásait minden tantárgy, így a szobrászat is erőteljesen figyelembe veszi. Az ötödik évfolyam harmonikus, a környezetet, az emberi arányokat, az átalakulási folyamatokat, a formák élőhöz tartozó jellegét hangsúlyozta. A hatodik osztályban a formák az ásványokon keresztül jelennek meg, a statika, a formák szilárd jellemzői, határvonalai fontosak, „a két lábbal a földön” jelleg válik hangsúlyossá. Továbbá az erő kifejeződése az állatvilágban és az emberek által, olyan téma, amely közel áll ehhez a korosztályhoz. A római építészetben megjelenő ívek (diadalív, vízvezeték) kiváló lehetőséget adnak a statikai problémák bevezetésére. Az agyag mennyiségében is nagyot léphetünk, ahogy a gyermekek erőteljesebbekké válnak: már nem csak kézből, hanem szobrász asztal és szobrász kések, eszközök használatával is dolgoznak. Bevezethetjük a kettesével, csoportban, vagy akár az egész osztály bevonásával készülő közös alkotásokat pl. vízvezeték építése. Az agyagozást az ötödik osztályban a tárgyalkotás irányába bővítettük, most az építészet felé mutathatunk irányt. A közös munka során az irányítás, a szolgálát, a jutalom, az igazságosság, a szabály, a törvény témáit élhetik meg, amely a római joggal kapcsolatos történelmi ismereteikhez is köthető.

Ezekon a munkákon keresztül a gyermekek megtanulják a több alkalommal készülő munkák technikai megvalósíthatóságát, az agyag száradással kapcsolatos jellemzőit. Az emberalakokkal való munka is továbbvihető a csoportok felé, illetve az ember és állat együttes megjelenítése felé. A tömeg, a határvonalak, és a statika problémáival, az erő témájával, ha a tudatosság eltérő szintjein is, és a közösségben dolgozás eseményeivel találkozhatnak ebben az évben a gyermekek az agyagozás során. Cél, hogy már a több alkalommal készülő munkákon is képesek legyenek dolgozni. A földrajz-epochához kapcsolódva formáljuk meg a különböző hegységképző kőzetek alakjait: gránitot, homokkővet és éles határvonalakkal bíró formákat, melyek a kristályokra emlékeztetnek. Formázhatunk barlangot is és vízesést sziklával. Az alakokkal való munka továbbmehet a csoportok felé: anya és gyermek, gazda és ló, birkózók stb. Az arcok, kezek, lábak és a ruházat részleteit a lehető legkevésbé dolgozzuk ki. Az állatok formázásában nagyobb, erőt kifejező állatok: bika, oroszlán, sas.

Kapcsolódási pontok

A főoktatás epochái, különös tekintettel a növénytan, történelem ismereteire, valamint kapcsolódás az ünnepekhez.

Eredménycélok

- A gyermekek a növénytan-korszakhoz kapcsolódóan gömbből vagy tojásalakból kiindulva növényformákat formáznak, ezáltal tapasztalatot szereznek a formaképzés folyamatairól.
- Megtanulják az emberi alak formázását (az alakkal még egységként dolgozva).
- Közösen ránéznek a készült munkákra és betekintést nyernek a formák sokféleségébe.
- Megtanulják megfogalmazni tapasztalataikat és egymást meghallgatni.
- A gyermekek a földrajz tantárgyhoz kapcsolódóan kövek, hegységek formálását sajátítják el.
- Tovább mélyítve az emberi alak megformálásában szerzett ismereteiket csoportokat, és alakok, valamint ember és állat közötti kapcsolatokat formáznak meg.
- Nagyobb állatokat tudnak megformázni, szobrász asztal és eszközök használatával
- Közösen tudnak dolgozni egy római építészeti alkotást modellező művön.

7-8. évfolyam

Órakeret évfolyamonként 36-36 óra

Fejlesztési feladatok:

A hetedik osztályban a polaritás jelenik meg a feladatválasztások területén. Egyrészt erőteljesebb hangsúlyt kap a geometria, másrészt a fantázia, a játékoság. A gyermekek egyéni megközelítése, ízlése is hangsúlyt kap azzal, hogy egy adott témához maguk közeledhetnek. Ezekkel segíthetjük azoknak az életkori sajátosságoknak a megélését, ami ebben az időszakban jellemző. A hatodik osztály után a kamaszkor felé haladva a szabályok, a törvények, a határok kérdése még határozottabb formában jelenik meg. Ugyanakkor a személyiség, az egyéni választás, a felfedezés, a kísérletezés is belső igény.

Az öt platóni test tanulmányát előkészítő, a geometriához kötődő testek formázásával (tetraéder, oktaéder) a szabályosság és szabálytalanság, szimmetria, aszimmetria témáját vezethetjük be a szobrászatba. Ezt a témát vihetik tovább játékos formában egy golyópálya megépítése által. Ez a korábbi évhez hasonlóan két-három gyermek együttműködésével is, nagyobb méretben és kellő bonyolultsággal készülhet. Fontos, hogy működjön, és tapasztalatot szerezzenek a lejtés és a golyó mozgásának összefüggéséről. Az elkészült golyópályákat a csoportok maguk alkotta szabályok szerint egymással is játszva használhatják. Az állat téma ebben az évben úgy jelenik meg, hogy a gyermek egy maga által választott állatot formázhat meg. Az emberi alaknál a mozdulat és a gesztus összefüggései válhatnak hangsúlyossá. A kivetítéshez (projekció), az árnyék tanulmányozásához vagy a geometriához kapcsolódva készíthetünk tömör formákat, pl.: tölcsért, kockát vagy nyolc- és tizenkét oldalú formát. Az utóbbit úgy kaphatjuk, ha gömbből kiindulva a tenyerekkel dolgozunk.

A gömbből vagy más geometriai formából forma-változások folyamatát jeleníthetjük meg.

Az alakokkal dolgozva járjuk be a gesztus és a mozgás világát: kezdjük forduló, el- vagy lehajoló, mutató vagy valamiért nyúló alakokkal. Az arckifejezéseket hagyjuk kidolgozatlanul.

A nyolcadik osztályban három fő témával követjük az életkori változásokat. A geometrikus formák az öt platóni test pontos, tömör formaként való megmintázásában kerülnek új szinten elő. Ezzel párhuzamosan a minőségek felé tehetünk lépéseket az őselemek feldolgozásával. Ehhez kapcsolódóan elkezdhetjük a temperamentumokat tanulmányozni. Tanulmányokat készíthetünk a földi szárazságról (melankolikus), tüzes lángokról (kolerikus), vizes selymességről (flegmatikus), és légies elpárolgásról (szangvinikus). A munkák készülhetnek absztrakt és figuratív formában is.

A harmadik fontos téma a színházi munkához kapcsolódhat; az emberi alakok dramatikus gesztusokat és viszonyokat fejezzenek ki. Az állat téma a domborműben jelenhet meg pl. ló mintázása.

A használati tárgy is megjelenhet ebben az évben, amelyen keresztül a belső tér-külső fal megalkotását, a két kéz között kialakított formák létrehozását vezetjük be. Pl. nagyobb váza felépítése golyókból, agyaghurkákból közösen.

Kapcsolódási pontok

Főoktatási epochái, különös tekintettel az irodalom és a történelem, valamint a művészeti szaktárgyak ismereteire.

Eredménycélok

- A gyermekek megtanulnak gömbből geometriai formákat (kocka, nyolc- tizenkét oldalú forma) tenyérrel kialakítani.
- Gömbből vagy geometriai formából mozgás-átalakításokat végeznek.
- Az alakok megformálásában a gesztus érzékeltetését meg tudják formázni.
- Használható játékot alkotnak agyagból.

- Az állatok testarányait meg tudják ragadni.
- Domborműben megjelenítik a perspektivikus teret.
- A gyerekek absztrakt és figuratív formák kialakításában megjelenítik tapasztalataikat.
- Megismerik az emberi dramatikus gesztusokat, először megjelenítik, majd megformázzák azokat.
- Használati tárgyak alkotásához a két kéz közötti formázással és az üreges formák kialakításához gyakorlati ismereteket és tudást szereznek.

Kiemelt habilitációs-rehabilitációs célok értelmileg akadályozott tanulók számára az Agyagozás oktatás területén:

- Művészi érzék, képzelet, kifejezőkészség, kreativitás fejlesztése.
- Érzékszervi érzékelés és tapasztalatszerzés fejlesztése.
- Vizuomotoros koordináció, finommotorika fejlesztése.
- Figyelem koncentráció, tartós figyelem és emlékezet fejlesztése.
- Esztétikai érzékenység készségeinek alapozása, fejlesztése.
- Kommunikációs képességek fejlesztése szóban, ábrázolásban, befogadás oldaláról.
- Belső feszültségek feloldódásának lehetősége az agyaggal való szabad és nagyvonalú bánásmód által.
- Fantáziadús alakítás, öröm az agyaggal végzett munkában.
- Önismeret, önértékelés, alkalmazkodóképesség, kapcsolatteremtő és együttműködési készség fejlesztése.

Eredménycélok

Az értelmileg akadályozott tanuló:

- Törekszik a kezdeményező, alkotó magatartásra.
- Törekszik a kitartó pontos munkavégzésre.
- Törekszik együttműködésre a feladatvégzés során.
- Tudatosabban ragadja meg a különböző anyagi minőségeket, észleli az agyag állapotváltozásait.
- Egyre árnyaltabb, tagoltabb és finomabb tárgyi világot teremt.
- Kísérletező, játékos, fantáziáját megmozgató tárgyak alkotásával lelki minőségek megragadására törekszik a vizuális eszközök segítségével.

5-6. évfolyam

Órakeret évfolyamonként 36-36 óra

Fejlesztési feladatok:

Az ötödik osztályban az állat, növény és ember formavilága jelenik meg, kapcsolódóan a főoktatás témáihoz pl. állat- és növénytan. A kézben formázott állatok (madár, kutya, mókus stb.) megjelenhetnek környezetükben, és társaikkal együtt, kapcsolódhatnak a növényvilághoz és emberi alakokhoz. Az emberi alakot megjelenítő formáknál kezdetben törekedjünk az egységre, a forma az arányok irányában legyen határozottabb, ne részleteiben. A lábakat és karokat kidolgozatlanul hagyatjuk (pl. köpönyegbe csavarva, bölcsőben fekvé), így az alkotás örömét a statikai problémák nem veszélyeztetik. Ahogy a gyermekek ügyesednek, mozdulatokat is egyre inkább megjeleníthetnek. Pl. a karok elmozdulhatnak a testtől, és a lábak is felvehetnek egy bizonyos pózt.

A görög történelemmel foglalkozó epocha kapcsán bevezethetjük a tárgykészítést, a kerámiázást is. Pl. görög ivókehely. Ebben az évben készülhetnek az első domborművek a görög művészethez, a formarajzhoz, vagy akár az ünnepekhez kapcsolódóan pl. Szent Márton.

A gyermekek az agyagozás technikájának egyre határozottabb ismeretére tesznek szert. Megtanulják használni az agyagot kézbe vehető mennyiségből alakok formázására. Bevezetést kapnak a tárgykészítésbe és dombormű-készítésbe. A formák leírására szolgáló szókincsük bővül. A növénytan epochában, gömb- vagy tojás-formából kiindulva, készítünk rügyeket, gyümölcsöket és más növényformákat. Ezek nem kell, hogy naturalisztikus formát öltsenek, a fontos az, hogy a gyermekek megérezzék a növekedést és a formaképző erőket, amelyek alakítják a formátlan anyagot.

Készítünk

- emberi formákat, álló, majd ülő alakokat,
- tárgyakat agyagból pl. ivókehely,
- domborműveket pl. formarajzhoz kapcsolódóan

Hatodik osztályban a 12. életévükbe lépnek a gyermekek. Ezt a prepubertás kort a „földi-érettség” korának is nevezzük. Ezért ennek az életkornak az élettani és lelki vonatkozásait és változásait minden tantárgy, így a szobrászat is erőteljesen figyelembe veszi. Az ötödik évfolyam harmonikus, a környezetet, az emberi arányokat, az átalakulási folyamatokat, a formák élőhöz tartozó jellegét hangsúlyozta. A hatodik osztályban a formák az ásványokon keresztül jelennek meg, a statika, a formák szilárd jellemzői, határvonalai fontosak, „a két lábbal a földön” jelleg válik hangsúlyossá. Továbbá az erő kifejeződése az állatvilágban és az emberek által, olyan téma, amely közel áll ehhez a korosztályhoz. A római építészetben megjelenő ívek (diadalív, vízvezeték) kiváló lehetőséget adnak a statikai problémák bevezetésére. Az agyag mennyiségében is nagyot léphetünk, ahogy a gyermekek erőteljesebbekké válnak: már nem csak kézből, hanem szobrász asztal és szobrász kések, eszközök használatával is dolgoznak. Bevezethetjük a kettesével, csoportban, vagy akár az egész osztály bevonásával készülő közös alkotásokat pl. vízvezeték építése. Az agyagozást az ötödik osztályban a tárgyalatás irányába bővítettük, most az építészet felé mutathatunk irányt. A közös munka során az irányítás, a szolgálat, a jutalom, az igazságosság, a szabály, a törvény témáit élhetik meg, amely a római joggal kapcsolatos történelmi ismereteikhez is köthető.

Ezeken a munkákon keresztül a gyermekek megtanulják a több alkalommal készülő munkák technikai megvalósíthatóságát, az agyag száradással kapcsolatos jellemzőit.

Az emberalakokkal való munka is továbbvihető a csoportok felé, illetve az ember és állat együttes megjelenítése felé. A tömeg, a határvonalak, és a statika problémáival, az erő témájával, ha a tudatosság eltérő szintjein is, és a közösségben dolgozás eseményeivel találkozhatnak ebben az évben a gyermekek az agyagozás során. Cél, hogy már a több alkalommal készülő munkákon is képesek legyenek dolgozni. A földrajz-epochához kapcsolódva formáljuk meg a különböző hegységképző kőzetek alakjait: gránitot, homokkövet és éles határvonalakkal bíró formákat, melyek a kristályokra emlékeztetnek. Formázhatunk barlangot is és vízesést sziklákkal. Az alakokkal való munka továbbmehet a csoportok felé: anya és gyermek, gazda és ló, birkózók stb. Az arcok, kezek, lábak és a ruházat részleteit a lehető legkevésbé dolgozzuk ki. Az állatok formázásában nagyobb, erőt kifejező állatok: bika, oroszlán, sas.

Kapcsolódási pontok

A főoktatás epochái, különös tekintettel a növénytan, történelem ismereteire, valamint kapcsolódás az ünnepekhez

Eredménycélok

- A gyermekek a növénytan-korszakhoz kapcsolódóan gömbből vagy tojásalakból kiindulva növényformákat formáznak, ezáltal tapasztalatot szereznek a formaképzés folyamatairól.
- Megtanulják az emberi alak formázását (az alakkal még egységként dolgozva).

- Közösén ránéznek a készült munkákra és betekintést nyernek a formák sokféleségébe.
- Igyekeznek megfogalmazni tapasztalataikat és egymást meghallgatni.
- A gyermekek a földrajz tantárgyhoz kapcsolódóan kövek, hegységek formálását sajátítják el.
- Tovább mélyítve az emberi alak megformálásában szerzett ismereteiket csoportokat, és alakok, valamint ember és állat közötti kapcsolatokat formáznak meg.
- Nagyobb állatokat tudnak megformázni, szobrász asztal és eszközök használatával
- Közösén tudnak dolgozni egy római építészeti alkotást modellező művön.

7-8. évfolyam

Órakeret évfolyamonként 36-36 óra

Fejlesztési feladatok:

A hetedik osztályban a polaritás jelenik meg a feladatválasztások területén. Egyrészt erőteljesebb hangsúlyt kap a geometria, másrészt a fantázia, a játékoság. A gyermekek egyéni megközelítése, ízlése is hangsúlyt kap azzal, hogy egy adott témához maguk közeledhetnek. Ezekkel segíthetjük azoknak az életkori sajátosságoknak a megélését, ami ebben az időszakban jellemző. A hatodik osztály után a kamaszkor felé haladva a szabályok, a törvények, a határok kérdése még határozottabb formában jelenik meg. Ugyanakkor a személyiség, az egyéni választás, a felfedezés, a kísérletezés is belső igény.

Az öt platóni test tanulmányát előkészítő, a geometriához kötődő testek formázásával (tetraéder, oktaéder) a szabályosság és szabálytalanság, szimmetria, aszimmetria témáját vezethetjük be a szobrászatba. Ezt a témát vihetik tovább játékos formában egy golyópálya megépítése által. Ez a korábbi évhez hasonlóan két-három gyermek együttműködésével is, nagyobb méretben és kellő bonyolultsággal készülhet. Fontos, hogy működjön, és tapasztalatot szerezzenek a lejtés és a golyó mozgásának összefüggéséről. Az elkészült golyópályákat a csoportok maguk alkotta szabályok szerint egymással is játszva használhatják. Az állat téma ebben az évben úgy jelenik meg, hogy a gyermek egy maga által választott állatot formázhat meg. Az emberi alaknál a mozdulat és a gesztus összefüggései válhatnak hangsúlyossá. A kivetítéshez (projekció), az árnyék tanulmányozásához vagy a geometriához kapcsolódva készíthetünk tömör formákat, pl.: tölcsért, kockát vagy nyolc- és tizenkét oldalú formát. Az utóbbit úgy kaphatjuk, ha gömbből kiindulva a tenyerekkel dolgozunk.

A gömbből vagy más geometriai formából forma-változások folyamatát jeleníthetjük meg.

Az alakokkal dolgozva járjuk be a gesztus és a mozgás világát: kezdjük forduló, el- vagy lehajoló, mutató vagy valamiért nyúló alakokkal. Az arckifejezéseket hagyjuk kidolgozatlanul.

A nyolcadik osztályban három fő témával követjük az életkori változásokat. A geometrikus formák az öt platóni test pontos, tömör formaként való megmintázásában kerülnek új szinten elő. Ezzel párhuzamosan a minőségek felé tehetünk lépéseket az öselemek feldolgozásával. Ehhez kapcsolódóan elkezdhetjük a temperamentumokat tanulmányozni. Tanulmányokat készíthetünk a földi szárazságról (melankolikus), tüzes lángokról (kolerikus), vizes selymességről (flegmatikus), és légies elpárolgásról (szangvinikus). A munkák készülhetnek absztrakt és figuratív formában is.

A harmadik fontos téma a színházi munkához kapcsolódhat; az emberi alakok dramatikusan gesztusokat és viszonyokat fejtenek ki. Az állat téma a domborműben jelenhet meg pl. ló mintázása.

A használati tárgy is megjelenhet ebben az évben, amelyen keresztül a belső tér-külső fal megalkotását, a két kéz között kialakított formák létrehozását vezetjük be. Pl. nagyobb váza felépítése golyókból, agyaghurkákból közösén.

Kapcsolódási pontok

Főoktatási epochái, különös tekintettel az irodalom és a történelem, valamint a művészeti szaktárgyak ismereteire.

Eredménycélok

- A tanulók megtanulnak gömbből geometriai formákat (kocka, nyolc- tizenkét oldalú forma) tenyérrel kialakítani.
- Gömbből vagy geometriai formából mozgás-átalakításokat végeznek.
- Az alakok megformálásában a gesztus érzékeltetését igyekeznek megformázni.
- Használható játékot alkotnak agyagból.
- Az állatok testarányait igyekeznek megragadni.
- A tanulók absztrakt és figuratív formák kialakításában megjelenítik tapasztalataikat.
- Megismerik az emberi dramatikus gesztusokat, először megjelenítik, majd megformázzák azokat.
- Használati tárgyak alkotásához a két kéz közötti formázással és az üreges formák kialakításához gyakorlati ismereteket és tudást szereznek.

Képzőművészet/Festés

Általános célok:

Az első nyolc osztályban a festés az osztálytanító feladata, munkáját 5. osztálytól szaktanár is segítheti. Megkülönböztetjük a szemléltetés gyanánt, viasz- vagy zsírkretákkal, később színes ceruzákkal a füzetekbe végzett festést és rajzolást, valamint a szakórai időszakban zajló festést. Az előbbi végig kíséri az összes tantárgyat, része a rendszeres órai munkának, segíti az órák témájának feldolgozását. Utóbbiban a festészet, mint önálló művészi tevékenység jelenik meg.

A következő általános irányelvek segítségül szolgálhatnak:

A festés órát minden szinten áthatja egyfajta művészi hozzáállás. Az elcsendesedésnek, a színekben élésnek a lehetőségét teremtjük meg, gondosan előkészítve az órákat. A vízfestéket a „nedves-nedvesen” technikával használjuk a kezdetekben, teljesen benedvesített papírra festünk vízzel hígított akvarellfestékekkel, vastag ecsettel. Ezzel lehetővé tesszük, hogy a színek fényel összefüggő, áramló természetét megélhessék a gyerekek. A színek sajátos világába élhetik bele magukat a gyakorlatok segítségével, ami a további tanulmányokat alapozza meg.

Magával a festékekkel történő művészi munkától kezdetben ne vonja el a figyelmet az az elvárás, hogy a gyermekeknek valamilyen dolog bizonyos „képét” kellene megalkotniuk. Az absztrakt festéshez igen hasonló módon kezdünk el a gyermekekkel festeni. Az effajta „színből kiinduló festésnek” a gyermekek számára lélektanilag egyértelmű, konkrét módon kell történnie.

Az első osztályban a festés órákon szín-történetekre épített színgyakorlatokat végzünk, ezzel bevezetjük a színeket és a festés módszereit. Csak ezután, a második osztálytól kezdhetünk el az óra elbeszélő anyagához (a mesékhez, legendákhoz, fabulákhoz és mítoszokhoz) kapcsolódó képeket festeni. A kitűzött feladatnak meghatározott lelki minőségekhez kell kapcsolnia a színek érzelmi minőségeit, például leírható hangulatokhoz, mint csendes és visszahúzó, erős és vakmerő, hideg és kemény, meleg és szétterülő. A külső forma belső élményt juttat kifejezésre. Ezeket az élményeket a tanár „szín-történetek”, „színmesék” elmondásával készíti elő, amelyek életre keltik a színeket, mielőtt még használatukra sor kerülne. A szín-történet képeket, az életkornak megfelelő módon, az egész alsó tagozatban használhatjuk fantáziadús, ám mégis tárgyilagos hozzáállással. Kezdetben inkább arról van szó, hogy visszaadjuk egy-egy történet hangulatát, az erdő sűrű sötétjét, a tündér aranyhajának vagy a királyfi

palástjának színét, később azonban fokozatosan megjelenhetnek a formák: növények és állatok, majd később az emberi formák is. Mindig arra törekszünk, hogy az alakok magukból a színekből emelkedjenek ki, mint, hogy szemléletes körvonalak legyenek. Nem erőltetjük a perspektíva semmilyen formájának megjelenését egészen ötödik osztályig, kivéve a legelemibb megnyilvánulásokat, ám a gyermekek szabadon kell, hogy megjelenítsék a képeket érzéseik szerint. Ez a folyamat jelen van az első négy osztály mindegyikében.

A gyermekek az első három évben a nedves-nedvesen technika segítségével hathatósan és megfelelően hosszú ideig tapasztalhatták meg és fedezhették fel a színeket, majd a negyedik osztályban tovább lépünk afelé, hogy formákat találjunk a színeken: ásványok (hegységek, kövek) és az atmoszféra (felhők, naplementék, az égbolt hangulatainak) formáit, a növények és állatok alakjait. Ezáltal a színek elsődleges minőségeit érzékeltetni képes tudat egyre erősödik. A külső formának a színérzékelés belső élményéből kell kiemelkednie. Az ötödik osztályban a formák megalkotása egyre tudatosabbá, határozottabbá válik, és csodálatos összhangban áll a színek lelkekre ható minőségeivel. A színek és formák harmonikus egységének megélésére van lehetőségünk.

Ahogy más tantárgyak, a festésnek is figyelembe kell vennie a gyermekek tizenkettedik életévét és a velejáró jellemző lélektani változásokat. Ebben az életkorban lehetőséget kell teremteni az árny és fény játéknak és az árnyék tanulmányozásának megközelítésére. Ehhez különböző utakon is eljuthatunk: az egyik lehetőség, hogy elhagyjuk a színeket és kizárólag szénrel vagy krétával dolgozunk. Ez azt jelenti, hogy a 6. osztálytól kezdve a festést felváltja a rajzolás. Egy másik lehetőség, hogy folytatjuk a festést, és a felmerülő kérdéseket festő gyakorlatokkal igyekszünk megválaszolni.

A 7. és 8. osztályban a nedves-nedvesen módszer kiegészül egy egészen más elemmel, a rétegesen felvitt, ún. lazúrtechnikával. (A „veil-painting”, azaz fátyol-festés technikájával).

A főoktatás füzeteibe készített illusztrációk, a természet-megfigyeléshez vagy később a földrajzhoz kapcsolódó képek, és a pontosságra törekvő fizikai és kémiai kísérleteket bemutató rajzok mind folyamatos gyakorlást és a rajzolás technikáinak továbbfejlesztését kívánják meg; csak így teljesíthetők a tantárgy által támasztott igények. A festés lazúrtechnikájából a rajzoláson keresztül fokozatosan eljutunk a fedőfestékek (tempera, gouache, olaj, tojástempera) használatáig. Ennek alapjait rakjuk le ezekben az években.

A rajzolást, mint vonalakkal és formákkal dolgozó tevékenységet a tanulók a formarajz-epochán gyakorolják. A tárgyak, állatok és emberek ábrázolása alsó tagozaton nem a tulajdonképpeni festéstanítás része. Ezt az adott témához kapcsolódóan az epocha alatt vagy szakórákon gyakorolják. A színes papírral való formaalkotás kézimunka-órákon kap helyet. Viaszgyurmás munkákat és jelmezes szerepjátékokat a főoktatás keretében végeznek illetve játszanak.

A festés tárgy keretein belül a fent leírtakon túl, mind a tanulásban mind az értelmileg akadályozott tanulók számára sokoldalú fejlesztési, fejlődési lehetőség nyílik. Nem pusztán a finommotorium vagy a vizuo-motoros koordináció fejlesztését segíthetik a tantárgy körében végzett tevékenységek. Már a vízfestéssel való festés első bevezetésekor ügyelni kell az ecset, a szivacs és a papír óvatos használatára. Az érzékszervi érzékelést pl. tapintást, látást is fejlesztjük a festésórákon, mikor lehetőséget adunk a gyermekeknek arra, hogy átélhessék az ecset, a vizes szivacs és a papír légységét és finomságát, a színélményeket. A nagy méretű lapok és ecsetek nagyvonalú színkezelést tesznek lehetővé. A színek keveredése esztétikai élményt nyújt. Az egyes színekhez kapcsolódó hangulatok átélése érzelmkifejező funkciót is hordozhat a tanulóknak. A tanulók segítenek a tanárnak a festésóra előkészítésében. A színeket megkeverik és tálkába töltik. Mindegyik tanuló maga nedvesíti meg és helyezi fel a munkalapját. A takarítás és a festékes- és vizesüvegek elmosása is ügyességet és tudatos térbeli mozgást, figyelmet, koncentrációt és együttműködést

igényel. A tanulóknak a fenti feladatok elvégzésekor fokozottan ügyelniük kell egymásra, a tárgyakra, eszközökre, szociális kompetenciájuk tevékenységbe ágyazottan fejlődik.

Kiemelt rehabilitációs-rehabilitációs feladatok tanulásban akadályozott tanulók számára a Festés oktatás területén:

- Művészi érzék, képzelet, kifejezőkészség, kreativitás fejlesztése.
- Érzékszervi érzékelés és tapasztalatszerzés fejlesztése.
- Vizuomotoros koordináció, finommotorika fejlesztése.
- Figyelem koncentráció, tartós figyelem és emlékezet fejlesztése.
- Esztétikai érzékenység készségeinek alapozása, fejlesztése.
- Kommunikációs képességek fejlesztése szóban, ábrázolásban, befogadás oldaláról.
- Belső feszültségek feloldódásának lehetősége a festékekkel való szabad és nagyvonalú bánásmód által.
- Fantáziadús alakítás, öröm a színekkel végzett munkában.
- Önismeret, önértékelés, alkalmazkodóképesség, kapcsolatteremtő és együttműködési készség fejlesztése.

Eredménycélok

- A tanulásban akadályozott tanuló:
- Törekszik a kezdeményező, alkotó magatartásra.
- Törekszik a kitartó pontos munkavégzésre.
- Törekszik együttműködésre a feladatvégzés során.
- Tudatosabban ragadja meg a különböző színminőségeket.
- Egyre árnyaltabb, tagoltabb és finomabb képi világot teremt.
- Kísérletező, játékos, fantáziáját megmozgató képek alkotásával lelki minőségek megragadására törekszik a vizuális eszközök segítségével.

1-2. évfolyam

Órakeret évfolyamonként 36-36 óra

Fejlesztési feladatok

Az első osztályos festés órák az érzékek iskolázásához a gyermek lelkét melengető, éltető módon járulnak hozzá. Színészleléskor egy, az érzékektől független elem is munkálkodik, vagyis a színek észlelése túlmutat az érzékek határain és a tárgyilagossá, erkölcsi minőségek világába vezet. Az első osztályban az a cél, hogy megismerjük és jellemezzük a színek által felébresztett „lélek-mozdulatokat.” A gyermekek a festésen keresztül ismerik meg ezeket a lélek-mozdulatokat; jellemezni pedig akkor tanulják meg őket, amikor a festés óra utáni napokon közösen beszélgetnek a képekről. Az úgy nevezett „szín-történetek” bevezetik a feladatokat és megszemélyesítik a színeket, valamint egymásra való hatásukat. A színfelületeket a gyermekek szabadon alakítják ki azután, hogy a tanár elmesélte a szín-történetet. Így érzéseiknek, belső világunknak megfelelően töltik be a színekkel a papír fehér terét. A színek találkozásában átélhetik a színek keveredéséből kialakuló új színminőségeket, anélkül, hogy ezt intellektuálisan elmagyaráznánk. A világban létező színek és emberi lélek világának összefüggéseit élhetik át a gyerekek a színmesék megfestésén keresztül.

Megalapozzuk a nedves-nedvesen festés technikáját, a szükséges előkészületekkel együtt (a papír benedvesítése és táblára erősítése). Erre a technikai tudásra épülnek majd a festésórák egyre nehezebb technikái.

Az elsődleges színekkel festünk: sárgával, pirossal, kézzel, kezdetben egyszerre egy színnel, hogy a gyermek minél jobban átélhesse az adott szín természetét, Ezen keresztül sajátítja el majd finomítja a festéstechnikát. Ezt követően egy színvilágban

tartjuk a színeket (pl. ultramarin kék, kobalt kék, porosz-kék), így egy-egy színvilág gazdagságát élhetik meg a gyerekek. Majd ezután vezetjük be két szín használatát. A sárga/kék polaritással kezdjük és megismerjük azokat a színtónusokat, amelyek nagy/kis feszültséget hordoznak (pl. sárga/zöld). Tágítjuk a palettát a három kevert szín hozzáadásával. Itt építhetünk a két szín használatával kialakuló keveredésekről szerzett tapasztalatokra. A második osztályban az óvodai és első osztály festésóráinak folyamatait visszük tovább. Továbbra is a szín- történetek jelentik a festés alapját, de egyre nagyobb figyelmet igénylő munkára, finomabb ecsethasználatra törekszünk. A technika elsajátítását mutatja, ha már nem csak „magától” áramlik a nedves papíron a festék, ahogy a korábbi években, hanem a gyermek az ecsetet a törölkendőbe is törölheti, s így maga is irányítani kezdi a papíron zajló folyamatokat; szárazabb és nedvesebb felületek és határozottabb formák megalkotására is kezd képessé válni.

A második osztály témáinak megfelelően a színharmóniákkal, színek kapcsolataival foglalkozunk. A gyermekek gyakorolhatják a hiány kiegyensúlyozását, a szimmetria és a dualitás megteremtését. A cél az, hogy tevékenyvé tegyük a gyermekek lelkét ebben az irányban, megtapasztalják, hogy a színharmóniák életében részt tudnak venni. Ehhez technikai tudásuk is megfelelőbbé válik.

Második osztályban javasoltak olyan gyakorlatok, amelyek által a gyermekek a következő színharmóniákat tapasztalhatják meg: karakteresek (piros és sárga, sárga és kék, kék és piros, narancssárga és zöld, zöld és lila, lila és narancssárga); karakter nélküliek (sárga és narancssárga, narancssárga és piros, piros és lila, lila és kék, sárga és zöld, kék és zöld).

Végezhetünk „felcserélős gyakorlatokat”: például a középső színt egy másik színre cseréljük, míg körülötte a színek változatlanok maradnak. Aztán a körben lévő színeket cseréljük fel és a középső marad változatlan. Ezt a gyakorlatot a gyermekek megfestett képeivel végezzük, vagyis a saját festmény a gyakorlat tárgya. Ezt egymás után következő gyakorlatokkal tehetjük meg. Ezzel bevezetjük a festésfolyamatokat, egy-egy festmény nem csak egy alkalomhoz köthető.

Kapcsolódási pontok

A színek választása összhangban áll az év körforgásával és az ünnepekkel. A színek hangulati erejét szem előtt tartjuk a feladatok megválasztásában, hogy a gyermek összhangot élhessen át a festésórák és az aktuális események között. Második osztályban dolgozunk a festés óráktól függetlenül elhangzó mesék, legendák, történetek, fabulák stb. hangulataival.

Eredménycélok

- A gyerekek elsajátítják a festés alapjait, megtanulják a helyes ecsethasználatot és a vizes festés technikáját.
- A színmesék segítségével elmerülnek a három alapszín világában.
- A három alapszín használatával eljutnak a kevert színekhez.
- A festésen keresztül megtapasztalják a különböző színharmóniákat, színhangulatokat.
- A színtörténet-képeket egyre nagyobb pontossággal képesek megalkotni.
- Tudatosabban tevékenykednek a színek közötti kapcsolatok megalkotásában, a színharmóniák és színhangulatok konkrétabb, érthetőbb jelentéssel bírnak számukra.
- Törekednek a pontos, kitartó munkavégzésre.

3-4. évfolyam

Órakeret évfolyamoként 36-36 óra

Fejlesztési feladatok

Harmadik osztályban a hangsúly a „világteremtés hatalmas tetteire” (A teremtés könyvére) és a kisebb méretű világ megformálására kerül (gazdasági munkán és

házépítésen keresztül). A gyermekek nemcsak a színekből történő képalkotást vizsgálják, hanem azt is, hogyan születnek maguk a kevert színek. Harmadik osztályban a Teremtéstörténet epochához kapcsolódóan előkerül a színek keletkezése. Tegyük megfigyeléseket a természetben: a gyermek felfedezi, hogy a primér (elsődleges) vörös, sárga és kék színek a fény és a sötétség folyamataiból keletkeznek. A sötétség-világosság témája a kék-sárga polarításban új módon kerülhet elő. Az ismert és használt színeket sötétséghez és világossághoz tartozásuk szerint is bemutatjuk. A kevert (másodlagos) színek: zöld, narancssárga és lila születése. A teremtés hét napja színesfestési gyakorlatként. A fény megteremtéséből kiindulva a fény és a sötétség polarítása, a fent és a lent, a föld és a vizek megteremtése, a növények és az állatok, és végül az emberi forma, amely egységes egészként emelkedhet ki a színekből, majd válhat kettővé.

A színek helyzeti komponálásával a teremtésben lejátszódó elrendezést tehetjük megélhetővé. A festésfolyamatok megélésében is tovább léphetünk a téma által. Ezt segítheti a következő gyakorlat is: fessünk színes papírra, vagy először fessünk egy halvány réteget valamelyik színből és miután a papír azt teljesen beszívta, festhetünk egy második színnel, vagy további színekkel (lazúrozást bevezető gyakorlat). A negyedik osztályban bevezetjük a figurális festést, a színfoltokkal való formateremtést a főoktatás történeteire kapcsolódóan.

Ez az új irány nagy figyelmet igényel a gyermekektől. A nedves-nedvesen technika alapjainak alapos elsajátítása után lehet ezen a területen sikert elérni, hiszen a formák kialakításához jól kell tudni az ecsettel színeket felhordani, szárítani, visszatörölni, sűríteni vagy ritkítani a festéket, megérezni, hogy mit bír el a papír, mennyi vízre van szükség a rétegek hígításához. A vastag ecset mellett megjelenhetnek újfajta, finomabb festékmozgatást lehetővé tevő ecsetek. Érdemes ugyanazzal, de kevésbé hígított festékkel dolgozni a formák kialakítása érdekében. A sűrűbb és ritkább anyagfelhordás lehetővé teszi, hogy a képen megjelenjen a színperspektíva, amit a következő években egyre tudatosabban használunk majd. A formák mellett továbbra is maradjanak színgyakorlatok, amelyek a színek minőségeivel foglalkoznak, és a színekhez kapcsolódó témákat dolgozzák fel.

Kapcsolódási pontok

A főoktatás tanulmányai, különös tekintettel a Teremtéstörténetet feldolgozó tanulmányokra.

Figurális témák a főoktatás történeteire kapcsolódva (északi mitológia), pl. Niflheim, Yggdrasil, a Világ Fa, Viking hajók vitorlákkal stb., állattan.

Eredménycélok

- A színek különböző árnyalatainak a papíron történő megalkotását és használatát gyakorolják a gyerekek. Ennek felhasználásával a fény és a sötétség megjelenítésére képesek a képeiken.
- Az ószövetségi történetek nyomán a teremtés hét napját megfestik, kifejezve az adott nap számukra megragadható színhangulatát.
- A színes lapokra festés során újabb szempontokhoz jutnak a színharmóniák és színhangulatok megalkotásában.
- Kapcsolódunk a főoktatás tárgyaihoz: pl. engedjük, hogy állatformák bújjanak elő a színekből.
- Végezhetünk a természetismerethez, fákhoz, egyszerű tájképekhez (dombok, hegyek, ég), a mező mintázataihoz a barna, a zöld és a sárga árnyalataiban, és az egyszerű, általánosított épületformákhoz (mint például: vár, hatalmas templom, tanya, istálló) kapcsolódó festést.
- A különböző epochák témáihoz kapcsolódva megismerkednek az egyszerűen megragadható formák (fák, házak, állatok) festésével.

5-6. évfolyam

Órakeret évfolyamonként 36-36 óra

Fejlesztési feladatok

A mindennapi élet eseményeihez, a tantárgyakhoz egyre szorosabban kapcsolódnak a festésgyakorlatok. A figurális ábrázolás egyre határozottabbá és tudatosabbá válhat, a festés olyan vizuális nyelvvé válik, amelynek használatában és értésében a gyermek egyre pontosabb. Ötödik osztályban a festésórák visszatükrözik a főoktatás különböző témáit. Ily módon a festésórák lehetővé teszik a minőségi elmélyülést a főoktatás adta témákban. Ugyanakkor a növénytan témái arra teremtenek lehetőséget, hogy mindazt, amit a tanulók az órán láttak és hallottak, áthozzák festésórára is. Ehhez tartozik, hogy a tanulmányok készítése felé megtegyük az első lépéseket.

Mostantól fogva a gyermekek elkezdhetnek dolgozni a színek finomabb megkülönböztetésével és árnyalataival. Ahelyett, hogy az óra eredményeinek megfigyelésekor és megbeszélésekor egy vízfestéssel készített kép csodálatos „véletlenjeit” vennék szemügyre, most inkább azt figyeljük, hogyan akartak a gyermekek tudatosan felfedezni és megalkotni különböző színekülönbségeket. A cél továbbra is, hogy a formák a színekből lépjenek elő, a háttér és az abban megjelenő formavilág egymást éltető módon tartozzon össze. Növény-hangulatok teremtése zöldből és sárgából. Állítsuk szembe a „rózsapirosat” és a „liliomfehéret” a vízililiom rózsaszínes fehérjével. Találjuk meg a minőségi különbséget a ‘mohazöld’ és a „nyír-zöld” között. Fantáziából dolgozzuk fel a növényi motívumokat (fa, levél, termés), játszva a ritmussal. Festhetünk térképeket, megmutatva a minőségi különbségeket partvonal és óceán, a folyó formái, valamint a hegységek és a síkságok között. Mitológiai képekkel is dolgozhatunk, a görög művészethez kapcsolódva. Hatodik osztályban a festés mellett új technikák is megjelennek, amelyek egyúttal átmenetet jelentenek a rajzolás és festés között (porpasztell, olajpasztell, színes ceruza, pittkréta, szén, tinta stb.). A hangsúly a sötét és világos minőségeken vannak, s ezzel a polaritások területére irányítjuk a figyelmet. A konkrét megfigyelések, a tónusok, a határokat kijelölő kontúrok megjelenése a festmények főbb motívumai. A hatodik osztályban a színekre, mint a térteremtés eszközeire tekintünk, és elindulunk a geometrikus formák felé. A polaritások a komplementer színek használatában, valamint egy szín világos és sötét árnyalatainak használatában jelennek meg. A színkeverésben a színes szürkék, barnák árnyalatai is fontosak. A tanulmányokban a tárgyak és tér geometriája mellett felfigyelünk az árnyékokra, mint a látvány vizuális alkotóelemére.

Kapcsolódási pontok

Főoktatás tantárgyai, különös tekintettel a földrajz, történelem, irodalom ismereteire.

Eredménycélok

- Egyre tudatosabban ragadják meg a gyerekek a különböző színminőségeket.
- A térkép-és növényfestés során egyre árnyaltabb, tagoltabb és finomabb képi világot teremtenek.
- Eljutnak a szürke és a fekete színhez a három primér színen és a kevert színeken keresztül.
- A színek használatával nyert szürkét és feketét használják növénytan témákban (fák), vagy a közzetanban.
- Pasztellkrétával készítenek képeket.
- A színekkel kapcsolatos eddigi ismereteket rendszerezik (hatrészes színekör).
- A fák és különféle tárgyak megfigyelését kiegészíti az árnyékok tanulmányozása és ezek képi megformálását gyakorolják.

7-8. évfolyam

Órakeret évfolyamonként 36-36 óra

Fejlesztési feladatok:

Az új technika, a lazúrozás, amely türelmet és kitartást igényel a tanulóktól. Ez a technika sok új lehetőséget nyújt a színek differenciálására és mélységeik tapasztalására. A rajzolás 'perspektíva' témáját így vesszük fel a festésen keresztül. A megvalósítás érdekében érdemes a festésnek a főoktatás egy bizonyos idejére bekerülnie, hogy egymás utáni napokon tudjanak festményeiken tovább dolgozni a gyerekek. A technika lényege, hogy a megszáradt festékrétegre visszük fel a következőt, így a gyerekek megélik az átalakulási folyamatok jelentőségét és szerepét. Cél a színek tudatosabb használata, a formák és színek egységének megértése, ugyanakkor egy érzékenyebb határfelület alkotásának átélése.

Egy témán való hosszabb dolgozás, vázlatkészítés, a kivitelezés lépcsőfokainak felismerése.

A természet-megfigyelések egyre határozottabbak, teljes egészében a színekből emelkednek ki, különböző technikák használatával. A különböző technikák egyre pontosabb használata hangsúlyos. Metamorfózis gyakorlatok a „nedves-nedvesenből” a lazúr technikába és fordítva.

A festést kiszélesíthetjük egy másik módon is, a földrajzzal kapcsolatosan. Ha hetedikben Ázsia a témánk, a tanulók gyakorolhatják a tintával festést. A kínai ecsettechnika olyan komoly összpontosítást igényel, hogy terápiás hatásúnak tekinthető, nemcsak egyes gyermekek esetében, hanem a serdülő évekre jellemző általános lazaságra, hanyagságra nézve is. Az önfegyelmet illetően jó utódja lehet a lazúrnak. A 8. évfolyamban folytatódik a lazúrozás és technikájának tökéletesítése. A gyermekek megpróbálhatják ugyanazt a feladatot a nedves-nedvesen módszerrel, majd lazúrozással elvégezni. Az ilyen gyakorlatoknak az a célja, hogy a tanulók döntésképeségét fejlesszük, valamint, hogy elmélyítsük a festésről, mint művészetről alkotott fogalmaikat. Mit jelent a színekkel együtt dolgozni egy bizonyos technikán és témán belül, és mit jelent ellenükben, és így a téma ellenében is dolgozni? Ilyen módon a szükségszerűséget, a szembenállást és a szabadságot művészi eszközökkel gyakorolhatják. Ezeket a gyakorlatokat, melyek kéz a kézben haladnak a tanulók önkeresésével, még tovább erősíthetjük. Az ehhez hasonló gyakorlatok felfedhetik a festésben rejlő lehetőségeket és a munka megfelelő módszereit. A lazúrozás technikájának további gyakorlása, valamint a fekete-fehér kép színesbe való átírása. A konkrét megfigyelés, másolás és a fantáziából alkotás a színekről alkotott ismeretek alapján egyaránt hangsúlyos. Új technikák tudatosabb használata vizuális játékokra és kísérletekre ad lehetőséget, amely támogathatja a gyermekek önkereső attitűdjét is. Hangsúlyosabbá válik az elkészített alkotások közös megbeszélése, a gyermekek maguk kezdik megfogalmazni tanulságaikat. Az érték a művészetben/műben olyan téma, ami saját ízlésük alakításához alapvető. Ezekkel a beszélgetésekkel támpontokat adhatunk, támogatva őket az értékek felfedezésében.

Kapcsolódási pontok

Főoktatás tantárgyai, különös tekintettel a földrajz, történelem, irodalom ismereteire.

Eredménycélok

- Új technikákat (pl.: lazúrozás) próbálnak ki és gyakorolnak a gyerekek.
- Megtanulják a perspektivikus ábrázolás alapjait.
- A különböző technikák használatával metamorfózis gyakorlatokat végeznek. (Pl.: kísérleteket tesznek az árnyék és fény játékanak színes képekbe való átváltoztatására konkrét művek alapján.)
- Képes fekete-fehér képet megadott szempontok alapján színesben újraalkotni.
- Kísérletező, játékos, fantáziáját megmozgató képek alkotásával lelki minőségek megragadására törekszik a vizuális eszközök segítségével.
- A különböző technikák használatával a metamorfózis gyakorlatokat végeznek. (Pl.: Kísérleteket tesznek az árnyék és fény játékanak színes képekbe való

átváltoztatására konkrét művek alapján. Évszakok, őselemek témájának feldolgozása)

- Törekszik megfogalmazni, hogy milyen értékek vannak egy-egy alkotásban.

Kiemelt habilitációs-rehabilitációs feladatok értelmileg akadályozott tanulók számára a Festés oktatás területén:

- Művészi érzék, képzelet, kifejezőkészség, kreativitás fejlesztése.
- Érzékszervi érzékelés és tapasztalatszerzés fejlesztése.
- Vizuomotoros koordináció, finommotorika fejlesztése.
- Figyelem koncentráció, tartós figyelem és emlékezet fejlesztése.
- Esztétikai érzékenység készségeinek alapozása, fejlesztése.
- Kommunikációs képességek fejlesztése szóban, ábrázolásban, befogadás oldaláról.
- Belső feszültségek feloldódásának lehetősége a festékekkel való szabad és nagyvonalú bánásmód által.
- Fantáziadús alakítás, öröm a színekkel végzett munkában.
- Önismeret, önértékelés, alkalmazkodóképesség, kapcsolatteremtő és együttműködési készség fejlesztése.

Eredménycélok

Az értelmileg akadályozott tanuló:

- Törekszik a kezdeményező, alkotó magatartásra.
- Törekszik a kitartó pontos munkavégzésre.
- Törekszik együttműködésre a feladatvégzés során.
- Tudatosabban ragadja meg a különböző színminőségeket.
- Egyre árnyaltabb, tagoltabb és finomabb képi világot teremt.
- Kísérletező, játékos, fantáziáját megmozgató képek alkotásával lelki minőségek megragadására törekszik a vizuális eszközök segítségével.

1-2. évfolyam

Órakeret évfolyamonként 36-36 óra

Fejlesztési feladatok

Az első osztályos festés órák az érzékek iskolázásához a gyermek lelkét melengető, éltető módon járulnak hozzá. Színészleléskor egy, az érzékektől független elem is munkálkodik, vagyis a színek észlelése túlmutat az érzékek határain és a tárgyilagos, erkölcsi minőségek világába vezet. Az első osztályban az a cél, hogy megismerjük és jellemezzük a színek által felébresztett „lélek-mozdulatokat.” A gyermekek a festésen keresztül ismerik meg ezeket a lélek-mozdulatokat; jellemezni pedig akkor tanulják meg őket, amikor a festés óra utáni napokon közösen beszélgetnek a képekről. Az úgy nevezett „szín-történetek” bevezetik a feladatokat és megszemélyesítik a színeket, valamint egymásra való hatásaikat. A színfelületeket a gyermekek szabadon alakítják ki azután, hogy a tanár elmesélte a szín-történetet. Így érzéseiknek, belső világunknak megfelelően töltik be a színekkel a papír fehér terét. A színek találkozásában átélhetik a színek keveredéséből kialakuló új színminőségeket, anélkül, hogy ezt intellektuálisan elmagyaráznánk. A világban létező színek és emberi lélek világának összefüggéseit élhetik át a gyerekek a színmesék megfestésén keresztül.

Megalapozzuk a nedves-nedvesen festés technikáját, a szükséges előkészületekkel együtt (a papír benedvesítése és táblára erősítése). Erre a technikai tudásra épülnek majd a festésórák egyre nehezebb technikái.

Az elsődleges színekkel festünk: sárgával, pirossal, kézzel, kezdetben egyszerre egy színnel, hogy a gyermek minél jobban átélhesse az adott szín természetét, Ezen

keresztül sajátítja el majd finomítja a festéstechnikát. Ezt követően egy színvilágban tartjuk a színeket (pl. ultramarin kék, kobalt kék, porosz-kék), így egy-egy színvilág gazdagságát élhetik meg a gyerekek. Majd ezután vezetjük be két szín használatát. A sárga/kék polaritással kezdjük és megismerjük azokat a színtónusokat, amelyek nagy/kis feszültséget hordoznak (pl. sárga/zöld). Tágítjuk a palettát a három kevert szín hozzáadásával. Itt építhetünk a két szín használatával kialakuló keveredésekről szerzett tapasztalatokra. A második osztályban az óvodai és első osztály festésóráinak folyamatait visszük tovább. Továbbra is a szín- történetek jelentik a festés alapját, de egyre nagyobb figyelmet igénylő munkára, finomabb ecsethasználatra törekszünk. A technika elsajátítását mutatja, ha már nem csak „magától” áramlik a nedves papíron a festék, ahogy a korábbi években, hanem a gyermek az ecsetet a törülközőbe is törölheti, s így maga is irányítani kezdi a papíron zajló folyamatokat; szárazabb és nedvesebb felületek és határozottabb formák megalkotására is kezd képessé válni.

A második osztály témáinak megfelelően a színharmóniákkal, színek kapcsolataival foglalkozunk. A gyermekek gyakorolhatják a hiány kiegyensúlyozását, a szimmetria és a dualitás megteremtését. A cél az, hogy tevékenyvé tegyük a gyermekek lelkét ebben az irányban, megtapasztalják, hogy a színharmóniák életében részt tudnak venni. Ehhez technikai tudásuk is megfelelőbbé válik.

Második osztályban javasoltak olyan gyakorlatok, amelyek által a gyermekek a következő színharmóniákat tapasztalhatják meg: karakteresek (piros és sárga, sárga és kék, kék és piros, narancssárga és zöld, zöld és lila, lila és narancssárga); karakter nélküliek (sárga és narancssárga, narancssárga és piros, piros és lila, lila és kék, sárga és zöld, kék és zöld).

Végezhetünk „felcserélős gyakorlatokat”: például a középső színt egy másik színre cseréljük, míg körülötte a színek változatlanok maradnak. Aztán a körben lévő színeket cseréljük fel és a középső marad változatlan. Ezt a gyakorlatot a gyermekek megfestett képeivel végezzük, vagyis a saját festmény a gyakorlat tárgya. Ezt egymás után következő gyakorlatokkal tehetjük meg. Ezzel bevezetjük a festésfolyamatokat, egy-egy festmény nem csak egy alkalomhoz köthető.

Kapcsolódási pontok

A színek választása összhangban áll az év körforgásával és az ünnepekkel. A színek hangulati erejét szem előtt tartjuk a feladatok megválasztásában, hogy a gyermek összhangot élhessen át a festésórák és az aktuális események között. Második osztályban dolgozunk a festés óráktól függetlenül elhangzó mesék, legendák, történetek, fabulák stb. hangulataival.

Eredménycélok

- A gyerekek elsajátítják a festés alapjait, megtanulják a helyes ecsethasználatot és a vizes festés technikáját.
- A színmesék segítségével elmerülnek a három alapszín világában.
- A három alapszín használatával eljutnak a kevert színekhez.
- A festésen keresztül megtapasztalják a különböző színharmóniákat, színhangulatokat.
- A színtörténet-képeket egyre nagyobb pontossággal képesek megalkotni.
- Tudatosabban tevékenykednek a színek közötti kapcsolatok megalkotásában, a színharmóniák és színhangulatok konkrétabb, érthetőbb jelentéssel bírnak számukra.
- Törekednek a pontos, kitartó munkavégzésre.

3-4. évfolyam

Órakeret évfolyamonként 36-36 óra

Fejlesztési feladatok

Harmadik osztályban a hangsúly a "világteremtés hatalmas tette" (A teremtés könyvére) és a kisebb méretű világ megformálására kerül (gazdasági munkán és házépítésen keresztül). A gyermekek nemcsak a színekből történő képalkotást vizsgálják, hanem azt is, hogyan születnek maguk a kevert színek. Harmadik osztályban a Teremtéstörténet epochához kapcsolódóan előkerül a színek keletkezése. Tegyük megfigyeléseket a természetben: a gyermek felfedezi, hogy a primér (elsődleges) vörös, sárga és kék színek a fény és a sötétség folyamataiból keletkeznek. A sötétség-világosság témája a kék-sárga polarításban új módon kerülhet elő. Az ismert és használt színeket sötétséghez és világossághoz tartozásuk szerint is bemutatjuk. A kevert (másodlagos) színek: zöld, narancssárga és lila születése. A teremtés hét napja színesfestési gyakorlatként. A fény megteremtéséből kiindulva a fény és a sötétség polarítása, a fent és a lent, a föld és a vizek megteremtése, a növények és az állatok, és végül az emberi forma, amely egységes egészként emelkedhet ki a színekből, majd válhat kettővé.

A színek helyzeti komponálásával a teremtésben lejátszódó elrendezést tehetjük megélhetővé. A festésfolyamatok megélésében is tovább léphetünk a téma által. Ezt segítheti a következő gyakorlat is: fessünk színes papírra, vagy először fessünk egy halvány réteget valamelyik színből és miután a papír azt teljesen beszívta, festhetünk egy második színnel, vagy további színekkel (lazúrozást bevezető gyakorlat). A negyedik osztályban bevezetjük a figurális festést, a színfoltokkal való formateremtést a főoktatás történeteire kapcsolódóan.

Ez az új irány nagy figyelmet igényel a gyermekektől. A nedves-nedvesen technika alapjainak alapos elsajátítása után lehet ezen a területen sikert elérni, hiszen a formák kialakításához jól kell tudni az ecsettel színeket felhordani, szárítani, visszatörölni, sűríteni vagy ritkítani a festéket, megérezni, hogy mit bír el a papír, mennyi vízre van szükség a rétegek hígításához. A vastag ecset mellett megjelenhetnek újfajta, finomabb festékmozgatást lehetővé tevő ecsetek. Érdemes ugyanazzal, de kevésbé hígított festékkel dolgozni a formák kialakítása érdekében. A sűrűbb és ritkább anyagfelhordás lehetővé teszi, hogy a képen megjelenjen a színperspektíva, amit a következő években egyre tudatosabban használunk majd. A formák mellett továbbra is maradjanak színgyakorlatok, amelyek a színek minőségeivel foglalkoznak, és a színekhez kapcsolódó témákat dolgozzák fel.

Kapcsolódási pontok

A főoktatás tanulmányai, különös tekintettel a Teremtéstörténetet feldolgozó tanulmányokra.

Figurális témák a főoktatás történeteire kapcsolódva (északi mitológia), pl. Niflheim, Yggdrasil, a Világ Fa, Viking hajók vitorlákkal stb., állattan.

Eredménycélok

- A színek különböző árnyalatainak a papíron történő megalkotását és használatát gyakorolják a gyerekek. Ennek felhasználásával a fény és a sötétség megjelenítésére képesek a képeiken.
- Az ószövetségi történetek nyomán a teremtés hét napját megfestik, kifejezve az adott nap számukra megragadható színhangulatát.
- A színes lapokra festés során újabb szempontokhoz jutnak a színharmóniák és színhangulatok megalkotásában.
- Kapcsolódunk a főoktatás tárgyaihoz: pl. engedjük, hogy állatformák bújjanak elő a színekből.
- Végezhetünk a természetismerethez, fákhoz, egyszerű tájképekhez (dombok, hegyek, ég), a mező mintázataihoz a barna, a zöld és a sárga árnyalataiban, és az egyszerű, általánosított épületformákhoz (mint például: vár, hatalmas templom, tanya, istálló) kapcsolódó festést.
- A különböző epochák témáihoz kapcsolódva megismerkednek az egyszerűen megragadható formák (fák, házak, állatok) festésével.

5-6. évfolyam

Órakeret évfolyamonként 36-36 óra

Fejlesztési feladatok

A mindennapi élet eseményeihez, a tantárgyakhoz egyre szorosabban kapcsolódnak a festésgyakorlatok. A figurális ábrázolás egyre határozottabbá és tudatosabbá válhat, a festés olyan vizuális nyelvvé válik, amelynek használatában és értésében a gyermek egyre pontosabb. Ötödik osztályban a festésórák visszatükrözik a főoktatás különböző témáit. Ily módon a festésórák lehetővé teszik a minőségi elmélyülést a főoktatás adta témákban. Ugyanakkor a növénytan témái arra teremtenek lehetőséget, hogy mindazt, amit a tanulók az órán láttak és hallottak, áthozzák festésórára is. Ehhez tartozik, hogy a tanulmányok készítése felé megtegyük az első lépéseket.

Mostantól fogva a gyermekek elkezdhetnek dolgozni a színek finomabb megkülönböztetésével és árnyalataival. Ahelyett, hogy az óra eredményeinek megfigyelésekor és megbeszélésekor egy vízfestéssel készített kép csodálatos „véletlenjeit” vennék szemügyre, most inkább azt figyeljük, hogyan akartak a gyermekek tudatosan felfedezni és megalkotni különböző színkülönbségeket. A cél továbbra is, hogy a formák a színekből lépjenek elő, a háttér és az abban megjelenő formavilág egymást éltető módon tartozzon össze. Növény-hangulatok teremtése zöldből és sárgából. Állítsuk szembe a „rózsapirosat” és a „liliomfehéret” a vízililiom rózsaszínes fehérjével. Találjuk meg a minőségi különbséget a ‘mohazöld’ és a „nyír-zöld” között. Fantáziából dolgozzuk fel a növényi motívumokat (fa, levél, termés), játszva a ritmussal. Festhetünk térképeket, megmutatva a minőségi különbségeket partvonal és óceán, a folyó formái, valamint a hegységek és a síkságok között. Mitológiai képekkel is dolgozhatunk, a görög művészethez kapcsolódva. Hatodik osztályban a festés mellett új technikák is megjelennek, amelyek egyúttal átmenetet jelentenek a rajzolás és festés között (porpasztell, olajpasztell, színes ceruza, pittkréta, szén, tinta stb.). A hangsúly a sötét és világos minőségeken van, s ezzel a polarítások területére irányítjuk a figyelmet. A konkrét megfigyelések, a tónusok, a határokat kijelölő kontúrok megjelenése a festmények főbb motívumai. A hatodik osztályban a színekre, mint a térteremtés eszközeire tekintünk, és elindulunk a geometrikus formák felé. A polarítások a komplementer színek használatában, valamint egy szín világos és sötét árnyalatainak használatában jelennek meg. A színkeverésben a színes szürkék, barnák árnyalatai is fontosak. A tanulmányokban a tárgyak és tér geometriája mellett felfigyelünk az árnyékokra, mint a látvány vizuális alkotóelemére.

Kapcsolódási pontok

Főoktatás tantárgyai, különös tekintettel a földrajz, történelem, irodalom ismereteire.

Eredménycélok

- Egyre tudatosabban ragadják meg a gyerekek a különböző színminőségeket.
- A térkép-és növényfestés során egyre árnyaltabb, tagoltabb és finomabb képi világot teremtenek.
- Eljutnak a szürke és a fekete színhez a három primér színen és a kevert színeken keresztül.
- A színek használatával nyert szürkét és feketét használják növénytani témákban (fák), vagy a közzettanban.
- Pasztellkrétával készítenek képeket.
- A színekkel kapcsolatos eddigi ismereteket rendszerezik (hatrészes színekör).
- A fák és különféle tárgyak megfigyelését kiegészíti az árnyékok tanulmányozása és ezek képi megformálását gyakorolják.

7-8. évfolyam

Órakeret évfolyamonként 36-36 óra

Fejlesztési feladatok:

Az új technika, a lazúrozás, amely türelmet és kitartást igényel a tanulóktól. Ez a technika sok új lehetőséget nyújt a színek differenciálására és mélységeik tapasztalására. A rajzolás 'perspektíva' témáját így vesszük fel a festésen keresztül. A megvalósítás érdekében érdemes a festésnek a főoktatás egy bizonyos idejére bekerülnie, hogy egymás utáni napokon tudjanak festményeiken tovább dolgozni a gyerekek. A technika lényege, hogy a megszáradt festékrétegre visszük fel a következőt, így a gyerekek megélik az átalakulási folyamatok jelentőségét és szerepét. Cél a színek tudatosabb használata, a formák és színek egységének megértése, ugyanakkor egy érzékenyebb határfelület alkotásának átélése.

Egy témán való hosszabb dolgozás, vázlatkészítés, a kivitelezés lépcsőfokainak felismerése.

A természet-megfigyelések egyre határozottabbak, teljes egészében a színekből emelkednek ki, különböző technikák használatával. A különböző technikák egyre pontosabb használata hangsúlyos. Metamorfózis gyakorlatok a „nedves-nedvesenből” a lazúr technikába és fordítva.

A festést kiszélesíthetjük egy másik módon is, a földrajzzal kapcsolatosan. Ha hetedikben Ázsia a témánk, a tanulók gyakorolhatják a tintával festést. A kínai ecsettechnika olyan komoly összpontosítást igényel, hogy terápiás hatásúnak tekinthető, nemcsak egyes gyermekek esetében, hanem a serdülő évekre jellemző általános lazaságra, hanyagságra nézve is. Az önfegyelmet illetően jó utódja lehet a lazúrnak. A 8. évfolyamban folytatódik a lazúrozás és technikájának tökéletesítése. A gyermekek megpróbálhatják ugyanazt a feladatot a nedves-nedvesen módszerrel, majd lazúrozással elvégezni. Az ilyen gyakorlatoknak az a célja, hogy a tanulók döntésképességét fejlesszük, valamint, hogy elmélyítsük a festésről, mint művészetről alkotott fogalmaikat. Mit jelent a színekkel együtt dolgozni egy bizonyos technikán és témán belül, és mit jelent ellenükben, és így a téma ellenében is dolgozni? Ilyen módon a szükségyszerűséget, a szembenállást és a szabadságot művészi eszközökkel gyakorolhatják. Ezeket a gyakorlatokat, melyek kéz a kézben haladnak a tanulók önkeresésével, még tovább erősíthetjük. Az ehhez hasonló gyakorlatok felfedhetik a festésben rejlő lehetőségeket és a munka megfelelő módszereit. A lazúrozás technikájának további gyakorlása, valamint a fekete-fehér kép színesbe való átírása. A konkrét megfigyelés, másolás és a fantáziából alkotás a színekről alkotott ismeretek alapján egyaránt hangsúlyos. Új technikák tudatosabb használata vizuális játékokra és kísérletekre ad lehetőséget, amely támogathatja a gyermekek önkereső attitűdjét is. Hangsúlyosabbá válik az elkészített alkotások közös megbeszélése, a gyermekek maguk kezdik megfogalmazni tanulságaikat. Az érték a művészetben/műben olyan téma, ami saját ízlésük alakításához alapvető. Ezekkel a beszélgetésekkel támpontokat adhatunk, támogatva őket az értékek felfedezésében.

Kapcsolódási pontok

Főoktatás tantárgyai, különös tekintettel a földrajz, történelem, irodalom ismereteire.

Eredménycélok

- Új technikákat (pl.: lazúrozás) próbálnak ki és gyakorolnak a gyerekek.
- Megtanulják a perspektivikus ábrázolás alapjait.
- A különböző technikák használatával metamorfózis gyakorlatokat végeznek. (Pl.: kísérleteket tesznek az árnyék és fény játékanak színes képekbe való átváltoztatására konkrét művek alapján.)
- Képes fekete-fehér képet megadott szempontok alapján színesben újra alkotni.
- Kísérletező, játékos, fantáziáját megmozgató képek alkotásával lelki minőségek megragadására törekszik a vizuális eszközök segítségével.

- A különböző technikák használatával a metamorfózis gyakorlatokat végeznek. (Pl.: Kísérleteket tesznek az árnyék és fény játékának színes képekbe való átváltoztatására konkrét művek alapján. Évszakok, őselemek témájának feldolgozása)
- Törekszik megfogalmazni, hogy milyen értékek vannak egy-egy alkotásban.

Képzőművészet/Formarajz, rajz, grafika

Általános célok:

A rajzórák sok mindenben különböznek a festésórától. A rajzórák elsősorban a folyamatra, a képességre és a tevékenység ideje alatt születő érzésekre helyezik a hangsúlyt.

Kezdetben a gyermekektől nem azt várjuk, hogy valamilyen külső tárgyat rajzoljanak le, hanem egy mozgásminőséget kell, hogy megtapasztaljanak. Ezt a fajta rajzolást – amely az 5. osztályban a szabadkézi geometriához vezet – a Waldorf-iskolákban formarajznak hívják.

Az iskola korai éveiben a gyermekek egyszerű formákat rajzolnak és átalakításokat végeznek, miközben megtapasztalják ezek minőségeit is. Ez segítséget jelent számukra a formák megragadásához szükséges élő, belső képességek kialakításában. A gyermekek egyre erőteljesebben kezdik megérteni a természet- és ember alkotta környezetben fellelhető formagesztusokat.

Az első formarajz epochára az első osztály elején kerül sor, tudatosan az első írás- és számolás epocha előtt. A formarajz elsősorban a vizuomotoros, a téri-orientációs és a grafomotoros képességeket fejleszti, amelyeknek kiemelt jelentősége van az írástanulásban. A tanulók a füzetek, kréták, ceruzák megfelelő használatát és egy munkalap felosztását is gyakorolják. Ez a tantárgy így közvetlen hatással van az írás és a számolás gyakorlati alkalmazására. Ezekben a gyakorlati elemeken kívül van további két terület, amelyekre a formarajz pozitívan hathat. Még ha a tanulók által lerajzolt formák gyakran nem is érik el teljesen a formaharmóniát, a gyakorlatokból eredő impulzusok a tanulók belső térélményében és térképzetében sok mindent mozgásba hoznak. A tanár által adott szép forma érzékelése, lejárása vagy levegőbe rajzolása harmonizálóan hat a gyermekre. A gyermek bensőjében jobban leképezi a formát, mint ahogyan azt a kéz képes lerajzolni, különösen tanulásban és értelmileg akadályozott tanulók esetében. A tanulók játékos hatásúnak élik meg a formák szépségét. A motiváció és az öröm fenntartásához azonban fontos, hogy a tanár a képességeknek megfelelő, ne túl nehéz, mégis kihívást jelentő feladatokat adjon. A szimmetrikus formákkal való munka, ezek térben lejárása, testtel, karral, kézzel történő megformálása az egyensúlyérzék fejlesztésére is hat. Egy további, harmadik terület, a szociális–morális képességek területe, amelyekre játékosan hathat a tudatos, akaratlagos cselekvés, a tökéletlen formák teljessé tétele és az egyensúly megtalálása, helyreállítása.

Mielőtt a formákat először homoktáblára, gyakorlólapokra vagy gyakorlófüzetekbe, végül az epocha füzetbe rajzolnák a tanulók, térben lejárják, nagy- és finommozgásos gyakorlatokkal is megmutatják, nagy méretben gyakorolják a táblánál, vagy segédeszközökkel (pl. zsinór, kötél). Fontos, hogy a tanulók az érzetek szintjén is tevékenyek legyenek (átéljenek nyugvó, nyugtalan, fekvő, hegyes, kellemetlen, lágy, szép formákat).

Amikor a tanár vagy a tanuló létrehozna egy formát a táblán, az az ezt néző tanulók tér- és mozgásérzékét is megszólítja. Annak az iránynak, amelyet a tanár megad, kötelező érvényűnek kell lennie (pl. az ismétlődő átlók ugyanabból az irányból jöjjenek, lehetőleg fentről lefelé, mint a napsugarak, a vízszintesek balról jobbra haladjanak, a függőlegesek fentről lefelé). A formákat színes viaszkrétával rajzolják, és a formák nem

lehetnek túl kicsik. Nem szabad többszörös vonalkázással, sem segédeszközzel rajzolni, hanem a megrajzolandó formát az előre átélt egészből kell kialakítani. A kréta különösen a kör-, ellipszis- és lemniszkáta-gyakorlatokban folyamatos mozgással, többször egymás után járja le a formát. Egy adott gyakorlatot érdemes variációk vagy metamorfózisok formájában továbbfejleszteni. A színek kiválasztása ne legyen túl tarka, gyakran elegendő két szín (komplementer színek, vagy árnyalat az árnyalatban). Ezekkel meg lehet különböztetni a formát és a síkot, vagy a formát körülvevő teret. Azok a gyakorlatok is érdekesek, amikor a tulajdonképpeni forma (fehérrel) a környezet satírozásával jön létre.

A taktilis érzékelést is fejleszti, ha a gyermekek egy tálcányi homokba rajzolják a különböző formákat. Ez a közvetlen tapintási érzékszervi tapasztalat a különböző formaminőségek megélésén keresztül új érzékelési élményekkel gazdagítja a tapintóérzékletet. Mivel a tapintás a belső-külső határok átmenetének megtapasztalása által a saját, individuális én-határok érzékelésével és megélésével is összefügg, kétféle tapasztalati minőséggel gazdagodnak a gyermekek. Az én-határok érzékelésének fejlesztése a szociális közegbe történő betagozódást is segítheti.

A legtöbb formarajz gyakorlat szorosan irányított, mert célzott pedagógiai és terápiás szempontokat követ, de a gyorsan dolgozó és formabiztos tanulóknak lehetőséget kell biztosítani kreatív alkotásra is. Metamorfózis-gyakorlatok esetén a tanulók és a tanár együtt kereshetik a formák egyes fejlődési stádiumait. A tanulók némely formát fel fognak ismerni a különböző kultúrák (kelta, germán, görög) díszítéseiben, ornamentumaiban. Az ilyen kapcsolatok létrehozását pozitívan kell beemelni a tanításba.

A formarajzban a feladatok a tanulók életkorához és képességeihez vannak igazítva, és a különböző motoros és gondolkodási képességek fejlődését segítik.

A különleges célkitűzést követő, terápiás gyakorlatok (pl. dinamikus rajz-gyakorlatok) mellett ezért mindig életkor-specifikus feladatokkal is dolgozunk. Ezek támpontot adnak a tanárnak ahhoz, hogy jobban fel tudja becsülni a pillanatnyi fejlődési stádiumot és az egyéni motoros, illetve gondolkodási képességeket. Az általános feladatoknál nehézségi fokok szerint lehet különbséget tenni, az alapformákhoz különböző változatok rajzolhatók.

Az egyéni formarajz-feladatoknál bele lehet menni egy forma érzékelésének, megértésének vagy lerajzolásának problémáiba. Ebben az alapforma összes érzékszervvel történő ismétlése és kidolgozása, valamint másnap reggeli újrafelvétele fontos. Rajzoláskor spasztikus kéz vagy bizonytalan kretavezetés esetén segít egy egyszerű, lendületes forma (pl. lemniszkáta) többszöri, megszakítás nélküli lekövetése vagy bizonyos dinamikus rajz-feladatok. Ellenben álmódzó hangulat vagy általában figyelmi problémák esetén olyan formákra van szükség, amelyek görbe és egyenes vonalakat kombinálnak, és a megszakítások figyelmet követelnek.

Amikor az 5. osztályban elkezdődik a geometria, a formarajz beleolvad a geometrikus ábrázolásba, a rajzolás és grafika önálló területként kezd megjelenni. A 6. osztályra a gyermekek elérnek a komolyabb ok-okozati összefüggések megértésének korába, amely igazi pontosságot követel rajzaiktól. Ezzel egy időben a művészi rajz újabb válfajával kezdenek ismerkedni, nevezetesen a szénnel való rajzolással. Ez kezdetben több hasonlóságot mutat a festéssel, és tartalma főleg a fény és árnyék játékában fellelhető kontrasztokból áll. Ez a fajta rajz elvezet majd a vetület és az árnyékok tanulmányozásához. Mielőtt ezeket a gyermekek felsőbb osztályokban geometriailag megszerkesztenék, az „árnyékok érzékelését” és az „árnyékkeresést” teljességgel művészi eszközökkel közelítjük meg.

Kiemelt habilitációs-rehabilitációs feladatok tanulásban akadályozott tanulók számára a formarajz oktatás területén:

- Művészi érzék, képzelet, kifejezőkészség, kreativitás fejlesztése.

- Érzékszervi érzékelés és tapasztalatszerzés fejlesztése.
- Vizuomotoros koordináció, finommotorika fejlesztése.
- Egyensúlyérzék fejlesztése.
- Figyelem koncentráció, tartós figyelem és emlékezet fejlesztése.
- Esztétikai érzékenység készségeinek alapozása, fejlesztése.
- Kommunikációs képességek fejlesztése szóban, ábrázolásban, befogadás oldaláról.
- Belső feszültségek feloldódásának lehetősége a művészeti tevékenység során.
- Fantáziadús alakítás, öröm az elvégzett munkában.
- Önismeret, önértékelés, alkalmazkodóképesség, kapcsolatteremtő és együttműködési készség fejlesztése.

Eredménycélok

A tanulásban akadályozott tanuló:

- Törekszik a kezdeményező, alkotó magatartásra.
- Törekszik a kitartó pontos munkavégzésre.
- Törekszik együttműködésre a feladatvégzés során.
- Tudatosabban ragadja meg a különböző színminőségeket.
- Egyre árnyaltabb, tagoltabb és finomabb képi világot teremt.
- Kísérletező, játékos, fantáziáját megmozgató képek alkotásával lelki minőségek megragadására törekszik a vizuális eszközök segítségével.

1–2. évfolyam

Órakeret évfolyamonként az Anyanyelvi kommunikáció, irodalom és nyelvtan tantárgy keretében

Fejlesztési célok

A betű- és írástanulás bevezetését formarajz epocha előzi meg. Felváltva gyakoroljuk az egyenes és görbe vonalakat, ezekből különböző formákat alkotunk. A gyermekek tapasztalatot szereznek az egyenes vonalak és a görbék közti jellemző különbségről rajzoláson keresztül is, miután előzőleg már felfedezték jellemzőiket úgy, hogy egész testükkel mozogtak a térben. Nagy- és finommotoros mozgásokon keresztül a gyerekek tapasztalatot szereznek és átélik a nyomtatott nagybetűket alkotó alapvető formákat. Az egyenes vonal egyértelmű iránya összpontosítást követel, és azt, hogy az akaratnak a gondolkodás mutasson utat. A dinamikus, vándorló görbe vonal, melynek pontos céliránya nincs, helyet ad az egyéni variációknak; az akaratot az érzés irányítja. Miután a gyermekek biztonságra tettek szert a vonalrajzolásban, az első osztály fő elemei a szimmetrikus forma és a forma kiegészítés lesznek. Első és második évfolyamban a következő feladatokkal dolgozhatnak még a tanulók:

Függőleges, vízszintes és átlós vonalak gyakorlása tompa- és hegyesszögekkel, csillagformával, háromszögekkel, négyszögekkel és más szabályos oldalú alakzatokkal. Fokozatosan csökkenő és növekvő vonalak. Egymást metsző szögek, szögsorozatok. Homorú és domború görbék, hullámok, körök, ellipszisek, spirálok és más dinamikus formák gyakorlása. Föl- és lefelé lendülő formamozdulat. Folyamatos minták és sorozatok a folyóírás előkészítéséhez. Függőleges tengely körüli gyakorlatok, amely tengelyt lehet, hogy csak elképzelik. Egyenes- és görbe vonalak tükrözése; szimmetria és tükröződések. Ezt követően hasonló gyakorlat a vízszintes tengellyel. Forma átalakítások: egyenes vonalú formákat alakítsanak görbe vonalúvá és visszafelé, valamint változtassanak át olyan formákat is, amelyekben görbe és egyenes vonalak egyaránt található. Átlós tengely körüli gyakorlatok; később két egymást metsző tengelyt is használva (vagy függőleges/vízszintes vagy két átlós tengely).

Kapcsolódási pontok

A formarajz, mint írás-előkészítő gyakorlat közvetlenül kapcsolódik a betűtanuláshoz, a szabályos íráskép kialakításához. A szimmetrikus formákhoz a természetben fellelhető formákat (pl. levelek formáit) kapcsolhatjuk.

Eredménycélok

- A gyermekek elsajátítják a téglá és rúd alakú méhviasz kréta megfelelő használatát.
- Másolással megrajzolják a megadott formákat.
- A megrajzolt formákat meg tudják nevezni.
- Eligazodnak a füzetben, átlátják és követik az írásbeli munkában számukra adott kereteket.
- Az írásbeli munkában a formák méreténél és elhelyezésénél képesek a megfelelő arányokkal dolgozni.
- Szimmetrikus nagymozgásokon keresztül átélik a különböző szimmetrikus formákat.
- Év végére képesek a vízszintes és függőleges szimmetrikus formákat kiegészíteni, megalkotni.
- A nyomtatott betűk arányos és pontos írásához szükséges mértékben eligazodnak a papírlapon és sorokban.

3–4. évfolyam

Órakeret évfolyamonként az Anyanyelvi kommunikáció, irodalom és nyelvtan tantárgy keretében

Fejlesztési célok

Miután a gyermekek gyakorolták a tengelyes szimmetriákat, most már elkezdhetnek szabad, „aszimmetrikus” formákkal dolgozni. Ez segíti a forma- és stílusérzékük fejlődését, mivel most szabadon kell felfedezniük a megfelelően illeszkedő formákat. Ezek a feladatok alkalmasak a belső térérzékelés ápolására, valamint minőségileg előkészítik a geometriai ábrázolást. A formaérzék bonyolultabb szimmetriák és keresztveződő minták segítségével fejlesztjük. Ezek az elemek alapvető fontosságúak a tervezésben, és jól szolgálják az alakzatok kiegyensúlyozására és megértésére, valamint a formák szembeállítására képes érzékeket. A tanult mintákat felhasználhatjuk illusztrációkhoz (pl. címlapokhoz) vagy a kézimunkában (pl. hímzésben.)

A folyóírás elsajátításához szükséges forma- és mozgásérzék megalapozása történik a betűelemeket is tartalmazó folyamatos formák gyakorlásával. A bonyolultabb szimmetrikus formák megrajzolása az esztétikai élmény mellett kellő intellektuális kihívást is nyújt a gyerekek számára. Az önálló formakeresés és -alkotás az alkotó fantázia képességét fejleszti. Folytatódik a térbeli képzelőerő gyakorlása. Több tudatosság szükséges akkor, amikor a vonalak különböző szögekben metszik egymást, valamint fejlődik az összpontosítás képessége is. Harmadik és negyedik évfolyamban a következő feladatokkal dolgozhatnak még a tanulók: Bonyolultabb folyamatban és ritmikusan ismétlődő minták. Egymással összefonódó, tekeredő és átfedésben lévő spirálok és más dinamikus formák. Tükröképek és tükrözött formák függőleges és vízszintes elrendezésben. Szimmetria-tükrözés keresztengelyre. Aszimmetrikus szimmetria. Háromszögre, négyszögre, ötszögre stb. épülő formák. Négyes szimmetriák, vagyis a függőlegest, a vízszintest és az átlós szimmetriákat ötvöző formák. Találunk megfelelő külső formát a belsőhöz és fordítva, pl.: ha a belső forma szögletes, találj rá „görbe választ”, és fordítva. Harmonikus formák gyakorlása.

A negyedik osztály történeti anyaga (északi mitológia) szolgáltat témát ebben az évfolyamban a formarajzhoz, egymásba fonódó díszítő motívumok formájában, pl.: bevésések brossokon és karpereceken, díszítések fegyvereken, sisakokon és hajóorron, összefonódó kelta szegély és csomózásos motívumok. Új vonás, hogy a

kereszteződéseknél megmutatjuk, hol mennek a szálak egymás alatt és fölött. Ezzel kapcsolatosan gyakorolhatjuk tengerészcsomók kötését, majd rajzolását.

Kapcsolódási pontok

Az anyanyelvi gyakorlásban még mindig erőteljes szerepet játszik a formarajz, hiszen a folyóírás begyakorlásához szükséges betűelemeket itt alapozzuk meg. A harmadik osztály új honismereti korszakaihoz (mesterségek, házépítés) az egyszerűbb népi motívum-formák vagy részek bemutatásával kapcsolódik. A negyedik osztályos mitológiai és mondakincshez közvetlenül illeszkedik a formarajz az ornamentális formák rajzolásával. A fonott, csomózott formavilággal való ismerkedés már egy kezdeti történelmi-művészettörténeti betekintést is jelent.

Eredménycélok

- A folyóíráshoz szükséges íráselemek arányos és pontos rajzolása.
- Ismerik az alapvető geometriai formákat.
- Egyszerűbb, jól átlátható fonott, ornamentális formák megrajzolása.
- Törekednek bonyolultabb motívumok pontos másolására, lerajzolására.
- Csomózási technikák, csomóformák megismerése.
- Az északi mitológia történeteire kapcsolódó illusztrációk elkészítése.
- Átlátják a gyerekek a fonott formák szabályszerűségeit, az egymás alatt és fölött futó szálak rendszerét.
- Képesek követni és önállóan megrajzolni az egyszerűbb és bonyolultabb ornamentális formákat: egymásba fonódó vonalakat és széles csíkokat (longobárd ornamentika).
- Képesek színezéssel esztétikusan kiegészíteni a megrajzolt formákat.

5-6. évfolyam

Órakeret évfolyamonként: 36-36 óra

Fejlesztési célok

Az 5-6. osztályban a formarajz szabadkézi geometriai ábrázoláshoz vezet. Itt is lehet kiinduló pont az egyenes és a görbe vonal közti polaritás. Azért, hogy a tanulók intenzív tapasztalatokat szerezhessenek erről, kívánatos lehet szabad kézzel rajzolni, színes ceruzák használatával.

A szabadkézi geometria a formarajz és tanulmányrajz között alkot átmenetet. A gyerekek kör, négyzet, háromszög, egyenlő oldalú és egyenlő szárú háromszög, derékszögű háromszög formáit felhasználva színezéssel és fantáziával különféle mintákat alkothatnak körző és vonalzó használata nélkül. Ezeket a sokszor virágszerű formákat kiszínezve kapcsolatot létesíthetnek a növénytanepochával, s ez átvezeti őket a tanulmányrajzok területére. A növénytan epochához kapcsolódóan részben megfigyelés alapján készítik el rajzaikat.

Miután a gyermekek elérték 12. életévüket, belevethetik magukat a fény és sötétség ellentétének konfliktusába; a feloldás és sűrűsítés, a magasság és a mélység, a könnyűség és a nehézség ellentéteibe. A kontrasztok e világa egzisztenciálisabb tapasztalat, mint az egyenes formáké. A gyermekek fényel és sötétséggel kapcsolatos munkája azonban nem elvont, a vetület (projekció) és árnyékok tanulmányozásakor kapcsolódik valamely tudományos tantárgyhoz, például a fizikához. A tanulók számára segítenünk kell annak megértését, hogyan viszonyulnak egy test megvilágított oldalai az árnyékához. A diákok beállításokat tanulmányoznak, amelyeket lámpával megvilágítva a fény-árnyék szempontjából fokozunk. A cél a geometrikus formák megragadása, az árnyék és a tárgy viszonyának értelmezése és vizuális megragadása, a tónusozás használatának bevezetése. Ezek a világos-sötét kontraszt grafikai megjelenítésének kezdetei. Szabadkézi rajzolás bevezetése a főoktatás tantárgyaihoz kapcsolódóan, részben megfigyelés után, pl. ókori ornamentika.

A rajzolás a látható valóság leképezésének eszközévé kezd válni. A formarajz és a szabadkézi geometrikus rajz a művészi rajz előfeltételeit teremti meg. Szabad rajzgyakorlatokat végzünk szénrel, ill. különböző rajztechnikák segítségével, így formáljuk a felületet fényből és sötétségből. Térbeli tömör tárgyakként rajzolunk gömböt, hengert, tölcsért és kockát. Különböző fényforrásokkal dolgozunk, figyelembe véve, hogyan változnak hatásukra az árnyékok. Rajzolunk falra, padlóra és szöveget bezáró felületre vetülő árnyékokat. Különböző tömör testek árnyékaikkal (árnyék csendélet), amikor is az árnyékok rávetődhetnek más testekre. A tónusozást segítő fantáziagyakorlatokat végzünk egy színnel, pl. felhőrajzok. A kontrasztokhoz kapcsolódóan fekete papíron fehér krétával dolgozhatnak.

Kapcsolódási pontok

Geometrikus szabadkézi rajzok, a megfigyelés utáni rajzolás bevezetése.

A főoktatás tantárgyai, különös tekintettel a geometria, számtan, matematika, fizika, ásványtan, növénytan ismereteire.

Eredménycélok

- A gyermek részben megfigyelés alapján képes geometrikus formákat (pl. gömb) lerajzolni.
- Tónusokkal törekszik megjeleníteni a térbeliséget.
- Megtapasztalja a megvilágítás és az árnyékképződés viszonyát.
- A geometrikus formákon keresztül a formák vizuálisan megragadható törvényszerűségeire kezd figyelni.
- Fantáziarajzaiban a látványt szabadon mozgatja ritmusok, kontrasztok, tónusok használatával.

7–8. évfolyam

Órakeret évfolyamonként: 36-36 óra

Fejlesztési célok

A 7-8. osztályban folytatódnak a fény-árnyék gyakorlatok. A perspektívával megismerkednek a gyerekek, és ez a fény-árnyék gyakorlatokat pontosabbá, határozottabbá teszi. Lelkiekben a tanulóknak ebben az életkorban olyan gyakorlatokra van szükségük, amelyekben a perspektívával, az iránypontokkal és az enyészponttal dolgozhatnak. A rajzórák bevezetik a grafikai, térbeli rendezés törvényeit is.

A tanult ismeretek terén a tanulók többsége nem jut el a teljes és végleges feldolgozásig, elsősorban arra törekszünk, hogy betekintést nyerjenek a grafikának ebbe a területébe, és ki-ki képességeinek megfelelő tudatossági szinten dolgozza fel a tanultakat, illetve hozza létre saját alkotásait. Kiemelten fontos a képességeknek megfelelő feladatok megtalálása, hogy a tanuló továbbra is örömet leljen a rajzolásban.

Geometrikus testek, vetületi és árnyék megjelenítésével képességeiknek megfelelő pontosságú tanulmányokat készítenek: tömör testek egymásba nyomulása (hengeres vagy éllel rendelkező rúd gömbbe szűrődik, tölcsér szűrődik kockába, kocka nyomódik gömbbe stb.) Külön figyelmet fordítunk a találkozási felületekre és a változó hátterekre vetett árnyékokra (sík, szöveget bezáró, konkáv és konvex felületek.) Axonometrikus szerkesztéseket készítenek: testek, vetületi és árnyékábrázolások. Perspektívával kapcsolatos rajzgyakorlatok: központi (enyészpontos) perspektíva; iránypontos perspektíva: „madár”, „lineáris”, „béka” perspektíva. A függőleges testek (pl. toronyház) perspektívus megjelenítése. Ennek a témának fantáziadús feldolgozása különféle grafikai technikák bevezetésével, pl. kollázs, monotípiák stb. A reneszánsz epochához kapcsolódóan grafikai másolás, feldolgozása, vizuális játékok ritmussal, motívummal kapcsolatosan, az ismert technikák felhasználásával. Dürer Melancholia c. művének másolására előkészítő gyakorlatokat végezhetünk. Dolgozhatunk szabadon a kép részleteivel, mint például a gömbbel, a poliéderrel, a szerszámokkal és eszközökkel. Figyelmet fordítunk a drapériákra, ruházatokra. Tanulmányozhatjuk a természet

jelenségeit (nappalt, éjszakát, szárazföldet, tengert, égboltot és földet), valamint az építészetet és az állatokat is. A természet-megfigyelésekkel összefüggésben a fa témával foglalkozhatunk, felmutatva pl. Rembrandt fa és tájkép karcolatait, Van Gogh fatanulmányait, párcrajzait. Ezek másolására, és a természetben végzett tanulmányokra is sor kerülhet. Fantáziarajzok a perspektívához kapcsolódóan készülhetnek, pl. faszor, városrészlet, ritmusokkal tagolt felület színperspektívával. A festészet és a grafika kapcsolódásának megragadása. Játék a ritmusokkal: rajzi gesztusok ritmikus használata pl. ferde-vonalazás, pöttyözés. Elkezdődhet az arányviszonyok törvényeinek tanulmányozása: az aranymetszés mint a kompozíció titka. A természet-megfigyelésben is a perspektivikus látványon, a tér- és tárgyábrázolásban a pontos megfigyelésen van a hangsúly. Tárgyak és terek tanulmányozása és grafikai megragadása a perspektívával kapcsolatos ismeretek felhasználásával, a tónusok és kontúrok harmonikus használatával, pl. egy épület vagy egy belső tér. Fantáziagyakorlatok a perspektívával kapcsolatban, a reneszánsz kori művészetből vett motívumok felhasználásával. Új grafikai technikák bevezetése: pl. kollázs, tus, olajpasztell, linómetszés.

Kapcsolódási pontok

A főoktatás tantárgyai, különös tekintettel a történelem, irodalom, geometria és a művészeti szaktárgyak ismereteire.

Eredménycélok

- A tanuló törekszik a perspektíva törvényszerűségeit képességeinek megfelelő módon alkalmazni.
- A tanuló képességeinek megfelelő módon törekszik a tér megjelenítésére a rajzon.
- A tanuló képességeinek megfelelő módon törekszik pontos tanulmányokat készíteni geometrikus formákról, tárgyokról.
- A tanuló képességeinek megfelelő módon megtanulja a grafikai másolást.
- A tanuló képességeinek megfelelő módon fantáziarajzaiban is képes használni a perspektivikus törvényszerűségeket.

Kiemelt habilitációs-rehabilitációs feladatok értelmileg akadályozott tanulók számára a formarajz-rajz oktatás területén:

- Művészi érzék, képzelet, kifejezőkészség, kreativitás fejlesztése.
- Érzékszervi érzékelés és tapasztalatszerzés fejlesztése.
- Vizuomotoros koordináció, finommotorika fejlesztése.
- Egyensúlyérzék fejlesztése.
- Figyelem koncentráció, tartós figyelem és emlékezet fejlesztése.
- Esztétikai érzékenység készségeinek alapozása, fejlesztése.
- Kommunikációs képességek fejlesztése szóban, ábrázolásban, befogadás oldaláról.
- Belső feszültségek feloldódásának lehetősége a művészeti tevékenység során.
- Fantáziadús alakítás, öröm az elvégzett munkában.
- Önismeret, önértékelés, alkalmazkodóképesség, kapcsolatteremtő és együttműködési készség fejlesztése.

Eredménycélok

Az értelmileg akadályozott tanuló

- Törekszik a kezdeményező, alkotó magatartásra.
- Törekszik a kitartó pontos munkavégzésre.
- Törekszik együttműködésre a feladatvégzés során.
- Tudatosabban ragadja meg a különböző színminőségeket.

- Egyre árnyaltabb, tagoltabb és finomabb képi világot teremt.
- Kísérletező, játékos, fantáziáját megmozgató képek alkotásával lelki minőségek megragadására törekszik a vizuális eszközök segítségével.
- Törekszik kívánságait, elképzeléseit környezetének jelezni és megvalósítani, ehhez segítséget kérni.

1–2. évfolyam

Órakeret évfolyamonként az Anyanyelvi kommunikáció, irodalom és nyelvtan tantárgy keretében

Fejlesztési célok

A betű- és írástanulás bevezetését formarajz epocha előzi meg. A gyerekek markukba illeszkedő téglalakú méhviasz krétával dolgoznak kezdetben, majd második évtől ezt felváltja illetve kiegészíti a rúd alakú kréta használata. Ceruza használatára harmadik évfolyamtól kerül sor.

Felváltva gyakoroljuk az egyenes és görbe vonalakat, ezekből különböző formákat alkotunk. A gyermekek tapasztalatot szereznek az egyenes vonalak és a görbék közti jellemző különbségről rajzoláson keresztül is, miután előzőleg már felfedezték jellemzőiket úgy, hogy egész testükkel mozogtak a térben. Nagy- és finommotoros mozgásokon keresztül a gyerekek tapasztalatot szereznek és átélik a nyomtatott nagybetűket alkotó alapvető formákat. Az egyenes vonal egyértelmű iránya összpontosítást követel, és azt, hogy az akaratnak a gondolkodás mutasson utat. A dinamikus, vándorló görbe vonal, melynek pontos céliránya nincs, helyet ad az egyéni variációknak; az akaratot az érzés irányítja. Miután a gyermekek biztonságra tettek szert a vonalrajzolásban, az első osztály fő elemei a szimmetrikus forma és a forma kiegészítés lesznek. Első és második évfolyamban a következő feladatokkal dolgozhatnak még a tanulók:

Függőleges, vízszintes és átlós vonalak gyakorlása tompa- és hegyesszögekkel, csillagformával, háromszögekkel, négyszögekkel és más szabályos oldalú alakzatokkal. Fokozatosan csökkenő és növekvő vonalak. Egymást metsző szögek, szögsorozatok. Homorú és domború görbék, hullámok, körök, ellipszisek, spirálok és más dinamikus formák gyakorlása. Föl- és lefelé lendülő formamozdulat. Folyamatos minták és sorozatok a folyóírás előkészítéséhez. Ha a tanulók képességei arra érettek, elkezdhetünk dolgozni függőleges tengely körüli gyakorlatokkal: egyenes- és görbe vonalak tükrözése; szimmetria és tükröződések. Ezt követően hasonló gyakorlat a vízszintes tengellyel. Forma átalakítások: egyenes vonalú formákat alakítsanak görbe vonalúvá és visszafelé, valamint változtassanak át olyan formákat is, amelyekben görbe és egyenes vonalak egyaránt találhatóak. Sok esetben lehet, hogy ezek a gyakorlatok harmadik-negyedik osztályban kezdhetők csak meg.

Kapcsolódási pontok

A formarajz, mint írás-előkészítő gyakorlat közvetlenül kapcsolódik a betűtanuláshoz, a szabályos íráskép kialakításához. A szimmetrikus formákhoz a természetben fellelhető formákat (pl. levelek formáit) kapcsolhatjuk.

Eredménycélok

- A gyermekek képességeiknek megfelelően elsajátítják a téglalakú méhviasz kréta használatát.
- Másolással törekednek megrajzolni a megadott formákat.
- A megrajzolt formákat meg tudják nevezni vagy egyeztetni.
- Képességeiknek megfelelő mértékben eligazodnak a fűzetben, átlátják és követik az írásbeli munkában számukra adott kereteket.
- Az írásbeli munkában a formák méreténél és elhelyezésénél törekednek a megfelelő arányokkal dolgozni.

- Szimmetrikus nagymozgásokon keresztül átéli a különböző szimmetrikus formákat.
- Törekednek a nyomtatott betűk arányos és pontos írásához szükséges mértékben eligazodni a papírlapon és sorokban.

3–4. évfolyam

Órakeret évfolyamonként az Anyanyelvi kommunikáció, irodalom és nyelvtan tantárgy keretében

Fejlesztési célok

Miután a gyermekek gyakorolták a tengelyes szimmetriákat, most már elkezdhetnek szabad, „aszimmetrikus” formákkal dolgozni. Ez segíti a forma- és stílusérzékük fejlődését, mivel most szabadon kell felfedezniük a megfelelően illeszkedő formákat. Ezek a feladatok alkalmasak a belső térérzékelés ápolására, valamint minőségileg előkészítik a geometriai ábrázolást.

A folyóírás elsajátításához szükséges forma- és mozgásérzék megalapozása történik a betűelemeket is tartalmazó folyamatos formák gyakorlásával. Ha a tanuló képességei arra érettek, a bonyolultabb szimmetrikus formák megrajzolása az esztétikai élmény mellett kellő intellektuális kihívást is nyújthat számára. Az önálló formakeresés és -alkotás az alkotó fantázia képességét fejleszti. Folytatódik a térbeli képzelőerő gyakorlása. Harmadik és negyedik évfolyamban a következő feladatokkal dolgozhatnak a tanulók: Folyamatos és ritmikusan ismétlődő minták. Egymással összefonódó spirálok. Tükörképek és tükrözött formák függőleges és vízszintes elrendezésben. Háromszögre, négyszögre, ötszögre stb. épülő formák. Találjunk megfelelő külső formát a belsőhöz és fordítva, pl.: ha a belső forma szögletes, találj rá „görbe választ”, és fordítva. Harmonikus formák gyakorlása.

A negyedik osztály történeti anyaga (északi mitológia) szolgáltat témát ebben az évfolyamban a formarajzhoz, egymásba fonódó díszítő motívumok formájában, pl.: bevésések brossokon és karpereceken, díszítések fegyvereken, sisakokon és hajóorron, összefonódó kelta szegély motívumok.

Kapcsolódási pontok

Az anyanyelvi gyakorlásban még mindig erőteljes szerepet játszik a formarajz, hiszen a folyóírás begyakorlásához szükséges betűelemeket itt alapozzuk meg. A harmadik osztály új honismereti korszakaihoz (mesterségek, házépítés) az egyszerűbb népi motívum-formák vagy részek bemutatásával kapcsolódik. A negyedik osztályos mitológiai és mondakincshez közvetlenül illeszkedik a formarajz az ornamentális formák rajzolásával. A fonott, csomózott formavilággal való ismerkedés már egy kezdeti történelmi betekintést is jelent a tanulóknak.

Eredménycélok

- Törekvés a folyóíráshoz szükséges íráselemek arányos rajzolására.
- Ismernek vagy egyeztetnek néhány tanult alapvető geometriai formát.
- Törekvés egyszerű motívumok pontos másolására, lerajzolására.
- Az északi mitológia történeteihez kapcsolódó illusztrációk elkészítése képességeknek megfelelő segítségnyújtással.
- Képességeiknek megfelelően próbálnak követni és önállóan megrajzolni egyszerűbb ornamentális formákat: egymásba fonódó vonalakat és széles csíkokat.
- Képességeiknek megfelelően próbálnak színezéssel kiegészíteni megrajzolt formákat.
- Törekvés a kitartó, pontos, önálló munkavégzésre.

5-6. évfolyam

Órakeret évfolyamonként: 36-36 óra

Fejlesztési célok

Az 5-6. osztályban a formarajz szabadkézi geometriai ábrázoláshoz vezet. Itt is lehet kiinduló pont az egyenes és a görbe vonal közti polaritás. Azért, hogy a tanulók intenzív tapasztalatokat szerezhessenek erről, ajánlott szabad kézzel rajzolni, színes ceruzák használatával.

A szabadkézi geometriában a gyerekek kör, négyzet, háromszög, egyenlő oldalú és egyenlő szárú háromszög, derékszögű háromszög formáit felhasználva színezéssel és fantáziával különféle mintákat alkothatnak körző és vonalzó használata nélkül. Ezeket a sokszor virágszerű formákat kiszínezve kapcsolatot létesíthetnek a növénytanepochával, s ez egyes esetekben akár átvezeti őket a tanulmányrajzok területére. A növénytan epochához kapcsolódóan részben megfigyelés, részben másolás alapján készítik el rajzaikat.

Miután a gyermekek elérték 12. életévüket, belevethetik magukat a fény és sötétség ellentétének konfliktusába; a feloldás és sűrűsítés, a magasság és a mélység, a könnyűség és a nehézség ellentéteibe. A kontrasztok e világa egzisztenciálisabb tapasztalat, mint az egyenes formáké. A gyermekek fényel és sötétséggel kapcsolatos munkája azonban nem elvont, hanem mindig konkrét gyakorlati tapasztalatokhoz kapcsolódik. A tanulók számára segítenünk kell annak megértését, hogyan viszonyulnak egy test megvilágított oldalai az árnyékához. Beállításokat tanulmányoznak, amelyeket lámpával megvilágítva a fény-árnyék szempontjából fokozunk. A cél a geometrikus formák megragadása, az árnyék és a tárgy viszonyának értelmezése és vizuális megragadása, a tónusozás használatának bevezetése. Ezek a világos-sötét kontraszt grafikai megjelenítésének kezdetei.

Majd a képességek függvénye, hogy ezekből a konkrét gyakorlati tapasztalatokból, mi az, ami a tudatosság, tudatos megértés szintjére kerül, illetve milyen mértékben képes a tanuló ezt rajzaiban reprodukálni, megjeleníteni. Értelmileg akadályozott tanulók sajátos érzékeléséből eredően egészen különleges, kifejezett művészi jelleget hordozó ábrázolások is születhetnek gyakran.

Értelmileg akadályozott tanulóknál is ez az az életkor, amikor a rajzolás a látható valóság leképezésének eszközévé válhat, ha a képességek engedik. Szabad rajzgyakorlatokat végzünk szénrel, ill. különböző rajztechnikák segítségével, így formáljuk a felületet fényből és sötétségből. Próbálkozhatunk térbeli tömör tárgyak ábrázolásával, rajzolunk gömböt, hengert, tölcsért és kockát. Különböző fényforrásokkal dolgozunk, figyelembe véve, hogyan változnak hatásukra az árnyékok. Rajzolunk falra, padlóra és szöveget bezáró felületre vetülő árnyékokat. Különböző tömör testek árnyékaikkal (árnyék csendélet), amikor is az árnyékok rávetődhetnek más testekre. A tónusozást segítő fantáziagyakorlatokat végzünk egy színnel, pl. felhőrajzok. A kontrasztokhoz kapcsolódóan fekete papíron fehér krétával dolgozhatnak.

Kapcsolódási pontok

Geometrikus szabadkézi rajzok, a megfigyelés utáni rajzolás bevezetése.

A főoktatás tantárgyai, különös tekintettel a geometria, számtan, matematika, fizika, ásványtan, növénytan ismereteire.

Eredménycélok

- A gyermek megfigyelés és/ vagy másolás alapján képes geometrikus formákat lerajzolni képességeinek függvényében.
- Tónusokkal törekszik megjeleníteni a térbeliséget képességeinek függvényében.
- Megtapasztalja a megvilágítás és az árnyékképződés viszonyát.
- A geometrikus formákon keresztül a formák vizuálisan megragadható törvényszerűségeire kezd figyelni.

- Fantáziarajzaiban a látványt szabadon mozgatja ritmusok, kontrasztok, tónusok használatával.
- Törekvés a kitartó, pontos munkavégzésre.
- Kívánságait, elképzeléseit igyekszik környezetének tudtára adni, és megvalósításukhoz segítséget kér.

7–8. évfolyam

Órakeret évfolyamonként: 36-36 óra

Fejlesztési célok

A 7-8. osztályban folytatódnak a fény-árnyék gyakorlatok. A perspektívával megismerkednek a gyerekek, és ez a fény-árnyék gyakorlatokat pontosabbá, határozottabbá teheti. A rajzórán betekintést nyújthatunk a tanulóknak a grafikai, térbeli rendezés törvényeibe is.

Továbbiakban is érvényes, hogy a képességek függvénye, hogy ezekből a konkrét gyakorlati tapasztalatokból, mi az, ami a tudatosság, tudatos megértés szintjére kerül, illetve milyen mértékben képes a tanuló ezt rajzaiban reprodukálni, megjeleníteni.

A tanult ismeretek terén a tanulók többsége nem jut el a teljes és végleges feldolgozásig, elsősorban arra törekszünk, hogy betekintést nyerjenek a grafikának ebbe a területébe, és ki-ki képességeinek megfelelő tudatossági szinten dolgozza fel a tanultakat, illetve hozza létre saját alkotásait. Kiemelten fontos a képességeknek megfelelő feladatok megtalálása, hogy a tanuló továbbra is örömet lelje a rajzolásban.

Geometrikus testek, vetületi és árnyék megjelenítésével képességeiknek megfelelő pontosságú tanulmányokat készíthetnek a tanulók: tömör testek egymásba nyomulása (hengeres vagy éllel rendelkező rúd gömbbe szűrődik, tölcser szűrődik kockába, kocka nyomódik gömbbe stb.) Külön figyelmet fordítunk a találkozási felületekre és a változó hátterekre vetett árnyékokra (sík, szöget bezáró, konkáv és konvex felületek.) Perspektívával kapcsolatos rajzgyakorlatokat is mindig kínálunk fel a tanulóknak, pl. függőleges testek (toronyház) perspektivikus megjelenítését. Ennek a témának fantáziadús feldolgozása különféle grafikai technikák bevezetésével, pl. kollázs, monotípiák stb. A reneszánsz epochához kapcsolódóan grafikák másolása, feldolgozása, vizuális játékok ritmussal, motívummal kapcsolatosan, az ismert technikák felhasználásával. Dürer Melancholia c. művének másolására előkészítő gyakorlatokat végezhetünk. Dolgozhatunk szabadon a kép részleteivel, mint például a gömbbel, a poliéderrel, a szerszámokkal és eszközökkel. Figyelmet fordítunk a drapériákra, ruházatokra. Tanulmányozhatjuk a természet jelenségeit (nappalt, éjszakát, szárazföldet, tengert, égboltot és földet), valamint az építészetet és az állatokat is. A természet-megfigyelésekkel összefüggésben a fa témával foglalkozhatunk, felmutatva pl. Rembrandt fa és tájkép karcolatait, Van Gogh fatanulmányait, pácraszakait. Ezek másolására, és a természetben végzett tanulmányokra is sor kerülhet. Fantáziarajzok a perspektívához kapcsolódóan készülhetnek, pl. fasor, városrészlet, ritmusokkal tagolt felület színperspektívával. Játék a ritmusokkal: rajzi gesztusok ritmikus használata pl. ferde-vonalazás, pöttyözés. Fantáziagyakorlatok a perspektívával kapcsolatban, a reneszánsz kori művészetből vett motívumok felhasználásával. Új grafikai technikák bevezetése: pl. kollázs, tus, olajpasztell, linómetszés.

Kapcsolódási pontok

A főoktatás tantárgyai, különös tekintettel a történelem, irodalom, geometria és a művészeti szaktárgyak ismereteire.

Eredménycélok

- A tanuló megfigyelés és/ vagy másolás alapján képes geometrikus formákat lerajzolni képességeinek függvényében.
- A tanuló képességeinek megfelelő módon rajzol tárgyakat, élőlényeket.

- A tanuló képességeinek megfelelő módon megtanulja a grafikai másolást.
- A másolt rajzot saját igényeinek megfelelően átalakítja saját ízlése, preferenciája szerint.
- A tanuló képességeinek megfelelő módon fantáziarajzaiban is képes használni a tanultakat.
- Törekvés a kitartó, pontos munkavégzésre.
- Kívánságait, elképzeléseit igyekszik környezetének tudtára adni, és megvalósításukhoz segítséget kér, együttműködik másokkal.
- Mások alkotását, munkáját tiszteletben tartja, becsüli.

Kézimunka

Általános célok, feladatok

A kézimunka órák többre hivatottak, mint hogy kizárólag a kéz mozgékonyágát és ügyességét elősegítő eszközökként gondoljunk rájuk. Míg a gyermekek életkoruknak megfelelő feladatokon dolgoznak, a ritmikusan ismétlődő mozdulatok, gyakorlatok elősegítik mind a gyakorlati akarati tevékenységekhez szükséges képességek, mind a logikus gondolkodáshoz szükséges képességek fejlődését. A formarajz tárgy mellett az íráselőkészítés egyik alapvető eszköze a kézimunka tárgy is.

A feladatoknak mindig van gyakorlati célja, és úgy kell alakítanunk a tevékenységeket, hogy azok felébreszthessék a gyermekekben a mások munkája iránti szociális érzékenységet. A környezetért érzett egyéni felelősség felé az első lépés az alapanyaganyag tisztelete, valamint az el- és felhasznált tárgyakkal való bánásmód, melyeket - ha tehetjük - saját, természetes környezetünkből, a gyerekekkel együtt gyűjtsük! Minél több alkalmat kell biztosítanunk arra, hogy az órákon, az éppen adott anyagokkal, pl.: fával, növényi rostokkal, fonállal, levelekkel, kéreggel, agyaggal, vízzel, textíliákkal, papírral stb. dolgozhassanak. A sokféle alapanyaggal való ismerkedés során felébresztjük a tanulóknak a tiszteletet a kézzel végzett tevékenységek iránt, mely később egyes szakmák iránti érdeklődésüket felkeltheti.

A kézimunka órákon a gyerekek nem csak kézügyességre tesznek szert, hanem megtanulnak különböző szerszámokkal dolgozni, az anyagokkal gazdaságosan bánni. A kézimunka tanítójának arra is módja van, hogy a tanulókat fokozatosan tudatosságra ébressze a színek, formák és funkciók összetartozásáról az egyéni képességek függvényében. A szépségen, színeken, formákon keresztül a kézimunka segít a gyermekeknek a játéktól a munkáig való gondolkodásig eljutni.

Az ősi, egyetemes kézműves technikák - szövés, kötés, hurkolás, fonás, csomózás - már az első évfolyamon megjelennek a kézimunka órákon, melyekről a gyermekek ismeretei egy-egy osztályfokon tovább bővülnek. A különböző népek kultúráiból merítünk, miközben tudatosan keressük és mutatjuk meg a diákoknak az egyezéseket és különbözőségeket saját néphagyományunk gyökereivel. Egy régi mondás szerint "Aki a kezét használja az munkás, aki a kezét és a fejét, az mesterember, aki a kezét, fejét és a szívét is használja, az művész." A kézimunka órákon mindhárom terület megjelenik. Amikor visszaemlékezünk az elmúlt órán végzett munkára, amikor eltervezzük az aktuális feladatainkat, kiválasztjuk a megfelelő nyersanyagokat, akkor a gondolkodást használjuk. Az érzéseinkre támaszkodunk, amikor a színekkel dolgozunk. Amikor pedig az elképzeléseinket megvalósítjuk a végtagjainkat és az akaratunkat használjuk.

A kézimunka segítségével azt az érzést kell felkeltenünk a gyermekben, hogy a szépség és a hasznosság összetartozik. A gyermekek szemét rá kell irányítani a hasznos és praktikus dolgok szépségére. Ily módon tanulhatnak meg képességeiknek megfelelő legjobb tudásuk szerint szép és hasznos tárgyakat készíteni művészi módon

a maguk és mások javára. A gyermekek a saját cselekvőkészségükön keresztül erősödnek akaratukban, személyiségükben, kreativitásukban.

Tanulásban és értelmileg akadályozott tanulók esetében is az értelmes, művészi igényvel végzett alkotó munkatevékenység során szerzett tapasztalatok támogatják az önismeret, önértékelés, önbizalom épülésével kialakuló én-kompetencia élményen át a személyiség harmonikus fejlődését. A saját erőből kitartó munkával használható tárgyak elkészítésére irányuló, az alkotásban az egyéni elképzeléseknek kellő teret adó, de a szabályok betartását is szigorúan megkövetelő feladatok a tanulók számára örömforrást jelentő tevékenységbe ágyazzák a képességfejlesztést. A tantárgyi munka során különösen nagy hangsúlyt helyezünk a tevékenységek végzéséhez szükséges rend és magatartási formák szokássá alakítására, amely elősegíti a koncentrált figyelmet és lehetővé teszi a fokozódó önállóság kialakulását. Így a kézimunka tantárgy is jelentősen hozzájárul a tanuló számára fontos, a mindennapi életben előforduló, önmaga ellátásával és a társadalmi környezetben való eligazodással összefüggő ismeretek elsajátításához, a mindennapi életben előforduló tevékenységek elvégzéséhez szükséges képességek és készségek kialakításához.

Azzal, hogy a kézimunka órák során folyamatos együttműködést, egymásra való odafigyelést, rutinszerűen ismétlődő munkafolyamatok elvégzését és szabályok betartását igénylő feladatokkal bízunk meg a tanulókat, segítjük a szociális kompetencia fejlődését és olyan önszabályozási stratégiák kialakulását, melyek előkészítik a szakiskolai, készségfejlesztő iskolai munkára és a munka világában való helytállásra. A művészi alkotótevékenység egyik alapvető eszköze a tanulásban és értelmileg akadályozott tanulók esetében gyakran nehezített önkifejezésnek, belső feszültségek feldolgozásának, szublimálásának. A tanulásban és értelmileg akadályozott tanulókkal végzett munka során, a kézimunka tárgyban is kiemelten fontos a differenciálás, mind a feladatválasztásban, hogy az adott feladat kivitelezhető legyen a gyermek számára, mégis kellő kihívást jelentsen képességei, ereje próbálgatásakor; mind az elvárásokban, a segítségnyújtás mértékében és módjában.

Kiemelt habilitációs-rehabilitációs célok tanulásban akadályozott tanulók számára:

- Művészi érzék, képzelet, kifejezőkészség, kreativitás fejlesztése.
- Érzékszervi érzékelés és tapasztalatszerzés fejlesztése.
- Vizuomotoros koordináció, finommotorika, térbeli tájékozódás fejlesztése.
- Figyelem koncentráció, tartós figyelem és emlékezet fejlesztése.
- Esztétikai érzékenység készségeinek alapozása, fejlesztése.
- Kommunikációs képességek fejlesztése.
- Fantáziadús alakítás, öröm az anyaggal végzett munkában.
- Önismeret, önértékelés, alkalmazkodóképesség, kapcsolatteremtő és együttműködési készség fejlesztése.
- Kitartó, pontos munkavégzésre nevelés.
- Felkészítés a munka világára, a lehető legönállóbb életvitelre.

Eredménycélok

A tanulásban akadályozott tanulók:

- Ismerik a tanult anyagokat, felhasználásuk területeit, módjait és eszközeit.
- Ismerik a tanult, alapvető szerszámokat, biztonságos használatukat.
- Vigyáznak az anyagokra, eszközökre és a terem rendjére, betartják a balesetvédelmi szabályokat a mindennapi életben is.
- Megélték egy-egy kézimunka elkészítésének optimális sorrendjét.
- A megismert kézimunka készítmények technikák alkalmazásában jártasságot szereznek.

- Használati tárgyakat, dísz tárgyakat, játékokat tudnak készíteni, egyéni képességeik függvényében támogatással vagy önállóan, a tervezéstől a kivitelezésig, akár szabadidejükben is.
- Megbecsülik, tiszteletben tartják mások munkáját.
- Képesek segítséget kérni és elfogadni, vagy segítséget nyújtani és együttműködni másokkal.

1-2. évfolyam

Órakeret évfolyamonként 72-72 óra

Fejlesztési célok, feladatok:

A tanév elején a kézimunka órákon fontos, hogy minden órán készüljön egy konkrét munkadarab, amely egyrészt örömet okoz a gyermeknek, önbizalmát erősíti, másrészt a következő feladatok megalapozását szolgálja (pl. kötözés, csomózás, fonás, gombolyítás stb.). Alsó tagozaton a kötelező feladatok mellett, a gyermekeknek lehetőséget kell nyújtani arra is, hogy az anyagokkal, színekkel szabadon is dolgozhassanak, próbálkozzanak az alakításukkal, nemcsak a kézimunka órákon, hanem akár a szünetekben vagy a délutáni foglalkozásokon, szabadidejükben.

Ahhoz, hogy a tanulás belső tapasztalattá váljék, az egész éves tevékenység során fontos a tapintás érzékének állandó fejlesztése különféle anyagminőségek és technikák élményszerű megtapasztalása által. Cél, hogy a gyermekek a gyakorlati életben hasznosítható tudás felé induljanak el. Ebben az időszakban a tevékenységek az érzésekre hatnak, az akarat fejlesztése pedig szociális és érzelmi téren válik meghatározóvá fejlődésükben.

Első osztályban kezdetben a gyapjú mint alapvető alapanyag előkészítése, megtapasztalása történik különböző módon: pl. gyapjúképek készítése tépéssel, gyapjúfonállal ujj-játékok, körmön-fonás, körmöcskésés, ujjhorgolás, szövés a maguk készítette egyszerű kereteken. Majd a gyermekek elkészítik saját kötőtűjüket fából, csiszolással. A fő téma a kötés, mely fejleszti mindkét kéz mozgékonyágát és a róluk való tudatosságot, másrészt felébreszti és serkenti a gyermekek betűtanuláshoz, íráshoz szükséges vizuomotoros, motoros és gondolkodási képességeit, mentális erőit. A horgolás is elsősorban a motorikus idegrendszer fejlesztését célozza meg. A második osztályban a hangsúly a domináns kéz fejlesztésére helyeződik. Ennek gyakorlati megvalósítása a tanár személyén keresztül történő szituációs tanulás. A tanulók kötésben való jártasságát a fordított szem elsajátítása fejleszti tovább. A kétféle technika váltakozása kiegyensúlyozó hatású a gyermekekre. Cél a két kéz egyre differenciáltabb mozgásának elősegítése. A feladatok fejlesztik a tudatos koncentráció és irányított figyelem képességét a munka során. A fonalmunka mellett a kézimunka órákon kiegészítő munka lehet: selyempapír képek, papírlampionok, egyszerű papírsárkányok készítése, évszakokhoz, ünnepekhez kapcsolódóan. Egyszerű öltéstechnikákkal, nagy öltésekkel uzsonnakendő hímzése (pl. formarajzminta előöltéssel). Rongybabák, gyapjúbabák és állatok vágás és varrás nélkül kötözéssel, fonás fűvekből és puha természetes anyagokból. A szociális kompetencia fejlesztésének érdekében sok közösen elvégzendő munka is adható a tanulóknak, pl. kötelek sodrása, közös gyapjúképek készítése.

Kapcsolódási pontok

Két túvel való kötés elősegíti és fejleszti a kéz finommotorikus mozgását, melynek az írástanulás során van szerepe. A kötés alatt megjelennek az irányok, honnan - merre kötünk, ezt fejleszti a téri orientációt. A számolás gyakorlati funkciót kap, hiszen számoljuk a szemeket, sorokat. A horgolás során az egykezesség dominanciájának erősítése a folyóírás előkészítését támogatja. A két kéz egyre differenciáltabb mozgása a kötés által a logikai képességek fejlődését mozdítja elő. A második éve gyakorolt ritmikus mozdulatok hatnak a gyermek zenei fejlődésére, és hozzájárulnak a memoriterek könnyebb elsajátításához.

Eredménycélok

- A tanult anyagok, jellegzetes tulajdonságaik ismerete.
- Az anyagmegmunkálás tanult eszközeinek ismerete.
- Törekvés az anyagokkal, eszközökkel való gondos bánásmódra és a terem rendjére.
- Jártasság a megismert kézimunka készítési technikák alkalmazásában képességeiknek megfelelő szinten.
- Csomó, masni kötése.
- Körmöcske használatának ismerete.
- Láncsor horgolása kézzel, eszközzel.
- Sima kötés, a szemfelszedésben nyújtott segítséggel.
- Törekvés a pontos, kitartó munkavégzésre.

3-4. évfolyam

Órakeret évfolyamonként 72-72 óra

Fejlesztési célok, feladatok

A tantárgynak továbbra is célja a vizuomotoros koordináció, a két kéz összehangolt működtetése, a manuális készség, a gondolkodási képességek fejlesztése. Az érzelmi gazdagodás, empátia, intuíció fejlesztése, önálló ízlés, belső igényesség kialakulásának elősegítése. A megismerési és befogadó képesség fejlesztése közvetlen tapasztalatszerzés által, és az érzékelés érzékenységének fokozása az anyagokkal való érintkezés során. Az önálló életvitelre való felkészítés és a szociális képességek fejlesztése.

A harmadik-negyedik évfolyam az az időszak, amikor a gyermek fel-felvilanó tudatossággal először különíti el magát a környezetétől. Az elkülönülés és a valahová tartozás igénye egy időben lép fel. A munkák is ezt az érzést tükrözik. A harmadik és negyedik évfolyamban a gyermekeknek továbbra is lehetőséget kell nyújtani arra, hogy az anyagokkal, színekkel szabadon is dolgozhassanak, próbálkozzanak az alakításukkal. Ha a kötés vagy horgolás már megismert alapmozdulataiban otthonosan érzik magukat, jártasságot szereztek a tanulók, folytatásként az eddigi sík után térbeli formák alkotása következik, a szaporítás és fogyasztás technikájával. A sima és fordított szemek váltakozása passzé kötésnél, és a fogyasztás nagy figyelmet és pontosságot követel. Ezeket a technikákat kombinálhatjuk is, és egyszerűbb mintákat is beépíthetünk. A fő téma a sapkakötés. A megjelenő önálló alkotói vágy az egyedi színkomponálásban, formaalakításban teljesebben ki. Ha a tanulónak nehézséget jelent a kötés kivitelezése, a két kéz bonyolult mozgásainak összehangolása, segédeszköz, pl. nagy méretű körmöcske használata szükséges a sapka vagy más nagyobb méretű darab kötéséhez.

A varrás továbbfejlesztéseként új technika a láncöltés használata egy-egy tárgy formájának kiemelésére vagy használatának visszatükrözésére.

A negyedik osztályos kézimunka órán a keresztszemes hímzés. Ez a hímzés különösen hasznos a gyermek fejlődésének ezen szakaszában. Ebben az életkorban a gyermekek az önállóság és öntudatosság felé tesznek lépéseket. A világban áttekinthető rendet kívánnak, akarattartásuk, feladattartásuk is kitartóvá kezd válni. A keresztszemes hímzés aprólékos, átgondolni való, precíz munkát igényel. A hímzéssel minden mozzanatában jól követhető, állandó koncentrációt igénylő feladatot kapnak. Az önálló tervezés jelentősége megnő, az előkészületekben már nem csupán a műveletek, anyagok, de az eszközök pontos feltérképezése is fontossá válik. A hímzés ritmikus ismétlődésével segít gyermekeknek a rend megtapasztalásában. Ebben a korban fedezik fel azt, hogy a minta és a funkció hogyan kerülhet harmóniába az elkészítendő használati tárgyon. A tükörszimmetria gyakorlata és különböző hímzéstípusokban váltakozó iránytartások a korábbi formarajzból már ismert formák elmélyítését, és a későbbi tudatos geometriai tanulmányok megalapozását segíti.

A tanulók megismerkednek az ősi magyar kézműves tevékenységekkel (nemezelés, szövés) a magyar mondakörhöz kapcsolódóan.

A feladatok önálló megoldásában a rutinok, készségek kialakításán és az egyre önállóan végzett tevékenységeket keresztül a gyerekek eljutnak az önálló megoldásokig. A tevékenységek közben a figyelem és az akarat fejlesztése. A kézimunka órákon végzett tevékenységek során fejlődik a síkban, térben való tájékozódási képesség, differenciáló megfigyelés, az egyéni munkákban az önállóság, a közös alkotásban pedig a szociális érzék.

Kapcsolódási pontok

Az új geometriai jelenségek megtapasztalása, a térgeometria tudattalan megismeréséhez vezeti a gyerekeket a gömb, a henger, a kúp, a téglatest síkidomokból való kialakításával. A fogyasztás és szaporítás fejleszti számolási képességet.

Eredménycélok

- A tanult anyagok, jellegzetes tulajdonságaik ismerete.
- Az anyagmegmunkálás tanult eszközeinek ismerete.
- Törekvés az anyagokkal, eszközökkel való gondos bánásmódra és a terem rendjére.
- Jártasság a megismert kézimunka készítési technikák alkalmazásában képességeiknek megfelelő szinten.
- Kötés sima és fordított szemekkel, szükség esetén segédeszközzel - sapka elkészítése.
- Kötésben a szaporítás és fogyasztás technikájának ismerete.
- Láncsor horgolása horgolótűvel.
- Horgolásnál a szaporítás és fogyasztás technikájának ismerete.
- Jártasság a hímzés technikájának és eszközeinek ismeretében. A tanuló megtanulja a keresztzemes hímzés technikáját, a tűbe cérnát fűzni, a cérna végére csomót kötni; elkezdeni és befejezni a hímzést.
- A nemezelés technikájával önállóan elkészít egy tarsolyt vagy közösen elkészítenek egy (ősi magyar motívumot ábrázoló) nemezkepét.
- Nemezkepé vagy -labda díszítése hímzéssel.
- Törekvés a pontos, kitartó munkavégzésre.
- Tudatos koncentráció és irányított figyelem a munka során.

5-6. évfolyam

Órakeret évfolyamonként 72-72 óra

Fejlesztési célok, feladatok

Ötödik-hatodik évfolyamon az eddig tanult kötési technikáknak biztos alkalmazása a cél, és törekvés az akaratú tevékenység tudatos irányítására a tervezés, színválasztás, a munkafolyamat ütemének tervezése, a méret állandó ellenőrzése, megtartása, a funkció és a forma egységének megértése által. A tanulóknak egyre inkább törekedniük kell a technikai hibák felismerésére és önálló javítására.

A gyermekek a tizenkettedik életévük táján jutnak el abba a harmonikus állapotba, amikor nyugalomba kerülnek önmagukkal. Ehhez kapcsolódik a kör mint alapforma, mint az újból megjelenő egység jelképe, melynek nyomán az 5 tűvel való körkötést vezetjük be, azoknál a tanulóknál, akiknél a képességeik ezt lehetővé teszik. A fej után a kezekre és a lábakra a sor, hogy öltözetet kapjanak. Így ebben az évben zoknit vagy egy- illetve ötujjas kesztyűt kötünk. Ahol az öt kötőtűvel való kötés nagy nehézséget jelent, az egyszerűbb horgolós technikákat tanítjuk a tanulóknak a kesztyű és a zokni kötésekor, és ebben az esetben a kesztyűt egyujjas. Az olimpiai játékokhoz kapcsolódva, - az eddig megszerzett varrási ismereteket felhasználva - görög ruhákat készítünk, melyeket a történelmi kornak megfelelő mintákkal díszítünk textilfestéssel

vagy hímzéssel díszítenek a tanulók. Ezek a feladatok segítik a gyermekeket saját testük arányainak felfedezésében és megtapasztalásában is. A testarányok és méretek megtapasztalásával a környezetükhöz való kapcsolódásuk reális szemlélete fejlődik. Emberi és állati formákból kiindulva háromdimenziós tárgyakat készítenek, állatfigurákat varrnak saját elképzelés, tervezés és minta szerint. Majd kitöméssel emelik a síkból a térbe az elkészítendő tárgyakat. A sokszínű emberi és állati minőség minél többféle megtapasztalása és a gyakorlatba való átültetése által biológiai ismereteik is tovább bővülnek. A tanulók egyre több lehetőséget kapnak arra, hogy a gondolati tartalmak megjelenhessenek, tárgyokban tükröződhessenek.

Kapcsolódási pontok

A szemek számolása során a matematikai alapismeretek elmélyítése. A térlátás fejlesztése.

A testformák intenzívebb megtapasztalása biológiai ismereteiket bővíti. A saját és más népek öltözködési kultúrájának megismerése, a földrajz tantárgyhoz kapcsolódva.

Eredménycélok

- A tanult anyagok, jellegzetes tulajdonságaik ismerete.
- Az anyagmegmunkálás tanult eszközeinek ismerete.
- Törekvés az anyagokkal, eszközökkel való gondos bánásmódra és a terem rendjére.
- Jártasság a megismert kézimunka készítési technikák alkalmazásában képességeiknek megfelelő szinten.
- Kör kötése vagy horgolása, szükség esetén segédeszközzel - zokni és kesztyű elkészítése.
- A tanult öltési technikák alkalmazása a görög ruha és az ember-, állatfigurák készítésekor.
- A textilfestés alapjainak elsajátítása.
- Egy baba teljes öltözéssel, és egy élethű állatfigura kivitelezése a képességeknek megfelelő segítségnyújtással.
- A nemezelés technikájával ruhadarabok készítése, a képességeknek megfelelő segítségnyújtással.
- Törekvés a pontos, kitartó munkavégzésre.
- Tudatos koncentráció és irányított figyelem a munka során.

7-8. évfolyam

Órakeret évfolyamonként 72-72 óra

Fejlesztési célok, feladatok

A testi formákkal, testarányokkal kapcsolatos folyamatos tapasztalás a ruhakészítéssel folytatódik. A diákok önállóan tervezik ruhadarabjaikat, és kézi varrással állítják össze ezeket. Az alapanyagokról, öltésfajtákról szerzett tudást tovább bővítjük és le is jegyezzük ezeket az ismereteket. Színt és a funkciót megfelelően kiválasztva otthoni lábbeliket és egyszerű felsőruházatot készítünk velük. A tanulókkal megmérjük, megismertetjük saját testük arányait, és ennek alapján szabásmintát készítünk cipőjéhez, papucsához vagy egyéb egyszerűbb ruhadarabjához. A méretezést, szabást és összeállítást tanára segítségével, míg a varrást lehetőség szerint önállóan kivitelezzi. Az eddig megismert alapanyagokból szabadon dolgoznak különböző módszerekkel, textíliák, bőr és fonott szálak kombinálásával. Kézzel egyszerű öltözékeket és kiegészítőket varrnak: ingeket, mellényeket, táskákat, hátizsákokat. Fő téma a cipővarrás.

Cél a fantázia, kreativitás fejlesztése, a pontosság mint a munkavégzés alapvető követelményének erősítése. Az önálló tervezés képességének fejlesztése, egyszerű szabásminták szerkesztésének megértése, a matematikai számítások gyakorlati alkalmazása, alapvető anyagismeret bevezetése, képességeknek megfelelő

elsajátítása. Törekedni kell arra, hogy a tanulók, ha képességeik lehetővé teszik, az egyszerű öltéseket, a varrást készségszinten alkalmazzák.

Nyolcadik osztályban a tanulók a mechanikus szerkezetek működésének tanulmányozása kapcsán az ok és okozati összefüggések megtapasztalásával, átlátásával foglalkoznak. Ekkor ismerkednek meg a lábbal hajtható, és elektronikus varrógép használatával, szerkezetével és funkciójával. Használata lehetőséget nyújt a láb-ritmus (akarat), a kezűgyesség (érzés) és a figyelem (gondolkodás) összehangolására. A textíliákról szerzett tudást elmélyítjük és rendezett jegyzeteket is készítünk munkafüzetben, munka-naplóban. Hangsúlyt fektetünk az eltérő anyagok minőségeire és a kiválasztásukra, ezen keresztül is fejlődik a diákok differenciálási képessége. Az anyagok kezelési útmutatóinak megismerése szintén fontos mozzanat, pl.: a mosás, vasalás, vegytisztítás, csakúgy, mint a természetes valamint a szintetikus anyagok közti különbségek. Megtapasztaltathatjuk a színek minőségét, jelentését. Beszélgethetünk az otthoni és ünnepi öltözködésről, a különböző korok ruháiról, népviseletekéről illetve általában a divat fogalmáról. A színpadi kosztümök speciális jellegzetességeit is megvitathatjuk, tervezhetünk közösen jelmezeket. A tanulók készítenek szabásmintát, saját ruhadarabot vagy év végi színdarabjukhoz jelmezeket. A két év feladatai hozzájárulnak a kreativitás és a fantázia fejlesztése mellett a realitásérzék fejlődéséhez, a tanulók önismereti tapasztalatainak elmélyítéséhez a saját méretre készült ruhadarab kapcsán. A folyamatos, önállóan végzett munkatevékenység során fejlődik kitartásuk, akaratuk.

Kapcsolódási pontok

A lábbeli kapcsán a különböző kultúrkorszakok áttekintése. A szabásminta szerkesztési folyamatában kapcsolódunk geometriai ismereteikhez. A cipő díszítésénél a hagyományos magyar motívumvilág kincseiből meríthetünk, népi kultúránk ismereteit felhasználva. A mechanikus varrógép működésének ismerete kapcsolódik a fizika tantárgyhoz. A megvarrt jelmezeket a drámaórákon használják. A testarányok megtapasztalása a biológia órák ehhez kapcsolódó ismereteit egészíti ki.

Eredménycélok

- A tanult anyagok, jellegzetes tulajdonságaik ismerete.
- Az anyagmegmunkálás tanult eszközeinek ismerete.
- Törekvés az anyaggal, eszközökkel való gondos bánásmódra és a terem rendjére.
- Jártasság a megismert kézimunka készítési technikák alkalmazásában képességeiknek megfelelő szinten.
- Lábbeli készítése a képességeknek megfelelő segítségnyújtással.
- Egyszerű felsőruházati darab elkészítése, egyéni szabásminta alapján, képességeknek megfelelő segítségnyújtással.
- Díszítések egyéni kialakítása a tanult technikák alkalmazásával.
- Mechanikus varrógépen az egyenes varrás, illetve cikk-cakk öltéssel kipróbálása.
- Varrógéppel vagy kézi öltésekkel varrjanak össze egy egyszerű ruhadarabot, melyet önállóan terveznek meg, és készítenek róla szabásmintát a képességeknek megfelelő segítségnyújtással.
- Törekvés a pontos, kitartó munkavégzésre.
- Tudatos koncentráció és irányított figyelem a munka során.

Kiemelt habilitációs-rehabilitációs célok értelmileg akadályozott tanulók számára:

- Művészi érzék, képzelet, kifejezőkészség, kreativitás fejlesztése.
- Érzékszervi érzékelés és tapasztalatszerzés fejlesztése.

- Vizuomotoros koordináció, finommotorika, térbeli tájékozódás fejlesztése.
- Figyelem koncentráció, tartós figyelem és emlékezet fejlesztése.
- Esztétikai érzékenység készségeinek alapozása, fejlesztése.
- Kommunikációs képességek fejlesztése.
- Fantáziadús alakítás, öröm az anyaggal végzett munkában.
- Önismeret, önértékelés, alkalmazkodóképesség, kapcsolatteremtő és együttműködési készség fejlesztése.
- Kitartó, pontos munkavégzésre nevelés.
- Felkészítés a munka világára, a lehető legönállóbb életvitelre.

Eredménycélok

Az értelmileg akadályozott tanulók:

- Ismerik a tanult anyagokat, felhasználásuk területeit, módjait és eszközeit.
- Ismerik a tanult, alapvető szerszámokat, biztonságos használatukat.
- Vigyáznak az anyagokra, eszközökre és a terem rendjére, betartják a balesetvédelmi szabályokat a mindennapi életben is.
- Megélték egy-egy kézimunka elkészítésének optimális sorrendjét.
- A megismert kézimunka készítmény technikák alkalmazásában képességeiknek megfelelő jártasságot szereznek.
- Használati tárgyakat, dísz tárgyakat, játékokat tudnak készíteni, egyéni képességeik függvényében támogatással vagy önállóan, a tervezéstől a kivitelezésig, akár szabadidejükben is.
- Megbecsülik, tiszteletben tartják mások munkáját.
- Képesek segítséget kérni és elfogadni, vagy segítséget nyújtani és együttműködni másokkal.

1-2. évfolyam

Órakeret évfolyamonként 72-72 óra

Fejlesztési célok, feladatok

Mivel az egyes értelmileg akadályozott tanulók, tanulócsoportok nagyon különböző képességstruktúrát mutathatnak, fontos egyénileg megtalálni a gyermek képességeinek megfelelő, örömet és nem kényszert, ugyanakkor kihívást jelentő feladatot, amivel bekapcsolódhat az osztályban végzett munkába. Értelmileg akadályozott tanulók közt lesznek olyan gyermekek, akik nem sajátítják el a kötés vagy horgolás bonyolult műveleteit, mert képességeik nem teszik ezt lehetővé. Ekkor is fontos a fenti értelemben a kézimunka tárgykörébe tartozó és az osztály tevékenységeihez kapcsolódó feladat nyújtása számukra. Elsősorban annak érdekében, hogy ne szigetelődjenek el a közösségtől, de a meglévő képességek ápolása és fejlesztése miatt is különösen fontos ez a feladat. Lehet hasonló munka megalkotását támogató segédeszközöket és folyamatos egyéni megsegítést is alkalmazni, de mindig figyelembe kell venni, hogy a tanuló a lehető legönállóbban valóban végezze el az adott tevékenységből azt, amire képes. Ezek a szempontok a kézimunka tanítás minden évfolyamán érvényesek a tanórákon és a tanulók teljesítményének értékelésekor is.

A tanév elején a kézimunka órákon fontos, hogy minden órán készüljön egy konkrét munkadarab, amely egyrészt örömet okoz a gyermeknek, önbizalmát erősíti, másrészt a következő feladatok megalapozását szolgálja (pl. kötözés, csomózás, fonás, gombolyítás stb.). Alsó tagozaton a kötelező feladatok mellett, a gyermekeknek lehetőséget kell nyújtani arra is, hogy az anyagokkal, színekkel szabadon is dolgozhassanak, próbálkozzanak az alakításukkal, nemcsak a kézimunka órákon, hanem akár a szünetekben vagy a délutáni foglalkozásokon, szabadidejükben.

Ahhoz, hogy a tanulás belső tapasztalattá váljék, az egész éves tevékenység során fontos a tapintás érzékének állandó fejlesztése különféle anyagminőségek és

technikák élményszerű megtapasztalása által. Cél, hogy a gyermekek a gyakorlati életben hasznosítható tudás felé induljanak el.

Első osztályban kezdetben a gyapjú mint alapvető alapanyag előkészítése, megtapasztalása történik különböző módon: pl. gyapjúképek készítése tépéssel, gyapjúfonállal ujj-játékok, körmön-fonás, körmöcskésés, ujjhorgolás, szövés a maguk készítette egyszerű kereteken. Majd a gyermekek elkészítik saját kötőtűjüket fából, csiszolással. A fő téma a kötés, mely fejleszti mindkét kéz mozgékonyágát és a róluk való tudatosságot, másrészt felébreszti és serkenti a gyermekek betűtanuláshoz, íráshoz szükséges vizuomotoros, motoros és gondolkodási képességeit, mentális erőit. A horgolás is elsősorban a motorikus idegrendszer fejlesztését célozza meg.

A második osztályban a hangsúly a domináns kéz fejlesztésére helyeződik. Ennek gyakorlati megvalósítása a tanár személyén keresztül, utánzással történő szituációs tanulás. A tanulók kötésben való jártasságát a fordított szem elsajátítása fejleszti tovább. A kétféle technika váltakozása kiegyensúlyozó hatású a gyermekekre. Cél a két kéz egyre differenciáltabb mozgásának elősegítése. A feladatok fejlesztik a tudatos koncentráció és irányított figyelem képességét a munka során. A fonalmunka mellett a kézimunka órákon kiegészítő munka lehet: selyempapír képek, papírlampionok, egyszerű papírsárkányok készítése, évszakokhoz, ünnepekhez kapcsolódóan. Egyszerű öltéstechnikákkal, nagy öltésekkel uzsonnakendő hímzése (pl. formarajzminta előöltéssel). Rongybabák, gyapjúbabák és állatok vágás és varrás nélkül kötözéssel, fonás fűvekből és puha természetes anyagokból. A szociális kompetencia fejlesztésének érdekében sok közösen elvégzendő munka is adható a tanulóknak, pl. kötelek sodrása, közös gyapjúképek készítése.

Kapcsolódási pontok

Két tűvel való kötés elősegíti és fejleszti a kéz finommotorikus mozgását, melynek az írástanulás során van szerepe. A kötés alatt megjelennek az irányok, honnan - merre kötünk, ez fejleszti a téri orientációt. A számolás gyakorlati funkciót kap, hiszen számoljuk a szemeket, sorokat. A horgolás során az egykezesség dominanciájának erősítése a folyóírás előkészítését támogatja. A két kéz egyre differenciáltabb mozgása a kötés által a logikai képességek fejlődését mozdítja elő. A második éve gyakorolt ritmikus mozdulatok hatnak a gyermek zenei fejlődésére, és hozzájárulnak a memoriterek könnyebb elsajátításához.

Eredménycélok

- A tanult anyagok, jellegzetes tulajdonságaik ismerete.
- Az anyagmegmunkálás tanult eszközeinek ismerete.
- Törekvés az anyagokkal, eszközökkel való gondos bánásmódra és a terem rendjére.
- A megismert kézimunka készítési technikák alkalmazása képességeknek megfelelő szinten.
- Csomó, masni kötése a szükséges egyéni támogatással.
- Körmöcske használatának ismerete.
- Láncsor horgolása kézzel, eszközzel, ha a tanuló képességei lehetővé teszik.
- Sima kötés, a szemfelszedésben nyújtott segítséggel, ha a tanuló képességei lehetővé teszik.
- Törekvés a pontos, kitartó munkavégzésre.

3-4. évfolyam

Órakeret évfolyamonként 72-72 óra

Fejlesztési célok, feladatok

A tantárgynak továbbra is célja a vizuomotoros koordináció, a két kéz összehangolt működtetése, a manuális készség, a gondolkodási képességek fejlesztése. Az érzelmi gazdagodás, empátia, intuíció fejlesztése, önálló ízlés, belső igényesség

kialakulásának elősegítése. A megismerési és befogadó képesség fejlesztése közvetlen tapasztalatszerzés által, és az érzékelés érzékenységének fokozása az anyagokkal való érintkezés során. A lehető legönállóbb életvitelre való felkészítés és a szociális képességek fejlesztése.

A harmadik-negyedik évfolyam az az időszak, amikor a gyermek fel-felvillanó tudatossággal először különíti el magát a környezetétől. Az elkülönülés és a valahová tartozás igénye egy időben lép fel. A kézimunkák is ezt az érzést tükrözik. A harmadik és negyedik évfolyamban a gyermekeknek továbbra is lehetőséget kell nyújtani arra, hogy az anyagokkal, színekkel szabadon is dolgozhassanak, próbálkozzanak az alakításukkal. Ha a kötés vagy horgolás már megismert alapmozdulataiban otthonosan érzik magukat, jártasságot szereztek a tanulók, folytatásként az eddigi sík után térbeli formák alkotása következik, a szaporítás és fogyasztás technikájával. A sima és fordított szemek váltakozása passzé kötésnél, és a fogyasztás nagy figyelmet és pontosságot követel. Ezeket a technikákat kombinálhatjuk is, és egyszerűbb mintákat is beépíthetünk. A fő téma a sapkakötés. A megjelenő önálló alkotói vágy az egyedi színkomponálásban, formaalakításban teljesebben ki. Ha a tanulónak nehézséget jelent a kötés kivitelezése, a két kéz bonyolult mozgásainak összehangolása, segédeszköz, pl. nagy méretű körmöcske használata szükséges a sapka vagy más nagyobb méretű darab kötéséhez. Ha ez sem kivitelezhető a tanuló számára, folyamatos személyes segítségnyújtással segítsük a tanulót az adott munkadarab befejezéséhez.

A negyedik osztályos kézimunka órán a keresztaszemes hímzés. Ez a hímzés különösen hasznos a gyermek fejlődésének ezen szakaszában. Ebben az életkorban a gyermekek az önállóság és öntudatosság felé tesznek lépéseket. A világban áttekinthető rendet kívánnak, akarattartásuk, feladattartásuk is kitartóvá kezd válni. A keresztaszemes hímzés aprólékos, átgondolni való, precíz munkát igényel. A hímzéssel minden mozzanatában jól követhető, állandó koncentrációt igénylő feladatot kapnak. Az önálló tervezés jelentősége megnő, az előkészületekben már nem csupán a műveletek, anyagok, de az eszközök pontos feltérképezése is fontossá válik. A hímzés ritmikus ismétlődésével segít gyermekeknek a rend megtapasztalásában. Ebben a korban fedezik fel azt, hogy a minta és a funkció hogyan kerülhet harmóniába az elkészítendő használati tárgyon. A tükörszimmetria gyakorlata és a különböző hímzéstípusokban váltakozó iránytartások a korábbi formarajzból már ismert formák elmélyítését, és a későbbi tudatos geometriai tanulmányok megalapozását segíti.

Értelmileg akadályozott tanulóknál fontos a finommotorikus és érzékelési képességeknek megfelelő méretű tű és anyag megválasztása.

A tanulók megismerkednek az ősi magyar kézműves tevékenységekkel (nemezelés, szövés) a magyar mondakörhöz kapcsolódóan.

A feladatok önálló megoldásában a rutinok, készségek kialakításán és az egyre önállóan végzett tevékenységeket keresztül a gyerekek eljutnak az önálló megoldásokig. A tevékenységek közben a figyelem és az akarat fejlesztése. A kézimunka órákon végzett tevékenységek során fejlődik a síkban, térben való tájékozódási képesség, differenciálós megfigyelés, az egyéni munkákban az önállóság, a közös alkotásban pedig a szociális érzék.

Kapcsolódási pontok

Az új geometriai jelenségek megtapasztalása, a térgeometria tudattalan megismeréséhez vezet a gyerekeket a gömb, a henger, a kúp, a téglatest síkidomokból való kialakításával. A fogyasztás és szaporítás fejleszti számolási képességet.

Eredménycélok

- A tanult anyagok, jellegzetes tulajdonságaik ismerete.
- Az anyagmegmunkálás tanult eszközeinek ismerete.
- Törekvés az anyagokkal, eszközökkel való gondos bánásmódról és a terem rendjére.

- Jártasság a megismert kézimunka készítési technikák alkalmazásában képességeiknek megfelelő szinten.
- Kötés sima és fordított szemekkel, szükség esetén segédeszközzel - sapka elkészítése képességeiknek megfelelő segítségnyújtással.
- Láncsor horgolása horgolótűvel, kézzel, szükség szerinti segítségnyújtással.
- Képességeknek megfelelő jártasság a hímzés technikájának és eszközeinek ismeretében.
- A nemezelés technikájával segítséggel elkészít egy tarsolyt vagy közösen elkészítenek egy (ősi magyar motívumot ábrázoló) nemezkepét.
- Nemezkepé díszítése hímzéssel segítséggel.
- Törekvés a pontos, kitartó munkavégzésre.
- Tudatos koncentráció és irányított figyelem a munka során.

5-6. évfolyam

Órakeret évfolyamonként 72-72 óra

Fejlesztési célok, feladatok

Ötödik-hatodik évfolyamon az eddig tanult kézimunka technikáknak további gyakorlása, minél biztosabb és önállóbb alkalmazása a cél, és törekvés az akarati tevékenység tudatos irányítására a tervezés, színválasztás, a munkafolyamat ütemének tervezése, a méret állandó ellenőrzése, megtartása, a funkció és a forma egységének megértése által. A tanulóknak egyre inkább törekedniük kell a technikai hibák felismerésére és önálló javítására.

A gyermekek a tizenkettedik életévük táján jutnak el abba a harmonikus állapotba, amikor nyugalomba kerülnek önmagukkal. Ehhez kapcsolódik a kör mint alapforma, mint az újból megjelenő egység jelképe, így körformákkal dolgozunk a kézimunka órák egy részén. A fej után a kezeken és a lábakon a sor, hogy öltözetet kapjanak. Így ebben az évben zoknit vagy egy- illetve ötujjas kesztyűt készítenek a tanulók. Értelmileg akadályozott tanulók esetében az egyszerűbb horgolós technikákat tanítjuk a tanulóknak a kesztyű és a zokni készítésekor, és a kesztyű egyujjas. Körmöcske használatával is elkészíthetjük ezeket a ruhadarabokat több darab összeillesztésével is. Az olimpiai játékokhoz kapcsolódva, - az eddig megszerzett varrási ismereteket felhasználva - görög ruhákat készítünk, melyeket a történelmi kornak megfelelő mintákkal textilfestéssel vagy hímzéssel díszítenek a tanulók. Ezek a feladatok segítik a gyermekeket saját testük arányainak felfedezésében és megtapasztalásában is. A testarányok és méretek megtapasztalásával a környezetükhöz való kapcsolódásuk reális szemlélete fejlődik.

Emberi és állati formákból kiindulva háromdimenziós tárgyakat készítenek, állatfigurákat varrnak saját elképzelés, tervezés és minta szerint. Majd kitöméssel emelik a síkból a térbe az elkészítendő tárgyakat. A sokszínű emberi és állati minőség minél többre jutó megtapasztalása és a gyakorlatba való átültetése által biológiai ismereteik is tovább bővülnek. A tanulók egyre több lehetőséget kapnak arra, hogy a gondolati tartalmak megjelenhessenek, tárgyokban tükröződhessenek.

Kapcsolódási pontok

A szemek számolása során a matematikai alapismeretek elmélyítése. A térlátás fejlesztése.

A testformák intenzívebb megtapasztalása biológiai ismereteiket bővíti. A saját és más népek öltözködési kultúrájának megismerése, a földrajz tantárgyhoz kapcsolódva.

Eredménycélok

- A tanult anyagok, jellegzetes tulajdonságaik ismerete.
- Az anyagmegmunkálás tanult eszközeinek ismerete.
- Törekvés az anyagokkal, eszközökkel való gondos bánásmódra és a terem rendjére.

- Jártasság a megismert kézimunka készítési technikák alkalmazásában képességeiknek megfelelő szinten.
- Kör kötése vagy horgolása, szükség esetén segédeszközzel, egyéni segítségnyújtással – zokni vagy kesztyű elkészítése.
- A tanult öltési technikák alkalmazása a görög ruha és az ember-, állatfigurák készítésekor.
- A textílfestés alapjainak elsajátítása.
- Egy baba teljes öltözéssel, és egy élethű állatfigura kivitelezése a képességeknek megfelelő segítségnyújtással.
- A nemezelés technikájával ruhadarabok készítése, a képességeknek megfelelő segítségnyújtással.
- Törekvés a pontos, kitartó munkavégzésre.
- Tudatos koncentráció és irányított figyelem a munka során.

7-8. évfolyam

Órakeret évfolyamonként 72-72 óra

Fejlesztési célok, feladatok

A testi formákkal, testarányokkal kapcsolatos folyamatos tapasztalás a ruhakészítéssel folytatódik. A tanulók által elképzelt ruhadarabokat segítünk megtervezni, kiszabni és megvarrni kézi varrással. Az alapanyagokról, öltésfajtákról szerzett tudást tovább bővítjük és le is jegyezzük ezeket az ismereteket. Színt és a funkciót megfelelően kiválasztva otthoni lábbeliket és egyszerű felsőruházatot készítünk velük. A tanulókkal megmérjük, megismertetjük saját testük arányait, és ennek alapján szabásmintát készítünk cipőjéhez, papucsához vagy egyéb egyszerűbb ruhadarabjához. A méretezést, szabást és összeállítást tanára segítségével, míg a varrást lehetőség szerint önállóan kivitelezzi, amilyen mértékben ezt képességei engedik. Az eddig megismert alapanyagokból szabadon dolgoznak különböző módszerekkel, textíliák, bőr és fonott szálak kombinálásával. Kézzel egyszerű öltözékeket és kiegészítőket varrnak: ingeket, mellényeket, táskákat, hátizsákokat. Fő téma a cipővarrás.

Cél a fantázia, kreativitás fejlesztése, a pontosság mint a munkavégzés alapvető követelményének erősítése. Az önálló tervezés képességének fejlesztése, egyszerű szabásminták szerkesztésének megértése, egyes esetekben egyszerű matematikai számítások gyakorlati alkalmazása, alapvető anyagismeret bevezetése, képességeknek megfelelő elsajátítása. Törekedni kell arra, hogy a tanulók, ha képességeik lehetővé teszik, az egyszerű öltéseket, a varrást készségszinten alkalmazzák.

Nyolcadik osztályban a tanulók a mechanikus szerkezetek működésének tanulmányozása kapcsán az ok és okozati összefüggések megtapasztalásával, átlátásával foglalkoznak. Ekkor ismerkednek meg a lábbal hajtható, és elektronikus varrógép használatával, szerkezetével és funkciójával. Használata lehetőséget nyújt a láb-ritmus (akarat), a kezűgyesség (érzés) és a figyelem (gondolkodás) összehangolására. A textíliákról szerzett tudást elmélyítjük és rendezett jegyzeteket, vagy rajzokat is készítünk munkafüzetben, munka-naplóban. Hangsúlyt fektetünk az eltérő anyagok minőségeire és a kiválasztásukra, ezen keresztül is fejlődik a tanulók differenciálási képessége. Az anyagok kezelési útmutatóinak megismerése szintén fontos mozzanat, pl.: a mosás, vasalás, vegytisztítás, csakúgy, mint a természetes valamint a szintetikus anyagok közti különbségek. Megtapasztaltathatjuk a színek minőségét, jelentését. Beszélgethetünk az otthoni és ünnepi öltözködésről, a különböző korok ruháiról, népviseletekről illetve általában a divat fogalmáról. A színpadi kosztümök speciális jellegzetességeit is megvitathatjuk, tervezhetünk közösen jelmezeket. A tanulók segítséggel készítenek saját ruhadarabot vagy év végi színdarabjukhoz jelmezeket.

A két év feladatai hozzájárulnak a kreativitás és a fantázia fejlesztése mellett a realitásérzék fejlődéséhez, a tanulók önismereti tapasztalatainak elmélyítéséhez a

saját méretre készült ruhadarab kapcsán. A folyamatos, önállóan végzett munkatevékenység során fejlődik kitartásuk, akaratuk.

Kapcsolódási pontok

A lábbeli kapcsán a különböző kultúrkorszakok áttekintése. A szabásminta szerkesztési folyamatában kapcsolódunk geometriai ismereteikhez. A cipő díszítésénél a hagyományos magyar motívumvilág kincseiből meríthetünk, népi kultúránk ismereteit felhasználva. A mechanikus varrógép működésének ismerete kapcsolódik a fizika tantárgyhoz. A megvarrt jelmezeket a drámaórákon használják. A testarányok megtapasztalása a biológia órák ehhez kapcsolódó ismereteit egészíti ki.

Eredménycélok

- A tanult anyagok, jellegzetes tulajdonságaik ismerete.
- Az anyagmegmunkálás tanult eszközeinek ismerete.
- Törekvés az anyagokkal, eszközökkel való gondos bánásmódra és a terem rendjére.
- Jártasság a megismert kézimunka készítési technikák alkalmazásában képességeiknek megfelelő szinten.
- Lábbeli készítése a képességeknek megfelelő segítségnyújtással.
- Egyszerű felsőruházati darab elkészítése, egyéni szabásminta alapján a szükséges segítségnyújtással.
- Díszítések egyéni kialakítása a szükséges segítségnyújtással.
- Mechanikus varrógép kipróbálása.
- Törekvés a pontos, kitartó munkavégzésre.
- Tudatos koncentráció és irányított figyelem a munka során.

Kézművesség/Famunkák

Általános célok, feladatok

Tanulásban és értelmileg akadályozott tanulók esetében is az értelmes, művészi igényvel végzett alkotó munkatevékenység során szerzett tapasztalatok támogatják az önismeret, önértékelés, önbizalom épülésével kialakuló énkompetencia élményen át a személyiség harmonikus fejlődését. A saját erőből kitartó munkával használható tárgyak elkészítésére irányuló, az alkotásban az egyéni elképzeléseknek kellő teret adó, de a szabályok betartását is szigorúan megkövetelő feladatok a tanulók számára örömforrást jelentő tevékenységbe ágyazzák a képességfejlesztést. A tantárgyi munka során különösen nagy hangsúlyt helyezünk a tevékenységek végzéséhez szükséges rend és magatartási formák szokássá alakítására, amely elősegíti a koncentrált figyelmet és lehetővé teszi a fokozódó önállóság kialakulását. Így a kézművesség tantárgy is jelentősen hozzájárul a tanuló számára fontos, a mindennapi életben előforduló, önmaga ellátásával és a társadalmi környezetben való eligazodással összefüggő ismeretek elsajátításához, a mindennapi életben előforduló tevékenységek elvégzéséhez szükséges képességek és készségek kialakításához.

Azzal, hogy a kézműves órák során folyamatos együttműködést, egymásra való odafigyelést, rutinszerűen ismétlődő munkafolyamatok elvégzését és szabályok betartását igénylő feladatokkal bízunk meg a tanulókat, segítjük a szociális kompetencia fejlődését és olyan önszabályozási stratégiák kialakulását, melyek előkészítik a szakiskolai, készségfejlesztő iskolai munkára és a munka világában való helytállásra. A művészi alkotótevékenység egyik alapvető eszköze a tanulásban és értelmileg akadályozott tanulók esetében gyakran nehezített önkifejezésnek, belső feszültségek feldolgozásának, szublimálásának. A tanulásban és értelmileg akadályozott tanulókkal végzett munka során, a kézművesség tárgyban is kiemelten fontos a differenciálás, mind a feladatválasztásban, hogy az adott feladat kivitelezhető

legyen a gyermek számára, mégis kellő kihívást jelentsen képességei, ereje próbálgatásakor; mind az elvárásokban, a segítségnyújtás mértékében és módjában.

A Gyógypedagógiai Waldorf-iskola művészi igénnyel oktatja a kézművesség alapelemeit, de a kézműves foglalkozások célja nem az, hogy kézműveseket vagy képzőművészeket neveljünk. Ebben az értelemben a művészet nem cél, hanem eszköz az emberi képességek sokoldalúságának ápolásához, kibontakoztatásához.

Alsó tagozatban a gyermekek főleg osztálytanítójuk vezetésével foglalkoznak kézműves tevékenységekkel. Természetben talált gallyakkal, faágakkal és termésekkel dolgoznak. Kevés és egyszerű megmunkálást igénylő, szinte már „kész” fákat gyűjtenek, amit csak fűrészelni, kézi fűrővel fűrni, csiszolni, a tanár segítségével hasítani kell. Ezeket felhasználva egyszerű, kreatív játékokat, bababútorokat, törpeházikókat készítenek vagy az osztálytermet, az évszakasztalt díszítik. Olyan eszközöket is készíthetnek, amelyeket tanóráikon használnak, mint például írás epochán a lúdtoll, vagy kézimunkaórán a kötőtű. Munkájuk során alapvető szerszámokkal találkoznak, mint a fűrész, kalapács, reszelő, kézi fűrő.

Az 5-8. osztályban a kézműves órák alapanyaga a fa. Fontos, ha a gyermek a műhelyben létrehoz valamit, akkor ne egy hűvös, tárgyias elképzelés vezesse, hogy valahol, valamikor külsőleg látott már ilyesmit; a világot megismerni, benne helyt állni, az intellektus, a fej egyedül nem képes. Alkotása szoros kapcsolatban legyen a személyiségével: a benne elevenen élő alkotó erők alakítsák a munkadarab formáját, ne egy előrajzolt vonalat kövessen. Ezáltal tudja a gyerek kifejezni magát a formálásban, a formaadásban. Ezért is van, hogy fiúk és lányok többnyire ugyanazzal a feladattal birkóznak meg, hiszen a hangsúly nem elsősorban a fizikai munkán, hanem magán az alkotás folyamatán és az egyéni kidolgozáson van.

Különösen a városi gyerek számára fontos, hogy valódi tapasztalatokon alapuló élményhez jusson, ne csak elképzelései, elméleti ismeretei legyenek a nyersanyagokról, amelyekkel dolgozik. Ezért törekedni kell arra, hogy a fa megmunkálását ott kezdjük, ahol a faanyag még rönkös, kérges állapotban van: hasítással, méretre fűrészeléssel, majd baltával való előfaragással. A hasított nyersanyagfa – szemben a deszkára fűrészelttel – sokkal plasztikusabb, eredetibb, magán viseli még a fa természetes növekedésének változatosságát, sokféleségét, fantáziát életre keltő formáit. Ezért olyan sokoldalú alakíthatósága, és egyedibb a belőle kihozott forma.

Kiemelt habilitációs-rehabilitációs célok tanulásban akadályozott tanulók számára:

- Művészi érzék, képzelet, kifejezőkészség, kreativitás fejlesztése.
- Érzékszervi érzékelés és tapasztalatszerzés fejlesztése.
- Vizuomotoros koordináció, finommotorika fejlesztése.
- Figyelem koncentráció, tartós figyelem és emlékezet fejlesztése.
- Esztétikai érzékenység készségeinek alapozása, fejlesztése.
- Kommunikációs képességek fejlesztése.
- Belső feszültségek feloldódásának lehetősége a fával, mit alapanyaggal való szabad és nagyvonalú bánásmód által.
- Fantáziadús alakítás, öröm az anyaggal végzett munkában.
- Önismeret, önértékelés, alkalmazkodóképesség, kapcsolatteremtő és együttműködési készség fejlesztése.
- Kitartó, pontos munkavégzésre nevelés.
- Felkészítés a munka világára, a lehető legönállóbb önálló életvitelre.

Eredménycélok

A tanulásban akadályozott tanulók:

- A megismert famegmunkálási technikák alkalmazásában (pl.: kézzel faragás, fűrészelés, hasítás, reszelés, csiszolás, baltázás) jártasságot szereznek és ezek felhasználásával tárgyakat faragnak.
- Fajátékokat, egyszerű eszközöket tudnak készíteni.
- Vigyáznak a szerszámokra és a műhely rendjére, betartják a balesetvédelmi szabályokat.
- Ismerik az egyéb alapvető szerszámokat, például a fűrész, ráspolyt, baltát.
- Megélték egy-egy famunka elkészítésének optimális sorrendjét.
- Megismerik az egyenes és görbe (homorú, domború) formák kimunkálásának különbségeit.
- Megtapasztalják a felhasznált fafajták tulajdonságait és különbségeit.
- A szerszámokat biztonságosan használják és ismerik a faanyagok megfelelő megmunkálási módját.

5-6. évfolyam

Órakeret évfolyamonként 54-54 óra

Fejlesztési feladatok:

A faművesség órák kezdetén a tanulók megismerkednek a szaktanterem berendezésével, az eszközök biztonságos használatával, alapanyagok tárolásának szabályaival. Ötödik osztályban a tanulók többnyire faragókéssel dolgoznak, főleg puha fákön (hárs, nyárfa, fűzfa, fenyő). Ez jó alkalmat ad arra, hogy a munkadarabbal folytonos fizikai kontaktusban legyenek, mivel a forma a kezükben alakul ki. Fontos fejlesztési cél a famegmunkálási technikák alapjainak megismerése, ami magabiztosabbá teszi őket a hétköznapi életben végzett munkák során is. Fontos élmény a szerszámhasználat gyakorlata során kialakuló érzés: felnőttem ehhez a munkához, ezt már önállóan el tudom végezni. Fontos, hogy legyenek olyan első munkák, amikor minden tanuló ugyanazt a témát csinálja (pl. pörgettyű), és a tanár pontról pontra bemutatja az egymást követő lépéseket. A gyerekek elkezdik megélni egy készülő famunka optimális sorrendjét. Törekedni kell arra, hogy a megkezdett feladatok megfelelő minőségben be legyenek fejezve. Készíthetünk egyszerű eszközöket: pörgettyű, röppentyű, kötélletra, zúgattyú, szélharang, ejtőernyős, képeslaptartó, serpenyőlapát, tutaj, diszkosz, gerely. Használhatunk (formájában kifejező) kérget és gallyakat különböző varázslatos alakzatok, állatok, törpék, juh és pásztor készítésére, vagy kéregcsónak építésre. Körhinta készítése, karácsonyfa egy darabjából dióhéj ülésekkel. Habverő– szintén a karácsonyfa egy darabjából. Elkezdhetjük a különböző fák és faanyagok tanulmányozását, vizsgálatát. Hatodik osztályban használnak először a tanulók vésőt, fabunkót, s ezzel alapvetően megváltozik a kézműves tartás. Megjelenik a satupad, s ezzel az egész munkafolyamat objektívabbá válik. Ebben az évben kiemelt feladat a fakanál faragása – akár keményebb fából –, melynek egyedi alakját, a kanálfej és a nyél formáját a gyerekek maguk találják meg. A feladat során tapasztalatot szereznek a faragóvéső használatáról. Képességekhez igazodó segítségnyújtással megtanulnak egyenes, majd szépen görbülő felületeket kialakítani, míg eljutnak a teljesen térbeli formához. Hasznos tapasztalat, ha egy tárgyat többször is elkészít a gyermek, mindenesetre különböző céllal – egyet magának, egyet az iskolai vásár, bazar számára. A munkadaraboknál fokozott hangsúlyt kap a szép, és igényes kidolgozottság mellett a használhatóság. A faragott tárgy a funkciójának megfelelő fafajtából készüljön el. A fahasábok fokozatosan nagyobbak lehetnek, s megjelenhetnek keményebb fajták is, de arra figyelniük kell, hogy nem minden gyermek keze elég erős még a legkeményebb fák megmunkálásához. Ezen a téren is fokozott egyéni figyelemben kell részesíteni a tanulókat.

Kapcsolódási pontok

A kisállatfaragások az állatmegfigyelésekhez, illetve az állattan-epochához kapcsolódnak.

Fajáték a kézimunka órán készített nemez golyóhoz.

A görög epochához kapcsolódó eszközök: diszkosz, gerely.

Eredménycélok

- A gyermekek a megismert fémgyártási technikák alkalmazásában (pl.: kézzel faragás, fűrészelés, hasítás, reszelés, csiszolás, baltázás) jártasságot szereznek és ezek felhasználásával tárgyakat faragnak.
- Fajátékokat, egyszerű eszközöket tudnak készíteni.
- A gyerekek vigyáznak a szerszámokra és a műhely rendjére, betartják a balesetvédelmi szabályokat.
- Ismerik az egyéb alapvető szerszámokat, például a fűrész, ráspolyt, baltát.
- Megértik egy-egy fémgyártási eljárás optimális sorrendjét.
- Megismerik az egyenes és görbe (homorú, domború) formák gyártásának különbségeit.
- Megtapasztalják a felhasznált fémek tulajdonságait és különbségeit.
- A szerszámokat biztonságosan használják és ismerik a faanyagok megfelelő gyártási módját. (Például a helyes vágásmód, a szálirány megtalálása.)
- Szociális gesztus gyakorlása, amennyiben a gyerekek nem csak maguknak készítenek tárgyakat.

7-8. évfolyam

Órakeret évfolyamonként 54-54 óra

Fejlesztési feladatok:

Egy faragott tál elkészítése kellő kihívás ebben az életkorban, a domború és homorú formák váltakozása megfelelően nehéz a diákok számára. De nem csak ezt a formát jó gyakorolni, hiszen az összefüggések, mechanizmusok legalább annyira érdeklik őket, mint a szépség. Ha ebben a korban mozgatható játékokat készítenek a gyerekek, minden figyelmük, teljes érdeklődésük és értelmük afelé fordulhat, hogy mintegy saját testükön kívül találjanak ki, fedezzenek fel mechanikus mozdulatokat.

A játékkészítésnél tisztában kell lenni a jellemző mozgással, valamint meg kell érteni annak mechanikai oldalát is, melyet aztán ügyességgel kivitelezhetünk. Ez egészen egyszerű dolgokkal is kezdődhet, pl. mérleghinta készítésével. A 7. osztályban az ehhez hasonló hatásokat tökéletesíthetjük, többek közt a gyermekek képzelőerejének szabadon engedésével. A játékok sokkal tetszetősebbnek tűnnek, ha szépen be is festik őket.

A 6.osztály végéig az elkészített tárgyak felülete jórészt egyre finomabb csiszolópapírral vált véglegessé, a konyhai eszközök esetében ráadásul makulátlanná. Ettől a kortól azonban nagyobb figyelmet, jelenlétet szentel a diák az utolsó felületnek, ha az is vésővel, vagy késsel átdolgozott. Ez az ún. „pikkelyezés” jóval izgalmasabb, élőbb felületet eredményezhet, s mivel a szálak növekedését is folyamatosan figyelembe kell venni, az alkotó figyelme is aktív marad. A tanulók képességeiknek megfelelően készíthetnek különböző méretű, formájú fatájakat, akár osztott belső terekkel. Kisebb-nagyobb hajók vájása kettéhasított rönkfából. Sótartó vagy szappantartó készítése. Kis ház ablakokkal, rászerezelt, működő ajtókkal, vajt belső térrel. Az osztály belefoghat egy nagyobb lélegzetű munkába is az óvoda vagy esetleg az iskolai bazár számára, pl. készíthetnek egy gazdaságot állatokkal, istállókkal vagy egy falut házakkal, tornyokkal és kúttal. A tanulók megpróbálkozhatnak mozgatható játékok (pl. kopácsoló harkály, kerekeken húzható totyogó kacsa, ugráló nyuszi, mérleghintázó medve stb.) készítésével is.

A tanulók sokban különböznek erőben, képességekben, ügyességben, szorgalomban. A tanár feladata felmérni, hol kell több segítséget nyújtania, vagy jobban motiválnia, újabb feladatot kitalálnia, vagy a diákok ötleteinek nagyobb teret engednie. A nyolcadik

év egy szakaszában előtérbe kerülhetnek a szabad munkák, többek között az éves munka művészeti része is szokott fából készülni. A diákoknak egyre időszerűbb lesz a „választani tudás”, amelyben a vonzódás vagy az elutasítás egy bizonyos munkaötlet iránt már az önismeret kezdeménye lehet. Ebben az évben több szempontból is közösségként kell helyt állniuk. Egy közös műhelymunka, amikor minden diák képességeihez mérten kiveszi a részét egy nagyszabású faragásból, mélyítheti, árnyalhatja ezt az érzést.

Ebben az évben a famunkák vezetettsége más jelleget ölthet. Nagyobb lélegzetű feladatoknál – főleg, ha nem mindenki ugyanazt csinálja – nem kerülhet minden egyes lépés bemutatásra. Például egy csavarodó formánál a diák faanyag felé forduló figyelmén múlik a faragás helyes irányának megtalálása. A famunkák terén szerzett tapasztalatuk és magabiztos szerszámhasználatuk nagyobb pontosságot és önállóbb munkát igénylő feladatokkal fokozódik. Jó témák erre a mechanikus áttételekkel készített mozgatható játékok és a csapolással összeállított ülőke. Az év egy szakaszában előtérbe kerülhetnek a szabadon választott munkák, amelyben nagy hangsúlyt kap az önálló feladatmegoldás. Egy jó témaválasztáshoz szükséges, hogy a diák tisztában legyen a képességeivel. Ehhez megfelelő önismeretre és ítélőképességre van szüksége.

Kapcsolódási pontok

A mozgatható játékok a fizika epocha mechanika részéhez kapcsolódnak. Díszletek és kellékek a színdarabhoz. Hangszerek a zene órákhoz.

Eredménycélok

- Megszerzett ismereteiket felhasználva tálakat, használati tárgyakat készítenek.
- Megtanulják a külső és belső formákat megfelelő módon kidolgozni.
- Biztonsággal képesek használni a szerszámokat.
- A gyermekek megtanulják egy fatárgy, famunka elkészítésének legoptimálisabb lépéseit és képesek azok önálló és pontos megtervezésére, kivitelezésére.
- A munkatervet a gyakorlati munkába következetesen át tudják ültetni.
- A munkák elkészítése során nagy hangsúlyt fektetnek a pontos tervezésre, és kivitelezésre.
- Társaikkal együtt tudnak dolgozni egy nagyobb lélegzetű, közös alkotáson.
- Szabadon választott munkát önállóan vagy segítséggel megtervezve elkészíteneik.
- Biztonságosan és szakszerűen használják a szerszámokat, a műhelyt rendben tartják.

Kiemelt habilitációs-rehabilitációs célok értelmileg akadályozott tanulók számára:

- Művészi érzék, képzelet, kifejezőkészség, kreativitás fejlesztése.
- Érzékszervi érzékelés és tapasztalatszerzés fejlesztése.
- Vizuomotoros koordináció, finommotorika fejlesztése.
- Figyelem koncentráció, tartós figyelem és emlékezet fejlesztése.
- Esztétikai érzékenység készségeinek alapozása, fejlesztése.
- Kommunikációs képességek fejlesztése szóban, ábrázolásban, befogadás oldaláról.
- Belső feszültségek feloldódásának lehetősége a fával, mit alapanyaggal való szabad és nagyvonalú bánásmód által.
- Fantáziadús alakítás, öröm az anyaggal végzett munkában.
- Önismeret, önértékelés, alkalmazkodóképesség, kapcsolatteremtő és együttműködési készség fejlesztése.
- Kitartó, pontos munkavégzésre nevelés.

Eredménycélok

Az értelmileg akadályozott tanulók:

- A megismert famegmunkálási technikák alkalmazásában (pl.: kézzel faragás, fűrészelés, hasítás, reszelés, csiszolás) képességeiknek megfelelő jártasságot szereznek és ezek felhasználásával tárgyakat készítenek.
- Fajátékokat, egyszerű eszközöket tudnak készíteni képességeikhez igazodó segítségnyújtással.
- Vigyáznak a szerszámokra és a műhely rendjére, betartják a balesetvédelmi szabályokat.
- Ismerik a fa megmunkálásához szükséges alapvető szerszámokat.
- Megélték egy-egy famunka elkészítésének optimális sorrendjét.
- Megismerik az egyenes és görbe (homorú, domború) formák kimunkálásának különbségeit.
- Megtapasztalják a felhasznált fafajták tulajdonságait és különbségeit.
- Értelmes, alkotó tevékenység során fejlődik énképük, épül önmagukba és a világba vetett bizalmuk.

5-6. évfolyam

Órakeret évfolyamonként 54-54 óra

Fejlesztési feladatok:

Alsó tagozatban a gyermekek főleg osztálytanítójuk vezetésével kerülnek közel a kézműveskedéshez. Természetben talált gallyakkal, faágakkal és termésekkel dolgoznak. Kevés és egyszerű megmunkálást igénylő, szinte már „kész” fákat gyűjtenek, amit csak fűrészelni, kézi fúróval fúrni, csiszolni, a tanár segítségével hasítani kell.

Ezeket felhasználva egyszerű, kreatív játékokat, bababútorokat, törpeházikókat készíthetünk, vagy díszíthetjük az évszakasztalt. Olyan eszközöket is készíthetnek, amelyeket tanóráikon használnak, mint például írás epochán a lúdtoll, vagy kézimunkaórán a kötőtű. Munkájuk során alapvető szerszámokkal találkozhatnak, mint a fűrész, kalapács, reszelő vagy faragókés.

A faművesség órák kezdetén megismerkednek a szaktanterem berendezésével, az eszközök biztonságos használatával, alapanyagok tárolásának szabályaival. Ötödik osztályban a tanulók többnyire faragókéssel dolgoznak, főleg puha fákön (hárs, nyárfa, fűzfa, fenyő) képességeiknek megfelelő támogatással és felügyelettel. Ez jó alkalmat ad arra, hogy a munkadarabbal folytonos fizikai kontaktusban legyenek, mivel a forma a kezükben alakul ki. Fontos fejlesztési cél a famegmunkálási technikák alapjainak megismerése, ami magabiztosabbá teszi őket a hétköznapi életben végzett munkák során is. Fontos élmény a szerszámhasználat gyakorlata során kialakuló érzés: felnőttem ehhez a munkához, ezt már önállóan el tudom végezni. Fontos, hogy legyenek olyan első munkák, amikor minden tanuló ugyanazt a témát csinálja (pl. pörgettyű), és a tanár pontról pontra bemutatja az egymást követő lépéseket. A gyerekek elkezdik megélni egy készülő famunka optimális sorrendjét. Törekedni kell arra, hogy a megkezdett feladatok megfelelő minőségben be legyenek fejezve, nem eltulozva a segítséget. Készíthetünk egyszerű eszközöket: pörgettyű, röppentyű, kötélletra, zúgattyú, szélharang, ejtőernyős, képeslaptartó, serpenyőlapát, tutaj, diszkosz, gerely. Használhatunk formájában kifejező kérget és gallyakat különböző varázslatos alakzatok, állatok, törpék, juh és pásztor készítésére, vagy kéregcsónak építésre. Körhinta készítése, karácsonyfa egy darabjából dióhéj ülésekkel. Habverő-szintén a karácsonyfa egy darabjából. Elkezdhetjük a különböző fák és faanyagok tanulmányozását, vizsgálatát. Hatodik osztályban használnak először a tanulók vésőt, fabunkót, s ezzel alapvetően megváltozik a kézműves tartás. Megjelenik a satupad, s ezzel az egész munkafolyamat objektívabbá válik. Ebben az évben kiemelt feladat a fakanál faragása – akár keményebb fából –, melynek egyedi alakját, a kanálfej és a

nyél formáját a gyerekek maguk találják meg, pl. egyszerű, lapos, egyenes forma vagy bonyolultabb, ívelt alak a képességeknek megfelelően. A feladat során tapasztalatot szereznek a faragóvéső használatáról. Képességekhez igazodó segítségnyújtással megtanulnak egyenes, majd szépen görbülő felületeket kialakítani, míg eljutnak a teljesen térbeli formához. Hasznos tapasztalat, ha egy tárgyat többször is elkészít a tanuló, különböző céllal – egyet magának, egyet az iskolai vásár, bazár számára. A munkadaraboknál fokozott hangsúlyt kap a szép, és igényes kidolgozottság mellett a használhatóság. A faragott tárgy a funkciójának megfelelő fafajtából készüljön el. A fahasábok fokozatosan nagyobbak lehetnek, s megjelenhetnek keményebb fajták is, de arra figyelniük kell, hogy nem minden gyermek keze elég erős még a legkeményebb fák megmunkálásához. Ezen a téren is fokozott egyéni figyelemben kell részesíteni a tanulókat.

Kapcsolódási pontok

A kisállatfaragások az állatmegfigyelésekhez, illetve az állattan-epochához kapcsolódnak.

Fajáték a kézimunka órán készített nemez golyóhoz.

A görög epochához kapcsolódó eszközök: diszkosz, gerely.

Eredménycélok

- A gyermekek a megismert famegmunkálási technikák alkalmazásában (pl.: kézzel faragás, fűrészelés, hasítás, reszelés, csiszolás) jártasságot szereznek és ezek felhasználásával tárgyakat készítenek.
- Fajátékokat, egyszerű eszközöket tudnak készíteni képességeikhez igazodó segítségnyújtással.
- A gyerekek vigyáznak a szerszámokra és a műhely rendjére, betartják a balesetvédelmi szabályokat.
- Ismerik a fa megmunkálásához szükséges alapvető szerszámokat.
- Megélték egy-egy famunka elkészítésének optimális sorrendjét.
- Megismerik az egyenes és görbe (homorú, domború) formák megmunkálásának különbségeit.
- Megtapasztalják a felhasznált fafajták tulajdonságait és különbségeit.
- A szerszámokat biztonságosan használják és ismerik a faanyagok megfelelő megmunkálási módját, képesek a munkához segítséget kérni, elfogadni azt, és együttműködni a társakkal, segítőkkel.

7-8. évfolyam

Órakeret évfolyamonként 54-54 óra

Fejlesztési feladatok:

Egy faragott tál elkészítése kellő kihívás ebben az életkorban, a domború és homorú formák váltakozása megfelelően nehéz a diákok számára. De nem csak ezt a formát jó gyakorolni, hiszen az összefüggések, mechanizmusok legalább annyira érdeklik őket, mint a szépség. Ha ebben a korban mozgatható játékokat készítenek a gyerekek, minden figyelmük, teljes érdeklődésük és értelmük afelé fordulhat, hogy mintegy saját testükön kívül találjanak ki, fedezzenek fel mechanikus mozdulatokat.

A játékkészítésnél tisztában kell lenni a jellemző mozgással, valamint meg kell érteni annak mechanikai oldalát is, melyet aztán ügyességgel kivitelezhetünk. Ez egészen egyszerű dolgokkal is kezdődhet, pl. mérleghinta készítésével. A 7. osztályban az ehhez hasonló hatásokat tökéletesíthetjük, többek közt a gyermekek képzelőerejének szabadon engedésével. A játékok sokkal tetszetősebbnek tűnnek, ha szépen be is festik őket.

A 6.osztály végéig az elkészített tárgyak felülete jórészt egyre finomabb csiszolópapírral vált véglegessé, a konyhai eszközök esetében ráadásul makulátlanná. Ettől a kortól azonban nagyobb figyelmet, jelenlétet szentel a diák az utolsó felületnek,

ha az is vésővel, vagy késsel átdolgozott. Ez az ún. „pikkelyezés” jóval izgalmasabb, előbb felületet eredményezhet, s mivel a szálak növésiirányát is folyamatosan figyelembe kell venni, az alkotó figyelme is aktív marad. A tanulók képességeiknek megfelelően készíthetnek különböző méretű, formájú fatálat, akár osztott belső terekkel. Kisebb-nagyobb hajók vájása kettéhasított rönkfából. Sótartó vagy szappantartó készítése. Kis ház ablakokkal, rászerezelt, működő ajtókkal, vájt belső térrel. Az osztály belefoghat egy nagyobb lélegzetű munkába is az óvoda vagy esetleg az iskolai bazár számára, pl. készíthetnek egy gazdaságot állatokkal, istállókkal vagy egy falut házakkal, tornyokkal és kúttal. A tanulók megpróbálkozhatnak mozgatható játékok (pl. kopácsoló harkály, kerekeken húzható totyogó kacsa, ugráló nyuszi, mérleghintázó medve stb.) készítésével is.

A tanulók sokban különböznek erőben, képességekben, ügyességben, szorgalomban. A tanár feladata felmérni, hol kell több segítséget nyújtania, vagy jobban motiválnia, újabb feladatot kitalálnia, vagy a diákok ötleteinek nagyobb teret engednie. A nyolcadik év egy szakaszában előtérbe kerülhetnek a szabad munkák, többek között az éves munka művészeti része is szokott fából készülni. A diákoknak egyre időszerűbb lesz a „választani tudás”, amelyben a vonzódás vagy az elutasítás egy bizonyos munkaötlet iránt már az önismeret kezdeménye lehet. Ebben az évben több szempontból is közösségként kell helyt állniuk. Egy közös műhelymunka, amikor minden diák képességeihez mérten kiveszi a részét egy nagyszabású faragásból, mélyítheti, árnyalhatja ezt az érzést.

Ebben az évben a famunkák vezetettsége más jelleget ölthet. Nagyobb lélegzetű feladatoknál – főleg, ha nem mindenki ugyanazt csinálja – nem kerülhet minden egyes lépés bemutatásra. Például egy csavarodó formánál a diák faanyag felé forduló figyelmén múlik a faragás helyes irányának megtalálása. A famunkák terén szerzett tapasztalatuk és magabiztos szerszámhasználatuk nagyobb pontosságot és önállóbb munkát igénylő feladatokkal fokozódik. Jó témák erre a mechanikus áttételekkel készített mozgatható játékok és a csapolással összeállított ülőke. Az év egy szakaszában előtérbe kerülhetnek a szabadon választott munkák, amelyben nagy hangsúlyt kap az önálló feladatmegoldás. Egy jó témaválasztáshoz szükséges, hogy a diák tisztában legyen a képességeivel. Ehhez megfelelő önismeretre és ítélőképességre van szüksége.

Kapcsolódási pontok

A mozgatható játékok a fizika epocha mechanika részéhez kapcsolódnak. Díszletek és kellékek a színdarabhoz. Hangszerek a zene órákhoz.

Eredménycélok

- Megszerzett ismereteiket felhasználva tálat, használati tárgyakat készítenek.
- Megtanulják a külső és belső formákat megfelelő módon kidolgozni.
- Biztonsággal képesek használni a szerszámokat.
- A gyermekek megtanulják egy fatárgy, famunka elkészítésének legoptimálisabb lépéseit és képesek azok önálló és pontos megtervezésére, kivitelezésére.
- A munkatervet a gyakorlati munkába következetesen át tudják ültetni.
- A munkák elkészítése során nagy hangsúlyt fektetnek a pontos tervezésre, és kivitelezésre.
- Társaikkal együtt tudnak dolgozni egy nagyobb lélegzetű, közös alkotáson.
- Szabadon választott munkát önállóan vagy segítséggel megtervezve elkészítenek.
- Biztonságosan és szakszerűen használják a szerszámokat, a műhelyt rendben tartják.

Dráma

A dráma, mint művészi és művészetpedagógiai tevékenység olyan képességek megalapozásában vesz részt, mint az árnyalt önkifejezés, a kommunikáció, az együttműködés, az igényesség és a szépség iránti fogékonyság, a kreativitás, az alkotóképesség, a felelősségtudat. Ezek a képességek olyan kompetenciák kialakításában játszanak fontos szerepet, mint a kulturális kompetencia (gondolatok, élmények és érzések kreatív kifejezése), a kommunikáció, a személyközi kompetencia (a személyközi készségek hatékony alkalmazása a köz- és magánéletben) és a vállalkozói kompetencia (az egyén felelőssége saját cselekedetei iránt). Ily módon a drámával való foglalkozás célja nem művészek nevelése, hanem a művészi tevékenységen át a minden egyes gyermekben szunnyadó saját képességek és életcélok kibontakoztatása. A tehetséggondozás természetesen részét képezi a feladatoknak.

A dráma a testi kifejezőképességek gyakorlásával hatással van az érzékek fejlődésére, a térbeli tájékozódásra, a verbális és nem verbális kifejezőeszközökre, a mozgás harmóniájára és a beszéd tisztaságára. Mint közösségi tevékenység elősegíti a mások iránti empátia és megértés kifejlődését, a kapcsolatteremtést, tudatosítja a közösségi együttélés szabályait, ezáltal hatással van a gyermek morális fejlődésére. Segít abban, hogy belső értékeit konstruktívan tudja a közösség javára fordítani. Mint alkotó tevékenység hozzásegíti önálló, a világra nyitott személyiségének kifejlődését.

A dráma természeténél fogva szorosan és tudatosan kapcsolódik más művészi és testi nevelést szolgáló területekkel: az euritmiával, a beszédműveléssel, az irodalommal, a testneveléssel és Bothmer-gimnasztikával, a zenével, a képzőművészetekkel és a mesterségekkel. Mint összetett terület, megjelenhet önálló óraként, de átszövi a tanítás napi gyakorlatát.

Témakörök

- Csoportos játék
 - érzékek fejlesztésére irányuló gyakorlatok
 - térbeli tájékozódást segítő gyakorlatok
 - koncentráció, a figyelem iskolázása
 - memória fejlesztése
 - ritmusérzék fejlesztése
 - utánzásra és fantáziára épülő beszéd- és mozgásgyakorlatok
- Rögtönzés
 - egyéni és csoportos improvizáció
 - improvizáció és dramatizálás szövegre, zenére, képzőművészeti alkotásra
 - bábok és maszkok alkalmazása gyakorlatokban és előadásokban
- Történetek feldolgozása
 - tananyag feldolgozása drámai eszközökkel (tanítási dráma)
 - alapvető dramaturgiai ismeretek elsajátítása
 - irodalmi művek – drámák, drámarészletek, versek elemzése, feldolgozása
 - a népi kultúra, hagyományok, ünnepek megismerése, felelevenítése
- A színház nyelvének megismerése
 - színházi előadások megtervezése, próbái és kivitelezése
 - napi rítusok, évkörhöz tartozó ünnepek megformálása
 - a színház alapvető eszközeinek megismerése, tudatosítása
 - különböző színházi irányzatok, stílusok, alkotók megismerése
- Megismerő- és befogadókészség
 - a nézői szerep nevelése

A dráma szerepe a Waldorf-iskolában

A Waldorf-iskolák életét összetett módon szövi át a színház és a dráma szeretete és ápolása. Ez a művészeti ág az ókori görögöknél született meg, előzményeit a rítusokban és a mimes játékokban találjuk. Az egyes társadalmakban mindig az adott világgépnek megfelelő színházi és színpadi formák alakultak ki. A mai színház ismét feloldja a klasszikus formákat és kísérleteiben visszanyúlik az alapokhoz. A pedagógiában a gyermekek életkorának és tudati fejlődésének megfelelő módon kapcsolódunk a dráma és a színház változatos formáihoz, eszközeihez.

A napi szokások, kis rítusok gyakorlása (pl. bizonyítványvers, reggeli fohász stb.), az évszakünnepek, ahol egy-egy osztály bemutatószerűen ízelítőt ad az adott időszakban tanultakból, az éves színdarab, a közösségi ünnepek, például a Mihály-napi mérlegelés lehetőséget ad a kitágított értelemben vett színházi formák gyakorlására mind az aktív részvétel mind a befogadás oldaláról. Az éves színdarabok bemutatására sok iskolában szokás drámanapot tartani, máshol az osztálytanító maga választja meg a bemutató időpontját. Az évkörben két időszak különösen alkalmas erre: a farsang és a pünkösöd, mely utóbbi az újjászületett közösség ünnepe.

A felsorolt tevékenységeknek köszönhetően a művészi megmutatkozás szokássá válik, így a felső tagozatban, amikor a dráma már önálló óraként jelenik meg, a tapasztalatokra építve lehet megkezdeni az eszközök tudatosítását. Mindez a napi szertartások megélésétől a megmutatkozás öröme át a 12.-es színdarab minden művészetet magába foglaló eseményéig ível, ahol a fiatal emberek már saját mondanivalójukat mutatják meg tanáraik segítségével a közösségnek.

1-4. évfolyam

A kisgyermek számára a világ ugyanúgy egységet alkot, ahogy a görögöket megelőző időkben a rítusokban a művészetek, a tudomány és a vallás. Ezért a drámai tevékenységek is szoros egységben élnek a többi művészi tevékenységgel.

A főoktatás ritmikus részében bőségesen nyílik lehetőség a csoportos játékokra, a napi szintű gyakorlás pedig lehetővé teszi, hogy az érzékek, az emlékezet, ritmusérzék stb. fejlődését célzó gyakorlatok valóban képességeket hozzanak létre. Fontos, hogy a szövegek tanulását még mozgás kíséri, ami a gesztus későbbi alapja lesz. A szerepbe lépést természetes módon és sokszor metakommunikációval tanulják meg a gyermekek, amikor egy gyertya meggyújtása vagy egy csengő hang jelzi a következő esemény kezdetét. A dráma szempontjából alapvetően fontos a rend, a csend jelentősége, a közös mozdulás élménye – ezek képezik alapját a későbbi színpadi jelenlétnak.

A játék, beleértve a dramatikus játékokat is, ebben az életkorban a maga természetes formájában fakad a gyermek lényéből. A tanár elsődleges feladata, hogy minőségi táplálékot adjon a gyermekek képzeletének, életkornak megfelelő, archetipikus képeket hordozó mesék, legendák, történetek, irodalmi művek, versek feldolgozásával. Emellett - mivel a civilizációs ártalmak (a televízió, a filmek, számítógép hatása) rombolják a természetesen meglévő játéktevékenységet - fontos, hogy tudatosan ápolja és védje a játék agressziótól mentes, képzeletre épülő, tiszta formáját.

A történetek feldolgozásánál érdemes törekedni a kevés, de minél több fantáziával alkalmazható eszközre. A gyermek tudattalanul megtanulja, hogy minden mozzanatnak jelentősége van. A díszletek, jelmezek egyszerűek, de szépek legyenek.

Az alsóbb osztályok színdarabjai inkább zenei és mozgásos elemekkel átszőtt dramatikus történetmesélésnek tekinthetők, az igazi drámai erő (konfliktus, katarzis, karakterformálás stb.) még csak érintőlegesen van jelen. Fontos, hogy minél több verses-ritmikus szöveggel dolgozzanak a gyerekek, a szövegek nagy részét kóruszerűen recitálják.

A darabot az osztálytanító választja, esetleg írja. A választást pedagógiai szempontok vezetik. Ilyenkor érdemes átgondolni, van-e olyan erkölcsi természetű probléma (pl. az

osztályközösség valamely nehézsége, egy gyermek körül kialakult konfliktus stb.), amelynek megoldásában az adott mese utat mutathat. Van-e olyan fontos eszmei-morális tartalom, amelyet az osztálytanító szeretne mélyen elültetni a gyermekekben. Szempont lehet egy-egy gyermek szerepbe hozása, egy neki szóló szerep megélésének jelentősége. A színdarab óriási lehetőség: mélyebb, akarati-érzelmi szinten átjárja a közösség minden egyes tagját, a tanulás élményszerű és maradandó formája.

Az éves színdarab formájának kialakításakor kisiskolás korban törekedni kell a bensőségességre a helyszín megválasztásában, a nézőtér és a színpad viszonyának kialakításában. Az előadás az évben tanultak örömteli megmutatása legyen.

5. évfolyam

Az 5. osztály egyik legfontosabb eleme, hogy a gyermekek megismerkednek az antik görög kultúrával és történelemmel. A görög ember tudati állapota jól tükrözi az 5. osztályos belső fejlődési állapotát. A dráma mint önálló műnem ekkor jelenik meg a történelemben, a színház ekkor kristályosodik önálló művészeti ággá. Elsősorban a formáról és nem a tartalomról van szó, hiszen a görög drámák szívbe markoló tragikuma vagy harsány komikumja még nem illik az 5. osztályos hangulatba (majd 9. osztályban kerül középpontba). Ez az a pillanat azonban, amikor a kórusból kiválik a színész, a gyermekben ettől kezdve jelenik meg az igény a tudatosabb játékra, az önmagára való rátekintésre.

6. évfolyam

A 6. osztályban hangsúlyossá válik az önállóság és az éberség, amit gyakorlatokkal lehet fejleszteni. A koncentrációs és figyelem gyakorlatok egyre nagyobb teret kapnak. Fontossá válik az önérvényesítés, a küzdelem, a konfliktus mint fogalom itt vezethető be. A jelenetek, improvizációk megbeszélése, a külső nézőpont (ne takarj, kifelé játssz stb.) tudatosítása is hangsúlyosabbá válik. A mozgás és mozdulatlanosság (pl. szobros játékok), a hang és a csend a ritmus és tempó megteremtésének alapja. A gyerekek vitakedve nagy ebben a korban, erre építve bevezethetünk retorikai alapfogalmakat és gyakorlatokat. A középső négy érzékre irányuló gyakorlatok fontosak, de az alsó érzékeket is tovább csiszolhatjuk összetettebb feladatokon keresztül (pl. botos egyensúlygyakorlatok).

7. évfolyam

A drámai hangvétel természetesen jelenik meg a hetedikeselek közt ébredő antipátia és szimpátia heves hullámváltásában. Most érkezett el az idő, hogy „kölcsonvett” irodalmi szövegekkel behelyezkedve mások szélsőséges érzéseibe drámain megnyilvánuljanak.

A karakterformálás előtérbe kerül. A kamaszodó gyermek egyre kritikusabban nézi a világot maga körül, felfedezi a jellemhibákat. Ennek az élménynek a feldolgozásában sokat segít a karakterekkel való foglalkozás és a humor oldó ereje. Mind a jellem- mind a helyzetkomikum megismerése fontos. Egyre többet bízhatunk a fantáziára, ezért a rögtönzés szerepe megnő.

8. évfolyam

Ez az év lehetőség az összegzésre. Az órákon az eddig megismert eszközök összekapcsolása, elmélyítése történik. Az érzelmi hullámváltás rövid időre nyugvó pontra jut, a diákok sokkal inkább uralni tudják érzéseiket, mint az előző évben. Kedvelik a szerepjátékokat, szívesen próbálják ki magukat különböző karakterekben.

Az év végi záró színdarab, amely egy teljes dráma színpadra állítása, jelentős esemény az osztály és az iskolai közösség életében is.

A Gyógypedagógiai Waldorf-iskola működésének személyi feltételei

I. A Gyógypedagógiai Waldorf-iskolában a pedagógus-munkakörök betöltéséhez szükséges végzettségek

Osztálytanító munkakörben foglalkoztatható az 1-8. évfolyamon, aki a fogyatékosoknak megfelelő gyógypedagógusi végzettség mellett pedagógus-továbbképzésen szerzett Waldorf-osztálytanítói, Waldorf-szaktanári, Extra lesson tanári vagy antropozófiai alapú gyógypedagógiai, szociálterápiás képesítéssel rendelkezik.

Az osztálytanító taníthatja a kötelező és a szabadon választható tantárgyakat az alábbiak kivételével:

- Idegen nyelvek,
- Bothmer-gimnasztika,
- euritmia,
- szabad vallás,

Ezen tárgyak oktatására csak akkor jogosult, ha rendelkezik az adott szaktárgy oktatására vonatkozó alábbi pontokban előírt végzettségekkel.

Szaktanárként foglalkoztatható az 1-8. évfolyamon – a képzőművészet, mozgás és testnevelés, kézimunka, kézművesség, ének-zene tárgyak tanítására –, aki

- a tantárgynak megfelelő műveltségi területet végzett tanító, e mellett pedagógus-továbbképzésen szerzett Waldorf-pedagógusi Extra Lesson tanári, vagy antropozófiai alapú gyógypedagógiai, szociálterápiás képesítéssel rendelkezik vagy a munkába lépéstől számított 2 éven belül megkezdte Waldorf-pedagógiai, vagy antropozófiai alapú gyógypedagógiai, szociálterápiás tanulmányait,
- a tantárgynak megfelelő szakos tanár (főiskolai vagy egyetemi végzettséggel), e mellett pedagógus-továbbképzésen szerzett Waldorf-pedagógusi, Extra Lesson tanári, vagy antropozófiai alapú gyógypedagógiai, szociálterápiás képesítéssel rendelkezik vagy a munkába lépéstől számított 2 éven belül megkezdte Waldorf-pedagógiai vagy antropozófiai alapú gyógypedagógiai, szociálterápiás tanulmányait,
- a tanított tantárgynak megfelelő Waldorf-szaktanári képesítéssel rendelkezik.

A Waldorf-kerettanterv alapján bevezetett **speciális tantárgyak** tanítására

Bothmer-gimnasztika tanárként foglalkoztatható

- az 1-6. évfolyamon, aki a Bothmer Movement International által elismert magyarországi vagy nemzetközi képzésen megszerzett Bothmer-tanár végzettséggel rendelkezik,
- a 7-8 évfolyamon, aki Bothmer-tanárként elvégezte a Bothmer-képzés 7-8. osztályos modulját,
- a 1-8. évfolyamon, aki testnevelőtanár végzettség mellett Bothmer-tanár végzettséggel vagy pedagógus-továbbképzésen szerzett Waldorf-pedagógusi,

Extra Lesson tanári képesítéssel vagy antropozófiai alapú gyógypedagógiai, szociálterápiás végzettséggel rendelkezik vagy a munkába lépéstől számított 2 éven belül megkezdte Bothmer- vagy Waldorf-pedagógiai, Extra Lesson tanári vagy antropozófiai alapú gyógypedagógiai, szociálterápiás tanulmányait,

Euritmia tanárként foglalkoztatható az 1-8. évfolyamon, aki megszerezte az Euritmia Iskolák Nemzetközi Szövetsége, a „Goetheanum, Freie Hochschule für Geisteswissenschaft, Sektion für redende und musizierende Künste” által elismert magyarországi vagy külföldi képzésen szerzett euritmia alapidiplomát, valamint a pedagógiai euritmia oktatására jogosító diplomát.

Szabadvallás-oktatás tanárként foglalkoztatható, aki gyakorló Waldorf-pedagógusként részt vesz a hazai szabadvallás-tanárok szakmai találkozóin és továbbképzéseiben. E mellett részt vesz a tanári kollégium által felkért mentorral való rendszeres szakmai konzultációkon.

Egyéb rendelkezések

1. Új alkalmazás esetén osztálytanítóként az a pedagógus is foglalkoztatható, aki tanulmányait a Waldorf-osztálytanító vagy antropozófiai alapú gyógypedagógiai képesítést nyújtó képzésben legkésőbb a munkába lépést követő évben megkezdte.
2. Új alapítású Gyógypedagógiai Waldorf-iskola osztálytanítói az első három évben a jelen kerettanterv tulajdonosának írásos hozzájárulásával mentességet kaphatnak a fenti esetekben meghatározott szakos végzettségek alól, kivéve a Waldorf-kerettanterv alapján bevezetett speciális tantárgyakat (l. fentebb)

II. A Waldorf-iskolai munkakörök sajátosságai

Pedagógus munkakörök

A Waldorf-iskolában a pedagógusokkal szemben többlet követelményként jelentkezik tanórákra való felkészülés, a Tanári Kollégium ülésein megvalósuló közös pedagógiai munka (gyermek- és osztály-megbeszélések), az önképzés, valamint a Tanári Kollégium vezető szerepére épülő öngazgatás. Munkaköri kötelezettségként jelenik meg a heti rendszerességgel megtartott konferencia-üléseken való részvétel, továbbá a vezetői feladatok ellátásában való közreműködés, amelyek a pedagógus javára kötelező óraként vagy órakedvezményként elszámolhatók.

Az alapképzettség megléte mellett az iskola azt is elvárja, hogy az osztálytanítók az eredményes nyolc éves munka érdekében rendszeres éves továbbképzéseken vegyenek részt. Szakmai megújulásra adhat lehetőséget az is, hogy – amennyiben az iskola gazdálkodása ezt elérhetővé teszi – az osztálytanító két nyolc éves ciklus között egy olyan évet tölthet el, melynek során csökkentett munkaidő mellett készülhet fel a következő osztály indításának pedagógiai feladataira. E fajta pedagógiai megújulásra szolgáló úgynevezett „szabad év”-re 10 évenként a teljes állásban tanító szaktanároknak is szükségük van.

Az epochális oktatásszervezésben a szaktantárgyi epochák 3-4 hétig tartó időszakok, a szaktantárgyi órák egy része tehát a tanév során egyenlőtlenül elosztva jelennek meg. A munkavállalói érdekek megkövetelik és indokolják a munkaidőkeret és ezen belül a kötelező órákra tanítási időkeret alkalmazását. A tanéves viszonylatban alkalmazott átalány- elszámolás mellett a tanévi epochális órák havi átlagában számított „kötelezőóra-átalány” kiegyenlítetté teszi a munkaidőt, biztosítva a pedagógus egyenletes havi bérezését.

Az iskolák mindenkori helyi körülményeik alapján belső szabályzatukban határozzák meg a pedagógusok kötelező óraszámát, az általános előírásoktól eltérő kötött és kötetlen munkaidejét, valamint a szabad évre való jogosultság feltételeit és a pedagógus szabad év alatt ellátandó feladatait.

Egyéb, nem pedagógus munkakörök

Pedagógiai munkát közvetlenül segítők

A pedagógiai munkát közvetlenül segítők a pedagógiai szakképzettséggel rendelkező gyógypedagógiai, pedagógiai asszisztensek, gyermek- és ifjúsági felügyelők és a szakképzettség nélküli segítők. Szoros együttműködésben dolgoznak az osztálytanítóval, az osztályban dolgozó többi pedagógussal és terapeutával, a tanuló megsegítéséhez szükséges különleges és egyéni bánásmód megvalósítása érdekében. Feladatuk elsősorban a tanuló egyéni támogatása a tanórai munka és az önkiszolgálási teendők során, az osztályban jelen lévő pedagógus segítsége és iránymutatásai alapján. Az osztálytanítóval és a társtanítóval heti rendszerességű megbeszéléseket tartanak az osztályban folyó munkáról, az egyéni segítségnyújtás módjairól, eszközeiről, lehetőségeiről.

Terapeuták

A terapeuták a gyermekek egyéni vagy kiscsoportos fejlesztését, terápiáját végzik szoros együttműködésben az osztálytanítóval, a többi pedagógussal, az iskolaorvossal és a gyermek családjával. A terápiás eljárások, egyéni fejlesztési tervek meghatározásakor figyelembe veszik a Szakértői Bizottság, az orvos és az osztálytanító, társtanító javaslatait is. A gyermek állapotáról, a fejlesztés eredményeiről folyamatosan konzultálnak a pedagógusokkal, részt vesznek a konferenciamunkában, a gyermekmegbeszéléseken.

A Waldorf-iskolák fenntartói a szülők és pedagógusok kezdeményezésre létrehozott és általuk működtetett civil szervezetek (alapítványok, egyesületek), így a fenntartói tevékenységet ezen civil szervezetek és a hozzájuk kapcsolódó mindenkori szülői közösség valósítja meg. Az iskola működésével felmerülő nem pedagógiai feladatok egy részét is (gondnoki, karbantartói feladatok, pénzügyi- gazdasági- adminisztrációs tevékenység) a fenntartó látja el a szülői közösség aktív személyes közreműködésével.

A nem pedagógiai feladatok ellátása az iskolában történhet

- a fenntartói tevékenység keretében,
- külön technikai létszám biztosításával vagy
- önkéntes szülői közreműködéssel.

Az iskolák és fenntartóik saját helyi lehetőségeikhez mérten döntenek el és szabályozzák, hogy milyen módon gondoskodnak az egyéb, nem pedagógus munkakörök ellátásáról.

A Gyógypedagógiai Waldorf-iskola működésének tárgyi feltételei

(A nevelő oktató munkához szükséges helyiségek, berendezések és eszközök jegyzéke)

I. HELYISÉGEK

Megnevezés	Mennyiségi mutató	Megjegyzés
tanterem	osztályonként 1	
szaktanterem	a helyi tantervnek megfelelően	a szaktantermet igénylő tárgy belépésének évfolyamától
tornaterem	iskolánként 1	kiváltható szerződés alapján igénybe vett sportlétesítménnyel
tornaszoba	iskolánként 1	ha az iskolának nincs saját tornaterme
sportudvar	iskolánként 1	helyettesíthető a célra alkalmas szabad területtel, szabadtéri létesítménnyel; kiváltható szerződés alapján igénybe vett sportlétesítménnyel
iskolaitkári iroda	iskolánként 1	a három és az ennél kevesebb évfolyammal működő iskolában a nevelőtestületi szobával közösen is kialakítható, ha a helyiség alapterülete ezt lehetővé teszi.
nevelőtestületi szoba	iskolánként 1	
intézményvezetői iroda	iskolánként 1	iskolaitkári irodával összevontan is kialakítható
könyvtár	iskolánként 1	kivéve, ha a feladatot nyilvános könyvtár látja el
könyvtárszoba	iskolánként 1	ha az iskolában nincs könyvtár, vagy a székhelyen, telephelyen nem működik könyvtár; amennyiben nem működik az iskolában legalább négy osztály, a könyvtárszoba tanteremben is kialakítható
orvosi szoba	iskolánként 1	
Kiszolgáló helyiségek		
sportszertár	iskolánként 1	
aula (előtér, közösségi tér)	iskolánként 1	attól az évfolyamtól kezdve, melyben a tanulók létszáma eléri a 120 főt, kiváltható szerződés alapján igénybe vett helyiséggel
ebédlő	iskolánként 1	kivéve, ha az étkezést iskolán

		kívül oldják meg
főzőkonyha	iskolánként 1	ha helyben főznek
melegítő konyha	iskolánként (székhelyen és telephelyen) 1	ha helyben étkeznek
tálaló-mosogató, ezen belül felnőtt étkező	iskolánként (székhelyen és telephelyen) 1	ha helyben étkeznek
öltöző	iskolánként és nemenként 1	

hideg-meleg vizes zuhanyzó	iskolánként (székhelyen és telephelyen) és nemenként 1	
személyzeti WC	iskolánként (székhelyen és telephelyen) és nemenként 1	
tanulói WC	iskolánként (székhelyen és telephelyen) szintenként és nemenként 1	tanulói létszám figyelembe vételével
élelmiszerhulladék tároló	iskolánként 1	ha helyben főznek
éléskamra	iskolánként 1	ha helyben főznek
szárazáru raktár	iskolánként 1	ha helyben főznek
földesáru raktár	iskolánként 1	ha helyben főznek
egyéb raktár	iskolánként 1	
szertár	iskolánként 1	
karbantartó műhely	iskolánként 1	
kerekesszék tároló	iskolánként 1	ha van mozgáskorlátozott tanuló

II. HELYISÉGEK BÚTORZATA ÉS EGYÉB BERENDEZÉSI TÁRGYAI

Megnevezés	Mennyiségi mutató	Megjegyzés
1. Tanterem		
tanulói asztalok, székek	tanulók létszámának	Életkornak megfelelő méretben;

	figyelembevételével	
nevelői asztal, szék	tantermenként 1	
eszköztárolók	tantermenként szükség szerint	
tábla	tantermenként 1	
ruhatároló (fogas)	tanulók létszámának figyelembevételével	Az épület adottságait figyelembe véve egyéb helyen (pl. a folyosón) is kialakítható
szeméttároló	helyiségenként 1	
2. Szaktantermek (a tantermi alapfelszereléseken felüli igények)		
b) művészeti nevelés szaktanterem		nem kötelező, a foglalkozások az osztálytermekben is szervezhetők
asztal, rajzpad, rajzbak	tanulónként 1	
vízcsap (falikút)	1	
pianínó	iskolánként 1	
audiovizuális eszköz	iskolánként 1	
c) mesterségek szaktanterem	csoportbontásos foglalkoztatásra	berendezése a helyi tantervben szabályozottak szerint, a tantárgy megjelenésének évfolyamától szükséges
3. Tornaszoba		
kislabda	5	
labda	5	
tornaszőnyeg	2	
tornapad	2	
zsámoly	2	
bordásfal	2	
mászókötél	2	
ugrókötél	5	
stopper	1	
kiegészítő tornakészlet	1	

egyéni fejlesztést szolgáló speciális tornafelszerelések		a pedagógiai programban foglaltak szerint
4. Tornaterem (mindazok a felszerelések, amelyek a tornaszobában, továbbá)		
kosárlabda palánk	2	
gyűrű	1	
mászórúd	1	
5. Sportudvar		
szabadtéri labdajáték felszerelése	1	bármelyik játék kiválasztható
6. Intézményvezetői és iskolatitkári iroda		
asztal	felőttlétszám szerint	
szék	felőttlétszám szerint	
iratszekrény	1	
telefon	1	
7. Nevelőtestületi szoba		
asztal	pedagóguslétszám szerint	
szék	pedagóguslétszám szerint	
könyvtárszekrény, vagy könyvespolc	1	
napló és folyóirat tartó	1	e-napló használata esetén nem szükséges
ruhásszekrény, vagy fogasok	pedagóguslétszám figyelembevételével	
számítógép és perifériái internet kapcsolattal	1	

8. Könyvtár		
tanulói asztal, szék	egy iskolai osztály egyidejű foglalkoztatásához szükséges mennyiségben	Életkornak megfelelő méretben; mozgáskorlátozottak, középsúlyos értelmi fogyatékosok és gyengénlátók esetén állítható magasságú, dönthető lapú,

		peremes, egyszemélyes asztalok; gyengénlátóknál – szükség szerint – egyéni megvilágítási lehetőséggel; mozgáskorlátozottak székei állítható magasságú ülőkével, lábtartóval
egyedi világítás	olvasóhelyenként 1	
könyvtárosi asztal, szék	1-1	asztal egyedi világítással
szekrény, (tároló)	háromezer könyvtári dokumentum elhelyezésére	
tárolók, polcok, szabadpolcok	2	
számítógép	1	
9. Könyvtárszoba		
asztal, szék (tanári, tanulói felkészüléshez)	3-6	legalább hat tanuló egyidejű foglalkoztatásának feltételeit biztosítsa
könyvespolc, vagy szekrény	ötszáz könyvtári dokumentum elhelyezésére	
10. Látási fogyatékosok számára (Amennyiben az iskola fogad ilyen tanulókat) Az alábbi eszközök, felszerelések mindegyike helyettesíthető az adott eszköz, felszerelés funkcióját kiváltó, korszerű eszközzel, felszereléssel		
Olvasótelevízió	tíz tanulónként 1	alig- és gyengénlátó tanulókat oktató iskolában
Nagyítók	tanulói létszám szerint	alig- és gyengénlátó tanulókat oktató iskolában, az érintett tanulóknak
kézikamerás olvasókészülék	tíz tanulónként 1	alig- és gyengénlátó tanulókat oktató iskolában
speciális könyvtartó eszköz	tanulói létszám szerint	alig- és gyengénlátó tanulókat oktató iskolában
számítógép színes, nagyító programmal	tíz tanulónként 1	alig- és gyengénlátó tanulókat oktató iskolában
világító színű, erősen kontrasztos, illetve nagyított méretű demonstrációs ábragyűjtemény	osztályonként 1	alig- és gyengénlátó tanulókat oktató iskolában
pontírógép	tanulói létszám szerint	vakot, aliglátó tanulókat oktató iskolában

pontozó	tanulói létszám szerint	
Braille tábla	tanulói létszám szerint	

számítógép beszélő szintetizátorral, vagy Braille kijelzővel	tíz tanulónként 1	
Optacon	iskolánként 1	
Sanner	iskolánként 1	
Speciális rajzeszköz készlet	iskolánként 1	
Abakusz	iskolánként 1	
zöld alapon sárga, széles vonalközű tábla	tantermenként 1	
11. Hallási fogyatékosok (Amennyiben az iskola fogad ilyen tanulókat) Az alábbi eszközök, felszerelések mindegyike helyettesíthető az adott eszköz, felszerelés funkcióját kiváltó, korszerű eszközzel, felszereléssel		
vezetékes, vagy vezeték nélküli, egyéni, illetve csoportos adó-vevő készülék	tanulói létszám szerint	
hallásvizsgáló és hallókészülék tesztelő felszerelés	iskolánként 1	
Különböző nyelvi és kommunikációs szinteknek megfelelő kifejezések képi megjelenítésére alkalmas elektronikus információhordozó	iskolánként 1	
a nyelvi kommunikáció vizuális, auditív megjelenítésének ellenőrzésére alkalmas elektronikus eszközök	iskolánként 1	
nyelvi fejlődésükben akadályozottak kommunikációját segítő, nyelv szemléltetésére alkalmas audiovizuális és/vagy elektronikus eszköz	iskolánként 1	

12. Testi fogyatékosok, mozgáskorlátozottak (Amennyiben az iskola fogad ilyen tanulókat)		
fogyatékosághoz igazodó, egyénre szabott eszközök	tanulói létszám szerint, tantárgyanként, szükség szerint	pedagógiai programban foglaltak szerint
állítható magasságú tábla	tantermenként 1.	mozgásfogyatékos tanulót oktató iskolában

Megnevezés	Mennyiségi mutató	Megjegyzés
Egészség és munkavédelmi eszközök		
étel-mintavétel (üvegtartály) készlet	iskolánként (székhelyen és telephelyen) 1	amennyiben étel kiosztás történik
elsősegély láda	iskolánként (székhelyen és telephelyen) 1	a közegészségügyi előírások szerint
gyógyszerszekrény (zárható)	iskolánként (székhelyen és telephelyen) 1	
amennyiben a betöltött munkakörben a viselete előírt, vagy javasolt, munkaruha	külön jogszabályban meghatározottak szerint	
tűzoltó készülék	az érvényes tűzvédelmi szabályok szerint	

III. NEVELŐMUNKÁT SEGÍTŐ ESZKÖZÖK

Általánosan szükséges alapfelszerelések		
fehér és színes táblakréták	osztályonként	
sima, nagyalakú füzetek	tanulói létszámnak megfelelő mennyiségben	
méhviasz kréták (téglá és ceruza formájú)	tanulói létszámnak megfelelő mennyiségben	
méhviasz gyurma	osztályonként	

akvarell festék,	osztályonként	
akvarell papír,	tanulói létszámnak megfelelő mennyiségben	
vastag ecset	tanulói létszámnak megfelelő mennyiségben	
filc, gyapjú, fonalak	osztályonként	
színes papírok (selyem, transzparens stb.),	osztályonként	1. évfolyamtól
olló	tanulói létszámnak megfelelő mennyiségben	
rajztábla	tanulói létszámnak megfelelő mennyiségben	
agyag + edények a tároláshoz	osztályonként	3. évfolyamtól
babzsákok	tanulói létszámnak megfelelő mennyiségben	
gyertyák, csengők	osztályonként	
rajzgyűjtő dossziék	tanulói létszámnak megfelelő mennyiségben	

Technikai eszközök		
Audio lejátszó	1db a logopédiai munkához 1db a nyelvtanításhoz	5. évfolyamtól a nyelvtanításhoz
Video lejátszó		
személyi számítógép/ laptop (konfiguráció)		

Tárgyak, eszközök, információhordozók a fejlesztési területek szerint
1. ANYANYELV ÉS KOMMUNIKÁCIÓ

lúdtoll	tanulói létszámnak megfelelő mennyiségben	3. évfolyamon
tinta,	osztályonként	3. évfolyamon
töltőtoll	tanulói létszámnak megfelelő mennyiségben	3. évfolyamtól
színes ceruzák	tanulói létszámnak megfelelő mennyiségben	3. évfolyamtól
grafit ceruzák,	tanulói létszámnak megfelelő mennyiségben	5. évfolyamtól
vonalas füzetek	tanulói létszámnak megfelelő mennyiségben	3. évfolyamtól
saját készítésű szemléltető eszközök	osztályonként	
2. TÁRSADALMI KÖRNYEZET		
szemléltető eszközök (termények, termések, kövek, hétköznapi tárgyak, stb.)	osztályonként	
méterrúd, térfogatméréshez eszközök, mérleg + súlyok	osztályonként	3. évfolyamtól
táblai vonalzó, körzők, szögmérő	osztályonként	5.évfolyamtól
négyszethálós füzetek	tanulói létszámnak megfelelő mennyiségben	3. évfolyamtól
fonalak, kartonpapír, műszaki rajzlap	tanulói létszámnak megfelelő mennyiségben	
falitérképek, atlaszok	osztályonként	pedagógiai program szerint
saját készítésű és speciális szemléltető eszközök	osztályonként	
Jelmezek, tárgyi kiegészítők	osztályonként	

3. TERMÉSZETI KÖRNYEZET		
a tervezett ház építéséhez szükséges építő és kötőanyagok	osztályonként	pedagógiai program szerinti évfolyamon
a választott mesterségek alapanyagai és szerszámai	iskolánként, az azokat egyszerre használó tanulók száma szerint	pedagógiai program szerinti évfolyamon
a földműveléshez, kertműveléshez szükséges vetőmagok, hagymák és kézi szerszámok	azokat egyszerre használó tanulók száma szerint	pedagógiai program szerinti évfolyamon
iránytű, létra, homok, agyag, papír	iskolánként	pedagógiai program szerinti évfolyamon
atlaszok, térképek, földgömb, éggömb, távcső	iskolánként	pedagógiai program szerinti évfolyamon
saját készítésű és speciális szemléltető eszközök, tárgyi kiegészítők	osztályonként	
ásványok, kőzetek	iskolánként	pedagógiai program szerinti évfolyamon
koponya, csontváz	iskolánként	pedagógiai program szerinti évfolyamon
anatómiai atlaszok	iskolánként	pedagógiai program szerinti évfolyamon
mikroszkóp	iskolánként	pedagógiai program szerinti évfolyamon
bonceszközök	iskolánként	pedagógiai program szerinti évfolyamon
a fizikai kísérletekhez szükséges szemléltető- és mérőeszközök, anyagok	iskolánként	pedagógiai program szerinti évfolyamon
a kémiai kísérletekhez szükséges szemléltető- és mérőeszközök, laboratóriumi felszerelések, alapanyagok	iskolánként	pedagógiai program szerinti évfolyamon
védőfelszerelések	a tanulói létszámnak megfelelő mennyiségben	pedagógiai program szerinti évfolyamon

4. IDEGEN NYELVEK		
bábok és speciális szemléltető eszközök	osztályonként	
szótárak,	a tanulói létszámnak megfelelő mennyiségben	pedagógiai program szerinti évfolyamon
hangzó- és képanyagok	osztályonként	pedagógiai program szerinti évfolyamon

5. TESTI NEVELÉS		
zsonglőr és akrobatikai eszközök	a tanulói létszámnak megfelelő mennyiségben	pedagógiai program szerinti évfolyamon
szalagok, fonalak, kötelek	a tanulói létszámnak megfelelő mennyiségben	
botok	a tanulói létszámnak megfelelő mennyiségben	pedagógiai program szerinti évfolyamon
kislabdák	a tanulói létszámnak megfelelő mennyiségben	pedagógiai program szerinti évfolyamon
frizbik	iskolánként 1-2	pedagógiai program szerinti évfolyamon
nagyméretű szivacsabdák	iskolánként 1-2	pedagógiai program szerinti évfolyamon
saját készítésű és speciális eszközök, tárgyi kiegészítők	a tanulói létszámnak megfelelő mennyiségben	
gerelyek, diszkoszok, súlyzók	a tanulói létszámnak megfelelő mennyiségben	pedagógiai program szerinti évfolyamon
sportági felszerelések, labdák	a tanulói létszámnak megfelelő mennyiségben	pedagógiai program szerinti évfolyamon

5. MŰVÉSZETI NEVELÉS		
Kézimunka		
filc, gyapjú,	a tanulói létszámnak megfelelő mennyiségben	pedagógiai program szerinti évfolyamon

kötőtűk (faanyag az elkészítésükhöz és kész tűk)	a tanulói létszámnak megfelelő mennyiségben	pedagógiai program szerinti évfolyamon
vastag fonalak	a tanulói létszámnak megfelelő mennyiségben	pedagógiai program szerinti évfolyamon
papír, ragasztó,	a tanulói létszámnak megfelelő mennyiségben	
cérna, olló, tű,	a tanulói létszámnak megfelelő mennyiségben	pedagógiai program szerinti évfolyamon
kongré, hímzőfonal, nagylyukú hímzőtű	a tanulói létszámnak megfelelő mennyiségben	pedagógiai program szerinti évfolyamon
gyöngyök		pedagógiai program szerinti évfolyamon
textíliák		pedagógiai program szerinti évfolyamon és mennyiségben
szövőkeret	a tanulói létszámnak megfelelő mennyiségben	pedagógiai program szerinti évfolyamon
varrógép		pedagógiai program szerinti évfolyamon és mennyiségben
Kézművesség		
a különböző mesterségek – a fa-, és bőrmegmunkálás – eszközei, speciális kézi szerszámai,	a tanulói létszámnak megfelelő mennyiségben	pedagógiai program szerinti évfolyamon
a különböző mesterségek – a fa-, és bőrmegmunkálás – gépi szerszámai,		pedagógiai program szerinti évfolyamon – amennyiben az iskola kiépített műhellyel rendelkezik
a plasztikához és a szobrászathoz szükséges anyagok és kéziszerszámok	a tanulói létszámnak megfelelő mennyiségben	pedagógiai program szerinti évfolyamon
Rajz-festés, formarajz		
rajz- és festő papírok	a tanulói létszámnak megfelelő mennyiségben	
különböző festékek és kréták, ecsetek	a tanulói létszámnak megfelelő mennyiségben	

rajzszen	a tanulól létszámnak megfelelő mennyiségben	pedagógiai program szerinti évfolyamon
----------	---	--

különböző minőségű ceruzák	a tanulól létszámnak megfelelő mennyiségben	pedagógiai program szerinti évfolyamon
saját készítésű és speciális szemléltető eszközök		
művészeti albumok		pedagógiai program szerinti évfolyamon
Dráma		
saját készítésű jelmezek		
textíliák		
tárgyi kellékek (többnyire szintén saját készítésű munkák)		
Euritmia		
rézrudak	a tanulól létszámnak megfelelő mennyiségben	
fagolyók	a tanulól létszámnak megfelelő mennyiségben	
színes anyagok		
egyéb hangszerek		
Ének-zene		
pentatonfurulya	a tanulól létszámnak megfelelő mennyiségben	pedagógiai program szerinti évfolyamon
C-szoprán furulya	a tanulól létszámnak megfelelő mennyiségben	pedagógiai program szerinti évfolyamon
különböző ütőhangszerek (apró dobok, triangulum, csörgődob, csengettyűk, apró cintányérok)		
kottafüzet,	a tanulól létszámnak megfelelő mennyiségben	pedagógiai program szerinti évfolyamon
kották		pedagógiai program

		szerinti évfolyamon
húros hangszerek		

EGYÉNI FEJLESZTÉST SZOLGÁLÓ SPECIÁLIS TANESZKÖZÖK

Az egyéni terápiának megfelelően a terapeuta, vagy a fejlesztést végző pedagógus, gyógypedagógus által meghatározott eszközök.

A nyolc évfolyammal működő Gyógypedagógiai Waldorf-iskola akkor rendelkezik a működéséhez szükséges eszközökkel és felszerelésekkel, ha rendelkezésükre állnak a kerettantervben felsorolt helyiségek, berendezések és eszközök.

A kerettantervi jegyzékben foglaltak teljesülése esetén az iskola rendelkezik a működéséhez szükséges, jogszabályban meghatározott feltételekkel.

Ha a helyiséget létszám figyelembevételével kell kialakítani, a helyiség olyan méretű és berendezésű kell, hogy legyen, amelyben minden egyidejűleg jelenlévő tanuló, munkát végző felnőtt igénye egyidejűleg teljesíthető. A tanulók részére kialakított helyiség akkor megfelelő, ha – rendeltetésétől függően – alapterülete lehetővé teszi az iskolai osztály, osztálybontás esetén a csoport valamennyi tagjának egyidejű befogadását a tényleges tanulói létszám alapján.

A Gyógypedagógiai Waldorf-iskola működésének szervezeti feltételei, sajátosságai

A Gyógypedagógiai Waldorf-iskola az általános műveltséget megalapozó képzés mellett a kerettantervből adódóan ellátja az alapfokú művészetoktatás feladatait is.

A Waldorf-iskola méretét tekintve kis iskola: a tanulói és alkalmazotti közösség létszáma jóval elmarad a jogi szabályozás modelljét adó, évfolyamonként több osztállyal működő iskoláktól. A közösségi szervezet és működés kevésbé tagolt, a kapcsolattartás közvetlenebb, a nevelés személyi és tárgyi feltételei eltérőek.

A Gyógypedagógiai Waldorf-iskola munkatársai arra vállalkoznak, hogy a szabad szellemi élet olyan önigazgatású intézményeit teremtik meg, amelyekben a Waldorf-pedagógia megvalósítható. Az intézmények a szociális organizmus Rudolf Steiner által felfedezett törvényei szerint három alapelvekre épülnek: önigazgatás, demokratikus-republikánus elv, szociális hármasság tagozódás. Az iskolát a szellemi élet alapfeltételéből igazgatják a munkatársak, az igazgatás a szellemtudományos emberismeretből és az ebből adódó módszertanból kiindulva történik. Az iskola szellemi vezetése és igazgatása, működtetése – a pedagógiai munka mellett – a Tanári Kollégium feladata. Az iskolák fenntartói a szülői kezdeményezésre alapított és a mindenkori szülői közösség támogatásával működtetett nonprofit civil szervezetek (alapítványok, egyesületek). A fenntartó és iskola kapcsolatában domináns és hangsúlyos az együttműködés az iskola működése, mint közös cél szolgálatában. A fenntartói tevékenységet a szülői közösség a civil szervezetekről szóló jogszabályok keretei között látja el, jelentékeny önkéntes személyes közreműködés vállalásával és az intézményfenntartói cél anyagi támogatásával.

I. A Gyógypedagógiai Waldorf-iskola típusa

A Gyógypedagógiai Waldorf-iskola olyan, felmenő rendszerben kiépülő, nyolc évfolyamos iskola, amely egyszerre látja el az általános iskola és az alapfokú művészeti iskola alapfeladatát.

A Gyógypedagógiai Waldorf-iskola egész napos iskolaként is megszervezheti az oktatást a jelen kerettantervben foglaltak megtartásával és megfelelő alkalmazásával.

II. Az alapfokú művészetoktatás sajátosságai

A Gyógypedagógiai Waldorf-iskola választásával a tanuló (szülő) egyben azt is választja és elfogadja, hogy a Waldorf-iskolában kötelezően részesül alapfokú művészetoktatásban. Erre figyelemmel a Waldorf-iskola tanulója további alapfokú művészeti képzésbe a mindenkor jogszabályi rendelkezéseknek megfelelően kapcsolódhat be.

Az alternatív Waldorf-művészetoktatás sajátosságait a kerettanterv *A Gyógypedagógiai Waldorf-iskola művészeti nevelésének kerettanterve az 1-8. évfolyamokon* című fejezetének bevezető rendelkezései mutatják be.

A sajátosságokból fakadóan a művészeti csoportok megegyeznek az osztályokkal, a közismereti órák és a művészeti órák egymástól nem különülnek el, együttesen és egységesen alkotják a gyógypedagógiai Waldorf-nevelést. Ez megjelenik az adminisztrációban is: az iskola a két köznevelési alapfeladat együttes nyilvántartására egységes tanügyi dokumentációt vezet.

Tanulói kötelező órák

A kerettanterv két tantervi programot tartalmaz: az általános műveltséget megalapozó oktatás tantervét, amelynek alapján a tanulók a gyógypedagógiai Waldorf-pedagógia szerint részesülnek általános iskolai képzésben, valamint a művészeti nevelés tantervét, amely az alapfokú művészetoktatás alternatív tantervi programja. A két tantervi program egymástól elválaszthatatlanul és egymáshoz kapcsolódva alkotja a Waldorf-pedagógia tantervi modelljét, ezért a művészeti nevelés tantárgyai kötelezőek, a művészeti órák a tanterv által ajánlott szabadon választott órákkal együtt a tanulói kötelező óraszámot megnövelhetik.

Alapfokú képzés és művészeti alapvizsga

A művészeti képzés alapfokú szakasza az 1-8. évfolyamokat foglalja magában, ezt a szakaszt zárja a művészeti alapvizsga. A nyolcadik tanév során a tanulók 'éves munkát' végeznek, mely egy szabadon választott témának elméleti, művészeti és gyakorlati összetevőket tartalmazó feldolgozása. Része egy „mestermunka”, mely egy tárgy művészi kivitelezésű megvalósítása, illetve előadóművészeti tárgy választása esetén élőben bemutatott zenei vagy színi alkotás.

A vizsga menete és értékelése:

Az alapfokú művészeti vizsga a gyerekek 8. osztályos éves munkájának része. Az alapfokú művészeti vizsga, az éves munka szóbeli előadása elsősorban az osztály és a szülők (esetleg más meghívott tanárok és diákok) előtt viszonylag szűk, zárt körben zajlik. A szóbeli előadás keretében a gyerekek szabadon mesélnek az általuk végzett munkáról, a személyes élményeiről és benyomásairól. Fontos szempont, hogy a gyakorlati-művészeti munkájuk álljon az előadásuk középpontjában is, és lehetőleg kerüljék az általuk át nem élt vagy nem tapasztalt „tudományos” magyarázatokat. Az

előadást követően a hallgatóság kérdéseket tehet fel az előadónak, aki ezáltal is bizonyíthatja az adott témában való jártasságát.

A korábban leadott írásbeli munkát, a gyerekek által maguk készített gyakorlati-művészeti munkát és a szóbeli előadást egyaránt az osztálytanító értékeli. Az osztálytanító írásos értékelése az év végi szöveges értékelés, az év végi bizonyítvány része.

III. A Waldorf iskolák szervezete és öngazgató rendszere

A Gyógypedagógiai Waldorf-iskola öngazgató intézmény, mely szervezeti élete kialakítása során a Rudolf Steiner által a szociális élet hármastagozódásáról megfogalmazott elvek megvalósítására törekszik. A Waldorf-pedagógia legfontosabb célja a szociális megújulás, az egészséges szociális fejlődés, amely tükröződik a Gyógypedagógiai Waldorf-iskola szervezeti felépítésében, vezetési szerkezetében is. Az iskolák a feladatok delegálásának elvén működnek, amely során egyének és csoportok vállalnak felelősséget a vezetés és döntéshozatal bizonyos területein a közösen meghatározott célok figyelembevételével. A Waldorf-iskolák a fenntartóiktól elkülönült, szakmai és szervezeti szempontból önálló jogi személyek, köznevelési feladataikat e kerettantervnek megfelelően, a mindenkor hatályos jogszabályokban meghatározott felelősséggel valósítják meg.

A tanári kollégium

Az iskolát a Tanári Kollégium felelős testületként vezeti, dönt az iskolát érintő minden kérdésben és ellátja az igazgatói felelősség körébe tartozó feladatokat.

Az iskolát a Tanári Kollégium által választott igazgató/iskolaképviselő képviseli, aki a jogszabályok szerinti jogok gyakorlása során, valamint minden más esetben a Tanári Kollégium döntésének megfelelően jár el.

A Tanári Kollégium a heti rendszerességgel tartott Tanári Konferencián foglalkozik a pedagógiai munkát érintő kérdésekkel, és az igazgatási-működési kérdésekkel. (Az igazgatási-működési kérdésekre, az intézmény növekedésének előrehaladtával ajánlott külön Igazgatási Konferencia szervezése.) A Tanári Kollégium a pedagógusok köréből konferenciavezetőt vagy vezetőket választ, a körforgás elvének megfelelően, aki(k) a Tanári Konferencia üléseinek előkészítéséért, levezetéséért és a folyamatok figyelemmel-kíséréséért felel(nek).

A Tanári Kollégiumban minden pedagógus szabadon alakíthatja ki szakmai munkáját. A közös pedagógiai és igazgatási-működési feladatokból az egyének vagy csoportjaik szabad kezdeményezésre vállalnak, teljes körű felelősséggel, feladatokat.

Az iskola gazdasági szervezetét pedagógus és nem pedagógus munkatársak alkotják. A feladat elvégzésével megbízott munkacsoport tagjai a pedagógusok mellett: gazdasági vezető (gazdasági felelős), iskolatitkár, könyvelő, gondnok, takarító stb. A gazdasági vezető (gazdasági felelős) az elfogadott iskolai költségvetés alapján, a munkakörére meghatározott jogkörrel és felelősséggel látja el az intézményi gazdálkodással felmerülő feladatokat. A gazdasági szervezet munkatársai részt vesznek az Igazgatási Konferencia munkájában. Az intézmény éves költségvetését a gazdasági vezető készíti elő és a Tanári Kollégium fogadja el.

A Tanári Kollégium saját döntésével az intézményvezetést részben vagy egészben átruházhatja, és a vezetői feladatok ellátásával – beszámolási és tájékoztatási kötelezettség mellett – egyszemélyben felelős igazgatót/intézményvezetőt vagy

néhány fős vezetői csoportot is megbízhat. A Tanári Kollégium maga alakítja ki működésének rendjét, amely az iskola szervezeti és működési szabályzatának részét képezi.

Igazgató, igazgató-helyettes

A Waldorf-iskolákban kialakult gyakorlat, hogy a vezetői munkakörökkel (igazgató, igazgató-helyettes) megbízott pedagógusok nem, vagy csak részben élnek a vezetőkre előírt kötelező óra kedvezménnyel, arra is tekintettel, hogy az intézményvezetői feladatok egy részét az öngazgatás folytán a Tanári Kollégium, vagy annak különböző testületei, munkacsoportjai látják el.

Amennyiben a vezető a vezetői kötelező órájánál többet tanít, az iskola jogosult a fel nem használt órakedvezményt delegálni a vezetői feladatellátásban közreműködő pedagógusokra. A Waldorf-iskolák választhatják a vezetői munkakörök betöltését az általánosan irányadó szabályok szerint is.

A szülői szerep sajátosságai

A Waldorf-iskola mindig szülők elhatározásából jön létre. A szülői munka azonban nem ér véget az iskola elindításával, mivel az ott dolgozó pedagógusok nevelő partnerként tekintenek a szülőkre.

Annak érdekében, hogy elveiket, gyakorlatukat, értékrendjüket harmóniába hozzák, a tanárok rendszeres szülői esteket szerveznek az osztályba járó gyerekek szüleinek. Ezek a szülői estek alkalmat adnak az eszmecserére, a tapasztalatok megosztására, a fontosabb életkori problémák közös megértésére, feldolgozására. A havi rendszerességgel találkozó szülők eleven kapcsolatot ápolnak az osztályt vezető tanárral és egymással is, ennek révén olyan szociális közeg jöhet létre, ami segítheti a mindennapos gondok megoldását és nagyobb krízisek alkalmával is támogatást nyújthat a bajba kerülőknek. Ezen közvetlen emberi kapcsolattartás elengedhetetlen feltétele a gyerekek nevelésének, a közös felelősség tudatos kialakításának.

A szülők bevonása az iskolában zajló közösségi programok, ünnepek szervezésébe szintén erősítheti az elkötelezettséget és lehetővé teszi a szülők számára a pedagógiai folyamatokba történő betekintést. Ezt a tendenciát erősítik a rendszeresen megtartott „hónapünnepek”, melyek során a gyerekek ünnepi keretek között adnak betekintést az érdeklődő szülőknél az órákon végzett munkáról.

A szülői közösség sajátos szerepköre az intézményfenntartói feladatok ellátása, mivel a gógpedagógiai Waldorf-iskola, szülői kezdeményezésre alapított és a mindenkori szülői közösség által működtetett civil szervezetek, alapítványok és egyesületek fenntartásában működnek.

A szülői szervezet

A Gyógypedagógiai Waldorf-iskolában a szülők különböző szinteken vesznek részt az intézmény életében. A szellemi élet részesei a szülői estek és egyéb események pedagógiai beszélgetései során, az ünnepeken való részvétel alkalmával; teremtői, amikor hangversenyt, színházat, kiállítást stb. szerveznek az intézmény felnőtt közössége számára. A gyermekek beiratásakor, az iskola rendjének formálásakor a jogi élet résztvevői. Gazdasági szerepben vannak azáltal, hogy támogatják a Waldorf-iskola fenntartásának finanszírozását. Minden egyes szülő hordozója mindhárom funkciónak. A szülők szabad vállalással és felelősen, az iskolával kötött megállapodás, iskolai szabályzat alapján bekapcsolódhatnak az iskolai feladatellátásba. Az iskolában működhet iskolaszék vagy ennek mintájára más hasonló szervezet is létrehozható.

Tanulói jogviszony sajátosságai

A gyakorlatban a szülők részéről gyermekük beíratásával egy pedagógia választása történik meg, amely mellett sajátosan megjelenik a civil szektorbeli intézményfenntartói tevékenységben való részvétel követelménye (közhasznú cél támogatása személyes közreműködéssel és pénzbeni adománnyal). Az iskola működtetése és fenntarthatósága megvalósításának érdekében szoros együttműködés és támogatás alakul ki a szülői közösség és az intézmény között, amelytől jogi szempontból elhatárolandó a tanulói jogviszony. A tanulói jogviszony az iskola és a tanuló jogviszonya, amely nem kapcsolható össze a fenntartó tevékenységével és támogatásával.

Szabályozás

A Gyógypedagógiai Waldorf-iskola szervezetének és működésének alapelvei az egyes intézményekben a helyi sajátosságoknak megfelelően valósulnak meg. Az iskola működése, mint közös cél szolgálatában az intézmény és a fenntartó egymással szorosan együttműködik, jogosítványaitak rendeltetésszerűen és a gyógypedagógiai Waldorf-pedagógia elveivel összhangban gyakorolják. Az iskola – a jogszabályok kötelező előírásainak figyelembe vételével – szervezeti és működési szabályzatukban határozza meg szervezete és működése sajátos felépítését, így különösen: a fenntartóval való együttműködés területeit, formáit és szerveit, valamint a feladat- és felelősségmegosztást, a tanári kollégium szervezetét és működését, az intézményvezetői jogkörök megosztását, az egyszemélyi, testületi vagy közösségi döntés és felelősség területeit és szerveit, illetve munkáltatói minőségében további belső szabályzatokat alkot.

A fenntartó

A Gyógypedagógiai Waldorf-iskola fenntartója a szülői közösség által működtetett közhasznú civil szervezet: alapítvány, vagy egyesület. A fenntartó önálló jogi személyként a hatályos jogszabályoknak megfelelően biztosítja a működési kereteket és – az iskolával közösen kialakított együttműködési rendben – ellátja a fenntartói feladatokat.

Minőség gondozás a Waldorf-iskolákban

1. A Waldorf-pedagógiából adódó minőségi sajátosságok

Az első Waldorf-iskola 1919-ben Stuttgartban nyitotta meg kapuit Rudolf Steiner szakmai vezetésével. Rudolf Steinernek az akkori tanárok számára tartott előadásai és az iskola indításakor folytatott szemináriumi beszélgetések a mai kor pedagógusai számára is alapvető iránymutatást nyújtanak a Waldorf-pedagógia alapelveit illetően. A Waldorf-pedagógia tartalmi alapelvei mellett olyan működési elveket is tartalmaznak, amiket a Waldorf-pedagógia minőségi sajátosságainak is tekinthetünk annak ellenére, hogy ezek megfogalmazására sok-sok évtizeddel azelőtt került sor, hogy a

minőségbiztosítás vagy minőség gondozás fogalmai megjelentek volna az oktatás területén.

Nézzük meg most két szempontból ezeket az alapelveket, először az iskola szereplőinek oldaláról, majd az intézmény működésének szemszögéből.

Az iskola szereplőit érintő alapelvek:

Tevékenységünk középpontjában a gyermek áll

Minden Waldorf-intézmény, legyen az óvoda vagy iskola, elsődleges céljának tekinti a GYERMEK fejlődésének segítését. Nem a gyermekekét általában, hanem az egyes gyermekét, az iskolába járó minden egyes gyermekét, külön-külön. Ezen a helyen nem feladat a pedagógiai célok részletes kifejtése, de amiatt szükséges megemlíteni ezt az elsődleges célt, mert ez okozza, hogy olyan sajátos a Waldorf-iskolák oktatás-szervezési rendszere és más működési alapelvek is erre a célra vezethetők vissza.

A pedagógus egyéni felelőssége

A Waldorf-iskolában kiemelt hangsúlyt kap a pedagógusok egyéni felelőssége elsősorban amiatt, mert a nevelést és az oktatást nem egy tevékenység eredményének tartjuk, hanem a gyermek és a pedagógus között létrejövő szabad interakciónak, ahol a pedagógus teljes személyiségével nevel azáltal, hogy kreatívan alkalmazza a gyermek egyéni fejlődését leginkább segítő pedagógiai eszközöket. Mindehhez nagy szakmai felkészültség, fejlett művészi érzék és sok-sok önnevelés szükséges a pedagógusok részéről. Ezért már az első Waldorf-iskola indításakor elvárás volt a pedagógusokkal szemben a rendszeres önértékelés (napi rendszerességű visszatekintés) és olyan gyakorlatok végzése, amelyek által a pedagógusok olyan lelki erőkre tehetnek szert, melyek a mindennapi feladatok ellátásához, a hibákból való tanuláshoz és a morális fejlődéshez is segítséget jelentenek.

A pedagógusok közössége

Az egyes pedagógus felelősségét említve, nem szabad megfejtenni ugyanakkor arról, hogy az iskola teljes pedagógiai életéért a pedagógusok közössége felel. A pedagógusok közösségét Tanári Kollégiumnak nevezzük, akik egymás munkáját segítve komoly együttműködésben vezetik az iskola pedagógiai életét.

A Tanári Kollégium határozza meg az iskola Pedagógiai Programját, alakítja ki az új pedagógus kollégák felvételének folyamatát és gondoskodik arról, hogy a felvétel után az új kolléga bevezetése minél gördülékenyebben történjen. – Tekintve, hogy az Waldorf-iskolák működése sok ponton eltér a hagyományos iskolákétól szükséges a kiemelt figyelem ezen eltérések megismeréséhez. –

Az új kolléga segítségének, bevezetésének legalkalmasabb eszköze a Mentorálás, amikor az új kolléga mellé egy olyan kollégát – mentort – választ a Tanári Kollégium, aki nagy tapasztalattal bír és már régóta az intézményben dolgozik. A mentor feladata, hogy folyamatosan figyelemmel kísérje az új kolléga munkáját, segítséget nyújtson, tanácsokkal lássa el, megismertesse vele az intézmény szokásrendjét, működési szabályait. Így az új belépőnek van kihez fordulnia kérdéseivel, nem érzi magát idegennek, tájékozatlannak az új környezetben.

A Tanári Kollégium tagjai minden héten találkoznak az ún. Tanári konferencián, ahol egyrészt közös pedagógiai munkát folytatnak, másrészt megbeszélik az aktuális feladatokat. Minden iskola maga határozza meg a konferencia konkrét tartalmát és menetét, de azt elmondható, hogy egy Konferencia általában a következő jól elkülöníthető részekből áll.

1. A Stúdium, melynek keretében Waldorf-pedagógiai szakirodalom egyes elemeinek közös feldolgozása történik. A kollégák közösen mélyednek el a Waldorf-pedagógia alap elveiben, így alakul ki a közös értés, az „egyvet-értés” a kollégiumon belül.
2. Gyermek-megbeszélés vagy osztálymegbeszélés, ahol előre meghatározott metódus alapján fordítják a kollégák figyelmüket egy-egy gyermek, vagy egy-

egy osztály pedagógiai problémájának megoldására. Így az osztálytanítók, vagy a szaktanárok az egész kollégium segítségével tudják megoldani a számukra nehéz pedagógiai feladatokat.

3. Közös művészi tevékenység, ahol a pedagógusok közösen vesznek részt valamilyen alkotó, művészi folyamatban (éneklés, festés, euritmia, vagy akármi más). A közös művészi tevékenység hozzájárul ahhoz, hogy a pedagógusok a nevelést, mint művészi alkotó munkát élhessék meg, továbbá sokat segít a közösség összekovácsolásában, az együvé tartozás érzésének s a bizalom légkörének kialakításában.

A konferenciamunka elengedhetetlen az iskola egységes pedagógiai arculatának kialakításához és a pedagógusok szakmai fejlődéséhez.

A Tanári Kollégium feladata a pedagógiai munka belső értékelési rendszerének kialakítása és megvalósítása is. Minden iskola maga fogalmazza meg, hogy milyen rendszer szerint járnak a kollégák egymás óráit meglátogatni, és milyen rendszer szerint tartanak visszatekintéseket, rátekintéseket egymás munkáira, beszámolókat, stb...

Az iskolánkénti különbségek mellett is elmondható, hogy iskoláinkban minden tanév végén sor kerül a Tanárértékelésekre. Ezekben a beszámolóban a kollégák önértékelése emellett egyre nagyobb hangsúlyt kapnak a kollégák visszajelzései (hospitálások, illetve az együttműködés tapasztalatai alapján), a diákok értékelései, illetve a szülői értékelések is. A tanárértékelések közül kiemelt jelentőségűek a végzős (8-os) osztálytanító, visszatekintése az osztályával együtt töltött évekre. Az itt megfogalmazott tapasztalatok az egész iskola életére hatással vannak.

A szülők szerepe a pedagógiában

Az iskolai élet harmadik szereplője a gyermek és a pedagógus mellett a szülő. Mivel a szülőnek azzal együtt, hogy gyermekének iskolai nevelését és oktatását a pedagógusokra bízta, továbbra is jelentős szerepe van a gyermek nevelésében, ezért a Waldorf-iskolában úgy tartjuk, hogy a gyermek fejlődésének biztosítása a szülő és a pedagógus közös felelőssége. Ennek a közös felelősségnek a viseléséhez elengedhetetlen a szülők és a pedagógusok nyílt, bizalomteljes együttműködése, problémamegoldásra törekvő hozzáállása. Emiatt a Waldorf-iskolákban különös hangsúlyt fektetünk a szülőkkel való együttműködésre, havi rendszerességű szülői esteken és egyéb rendezvényeken beszélgetünk a szülőkkel a Waldorf-pedagógiáról, a gyermekek életkorából adódó pedagógiai kérdésekről és rendszeresen tartunk fogadó órákat is. Sok iskolai rendezvényt szervezünk a szülők részvételével, amelyek során közvetlen személyes kapcsolatok tudnak kialakulni a szülők és a pedagógusok között.

Az intézményi működést érintő alapelvek:

Autonómia, egyéni felelősség, öngazgatás

Rudolf Steiner az első Waldorf-iskola megalapítása előtt előadásokban foglalta össze a pedagógiai alapelveit (ezek az előadások magyarul az Általános embertan, mint a pedagógia alapja címmel jelentek meg a Genius kiadó és a Magyar Waldorf Szövetség közös kiadásában) az előadásorozat előtti este 1919. augusztus 20-án, dr. Steiner egy megnyitó beszédet tartott, ahol nem a pedagógiáról, hanem a pedagógia céljáról beszélt. Arról, hogy a Waldorf-iskolának valódi kulturális tetté kell válnia, hogy a társadalom megújításának eszközévé lehessen. Itt olvashatunk a Waldorf-iskola sajátos működési elvéről és az egyéni felelősség jelentőségéről is. „...Ezért nem irányítási, hanem igazgatási elvek alapján alakítjuk ki az iskola működését, és republikánus módon fogjuk irányítani. Egy valódi tanár-köztársaságban nem támaszkodhatunk kényelmes vánszéként olyan rendszabályokra, amelyek az igazgatóságtól jönnek. Nekünk kell belevinnünk (magunkban hordoznunk) mindazt, ami megadja a lehetőséget a teljes felelősség viseléséhez az iránt, amit tennünk kell. Mindenkinek magának kell a teljes felelősséget viselnie....”

Ezen alapelvek mentén születik egy-egy Waldorf-iskola azoknak az embereknek szabad kezdeményezése által, akik a Waldorf-pedagógiában a kultúrteremtést, a társadalom formáló feladatot látják. Az egyének belső elhatározásaiból közös cél születik és a közös célért küzdő emberek (szülők és pedagógusok) közösséget alkotnak, amely jogilag egy civil szervezet alakját veszi fel, és az így létrejött civil szervezet válik az iskola alapítójává és fenntartójává. A feladat nagyságát nem lehet eléggé hangsúlyozni. Olyan feladatra vállalkoznak szülők és pedagógusok, ami igen nagy hozzáértést és elköteleződést kíván. A gyermek nevelésére egy új forma létrehozásával vállalkoznak: autonómián, egyéni felelősségen és öngazgatáson alapuló iskolai működést alakítanak ki, mert tudják, hogy minden, ami körülveszi a gyermeket, még az iskola struktúrája is nevelő hatással bír.

Tanuló közösség

Az öngazgatásból adódóan az iskola működtetésével kapcsolatos szervezési feladatok éppúgy hozzá tartoznak a pedagógusok feladataihoz, mint a tanórák megtartása. A tanulók szociális képességeinek fejlesztése ott kezdődik, hogy a gyermeket körülvevő felnőttek is nap, mint nap fejlesztik szociális készségüket. Az együttműködés területén elsősorban példával nevelnek. Szükség van a folyamatos tanulásra az új és újabb feladatok megoldásához, így válik a Waldorf-közösség tanuló közösséggé, ahol nemcsak a gyermek, hanem a közösség minden tagja fejlődhet.

Szülők és pedagógusok együtt a gyermekekért

Ahogy az iskola a szülők és a pedagógusok közös elhatározásából születik, úgy a szülők és a pedagógusok egymást segítő és kiegészítő együttműködése elengedhetetlen a működés éveit alatt is. Az iskola a gyermekekért van s a szülők és a pedagógusok együtt tesznek meg mindent, hogy a gyermek nevelése, oktatása a lehető legjobb mederben folyjon. Ez a szokatlanul intenzív együttműködés a közösséghez újonnan kapcsolódó szülők számára először meglepő, de a tapasztalat azt mutatja, hogyha az iskola kellő figyelmet fordít az új szülők bevezetésére, akkor a kezdeti idegenség nem sokáig tart. Hamar megértik az újonnan érkezett szülők is a nevelésnek és az intézmény fenntartásának közös felelősségét. Hiszen egy Waldorf-iskolában a szülői szerepek bővebbek egy „átlagos iskolai” szülői feladatnál abból adódóan, hogy az iskoláinkat fenntartó civil szervezetek lényegében a szülőkből állnak, akik ezáltal jogilag és gazdaságilag is felelősek az intézmény-működéséért. Így elmondható, hogy a Waldorf-szülők a pedagógiai együttműködés mellett napi szinten részt vesznek az intézmény-fenntartás és működtetés feladataiban is.

Tudatosság az intézményi működésben

Ahogy a pedagógiában törekszenek a Waldorf-iskolák a lehető legmagasabb színvonal elérésére, úgy az intézményi működés terén is a minél gördülékenyebb működés, a problémák kiküszöbölése s a folyamatok folyamatos jobbá tétele a cél. Ennek érdekében az intézmények különböző minőség-gondozási eljárásokat alkalmaznak. Jelenleg még nincs egységes minőség-gondozási rendszer a Waldorf-iskolák körében. Az intézményi autonómia alapján minden intézmény maga dönt arról, hogy melyik rendszert választja.

2. Az intézmények együttműködése a Magyar Waldorf Szövetségben

Ha a minőség-gondozás első szintjének az intézményen belüli minőség-gondozást tekintjük, akkor egy második, magasabb szintnek tekinthetjük az intézmények közötti együttműködésben közösen megfogalmazott elvárásokat, alapelveket, kritériumokat.

Az iskolák ilyen együttműködésének tere a Magyar Waldorf Szövetség (MWSZ), mely 1997-ben jött létre és azóta képviseli a Waldorf-intézmények és az egész Waldorf-mozgalom érdekeit. A MWSZ egyesületi formában működik, jelenleg több, mint 100 tagszervezete van (iskolák, óvodák, képzések, intézmény-fenntartó civil szervezetek).

3. Waldorf Ház – Pedagógiai Szolgáltató Intézet

A Waldorf-intézmények minőség gondozásának elengedhetetlen támasza a Waldorf-pedagógiai alapokon, országos feladatellátással működő Pedagógiai Szolgáltató Intézet, melyet a MWSZ 2008-ban Waldorf Ház néven alapított.

A Waldorf Ház a jogszabályokban meghatározott valamennyi szolgáltatási területen nyújt szolgáltatásokat Waldorf-pedagógusoknak, -szülőknek, -fenntartóknak és a Waldorf-pedagógia iránt érdeklődőknek. Célja, hogy szolgáltatásaival a Waldorf-intézmények munkáját segítse és ezáltal hozzájáruljon megerősödésükhöz, az ott folyó szakmai munka minőségének javulásához.

Tevékenységei közül kiemelendők a Waldorf-pedagógiai továbbképzések, melyek egyedülálló továbbképzési lehetőségeket biztosítanak tanárainknak; az intézmény-működtetéssel kapcsolatos konzultációk, melyek a Waldorf-iskolák sajátos működési elveit és a szintén sajátos jogi helyzetét ismerve nyújt segítséget az intézmény-működtetéssel foglalkozó kollégáknak, civil intézmény-fenntartóknak; és végül de nem utolsósorban megemlítendő az „Utak a minőséghez” elnevezésű minőség gondozási eljárás, mely szintén a Waldorf Ház által szervezett rendezvények és képzések által kezdett meghonosodni Magyarországon.

4. Nemzetközi viszonylat

Az országos szinten egyesületi formában együttműködő Waldorf-intézményeink a nemzetközi Waldorf-mozgalomhoz is sok szálon kapcsolódnak.

Elsősorban képviselőink útján részt veszünk a nemzetközi Waldorf-szervezetek munkájában

1. ECSWE: European Council for Steiner Waldorf Education,
2. IASWECE: International Association for Steiner Waldorf Early Childhood Education,
3. IAO: Internationale Assoziation für Waldorfpädagogik in Mittel- und Osteuropa und weiter östlichen Ländern e.V.)

Másrészt sok kollégánk vesz részt a különböző nemzetközi szervezetek által szervezett

továbbképzéseken, pedagógiai találkozón.

5. „Utak a minőséghez” eljárás bemutatása

A nemzetközi együttműködés egyik eredményeképpen jutott el Magyarországra az a svájci kollégák által kidolgozott, „Utak a minőséghez” nevű minőség gondozási eljárás, amely a Waldorf-intézmények sajátosságait messzemenően figyelembe véve segíti az intézmény működésének javítását, a közösség tudatossági szintjének emelését, az intézményi célok szolgálatát.

Egyre több intézmény ismerkedik meg ezzel az eljárással és a megismerés után egyre többen döntenek úgy, hogy ezt az eljárást akarják bevezetni a mindennapi működésük színvonalának emelésére.

Az „Utak a minőséghez” nevű minőség gondozási eljárást a svájci székhelyű Stiftung „Wege zur Qualität” munkatársai dolgozták ki azzal a céllal, hogy az olyan intézmények számára, ahol a munka ember-ember közötti kapcsolatokon alapul, releváns minőségbiztosítási megoldást nyújtson. Az eljárás különlegessége, hogy az ipari termelésben ismert vásárló-termék-folyamatszabályozás alapú minőségbiztosítás

helyett az ember-ember közötti kapcsolat szabadságának biztosítására helyezi a hangsúlyt azt vizsgálva, hogy milyen körülményeket kell ahhoz biztosítani, hogy az emberi kapcsolatokon alapuló ún. kapcsolati-szolgáltatás (tanítás, nevelés, gyógyítás, gondozás) a lehető legjobb minőségben valósulhasson meg az intézményben.

Az eljárás az intézmény működésének alábbi 12 területét öleli fel:

1. Feladatkitűzés

Nincsen közösség a közösséget megteremtő feladat nélkül. Az intézmény eredményességének alapfeltétele, hogy van-e egy minden résztvevő számára közös alap.

2. Egyéni felelősség

Valamennyi munkatárs személyes tevékenysége döntő mértékben befolyásolja és alakítja a munka minőségét. A nevelés és tanítás terén a minőség annál jobb lesz, minél erősebb az egyéni felelősség a szülők és a tanárok munkájában.

Ugyanakkor valamennyi résztvevő közösen viseli a felelősséget az együttműködés formájáért és módjáért. Ez az elképzelés vezet az öngazgatáshoz.

3. Képesség

Aki teljesíteni akar egy feladatot, annak el kell sajátítania a szükséges képességeket. Hogyan lehet jól kezelni a képzés és továbbképzés, valamint az értékelés kérdését? Miként köthető össze a továbbképzés a tapasztalattal?

4. Szabadság

Valamennyi gyermek/tanuló önmagára találásának, egész fejlődésének és érésének folyamata összefügg egyéni helyzetével és adottságaival, ezért mindig egyénre szabott – gyakran egyszeri – kezdeményezéseket, kérdésfelvetéseket, megoldásokat és válaszokat igényel.

Ez minden érintett számára szabad teret tesz szükségessé, ami a teremtő tevékenység előfeltétele.

5. Bizalom

Minden képzés, minden oktatás emberek folytonos kölcsönhatása révén valósul meg. Csak a bizalom teremti meg azt a teret, amely megengedi, hogy a nevelő/tanár a tanulás és a fejlődés kísérője, támogatója legyen. Ennek a megengedő bizalmi gesztusnak a gyermek/tanulók szülei (mint a gyermeket képviselő „megrendelők”) közvetve és közvetlenül is részesei.

Milyen feltételek mellett jön létre egy intézményben a bizalom? Hogyan ápoljuk a bizalmat? Ezek az informatív átláthatóság és a párbeszédre való képesség kérdései. Mi történik, ha a bizalom megrendül?

6. Védelem

Amilyen nehéz biztosítani az emberi kapcsolatokat, épp olyan nehéz a pedagógiában, az oktatásban a minőséget szavatolni. Csak úgy védhető meg, ha minden résztvevő – feladatának megfelelően – egyenrangú félként együtt kíván működni a folyamatok egészében. A felelősségvállalók azáltal kapcsolódnak be a minőség állandó fejlesztésébe, hogy közvetlenül együttműködnek másokkal, és másokat is hagynak részt vállalni az együttműködésben.

A védelem tehát a bizalomteljes együttműködésen alapul.

7. Pénzügyi egyensúly

Hogyan lehet megteremteni az egészséges egyensúlyt az elvégzendő feladatok és a rendelkezésre álló források között?

Ezen a területen a költségvetés, a szülői hozzájárulások rendje, a tanári fizetések stb. kérdéseiről esik szó. A munkatársak rendelkezésére bocsátott eszközökkel való gazdaságos és felelős bánásmód kérdése is ide tartozik.

8. Felismerésből fakadó felelősség

A közösség a számára fontos alapelvekkel való elmélyült foglalkozással tudja útját állni az intézményi szervezetben megjelenő elidegenítő, eltérítő tendenciáknak. Minél inkább ismertek a pedagógia alapelvei, annál biztosabban lehet megőrizni az identitást és elkerülni a dogmatizálódást.

Hogyan lehet eleven kapcsolatot teremteni az idea és a mindennapi valóság között?

9. Egyéni fejlődés

Az intézmény magától értetődően olyan hely, ahol a résztvevőknek változniuk kell. A közösség tagjainak külön-külön kell megtenniük lépéseiket a fejlődés útján, hiszen a közösség csak tagjainak fejlődése révén fejlődhet.

Hogyan lehet egyensúlyt teremteni a tapasztalat rutinja és az alkotás újonnan születő erői között?

10. A jelennek megfelelő cselekvés

Ami az intézményben történik, annak meg kell felelnie a jelenkor követelményeinek. Mi az, ami az intézményben időtlen, és nem csupán hagyománytiszteletből ragaszkodunk hozzá?

Hogyan lehet békét teremteni a múltból és a jövőből eredő áramlatok között? Mit lehet és mit kell megújítani?

11. Egyén és közösség

Az intézmény abból táplálkozik, amit az egyes résztvevők magukkal hoznak.

Hogyan válhat az intézmény minden résztvevőjével együtt a tudatosságot és a kezdeményezést támogató közösséggé?

Hogyan tud az intézmény egyensúlyt teremteni a közösségi és az egyéni akaratok között?

12. A közösség, mint sors

Közös munkavégzés esetében általában csak a munka tartalmáról esik szó. De nem szabad átsiklaunk afölött, hogy a munkahelyi kapcsolatok minden érintett számára az életút részévé válnak, s ez rendkívüli felelősséget követel a résztvevőktől.

Hogyan lehet a múltból fakadó szükség és a jövőbe irányuló odaadás készségét szabad akarattal a közömbösséget legyőző erővé és egymás fejlődése iránti felelősséggé változtatni?

Útmutatások a Gyógypedagógiai Waldorf-iskolák helyi tantervének elkészítéséhez

A kerettantervben szereplő óraszámok ajánlott óraszámok, azaz el lehet tőlük térni az alábbiak szerint:

- Lehetséges a különböző tantárgyak integrációja és egymás közötti átcsoportosítása.
- A tantárgyak megnevezései módosíthatóak (a helyi tantervben lévő indoklás alapján).

- Lehetséges az egyes tantárgyakhoz javasolt időkeretek tanéven belüli, illetve tanévek közötti átcsoportosítása, valamint a tantárgyi óraszámok növelése a jogszabályok adta keretek között.
- A helyi tantervben a kerettantervtől eltérően lehetséges a kötelezően és a szabadon választható órák meghatározása.
- Az iskolák a helyi tantervükben a jelen kerettantervben nem szereplő tantárgyakat is bevezethetnek (pl. ökológia, néptánc stb.), amennyiben az adott tantárgy tantervét az újító iskola a kerettanterv szellemiségével összhangban és megfelelő színvonalon kidolgozta továbbá azt a kerettanterv tulajdonosa jóváhagyta.
- Kis tanulólétszámú iskolák esetében összevont évfolyamos oktatás is szervezhető. Az ilyen helyi tantervek kidolgozásánál figyelembe kell venni a külföldi és hazai tapasztalatokat, és a helyi tantervet szakértővel véleményeztetni kell.
- Az idegen nyelv fejlesztési területen kidolgozott angol nyelvi tanterv mintaként szolgál más nyelvi tantervek kidolgozásához. Az iskolákban bármely más idegen nyelv oktatása lehetséges, amennyiben az adott nyelv tantervét az újító iskola a kerettanterv szellemiségével összhangban és megfelelő színvonalon kidolgozta továbbá azt a kerettanterv tulajdonosa jóváhagyta.

Tantárgyi rendszer és éves óraszámok

Tantárgyi rendszer és éves óraszámok

Ajánlott tantárgyi rendszer és éves óraszámok tanulásban akadályozott/enyhe értelmi fogyatékos tanulók számára a NAT2020 és az SNI irányelvek 2020 alapján

A fejlesztés területei	Tantárgy	1. évf.	2. évf.	3. évf.	4. évf.	5. évf.	6. évf.	7. évf.	8. évf.	össz.
Magyar nyelv és irodalom	Anyanyelvi kommunikáció, irodalom és nyelvtan	240	240	180	180	120	70	70	70	1170
	Anyanyelvi kommunikáció, irodalom és nyelvtan gyakorló és szakóra					36	36	36	36	144
Matematika	Számтан, matematika	120	120	120	120	90	70	70	70	780
	Számтан, matematika gyakorló órák					36	36	36	36	144
Történelem	Történelmi ismeretek					80	60	50	50	240
	Gazdasági ismeretek	Integráltan a számтан, matematika és a háztartástan és életvitel tárgyakban								
	Háztartástan és életvitel						36	72	72	180
	Társadalmi- és állampolgári ismeretek	Integráltan a történelmi ismeretek és a háztartástan és életvitel tárgyakban								
Természettudományok és földrajz	Természettudományok és földrajz					40	30	30	30	130

	Honismeret és földrajz	Integráltan az anyanyelvi komm. tárgyban		60	60	30	30	30	30	240
	Természetismeret (fizika, kémia)						30	60	60	150
	Kertművelés						72	72	36	180
Idegen nyelv	Élő idegen nyelv (Angol)			72	72	72	72	72	72	432
Digitális kultúra	Digitális kultúra							36	36	72
Testnevelés és egészségnevelés	Mozgás és testnevelés	72	72	72	72	72	72	108	108	648
	Ritmikus rész/ mozgás	45	45	45	45	45	45	45	45	360
	Kötelezően választható testmozgás	36	36	36	36					144
	Euritmia	36	36	36	36	72	72	72	72	432
Alapfokú művészetoktatás kötelező tárgyai a Gyógypedagógiai Waldorf-iskolában és a NAT2020-ban										
Ének-zene	Ének-zene	36	36	72	72	72	72	72	72	504
Vizuális kultúra	Képzőművészet/ Festés	36	36	36	36	36	36	36	36	288
	Képzőművészet/ Formarajz-Rajz	1-4.évf. integráltan az anyanyelvi komm., irodalom és nyelvtan tárgyban				36	36	36	36	144
Kézimunka	Kézimunka	72	72	72	72	72	72	72	72	576

Dráma és színház	Dráma	integráltan az anyanyelvi komm., irodalom és nyelvtan tárgyban								
Alapfokú művészetoktatás további kötelező tárgyai a Gyógypedagógiai Waldorf-iskolában										
	Képzőművészet/ Agyagozás					36	36	36	36	144
Kötelezően választható tárgy										
Erkölcsei nevelés*	Szabadvallás	36	36	36	36	36	36	36	36	288
Kötelező tárgyak összesen		729	729	837	837	1035	1045	1147	1111	7470
NAT2020-nak és SNI2020-as irányelveknek megfelelő kötelező tárgyak összesen		729	729	837	837	999	1009	1111	1075	7326
Heti óraszámok		20,2	20,2	23,2	23,2	28,7	29,0	31,2	30,8	
Napi átlag		4	4	4,7	4,7	5,7	5,8	6,2	6,1	

* Ha a tanuló nem vesz részt a Szabadvallás órákon, az iskola helyet biztosít a választott felekezet szerinti hitoktatáshoz.

Ajánlott tantárgyi rendszer és éves óraszámok értelmileg akadályozott/középsúlyos értelmi fogyatékos tanulók számára a NAT2020 és az SNI irányelvek 2020 alapján

A fejlesztés területei	Tantárgy	1. évf.	2. évf.	3. évf.	4. évf.	5. évf.	6. évf.	7. évf.	8. évf.	össz.
Magyar nyelv és irodalom	Anyanyelvi kommunikáció, irodalom és nyelvtan	240	240	180	180	120	70	70	70	1170
	Anyanyelvi kommunikáció, irodalom és nyelvtan gyakorló és szakóra					36	36	36	36	144
Matematika	Számтан, matematika	120	120	120	120	90	70	70	70	780
	Számтан, matematika gyakorló órák					36	36	36	36	144
Történelem és állampolgári ismeretek	Történelmi ismeretek					80	60	50	60	250
	Gazdasági ismeretek	Integráltan a számтан, matematika és a háztartástan és életvitel tárgyakban								
	Háztartástan és életvitel						36	72	72	180
	Társadalmi- és állampolgári ismeretek	Integráltan a történelmi ismeretek és a háztartástan és életvitel tárgyakban								
Természettudományok és földrajz	Természettudományok és földrajz					40	30	30	30	130
	Honismeret és földrajz	Integráltan az anyanyelvi komm. tárgyban		60	60	30	30	30	30	240

	Természetismeret (fizika, kémia)						30	60	60	150
	Kertművelés						72	72	36	180
Idegen nyelv	Élő idegen nyelv (Angol)					72	72	72	72	288
Digitális kultúra	Digitális kultúra							36	36	72
Testnevelés és egészségnevelés	Mozgás és testnevelés	72	72	72	72	72	72	108	108	648
	Ritmikus rész/ mozgás	45	45	45	45	45	45	45	45	360
	Kötelezően választható testmozgás	36	36	36	36					144
	Euritmia	36	36	36	36	72	72	72	72	432
Alapfokú művészetoktatás kötelező tárgyai a Gyógypedagógiai Waldorf-iskolában és a NAT2020-ban										
Ének-zene	Ének-zene	36	36	72	72	72	72	72	72	504
Vizuális kultúra	Képzőművészet/ Festés	36	36	36	36	36	36	36	36	288
	Képzőművészet/ Formarajz-Rajz	1-4.évf. integráltan az anyanyelvi komm., irodalom és nyelvtan tárgyban				36	36	36	36	144
Kézimunka	Kézimunka	72	72	72	72	72	72	72	72	576
Dráma és színház	Dráma	integráltan az anyanyelvi komm., irodalom és nyelvtan tárgyban								
Alapfokú művészetoktatás további kötelező tárgyai a Gyógypedagógiai Waldorf-iskolában										
	Képzőművészet/ Agyagozás					36	36	36	36	144

Kötelezően választható tárgy										
Erkölcsei nevelés*	Szabadvallás	36	36	36	36	36	36	36	36	288
Kötelező tárgyak összesen		729	729	765	765	1035	1045	1147	1111	7326
NAT2020-nak és SNI2020-as irányelveknek megfelelő kötelező tárgyak összesen		729	729	765	765	999	1009	1111	1075	7182
Heti óraszámok		20,2	20,2	21,2	21,2	28,7	29,0	31,2	30,8	
Napi átlag		4	4	4,3	4,3	5,7	5,8	6,2	6,1	

* Ha a tanuló nem vesz részt a Szabadvallás órákon, az iskola helyet biztosít a választott felekezet szerinti hitoktatáshoz.

Tartalomjegyzék

Bevezetés	1
A Gyógypedagógiai Waldorf-iskola feladatai, célkitűzései, alapelvei	1
I. A Gyógypedagógiai Waldorf-iskola feladatai, célkitűzései, alapelvei	1
A Gyógypedagógiai Waldorf-iskola pedagógiai alapelvei	1
II. Különleges nevelési megbízatás, az esélyegyenlőséget szolgáló pedagógiai elvek	1
III. A Gyógypedagógiai Waldorf-iskola pedagógiai alapelvei	1
Sajátos tanulási és tanítási folyamatok, különös tekintettel az epochális tanítás, a szakórák és projektek rendszerére	1
Ritmusok az iskola életében	1
Évkör, ünnepek	1
Epochális oktatás	1
A tanítás napi ritmusa	1
Az osztálytanítók kiemelt szerepe	1
Az osztályösszetétel pedagógiai elvei, tanulófelvétel	1
Felvétel az első osztályba	1
Felvétel magasabb osztályokba	1
A tanulói teljesítmények szöveges értékelés	1
Év végi szöveges értékelés, bizonyítvány	1
Értékelés tanév közben	1
Művészeti nevelés, művészettel nevelés	1
Vallásos nevelés	1

Speciális tantárgyak	1
Projektek, éves munka	1
Tankönyvhasználat sajátosságai	1
Könyvtár	1
Magántanulói jogviszony	1
IV. Tanítás és a terápiák viszonya	1
A Waldorf-pedagógia emberképére épülő eljárások	1
Antropozófus orvoslás	1
Pszichológia	1
Extra Lesson	1
Gyógyeuritmia	1
Művészet- vagy művészeti terápia	1
Térdinamika mozgásterápia	1
Ritmikus masszázs	1
Craniosacralis terápia	1
Beszédképzés-beszédterápia	1
V. Egészségnevelés és környezettudatosság	1
A NAT 2020 és a gyógypedagógiai Waldorf-iskolai kerettanterv viszonya	1
I. A NAT-ban szereplő kiemelt fejlesztési területek és a kerettanterv viszonya	1
Nemzeti öntudat, hazafias nevelés	1
Állampolgárságra, demokráciára nevelés	1
Az önismeret és a társas kultúra fejlesztése	1
A családi életre nevelés	1
A testi és lelki egészségre nevelés	1
Felelősségvállalás másokért, önkéntesség	1
Fenntarthatóság, környezettudatosság	1
Pályaorientáció	1
Gazdasági és pénzügyi nevelés	1
Médiatudatosságra nevelés	1
A tanulás tanítása	1
II. Az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges kulcskompetenciák európai referenciakerete és a kerettanterv	1
1. Anyanyelvi kommunikáció	1
2. Idegen nyelvi kommunikáció	1
3. Matematikai kompetencia	1
4. Természettudományi és technológiai kompetenciák	1
5. Digitális kompetencia	1
6. Személyközi, interkulturális és szociális kompetenciák	1
7. Állampolgári kompetenciák	1
8. Kezdeményezőkézség és vállalkozói kompetencia	1

9. Esztétikai-művészeti tudatosság és kifejezőképesség	1
10. Hatékony önálló tanulás	1
III. A köznevelési rendszer egyes feladatainak megjelenése a kerettantervben	1
Erkölcstan/Etika	1
Mindennapos testmozgás	1
Művészeti nevelés	1
A fejlődés állomásai a tanterv szempontjából – a horizontális tanterv	1
Bevezető	1
Korosztályok	1
Az iskolába lépő gyermek	1
1. évfolyam (6-7 éves kor)	1
2. évfolyam (7-8 éves kor)	1
3. évfolyam (8-9 éves kor)	1
4. évfolyam (9-10 éves kor)	1
5. évfolyam (10-11 éves kor)	1
6. évfolyam (11-12 éves kor)	1
7. évfolyam (12-13 éves kor)	1
8. évfolyam (13-14 éves kor)	1
A tanulásban akadályozott és az értelmileg akadályozott tanulók fejlődési sajátosságai	1
A tanulásban akadályozott tanuló fejlődési sajátosságai	1
Az értelmileg akadályozott tanuló fejlődési sajátosságai	1
Vertikális tanterv a tanulásban akadályozott / enyhe értelmi fogyatékos és az értelmileg akadályozott / középsúlyos értelmi fogyatékos tanulók számára 1-8. évfolyamokon	1
Anyanyelv és kommunikáció	1
Anyanyelvi kommunikáció, irodalom és nyelvtan	1
Általános célok	1
Kiemelt rehabilitációs-rehabilitációs feladatok tanulásban akadályozott tanulók számára az anyanyelvi oktatás területén:	1
Anyanyelvi kommunikáció, irodalom és nyelvtan a tanulásban akadályozott tanulók számára	1
1-2. évfolyam	1
3-4. évfolyam	1
5-6. évfolyam	1
7-8. évfolyam	1
Kiemelt rehabilitációs-rehabilitációs feladatok értelmileg akadályozott tanulók számára az anyanyelvi oktatás területén:	1
Anyanyelvi kommunikáció, irodalom és nyelvtan az értelmileg akadályozott tanulók számára	1
1-2. évfolyam	1
3-4. évfolyam	1

5-6. évfolyam	1
7-8. évfolyam	1
Társadalmi környezet	1
Számтан és matematika	1
Számтан, matematika általános célok	1
Kiemelt habilitációs-rehabilitációs feladatok tanulásban akadályozott tanulók számára a számтан, matematika oktatás területén:	1
Számтан, matematika tanulásban akadályozott tanulók számára:	1
1-2. évfolyam	1
3-4. évfolyam	1
5-6. évfolyam	1
7-8. évfolyam	1
Kiemelt habilitációs-rehabilitációs feladatok értelmileg akadályozott tanulók számára a számтан, matematika oktatás területén:	1
Számтан, matematika értelmileg akadályozott tanulók számára:	1
1-2. évfolyam	1
3-4. évfolyam	1
5-6. évfolyam	1
7-8. évfolyam	1
Történelmi ismeretek	1
Általános célok	1
Kiemelt habilitációs-rehabilitációs feladatok tanulásban akadályozott tanulók számára a történelemtanítás területén:	1
5-6. évfolyam	1
7-8. évfolyam	1
Kiemelt habilitációs-rehabilitációs feladatok értelmileg akadályozott tanulók számára a történelemtanítás területén:	1
5-6. évfolyam	1
7-8. évfolyam	1
Háztartástan és életvitel	1
Általános célok	1
Kiemelt habilitációs-rehabilitációs célok tanulásban akadályozott tanulók számára:	1
6-7. évfolyam	1
8. évfolyam	1
Kiemelt habilitációs-rehabilitációs célok értelmileg akadályozott tanulók számára:	1
6-7. évfolyam	1
8. évfolyam	1
Kertművelés	1
Általános célok	1
Kiemelt habilitációs-rehabilitációs feladatok tanulásban akadályozott tanulók számára a kertművelés oktatás területén:	1

6-7. évfolyam	1
8. évfolyam	1
Kiemelt habilitációs-rehabilitációs feladatok értelmileg akadályozott tanulók számára a kertművelés oktatás területén:	1
6-7. évfolyam	1
8. évfolyam	1
Természeti környezet	1
Természetrajz – biológia, természetismeret – fizika, kémia	1
Általános célok	1
Kiemelt habilitációs-rehabilitációs feladatok tanulásban akadályozott tanulók számára a természetrajz és természetismeret tantárgyak területén:	1
Természetrajz és biológia	1
4-5. évfolyam	1
6.évfolyam	1
7-8. évfolyam	1
Fizika 1	
6-7. évfolyam	1
8. évfolyam	1
Kémia 1	
7-8. évfolyam	1
Kiemelt habilitációs-rehabilitációs feladatok értelmileg akadályozott tanulók számára a természetrajz és természetismeret tantárgyak területén:	1
Természetrajz és biológia	1
4-5. évfolyam	1
6.évfolyam	1
7-8. évfolyam	1
Fizika 1	
6-7. évfolyam	1
8. évfolyam	1
Kémia 1	
7-8. évfolyam	1
Honismeret és földrajz	1
Általános célok	1
Kiemelt habilitációs-rehabilitációs feladatok tanulásban akadályozott tanulók számára a honismeret és földrajz oktatás területén:	1
1–2. évfolyam	1
3–4. évfolyam	1
Bevezetés 5-8.o.:	1
5-6. évfolyam	1
7–8. évfolyam	1

Kiemelt rehabilitációs-rehabilitációs feladatok értelmileg akadályozott tanulók számára a honismeret és földrajz oktatás területén:	1
1–2. évfolyam	1
3–4. évfolyam	1
Bevezetés 5-8. osztály:	1
5-6. évfolyam	1
7–8. évfolyam	1
Idegen nyelv	1
Élő idegen nyelv (angol)	1
Általános célok	1
Kiemelt rehabilitációs-rehabilitációs feladatok tanulásban akadályozott tanulók számára az angol nyelvtanítás területén:	1
3-4. évfolyam	1
5-6. évfolyam	1
7–8. évfolyam	1
Kiemelt rehabilitációs-rehabilitációs feladatok értelmileg akadályozott tanulók számára az angol nyelvtanítás területén:	1
5-6. évfolyam	1
7-8. évfolyam	1
Digitális kultúra	1
Digitális kultúra	1
Általános bevezető, célok	1
A bevezetés időbeli kérdései	1
A média fogalma a tantervben; a közvetett és közvetlen médiaoktatás	1
A médiaérettség piramisa	1
A tantárgy előzményei	1
Kiemelt rehabilitációs-rehabilitációs feladatok tanulásban akadályozott tanulók számára a digitális kultúra tantárgyban:	1
7–8. évfolyam	1
Kiemelt rehabilitációs-rehabilitációs feladatok értelmileg akadályozott tanulók számára a digitális kultúra tantárgyban	1
7–8. évfolyam	1
Testi nevelés	1
Mozgás és testnevelés	1
Általános célok	1
Kiemelt rehabilitációs-rehabilitációs feladatok tanulásban akadályozott tanulók számára a mozgás- és testnevelés-oktatás területén:	1
1–2. évfolyam	1
3–4. évfolyam	1
5-6. évfolyam	1
7–8. évfolyam	1

Kiemelt habilitációs-rehabilitációs feladatok értelmileg akadályozott tanulók számára a mozgás- és testnevelés-oktatás területén:	1
1–2. évfolyam	1
3–4. évfolyam	1
5-6. évfolyam	1
7–8. évfolyam	1
Kötelezően választható testmozgás: Erdőjárás	1
Általános célok tanulásban és értelmileg akadályozott tanulók számára:	1
1-2. évfolyam	1
3-4. évfolyam	1
Erkölcsei nevelés	1
Szabad vallás	1
Általános feladatok	1
Kiemelt habilitációs-rehabilitációs feladatok tanulásban akadályozott tanulók számára a szabadvallás-oktatás területén:	1
1–2. évfolyam	1
3–4. évfolyam	1
5-6. évfolyam	1
7-8. évfolyam	1
Kiemelt habilitációs-rehabilitációs feladatok értelmileg akadályozott tanulók számára a szabadvallás-oktatás területén:	1
1–2. évfolyam	1
3–4. évfolyam	1
5-6. évfolyam	1
7-8. évfolyam	1
A Gyógypedagógiai Waldorf-iskola művészeti nevelésének kerettanterve az 1-8. évfolyamokon	1
Művészeti nevelés	1
Ének-zene	1
Általános célok	1
Kiemelt habilitációs-rehabilitációs feladatok tanulásban akadályozott tanulók számára az ének-zenetanítás területén:	1
1–2. évfolyam	1
3-4. évfolyam	1
5-6. évfolyam	1
7-8. évfolyam	1
Kiemelt habilitációs-rehabilitációs feladatok értelmileg akadályozott tanulók számára az ének-zenetanítás területén:	1
1–2. évfolyam	1
3-4. évfolyam	1
5-6. évfolyam	1

7-8. évfolyam	1
Euritmia	1
Általános célok	1
Kiemelt habilitációs-rehabilitációs feladatok tanulásban akadályozott tanulók számára az euritmia területén:	1
1–2. évfolyam	1
3-4. évfolyam	1
5-6. évfolyam	1
7-8. évfolyam	1
Kiemelt habilitációs-rehabilitációs feladatok értelmileg akadályozott tanulók számára az euritmia területén:	1
Képzőművészet/Agyagozás	1
Általános feladatok	1
Kiemelt habilitációs-rehabilitációs célok tanulásban akadályozott tanulók számára az Agyagozás oktatás területén:	1
5-6. évfolyam	1
7-8. évfolyam	1
Kiemelt habilitációs-rehabilitációs célok értelmileg akadályozott tanulók számára az Agyagozás oktatás területén:	1
5-6. évfolyam	1
7-8. évfolyam	1
Képzőművészet/Festés	1
Általános célok:	1
Kiemelt habilitációs-rehabilitációs feladatok tanulásban akadályozott tanulók számára a Festés oktatás területén:	1
1-2. évfolyam	1
3-4. évfolyam	1
5-6. évfolyam	1
7-8. évfolyam	1
Kiemelt habilitációs-rehabilitációs feladatok értelmileg akadályozott tanulók számára a Festés oktatás területén:	1
1-2. évfolyam	1
3-4. évfolyam	1
5-6. évfolyam	1
7-8. évfolyam	1
Képzőművészet/Formarajz, rajz, grafika	1
Általános célok:	1
Kiemelt habilitációs-rehabilitációs feladatok tanulásban akadályozott tanulók számára a formarajz oktatás területén:	1
1–2. évfolyam	1
3–4. évfolyam	1

5-6. évfolyam	1
7–8. évfolyam	1
Kiemelt habilitációs-rehabilitációs feladatok értelmileg akadályozott tanulók számára a formarajz-rajz oktatás területén:	1
1–2. évfolyam	1
3–4. évfolyam	1
5-6. évfolyam	1
7–8. évfolyam	1
Kézimunka	1
Általános célok, feladatok	1
Kiemelt habilitációs-rehabilitációs célok tanulásban akadályozott tanulók számára:	1
1-2. évfolyam	1
3-4. évfolyam	1
5-6. évfolyam	1
7-8. évfolyam	1
Kiemelt habilitációs-rehabilitációs célok értelmileg akadályozott tanulók számára:	1
1-2. évfolyam	1
3-4. évfolyam	1
5-6. évfolyam	1
7-8. évfolyam	1
Kézművesség/Famunkák	1
Általános célok, feladatok	1
Kiemelt habilitációs-rehabilitációs célok tanulásban akadályozott tanulók számára:	1
5-6. évfolyam	1
7-8. évfolyam	1
Kiemelt habilitációs-rehabilitációs célok értelmileg akadályozott tanulók számára:	1
5-6. évfolyam	1
7-8. évfolyam	1
Dráma	1
Témakörök	1
A dráma szerepe a Waldorf-iskolában	1
1-4. évfolyam	1
5. évfolyam	1
6. évfolyam	1
7. évfolyam	1
8. évfolyam	1
A Gyógypedagógiai Waldorf-iskola működésének személyi feltételei	1
I. A Gyógypedagógiai Waldorf-iskolában a pedagógus-munkakörök betöltéséhez szükséges végzettségek	1
Egyéb rendelkezések	1

II. A Waldorf-iskolai munkakörök sajátosságai	1
Pedagógus munkakörök	1
Egyéb, nem pedagógus munkakörök	1
Pedagógiai munkát közvetlenül segítők	1
Terapeuták	1
A Gyógypedagógiai Waldorf-iskola működésének tárgyi feltételei	1
I. HELYISÉGEK	1
II. HELYISÉGEK BÚTORZATA ÉS EGYÉB BERENDEZÉSI TÁRGYAI	1
III. NEVELŐMUNKÁT SEGÍTŐ ESZKÖZÖK	1
Általánosan szükséges alapfelszerelések	1
Technikai eszközök	1
Tárgyak, eszközök, információhordozók a fejlesztési területek szerint	1
A Gyógypedagógiai Waldorf-iskola működésének szervezeti feltételei, sajátosságai	1
I. A Gyógypedagógiai Waldorf-iskola típusa	1
II. Az alapfokú művészetoktatás sajátosságai	1
Tanulói kötelező órák	1
Alapfokú képzés és művészeti alapvizsga	1
III. A Waldorf iskolák szervezete és önigazgató rendszere	1
A tanári kollégium	1
Igazgató, igazgató-helyettes	1
A szülői szerep sajátosságai	1
A szülői szervezet	1
Tanulói jogviszony sajátosságai	1
Szabályozás	1
A fenntartó	1
Minőség gondozás a Waldorf-iskolákban	1
1. A Waldorf-pedagógiából adódó minőségi sajátosságok	1
2. Az intézmények együttműködése a Magyar Waldorf Szövetségben	1
3. Waldorf Ház – Pedagógiai Szolgáltató Intézet	1
4. Nemzetközi viszonylat	1
5. „Útak a minőséghez” eljárás bemutatása	1
Útmutatások a Gyógypedagógiai Waldorf-iskolák helyi tantervének elkészítéséhez	1
Tantárgyi rendszer és éves óraszámok	1
Ajánlott tantárgyi rendszer és éves óraszámok tanulásban akadályozott/enyhe értelmi fogyatékos tanulók számára	1
Ajánlott tantárgyi rendszer és éves óraszámok értelmileg akadályozott/középsúlyos értelmi fogyatékos tanulók számára	1
Tartalomjegyzék	1

